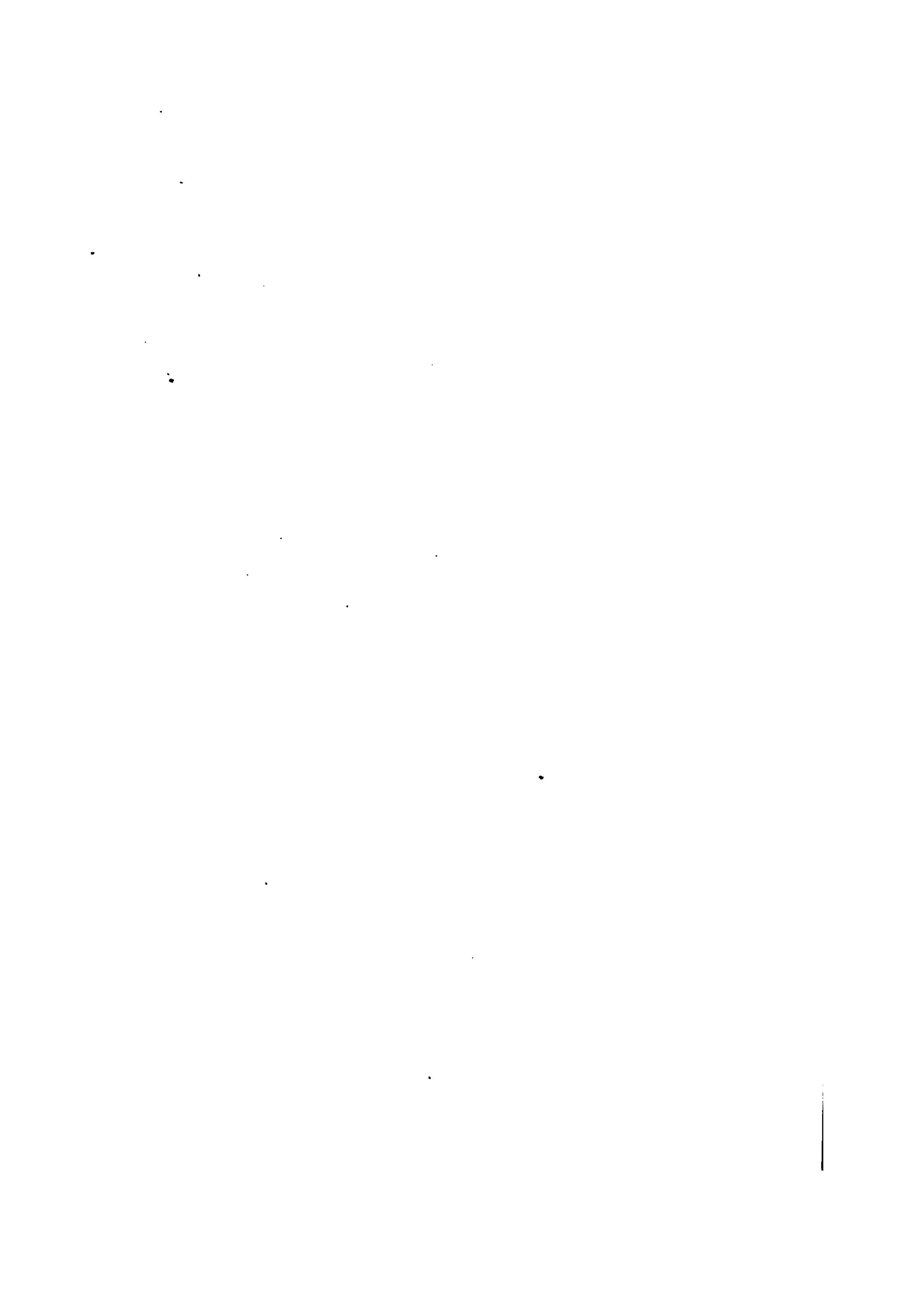

SEXTI POMPEII FESTI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

VOL. II.

M. VERRII FLACCI

QUÆ EXTANT

ET

SEXTI POMPEII FESTI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

EX EDITIONE ANDREÆ DACERII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XII.

NACCÆ[a] appellantur vulgo fullones, ut ait Curiatius, quod nauci non sint, id est,[1] nullius pretii. Idem sentit et Cincius: quidam aiunt, quod omnia fere opera ex lana nacæ dicantur a Græcis.[2] [FEST.

Naccæ appellantur fullones, quod nauci non sint, id est, nullius pretii: omnia fere opera ex lana nacæ dicuntur a Græcis. [PAUL.

Nænia[3][b] est carmen, quod in funere laudandi gratia canta-

1 Vet. Cod. *id quod est.*—2 Scribendum monet Scal. *Nace, dicantur a Græcis νάκη.*—3 Al. *Nenia.*

NOTÆ

[a] *Naccæ*] Scribe, *Nace, dicantur a Græcis νάκη.* Apuleius lib. IX. 'Nam et opportune maritus foris apud Naccam proximum cœnitabat.' *Jos. Scal.*

[b] *Nænia*] Scribe, *Græci enim νήστιν extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat, a jejunitate dictum? Deinde scribe, *chordarum ultima νήτη dicitur.* Glossarius: 'Nænia, ἀτονία.' ignavia scilicet. Nam et Nænia pro ineptiis. *Idem.*

Nænia carmen] Multum abest quin Festus ad verum *neniæ* etymon accesserit. *Neniæ* Hebraicum et Syriacum vocabulum, non Phrygium, quod putant Grammatici. Et planctum sonat; *nini* enim est *plange* apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres *νηνίατον* vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri θρηνῳδοὶ fuerunt. Quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim su-

tur ad tibiam. Sunt, qui eo verbo finem significari putant. Quidam volunt næniam ideo dici, quod voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ [4] ductum [5] nomen ab extremi intestini vocabulo; Græci enim νέτον [c] extremum dicunt.[6] Sive quod chordarum ultima νέτη dicitur, extremam cantionis vocem næniam appellarunt.

Nænia est [d] *carmen, quod in funere laudandi* gratia [FEST,

4 Quidam lib. *Quidam autem næniæ.*—5 Alii libri *dictum.*—6 Scribendum monent Scal. Dac. *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt:* et mox *chordarum ultima νήτη dicitur.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *νέατον* et *νεάτη*.

NOTÆ

per his notavimus in conjectaneis nostris. *Scal.* Alii ab Hebræo *nin* puer *neniam* deducunt, ut sit proprie *nenia*, quidvis puerile, aut ad pueros spectans, ut cantilena, quæ pueris a nutricibus canitur, ut somno occupentur. Arnob. lib. VII. 'Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut hoc possint, lenes audiendæ sunt neniæ.' Inde, quod in funere infantium canebatur, *nenia* dictum, &c. Sed verisimilius est *neniam* prius de cantu funebri dictam fuisse, et deinde ad alia tralatam, et ita dici cœptas res frivolas et nugas, præsertim cum 'nugæ' et 'mortuaria' sic proprie dicebantur, quæ canebantur in mortuorum laudem. Plaut. Asinaria: 'Hæc sunt non nugæ, non enim mortualia.' Quod etiam origo declarat, nam *nugæ*, Hebraicum et Syriacum vocabulum, (id sonat mœrorem, sicut *nenia* planctum,) de aliis quibusvis tetris rebus et frivolis dictæ sint. *Dac.*

Nænia] Magna pars verborum Festi intelligitur ex Pauli epitome. Cetera sunt exempla, quibus ostendebatur verum esse, quod dicebat. Plauti est fortasse in Truculento; 'hera apud nos dixit Næniam de bonis.' *Ant. Aug.*

[c] *Græci enim νέτον*] Lege cum Scaligero, *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat a jejunitate sic dictum? a *νηστεύω*, scilicet, jejuno, unde et Latinis *jejunum* dicitur. Scribe infra, *quod chordarum ultima νήτη dicitur.* Vel etiam *νεάτη*, ut est apud Platonem. *Dac.*

[d] *Nænia est . . .*] *Nænia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Materteris posuit: næniam inter exequias cantitabant. Sunt qui eo verbo finem significari crediderunt. Plautus . . . . abi ergo . . . . . Idem: huic homini amanti mea hera dixit domi et apud nos næniam de bonis mesto. Quibusdam dictam placet, quod ei voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo: quo vocabulo utitur Plautus in Bacchidibus: Si tibi est machæra, at nobis vervina est domi. Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, Confossiorem soricina nænia. Sive quod eam vocem flendo efferimus: sive, quod chordarum ultimas Græci νήτας dicunt, extremam cantionis vocem ab eo næniam appellarunt.* In his videmus Verrio seu Festo placuisse ex quorundam

can*tatur ad tibiam. Quod voca*bulum *Afra*nius in *ma*ter*teris posuit: Næniam antem inter exse*quia canti*tabant. Sunt, qui eo verbo finem sig*nificari [e] credi*derunt. Plautus in* . . . .
. . . .
. . . abi ergo . . . .
. . idem huic homi*ni amanti* [f] *mea hera* dixit domi,

NOTÆ

sententia *næniam* significare finem: ideo in Truculento Plautina *næniam* dixit, idem esse, quasi supremam dixit, vale dixit: in superiore enim testimonio mutilo, illa verba ABI ERGO facile declarant, *næniam* dicere, idem esse, ac abire jubere. Manifestum antem verba Plautina ex Truculento producta esse: quæ tamen hodie sequins habent ita: *huic homini amanti mea hera apud nos næniam dixit de bonis.* Nam glossemata sunt illa DOMI et MESTO ad explicandam sententiam. Nemo tamen negaverit plane ita olim Festum scriptum reliquisse: sicuti et illa ex Bacchidibus, quæ proxime sequuntur: quæ et ipsa aliter in nostris exemplaribus concepta sunt illo versu: 'Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris:' ubi notandum in Epitome ex officina mutilatoris illa verba deprompta esse: 'Græci enim *νέτον* extremum dicunt.' Non enim assecutus est Festi interpretationem, qui censet *næniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter hillam dicunt: ab eo Plautum dixisse 'confossiorem soricina nænia:' hoc est, tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla soricina non minutius esset. Sed profecto in eo longe errare Festum alibi docebimus. Quod infra legitur, *Sive quod eam vocem flendo efferimus,* idem prope est cum illo, quod superius dixerat: *quod ei voci similior flentium querimonia sit:* vult enim *næniam* *ὀνοματοπεποιῆσθαι.* quod scilicet flentes videntur eam vocem efferre: et sane olim adolescentes docuimus eam vocem ab Hebræa lingua manasse sine ullo prorsus dubio, in qua *Nihi* est *Plange plange.* נהי נהי apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres *νηνίατον* vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri *θρηνῳδοὶ* fuerunt: quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim super his notavimus in Conjectaneis nostris. Porro perperam *νεάτας* pro *νήτας*, tam in Epitome, quam in ipsius Festi reliquiis excusum fuit. *Jos. Scal.*

[e] *Finem significari*] Nescio an hic Plauti verba laudarit Festus ex Pseudol. v. 1. 'id fuit nænia ludo.' Ibi enim nænia, finis. Inde autem tracta est hæc loquendi ratio, quod iis, qui vitam finierant, nænia cantabatur, &c. Hæc verba *abi ergo*, quo pertineant nescio. Immo ejusdem Plauti sunt, sed leviter corrupta. Lego, *ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo.* Et ita Festum legisse nemo dubitabit, quem nunc ita facile supplebis. *Plautus in Pseudolo, ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo. Idem, &c.* Hodie in impressis Plauti libb. abest vox *ego*. Dac.

[f] *Huic homini amanti*] Ex Plauti Truculento: 'Huic homini amanti

et ap*ud nos de bonis*. *Næ*niam estọ quosda *dicunt velle ideo dici*.

Næniam quod ei voci sim*ilior querimonia flentium* sit: quidam aiunt neniæ *ductum nomen ab extre*mi intestini vocabulo, *ad quod probandum testimo*nio utitur Plautus, *Bacchidibus*:[g] *Si tibi est Ma*chæodem ad *nobis vervinæ est domi qua quidem ego* te reddam *ubi me irritaveris Confossio*rem so*rricina Nænia: sive quod extremam flen*do efferimus *eam vocem, quærendoque, nam* Græci *νεάτας extremum* dicunt. *Sive quod chordarum* ultima *νεάτα dicitur, appellarunt èxtremam cantionis vocem Næniam.*

Næniæ Deæ[h] sacellum extra portam Viminalem [PAUL. fuerat dedicatum.

NOTÆ

mea hera apud nos dixit næniam de bonis.' Ista enim *domi* et *mœsto*, a Festo posita supra hæc verba *apud nos* et *huic homini*, ad sententiam explicandam, ut optime animadvertit Scaliger. Ibi autem *neniam dixit* idem est, quod, supremam dixit, vale dixit, abire jussit, eadem ratione, qua supra diximus. Non vero, ut Lambinus interpretatur, 'cantavit carmen leve, atque inane,' &c. quod ridiculum est. *Idem.*

g *Plaut. Bacchidibus*] IV. 8. Sed aliter in nostris exemplaribus: *Si tibi est machæra at nobis vervina est domi, Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris, Confossiorem soricina nænia.* Hic autem censet Festus *Neniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter *hillam* dicunt. Et inde Plautum dixisse confossiorem 'soricina nenia,' hoc est tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla soricina non esset minutius. Sed longe hic errare Festum dicit Scaliger, neque tamen ipse suam nobis sententiam aperit. Mihi vero non Festus tantum, sed ii omnes, quos hic aliquid tentasse video, longe a scopo videntur aberrasse, quorum alii ex Arnobio *neniam*, *intestinum* etiam interpretantur. Alii *soricinam neniam* vocem esse dicunt, quam emittit sorex, quæ sæpe ad illam vocem deprehenditur et confoditur. Quod cui unquam probari possit? Sed ne aliis arguendis immoremur diutius, tandem videamus, an nobis aliquid, si non verius, verisimilius saltem repertum sit. Rem tribus verbis confectam dabo. Per *soricinam neniam* machinulam intelligo, capiendis soricibus denticulatim aculeis confixam, quæ inde *nenia* dicta est, quod ibi *neniam*, funebrem cantum, sorices captæ canunt. Quare eleganter et venuste dixit Plautus *confossiorem soricina nenia*. Idem.

h *Næniæ Deæ*] Nenia, Dea funerum, ubi *nenia* canebatur. Augustin. de Civit. Dei lib. v. cap. 9. 'Et Deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad Neniam Deam, quæ in funeribus senum cantatur.' Arnob. lib. I. 'In tutela sunt Orbonæ Orbati liberis parentes: In Neniæ quibus extrema sunt tempora.' Sic Tibicen, qui *Neniam* canebat, dictus etiam *Nenia*. Idem.

Næniæ Deæ sacellum ultra portam *Viminalem.* [FEST. *Nunc tantum habet ædiculam.*7

Nævia silva[i] dicta juxta urbem, quod Nævii cujus- [PAUL. dam fuerit.8

Næviam silvam vocitatam extra[k] *urbem ad milliare* [FEST. *quar*tum, quod Nævii cuj*usdam ibi domus fuerit, a quo* nemora Nævia ap*pellata etiam fuisse, Verrius* ait, quam obprobrii loc*o objici ab antiquis solere,* quod in ea morari ads*uessent perditi ac nequam ho*mines, testis est M. *Cato in ea, quam scripsit in M.* Cœlium si se appella*visset, orsus iterum* a porta Nævia atque *exinde in nemora Nævia a domo procul Nævia : inde di*cunt proverbi*um natum esse a domo Nævia quod* refertur a Ve*rrio.*9

---

7 In ed. Scal. hæc ita extant:

PAULUS. Næniæ Deæ sacellum extra portam Viminalem fuerat dedicatum. *Nunc tantum habet ediculum.*

FESTUS. . . . sacellum ultra portam . . .
. . . ædiculam.

8 Quidam lib. *fuerat.*—9 In ed. Scal. ita:

Næviam silvam vocitatam extra *urbem ad milliare qua*ntum, quod nævii cu*jusdam ibi domus fuerit a quo* nemora Nævius ap*pellata etiam fuisse, Verrius* ait quam ob probri loca *abjici ab antiquis solere,* quod in ea morari ad*suessent perditi ac nequam ho*mines. testis est M. *Cato in ea quam scripsit* in M. Cœlium si se appella*visset orsus, iter eram* a porta Nævia atque *ex inde in nemora.*

Nævia a domo procul Nævia unde dicunt proverbi*um natum esse a domo Nævia quod* refertur a V*errio.*

Vide infra.

NOTÆ

[i] *Nævia silva*] Varro lib. IV. de Lingua Lat. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis. Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' Ex his Festi verba intelliges: referebatur M. Catonis locus, ex Oratione in Cœlium si se appellaverit. Proverbium autem, quod Verrius referebat, ignoro. *Ant. Aug.*

Nævia] Infra omnino succenturiandum ita: *Næviam silvam vocitatam extra urbem ad. . . . . milliarium : quod Nævii cujusdam ibi domus fuerit : a quo nemora Nævia appellata fuisse ait : quam obprobrii loco objici solere, quod in ea morari adsuessent perditi homines, testis est M. Cato in ea in Cœlium si se appellasset : a qua silva porta Nævia : atque ea. . . . .* Quæ sequebantur tantum indicabant Silvam Næviam, quæ opprobrii loco objiciebatur, venisse in proverbium, idque proverbium etiam ab ipsó Verrio referri. *Jos. Scal.*

[k] *Næviam silvam vocitatam extra*] Næviæ portæ et Næviæ sylvæ meminit Varro lib. IV. de L. L. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis. Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' Livius etiam lib.

Nancitor[1] in duodecim, nactus erit, prædatus erit.[10] Item in fœdere Latino PECUNIAM QUIS[11] NANCITOR, HABETO: ET SIQUID PIGNORIS NANCISCITOR,[12] SIBI HABETO.

Nanum[m] Græci[13] vas aquarium dicunt humile, [PAUL. et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum; unde nani pumiliones[14] appellantur.

10 Vet. lib. *prænovatus erit.*—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *qui.*—12 Ed. Scal. *nanciscitur.* Vir doct. in marg. conj. *nancitor.*—13 Ante verba *Nanum Græci, &c.* in ed. Scal. inseruntur verba Pauli: *Nancitor, nactus erit:* ita:

PAULUS. Nancitor nactus erit.
Nanum Græci, &c.

14 Ed. Scal. *pomiliones.*

NOTÆ

II. Hæc porta Plinio 'Lavicana.' Hodie 'porta major,' ab ædificii magnificentia, propter ductum aquæ Claudiæ, cujus ibi vestigia cernuntur. Eandem etiam a vetustioribus 'roduscalanam' dictam volunt, quod falsum est. Vide 'Roduscalana.' Illa *orsus iterum,* usque ad *unde,* verba sunt Catonis, ex oratione, quam habuit in Cœlium si se appellasset. Eam iterum laudat Festus in voce 'spatiatorem.' *Dac.*

[1] *Nancitor*] PEQUNIAM. QUIS. NANCITOR. HABETO. ET. SI. QUID. PIGNERIS. NANCITOR. SIBEI. HABETO. *Nancitor* pro *nancitur,* et *nancitur* pro *nanciscitur:* ut, apiscitur. QUIS pro QUI, ἀρχαϊκῶs. Erat caput in fœdere Latino, ut, intra decem dies post contestatam litem creditori satisfieret. Hic vero vult ipsum pignus sibi habere, si post illud tempus ipsi satisfactum non sit. Vel potius intelligit, quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, uti id valeat. *Jos. Scal.*

[m] *Nanum*] De hoc quid judicii nostri sit, vide in Conjectaneis. In Glossario: 'Bardatus, νάννος, τὸ σκεῦος.' Scribe *barbatus.* Pumilio Græcum quoque est, πυγμαλίων. Idem enim ac πυγμαῖος, ut a simo, σιμαλίων, et similia. Porro superest tantum de verbis Festi: ad imitationem ejusmodi hominum, aqualem humilem et concavum, quem vulgo situlum barbatum vocant, dictum fuisse. Reliqua supplebis ex Gellio, libro XIX. cap. 13. Quasi quod hic in Festo desideratur, ita explendum sit: *Nani, humili et brevi statura homines: unde ad imitationem, &c.* Jos. Scal.

Nanum] A Græco νάνος. Meminit Varro lib. VI. de L. L. 'Vas aquarium vocant futum, quo in triclinio allatam aquam infundebant, quo postea accessit nanus cum Græco nomine, et cum Latino nomine Græca figura barbatus.' Ab eo pumiliones *nani* dicti, ut ait Paulus. Sed contra est; nam a nanis, id est, pumilionibus, vas aquarium nani nomen accepit. Id indicat infra Festus. Pumilio Græcum quoque est πυγμαλίων, idem enim ac πυγμαῖος. Ut a simo σιμαλίων, et similia. *Dac.*

. . tionem [n] ejus. . . . .

Nanum Græci vas aquarium dicunt, humilem et *con-* [FEST. *cavum, quod vulgo vocant situlum* barbatum, *unde nani pumiliones appellantur.*

Napuras [o] nectito cum dixit Pontifex, funiculi ex stramentis fiunt.

Napuræ funiculi.[15]

Nare a nave dictum: quod aqua feratur natans, ut [PAUL. navis. Natare est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nare [p] a nave ductum [16] Cornificius ait, quod aqua [FEST. feratur natans, ut navis.[17] Ennius libro septimo: Alter nare cupit, alter pugnare paratust. Plautus in Aulularia: Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur ratis. Natare igitur est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nares [q] appellari putant, quod per ea nasi foramina odoris cujusque nari fiamus.[18]

Narita [19] [r] est genus piscis minuti. Plautus: Muriaticam au-

15 Ead. ed. *feniculi.*—16 Al. *dictum.*—17 Vet. cod. *avis.*—18 Vett. edd. *flamus.*—19 Ed. Scal. *Narica.*

NOTÆ

[n] ....*tionem*] Deest spatium ad integra Festi verba capienda, quæ etiam in schedis confusa. Lege: *Nani pumiliones appellantur. Ad imitationem ejusmodi hominum, Nanum Græci vas aquarium dicunt, humile et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum.* Vide Gell. lib. XIX. cap. 13. Gloss. 'barbatus, νάννος, τὸ σκεῦος.' *Idem.*

[o] *Napuras*] Vide 'Nectere.' *Ant. Aug.*

Napuras nectito] Verba sunt ex commentario sacrorum: 'Pontifex minor ex stramentis napuras nectito,' hoc est, funiculos facito quibus sues adnectantur. *Dac.*

[p] *Nare*] Non a *nave*, ut putat Festus, sed a νέω, νῶ, vel a νάω, fluo. A supino *natum*, *natare*, ut a 'dico,' 'dictum,' 'dictare.' Infra versus Plauti sic legendus: *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Etsi aliter hunc versum alibi legit Festus in voce 'Scirpus.' *Idem.*

[q] *Nares*] Idem Donat. in Adelph. 'Nares a naritate dictæ sunt, quod nos odoratu doceant præsto et prope esse, quod adhuc oculi non vident.' Sed frustra; *nares* enim a Græco ῥῖνας per transpositionem. *Idem.*

[r] *Narita* [*Narica*] Scribe, *narita*. νηρίτης. Versus autem Plauti ita legendi: *Muriatica autem video in vasis stagneis: Bonam naritam, et camarum, et tagenia: Equinos fartos, conchas piscinarias.* Equinos scriptum ἀρχαϊκῶς, pro *Echinos*. Stagneum vas intelligit, ni fallor, incrustatum. Nam stagnare erat περικετταλοῦν τὰ ἄγγη. Vulgo in idiotismo dicimus *invitriare*. Eo no-

tem video in vasis stagneis [s] naritam bonam, et canutam, taguma quinas fartas conchas piscinarias.

Narita genus piscis minuti. [PAUL.

Nassa [t] est piscatorii [20] vasis genus, quo cum in- [FEST. travit piscis, exire non potest. Plautus: nunquam hercule ex ista nassa hodie ego escam petam.

Nassiterna [1] [u] est genus vasis aquarii ansati, et patentis,

20 Quidam lib. *piscatoria*.—1 Scal. et Dac. scribunt *Nasiterna*.

NOTÆ

mine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Hesych. *Νέβεστα, πετάλματα τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν σκελῶν.* lego: *πεταλώματα τῶν ἱερῶν καινῶν σκευῶν.* Stagnare ergo, *περιπεταλοῦν, γανῶσαι, γναθοῦν, στομοῦν.* Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari *κασσιτερινὰ*, quanquam non displicet. Quam alieno a Plauti mente sensu Turnebus hos versus restituere conatus sit, facile, qui hominis emendationem cum hac nostra contulerit, deprehendere poterit. *Jos. Scal.*

Narita] Ostrei genus, *νηρῖται* Græcis. Plauti versus sic legendi: *Muriatica autem video in vasis stagneis, Bonam Naritam, et Camarum et tagenia, Equinos fartos, conchas piscinarias.* Per muriatica, salsamenta intellige, quæ in muria servabantur. *Camarum* scriptum unico *m*, veteri consuetudine pro *Cammarum*, et apud Hesych. *Κάμμαρον.* *Tagenia* sunt pisces, *Ταγηνισταὶ*, qui et ipsi in muria. Vide Athenæum. *Equinos* antique pro *echinos*. Echinos fartos vocat, qui farciebantur, id est, saginabantur in vivariis, sicut 'conchas piscinarias,' quæ in piscinis: (sic fartores apud Terent. qui aves altiles farciunt, saginant:) atque adeo Muriaticorum nomine Plautus pisces omnes, qui ab eo enumerati sunt comprehendit. Et ne dubites de hac correctione audi Plin. lib. I. cap. 8. 'Sic halex pervenit ad Ostreas, Echinos, Urticas, Cammaros, Mullorum jecinora, innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere.' Satin aperte eosdem pisces inter muriatica, id enim est *halex, τὸ τάριχος*, recensuit, quos Plautus? Quare tam boni versus in situ et squalore relinquendi non erant. Scalig. in conjectan. ad Varron. *Dac.*

[s] *In vasis stagneis*] Vasa intelligit, ni fallor, incrustata, nam stagnare erat *περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη*. Vulgo in idiotismo dicimus *invitriare*. Eo nomine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari *κασσιτερινὰ*, quanquam non displicet. Scal. *Idem.*

[t] *Nassa*] Plaut. in Milite: 'Nunquam Hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Ant. Aug.*

Nassa] Gloss. 'Nassa, *κύρτος ἁλιευτικός*.' Versus Plauti: 'Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Dac.*

[u] *Nassiterna*] Vid. Fulgent. Placiad. de antiquis vocibus. *Ant. Aug.*

Nassiterna] Scribo, *Nasiterna*: quod tres nasos, hoc est, ansas haberet: ita Vatinianis calicibus assignat nasos Martialis: et Juvenalis: 'Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quatuor.' E.

quale est quo equi perfundi solent. Plautus in Bacchidibus: Ecquis evocat cum nassiterna, et cum aqua istum impurissimum? et in Nervolaria:[x] Ecquis effert[2] nassiternam cum aqua sine suffragio? et Cato in ea oratione quam composuit in Q. Sulpicium. Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos[3] aqualis, matellas sine ansis.

Nassiterna genus vasis aquarii ansati, et patentis.

Natinatio dicebatur negotiatio; et natinatores ex eo seditiosi. [PAUL.

Natinatio[y] *dicebatur nego*tiatio, et Natinatores *ex eo*, *seditiosi*, *negotia* gerentes M. Cato in . . . . . *tum*ultu Macedoniæ, Etruriam Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse. [FEST.

Natio[z] genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt. In pecoribus quoque bonus proventus feturæ, bona natio dicitur. [PAUL.

2 Ed. Scal. *Ecquis huc effert.*—3 Ead. ed. *perfusos.*

NOTÆ

quos post confecta spatia solere perfusione aquæ recreari in Circensibus intellige, cum ait, 'quale est, quo equi perfundi solent.' Ulpianus lib. IV. de his qui notantur infamia: 'Neque thumelici, neque xustici, neque agitatores, neque qui aquam equis spargunt.' Versum autem Plauti iisdem fere verbis ex eadem fabula producit Fulgentius Placiades. Catonis verba emendamus: *Quotiens vidi trulleos, nasiternas, pertusos aquales, matellas sine ansis.* Jos. Scal.

[x] *In Nervolaria*] Versus Plauti, quem ex Nervolaria laudat Festus, is hodie legitur in Sticho II. 2. 'DI. Ecquis huc affert nasiternam cum aqua? GE. Sine suffragio Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit.' Verba Catonis sic legit Scalig. *Quotiens vidi trulleos, nasiternas, pertusos aquales, matellas sine ansis.* Dac.

[y] *Natinatio*] Festus refert verba Catonis ex Originibus, ut arbitror, qui scripserat, 'audito tumultu Macedoniæ, Etruriam, et ceteros natinari,' id est, tumultuari. *Ant. Aug.*

Natinatio] *Natinatio, negotiatio: et natinatores, negotia gerentes. M. Cato in. . . . audito tumultu Macedoniæ, Etruriam, Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse.* Isidorus: 'Natinare, negotiari.' Est autem non tam priscum verbum, quam prisca verbi forma: 'natare,' 'natinare,' ut, 'iter,' 'itiner:' 'jeçur,' 'jecinur:' 'prodeunt,' 'prodinunt,' et similia. Est ergo *natinare*, more natantium, semper in negotiis fluctuare. *Jos. Scal.* Isidor. 'nagare, vacillare, huc et illuc fluctuare.' Lege, *natare.* Dac.

[z] *Natio*] Præter ea, quæ Paulus scribit, ex verbis Festi tantum elici-

Nationem,[a] *item apud antiquos* natum. Cin*cius*, *ge-* [FEST. *nus hominum*, *qui non aliunde venerunt*, sed ibi *nati sunt*, *significare ait*, *qui et na*tionem ait *non tantum universim de omn*ibus, sed e*tiam de singularibus quoque hominibus* sejunctim *dici solere*, *Sinnius autem Cap*ito omnia fe*re genera hominum per nationes dividi*, *ut Cures* Sabinos, *Hernicos*, *Æquos*, *item Volscos*. *In pecori*bus quoque bonus *proventus feturæ*, *bona natio dicitur*.

Navali corona solet donari, qui primus in hostium [PAUL. navem armatus transilierit.

Navali corona[b] *donatur*, *qui prim*us in hostium *na-* [FEST. *vem armatus transilierit cujusve* opera ma*nuve navis hostium capta fuerit* : *adeptus* est eam M. *Terentius Varro bello piratico*, *donante* CN. Pom*peio magno*, *item alii*, *inter quos A.* Atilius bel*lo*, *quod gestum*[4] *contra Nabin*, *ut script*um est

4 Ead. ed. *gestum est*.

NOTÆ

tur Cincium esse hujus sententiæ auctorem. *Ant. Aug.*

[a] *Nationem*] *Nationem*, *et natum Cincius genus hominum*, *qui non aliunde venerunt*, *sed ibi nati sunt*, *dici auctor est*. *Sed et nationem ait non tantum universim de omnibus*, *set et de singularibus hominibus sejunctim dici.* Hæc Festus. Sequebatur deinde testimonium veteris scriptoris, quod assequi non potuimus. Post *Sabinos* sequitur : *bona natio in pecoribus quoque bonus proventus dicitur*. Hoc igitur vult Festus, *Nationem* et *natum* de hominibus dici : *nationem* quidem de universis, ut, 'natio Græcorum :' *natum* de singulis, ut, homo maximo natu. Sed et *nationem* de singulis : ad cujus rei fidem adducebat exemplum auctoris veteris. Præterea neque *nationem* tantum de hominibus, sed et de pecoribus dici, quod non sine Græcorum imitatione dictum est : ut Homerus 'Οδυσ. Ξ. βῆ δ' ἴμεν εἰς συφεοὺς, ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων. Nos *set* scripsimus ἀρχαϊκῶς, quia ita est in illis reliquiis, *sete*, pro *set et*. Jos. Scal.

Nationem] Ait Cincius *nationem* et *natum* dici de hominibus universis, ut 'natio Græcorum :' et de singularibus etiam, ut apud Ciceron. 'natio candidatorum,' 'natio optimatum.' Præterea non tantum de hominibus, sed etiam de pecoribus : 'natio equorum,' 'natio suum.' Non sine Græcorum imitatione, qui ἔθνεα etiam de pecoribus dicunt Homer. ἔθνεα χοίρων. Glossæ : 'navitio, γενεά.' Leg. *natio*. Dac.

[b] *Navali corona*] Plin. lib. XVI. cap. 4. 'Cedunt et rostratæ civicis, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio; itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare, e Siculis, quæ et ipsa piratica :' et postea, 'dedit hanc Augustus coronam Agrippæ,

in carmine *Saturnio, quod quidem duces ipsi* consueti *sunt in tabellis publice ponere, in quo no*minabantur *qui navali corona donati erant.*

Nunquam[5] *ponitur* pro nulla *tenus, pro non ita : et non etiam significat* ut nec. . . . .

Navalis[c] porta a vicinia navalium dicta. [PAUL.

Navalis porta, item navalis regio, vide*tur utraque ab* [FEST. *navalium vicinia ita* appellat*a fuisse.*

Navalis scriba,[d] qui in nave apparebat, inter aliud genus scribarum minimæ dignitatis habebatur: quod periculis

5 Ead. ed. *Neunquam.*

NOTÆ

sed civicam a genere humano accepit ipse.' Idem lib. VII. cap. 30. 'M. Varroni Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit.' Ex his intelliges Festi verba, paucis exceptis, quæ plane ignoro. Adde Gell. lib. V. cap. 5. *Ant. Aug.*

Navali] Prima Festi verba incipiunt, *qui primus in hostium.* Desiderantur ergo præcedentia, quæ ex epitome ita supplebimus: *Navali corona solet donari, qui primus in hostium navem armatus transilierit, cujusve opera, manuve navis hostium capta fuerit. Itaque adeptus est eam M. Varro, donante Cn. Pomp. Magno, bello piratico. Item A. Attilius, bello contra Nabim.* Quæ sequuntur alio pertinent. M. Varroni coronam navalem datam, auctor Plinius. Et Varro ipse in II. de Re Rustic. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios. Livius libro XXXV. Quæ sequuntur, ut dixi, manifesto ad alia pertinent. Et Carmen, puto Saliare, in testimonium producebatur. *Jos. Scal.*

Navali corona] Corona navalis tota ex auro, rostris navium insignita. Ea donatum M. Varronem testatur Plin. et ipse Varro lib. II. de R. R. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios, Liv. lib. XXXV. de Saturnio carmine, quod in tabulis duces publice ponere solebant, Attilius Fortunatianus de Saturnio metro: 'Apud nostros autem,' inquit, 'in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequebantur, talia reperi exempla, ex Regilli tabula: Duello magno dirimendo, regibus subigendis.' *Dac.*

[c] *Navalis*] Navalis porta regionis decimæ quartæ, a Navalium vicinia appellata. *Jos. Scal.*

Navalis porta] In regione 14. trans Tiberim, eadem 'portuensis.' Nunc 'porta ripæ,' vel 'vinaria,' quod extra eam vina externa, maxime tamen Campana et Tusca, vendantur. *Dac.*

[d] *Navalis scriba*] Navalis scriba dictum, tam propter scribam, quam propter Navalis: quia et nautæ, et id genus hominum male audit: etiam

quoque ejus ministerium esset[6] objectum. Plautus, non ego te novi navalis scriba columbari impudens: sive quod columbaria in nave appellantur in quibus remigent,[7] sive quod columbariorum quæstus temerarius incertusque.

Naucum[8] [e] ait Ateius Philologus poni pro nugis. Cincius, quod in oleæ nucis, quid intus sit.[9] Ælius Stilo omnium rerum putamen. Glossematorum autem scriptores fabæ grani, quod hæreat in fabulo.[10] Quidam ex Græco, *ναὶ καὶ οὐχὶ*, levem hominem significari. Quidam nucis juglandis, quam Verrius juglandam[11] vocat, medium velut dissipimentum. Plautus in Parasito pigro: Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci. Item in Mostellaria; id esse[12] dicam nauci: nescio; et in Truculento: Amas hominem non nauci; et Nævius in Tuni-

6 Vet. cod. *esse*.—7 Ed. Scal. *appellantur ea quibus remigent*. Vet. cod. *rem geminent*. Legendum monet Dac. *appellantur ea e quibus remigant:* sive ut Turnebus et Scal. *quibus remi eminent*.—8 Alii *Nauci*, indeclinabile.—9 Vide Notas.—10 Quidam libb. *sabæchilo*.—11 Vet. cod. *jugulandum*.—12 Ed. Scal. *quod id esse dicam*.

NOTÆ

apud Homerum Navalis scriba est convicium, Ὀδυσ. Θ. *φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος ᾖσιν ὁδαίων*, hoc est, *γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας*. Et legendum, *columbar impudens:* dictum eadem forma, qua Catullus mulierem prostituti pudoris vocat 'lupanar:' Lucilius 'carcer' vocat eum, qui meruit in vincula conjici. *Columbaria in nave sunt ea, quibus remi eminent:* ita enim legendum: dicta a similitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. Ab eadem similitudine et in re architectonica quid significet, habes apud Vitruvium. *Jos. Scal.* Lege in fine *appellantur ea e quibus remigant*. Sive ut Turneb. et Scal. *quibus remi eminent*. Dac.

[e] *Naucum*] Mendosum esse videtur; *quod in oleæ nucis, quod intus sit*. Paulus: *oleæ, aut nucis nucleo*, forte quod in olea, nucique intus sit. De nuce juglande vide Macrob. lib. III. Satur. *Ant. Aug.*

Naucum] Alii *Nauci*, indeclinabile. Proprie membrana tenuis, quæ medias nuces disjungit, unde pro nihilo, &c. Lege infra, *Cincius quod in oleæ nuce intus sit*, vel, *Cincius, in olea et nuce quod intus sit*. Item, *in fabæ hilo* pro *in fabulo*. *Fabæ hilum*, Gallice *le noir de la fève: naucus a nucus*, unde *nuculus, nuculeus, nucleus*. Idque doctiss. Guietus adscripserat oræ Festi sui, quem mihi communicavit. V. Cl. et magni nominis, Ægidius Menagius. *Dac.*

cularia:[13] ejus noctem nauco ducere: sed[14] Ennius: Illic[15] est nugator nihili, non nauci homo.

Naucus[16] pro nugis ponitur: alias pro oleæ, aut [PAUL. nucis nucleo: alii omnium rerum putamen ita appellari volunt. Quidam ex Græco, quod sit ναὶ καὶ οὐχὶ, levem hominem significari volentes. Quidam volunt sic appellari membranulam, quæ in nucis juglandis est medio.

Navia lignum cavatum, ut navis, quo in vindemiis uti solent.

Navia[f] est uno ligno exsculpto, ut navis, quo [FEST.

13 Al. *Cunicularia.*—14 Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et* pro *sed.*—15 Vet. cod. *illuc.*—16 Vett. libb. *Naucis.* Legendum monet Dac. *Naucum* vel *Nauci*, ut supra.

NOTÆ

[f] *Navia*] Hæc Historia de cote novacula præcisa ab Attio Navio a multis refertur. Sed de ficu Navia nihil aliud accepi. Cicero lib. I. de Divinat. 'cotem,' ait, 'et novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal.' Idem ait Dionys. lib. III. addens statuam æneam eidem illic statutam, quod etiam Livius scribit, et Plin. lib. XXXIV. cap. 5. Val. Max. lib. I. cap. 4. D. Attium Navium augurem appellat. De ficu ruminali Plin. lib. XV. cap. 18. Quærendum igitur est, qua ratione ea, quæ desunt, sarciri possint. *Ant. Aug.*

Navia] Aliter linter: et eo quoque utuntur in vindemiis. Servius in illud: 'cavat arbore lintres:' 'Alii,' inquit, 'lintres, in quibus uva portatur, accipiunt.' Hæc Servius Danielis. Tibullus lib. I. 'Hæc mihi servabit plenis in lintribus uvas.' Nam et *navia*, et *linter*, utrumque est lignum cavatum. In verbis Festi lege, *Navia est unum lignum exsculptum. Unum* dixit: unde μονόξυλα σκάφη Græci. Denique *Linter* et *Navia* est σκάφος, σκάπτειν, exsculpere. Melius tamen legeris, *Navia ex uno ligno exsculpto*, quod retinendum censeo. Cicero II. de legib. 'Ligneum autem quodque voluerit, uno e ligno dedicato.' *Jos. Scal.*

Navia] Suidas *nabiam* πορθμεῖον interpretatur male. Nam vel hinc satis liquet eo nomine potius navem ipsam intelligi: ut et ex lusu illo Veterum, quo pueri denarios in sublime jactantes *capita aut navia* clamabant, de quo Macrob. Saturn. lib. I. cap. 7. *Dac.*

Navia] Tanti momenti hic locus est, ut de eo totius hujus libri utilitas æstimari possit: inauditæ præterea, ac reconditæ eruditionis illis præsertim, qui nesciunt ficum Naviam eandem cum ficu Rumina seu Ruminali fuisse. Ponemus prius locum, si non ipsis verbis Festi, at certe sententia ipsa incolumi, atque integra. Sic igitur hos hiatus explemus: *jussit rex cotem ac novaculam proferri: qua prolata interrogatus Augur, an cos illa posset præcidi novacula, subito eam præcidit. Ex eo, Tarquinio, nihil auso contra facere, novaculam ac cotem sub lo-*

utuntur alveo in vindemia. ficus quoque in comitio[s] appellatur Navia ab Attio Navio, augure. Nam, cum Tar-

NOTÆ

cum consecratum defodi jussisse: et ficum ab eo satam esse intra id, quod contentum fine sacro sit: eamque, si quando aruisset, subseri jussisse. Deinde, cum post tot annos aliæ in eo loco complures ficus essent, et evulsæ, de loco sacro removerentur, omnes, quæ inibi erant ficus, præter eam, ejectas fuisse admonitu ac jussu aruspicum, et divinis responsis, quandiu ea viveret, libertatem populi mansuram: ideo quod.... Postrema non possumus explere, quia non satis spatii relictum sit ad explendum quantum postulat sententia. Tantum enim loci desideratur, quantum satis esset his, aut similibus verbis: *ideo quod in ea fatum populi Ro. esset:* aut tale nescio quid. Multi hujus fabulæ meminere, qui omnes adjuvant conjecturas nostras. Sed ante omnes Plinius. Cujus verba apponam ex libro XV. cap. 18. 'Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis. Magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato, tanquam in Comitium sponte transisset. Adacto navigio ilico arescit, rursusque cura sacerdotum seritur.' Hæc ille. In quibus miror cur dixerit *Romæ nata;* quasi de alio Comitio, quam de Romano intelligi possit. Deinde, quid est, *adacto navigio ilico arescere?* Scio Tiberim ad illum usque tractum Urbis tunc ripis suis ejectum fuisse; idque solitum alias vulgo accidere. At si navigiis tunc ea aqua transmittebatur, quis tam religionis contemptor, qui ad ficum navigium adigeret, ut illa exaresceret, cum sciret, hoc non posse evitari, si illuc navem impingeret? Suspicatus igitur sum id, quod verum esse postea apparuit, locum depravatum esse. Idque fortasse doctis viris probabimus, si nostram sententiam de ejus loci emendatione proponamus. Ita igitur legendum putamus: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, jam sacra fulguribus ibi conditis: magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato: quam tanquam in Comitium sponte transivisset, ab Actio Navio. Ilico arescit, rursus cura sacerdotum seritur.* Primum quod ait Sacram fuisse, idem et Dionysius testatur his verbis: ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν Νάβιον θεραπεῦσαι διαγνοὺς (Tarquinius) ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον ἄλλαις τε φιλανθρωπίαις ὑπηγάγετο, καὶ, ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι παρὰ τῶν ἐπιγινομένων, εἰκόνα κατασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν διέστησεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη πλησίον τῆς ἱερᾶς συκῆς. Deinde subjicit de fulguribus ibi conditis: quia scilicet ibi puteus fuisset, qui cum de cœlo tactus esset, procuratum eum locum postea, operculo imposito, Puteal vocatum fuisse: nam Puteal est, operculum putei, etiam teste Jurisconsulto. Quare a loco sacro ficum Sacram nominat: quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est, quam operculum ipsum ostii Deorum Manium: sed fallitur, ut homo Græcus, qui idem putet esse Puteal, ac φρέαρ, cum, ut dixi, Puteal non φρέαρ, sed πῶμα τοῦ φρέατος sit. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Diony-

quinius Priscus institutas tribus a Romulo mutare vellet, deterreretur que ab Attio per augurium, ut eluderet ejus

NOTÆ

sium, et Artemidorus, *ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας.* In sequentibus de utraque appellatione ficus illius innuit Plinius. Nam, cum eam alii Ruminalem, alii Naviam vocarent, 'frequentius,' inquit, 'a nutrice Gemellorum Urbis conditorum, præsertim cum ibi simulacrum æneum sit lupæ, Ruminalis appellata est, quam Navia ab Actio Navio, qui sponte sua illam transseverit in Comitium:' utrumque enim verum esse, et Naviam, et Ruminalem vocari: sed magis utique Ruminalem, quam Naviam: propius enim vero esse, et magis consentaneum, eam ante Naviam fuisse, et sub ea lupam Gemellis ubera præbuisse, quam postea ab Actio Navio ibi transseminatam. Vide quam pulchrum vetustatis monumentum sub illo situ mendorum latebat. At enimvero jam Festi verba luce ipsa clariora sunt, neque egent interpretatione: tametsi ab illo dicatur augur cotem præcidisse, non rex, ut ab aliis proditur. Sed a fabulis non est exigenda fides; præsertim, cum Lactantius idem dicat, quod Festus. In postremis verbis Plinianis elegantia latuerat eos, qui locum corruperunt. *Nam, ilico arescit, rursus seritur*, est, 'simul ac arescit, statim seritur.' Notabis et elegans verbum in Festo, *Subserere:* quod est, priore sata arbore intermortua, aliam in ejus locum serere. Præterea, cum dicit locum consecratum, eum esse, quem et *βωμὸν* Dionysius, et alii Puteal vocabant. Neque prætermittendum quod ait, multas ibi ficus natas fuisse: Dionysium non ficetum, sed simpliciter *ὕλην βαθεῖαν* vocasse: cujus verba hæc sunt ex lib. I. *ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφὴς*, &c. Lege reliqua. Ennius quoque, cum de eadem re loqueretur, ex quo illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter, quam silvam vocat Annali primo: 'Induetur ibi lupu' fœmina conspicio amens. Hinc campom celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese' quæ pæne, ut dixi, interpretatus est lingua sua Dionysius. Ultimum est, quod ponit Festus, fatum libertatis Po. Ro. in ea ficu situm fuisse. Idque aruspices, et sacras sortes admonuisse: propterea diligenter subserebatur, adeo, ut cum Neronianis temporibus, exarescente trunco, et mortuis ramalibus deminuta esset, loco portenti habitum sit a Pop. Ro. auctor Cornelius Tacitus. Idem fatum, aut ei proximum casa Romuli contineri putabant, quam diligentissima observatione, et anxia superstitione reficiebant, neque sinebant vetustate collabi. Cujus etiam simile nugantur Græci de nave Thesei. *Jos. Scal.*

s *Ficus quoque in comitio*] Tanti momenti hic locus est, &c. . . . . . Ita Scaliger: sed male ficum Naviam, quæ in comitio non distinguit a ficu Ruminali, sub qua infantibus lupa præbuit Rumam. Certum est enim ficum Naviam in comitio non fuisse, antequam Attio Navio, augure, ibi

prudentiam, interrogavit eum, an fieri posset id quod animo proposuisset suo; cui ille, permittente augurio, cum respondisset effici posse; jussit rex cotem, ac novaculam pro*ferri, qua prolata interrogatus augur* an cos illa *posset præcidi, respondissetque posse: nova*culam subito *præcidit: quo facto, statim Navium*, ex eo Tarq*uinio nihil auso contra amplius f*acere, nova*culam illam ac cotem sub locum conse*cratum[h] de*fodi* j*ussisse: et ficum ab eo satam ibi* esse intra *id spatium loci, qui contentus fine* sacro sit: *eam-*

NOTÆ

transseminata esset. Necesse est igitur diversam fuisse ab altera Ruminali, unde in comitium translata. Et ita est: fuerat enim ficus Ruminalis in Germalo. Varr. lib. IV. de L. L. 'Germalum a Germanis Romulo ac Remo, quod ad ficum Ruminalem, et hi inventi, quo aqua hiberna Tiberis eos detulerat expositos.' Germalum autem prope palatium fuisse notum est, in ripa Tiberis, ubi etiam sua ætate ficum Ruminalem extitisse narrat lib. I. 'In proxima,' inquit, 'alluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est.' Fuit igitur longe a Comitio ficus Ruminalis. Sed ficus illa Navia, quæ in Comitio, Ruminalis etiam dicta ab illa altera Ruminali, quæ in Germalo. Scaligerum fefellit hic locus Festi et alter Plinii, uterque male intellectus. Vide 'Ruminalis.' De ficu Navia et de loco Plinii adeundus Salmasius in Solin. Ejus verba olim huc referre cogitaveram, quia multa hic vidi, quæ et ipse viderat prior, sed ejus dissertatio paulo longior; quare satius est te ad integrum fontem remittere. Adi illum p. 1137. &c. *Dac.*

[h] *Sub locum consecratum*] Ideo ficum *sacram* supra vocavit, a loco sacro, fulguribus ibi conditis, quia scilicet ibi puteus erat, qui cum de cœlo tactus fuerit, procuratus is locus postea, operculo imposito, puteal dictus, nam puteal est operculum putei, teste Jurisconsulto. Quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est quam operculum ostii Deorum Manium. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Dionysium, et Artemidorus. Ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γενομένας θυσίας. I. e. 'Fulgura,' inquit, 'ignota loca insignia faciunt propter aras impositas et sacrificia peracta.' Scal. Hic etiam falsus est Scaliger, qui scribit puteal additum, quia ibi puteus erat, qui de cœlo tactus. Puteal hic nihil aliud est, quam ara ipsa. Dionysius ὑπὸ βωμῷ τινι sub ara quadam defossam novaculam testatur. Unde Festus optime, *sub locum consecratum.* Solus, quod sciam, Plinius sacram ficum facit, fulguribus ibi conditis, sed vel mire fallor, vel alia mens Plinio fuit, cujus verba sic insolubilia, ita forte corrigenda: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, tam sacra quam fulguribus ibi conditis.* Non dicit Plinius ficum sacram fuisse, fulguribus ibi conditis, sed tanquam ibi fulgura fuissent condita. Quibus verbis innuit puteal sive aram impositam, ut locis fulguritis solebat. *Idem.*

que si quando arescere contigisset subseri *sumique ex ea surculos jussisse, quo facto* tantos *intra temporis tractus cum aliæ in eo* loco complures *ficus enatæ essent,*[i] *atque eæ* evulsæ *deinde de sacro illo loco radicitus* removerentur*: omnes quæ inibi tunc temporis* erant, ficum *præter unam illam, ejectas fuisse,* admonitu *fatali ac jussu in primis aruspicum* et divinis *etiam responsis promittentibus quandiu ea* viveret libertatem *populi Romani incolumem man*suram ideoque *coli et subseri ex illo tempore cœptam.*

*Navi*tas secundum[k] incorr*uptam consuetudinem dict*os, quos nunc nos *nautas dicimus, testis est* Cato in ea quam scrip-

NOTÆ

[i] *Aliæ in eo loco complures ficus enatæ essent*] Ideo altam sylvam vocat Dionys. lib. I. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφής, 'Erat enim quidam, non longe distans, sacer locus, sylva alta tectus.' Ennius quoque cum de ea re loqueretur, unde illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter quam sylvam vocat, Annal. I. 'Endotuetur ibi lupu' femina, conspicio amnem. Hinc campum celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese.' *Scal.* Hic iterum errat Scaliger, qui complures illas ficus, ex ficu Navia propagatas, confundit cum sylva illa, quæ prope ficum Ruminalem in Germalo juxta Tiberim. De ista enim intelligendus locus Dionysii, qui eam Pani sacram dicit. Ut et ille alter Ennii. *Dac.*

[k] *Post Navia...tas secundum*] *Navitas* pro *nautas* dixisse Catonem refert, et, ut arbitror, ille locus est, quem Plinius laudat lib. XIV. cap. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit; non aliud, inquit, vinum bibi, quam remiges.' Vide 'Penatores.' *Ant. Aug.*

Navitas] Infra: *Navitas secundum incorruptum morem dictos, quos nunc nautas dicimus, testis est M. Cato in ea, quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum.* Quod hæc sint ex illa oratione Catonis, confirmari certo potest ex Apuleio, qui in Apologia sua fragmentum citat ex eadem oratione, quod non longe ab hoc abfuisse videtur: verba ejus hæc sunt: 'M. autem Cato nihil opertus, ut alii de se prædicarent, ipse in oratione scriptum reliquit cum in Hispaniam consul proficisceretur: tres servos solos ex urbe duxisse, quoniam ad villam publicam venerat: parum visum qui uteretur: jussisse duos pueros in foro de mensa emi: eos quinque in Hispaniam duxisse.' *Jos. Scal.*

Navitas] Quod putat Festus *navita* esse a *nave*, et per syncopen dici *nauta*, ibi quidem frustra est, *nauta* enim est a ναύτης, unde per Epenthesin *navita*. Porro eadem Catonis verba pæne ad verbum habet Plin. XIV. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud, inquit, vinum bibi quam remiges.' *Dac.*

sit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait, navitæ *quod secum portaverant* vinum atque oleum, u*sus tantum eo sum.*

Nauscit cum gran*um* [1] *fabæ se aperit nascendi* gratia, quod sit [17] non dissi*mile navis formæ.*

Nauscit cum granum fabæ se nascendi gratia aperit, quod sit non dissimile navis formæ. [PAUL.

Naustibulum,[m] alveum ad navis similitudinem factum.

Naustibulum † vocabant antiqui vas alvei simile, videtur [18] a navis similitudine. [FEST.

Nautea [n] herba granis nigris, qua coriarii utuntur, a nave [19] ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T in S.[20] [PAUL.

Nauteam [o] *ait Op*ilius Aurelius herb*æ genus esse granis nigris,* qua coriarii utuntur, *cujus videri a nausea du*ctum nomen, quia nauseam fa*cit permutatione T et* S literarum, inter me*dicamina antiquis consueta refert.* Pau- [FEST.

17 Ed. Scal. *fit.*—† Hæc verba quidem sunt Festi, sed non ex antiquo lib. —18 Vet. lib. pro *videtur* habet *vid.* pro *videlicet:* bene, censente Dac.—19 Vet. lib. *nausea.*—20 Vet. lib. *t. et s.*

NOTÆ

[1] *Nauscit cum granum*] *Nauscit*, quasi *navescit*, sive *naviscit*, in navis formam sese aperit. Nisi potius legendum *naucit*, a *nauci*, quod est fabæ hilum, sive fabæ granum, cum se aperit. *Idem.*

[m] *Naustibulum*] Videtur potius navium stationem significasse, quasi navium stabulum: ut Græce *ναύσταθμος*, quasi *ναῶν σταθμός*. *Idem.*

Naustibulum] Puto potius eo *ναύσταθμον* significari. *Jos. Scal.*

[n] *Nautea*] Citatur Plautus in Artemone, quæ comœdia non extat. Credo etiam ex Curculione illum afferri versum: 'Nam omnium odor unguentum præ tuo nautea est:' et ex Casina: 'Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.' *Ant. Aug.*

Nautea] Proprie aqua e sentina. Est et herba, qua coriarii utuntur ad depsenda et depilanda coria. A Græco *ναυτία*. Gloss. 'Nautea, ὀσμὴ βύρσης,' 'odor corii.' *Dac.*

[o] *Nauteam*] Cum ait Plautum nauteam inter medicamina retulisse, vereor ne frustra sit, nam, ex allatis Plauti locis, nihil aliud colliges, nisi nauteam esse odorem teterrimum sive ex aqua sentinæ, sive ex corio, &c. *Idem.*

lus[1] in Artemone *unguentum, quod naribus mul*ionum nauteam fecisset. . . . .
. . . .
. . lem atque aro*matum idem curculione.*
Nam odor unguentum o*mnium præ tuo nautea est in casina.*
Ei pro scorto sup*ponetur hircus unctus nautea.* *Labeo* in commen*tario* j*uris pontificii ait nauteam rubi*dum quiddam *esse, quo pontificum vestimenta quædam* colorant.
Nautiorum familia [p] a Trojanis dicitur oriunda. [PAUL.
Nautiorum[q] fa*milia a Trojanis oriunda est: Nam fuit* [FEST.

1 Ed. Scal. 'inter med*ia antiquis consueta.* Paulus.'

NOTÆ

[p] *Nautiorum familia*] A Naute Trojano, qui Æneam secutus est. Virgil. 'At senior Nautes.' *Idem.*

Nautiorum] Multo plura Festus scripserat, quam Paulus referat. Initio de Palladio a Naute Æneæ socio conservato, a quo Nautii dicti sunt. Idem Dionys. scribit lib. VI. et Servius lib. III. et V. Æn. Historia postea narratur mihi incognita de bello adversus Bruttios gesto post cædem L. Cæcilii: de quibus fortasse Florus lib. XII. Fuit eisdem temporibus Cons. Sp. Nautius. De quo nihil accepimus, quod ad hujus loci interpretationem pertineat. *Ant. Aug.*

[q] *Nautiorum*] Primores quinque versiculi cum duobus extremis certissimum est ad Nautiorum gentem pertinere. Media interjecta ut constat aliena hoc loco esse, ita quo pertineant, affirmare non possum. Scripsisse videtur Festus: *Nautiorum familia a Trojanis oriunda est: quia Nautes eorum princeps, qui secum simulacrum æneum Minervæ abstulit: unde ei sacra procurare soliti erant Nautii: quare Dea hac vocabatur de causa Nautia. Aut igitur a Dea, aut inde a principe suo familia appellata est.* Sacra Minervæ non ad gentem Juliam pertinuisse, quæ ab Ænea deducitur, sed ad Nautiam, quæ a Naute, qui fuit socius Æneæ, testis Servius. Inde suspicor a Festo relatum, Deam dictam esse Nautiam. Quanquam non video quare Festus familiam potius dixerit, quam gentem: est enim manifesta κατάχρησις. *Jos. Scal.*

Nautiorum] De Naute, qui Palladium Romam detulit, Servius ad illud V. Æneid. 'Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas Quem docuit.' 'Quod autem dicit, 'Pallas quem docuit,' propter illud quod supra diximus fingitur, quia ipse Romam Palladium detulit, unde Nautiorum familia Minervæ sacra retinebat, quod etiam Varro docet in libris quos de familiis Trojanis scripsit.' Historia de Naute, Bruttiis, Messana et Q. Cæcilio Metello, mihi quidem inaudita est. Scio tantum unum Q. Cæcilium Metellum occisum, cum contra Bruttios, Lucanos, et alios, qui Aretium obsidebant, missus esset. *Dac.*

Nautiorum] Hæc quæ sequuntur, quo pertineant, ut jam dixi, nescio. Sunt autem ferme ad hunc

eorum princeps *Nautes, qui Romam detulit simulacrum* æneum Mi*nervæ, cui postea Nautii sacrifi*care soliti *sunt, unde ipsa quoque Dea Nautia vo*cabatur hac de cau*sa: alii, quod duce Naute acciti* conductique ab *Brutiis milites fuerint ad Mes*sanam oppugna*ndam, contra quos a Senatu sit* missus L. Cæcilius *Metellus: qui cum ab illis inter*fectus esset, missi *ad eos fuerunt expostulat*um de fœdere viol*ato legati*. . . . . us P. Veturius, qui *cum aliquantisper ob* refectionem corpo*ris in oppido quodam i*nsedissent, Brut*ii, quibus fœdus tunc cum* Romanis erat, bello *statim eo destiterunt*. Inde a principe *Naute, familia Nautia* appellata est.

Navus,[r] celer, ac strenuus: a navium velocitate videtur

NOTÆ

modum: *Cum arcessiti, conductique ab illis essent ad Messanam oppugnandam, et a Senatu missus L. Cæcilius ab illis interfectus esset: missi porro sunt expostulatum de fœdere violato....us, P. Veturius, qui cum ob refectionem corporis oppidum insedissent, Brutii eo quod illis pax cum Romanis erat, bello destiterunt:* aut tale quid. *Jos. Scal.*

[r] *Navus*] Ennius Annali sexto: 'Navu' repertus homo Graio patre, Graius homo, Rex Æmoni', Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.' Alter versus citatur a Nonio, sed perperam ex Annali v. pro vi. In sequenti versu legendum, *induperantum: Navorum imperium servare, est induperantum.* Sententia a Veteribus celebrata: Bene parere, est imperare. In versu Plauti lege *ductarie*, non *ductarier: Nave agere oportet quod agas, non ductarie* Nave agi, est cum navis remigio aut ventis agitur: ductarie, cum funibus adverso amne trahitur. Ausonius in politissimo Panegyrico Mosellæ: 'Tu duplices sortite vias, et cum amne secundo Defluis, ut celeres feriant vada concita remi: Et cum per ripas nusquam cessante remulco Intendant collo malorum vincula nautæ.' Valgius in Elegis: 'Hinc mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis sistit in hospitiis. Et placidam fossæ qua jungunt ora Padusam Navigat Alpini flumina magna Padi.' *Ductarie* ergo *agere* est ῥυμουλκεῖν. Non omittendum, quod est in Glossis: 'Navities, ἀρετή.' *Idem.*

Navus] Ergo, si Scaligerum sequaris in illo Plauti *nave agere oportet, &c. Nave* non erit a *navus*, sed a *navis*, manifeste contra Festi sententiam, quam hic prægravare decere arbitror, ita ut Plauti versus legatur, ut ab eo positus est, et sic simpliciter exponatur: Te id naviter agere oportet quod agas, non vero remisse quasi invitus, quasique in eo non sponte tua ferri, sed per vim duci videaris, sive potius trahi. *Nave*, i. naviter, σπουδαίως, 'strenue,' ut exponunt Glossæ. Item 'navus, ἔμπρακτος, εὐστραφής, εὐκίνητος,' 'actuosus, agilis, strenuus.' *Dac.*

dictus. Ennius libro sexto: Navus repertus homo Graio patre Graius homo rex, et libro sextodecimo: Navorum imperium servare est insuperantum.[2] Plautus in Frivolaria: Nave agere oportet, quod agas, non ductarier.

Navus, celer, ac strenuus: a navium velocitate [PAUL. dictus.

NEBULO[s] dictus est, ut ait Ælius Stilo, qui non [FEST. pluris est quam nebula, aut qui non facile perspici possit, qualis sit nequam, nugator.

Nec conjunctionem[t] grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec scribit; cum si diligentius inspiciatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non: ut et in duodecim est, AST EI CUSTOS NEC ESIT.[3] Item: SI ADORAT FURTO,[u] QUOD NEC MANIFESTUM ESIT: et apud Plautum in Phasmate:[x] Nec recte si illi dixeris: et Turpilium in Demetrio: Nec recte dici mihi quod jamdudum audio.

2 Vide Notas.—3 Vet. cod. *nescit.* Vide infra.

NOTÆ

[s] *Nebulo*] 'Nebulo, *μάλθων, ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγὼν, εἰκαῖος, λάθρα ἄσωτος.*' Glossarium. *Jos. Scal.*

Nebulo] 'Nebulo, vel inanis, vel vanus aut mollis, ut est nebula.' Donat. Et Horatii interpres: 'Nebulones, vani et leves ut nebula.' Gloss. 'Nebulo, *ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγὼν, εἰκαῖος, λάθρα ἄσωτος,*' id est, 'mollis, bona sua clam dilapidans, vanus, nequam.' *Dac.*

[t] *Nec conjunctionem*] In verbis duodecim tabularum relatis: *Ast ei custos necescit: item, si adorat furto, &c.* crederem scribi oportere, *nec esit;* et verbum *adorat* significare *agat;* ut idem Festus scribit verbo 'Adorare.' Varro lib. VIII. de Ling. Lat. 'Sum quod nunc dicitur, dicebatur esum, et in omnibus personis constabat, quod dicebatur esum, es, est: eram, eras, erat: ero, eris, erit.' Vel *esit* significat *erit,* vel *sit:* et utroque casu videtur deesse *si.* *Ast si ei custos nec esit.* Sed *Escit* quoque significat *erit:* ut in litera E, et *Superescit.* Ant. Aug.

Nec] In verbis legis 12. Turnebus legendum censet: *carcer custos nec esit,* pro, *Ast ei custos nec esit.* Quod quid sit, ego plane non assequor. *Jos. Scal.*

Nec] Pro *non:* in leg. 12. tab. 'Sei furiosus existit, ast ei custos nec esit.' *Esit* pro *erit.* Dac.

[u] *Si adorat furto*] Vide 'adorare.' *Idem.*

[x] *Apud Plautum in Phasmate*] Phas-

Nec conjunctio disjunctiva est, ut Nec legit, nec scribit: ponitur etiam pro non. Turpilius: Nec recte dici mihi jamdudum audio. [PAUL.

Nec mulieri [y] nec gremio credi oportere, proverbium est, quod et illa incerti, et levis animi est; et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerunt exsurgentium, procidunt. [FEST.

Necem suspic*atur* [z] *Verrius a Græco duci: nam illi* νέκυν mo*rtuum dicunt, inde nos dicimus neci* da. . . . .

Necem a Græco dici certum est: νέκυν enim mortuum dicunt Græci. [PAUL.

Neci datus [a] proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est: ut veneno, aut fame. [FEST.

Necerim,[b] nec eum [PAUL.

*Nece*rim, nec eum. [FEST.

Necessarium [c] ait esse Opilius [4] Aurelius, in quo non sit

4 Ed. Scal. *Opillus.*

NOTÆ

ma dicebatur olim Plauti fabula, quæ nunc Mostellaria. Locus est act. I. sc. 3. Sed et apud Plautum et apud Turpilium legendum est *necrecte* unica voce, vel *nerecte*. Et in verbis Turpilii delendum *quod*. Idem.

[y] *Nec mulieri*] Mulier in veteri proverbio Græco est inter ea, quæ facile beneficii accepti obliviscuntur. Proverbium id est: Μή ποτ' εὖ ἔρδειν γέροντα, μή ποτ' αὖ τινος κύνα, Μὴ γέροντα, μὴ γυναῖκα, μὴ λάλον κωπηλάτην. *Jos. Scal.*

Nec mulieri] De Gremio autem belle admodum Catullus: 'Ut missum sponsi furtivo munere malum Procurrit casto virginis e gremio, Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum, Dum adventu matris prosilit, excutitur, Atque illud prono præceps agitur decursu, Huic manat tristi conscius ore rubor.' *Dac.*

[z] *Necem suspicatur*] *Necem suspicatur Verrius a Græco ductum, nam illi νέκυν mortuum dicunt, unde nos neci datum, id est, morti:* Nihil amplius deest. *Idem.*

[a] *Neci datus*] Non tantum de eo, qui veneno vel fame necatus est, sed et manu: ut *necare*. Sic 'ferro et fuste necare' dixit Sallust. 'Securi necare' Livius; 'Verberibus et telo necare' Ulpianus. Vide 'occisum.' *Idem.*

[b] *Necerim*] *Necerim*, pro *Nec im*: *Suerem*, pro *suem*: *Nucerem*, pro *nucem*: et similia. *Jos. Scal.*

Necerim] Antiquo declinandi modo, pro *nec im*, nec eum. *Dac.*

[c] *Necessarium*] A *ne* et *cesso*, vel a *nec* et *esse*. Quia sine eo nec esse possumus, nec bene esse. Inde *necessarii*, cognati et affines, et *necessitudo*, vinculum affinitatis et cogna-

cessandum; aut sine quo vivi non possit; aut sine quo non bene vivatur; aut quod non possit prohiberi,[5] quin fiat.

Necessarium, in quo non sit cessandum. [PAUL.

Necessarii dicuntur cognati, aut affines, in quos necessaria officia conferuntur. [FEST.

Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter ceteros.

Nectar[d] Græce significat Deorum potionem: unde Vergilius ait: Stipant, et dulci distendunt nectare cellas. Item Lucretius libro secundo: Et nardi[6] florem, nectar qui floribus habet.

Nectar Græce significat Deorum potionem. [PAUL.

Nectere,[e] ligare.

Nectere, ligare significat, et est apud plurimos auctores frequens: quin etiam in commentario sacrorum usurpatur hoc modo: Pontifex minor ex stramentis napuras[7] nectito, id est, funiculos facito, quibus sues adnectantur. [FEST.

Necumquem,[f] nec unquam quemquam.

Nefasti dies N litera notantur. [PAUL.

Nefasti[g] *dies notantur*[8] *N litera, quod iis nefas est* [FEST.

5 Vet. cod. *prohibere.*—6 Vet. cod. *narde.*—7 Ed. Scal. *naturas.*—8 Ed. Scal. *notabantur.*

NOTÆ

tionis. Gloss. 'Necessitudo, *ἀνάγκη κατὰ φιλίαν, καθῆκον*,' 'Amicitiæ vinculum, adfinitas.' Item 'Necessarii, *οἰκεῖοι, ἀναγκαῖοι*.' *Idem.*

[d] *Nectar*] Virg. lib. I. Æn. *Ant. Aug.*

Nectar] Murinam exponit Festus alibi: locum adi. Versus Lucretii sic ab aliis legitur: *Et nardi florem nectar qui naribus halet.* Idem.

[e] *Nectere*] Vide 'Napuras.' *Idem.*

[f] *Necumquem*] Forte e libris Pontificum. *Idem.*

[g] *Nefasti*] Quantam jacturam fecerimus, tum ex Pauli epitome nimis concisa, et brevi, tum ex hujus libri, qui extat, pæne dicam, clade: ex his, quæ scribam manifestum est. Ego enim ex dimidiatis versiculis Festi conjicio, eum principio nominis interpretationem afferre quam Varro, Ovidius, et Macrobius dilucide ostendunt: ut nefasti dies sint, per quos dies nefas sit fari prætorem Do,

Prætori, apud quem *lege agitur, fari tria verba, Do, Dico,* addico. nep. *nota designari solent, qui nefasti* priores sunt, *quorum pars anterior fas: his servi* liberati sunt, *delectus habentur, exercitus scribuntur,* et in provincias *ire licet, sacra quoque* instituta fiunt, *et vota nuncupata solvi,* et ædes sacrari *solent.*

Nefrendes [h] arietes dixerunt, quod dentibus frendere non possint. Alii dicunt nefrendes infantes esse [PAUL.

NOTÆ

Dico, Addico. Addidit postea, ut Paulus notat, quibus literis hi dies notentur in Fastis: ut cum totus dies nefastus est N notetur; cum vero priore parte diei, tum N et P; ita enim interpretor illud (*nep.*) et illud (*riores sunt*) quod ipsum in fastis Achillis Mafei editis a Paulo Manutio, idem Paulus, et ante eum Octavius Pantagathus acutissime animadverterunt. Ad extremum dicebatur, quid nefastis diebus fieri posset. *Ant. Aug.*

Nefasti] *Nefasti dies N. omni ex parte nefasti sunt, ut dies, apud quem nunquam licet fari Do, Dico, Addico. N E. P. nefasti parte priore sunt: quibus postea et servi liberati sunt sæpe, et ... unt. et in provincias itur, et sacra instituta fiunt, et ædes sacrari, et vota solvi possunt.* Hic vides, N E. P. significare idem quod N P. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Kalendario Romano: hoc est, nefas priore parte. Sic F. P. fas priore, aut partim: alii dicunt NE. PR. nefas prætori: quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. et EN. partim nefasti, partim fasti sunt. Hæc tamen differentia, quod NP. semel nefastus, et semel fastus est, EN. mane et vesperi nefastus, medio tempore fastus: vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto, EN. in quo nefastum insititio fasto diffinditur. *Jos. Scal.*

Nefasti dies] Festi sententiam, partim etiam ejus verba divinarat olim sagacissimus Scaliger. Addideratque: Vides NE. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Kalendario Romano, hoc est, nefas priori parte. Cui contrarius erat F. P. fas priore aut partim. Alii dicunt NE. PR. nefas prætori. Quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. qui nefasti priori parte, postea fasti sunt, EN. vero, hoc est, endotercisi, intercisi, qui mane et vesperi nefasti, medio tempore fasti sunt, vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto. EN. in quo nefastum insititio fasto diffinditur. Hoc est, in quo nefastum in duas partes, interposito fasto, scinditur. *Dac.*

[h] *Nefrendes*] Ex Festi verbis intelliges primam opinionem Mucii fuisse, alteram Aterii, qui Livii carmine se tuebatur. Cetera ex Paulo nota sunt. Viden. Fulgen. Placiades de antiquis vocibus: et Festus, 'Rienes.' *Ant. Aug.*

Nefrendes] Qui dentibus frendere non possunt, hoc est, frangere, ut apud Serenum: 'fruges frendeo solas, ac sicco robore.' Inde 'nefrendis puer,' 'nefrendis porcus.' Varro lib. II. de R. R. cap. 4. de porcis:

nondum frendentes, id est, frangentes. Livius: Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem. Sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuvini appellant nebrundines,[9] Græci νεφροὺς, Prænestini nefrones.

Nefrendes dictos asserit Quintus Mucius Scævola [FEST. *arietes, quod dentibus frendere non* possint. Ateius Capito *infantes esse nondum fre*ndentes, id est, *frangentes. Livius in Odyssea veteri:* quem ego n*efrendem alui lacteam immulgens* opem et . . . . pro nefrendibus *autem, ut antiqui dicebant, rienes nunc dicit* usus recens: *sunt qui nefrendes dici putant testiculos*, quos Lanu*vini appellant nebrundines*, Græci νεφροὺς, *Prænestini nefrones.*

Negibundum [i] a*ntiqui pro negantem dixerunt. Cato in* ea, quam scrip*sit*: . . . . negibundus.

Negibundum pro negante dixerunt. [PAUL.

Neglegens,[10] [k] non legens, neque electum [11] habens, quid debeat facere.

9 Al. *nefrundines*.—10 Vet. lib. *Nec legens*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *dilectum*.

NOTÆ

'Amisso,' inquit, 'nomine lactentis, dicuntur nefrendes ab eo, quod nondum fabam frendere possunt, id est, frangere.' Vide 'frendere.' At *nebrundines*, sive *nefrundines*, et *nefrendes*, antiquis dicti, qui postea *rienes*, a Græco νεφροὶ, id est, *rienes*. Et inde postea *nefrendes* et *nefrundines* ad testiculos translatum, quod testiculi rotundi sunt, ut rienes. Fulgentius *nefrendes* porcos dici putavit porcos castratos, quasi sine renibus, sed frustra. Terent. Scaurus de Orthographia: 'Ne pro Non antiqui posuere, ut nefrendes porcos, qui sunt sine dentibus, id est, qui fabam frendere non possunt.' *Dac.*

Nefrendes] Verba Livii sunt ex veteri Odyssea. *Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem.* Ex illo, Παῖδα γὰρ ἀνδρὸς ἑῆος ἐνὶ μεγάροις ἀτιτάλλω. Ὀδυσσείας Ο. ἀτιτάλλειν circumloquitur alere nefrendem lacteam immulgentem opem: ut possis advertere περιεργίαν veterum Latinorum in reddendis et exprimendis Græcorum verbis. Cum tamen in sententiis sæpe eorum diligentiam requiram, ut ostendi olim in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

[i] *Negibundum*] *Negibundus* pro *Negabundus*: ut *artire*, pro *artare*: *impetrire*, pro *impetrare*. Idem.

[k] *Neglegens*] *Nec legens*: *c* in *g*, ut 'nec otium,' 'negotium.' *Negligens*, qui non legit, id est, deligit. Varro

Nec legens,[12] dictus est non legens, neque dilectum habens quid facere debeat omissa ratione officii sui. [FEST.

Negotium quod *non sit otium.*

Navos, a navis celeritate, quæ *velocissima est, dicimus.*

Negotium, quod non sit otium. [PAUL.

Negritu [l] in auguriis significat ægritudo. [FEST.

Negumate [13 m] in carmine CN. Marcii vatis significat negate, cum ait: Quamvis moventium duonum negumate.

Negumate, negate. [PAUL.

Neminis [n] genitivo casu Cato usus est, cum dixit: Sunt multi corde, quos non miseret neminis.

Neminis [o] *genitivo casu usus est Cato cum dixit* et quis [FEST.

---

12 Vet. lib. *Neglegens.*—13 Legendum monet Scal. *Neginate* vel *Negunate.* Vide infra.

NOTÆ

lib. v. de L. L. 'Negligentia igitur ex eo, quod quis non utatur dilectu: diligentia contra, quia diligat, hoc est, deligat.' *Dac.*

[l] *Negritu*] Dubito quid hoc verbi sit: puto tamen *ritu* esse pro *rite: nec ritu, negritu:* ut 'nec otium,' 'negotium.' Ergo *nec rite,* cum non recte est: *rite* autem et *ritu* ad sacrificia et auguria pertinere notum est. *Idem.*

[m] *Negumate*] Verba *Cn. Marcii* interprete egent. *Ant. Aug.*

Negumate] Lego, *Neginate,* vel *Negunate. Neginare* pro *negare:* ut *Natinare* pro *natare.* Carminis Martiani verba ita videntur legenda: *Quamvis induitium duonum, negunate.* Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negate semper futurum. *Jos. Scal.*

Negumate] Lege, *negunate,* a *nego, negino,* sive *neguno,* ut a 'nato,' 'natino:' 'fuco,' 'fucino:' 'coquo,' 'coquino:' 'trico,' 'tricino.' Carmen Marcii vatis sic lege: *Quamvis induitium duonum, negunate.* Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negate semper futurum. *Scal.* Retinendum *negumate:* Ita enim pro *negunate, n* converso in *m,* ut in 'muginari' pro 'nuginari,' &c. *Dac.*

[n] *Neminis*] In verbis Catonis, quæ Paulus refert, verbum *corde* nihil significat, at si addas, *lapideo,* sensus elicitur. Sed videntur esse poëtæ alicujus; ut illa, *et quis dicere cum sit:* fortasse Ennii in Erechtheo: de qua tragœdia Gell. lib. VI. cap. 16. et Macrob. lib. VI. Satur. *Ant. Aug.*

Neminis] Mira hic est Pauli supinitas, qui Catoni tribuit quæ sunt Ennii, ut infra ex Festo. *Dac.*

[o] *Neminis*] *Neminis genitivo casu usus est Cato, cum dixit: et quis diceret, cum sit neminis? Idem de magistratibus vitio creatis: neminisque .... Ennius in Erectheo, &c.* Jos. Scal.

Neminis genitivo] *Neminis* etiam legitur apud Plautum Captiv. III. 5.

dicere cum sit *neminis idem de magistratibus* vitio creatis, neminisque . . . .

Ennius in Erectheo : lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis.

Nemo [p] compositum videtur ex ne, et homo, quod confirmatur magis quia in persona semper ponitur, nec pluraliter formari solet, quia intelligitur pro nullo.

Nemo, nec homo. [PAUL.

Nemora [q] significant sylvas amœnas.

Nemora significat sylvas amœnas ; va*let enim idem* : [FEST. *ejus autem voca*buli auctor Ho*merus, qui dixit in Iliade Λ.* 'Εν νέμεϊ σκιερῷ· ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων, dubium non *est, quin eum designet locum,* qui campos et pascua *habeat. νέμος a Græcis διὰ τὸ νομὰ εἶναι ἐν αὐτῷ appellatum.*

Nemut, [r] nisi etiam, vel nempe. [PAUL.

*N*emut, nisi etiam, vel *nempe, usus est Cato de po-* [FEST. *testate tri*buniciacum ait : [14] nemut . . . . ærumnas. . . . .

Nepa Afrorum lingua sidus, quod cancer appella- [PAUL. tur : vel, ut quidam volunt, scorpius. Plautus : Dabo me ad parietem, imitabor nepam.

14 Ed. Scal. *de potestate tribunici, cum ait : nemut.*

NOTÆ

' neminis Misereri certum est, quia mei miseret neminem.' *Dac.*

[p] *Nemo*] A *ne* pro *non*, et *homo* vel *hemo*, ut antiqui dicebant. *Nemo* autem et *nullus* eo differunt, quod *nemo* de persona tantum, *nullus* tam de re, quam de persona ; etsi ' nemo dies' alicubi me legisse memini. *Idem.*

[q] *Nemora*] Reliquiæ Festi ostendunt illum originem Græcam deduxisse παρὰ τὸ νομὰ εἶναι ἐν αὐτοῖς, exemploque usum Græci poëtæ 'Εν νέμεϊ σκιερῷ. *Ant. Aug.*

Nemora] Prima linea deest. Supplendum autem totum ita: *Nemora videtur idem quod sylvas amœnas valere. Cujus vocabuli auctor Homerus, cum ait :* 'Εν νέμεϊ σκιερῷ· ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων. *Dubium non est designare locum, qui campos et pascua habet,* διὰ τὸ νομὰς εἶναι ἐν αὐτῷ. Locus, quem citat, est 'Ιλιάδος Λ. *Jos. Scal.*

Nemora] Recte quidem Festus *nemus* a νέμος, quod Hesych. interpretatur σύνδενδρον τόπον καὶ νομὴν ἔχοντα, ' Locum arboribus consitum et pascua habentem.' Locus Homer. est Iliad. Λ. ' In nemore umbroso, leonem autem immisit Deus.' *Dac.*

[r] *Nemut*] Exemplum omisit Paulus ; Catonis fortasse, qui hoc verbo usus est. *Ant. Aug.*

Nepa [s] *Afrorum lingua* sidus, quod dicitur nostris [FEST. *cancer, vel, ut quidam volunt,* scorpios. Plautus in *Casina : recessim dabo me* ad parietem, imita*bor nepam.*

Nepotes [t] luxuriosæ vitæ homines appellati, quod [PAUL. non magis his rei suæ familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt. Nepos compositum ab eo, quod natus post sit patri, quam filius.

Nepos [u] *luxuriosus a* Tuscis dicitur, *nam nepotes* [FEST. *sunt luxuriosi* homines *appellati, quod non magis his res* sua familiar*is curæ est, quam iis, quibus pater avusque* vivunt: qu*od nomen ductum ab eo, quod natus post patri* sit, quam fil*ius. Quidam, inter quos Aristar*chus inter*pres Homeri, Græcum esse volunt, ad quod* τεοῖς νεποδεσσιν ἑτοιμὴ *afferunt ex Apollonio.*

NOTÆ

[s] *Nepa*] Plautus in Casina: 'Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.' *Idem.*

Nepa Afrorum] Recte dubitat Festus nepane cancer sit, an scorpius: nam utroque modo Veteres usurparunt; pro *cancro* supra, Plaut. pro *Scorpio* Cicero et al. sic gloss. 'Nepa, σκορπίος.' *Dac.*

[t] *Nepotes*] Nepotes sunt ἀπόγονοι Græcis etiam *νέποδες* dicti a *νε* privativa particula et *πους*, pes, fundamentum, quia fundamentum non essent generis: *πους* enim, ut Latinis *pes*, pro fundamento. Plaut. Asinar. 'Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. Ego pes fui.' Inde nepotes dicti perditi ac luxuriosæ vitæ homines, cujus rei rationem infra Festus dabit, cui et hanc potes addere, quod nepotibus semper indulgent avi, connivent eorum delictis, ac impediunt, quin ea in parentum conscientiam veniant, unde ii postea nequam evadunt et dissoluti. Hinc 'nepotatus' in Gloss. ἀσωτία. *Idem.*

[u] *Nepos*] Maximam partem horum verborum Festi ex verbis Pauli interpretaberis, præter id, quod de Tuscis initio dicitur: quodque in fine *πόδεσσιν* scriptum est. De Tuscis nihil aliud habeo, quam me opinari Tuscos eo nomine usos. Græcum autem esse cognovi, cum mihi Fulvius Ursinus, ejus linguæ peritissimus, a quo multa in hoc libro emendata sunt, ostendit Apollonium lib. IV. et Theocr. Idyl. XVII. in hac significatione hoc verbo uti. Eustathius quoque idem affirmat, in Δ. Odyss. Fieri etiam potest, ut Apollonii carmen retulerit Festus, cujus finis est: *τεοῖς νεπόδεσσιν ἑτοιμή.* Quem vero significet illis syllabis (*chus inter*) an Aristarchum, vel Callimachum, aliumve, nobis incertum est. *Ant. Aug.*

Nepos] Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nepos] Ita ego hunc locum olim expleveram, præterquam quod in illis. . . . *chus.* . . . Callimachi locum latere putaverim: *οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω Τὴν μοῦσαν, ὡς ὁ Κεῖος Ὑλλίχου νέπους,* 'neque enim mercenariam nutrio Musam ut Ceus Hyllichi nepos.' Si-

Nepus,[15] [x] non purus. [PAUL.

Nequalia,[y] detrimenta.

Nequam[z] aurum est, auris quod[16] vehementius ambit: hoc versu Lucilii significare ait Sinnius Capito nequam esse aurum, quod auris lædat; vel pondere inaurium cum mollissima pars auris inciditur, vel ex auro intelligi pecuniam, cujus respectu et nimia cupiditate homines ad peccandum adduci.

Nequam aurum est, auris quodvis vehementius [FEST. ambit. Hoc versu Lucilius significare videtur, nequam, esse aurum, quod aures lædat, *vel* pondere inaurium cum *mollissima pars* auris inciditur, vel etiam cupiditatem pecuniæ voluit significare.

Nequam,[a] qui ne tanti quidem est, quam quod habetur minimi.

Nequeunt[17] non eunt.

Nequinates, Narnienses. [PAUL

Nequinates[b] Narniensis *dicti sunt, qui e Nequino op-* [FEST.

15 Legit Scal. *Nepurus.*—16 Ed. Scal. *quodvis.* Vide Notas.—17 Vet. lib. *Nequiunt* vel *Nequunt.*

NOTÆ

monidem intelligit. Voce *νέποδες* usus etiam Theocrit. Idyl. XVII. *Dac.*

[x] *Nepus*] *Nepurus* pro *non purus*, ut 'nefunera' apud Catul. pro 'non funera:' 'nejure' Sallust. pro 'non jure:' 'neceunt' infra pro 'non eunt.' *Idem.*

[y] *Nequalia*] An a *ne* et *qualia*, vel a *ne* et *æqualia*, ut legendum sit, *nequalia, detrita.* Idem.

[z] *Nequam*] Suspicor Lucilianum versum hac emendatione egere: *Nequam est, aurum auris quoius vehementius ambit.* Cujus aures aurum ambit, nequam est homo. Male audiebant apud Romanos barbari, præsertim Pœni, qui aures perforatas habebant, neque mediocriter eos aversabantur. Plautus Pœnulo: 'Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. AG. Quid jam? MI. Quia incedunt cum anulatis auribus.' Unde jocus Ciceronis in Afrum: 'Atqui aurem foratam habes.' Aliter non video quæ argutia sit, si Sinnii Capitonis sententiam sequamur. *Jos. Scal.*

[a] *Nequam*] Ex *ne* et *quidquam*. Varr. lib. IX. de L. L. 'ut ex non et volo, nolo: sic ex ne et quidquam item media extrita syllaba, coactum est nequam,' &c. *Dac.*

[b] *Nequinates*] Ait *Nequinates* prius vocatos, qui postea *Narnienses* dicti sunt, expulsis colonis veteribus. Plinius: 'Narnienses: quod oppidum antea Nequinum vocatum est.' *Jos. Scal.*

Nequinates] *Nequini*, quod postea *Narnia*, meminit Plin. 'Narnienses: oppidum antea Nequinum vocatum

*pido ejectis colo*nis veteribus, *ibi habitarunt. Cato in ea ad*versus x. *homin.*[18]

Nequinont [c] pro nequeunt;[19] [d] ut solinunt, ferinunt, pro solent, et feriunt dicebant antiqui. Livius in Odyssea: Partim errant, neque nunc Græciam redire (nequinont.)

Nequinont, nequeunt. [PAUL.

Nequiquam, frustra.

Nequiquam significari idem, quod frustra, plurimis [FEST. auctorum exemplis manifestum est.

Nequitum, et nequitur pro non posse dixerunt. [PAUL.

Nequitum,[e] et nequitur, pro non posse dicebant, ut [FEST. Pacuvius, cum ait: Sed cum contendi nequitum, ut clam tendenda est plaga. Plautus in Satyrione: Retrahi nequitur, quoquo progressa est semel: et Cato Originum libro primo: Fana in eo loco [f] compluria fuere: ea exauguravit; præterquam [20] quod termino fanum fuit, id nequitum exaugurari.

18 Ed. Scal. 'veteri, *b. ibi habitarunt Cato in ea ad*versus x. *hominibus.*'—19 'Melius *necennt*: verba Livii ita legenda: *Partim errant: nequinunt Græciam redire.*' Scal. Ita et Dac.—20 Vet. cod. *præquam.*

NOTÆ

est.' Et Liv. lib. x. cap. 9. 'Alter Consul Apuleius in Umbria Nequinum oppidum circumsedit. Locus erat arduus, atque in parte una præceps, ubi nunc Narnia sita est.' Et paulo post: 'Ita Nequinum in ditionem populi Rom. venit. Colonia eo adversus Umbros missa a flumine Narnia appellata.' *Dac.*

[c] *Nequinont*] In carmine Livii non est verbum *nequinont*: et vereor, ne pro *neque nunc*, *nequinont* sit scribendum. Ratio autem carminis valde incerta est: quacumque ratione scribatur. Homeri versus ex Odyssea, quam Livius vertit. *Ant. Aug.*

[d] *Nequeunt*] Lege *neceunt*, a *nec*, non, et *eunt*. Vide 'nec' et 'nepurus.' *Dac.*

[e] *Nequitum*] Pacuvii Trochaicum emendamus: *Sed cum contendi nequitum vi, clam tendenda est plaga.* Ubi notabis, simpliciter plagam etiam pro rete. Glossarium: 'Plagæ, κυνηγετικὰ λίνα.' *Jos. Scal.*

[f] *Fana in eo loco*] Catonis verba de Tarquinio, qui, 'ut libera a ceteris religionibus area esset, tota Jovis templique ejus, quod inædificaretur, exaugurare fana sacellaque statuit; quæ aliquot ibi a Tatio rege, primum in ipso discrimine adversus Romulum pugnæ vota, consecrata inaugurataque postea fuerant. Inter principia condendi hujus operis, movisse numen ad indicandam tanti imperii molem traditur Deos: nam cum omnium sacellorum exaugurationes ad-

Nervum[g] appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus, eo ædepol nervo cervices probat.[1]

Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo [PAUL. pedes, vel etiam cervices, impediuntur.

Nesi,[h] pro sine positum *est in lege dedicationis aræ* [FEST. Dianæ Aventinen*sis*.

1 Scal. et Dac. emendant, *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Vet. cod. *eo epol.*—2 Legit Scal. *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis.*

NOTÆ

mitterent aves, in Termini fano non addixere.' Liv. lib. I. Vide et Flor. lib. I. cap. 7. *Dac.*

g *Nervum*] Glossarium: ' Nervus, ξυλοπέδη.' Simpliciter veteres Attici *nervum* vocabant κᾶλον, hoc est, ' lignum.' In duodecim: AERIS. CONFESSEI. REBVSQ. JVRE. JOVDICATEIS. TRIGINTA. DIES. JVSTEI. SVNTO. POSTIDEA. INDV. MANVS. JACTIO. ESTO. IN JOVS. DVCITO. NEI. JOVDICATVM. FACIT. AVT. QVIPSENDO. JOVRE. VINDICIT. SECVM. DVCITO. VINCITO. AVT NERVO. AVT. COMPEDIBVS. QVINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AVT. SEI VOLET. MAIORE. VINCITO. SEI. VOLET SVO. VIVITO. NEI. SVO. VIVIT. QVI EVM. VINCTVM. HABEBIT. LIBRAS FARRIS. IN. DIES. DATO. SEI. VOLET PLVS. DATO. Nam, uti dixi, κᾶλον vocabant hunc *nervum:* unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Glossæ Hesychii: ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας. Unde Terentianum: ' In nervum potius ibit.' Tertullianus: ' Nescio an crus de periscelio in nervum se patiatur artari.' Versus Plauti mendosus ita legendus: *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Jos. Scal.

Nervum] Nervus, vinculum ferreum, quo pedes vel cervices impediuntur. De Cervicibus Plaut. ut emendat Scal. *Perfidiose captus. Edepol nervo cervices probas:* hoc est, convenientes: et in Aulular. IV. 10. Neque ferreum tantum vinculum, sed et ligneum: unde veteres glossæ ξυλοπέδην interpretantur ritu Attico; Attici enim simpliciter *nervum* vocabant κᾶλον, lignum: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Hesych. ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας, ' Qui debita non solvebant, in ligno pedes vinciebantur.' *Dac.*

h *Nesi*] *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis*] De legibus ædium sacrarum, vide quid notamus ad vocem ' Opima.' *Jos. Scal.*

Nesi] Per *legem* intelligit postico ædis Dianæ, quæ in Aventino erat, de more positam: quæ continebat inter alia utrum ædis illa esset templum necne: nam non omnes ædes erant templa. Vide notata in voce ' Opima.' Legis Dianæ Aventinensis mentio extat in vett. inscriptionibus: CETERVM. LEGES. HVIC. ARÆ EÆDEM. SVNTO. QVÆ. ARÆ. DIANÆ

Neutiquam,[i] *pro nullo modo dici testis est*, cum ait, sed *mihi neutiquam cor consentit, cum oculorum* aspectu, *Cicer. Indissolubiles quidem esse non potestis*, neutiquam *tamen dissolvemini.*

Neutiquam, pro nullo modo. [PAUL.

Nexum[k] est, ait Gallus Ælius, quodcumque per [FEST. æs et libram geritur, idque necti dicitur: quo in genere sunt hæc: testamenti factio,[l] nexi datio,[m] nexi liberatio.[3] Nexum æs apud antiquos dicebatur pecunia, quæ per nexum obligatur.

NICTARE[n] et oculorum, et aliorum membrorum nisu sæpe aliquid conari, dictum est ab antiquis, ut Lucretius in

3 Ed. Scal. *nexi danto, nexi liberanto.*

NOTÆ

SVNT. IN. AVENTINO. MONTE. DICTÆ. *Dac.*

[i] *Neutiquam*] Hic versus, 'neutiquam cor,' &c. citatur a Cicerone in Acad. sine poëtæ tamen nomine. Ciceronis autem locus extat in libro de universitate. *Idem.*

[k] *Nexum*] Solennis ritus et formula abalienationis ejus rei, quæ mancipio dabatur vel pignori. Cicer. III. de Oratore: 'Nexum est quod per libram agitur.' *Idem.*

[l] *Testamenti factio*] Testamentum per æs et libram intellige, quo paterfamilias ei, quem successorem elegerat, familiam suam ac universum jus patrisfam. mancipio vendebat, ab illo nummum æneum, qui libra pendebatur, imaginarii pretii nomine, accipiens. *Idem.*

[m] *Nexi datio*] Nexum dare, *donner quelque chose en hypotheque, en gage jusques à l'entier payement, par l'entremise de la balance et de la monnoye.* Et differunt, 'nexum dare aliquid' et 'nexu tradere aliquid.' 'Nexum dare,' est rem tradere, ita ut non plane ac solide transeat ad emtorem, sed nexa et obnoxia maneat venditori. 'Nexu tradere,' ita rem abalienare, ut ea accipientis fiat in solidum. *Idem.*

[n] *Nictare*] Proprie, quod Græci πτερυγίζειν. Versus Cæcilii et reliqua ita bene habebunt: *Garruli sine dentes jactent: sine nictentur perticis. Novius in Maccho copone: Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* De versibus Ennii vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nictare] A *nitor*, nempe a supino *nictum* pro *nixum*. Est autem *nictare* et *nictari* proprie quod Græci πτερυγίζειν, cum aves volaturientes alis latera verberant. Et eo sensu usus Lucret. cujus integrum locum vide lib. VI. Verba Cæcilii sic Scaliger: *Garruli sine dentes jactent, sine nictentur perticis.* Sed non placet. Tentabam olim: *Grallis sedentes jactent, sine nictentur perticis.* Locus Novii in Maccho Copone: *Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* Id est, mox scies cum vinculo cervicem impeditus, omnium membrorum nisu frustra te expedire conaberis. *Dac.*

libro quarto : Hic ubi nictari nequeunt insistereque alis. Cæcilius in Hymnide: Garrulis medentes jactent sine nictentur perticis. Novius in Macchoco, Pone actutum, scribit, cum in nervo nictabere:[4] unde quidam nictationem, quidam nictum, ut Cæcilius in pugile:[5] [o] Tum inter laudandum hunc timidum tremulis palpebris Percutere nictu; hic gaudere et mirarier. Nictit canis in odorandis ferarum vestigiis leviter ganniens, ut Ennius in libro x. veluti siquando vinculis venatica venenox[6] apta solet, si forte ex nare sagaci sensit, voce sua nictit,[7] ululatque, ibi acuta est. Unde[8] ipsa gannitio.[p]

Nictare[q] est oculorum et aliorum membrorum nisu [Paul. sæpe aliquid conari: dicimus enim nictationem et nictum, Cæcilius: Hunc tremulis palpebris Percutere nictu. Nictit canis[r] in odorandis ferarum vestigiis leniter ganniens. Ennius: Nare sagaci sensit, voce sua nictit, ululatque. Unde et gannitio.

Niger[s] lapis in comitio locum funestum significat, [Fest.

4 Vide Notas. Vet. lib. *scrib.* Vet. cod. *scribes*, et mox *nectahere*.—5 Ed. Scal. *pugilem*.—6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *venox*.—7 Vet. cod. *nictu*.—8 Quidam lib. *et unde*. Vet. cod. *et inde*.

NOTÆ

[o] *Cæcilius in pugile*] Ejus verba corrupta suspicor, et forsan ita legenda: *Tum inter laudandum hic timidus tremulas palpebras percutere nictu, hic gaudere:* supple, *cœpit*, vel *hunc timidum tremulas, &c. hunc gaudere:* supple *videas*. Idem.

[p] *Unde ipsa gannitio*] In schedis ... *Unde .... ipsa gannitio*. Lege: *unde nictatio ipsa gannitio*. Idem.

[q] *Nictare*] Ennii carmen lib. x. mendosum est. *Ant. Aug.*

[r] *Nictit canis*] Ob odorem ferarum naribus objectum oculorum et membrorum nisu gestit. Versus Ennii sic legit Scalig. in conjectaneis ad Varron. *Animusque in pectore latrat, Veluti, siquando vinclo venatica aëno Apta solet cani, forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictat, ululatque ibi acute.* 'Apta vinclo aëno,' est juncta, connexa vinclo. *Cani* pro *canis*. At Gifanius legebat: *Veluti, si quando vinclis venatica venox Apta solet, si forte feram ex nare sagaci.* Quem non sequor, neque enim illa *venatica venox* probari posse arbitror. *Dac.*

[s] *Niger*]. Historia nobis ignota. *Ant. Aug.*

Niger] Nigrum lapidem morti Romuli destinatum primo ait: deinde Faustulum nutricium Romuli ibidem sepultum. Reliqua non assequimur. Lapidem hunc λίθινον λέοντα vocat Dionysius Halicarnasseus; cujus verba, quia mentem Festi nobis ape-

ut alii, Romuli morti destinatum, sed non usu obv*enit, ut ibi sepeliretur, sed Fau*stulum nutr*itium ejus ibi sepultum fuisse, et Quin*tilium avum Ti. . . . . . *qui* partes Romuli sequebatur, cujus famili*a dicta Quintilia juxta appellationem ejus.*[9]

Nihili, qui nec hili quidem est.

Ningulus,[t] nullus. Marcius vates: Ne ningulus [PAUL. mederi queat.

Ningulus, nullus, ut Ennius libro secundo: Qui [FEST. ferro minitere: atque in te ningulus mederi queat.

Niquis scivit[u] centuria est, quæ dicitur a Servio Tullio

9 Ed. Scal. 'Ti . . . . . *qui* cujus familia *dicta Quintilia juxta appellationem ejus partes Romuli sequebatur.*'

NOTÆ

riunt, et lacunas explere possunt, adducam. Loquitur autem de pugna, quæ inter Romulum et Remum fuit, in qua etiam Remus interiit: *ἐν ταύτῃ φασί τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαυστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς νεανίσκους, διαλῦσαι τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν οἷός τ' ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὠσασθαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον, θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον, ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαυστύλου τεθῆναί φασιν, ἔνθα ἔπεσεν ὑπὸ τῶν εὑρόντων ταφέντος.* Acro interpres vetus Horatii, in Epodos Horatii: 'Varro pro rostris sepulcrum Romuli dixit: ubi etiam in hujus rei memoriam duos leones erectos fuisse constat: unde factum est, ut pro rostris mortui laudarentur.' *Jos. Scal.*

Niger lapis] De Quintilio, qui Romuli partes sequebatur, et a quo dicti Quintilii, vide 'Fabiam' et 'Quintia.' Aiebat forsan Festus Faustulum a Quintilio sepultum. *Dac.*

[t] *Ningulus*] Ennii versus mendosus est; et quia video Paulum referre verba Marcii vatis, quod a Festo prætermittitur, arbitror deesse aliquot verba, in quibus Ennii versus finis, et Marcii orationis initium sit. *Ant. Aug.*

Ningulus] Dictum pro *necullus*: nam non geminabant literas, et N interpositum. Confusa sunt testimonia Ennii et Martii. *Jos. Scal.*

Ningulus] Male Paulus Marcio vati tribuit, quæ sunt Ennii, cujus verba sic olim restituit Merula: *Qui ferro minitaris, ut in te ningulu' modo Ire queat.* Vel propius ad scripturam Marsilius: *Qui ferro minitere, atque in te ningulus met Ire queat.* De Horatio, qui solus adversus tres Albanos dimicans, singulos prout sequi poterant adortus, superavit. *Ningulus* autem pro *nec ullus; neculus, nigulus, ningulus.* Dac.

[u] *Niquis scivit*] Hanc centuriam a Servio Tullio institutam dicit Festus, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua, ne quis civis suffragii jure privaretur. *Idem.*

rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua: nequis civis suffragii jure privaretur: nam sciscito significat sententiam dicito, ac suffragium ferto: unde scita plebis. Sed in ea centuria neque censetur quisquam,[10] neque centurio præficitur, neque centurialis potest esse, quia nemo certus est ejus centuriæ: est autem Niquiscivit, nisi quis scivit.

Nivem [x] Verrius *interpretatur novum ex* Græco, qui id ne*on dicunt N.* si*gni*ficat da.

Nivem interpretatur novum ex Græco, quod illi [PAUL. dicunt *νέον*.

Nixi Dii appellabantur, quos putabant præsidere parientium nixibus.

Nixi Dii [y] appellantur tria signa in Capitolio ante [FEST. cællam Minervæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: quæ signa,[11] sunt qui [z] memoriæ prodi-

10 Ead. ed. *quicquam.*—11 Vet. cod. *sua.*

NOTÆ

[x] *Nivem*] *Nivem Verrius interpretatur novum ex Græco qui id νέον dicunt N..... significat da....* Ita schedæ. Sed ista *N...... significat da.....*tam huc non pertinere certum est, quam quo pertineant incertum. Puto tamen divulsa ab eo capite, ubi de *noctiluca.* Sed cur a *νέον*, nivis, nix? An quia tum tantum nix est dum nova est, neque in liquorem resoluta? Nugæ. Nix est ab obsoleto *νὶψ, νιφός.* Vel a *ninxi*, ut a 'duxi,' 'dux.' Jul. Scaliger volebat esse per syncopen ex *nivis. Nivis* autem a *ninguis*, quo utitur Lucret. *Idem.*

[y] *Nixi Dii* [*Nixii*] Glossarium: 'Nixæ, ὠδῖνες.' In fine, *quæ ibi subjecta fuerint mensæ:* hoc est, oppignerata argentariis Corinthiensibus. Deinde ex vetusto libro: *Etiam qui capta Corintho:* hoc est, Sunt etiam qui dicant capta Corintho, &c. *Jos. Scal.*

Nixi Dii] Vel *nixii* a nitendo, quod nixibus parientium præsideant. *Niti* enim proprie de parientibus, et *nixus*, partus. Virg. IV. Georg. 'aut fœtus nixibus edunt.' Ubi Servius: 'Nixibus, partubus a nitendo: unde et enixa dicimus.' Nixos autem Deos legas apud Ovid. IX. Metam. 'Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno Lucinam, nixosque pares, clamore vocaram.' *Dac.*

[z] *Quæ signa sunt qui*] Lego: *quæ signa, sunt qui memoriæ prodiderint, Antiocho rege Syriæ superato, M. Attilium subtracta populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse. Etiam qui dicant capta Corintho advecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.* Hoc est, *sunt etiam qui, &c. Subjecta mensæ*, hoc est, quæ ibi oppignerata argentariis Corinthiensibus. *Idem.*

derint, Antiocho rege Syriæ superato, M.[12] Acilium subtracta a populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse: etiam quæ[13] capta Corintho avecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.

NOBILEM[a] antiqui pro noto ponebant, et quidem per G literam,[14] ut Plautus in Pseudolo: Peregrina facies videtur hominis, atque gnobilis.[15] et oculis meis obviam gnobilis objicitur. Attius in Diomede:[b] Ergo me Argos referam: nam hic sum[16] gnobilis. Livius in Virgo: Ornamenta incedunt gnobili[17] ignobiles.

Nobilem antiqui pro noto ponebant. Plautus: [PAUL. Peregrina facies, atque ignobilis.

Noctilucam Lucilius cum dixit, obscœnum significat.[18]

Noctilucam[c] Lucilius cum dixit, lib. ij. obscœ*num* [FEST. *significat nocticula*. . . . .
medica. . . . .

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Manium*.—13 Vet. lib. *qui*. Vir doct. conj. *que*. Vide Notas.—14 Vet. cod. *pro c litera*.—15 Vet. cod. *ignobilis*.—16 Pro *sum* vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suam*.—17 Legendum monet Scal. qui cum Dac. τὸ *ignobiles* abundare censet, *Livius in Virgine: Ornamento incedunt gnobili*. Vet. cod. *nobili*. In textu ed. Scal. extat *incendunt* pro *incedunt*.—18 In ead. ed. hæc linea Pauli deest.

NOTÆ

[a] *Nobilem*] A *nosco, novi, notum, nobilis*, ut a *motum, mobilis*. Antique *gnobilis* addito *g*, ut 'gnarus,' 'gnatus,' 'gnavus.' Locus Plauti e Pseudol. act. IV. sc. 11. Sed ibi *ignobilis* hodie recte legitur. Id est, ignorabilis, ignotus. Ista, *et oculis meis*: id est, et idem Plautus, *oculis meis, &c.* e Pseudol. II. 1. 'Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur?' *Dac.*

[b] *Attius in Diomede*] Attii verba sic alibi: *Ego me Argos conferam, nam hic fuam gnobilis, Ne cui cognoscar noto.* Idem.

[c] *Noctilucam*] Deerat prima linea, quæ forsan adhæserat post *nicem*. Postrema sunt Lucilii verba. Sed pro *noctilucam, noctilucum*, hoc est, *noctilugum*, vel potius *noctulugum*, emendat Scaliger in conjectaneis, additque eam vocem usurpasse Lucilium pro obscœno, hoc est, mali ominis, quales sunt bubones, aut similes aves noctu lugentes. Sed sic etiam recte *noctilucam* scripserit Lucilius, pro *noctilugam*. Quidam legunt *noctipugam*, veretrum intelligentes, quod nocte pungat. Et hæc est vera lectio, ut optime magnus Salmasius in Solinum. Ita enim, inquit, Lucilius contraria compositione finxit *noctipugam*, alludens ad *solipugam*, quam ἡλιοκεντρίδα exponit Gloss. in vet. cod. V. Cl. Merserii diserte scriptum *noctinuga*, ex quo factu, fuit facile divinare *noctipuga*, sed veteres Glossæ

Noctua a tempore noctis dicta, quo canit vel volat. [PAUL.

Noctua[d] *videtur dicta a Noctis tempore*, eo quo *canere solet, aut volare: ab ea γλαυκῶπις* appellatur *Minerva a Græcis, quia noctua oculis est cæsiis.* [FEST.

Nœgeum[e] quidam amiculi genus prætextum purpura, quidam candidum ac perlucidum, quasi a nauco, quod putamen quorundam pomorum est tenuissimum, non sine candore, ut Livius ait in Odyssea: Simul ac lacrimas de ore nœgeo detersit: id est, candido.

Nœgeum amiculi genus. Nœgeum candidum. Livius: Lacrimas de ore nœgeo detersit: id est, candido. [PAUL.

Nomen dictum quasi novimen, quod notitiam facit.

Nomen[f] sive ex Græco ὄνομα *dictum est quasi* [FEST.

NOTÆ

Palatinæ, quas penes me habeo, hoc confirmant, in quibus legitur, *noctipugam obscænum quod quasi noctibus compungat*. 'Noctipuga, νυκτίκεντρον.' Sic eam partem vocaverat hoc versu Sotades, *εἰς οὐκ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖν*. Apuleius de Psyche gravida, 'crescentes dies et menses exeuntes anxia numerat, et sarcinæ nescia rudimenta miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum locupletis uteri.' *Idem.*

[d] *Noctua*] Verba ultima, *noctua oculis est cæsiis*, adhæsere post *nonæolæ*. De noctua autem idem Varro lib. IV. de L. L. 'Noctua, quod noctu canit et vigilat.' Similiter Græcis *νυκτερὶς* dicitur a *νὺξ*, nox. Minerva vero dicta *γλαυκῶπις* non a *noctua*, ut putat Festus, sed, quia ipsa erat *λαμπρόφθαλμος*, vel *φοβερὰ τῷ ὁρᾶσθαι*, visu horrenda. Sed de hoc alibi. *Idem.*

[e] *Nœgeum*] *Nœgeum* recte exponit amiculi genus prætextum purpura. Est enim versum ex Homerico, *φᾶρος πορφύρεον*. 'Simulac lacrimas de ore nœgeo detersit.' *Δάκρυ ὀμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἕλεσκε.* 'Οδυσ. Θ. Nam paulo ante *πορφύρεον* vocavit. Quare vero putet hic esse adjectivum Festus, interpreteturque *candido*, causam comminisci non queo. *Jos. Scal.*

Nœgeum] Mirum, quam graviter hic errarunt et Festus et alii, qui cum eo *nœgeum* candidum interpretantur. Nam in versu Livii vox *nœgeo* non refertur ad *ore* sed ad *detersit*. 'Simulac de ore suo lacrymas detersit nœgeo.' Neque aliud est nœgeum, quam amiculum prætextum purpura. Versum enim est, ut optime Scaliger, ex Homerico *φᾶρος πορφύρεον*. In Odyssea quam Livius convertit: 'Simulac lacrymas de ore nœgeo detersit.' *Δάκρυ ὀμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἕλεσκε.* Ad verbum: 'Lacrymas detergens, e capite nœgeum demebat.' Odyss. Θ. vs. 84. vocavit *πορφύρεον μέγα φᾶρος*. *Dac.*

[f] *Nomen*] Deest prima linea: *Nomen dictum est, quasi Novimen: sive ex Græco ὄνομα. idque familiæ est: item pro debito, ut exactum dicimus nomen,*

novimen, quod notitiam faciat, sive familiæ est, *ut Terentius: ponitur etiam pro debito ut exa*ctum dicimus *fuisse nomen cum a debitore exacta* pecunia sit.

Nonarum,[g] Iduum, Kalendarum posteri dies nuptiis [19] alieni habentur; quoniam hi dies decreto Pontificum atri judicati sunt: quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male rempublicam gessere. [PAUL.

Nonarum postridie[h] *iduum* Kalen*darum dies alieni* [FEST.

19 Lib. vet. apud Ursin. pro *nuptiis* habet *nuptis*.

NOTÆ

cum pecunia sit exacta a debitore. Festus καταχρηστικῶς ponit familiam pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut Agnomen familiæ. *Jos. Scal.*

Nomen sive ex Græco] Hæc trajectione unius vocis non leviter corrupta sunt. Lege: *Sive ex Græco ὄνομα, sive dictum est quasi novimen quod notum faciat. Familiæ est, &c.* Si malis esse a Græco ὄνομα, *o* præciditur, ut ὀδόντες, dentes. Sed melius a *novimen, nomen*. Vel, ut alii, a supino *notum, nomen*, ut a 'motum,' 'momen.' Cum Festus ait nomen esse familiæ, familiam ponit pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut agnomen familiæ. *Dac.*

[g] *Nonarum*] Hæc erant ex libro quarto Verrii de verborum significatione, ut Gellius scribit lib. v. cap. 18. Videndus etiam Livius lib. VI. Ovid. I. Fastor. Plutarch. in Problem. Macrob. lib. I. Saturn. *Ant. Aug.*

Nonarum] L. m. habet *nuptis* pro *nuptiis*. Vide Macrob. lib. I. c. 15. *Ful. Ursin.*

Nonarum] Deest prima linea: et spatia angustiora relicta sunt, quam quantum satis sit ad ea capienda, quæ desiderantur. Ita igitur suppleto: *Nonarum, Iduum, Kalendarum postridie, item ante* IIII. *Kalendas, Nonas, Idus novæ nuptæ tempus atrum inlusciscere observatum est: quoniam atri hi dies esse judicati sunt decreto Pontificum: quod quotiescumque Ro. duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male Remp. gessere.* Vide Gellium lib. v. cap. 18. et Macrob. lib. I. Saturnal. *Jos. Scal.*

Nonarum, Iduum] Macrob. lib. I. Saturnal. 'Ne hoc prætermiserim quod nuptiis copulandis Kalendas, Nonas, et Idus, religiosas, id est, evitandas censuerunt. Hi enim dies præter Nonas feriati sunt. Feriis autem vim cuiquam fieri piaculare est: ideo tunc vitantur nuptiæ, in quibus vis fieri virginibus videtur, &c. Nonis prohibetur celebritas nuptiarum, quia primus dies verecundiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci, et rem divinam facere. Omnes autem postridiani dies, seu post Kalendas, seu post Nonas, Idusve, ex æquo atri sunt. Ideo et nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt, ne nupta aut postero die auspicaretur libertatem uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.' Vide præterea Liv. lib. VI. Ovid. Fast. et Plutarch. in Problem. *Dac.*

[h] *Nonarum postridie*] Vide Gellium

habentur:[20] *item, novæ* nuptæ *a D.* IIII. *Kalend. nonas idus diem* atrum *inlucessere observatum est, quoniam, decreto Pontificum atri hi dies* esse judicati *sunt, quod quotiescumque Romani* duces belli *gerendi gratia his diebus supplicavere, male* rempub. *gessere.*

Nonas [i] quidem á nova luna, quod in eas concurreret principium lunæ: alii quod semper ante diem Iduum nonum essent, scribique ideo debere primam appellationis ejus syllabam adjecta V litera.

Nonœolæ [1] [k] vocantur papillæ, quæ ex faucibus [PAUL. caprarum dependent. . . . .
. . . as est cæsis.[l] . . . . [FEST. *ca*prarum sup*pendent.* . . . .

Non omnibus [m] dormio: proverbium videtur natum a Cipio quodam, qui Pararenchon dictus est, quod simularet dormientem, quo impunitius uxor ejus mœcharetur: ejus meminit Lucilius.

20 Ed. Scal. *Nonarum postridie id* III. Kalend*arum dies. alieni h.*—1 Vet. lib. *Noncolæ.* Ed. Scal. *Nonsolæ.* Vide Notas.

NOTÆ

lib. v. cap. 13. qui ipsamet Verrii Flacci verba unde hæc Festi petita sunt. *Idem.*

[i] *Nonas*] Vel a *nova luna,* vel a *novem.* Quod a Nonis ad Idus sint novem dies, unde addit per *u* scribi debere *nounas,* a novem, *novenus, nounus, nonus.* Utrumque etymon refert Varro lib. v. Vide Macrob. lib. I. Saturnal. cap. 15. et Scaligerum de emendatione temporum lib. II. *Idem.*

[k] *Nonœolæ*] Mammulas pensiles vocat Varro de Re Rust. lib. II. cap. 3. ubi in notis suis dubitat Scaliger, num apud Festum legendum sit *nævolæ.* Quod sint ut nævuli, quomodo et, cum de mamillis sermonem haberet, loquitur Gellius. In Glossario Isidori legitur, *nemicolæ, tubercula, quæ sub mento capræ sunt.* Lege, *nonæolæ.* Idem.

[l] . . . *as est cæsis*] Hæc suo loco mota sunt: vide 'noctua.' Reliqua, *nonæolæ vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum suppendent.* Idem.

[m] *Non omnibus*] Ne quis dubitet *Cipium* scribere, ut in vetustissimo libro Festi est, et ita scribendum esse lib. VII. Epist. Ciceronis, non *Capius,* sciat hanc familiam fuisse Romæ, et extare denarios in quibus legimus M. CIPI. M. F. Hi a Cipo fortasse orti, cui cornua esse nata finxerunt. Ovid. XV. Metam. Val. Max. lib. v. cap. 6. Plin. lib. XI. cap. 37. Sed hunc Valerius ex Genucia familia videtur nominare, et prætorem fuisse: quod ne Plinius quidem credidit. *Ant. Aug.*

Non omnibus dormio] Meminit Cicero lib. VII. ep. 24. 'Capius, opinor,

Non pridem, æque, et recte, et frequenter dicitur, ac jampridem, quam pridem.

Nonuncium,[n] *quod vulgo magistri* ludi appellant, *significat novem uncias: at te*runcium, quod singula sex *uncia dimidium uncia*rum *trium sit*.

Nonuncium, et teruncium dicitur, quod novem [PAUL. unciarum sit, sive trium.

Nota nunc significat signum, ut in pecoribus; nunc literas singulas, aut binas; nunc ignominiam.

Nota alias significat signum; ut in pecoribus, ta- [FEST. bulis, libris, literæ singulæ, aut binæ; alias ignominiam.

Nothum[o] Græci natum ex uxore non legitima vocant, qui

NOTÆ

olim, Non omnibus dormio. Sic ego non omnibus, mi Galle, servio.' Ubi *Capium* vocat quem Festus *Cipium*. Nisi et apud eum rescribendum *Cipius*. Sane Mss. habent *Citius*, ut semper proclivis fuit corruptio *p* in *t*. *Cipius* enim legendum est. Fuit Romæ hæc familia, ut ex Denariis, ubi M. CIPI. M. F. Pararenchon autem dictus est Græce, *παραρέγχων*. Diceres Gallice, *le ronflard*. Locus Lucil. 'non omnibus dormio,' est ex incerto Sat. libro. *Dac.*

[n] *Nonuncium*] Videtur Festus dicere teruncium et nonuncium idem esse, et significare novem uncias, ita ut teruncium componatur e sex sexunciis sive sexcunciis. Quod certe ridiculum. *Teruncium* enim a tribus unciis, ut *nonuncium*, a novem. Sed mutilum ego esse hunc locum contendo, adeoque supplendum, *ut teruncium duas sexuncias, quod singula, &c.* *Uncia* autem non ab *uno*, ut putavit Varro, sed a Siculo *οὐγκία*, et *οὐγκία* ab *ἑνὸς*, mutato *e* in *u*, unde *unus*. Ut optime ex Polluce Scaliger apud Varronem. *Idem.*

[o] *Nothum*] Illud, *Spurio patre natus*, falsum est: malim, *Spurius incerto patre natus*, ut Julius Paris notat in epitome. Sed videtur Spurium pro incerto accipere: et Servium facit Spurii filium. Vide Quintil. lib. III. Plutarch. in Problem. Justinian. lib. I. Instit. tit. de nuptiis. De matre Ser. Tullii in Lugdunensi Ti. Claudii imp. oratione dicitur: 'Servius Tullius, si nostros sequimur, captiva natus Ocresia; si Tuscos, Cœli quondam Vivennæ sodalis.' Livius serva natum non credidit, sed Servio Tullio, qui princeps Corniculanorum fuit. Dionys. lib. IV. Tullio Corniculano et Ocresia natum: Servii prænomen nato filio matrem imposuisse, quod in servitute natus esset. Plinius, sive quis alius, in libro de viris illustr. 'Servius Tullius P. Corniculani et Ocresiæ captivæ filius:' cujus verba facile mutari possunt in Sp. et Oclesiam. *Ant. Aug.*

Nothum] Spurius est, cujus pater ignoratur, atque, ut Lucretius loquitur, 'volgivaga Venere conceptus.' Cujus vocabulum Græci non habent. Nam *νόθους* quos vocant, ii naturales apud Romanos et patrem certum habent: *σκότιοι* autem furto concepti sunt. Spurio patre natos joculari dicto vocant Romani, quia, cum pater eorum ignoretur, matris esse di-

apud nos spurio patre natus dicitur, quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus est ex concubina Spurius Tulli tributis:[2] nisi forte malumus[3] credere Oclisia Corniculana[4] captiva, cum susceptum matre serviente.

Nothum Græci natum ex uxore non legitima dicunt, qui apud nos spurio patre natus *dicitur*. [PAUL.

Novæ curiæ[p] proxime[5] compitum Fabricium [FEST.

2 Vet. lib. *Sp. Tulli Tr.* vel *Tiburtis*.—3 Ed. Scal. *maluimus*.—4 Vet. cod. *Oclisiam Corniculam*.—5 Ed. Scal. *proximæ*.

NOTÆ

cuntur. Sed quia nunquam matris dicebantur liberi jure Ro. neque enim dicebatur, L. Titius Gaiæ filius, sed L. Titius Marci filius, propterea eos vocabant Spurii filios, ut, Titius Spurii filius, a parte scilicet matris, unde procreati in lucem prodierunt, quæ honeste nominari non potest. Nam *Spurium* eam partem vocabant Veteres. Auctores Plutarchus, Apuleius, Isidorus. Omnes enim *Spurium* ἀπὸ τῆς σπορᾶς vocatam dicunt eam partem. Hoc ita esse, præter ea, quæ superius a nobis dicta sunt, fidem fecerit, quod eos etiam *Favonios* vocabant. Nam *Favonia* ova, quæ Græce ὑπηνέμια dicuntur, ea sunt, quæ sine initu maris concepta sunt. *Favonii* igitur quasi sine patre. Quin et Plutarchus cum SP. quo Spurius notabatur, interpretetur sine patre, significat eos filios sine patre vocatos. Recte igitur hic apud Festum nostrum Nothum dici illum, quem vulgo spurio patre natum vocabant. Quod quam imprudenter doctissimi viri mutare conati sint, nemo non videt: tum quia iisdem verbis legitur apud abbreviatorem, tum etiam propter eam causam, quæ a nobis in medium producta est. Sed et Plutarchus aperte: διὰ τί τοὺς ἀπάτορας Σπουρίου υἱοὺς καλοῦσι; Nam falsa est lectio vulgata, σποριοὺς υἱούς. Nunquam enim hominem vulgo conceptum *Spurium filium*, sed *Spurium* simpliciter, et *Spurii filium*, vocabant. Delenda ergo menda de codice Plutarchi. *Jos. Scal.*

Nothum] Et illud de spuriis quidem verum est. De nothis probari non potest, neque enim ignoratur eorum pater. Nunc aliud quærendum est, et hoc ipsum continue Festus subjunxerat, sed quia librariorum incuria corruptum fuit, interpretes adhuc latuit. Lege modo: *Quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus ex concubina Spurii Tulli Tiburtis*. Hanc enim ille rationem reddit cur nothi spurio patre nati dicerentur. Sensus est, 'quem Græci nothum dicunt, hoc est, ex matre non legitima natum, is apud Romanos spurio patre natus dicitur, quia Servius Tullius ex concubina et spurio Tullo Tiburte natus est.' Nil verius. Quæ sequuntur sic legito: *Nisi forte malumus credere Ocrisia Corniculana captiva eum susceptum matre serviente*. De Servio Tullio alii alia afferunt. Vide Liv. lib. I. et Dionys. lib. IV. *Dac.*

p *Novæ curiæ*] Triginta curiarum nomina non extant: sed et hoc loco septem nominantur, et quatuor tantum nomina redduntur. Sunt etiam duarum curiarum nomina sub litera

ædificatæ sunt: quod parum amplæ erant veteres a Romulo factæ, ubi is populum et sacra in partis triginta distribuerat, ut in iis ea sacra curarent, quæ, cum ex veteribus in novas evocarentur, septem[6] curiarum per religiones evocari non potuerunt: itaque Forensis,[7] Raptæ, Vellensis,[8] Velitiæ res divinæ fiunt in veteribus curiis.

Novalis[q] ager novæ relictus sementi. [PAUL.

6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quatuor*.—7 Ed. Scal. *Foriensis*. —8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Veliensis*.

NOTÆ

T. Curia enim Titia atque Tifata explicantur, et apud Livium Faucia Curia lib. IX. Ceterarum nomina non accepi. *Ant. Aug.*

Novæ curiæ] Mirum, cum septem curiarum mentionem fecerit, quatuor tantum nomina apposuisse: et cum dubium non sit perperam *septem* pro *quatuor* legi, proxime verum est, ut ex notis numerorum error ille manaverit. ut *VII.* pro *IIII.* legerit librarius: quod facile fuit, ut duæ primæ notæ inferiori parte inter se cohæserint. Porro *Forensis*, non *Foriensis*, scribendum esse, vel unus Ovidius convicerit Fastorum libro III. 'Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus acer. A tribus hunc primum turba Forensis habet.' *Forenses* sunt, quos Strabo *Forulos*, Plinius *Foretios* vocat. Nam a populis finitimis Curias vocavit Romulus. Sic Tifatam, Veliensem, &c. Velitia, cujus hic mentio, dicta a Velitiensibus: quorum meminit idem Plinius: licet perperam in vulgatis libris *Vellicenses* pro *Velitienses* hodie legatur. Cum ex his Festi verbis pateat veteres curias, præter quatuor, exauguratas fuisse, et in locum earum novas consecratas, jure quis dubitaverit, quare M. Varro suo tempore veteres vocet, non novas, cum ait: 'Curiæ duorum generum: nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, et curiæ veteres, et ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia.' Frustra enim vocasset veteres, nisi et novæ quoque jam tum essent. Sed non dubium potius veteres dixisse, quia illæ vocatæ primum curiæ; nam novæ adhuc non erant. *Jos. Scal.*

Novæ curiæ] Sacra autem evocare solebant e locis, quos religione solverent. Ulpian. Dig. leg. I. Tit. 8. 'Sacrarium etiam in ædificio privato esse potest, et solent, qui eum locum liberare religione volunt, sacra inde evocare.' *Dac.*

q *Novalis*] Duo versiculi dimidiati pertinent ad ea quæ Paulus refert. Cetera aliena esse videntur; neque adhuc reperi, quid significent: apud Dionys. lib. VIII. T. Sicinius Cos. de Volscis triumphavit. Referuntur autem in fine nomina quorundam illustrium virorum, qui intra superiores 15. annos Consules fuerunt: Opiter Verginius Tricostus, Postumus Cominius Aruncus, P. Veturius Geminus, A. Sempronius Atratinus, Sex. Fusius Fusus: inter hos Lævinus nominatur, quod cognomen est Valeriorum: item, ...*llius Tolerinus*, quem arbitror fuisse Manium Tullium, qui tunc etiam Cos. fuit. At *Scævolam, et Ver.*

Novalem agrum [r] *Ælius Gallus, et Opilius, item* [FEST. *Aurelius, eum aiunt esse quem Græci νεὸν dicunt, ad quod Homero quoque teste utuntur, qui dixit νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι. Sed* Cincius, eum esse ubi *gleba procissa ad novam* sementem sit *relicta.*

Nauti consulatu, [s] *et* T. Sicini Volsci *populi, cum atrox prælium* inissent adversus *Romanos, Tribuni Mil. in Circo* combusti feruntur, *et sepulti in crepidine* quæ est proxime Cir*cum, qui locus postea fuit la*pide albo constratus, *qui pro rep. in eo prælio occubuere* Opiter Verginius *Tricostus:*

NOTÆ

. . . non agnosco. Credidi aliquando fuisse hæc nomina eorum virorum, qui intra urbem sepulti, vel combusti sunt, quod in 12. tab. id reperitur prohibitum: et hi ante 12. fuere. Cicero lib. II. de Legibus, cum recitasset legis verba: 'Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito:' 'Quid,' inquit, 'qui post duodecim in urbe sepulti sunt? Claros viros credo T. fuisse; aut eos, quibus hoc ante hanc legem virtutis causa tributum est, ut Publicolæ, ut Tuberto; quod eorum posteri jure tenuerunt; aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa consecuti sunt.' Plutar. in Problem. Publicolæ, et Fabricii meminit; sed affirmat triumphalibus concessum, ut ossa eorum intra urbem deferri possent. Sed quid certi sit, judicent doctiores: illumque locum quærant, proxime circum, qui sit lapide albo constratus. *Ant. Aug.*

Novalis] Deest prima linea. *Novalem agrum Quintus Mucius eum esse volt, qui ad novam sementem sit relictus.* Quæ sequuntur, fragmenta sunt, quale quod supra positum est post 'Nautiorum.' Est autem ferme ita: *Consulatu T. Sicini, Volsci cum prælium inissent adversum, victique essent, combusti feruntur in crepidine, quæ est proxime circum, qui locus lapide albo constratus est, &c.* Quod fragmentum forsitan distractum est a Novendialibus feriis. *Jos. Scal.*

[r] *Novalem agrum*] Prior pars hujus lacunæ adhæserat post *novercæ* in edit. Scaligeri et aliis. Novalis ager, qui et *novale*, Græcis νέωμα, νεατὸς, νεὸς, νειὸς, et dicitur ager, qui aratione novatus, nec dum satus est, sed per annum cessat: locus Homeri quem laudat Festus, est ex Iliad. Σ. 'Novalis profundi ad terminum pervenire.' *Dac.*

[s] *Nauti consulatu*] Quod ait Festus *Nauti consulatu et T. Sicini;* cave credas Nautium et Sicinum eodem anno Coss. fuisse: nam falsum est. Annos duos hic Festus amplectitur. Priori, hoc est, anno ab Urbe condita 266. Spurius Nautius Rutilus consul fuit, cum Sexto Furio Medullino. Et eo anno adversus Volscos pugnatum est. Verum anno sequenti T. Sicinius Sabinus cum C. Aquilio Tusco consulatum obtinuit, et Sicinius Volscos devicit, deque iis triumphavit. Vide Liv. lib. II. et Dionys. lib. VIII. In sequentibus notandum est eos, qui pro repub. occubuerant, intra urbem sepultos, quod et alibi notavimus. Et sepultos etiam alibi, quam ubi combusti. *Idem.*

Valerius Lævinus: Posthumus Co*mimus Aruncus*,[9] *Mal*lius Tolerinus, P. *Veturius Geminus*, *A Sempro*nius Atratinus, Ver*ginius* T*ricostus*, *Mu*tius Scævola. Sex. Fusi*us Medulinus*.

Novendiales[t] Feriæ, *dicuntur institutæ a Tullo* Hostilio rege ex *monitu, procurandis prodigi*is nono die in feriis *Latinis: sive quod in* monte Albano lapi*dibus pluisset*,[10] *sive quod vox esset* exaudita: ut Alban*i suo ritu facerent, quæ omis*erant sacra: nam ab his *illa sunt tunc revocata*, quæ missa cratea pæ*ne funditus deletu, negligere tempo*ribus *sequentibus cepisset*.

N. dicuntur[u] *inventæ a Marcel*lo Cos. operæ *quibus admotis Syracusæ facilius ex*pugnari pos*sent*.

Novendiales feriæ a numero dierum sunt dictæ. [PAUL.

9 Ead. ed. '*Cominius, Orancus*.'—10 Ead. ed. 'nono die inferis. *Latinis: sive quod in* more Albano lapi*dibus pluisset*.'

NOTÆ

[t] *Novendiales*] Livius scribit, devictis Sabinis a Tullo Hostilio Rege, 'nuntiatum esse, in monte Albano lapidibus pluisse; missis, qui id viderent, renuntiarunt, audisse vocem ex luco, ut patrio ritu sacra Albani facerent. Romanis novendiale sacrum publice susceptum, seu voce cœlesti ex Albano monte missa, seu aruspicum monitu: mansisse solenne, ut, quandocumque idem prodigium nuntiaretur, feriæ per novem dies agerentur.' Ex his verbis maxima pars verborum Festi intelligi potest: postremi versiculi interpretem desiderant. Adde Liv. lib. XXXVIII. *Ant. Aug.*

Novendiales] Glossarium: 'Novendialia, ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα.' *Jos. Scal.*

Novendiales Feriæ] Novendiales feriæ et novendialia sacra dupliciter a Romanis acta fuere. Uno modo, cum defunctis nono die quam mortui fuerant parentabant: altero, cum prodigium aliquod accidisset, quod per novem continuos dies sacro, quod inde novendiale dicebatur, solebant expiare. De quo hic Festi locus accipiendus: cujus verba lucem accipient ex verbis Livii, qui fuse historiam narrat. Illud vide lib. I. sect. 31. in illis, *missa cratea pæne funditus*. Rescribe, *amissa civitate ac pæne funditus deleta*. Dac.

Novendiales] Quid velit, non obscurum est, usque ad illa verba, *quæ missa crate*. Videtur illis novendiale sacrum factum, quos Tarquinius sub crate necavisset. De quo vide Livium. *Jos. Scal.*

[u] *N.... dicuntur*] Supplendum existimo: *Novæ dicuntur*, *&c.* Dicit quasdam machinas inventas a Marcello, ut Syracusæ facilius expugnarentur. *Dac.*

Noverca [x] dicitur, quam quis sublatis liberis novam uxorem duxit augendæ [11] familiæ gratia.

Noverca [y] *dicitur quam quis liberis sublatis* novam *uxorem ducit arcendæ familiæ* gratia, id est, coërc*endæ: prima autem memoratur apud V*ecterrania,[12] *quæ nupsit.* . . . . [FEST.

Navibus regnante [z] Ser. Tullio *quod in Aventinum montem paludib. disclusum* ascenderetur, *ab advectu sic dictum aiunt, vel quod Aven*tinus in Aventi*no rex Albanus sit sepultus.*[13]

Noxa ponitur pro peccato aut pro peccati pœna, cum lex jubet noxæ dedere pro peccato. [PAUL.

Noxia[a] apud antiquos damnum significat, sed a poëtis ponitur pro culpa.

11 Ead. ed. *ducit.* Vet. lib. *arcendæ* vel *accersendæ.*—12 Ed. Scal. *Vecterrannia.* Dac. reponit *apud Verrium Annia*, vel *apud veteres Annia.*—13 In ead. ed. hic inseruntur τὰ '*Navalem* agrum, &c. . . . . . *ἱκέσθαι.*'

NOTÆ

[x] *Noverca*] Repone ex veteribus editionibus, *arcendæ familiæ.* Arcendi verbo primigenio utitur Festus pro derivato, *arcesso*, alibi, cum ait: 'Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ: quia ex loco sancto arcebantur a Consule.' Quod consensu receptum videtur, cum lex et proportio sermonis Latini posceret, ut diceretur *arcire*, non *arcere*, quod postea dictum *accire*; ut 'Arcedo,' 'accedo;' 'Arvenio,' 'advenio.' *Arcio* ergo, *arcesso*: ut 'capio,' 'capesso.' Hic vero *arcere* ipse Festus usurpat pro coërcere, ut ipse interpretatur: quod olim non animadvertit Turnebus. *Jos. Scal.*

[y] *Noverca*] Infra: deest prima linea. *Noverca dicitur, quam quis liberis sublatis novam uxorem ducit arcendæ familiæ gratia,* id est, coërcendæ. Reliqua sunt fragmentum Novendialium feriarum. Et in illo, *ecterrannia*, agnosco vestigia nominis *lectisternia*, quod verbum accommodum est novendialibus feriis. In fine hæc desiderantur: *Novalem agrum Ælius a nova semente*: alii aiunt esse Græcum, *νειὸν*, ad quod teste Homero quoque utuntur: *ἱέμενοι νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι.* Locus est Ἰλιάδ. Σ. Superius quoque de novali agro disseruit: nisi mavis conjungere cum his. Tamen non est novum Festo iterum, aut ter, de eadem re loqui: ut de Supparo ter, de Sucula bis. *Idem.*

Noverca] Pro illo *Vecterannia*, quod corruptum est, repono *apud Verrium Annia*, vel *apud veteres Annia*: nam Annia est nomen illius quæ prima noverca memoratur. Immane quantum hic erravit Scaliger. *Dac.*

[z] *Navibus regnante*] Vide 'Aventinus.' *Idem.*

[a] *Noxia*] Glossarium: 'Noxatio, *εὐθύνα*.' 'Noxam dedit, *εἰς κόλασιν δέ-*

Noxia, ut Ser. Sulpicius *Rufus ait, damnum significat:* apud poëtas autem, et oratores, ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato pœnam,[14] ut Attius in Melappino:[15 b] Te esse huic noxæ obnoxium. Item cum lex jubet noxæ dedere, pro peccato dedi jubet. Cæcilius in Hypobolimæo Cherestrato.[16] Nam ista quidem noxa mulieris est[17] magis, quam viri. [FEST.

NUCES [c] *flagitantur nuptis, et jac*iuntur pueris, ut novæ *nuptæ intranti domum* novi mariti auspicium *fiat secundum et S*olistimum.

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pœna.*—15 Ead. ed. *Melanippo.* Vir doct. ibid. conj. *Menalippo.*—16 Ead. ed. *cherestato.* alii legunt *Chærestrato.* —17 Vet. cod. *muliebrem et.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *muliebris est.*

NOTÆ

δωκεν, εἰς εὐθύνας.' Porro Cæcilius citatur in *Hypobolimæo Chærestrato:* ut subdistinguatur ab altera fabula quam idem poëta docuit, *Hypobolimæo Æschino.* Gellius libro XV. cap. 4. Cave confundas cum alia fabula ejusdem, cui titulus erat, *Hypobolimæa Rastraria.* Nonius ejus sæpe meminit. Sed in omnibus illius Grammatici etiam in recentioribus codicibus corrupte citatur. Igitur ita emendabis quotiescumque citatam reperies hanc fabulam in his vocibus aut verbis quæ subjungam: 'Lactare,' 'Obsordere,' 'Singulatim,' 'Mantare,' 'Cœpiam.' In omnibus enim his verbis, ubi Nonius producit testimonia ex Cæcilio, semper corrigendum: *Cæcilius Hypobolimæa Rastraria.* Jos. Scal.

Noxia ut Ser. Sulpicius] Bene inter *noxam* et *noxiam* discrimen statuit hic Servius ad illud Virgil. 'unius ob noxam.' 'Noxam,' inquit, 'pro noxiam, quod noxia culpa est, id est, peccatum. Noxa autem pœna.' Sed quod non vidit Servius, vera et propria horum vocabulorum differentia est, quod *noxa* generale est, quo omne id quod nocet intelligitur, tam culpa quam læsio, vel pœna, et homo qui nocet. *Noxia* vero adjectivum, subintelligitur *culpa*, et simpliciter maleficium, culpam, vel peccatum significat. Terent. Plaut. Inde illæ formulæ loquendi, 'noxam sarcire,' pro 'damnum sarcire:' 'noxæ' vel 'in noxam dedere,' id est, animal, mancipiumve vivum tradere pœnæ pro damno dato. In 12. tab. 'Sei servus sciente domino furtum faxit, aliamve noxam nocuerit, dominus noxæ dedito.' Item: 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito.' Sic noxis solvi et solutum esse, pro carere delicto ob quod possit noxali judicio agi. *Dac.*

[b] *Attius in Melappino*] Attii Menalippum vocat Cicer. Nonius etiam aliquando, sed sæpius *Menalippam*, et ita malim. *Idem.*

[c] *Nuces*] Ex his verbis Festi elicitur, auspicium solistimum ex nucibus cadentibus in nuptiis fieri. Id displicet Plinio lib. XV. cap. 22. et Varroni apud Servium VIII. Eclog. Ambo hæc de nucibus juglandibus intelligunt. Huc pertinent illa Catulliana: 'Concubine, nuces da:' et Virgilii:

Nuces flagitantur [d] nuptis,[18] jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fiat auspicium. [PAUL.

Nuculas [e] Prænestinos [19] appellabant; quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarunt; vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur.

Nucu*las Prænestinos antiqui appellabant*, quod in- [FEST.

18 Vet. lib. *nuptiis* vel *a nuptis*.—19 Vet. lib. *Prænestini* vel *Prænestinas*.

NOTÆ

'Sparge, marite, nuces.' *Ant. Aug.*

Nuces] Nuces cadentes 'auspicium sonivium' facere ait Plinius lib. xv. cap. 22. quod hic vocatur 'solistimum auspicium.' *Jos. Scal.*

[d] *Nuces flagitantur*] Auspicium Solistimum est, quod nuces in terram cadentes faciunt. 'Sonivium' vocat Plin. lib. xv. cap. 22. Cur nuces autem spargerentur in nuptiis variæ causæ afferuntur. Vide Servium ad illud Eclog. viii. 'Sparge, marite, nuces.' Vide Catull. carm. 57. de nuptiis Juliæ et Manlii. Hoc institutum e Græcis fontibus manasse certum est, nam in ea gente novus sponsus juglandas, amygdalas, et id genus alia spargebat, quæ ipsi vocabant *καταχύσματα*. locuples testis Aristophanes. *Dac.*

[e] *Nuculas*] Liv. lib. xxiii. scribit, 'Prænestinos quosdam fuisse Casilini in præsidio; famemque tolerasse. in qua Romanos milites nuces in flumen, qui medius erat inter Romana castra et oppidum, profudisse, easque fuisse cratibus exceptas.' Macrobius lib. iii. Saturn. refert Varronem existimasse, Prænestinas nuces esse dictas, quod juxta agrum Prænestinum essent, Carsitanas ἀπὸ τῶν καρυῶν dictas. *Ant. Aug.*

Nuculas] Nævius in Ariolo: 'Heri Quis apud te? Prænestini, et Lanuvii hospites. Suopte utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuces in proclivi profundere.' Nuculas manifesto dictos confirmant hi versus. Itaque jubet illis in proclivi nuces profundere, ut solebat pueris. Quin in veteribus saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Jos. Scal.*

Nuculas] De Prænestinis cum paucis Romanis Casilini in Campania ab Annibale obsessis, famemque nucibus, quæ ad se medio amne Vulturno defluebant, sustinentibus, vide Livium lib. xxiii. sect. 19. Nuculas autem manifesto dictos confirmant versus Nævii in Ariolo: 'Heri Quis apud te? Prænestini et Lanuvini hospites. Suoque utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuces in proclivi profundere.' Lego, *Alteris inanem bulgam madidam te dare.* Ideo ait *in proclivi*, quia proclivi fluvio ad Prænestinos nuces defluebant. In veteribus saxis, ut monuit Scal. mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Dac.*

clusi a Pœnis *Casilini famem nucibus*[20] *sustenta*verunt, vel quod in *eorum regione plurima nux minuta*[f] nascitur.[1]

Nudius tertius[g] compositum ex nunc et die tertio. [PAUL.

*Nudius tertius compo*situm ex nunc *et* die tertio. [FEST.

N. . . di*cuntur*[h] in agro *quos*. . . . . .
alio nomine appellant a par*te totum significantes, quasi inde appella*ti sint. . . . .
. . . .
dicantur pa. . . . .
*dici*tur cœlum cav*um*. . . . .
*di*catur dam. . . . .

Numam[i] Pompilium Janicul*um montem habitavisse* ferunt in quo arcam ejus in*ventam cum libris Numæ* nominis a Terentio *quodam scriba repastinan*te agrum.

20 Ed. Scal. *nuncio*.—1 Ead. ed. *pascitur*.

NOTÆ

[f] *Plurima nux minuta*] Quam Prænestinam ideo vocavit Varro. Macrob. III. Saturnal. *Idem*.

[g] *Nudius tertius*] Ex verbis Festi quædam videntur esse referenda ad aliud verbum mihi ignotum. *Ant. Aug.*

Nudius tertius] Nudius tertius, quasi *nunc dies tertius*. Dac.

[h] *N . . . . dicuntur*] Duo capita hic videntur cohæsisse, sed quid contineant et quo pertineant, divinare non possum. *Idem*.

[i] *Numam*] Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. ex cujus verbis hæc sarcientur melius, quam ex iis, quæ eadem de re Livius scribit lib. XL. et Plutar. in Numa. *Ant. Aug.*

Numam] Numam Pompilium Janiculum habitasse ferunt, in quo arcam ejus inventam in ruinis a Terentio quodam repastinante agrum. *Jos. Scal.*

Numam] Hanc historiam sic Liv. lib. XL. sect. 29. 'Eodem anno' (anno 572.) 'in agro L. Petilii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat. In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, Regem Romanorum, sepultum esse, in altera libros Pompilii inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumtis. In altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure Pontificio erant, septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit.' Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. *Dac.*

Numæ Pompilii in Janiculo est sepulchrum. [PAUL.

Numella,[k] genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.

Numella genus vinculi, quo quadrupedes *alligantur,* [FEST. *solent autem ea fieri* nervo, aut co*rio crudo bovis ut plurimum.*

Numen,[l] quasi nutus dei, ac potestas, dicitur. [PAUL.

Numen quasi nutus Dei, ac pote*stas dicitur.* [FEST.

Numera senatum[m] ait quivis senator consuli, cum impedimento vult esse, quo minus faciat senatusconsultum: postulatque, ut aut res, quæ referuntur,[2] dividantur;[n] aut singuli consulantur; aut si tot non sint senatores, quo numero liceat præscribi senatusconsultum.

Numerius[o] prænomen nunquam ante fuisse in patricia familia dicitur, quamvis[3] Fabius, qui unus, post sex et tre-

2 Ead. ed. *adferuntur.*—3 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quam is.*

NOTÆ

[k] *Numella*] Nonius Numellam machinam ligneam dicit, in quam et pedes et collum immittebant. *Idem.*

[l] *Numen*] A *nuo, nutum, numen.* Unde proprie *nutum* significat, et quoniam Dei nutum statim sequitur eventus, inde factum est, ut *numen* pro voluntate divina et imperio sumatur, atque etiam pro ipso Deo. Varr. VI. de L. L. 'numen dicunt esse imperium ab nutu.' *Idem.*

[m] *Numera senatum*] Si quis ex senatoribus impedire volebat quominus senatus consultum fieret, postulare poterat, ut 'singuli consulerentur,' vel, 'ut res, quæ referrentur, dividerentur.' Aut, si tot non essent senatores, quot numero licebat præscribi Senatus consultum, dicere licebat Consuli, 'numera senatum.' Cœlius in epistol. ad Cicer. lib. VIII. 'Renunciatum nobis erat Hirtium diutius dicturum. Præcedimus eum. Non modo non fecit, sed cum de hostibus ageretur et posset rem impedire si ut numereretur postularet, tacuit.' In fine pro *præscribi* nemo non videt legendum *perscribi:* quod et olim Brissonius in libro de formulis. Sed non vidit vir doctiss. addendum in fine, *ut legeretur.* Lege modo. *Idem.*

[n] *Ut aut res, quæ referuntur, div.*] quoties sententia sua duas pluresve res quis complectebatur, eæ si non omnes probarentur, postulabatur, *ut divideretur,* hoc est, *ut de singulis referretur.* Seneca epist. 21. lib. III. 'Quod in senatu fieri solet, faciendum esse in Philosophia quoque existimo, cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam et sequor.' *Idem.*

[o] *Numerius*] Idem ait Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Cur autem dicatur Numerius, M. Varro in Catone, sive de liberis educandis, ita scribit: 'Ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabat: quod qui

centos ab Etruscis interfectos superfuit, inductus [4] magnitudine divitiarum uxorem duxit Otacilii Malevantani, ut tum dicebantur,[5] filiam ea condicione, ut qui primus natus esset, prænomine avi materni Numerius appellaretur.

Numerius prænomen est tractum ab avo. [PAUL.

Numero dicebant pro nimium.

Numere et numero [p] *dicitur. Sed numere su*nt videtur [FEST.

4 Vet. cod. *inductis.*—5 Ed. Scal. *Maleventani.* Pro *dicebantur* legendum monet Dac. *dicebatur.*

NOTÆ

cito facturum quid ostendere volebat, dicebat numero id fore, quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Hæc mendose Nonius, sed nos emendate, ut opinamur, conscripsimus. *Ant. Aug.*

p *Numero*] Multa hic obscura, et mendosa in verbis Festi. Vidend. Nonius de varia signif. sermonum. *Idem.*

Numero] Varro Cato de liberis educandis : ' ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabant : quod qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat numero id fore : quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Nelei Carmen et reliqua ita legendum, *Nunquam numero matri faciemus volup.* Id est, nunquam nimium faciemus. Apud Nævium : *Neminem vidi, qui numero sciret, quod scito est opus.* id est, nimium sciret. Et tamen hic versus attribuitur Turpilio : paulo levius immutatus apud Nonium. Turpilius Demetrio : *Nunquam quenquam numero vidi facere, quod facto est opus.* Porro totus locus ita supplendus : *Numere sunt videtur esse alienum Numero fuerunt : sive eo ordine usurparunt veteres, consuetudine loquendi quadam ejusmodi : sive ob morem alium, quemadmodum videtur usus Pompeius Sextus, extrema syllaba vocativi casus, eadem correpta, in e, temporis præsentis. Numero antiquos nimium dixisse apparet. Sinnius Capito esse nimium. Vos estis minimæ, nisi numero perbiterint, nisi cito, nisi nimium. Si isso qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis .... id est, cito mortui estis.* Hæc Festus. In quibus notandum *Numere* per *e*, præsenti tempore usurpari solitum : *numero* per *o*, præterito : sic ' diequarte' in futuro et præsenti, ' diequarto' in præterito usurpabant : sic ' præfiscino,' ' præfiscine,' et similia. In secundo exemplo dictum *isso*, pro *ivero* : ut ' jusso ' pro ' jussero ;' ' capso,' ' cepero.' Sed melius legetur, *istoqui exeam. Istoqui*, ut *alioqui* : et verum est. *Jos. Scal.*

Numere] Vide Gell. lib. x. cap. 24. Ista, *Esse enim ita locutum nimium vos estis, &c.* sine dubio corrupta sunt. Forte : *Esse enim ita locutum Ennium : vos estis, &c.* Nam quoquo modo illud *nimium* in poëtæ nomen convertendum. Ista, *si isso qui exeam, &c.* legebat Scaliger, *si istoqui exeam. Istoqui*, ut *alioqui.* Sed sic etiam ea non mihi minus suspecta sunt. Nam quæ sequuntur Plauti sunt e Pœnulo v. 4. ' o Apollo, o Zeuxis pictor, Cur numero estis

esse *præsentis temporis, et prorsus alie*num numero fu*erunt, quod de præterito usurpatur, sive* eo ordine usur*parunt antiqui quadam consue*tudine loquendi, *qua solebant proferre verba* ejusmodi ; sive *certa fine extremarum vocal*ium, quemadmodum *videtur in suis scriptis* usus Pompeius Sex*tus, apud quem reperitur extre*ma syllaba voca*tivi casus producta, et ejusdem* casus eadem co*rrepta, terminataque in* e temporis præsentis. *Numero autem dixisse* antiquos nimium *quod significare, ait* Sinnius Capito : esse enim ita locutum. . . . .

. . . . um vos estis minime. . . .

*Nisi nume*ro perbiterint, nisi cito. . . . . . .

. . . *id est ni*mium si isso, qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis, id est, cur cito mortui estis? Item in Nelei : Nunquam numero matri faciemus volui. Idem[6] est, Nunquam nimium faciemus. Apud Nævium : Neminem vidi, qui numero sciret, quique scit, id est, opus, id est, nimium sciret. An panurgus Antonius hæc ait numero nimium cito? celeriter nimium : ut Plautus in Casina :[q] Ere mi : quid vis mea ancilla? nimium sæpius numero dicis nimium cito. Attius in Œnomao : Ego ut essem adfinis tibi, non ut te extinguerem, Tuam peti gnatam, numero te expurgat timor. Afranius in Suspecta : Per falsum, et abs te creditum numero nimis. Celeriter. Cæcilius in Æthrione :[r] Ei perii : quid ita? numero venit, fuce domum.

6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *id est.* Vide Notas.

NOTÆ

mortui, hoc exemplo ut pingeretis.' In impressis, *Hinc exemplum ut pingeretis.* Quærendum igitur quo modo illa *si istoqui exeam* sint convertenda. *Dac.*

[q] *Plautus in Casina*] Locus est act. III. sc. 5. 'Ere mi : quid vis, mea ancilla? Nimium sævis. Numero dicis.' *Ere* pro *here.* Sic infra ex Cæcilio *ei* pro *hei.* Postrema verba Attii in Œnomao apud Nonium leguntur. Lege, *tuam petii gnatam, &c.* Idem.

[r] *Cæcilius in Æthrione*] Æthrionem Cæcilii laudat etiam infra in voce 'sentinat.' Sed in voce 'ora,' Æschrionem. Eadem tamen videtur fabula, quare ubique vel *Æschrione* le-

Afranius in Simulante : Ei [7] misera numero, ac nequicquam egi gratias.

Numidas [s] dicimus, quos Græci Nomadas; sive [PAUL. quod id genus hominum pecoribus negotiatur; sive quod herbis ut pecora aluntur.

*Num*idas dicimus, quos Gr*æci Νομάδας, sive quod id* [FEST. *genus* hominum pecoribus *negotiatur, sive quod herbis ut pe*cora aluntur.

Nummus [t] ex Græco nomismate nascitur. [PAUL.

Nummi a Græco numismate *ex*istimantur *dici, et* [FEST. *tantundem apud eos, et apud illos* valere, quia *pleraque nomina a Græcis accepimus, quorum* hoc proprium est.

Nuncupata pecunia [u] est, ut ait Cincius in libro secundo de officio jurisconsulti, nomina certa nominibus propriis pronunciata. CUM NEXUM FACIET, MANCIPIUMQUE UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA UTI NOMINARIT, LOCUTUSVE ERIT, ITA JUS ESTO.[8] Vota nuncupata [x] dicun-

7 Vet. cod. *e* pro *ei*. Vide infra.—8 Ed. Scal. *nuncupasset, ita jus esto; ita uti nominarit, locutusve erit, ita jus esto.*

NOTÆ

gendum, vel *Æthrione:* ut est etiam apud Nonium. Verba Afranii sic legenda, *Enim sera numero ac nequicquam egi gratias.* In verbis Cæcilii *fuce* pro *fuge.* Idem.

[s] *Numidas*] Potius quia sæpe loca alia atque alia petentes permutant pabulum, quod Græcis νομή. unde *Nomades*, Sall. Jugurth. *Idem.*

[t] *Nummus*] Pura puta Græcorum vox est. Illam Romani a Doriensibus Siciliæ et magnæ Græciæ incolis accepere. Varr. lib. v. 'In argento nummi. Id a Siculis.' Epicharmus poëta Siculus apud Pollucem lib. IX. 'Αλλ' ὅμως καλαὶ καὶ πῖοι ἄρνες, εὑρήσοσι δέ Μοι καὶ νούμμους, 'Sed tamen pulcræ et pingues agnæ : invenient autem Mihi et nummos.' A νόμος igitur, νόμισμα, νοῦμμος. Quare inepte Sueton. qui a Numa *nummos* scribit appellari. *Idem.*

[u] *Nuncupata pecunia*] Palam nominata. Ista, *cum nexum faciet* e duodecim tab. id est, cum paterfamilias per æs et libram familiam vendet, &c. Vide 'nexum.' Quæ sequuntur *ita uti nominarit* verba sunt Festi illa *uti lingua nuncupassit* interpretantis. *Idem.*

[x] *Vota nuncupata*] Nominata, promissa. Nuncupandi autem verbum in votis solenne est, ut in deditionis devotionibus et aliis id genus, quæ certa formula et conceptis verbis publice privatimque peraguntur. Lege in fine ex vett. libb. *Quod etiam in votis nuncupandis esse convenientius.* Idem.

tur, quæ Consules, Prætores, cum in provinciam proficiscuntur, faciunt; ea in tabulas præsentibus multis referuntur. At Santra libro secundo de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non derecto nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circunscripta, receptaque etiam [9] in votis nuncupandis esse convenientius.

Nundinalem [y] cocum Plautus *dixit in Aulularia, Cocus nundinalis* ille est, in *nonum diem* [10] *solet ire coctum, Cocum qui* novendialis *alias appellatur, manifesto sig*nificat qu*em dixit nundinalem, quod in nonum diem coque*ret.

Nundinas [z] feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent mercandi vendendique causa, eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.

Nundinas feriarum diem esse voluerunt antiqui: [PAUL. quo mercandi gratia urbem rustici convenirent.

Nuncius [a] et res ipsa, et persona dicitur.

Nuncius [b] *et* persona dicitur; *et res ipsa*. *In persona* [FEST.

9 Alii legunt *quod etiam*.—10 Ed. Scal. '*Cocus nundinale* est in *novum diem*.'

NOTÆ

y *Nundinalem*] Plaut. in Aulul. 'Coquus ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum.' *Ant. Aug.*

Nundinalem] *Nundinalem coquum* Plautus dixit, pro novendiali. 'Coquos ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum:' novendialem manifesto significat, quia in nonum diem coqueret. Fuit cum putarem *nundinalem coquum* dictum Plauto, quod tantum Nundinis conduceretur. Tamen melior Festi sententia. *Jos. Scal.*

Nundinalem cocum] Locus Plauti est Aulular. II. 4. Cocum autem intelligit bustuarii ordinis, qui magis nosset coquere cœnam feralem, quæ nono die fiebat, quam ad ingeniosæ gulæ genium escas parare. Male qui aliter. *Dac.*

z *Nundinas*] Lego, *Nundinas feriatum diem*. A nono die dictæ, quia nono quoque die fiebant, ut cum rustici octo diebus in agris opere faciendo versati essent, nono die intermisso rure ad mercatum et leges accipiendas Romam venirent; et inde translata vox ad celebres mercatorum conventus immunes liberosque, quos vulgo vocamus *foires*. Idem.

a *Nuncius*] Syracusana vox est quam a *νέος* Siculi declinarunt: *νέος*, *νουγκίος*· itaque scribi malim per *c*. Idem.

b *Nuncius*] Non satis video quam differentiam fecisse dicatur Cæsar si

dicitur, ut Nuncius advenit: in re, ut, Est nuncius allatus: qu*am differentiam C. Cæsar in com*mentariis f*ecisse videtur.*

Nuper, quasi noviter,[11] tanquam dicamus novissime. [PAUL.

Nuper[c] *quasi noviper* tanquam dic*amus novissime,* [FEST. *estque præteriti tempo*ris id autem: *si.* . . . . . sa erant, qui ni.[12] . . . .

Nupta verba[d] dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat, ut Plautus in Dyscolo:[13] Virgo sum, nondum didici nupta verba dicere.

Nuptam[e] a Græco dictum, illi enim nuptam appellant νύμφην. [PAUL.

Nuptam, novam[f] *sponsam, ut etiam mu*lieres quibus [FEST. *in nuptiis utuntur, pronubæ,*[14] *ab* eadem causa, *hoc est, a nubendo dicuntur, ali*qui appellatam *esse volunt: nec defuerunt* tamen qui dic*erent sic appellatam*[15] *ab eo quod νέαν νύμφην Græci novam nuptam vocant: alii, quod* appellat uxo*rem νυὸν Homerus loquendi quadam* consuetudi*ne, quæ est*

11 Vet. lib. *noviper.*—12 Ed. Scal. *nu.*—13 Ead. ed. *Discolo.*—14 Ead. ed. *pro nube: ab.*—15 Ead. ed. *appellatam esse.*

NOTÆ

nuncius dixerit et de re et de persona. *Idem.*

[c] *Nuper*] Quæ desunt, plane deposita. *Nuper* autem est novo opere, ut *toper* toto opere. Vide 'toper.' *Idem.*

[d] *Nupta verba*] Id est, obscœna. Nubere enim de muliere dicitur, quæ cum viris solet. Plaut. Cistel. I. 1. 'Hæc quidem ecastor quotidie viro nubit, nupsitque hodie.' Nuptias facere dixit Petron. Plautus etiam Casina II. 8. 'Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.' *Idem.*

[e] *Nuptam*] Infra: *Nuptam, novam sponsam, item uti pronubas mulieres, quibus in nuptiis utuntur, ab eadem causa, hoc est, a nubendo, aliqui appellatam esse volunt.* Sunt tamen, qui dicerent appellatam ab eo, quod νύμφην Græci vocant: alii, quod appellat uxorem νυὸν Homerus consuetudine Græcorum antiqua, cum ait, Ἐξ ἀπίης γαίης νυὸν ἀνδρῶν αἰχμητάων. Deerat prima linea, ut apparet, in reliquiis Festi: versus, quem in testimonium producit, est Ἰλιάδος Γ. *Jos. Scal.*

[f] *Nuptam, novam*] Non dubium quin *nupta* sit a *nubo*, velo, quod sponsa, cum ad maritum duceretur, flameo faciem nuberet. A *nubo, nupta,* et a *nupta, nuptiæ.* Id infra probant Ælius et Cincius. Probavit et Varro lib. IV. Vide 'obnubit.' Locus Homeri est ex Iliad. Γ. 'Ex longinqua terra nuptam virorum bellatorum.' *Dac.*

antiqua Græcorum, cum ait, Ἐξ ἀπίης γαίης νυὸν ἀνδρῶν αἰχμητάων.

Nuptias[g] dictas esse ait Santra ab eo, quod nymphea dixerunt Græci antiqui γάμον. inde novam nuptam νέαν νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Curiatius, quod nova pacio[16] fiat. Ælius, et Cincius, quia flameo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt[17] ob quam causam legem quoque parenstam[18] jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset, quod est obvolvere.

Nusciciosum[h] Ateius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret: at P. Opilius Aurelius,[19] nusciciones esse cæcitudines nocturnas. Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.

16 Ead. ed. *ratio.*—17 Vet. cod. *vocarint.*—18 Scal. legendum putat *legem, quoque Parens ta. III.* Vir doct. in marg. conj. *Paricam.* Fulv. Ursin. legit *funestam.*—19 Ed. Scal. *ac Popilius Aurelius.*

NOTÆ

[g] *Nuptias*] Quod Græci dixerunt *nymphea*: intellige νυμφεῖα. Et tamen νύμφη non παρὰ τὸ νυμφεῖον, sed contra. Obscurum vero, quid sit lex Parensta. Puto legendum, *legem, quoque Parens ta.* III. hoc est, legem, cujus principium Parens, in Tabula tertia: sic in voce 'Reus:' 'Numa in secunda Tabula, secunda lege.' Non solum tabula citatur, sed et lex. Novum vero non est, edicta, et actiones legitimas, et capita legum, iis verbis nominare, a quibus incipiunt: cum talia passim apud Veteres occurrant, præsertim apud Ciceronem. Ex his non dubium est, leges regias in duodecim tabulas a Decemviris conjectas fuisse: et prima, secunda, tertia Tabula leges Regias contineri: quin leges Regias de patria potestate in 4. Tabulam relatas auctor Dionysius. De iis autem, qui parentes interfecissent aut verberassent, Romulum, Tatium, Servium, Reges legibus capitalem pœnam sanxisse, constat vel ex eo, quod extat in voce 'Plorare,' legis regiæ fragmento. Nam necesse est eam regiam legem fuisse, cum Solon nihil de ea re statuisset. Sed rogatus, quare prætermisisset, 'Quia,' inquit, 'nunquam putavi fore, qui tantum nefas auderet.' Nescio an veram lectionem assecutus sim. Saltem spero me propius a vero abesse, quam qui *Paricam* legunt, decepti corrupto loco Festi ex sequenti libro, ut suo loco dicemus; sed et meliorem lectionem nostram, quam Turnebi, qui inusitate ponit *legi parens.* Jos. Scal.

[h] *Nusciciosum*] Vide 'Luscitio.' Varro et Nonius Opilium secuti sunt. Festus Ælium Stilonem. *Dac.*

Nusciciosus,[1] qui parum videt propter vitium oculorum, quique plus videt vesperi, quam meridie. [PAUL.

Numidæ di*cuntur* Noma*des, qui diutius vivere dicuntur :* unde Cato in. . . . . [FEST.

Numidæ vivaces quod multam vivunt *ætatem dixit.*

Nuces mitti cerialibus Capito Si*nnius solitum esse dici* ait : cum velimus sig*nificare missilia Ceria*libus in Circo mitti, *quod cum mitti nuces mos e*sset, plane volumus *a parte totum designare,* quia adeo diligantur s*upra omnia alia missilia,* præ flamma cum sunt u*stæ quæ sparguntur nuces.*

NOTÆ

[1] Post *Nusciciosus*] Numidæ dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur. Unde Cato vivaces esse Numidas, quod ætatem multam vivunt, dixit. Quæ sequuntur alio pertinere scio, et ni fallor, ita concipienda sunt : *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinnius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti:* reliqua non tam verbis reddere possum, quam sententiam aperire : eas nuces flamma ustas, aut tostas fuisse ; eoque nomine a populo diligi. Nam certum est inter missilia, et nuces, et cicer sparsum fuisse : ut in Satira : 'cicer ingere late Rixanti populo.' Ubi Cicer pro omni missili accipiendum, ut hic nucem : et torreri solere Plinius, et frigi Plautus, aiunt : unde inter delicata edulia 'frictas nuces' ponit. Non solum autem in Circensibus 'frictum cicer' cum nucibus spargebatur: sed et per spectacula circumferebatur, et vendebatur. Horatius : 'Nec si quid fricti ciceris probat aut nucis emtor.' Et : 'In cicere atque faba bona tu, perdasve lupinis Latus ut in Circo spatiere, aut æneus ut stes.' Acro : 'Antiquis temporibus, ubi pauperiores erant Romani, hæc dabantur, et spargebantur in vulgus ab his, qui ludos Florales exhibebant, ad plausum, et populi favorem captandum.' Hoc vult igitur Sinnius Capito, nuces pro omnibus missilibus dici, quia inter omnia missilia hæ a populo diligantur, præsertim flamma cum sunt ustæ. Hæc omnino est sententia. Videamus num ita verba expleri possint : *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinnius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti: quod, cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare : quia adeo diligantur supra alia missilia, præsertim flamma cum sunt ustæ.* Vel *præ flamma*, hoc est, præ tostura, aut frictura : quod valde placet. Fuit, cum putavi hæc pertinere ad literam V, et de vulpibus agi, quæ stipulis involutæ subjecto igne ardentes Circensi ludicro Cerealibus mittebantur. Ovid. lib. IV. Fast. *Jos. Scal.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIII.

OB[a] præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [PAUL. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari: alias ponitur in vicem præpositionis, quæ est propter, ut Ob merita, ob superatos hostes: unde obsides, pro obfides, qui ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit: et alibi[1] ob Trojam duxit exercitum.

Ob præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [FEST. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari. Alias ponitur in vicem præpositionis quæ est propter, ut ob me-

1 In ed. Scal. sequentia ita habentur:

' et alibi . . . . onitur
ob Trojam duxit . . . . . .
. . obsideri ob . . . . . [FESTUS.
. . in vicem præpo . . . . .
. . superatos . . . . .
. . riæ præstandam . . . .
. . ob Romam noc . . . .
. . ob Trojam duxit . . . .'

NOTÆ

[a] *Ob*] A Græco ἐπὶ, cujus ea vis est, circum, propter, ad, &c. *Obsides* autem non quasi *obfides*: sed quia ipsi obsidentur et custodiuntur, vel quia obsidionis solvendæ gratia dati sunt. Versus Ennii est ex VIII. Annal. de Annibale, qui a Tarentino agro noctu urbem petiit. *Dac.*

rita, ob superatos hostes: unde obsides obfides qui ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit. et alibi . . ob Trojam ducit exercitum.

Ob præpositione antiquos usos esse pro ad, testis est Ennius, cum ait libro quarto decimo: Omnes occisi,[b] obcensique in nocte serena, id est, accensi:[2] et in Iphigenia: Acheruntem obibo, ubi mortis thesauri[c] objacent: ejusdem autem generis esse ait[3][d] obferre, obtulit,[4] obcurrit, oblatus, objectus; mihi non satis persuadet.[e]

Ob os significat ad os. . [PAUL.

Ob os[f] ad os significat. . . . . . [FEST. item ut superioribus quoque exemplis testatus est.[5]

Obacerare,[6][g] obloqui, atque alterius sermonem moleste impedire, quod sumptum videtur a paleis, quas Græci ἄχυρα vocant. Itaque et frumentum, et panis non sine paleis, acerosus dicitur: item lutum aceratum paleis mixtum. [PAUL.

Obacerbat, exacerbat.

Obambulare, adversum alios ambulare, et quasi ambulanti sese opponere.

2 Vet. lib. *lucenti.*—3 Quidam lib. *vult.*—4 Ed. Scal. *obculit.*—5 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *testatum est.*—6 Vett. libb. *obacorare.* Vide Notas.

NOTÆ

[b] *Omnes occisi*] De militibus et præfectis regis Antiochi loquitur Ennius, qui a L. Æmilio Regillo prætore inter Ephesum, Samum et Chium superati fuere. *Idem.*

[c] *Ubi mortis thesauri*] Vide in voce 'favissæ.' *Idem.*

[d] *Ait*] Nempe Verrius. Et sic sæpe. *Idem.*

[e] *Mihi non satis persuadet*] Nam revera *obferre* potius anteferre, *obcurrit*, ante, vel advorsum currit: *Objectus*, antejactus. Tamen *obferre* pro adferre a Veteribus usurpatum, ut 'obferre vitium virgini;' 'obferre injuriam alicui.' Terent. *Idem.*

[f] *Ob os*] Supple: *Ob os ad os significare ait Verrius, item ut, &c.* Idem.

[g] *Obacerare*] Vide 'Acus' et 'Aceratum.' *Ant. Aug.*

Obacerare] Mira vocis hujus significatio. Vide 'aceratum' et 'acus.' Mirum tamen nisi hic pro *obacerare*, *obacerbare* scriptum fuerit, quod postea Paulus in *obacerare* commutavit, et super eo inepte ariolatus est. Vett. libb. habent *obacorare*, recte forsan, ab *acore* scilicet factum *obacorare*, ut nos vulgo dicimus *aigrir*, *fâcher*. Erit igitur *obacorare*, quod similiter Græci

Obdere,[h] opponere vel opperire.[7]
Obedire,[i] obaudire.
Obescet,[k] oberit, vel aderit.[8]
Obesus,[l] pinguis: quasi ob edendum factus.
Obherbescere,[9][m] herbam increscere.[10]
Objacuisse, antea jacuisse.[11]
Obices,[n] pessuli, seræ.
Obigitat, anteagitat, ut obambulat. [FEST.
Obigitat[o] antiqui dicebant, pro ante agitat, ut obambulare. [PAUL.
Obinunt,[p] obeunt.
Obitu[q] dicebant pro aditu.
Objurare,[†][r] jurejurando obstringere:[12] ut et in Pentesilea: formidabant objurare.

7 Ed. Scal. *opponere, vel operire.*—8 Vet. lib. *aberit.*—9 Vet. lib. *Obhebescere* vel *Obescere.*—10 Legit Dac. *in herbam* vel *ad herbam increscere.*—11 Idem legit *ante jacuisse.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—12 Vet. lib. *astringere.*

NOTÆ

dicunt ὀξύνειν, incitare, acuere et in acrimoniam sive acorem vertere. *Dac.*

[h] *Obdere*] Leg. *Opponere, vel operire.* Terent. 'Anus obdit foribus pessulum.' Horat. 'malo latus obdit apertum.' Glossæ: 'Obde, βόσον.' Aliæ Gloss. 'Obdo, ἐπετίθημι.' *Idem.*

[i] *Obedire*] Ut Græcis ἐπακούειν. Gloss. 'ἐπακούω, obaudio, exaudio.' *Idem.*

[k] *Obescet*] Escit, erit: quod et esit, dicebant. *Jos. Scal.*

Obescet] *Escet* pro *escit,* id est, erit. Quod etiam *esit* dicebant. Vide 'escit' et 'superescit.' *Dac.*

[l] *Obesus*] Quasi *ob esum* factus. Nisi malis cum Guicharto esse ab Hebræo *abas,* saginare, pinguescere. Unde *obesare,* Columel. l. VIII. c. 7. *Idem.*

[m] *Obherbescere*] Simile in Glossis Isidori: 'Ingraminat ager, in gramen irrumpit.' *Jos. Scal.*

Obherbescere] Lego *in herbam,* vel *ad herbam increscere.* Sic in Glossis Isidori: 'Ingraminat ager, in gramen irrumpit.' *Dac.*

[n] *Obices*] 'Αντηρίδες, ἀντιθέσεις. *Jos. Scal.*

Obices] Nam seræ sunt μοχλοὶ, vectes quibus in transversum obductis fores claudebantur et firmabantur. *Dac.*

[o] *Obigitat*] Ut 'subigitat.' Gloss. 'Adegitat, συνάγει, συνελαύνει.' Leg. *adigitat.* Idem.

[p] *Obinunt*] Ut *nequinunt,* nequeunt. *Idem.*

[q] *Obitu*] Vide 'abiisse.' *Idem.*

[r] *Objurare*] In Pentesilea. *Jos. Scal.*

Objurare] Hæc sunt Pauli. Festi vero sched. *Objurare antiqui pro aditu .... ponebant ut est in .... Pentesilea. Formidabant objurare.* Lege, *Objurare antiqui pro adjurare, &c.* Deest

Objurgatio, post turpe factum castigatio. Monitio vero est ante commissum.

Obliteratum,[13 s] alii ab oblivione, alii a littore, quod [FEST. ibi notata fluctibus æquari, et tolli solent.

Oblucinasse[14 t] dicebant antiqui mente errasse, [FEST. quasi in luco Deorum alicui occurrisse.

Obmanens†[u] pro diu manens, ut permanens.

Obmoveto pro admoveto dicebatur apud antiquos, [PAUL. ut alia quæ supra relata sunt.

Obnectere,† obligare, maxime in nuptiis frequens [FEST. est.[15]

Obnectere, obligare. [PAUL.

Obnoxius,[x] pœnæ obligatus ob delictum.

Obnubit,[y] caput operit: unde et nuptiæ dictæ a capitis operitione.[16]

Oboritur, adnascitur.

Oboritur,[z] adnascitur: nam præpositionem ob, pro [FEST.

13 Vet. lib. *Obliteratur.*—14 Vet. lib. *Oblucuviasse.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba, ut ex mox *Obnectere, &c.* esse Festi, sed non ex vet. lib.—15 Legendum monet Scal. *Obnectere, obligare, nexis, mancupiis frequens est:* vel *nexi, mancupii.* Dac. existimat, *maxime in nexis frequens est* veram esse lectionem.—16 Vett. edd. *opertione.*

NOTÆ

tantum nomen poëtæ cujus citatur Pentesilea, sive Ennius, sive Accius, sive Pacuvius. *Dac.*

[s] *Obliteratum*] A supino *oblitum*, quod oblinendo deletum est. Gloss. 'Obliterata, ἐξηλιμμένα,' 'Deleta.' Accius in Agamemnonidis: 'Inimicitias Pelopidarum extinctas jam atque obliteratas memoria renovare.' *Idem.*

[t] *Oblucinasse*] Manifesto ostendit et *Allucinasse* compositum esse. Et ita est. Nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plinius; 'Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.' Fuerunt tamen, qui cum S scriberent, *Luscini.* Jos. Scal.

Oblucinasse] A *luce*, non a *luco:* vide 'alucinatio.' Alii a *Lucinis* dictum volunt, nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plin. 'Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.' *Dac.*

[u] *Obmanens*] Sic *obtineo*, diu et fortiter teneo. Vide 'ommentans.' *Id.*

[x] *Obnoxius*] In jure proprie qui ob noxiam alicui subditus est. Inde ad alia transfertur, et *obnoxius* dicitur, qui Obligatus, subjectus, expositus est. Vide Gell. lib. VII. cap. 17. *Id.*

[y] *Obnubit*] Gloss. 'Obnubit, σκεπάζει.' Liv. lib. I. Id est: 'Lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito.' Virg. XI. Æneid. 'arsurasque comas obnubit amictu.' Ubi vide Servium. *Idem.*

[z] *Oboritur*] Adoritur. Plaut. in

ad, solitam poni, testis hic versus: Tantum gaudium oboriri ex tumultu maximo; et Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit.

Obprobrare, probrum objicere. [PAUL.

Obpuviat,[a] verberat, a paviendo, id est, feriendo: unde pueri, quod puniendo coërcentur, id est, plagis; unde et pavimenta.[b]

Obrogare[c] est legis prioris infirmandæ causa legem aliam ferre.

Obrutuit,[17][d] obstupuit, a bruto, quod antiqui pro gravi, interdum pro stupido dixerunt. Afranius: Non possum verbum facere; obrutui.

Obsalutare,[e] salutandi gratia offerre. [FEST.

Obsalutare, offerre salutandi gratia dicebant antiqui, ut consalutare, persalutare. [PAUL.

Obsecrare[f] est opem a sacris petere.

17 Vet. lib. *Obbrutuit.*

NOTÆ

Curcul. 'Tenebræ oboriuntur.' *Idem.*

[a] *Obpuviat*] Lege, *Obpuvit, verberat, &c.* Et, *unde pueri quod puviendo coërcentur. Puviendo* autem passive, ut *videndo* apud Virgil. Sed melius Duza apud Lucilium, qui emendat, *unde pueri quod obpuviis coërcentur, id est, plagis.* Nam locum illum Afranii: 'Opuviis pueri coërcentur,' aut in mentem habuit, aut etiam in testimonium adduxit, qui postea a Longobardo mutilatore pessime depravatus. Neque tamen *puer* est a *puviis*, sed a Dorico πὸρ, ut dicebant pro παῖς. De *puvere* et *obpuvere* vide 'Depuvere.' *Idem.*

[b] *Unde et pavimenta*] Isidor. lib. x. Origin. 'Vocata autem pavimenta eo quod paviantur, id est, cædantur.' Inde Cato de Re Rust. cap. 18. 'Ibi de testa aridâ pavimentum struito, ubi structum erit pavito fricatoque uti pavimentum bonum fiat.' *Idem.*

[c] *Obrogare*] Obrogatur legi, cum caput aliquod prioris legis irritum fit. Ulpian. institut. cap. 1. 'Lex obrogatur,' inquit, 'id est, mutatur aliquid ex prima lege.' *Idem.*

[d] *Obrutuit*] L. m. *Obbrutui:* et ita Nonius. *Ful. Ursin.*

Obrutuit] Sic Lucret. III. 'An contraria suis e partibus obbrutescat.' Obbrutesco, bruti instar sum, Brutus autem proprie gravis, ut 'bruta tellus.' Horat. Unde stupidis et sensu carentibus accommodatur. Sic *obstipui* vel *obstupui*, stipitis vel trunci instar factus sum, a stipite. Stipes enim de stupidis etiam dici consuevit. *Dac.*

[e] *Obsalutare*] Potius, ut videtur, *coram salutare.* Sed legendum *Obsalutare, salutandi gratia se offerre.* Idem.

[f] *Obsecrare*] *Obsecro* plus est quam *oro*, nempe quasi ob sacra postulo. Terent. Adelph. III. 4. 'Venit ipsus

Obsequela,[g] obsequium.

Observasse[h] dicitur, qui observat, quid, cujusque [Fest. causa facere debeat: itaque is observat, qui coluisse aliquem dicitur.[18]

Obsidionalis[i] corona est, quæ datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos: ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: herbam autem victoriæ signum fuisse apud antiquos aliisque[19] exemplis docuimus, quæ corona magnæ auctoritatis fuit. Nam et P. Decio datæ duæ sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in præsidio obsessi: et L. Sicinio Dentato,[k] qui Achilles Romæ[20] existimatus est, ac fertur centies et vicies[1] pro Rep. depugnasse Coronis donatus viginti sex. In iis aureis octo, civicis quatuordecim, muralibus tribus, obsidionali una. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis[2] signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.

18 Vet. lib. *is qui observasse, id est coluisse a. d.*—19 Vet. lib. *aliquot.*—20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Romanus.*—1 Vet. lib. *vicesies.*—2 Quidam libri *singulis.*

NOTÆ

ultro, lacrymans, orans, obsecrans.' *Idem.*

[g] *Obsequela*] Plaut. Asin. 'Omnes parentes, Libane, liberis suis Qui mihi auscultabunt, facient obsequelam jam.' *Obsequela* vel *obsequium* alicujus alicui vel in aliquem apud idoneos auctores invenias pro eo quod nos dicimus, *complaisance, condescendance de quelqu'un envers un autre.* Contra quod quibusdam visum est. *Idem.*

[h] *Observasse*] Αἰδεῖσθαι, 'Observabilis, αἰδέσιμος· Observantia, αἰδώς.' Gloss. Inde Homero Iliad. A. Αἰδεῖσθαι ἱερῆα, 'Sacerdotem observare.' Eum verecunde habere, ejus precibus cedere. *Idem.*

[i] *Obsidionalis*] Vidend. Plin. lib. XXII. cap. 3. 4. 5. et 6. item lib. VII. cap. 28. Dionys. lib. X. et XI. Val. Max. lib. III. cap. 2. Gell. lib. II. cap. 11. et lib. V. cap. 6. Fulgen. Placiad. de antiquis verbis. Hic est L. Sicinius Dentatus, quem aliqui ex suprascriptis L. Siccium appellant, de cujus tantum cæde Livius scribit lib. III. *Ant. Aug.*

Obsidionalis] Fuse Plin. lib. XXII. cap. 3. et 4. De herba victoriæ signo vide 'herbam do.' *Dac.*

[k] *Et L. Sicinio Dentato*] Leg. infra: *coronæ donatæ viginti sex*; vel: *Et L. Sicinius Dentatus, &c. coronis donatus, &c.* Hunc Dentatum cum Festo *Sicinium* appellant Val. Max. Gell.

Obsidionalis corona dicebatur, quæ ei, qui obsessos [PAUL. liberasset ab hostibus, dabatur: ea fiebat ex gramine viridi ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: quæ corona magnæ auctoritatis erat. Civica corona singularis salutis signum erat; obsidionalis universorum civium servatorum.

Obsidionem potius[1] dicendum esse, quam obsi- [FEST. dium, adjuvat nos testimonio suo Ennius in Telamone, cum ait: Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras. Item alio loco: Hector quidem[3] haud cessat obsidionem obducere?

Obsidium tanquam præsidium, subsidium, recte dicitur. Cujus etiam auctor C. Lælius pro se apud[4] populum: ut in[5] Nobis terra, marique simul obsidium facerent: et Sallustius historiarum primo: magnis opibus profectis[6] obsidium cepit per L. Catilinam legatum.

Obsonitavere[m] sæpe obsonavere. Cato in suasione, ne legi

3 Ed. Scal. *Hector quid haud.* Vir doct. in marg. conj. *quidam.*—4 Vet. lib. *ad.*—5 Pro *ut in* vet. lib. *uti.*—6 Scal. et Dac. legunt *magnis operibus perfectis.*

NOTÆ

Ammianus Marcellinus. Sed *Siccium* vocant Dionysius, Plin. Fulgentius ex Varrone *Sitium* pro *Sicium.* Sane gens Romæ fuit et Sicia et Sicinia: sed ex Sicinia fuisse Dentatum, ex veterum monimentis demonstrari posse arbitror. *Idem.*

[1] *Obsidionem potius*] Tamen obsidium usurpavit idem Ennius: 'Quum salvo obsidio magnum Titana premebat.' Vide infra, ubi in verbis Sallustii legendum *magnis operibus perfectis.* Idem.

[m] *Obsonitavere*] In verbis Catonis mendum esse opinor: et post verbum *antea,* scriberem *denis,* vel aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Obsonitavere] Puto Catonem scripsisse: *Qui antea per se cœnitavere, postea centeni obsonitavere:* unde *obsonitare* Festus recte exponit convivari. Vide Macrob. de legib. sumtuariis. Ita enim omnino legendum, *quia lex cavebat de numero convivarum.* Oratorie igitur Cato opponit *per se τῷ centeni:* item *cœnare τῷ obsonitare.* Jos. Scal.

Obsonitavere] Vix puto Latine opponi posse *per se τῷ centeni.* Quare conjiciebam legi posse, *qui antea singuli cœnitavere postea, &c.* vel etiam, *qui antea pro se cœnitavere, postea centenis obsonitavere:* vel, quod unice placet, puto deesse numerum impensæ, quæ *centenis* respondeat, quasi, *qui antea denis cœnitavere, postea centenis obsonitavere.* Dac.

Orchiæ[7] derogaretur: qui antea obsonitavere,[8] postea centenis obsonitavere: significat autem convivari.

Obsonitavere, sæpe obsonavere: significat autem convivari. [PAUL.

Obstinat, obfirmat.

Obstinato,[n] obfirmato, perseveranti,[9] ut tenere possit. Pacuvius: obstinari exorsus, ut Attius in Amphitryone: aut tam obstinato animo confisus tuo. Cato in Q. Thermum de decem hominibus: rumorem, famam flocci fecit captus[10] stupris, obstinatus insignibus flagitiis. Nævius in Lycurgo: vos, qui astatis obstinati. [FEST.

Obstinet[o] dicebant antiqui, quod nunc ostendit, ut in veteribus carminibus: Sed jam se cœlo[11] candens aurora obstinet suum patrem.

Obstinet, pro ostendit. [PAUL.

Obstitum[12] [p] violatum.

Obstitum†[13] Cloatius, et Ælius Stilo esse aiunt violatum, attactumque de cœlo. Cincius eum, qui[14] Deo, Deæque obstiterit, id est, qui viderit quod videri[15] nefas esset. [FEST.

---

7 Ed. Scal. *de lege Orchia.*—8 Vide Notas.—9 Vet. lib. *per jusjurandum.*—10 Vet. lib. *cupitus.*—11 Legendum monet Scal. *de coelo.* Vide infra.—12 Vet. lib. *Obscitum.*—13 Hic quoque *Obscitum* vet. lib.—† Scal. in marg. nocvit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—14 Quidam lib. *cum quid.*—15 Al. *videre.*

NOTÆ

[n] *Obstinato*] Verba Catonis non mediocriter depravata sunt: quæ ita emendato: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* De quo alibi. *Jos. Scal.*

Obstinato] A præpositione *ob* et *stino:* quod a *sto*, ut a 'nego,' 'negino.' *Obstinat* igitur, fortiter stat. Quamvis infra Festus deducit ab *obs* et *teneo.* Verba Catonis infra, non mediocriter depravata sic emendavit Scaliger: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* Vide 'intercutitus.' *Dac.*

[o] *Obstinet*] Puto legendum *obstenit:* nam ita recte pro *ostendit* deperdita litera D. Ita *dispenere* dicebant pro *dispendere.* In vet. carmine legendum, *Sed jam se cælo cedens aurora, &c.* *Se cælo cedens*, pro *secedens cælo*, ut sæpe Veteres. *Idem.*

[p] *Obstitum*] Ab *obsistendo, obstita* dicuntur loca fulgurita, de cœlo tacta, quasi Diis obstiterint, ut illo Virg. 'Dique Deæque omnes quibus obstitit Ilium.' Inde *obstitus* homo quasi de Cœlo tactus, lymphatus, Cerritus. *Idem.*

Obstitum, obliquum. [PAUL.

Obstitum, obliquum.[q] Ennius lib. XVIII.[16] Montibus obstitis, obstantibus, unde oritur nox: et libro octavo: amplius ex augere[17] obstipolumve[18] solis C. Licinius Imbrex:[19][r] resupina obstito capitulo sibi ventum facere cunicula. Lucretius: Omnia mendose fieri, atque obstita necesse est. [FEST.

Obstrudant,[s] obsatulient,[20] ab avide trudendo gulam, non sumendo cibum, unde et obstrudulentum[t] dixit Titinius:

16 Vet. lib. habet *XVI.*—17 Ed. Scal. *ex augure.*—18 Vir. doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *obstitumve obstipolumine.*—19 Vet. lib. *Cæcilius in Imbres.*—20 Ed. Scal. *obsatulent.*

NOTÆ

[q] *Obstitum, obliquum*] Paulus Merula in notis suis ad Ennium legendum contendit *obstipum.* Frustra: nam aliud *obstitum,* aliud *obstipum.* *Obstitum,* obliquum ab obsistendo, unde *obstitus* lunæ cursus dicitur. *Obstipum* vero *σκληρὸν*, durum, immotum, et rigidum. A Græco *στυφός.* Hesych. *στυφὸν, στερέμνιον, βαρύ.* 'firmum, sive durum, grave.' Inde *στυφελὸς*, et Latinum *stipus,* obstipa cervix, rigida, et obstipo capite *σκληραύχην.* Infra citatur Ennii liber octavus qui tamen est septimus. Nempe pro *VII.* positum *VIII.* Ipsa verba Ennii sic legenda: *Amplius exangere obstito lumine solis.* De Attilio Regulo quem Pœni resectis palpebris ita soli expositum locavere, ut lumen solis haberet obstitum, id est, obliquum, quo valde fuerunt ejus oculi exancti et discruciati. *Idem.*

[r] C. *Licinius Imbrex*] Ejus verba sic emendabat idem Merula: *Resupina obstitum caput, culo si vis ventum facere, genicula.* Alii, *Resupinæ obstito capitulo sibi ventum facere caniculæ.* Sed omnino melius: *Resupinæ obstito capitulo sibi ventum facere tunicula.* 'Ventum facere,' *ῥιπίζειν.* Plaut. 'Facite ventum, ut gaudeam.' Quod sæpius dicebant, 'ventulum facere.' Terent. Eunuch. 'Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito.' *Idem.*

[s] *Obstrudant*] Lege in Titinio: *Obstrude lentis aliquid, quoad pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.* 'Lætaster,' *χαριεντιζόμενος.* 'formaster,' *ὡραϊζόμενος.* *Lenti,* masculino, *ἀρχαϊκῶς.* Titinius: 'Lenti calido, cluella, rapula, rumices.' *Jos. Scal.*

Obstrudant] *Obsatulient, obsatullent, obtrudant.* Inserto *s obstrudant.* Plaut. Curcul. II. 3. 'Atque aliquid prius obtrudamus, pernam, sumen, glandium.' *Dac.*

[t] *Unde obstrudulentum*] Titinii verba sic legebat Scaliger: *Obstrude lentis aliquid, quoad pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.* *Obstrudulenti* tamen in omnibus codd. et ita omnino legendum, *Obstrudulenti aliquid quod adpectam sedens.* *Adpectere* dixit Titinius quod Plautus *oppectere:* 'Nam nimio melius oppectuntur frigida.' 'Lætaster' est *χαριεντιζόμενος*: 'formaster,' *ὡραϊζόμενος.* *Idem.*

obstrudulenti aliquid, quod pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.

Obstrundant,[1] avide trudant. [PAUL.

Obtestatio est, cum Deus testis in meliorem partem vocatur: detestatio, cum in deteriorem.

Obtrectat,[u] contra sententiam tractat.

Obtrectator est, qui facit quid contra recte tractantem.

Obturare[x] ex Græco trahitur: ab eo, quod illi ostia dicunt *θύρας*.

Obtutu, quasi obtuitu, a verbo tueor,[2] quod significat video.

Obvaricator[y] dicebatur, qui cuipiam occurrebat, quo minus is[3] rectum iter conficeret.

Ob vos sacro, pro vobis obsecro: ut sub vos placo, pro supplico.

Ob vos sacro, in quibusdam precationibus est, pro [FEST. vos obsecro; ut sub vos placo,[z] pro supplico.

OCCARE,[a] et occatorem Verrius putat dictum ab occæ-

1 'Repone *obstrudant*, ut supra, etsi aliter visum Lambino.' *Dac.*—2 Alii libri *tuor.*—3 Ed. Scal. *id.*

NOTÆ

[u] *Obtrectat*] Gloss. 'obtrectat, *ἀντιπράττει*.' *Idem.*

[x] *Obturare*] Alii a *ture*: ut sit vox profecta a more sacerdotum, qui aures ture opplebant, ne audientes alia turbarentur, ac rursum profecto sacro negotio, tus eximebant, ut aures paterent illis, quæ dicerentur. *Idem.*

[y] *Obvaricator*] *Obvaricant* et *obvarant* quoque dicebant. Ennius Achille: 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit hic ordo.' Obvarare dicitur *περὶ ἐνοδίου οἰωνισμοῦ*. Horatius: 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Jos. Scal.*

Obvaricator] A *varus*, *varare*, et *varicare*; *obvaricare*, et *obvarare*, impedire. Ennius Achille, 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit hic ordo.' *Obvaricare* de itinerario auspicio dicitur. Horat. 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Dac.*

[z] *Sub vos placo*] Pro *supplico vos*. Ex antiquis precationum formulis; in iis enim de industria verba Veteres trajiciebant. *Idem.*

[a] *Occare*] Locus Ciceronis relatus a Festo, est in libro de senectute juxta editionem Petri Victorii, et ut citatur a Nonio Marcello, non ut vulgo circumfertur. *Ant. Aug.*

Occare] Isidorus in Glossis: 'Occa, rastrum.' M. Tullii etymon transtulit in dimetrum iambicum Serenus in opusculis: 'Occatio, occæcatio est.' Est dimeter Iambicus. Sed nos derivamus ab occa. *Jos. Scal.*

Occare] Crate vel rastro glebas

dendo, quod cædat grandis globos terræ, cum Cicero venustissime dicat ab occæcando fruges satas.

Occare, et occator ab occidendo dictum, quod grandes terræ cædat globos. [PAUL.

Occasio opportunitas temporis casu quodam provenientis est. [FEST.

Occasio, opportunitas temporis casu proveniens. [PAUL.

Occasus,[b] interitus vel Solis, cum decidit a superis infra terras: quo vocabulo Ennius pro occasione est usus in libro secundo: Hic occasus datus est, ac Horatius inclutus saltu.[4] Item in libro quinto: Injicit irritatus, tenet, occasus juvat res. Item in libro octavo: Aut occasus ubi tempusve audere repressit. [FEST.

Occasus, interitus vel Solis in Oceano mersio. [PAUL.

Occentare dicebant pro convicium facere, cum id clare, et cum quodam canore fieret; ut procul exaudiri potuisset: quod turpe habebatur; quia non sine causa fieri putatur[5] inde cantilenam dici, quia illam[6] non cantus jucunditatem puto.

Occentassint[c] antiqui dicebant, quod nunc convi- [FEST.

4 Vide Notas.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *putabatur*.—6 'Verba, *qui illum* videntur mutanda in *querellam* ut antiqui scribebant.' *Fulv. Ursin.* Vide infra.

NOTÆ

cædere, βωλοκοπεῖν Græci exponunt. Locus Ciceronis est in libro de Senectute. Et ibi fallitur Cicero; neque enim *occare* est ab *occando*, sed ab *occædendo*, vel, ut quidam volunt, ab Hebræo *dakak*, comminuere. Vide omnino Salmas. in Solin. *Dac.*

[b] *Occasus*] Glossarium: 'Occasus, σύμπτωσις.' Putarem Ennium scripsisse: *Ut datus est occasus, Horatius inclutu' saltu.* Describebat Ennius Horatiorum, et Curiatiorum certamen. *Jos. Scal.*

Occasus] Supple ex Epitome: *Occasus interitus, vel solis mersio cum, &c.* Verba Ennii: *Hic occasu' datu' est, at Horatius inclutu' saltu.* Vel forte: *Hic occasu' datu' est, at Horatius inclutus astu.* De Horatio qui astu Curiatios superavit. *Dac.*

[c] *Occentassint*] Reperitur hoc verbum in duodecim tabulis, ut referebat Cicero lib. IV. de Repub. teste Aug. lib. II. cap. 9. de Civit. Dei. Ultima verba mendosa sunt; in veteri libro, una litera tantum diversa. *Candus* enim illic pro *cantus* scriptum est. Gabrieli Faërno, optimo emendatori omnium librorum, videtur esse scribendum, *inde cantilenam dici querellam non cantus jucunditatem puto.* Ant. Aug.

cium fecerint, dicimus; quod id clare, et cum quodam canore fit, ut procul exaudiri possit: quod turpe habetur, quia non sine causa fieri putatur: inde cantilenam dici,[d] quia illam non cantus jucunditatem puto.

Occidamus Plautus ponit pro contra cedamus, cum plurimæ aliæ præpositiones familiariores huic verbo sint.

Occidamus Plautus posuit[e] pro contra cedamus. [PAUL.

Occisitantur,[f] sæpe occiduntur. [FEST.

Occisitantur, sæpe occiduntur: sic C. Gracchus [PAUL. pro rostris in P. Popilium: Homines liberi nunc in oppido occisitantur.

NOTÆ

Occentassint] SIQUIS. CARMEN. OCCENTASSIT. QUOD. ALTEREI. FLAGITIUM. FACIT. CAPITAL. ESTO. *Flagitium* apud Veteres significabat infamiam. Itaque Plautus: ' majore cum flagitio reddes postea :' hoc est, cum infamia: et Cato: ' intercutibus stupris flagitatus :' hoc est, intestinis probris infamatus, unde *Flagitatores* dicti postea *Fœneratores*, quod convicio repetant fœnus. Nam odio fœneratorum hæc in illos appellatio obtinuit, cum alioquin lege 12. flagitare, hoc est, conviciis alicujus existimationem lædere, capital esset. Itaque recte Festus ait, id turpe haberi, quia non sine causa fieri putetur: vix enim quisquam eo audaciæ proveheretur, ut alicujus famam peteret, nisi justissima causa subesset. Quare *occentare* non licebat, cum aliquis rem suam repetebat. Hoc enim proprie dicebatur *Flagitare:* quod idem, ut puto, lex vocabat, ' pipulo poscere.' Plautus Aulularia: ' Ita me bene amet Laverna, jam nisi reddi Mihi vasa jubes, pipulo hic differam te ante ædis.' Cn. Mattius in Mimiambis: ' Dein cocenti vasa cuncta dejectat. Nequamve scitamenta pipulo poscit.' Quod Plautus dicit ' pipulo differre ante ædes,' idem in Persa dixit ' occentare ostium.' Isidorus in Glossis: ' Pipulo, convicio, ploratu.' Postrema quæ hic leguntur, sunt addita ex corollariis Abbreviatoris: neque est, quod docti viri in illis emendandis æstuent: nisi Paulum Latine loqui putant. Non est autem omittendum illud apud Plinium, ex 12. SIQUIS. MALUM. CARMEN. INCANTASSIT, non esse idem cum hoc capite, quod tractamus: sed longe aliud: loquitur enim de incantatoribus, de quibus suspicor Festum tractasse in reliquiis illis, quæ ultimæ sunt in litera P. *Jos. Scal.*

[d] *Inde cantilenam dici*] Ista rejicit Scaliger quasi ab abbreviatore addita. Non male tamen Antonius Augustinus, qui legebat: *Inde Cantilenam dici querelam, non cantus jucunditatem puto.* Dac.

[e] *Occidamus Plautus posuit*] Plauti locum, opinor, intelligit Pseudol. I. 3. ubi male hodie: ' I, puere, accedamus hac obviam.' Rescribendum, *occidamus, hac obviam,* non vero apud Festum *occedamus,* ut Guilielmo visum est. *Idem.*

[f] *Occisitantur*] Ut a ' trudo,' ' trusito,' sic ab ' occido,' ' occisito.' *Id.*

Occisus a necato distinguitur: nam occisus a cædendo dictus,[7] necatus sine ictu.

Occisum[g] a necato distingui quidam, quod alterum [FEST. a cædendo, atque ictu fieri dicunt, alterum sine ictu. Itaque in Numæ Pompilii Regis legibus scriptum esse: SI HOMINEM FULMINIBUS OCCISIT, NE SUPRA GENUA TOLLITO. et alibi: HOMO SI FULMINE OCCISUS EST, EI JUSTA NULLA FIERI OPORTET.

Occultum offerre significat sub terram fere ponere.

Occupaticius ager dicitur, qui desertus a cultoribus [PAUL propriis, ab aliis occupatur.

Occupaticius[h] *ager dicebatur ab antiquis, qui desi-* [FEST. *tus* a cultoribus fr*equentari propriis, ab aliis est occupa*ri cœptus, quod in *agro Campano factum est;* nam cum Hann*ibal, Capuanos qui de Punica rep.* bene merit*i fuerant, remunerare vellet* atque eorum a*gros, qui essent occupati devastatique,* tanquam ex h*oste receptos, restituere, nominandos* pu*blice edixit, sed cum quærelam au*diret commu*nem eorum, quorum ager occupatus* est a privatis, *jussit dari agros, non quos illi* accepissent, *sed occupaticios.*

7 Ex Festo scribendum monet Ursin. *a cædendo et ictu.*—8 Legendum monet Dac. *Occultum efferre significat sub terram ferre, ponere.*

NOTÆ

g *Occisum*] SEI. HOMINEM. FULMIN. IOBIS. OCCISIT. EM. SUPRA. GENUA TOLLITO. HOMO. SEI. FULMINE. OCCISUS. ESIT. EI. IUSTA. NULLA. FIERI OPORTETO. scriptum ἀρχαϊκῶς IOBIS, pro JOVIS: quod potius Librariorum supinitati, et depravatæ pronunciationi adscribendum. Ubicumque fulgur hominem occiderat, ibi sepeliebatur. Artemidorus: *οὐ γὰρ οἱ κεραυνωθέντες μετατίθενται, ἀλλ' ὅπου ἂν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταληφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται.* Plinius in Catholicis fulgurum: 'Hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradit:' sepeliebantur autem ab Aruspicibus. Seneca de Clementia lib. I. 'Ecquis regum erit tutus, cujus non membra aruspices colligant? Quod si Dii placabiles, et æqui delicta potentium non statim fulminibus persequuntur,' &c. *Jos. Scal.*

h *Occupaticius*] Verba Festi ex historia mihi ignota essent sarcienda. Videtur autem post devastatos agros ab Hannibale benemeritis non fuisse restitutos suos, si erant ab aliis occupati; sed alios occupaticios traditos. Vide 'Possessiones.' *Ant. Aug.*

Occupaticius] Ait Festus post devastatos Campanos agros, benemeritis suos non fuisse ab Annibale restitutos, sed occupatitios. Vide scriptores de limitibus agrorum. *Dac.*

Ocimum[9] [i] Græcum.

Ocimum Græcum: et a celeritate nascendi est dictum. [PAUL.

Ocius et ocissime positivum Latinum non habent, sed ab eo veniunt, quod est in Græco ὠκύς.[10]

Ocius [k] secundæ collationis, et deinde tertiæ ocissime frequentata sunt, alii dicta a nostris, et tracta ex Græco,[11] id est, ὠκέως, cujus prima significatio, ex qua procedere in comparationem debet, apud nos non est; tertiæ vero collationis,[12] cujus majora[13] exempla sunt, auctor est Plautus in Nervolaria: Ocissime nos liberi possimus fieri. [FEST.

. . . .

. . quicquam occisa. . . . .

. . lius historiarum. . . . .

. . tantur ocissim. . . . .

. . lamia apud. . . . .

. . lamiam opor. . . . .

Ocrem [l] antiqui, ut Atheius Philologus in libro Glossema-

9 Al. *Ocymum.*—10 Vet. lib. ὠκέως.—11 Scal. et Dac. legendum monent: *alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco.*—12 Vet. cod. *consolationis.* —13 Legit Dac. *rariora.*

NOTÆ

[i] *Ocimum*] Herba, quæ vulgo dicitur *basilic.* Hesych. *ὤκυμον, βοτάνη εὐώδης τὸ λεγόμενον βασιλικόν.* 'Ocimum, herba odorata, dictum basilicum.' Est autem a Græco ὠκὺς, celer. *Idem.*

[k] *Ocius*] Lego: *Alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco*: ex vetere scriptura, *dictas nostras.* In fine citabatur Cœlius in historiarum libris, qui dixerit, 'concitantur Ocissime,' et 'Ælium Lamiam opportune venisse,' aut tale quid. *Jos. Scal.*

Ocius] Lege infra: *Alii dicta a nostris, alii tracta a Græcis*: vel, ut Scaliger: *alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco.* Item infra, *cujus majora exempla*, legendum *rariora*: in fine citabatur Cœlius in historiarum libris, qui dixit, 'concitantur ocissime.' Et Ælius Lamia apud....'Ocissime atque Ælium Lamiam opportune venisse.' *Dac.*

[l] *Ocrem*] Græcum, ὄκρυν. unde oppida, *Interocrea*, et *Ocriculum*: ut Græcis *τράχων, τραχίνιοι. Jos. Scal.*

Ocrem] Non solum montem, sed omnia eminentia et aspera *ocrim* dicebant, a Græco ὄκρις, unde ὀκρίδα φάραγγα, apud Æschylum in Prometh. Non longe a fine versum Livii, *Celsosque ocris, &c.* sic legebat Scal. in conjectan. *Celsosque ocris arvaque petrita et mare magnum.* Ex

torum refert, montem confragosum vocabant, ut apud Livium: Sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim? Et: Celsosque ocris, arvaque patria, et mare magnum. Namque Tænari celsos ocris. Et: Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri. Unde fortasse etiam ocreæ[m] sint dictæ inæqualiter tuberatæ.

Ocrem montem confragosum dicebant antiqui: [PAUL. hinc ocreæ dictæ inæqualiter tuberatæ.

Octaviæ porticus duæ[n] appellantur, quarum alte- [FEST. ram theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit, alteram theatro Pompeii proximam CN. Octavius CN. filius, qui fuit Ædilis Curulis, Prætor, Consul, Decemvir[14] sacris faciendis, triumphavitque de rege Perse navali triumpho: quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus.

October[o] equus appellatur, qui in campo Martio mense

14 Vet. cod. *Decemvirum.*

NOTÆ

Homer. in Odyss. E. Ἔκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὀξέες, ἀμφὶ δὲ κῦμα Βέβρυχεν ῥόθιον, λίσση δ' ἀναδέδρομε πέτρη. 'Extra enim saxa acuta, undique autem fluctus Fremuit sonorus, levis vero eminet petra.' *Dac.*

[m] *Unde fortasse ocreæ*] A crure tamen Varro lib. IV. 'Ocrea quod opponebatur ob crus.' Sed verius Festi etymon. Ab ocri dictæ sunt Italiæ civitates, *Ocriculum*, et *Interocrea.* Ut Græcis τράχων, τραχίνιοι, a τραχὺς, petricosus, asper. *Idem.*

[n] *Octaviæ porticus duæ*] Altera Octaviæ sororis Augusti, de qua Ovid. de Arte: 'Aut ubi muneribus nati sua munera mater Addidit, externo marmore dives opus.' 'Muneribus nati,' id est, theatro Marcelli, cui fuit Octaviæ porticus contigua, unde eam 'porticum Marcelli' nominat Festus. Vestigia ejus inter S. Nicolaum in carcere et S. Mariam in porticu, ubi locus ex ruinis eminentior. Altera autem Cn. Octavii, duobus nominibus aliis appellata, a structura, *Corinthia*, a pictura, *Persei*. Nam Cn. Octavius de Perse Macedoniæ rege triumphum agens, ex manubiis eam condidit: et res suas gestas in ea depingendas curavit, unde merito *amœnissima* a Velleio habetur, qui addit eam in Circo fuisse: Circum Flaminium intellige ex Plinio, et ex Victore in regione 9. Extant vestigia intra ædem S. Nicolai de Calcaria, et turrim Argentinam: columnæ semiobrutæ cum capitellis Corinthiis. Duplex Columnarum ordo fuit auctoribus et Plinio et Victore: quare *Duplex* etiam dicta. Cum esset incendio deformata, in meliorem formam ab Augusto reducta est. *Idem.*

[o] *October*] Suspicor legendum *Me-*

Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricum dexterior; de cujus capite non levis contentio solebat esse inter Suburanenses et Sacravienses,[p] ut hi in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent; ejusdemque cauda[15] [q] tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis destillet in focum, participandæ rei divinæ gratia: quem hostiæ loco quidam Marti bellico Deo sacrari dicunt, non, ut vulgus putat, quia velut supplicium de eo sumatur, quod Romani Ilio sunt oriundi, et Trojani ita effigie in equi[r] sint capti. Multis autem gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonii, qui in monte Taygeto equum ventis immolant, ibidemque adolent, ut eorum flatu cinis ejus per finis quam latissime deferatur,[16] et Sallentini, apud quos menzanæ[17] [s] Jovi dicatus vivus conjicitur in ignem, et Rhodii, qui quotannis quadrigas[t] soli consecratas in mare jaciunt, quod is tali curriculo fertur circumvehi mundum.

15 Vet. cod. *quoda*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *coda*.—16 Vet. cod. *differatur*.—17 Scaliger suspicatur legendum *Meni Zana*.

NOTÆ

ni Zana, pro *Mensanæ*: hoc est, *μηνὶ Ζανᾶ*. *ἀπὸ τοῦ Ζηνός*. ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius *Ζανᾶς* apud illos, quem alii Dores *Ζᾶνα*. Mirum autem Plutarchum, in Romanicis Quæstionibus, Idibus Decembrib. non Octobrib. immolari solitum illum equum dixisse. *Jos. Scal.*

October equus] Quia mense Octobri per equum Troja capta. Alii non quotannis, sed quinto quoque anno immolari solitum dicunt. Propert. lib. IV. 'Qualia nunc curto lustra novantur equo.' Neque Idibus Octobribus, sed Idibus Decembribus auctore Plutarcho. *Dac.*

[p] *Suburanenses et Sacravienses*] Qui Suburanam et Sacram viam incolunt. *Idem.*

[q] *Ejusdemque cauda*] Quæ *Caviar* proprie dicebatur. Vide 'Caviares hostiæ.' Ubi quinto quoque anno in sacrificio positam dicit Festus. *Idem.*

[r] *Ita effigie in equi*] Pro, *ita in effigie equi*. Nam Veteres sæpe transponebant voces. *Idem.*

[s] *Menzanæ*] Menzana quæ sit apud Sallentinos quærendum est. *Ant. Aug.*

Apud quos Menzanæ Jovi] Quid sit *Menzana* apud Sallentinos, ignotum est. Scaliger legit *Meni Zana*. Hoc est *μηνὶ Ζανᾶ*, pro *Ζηνὸς*, ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius *Ζανᾶς* apud illos, quem alii Dores *Ζᾶνα*. *Dac.*

[t] *Qui quotannis quadrigas*] Sic in Illyrico quaternos equos Neptuno consecratos in mare nono quoque anno jaciebant. Vide 'Hippius.' *Idem.*

October equus appellabatur, qui in campo Martio mense Octobri Marti immolabatur: de cujus capite maxima erat contentio inter Suburanos, et Sacravienses, ut hi in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent. Cujus cauda, ut ex ea sanguis in focum distillaret, magna celeritate perferebatur in regiam. [PAUL.

Oculatum[u] pro præsenti posuit Plautus cum dixit: oculata die. Item ipse: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem, id est, qui se vidisse dicat.

*Idem in Pseu*dolo oculatum[18] [x] pro præ*senti posuit cum dixit emit* hodie cæca hercule *olivum, id vendito oculata die. Idem* alibi oculatum Ar*gum dixit quod per totum corpus oculos habet:*[19] idem: Pluris est ocul*atus testis unus, quam auriti decem*, id est, qui se vidisse di*cat: ductam autem ait Verrius hanc* formam ab oculi app*ellatione*. [FEST.

Oculissimum,[y] carissimum. Plautus: Oculissimum ostium amicæ. [PAUL.

*Oculissimum, carissimum. Plautus: Oculis*simum ostium amicæ. *Idem in Curculione oculissi*me dixit, signifi*catque quod clare aspicit.*[20] [FEST.

Oculitus[z] quoque dicitur, ut funditus, penitus: quo significatur tam carum esse, quam oculum. [PAUL.

18 Ed. Scal. *osculatum*. Vide Notas.—19 Ead. ed. *habetur*.—20 In ead. ed. hic adjunguntur τά: *Idem in Pseudolo, &c.* ut supra.

NOTÆ

[u] *Oculatum*] Plaut. in Pseud. 'Eme die cæca Hercle olivum, id vendito oculata die.' Idem in Truculen. 'Pluris est oculatus testis unus,' &c. *Ant. Aug.*

[x] *Idem in Pseudolo oculatum*] Prima linea suo loco mota fuit, lege modo, *Oculatum pro præsenti dixit Plautus in Pseudolo. Emito die cæca hercle olivum, id vendito oculata die, &c.* Sic omnia constant. 'Emere die cæca,' est, in incertum diem prolata solutione, contra 'oculata die,' id est, præsenti pecunia. Cum ait Plautum oculatum Argum dixisse, locum respicit Aulul. III. 6. 'Quos si Argus servet, qui oculeus totus fuit.' Ubi ex Festo rescribendum, *oculatus totus fuit*. Illa, *pluris est oculatus, &c.* sunt e Trucul. II. 6. *Dac.*

[y] *Oculissimum*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Oculissimum] Uterque locus Planti est ex Curcul. Prior. I. 1. 'Huic proximum illud ostium oculissimum. Salve, valuistin' usque ostium oculissimum?' Ubi male hodie *occlusissimum*. Posterior act. I. sc. 2. 'Salve oculissime

*Oculitus dicitur ut f*unditus,[1] signifi*catque tam ca-* [Fest. *rum esse, quam ocu*lum, vel instar *oculi esse.*

Odefacit[a] dicebant, pro olfacit; quæ vox a Græco [Paul. ὀσμὴ tracta est.

Odefacit dicebant antiqui ab odore *pro olefacit, ve-* [Fest. *tere quadam* consuetudine im*mutandi literas quæ sunt,* ut sæpe alias, tum in hoc quoque libro contentæ: quæ vox, ut quibusdam videtur, ex Græca ὀσμὴ tracta est.

Œnigenas,[b 2] vino genitos.

Œstrum,[c] furor Græco vocabulo.

Offectores, colorum infectores.

Offendices[d] dicebant ligaturæ nodos, quibus apex [Paul. retinebatur: id cum pervenisset ad mentum, dicebant offendimentum.

1 Ead. ed. '*Oculitus dicitur ut* funditus, penitus.'—2 Lib. vet. *Unigenitos.*

NOTÆ

homo.' Ubi *oculissime* Festus interpretatur, 'qui clare aspicit.' Pessime; nam hic etiam *oculissime* est *carissime.* Quod et Muretus vidit. *Dac.*

[1] *Oculitus*] Ideo oculorum in exprimenda vi amoris crebra fit mentio, quod oculorum sensus nobis omnium carissimus. Sic Catul. 'Ni te plus oculis meis amarem.' Item: 'Ambobus mihi quæ carior est oculis.' *Idem.*

[a] *Odefacit*] Falsum est *odefacit* esse pro *olefacit.* Cum contra hoc pro illo dicatur, nempe a Dorice ὄσδω, abjecto σ ὄδω, odeo, odor, odefacit, D in L mutato olefacit, olfacit. *Idem.*

[b] *Œnigenas*] L. m. *Unigenitos:* nam *œ* pro *u* antiqui utebantur. *Ful. Ursin.*

Œnigenas] Quid Festus intelligat per *vino genitos* ignorare me fateor. Puto legendum *unigenitos.* Ita ut *œnigena* sit pro *unigena,* nam *œ* Veteres ponebant pro *u:* et ita forte scripserat Catul. de Coma Beren. 'cum se Memnonis Æthiopis, Œnigena impellens nutantibus aëra pennis.' Et hanc meam emendationem mihi postea confirmavit liber Ursini, ubi *unigenitos.* Dac.

[c] *Œstrum*] Οἶστρον et *οἶστρος* proprie vesparum genus, ita armentis infestum, ut aculeis suis ea ad insaniam adigat, unde œstrum pro furore. Et œstro perciti, *οἰστροπλῆγοι,* furore correpti, concitati. Est autem œstrum vox Ægyptiaca teste Æschylo in Supplicibus: *Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας.* 'Œstrum vocant eum Nili accolæ.' *Dac.*

[d] *Offendices*] Addo ex Latinis Glossis: 'offendices, nodi, quibus libri signantur.' *Jos. Scal.*

Offendices] Amenta infra mentum pertinentia, quibus apex, sacerdotum pileus, retinebatur. Item alia quævis. Gloss. Isidor. 'Offendices, nodi quibus libri signantur.' Lege infra, *Veranius Coriola existimat, &c.* *Coriola,* diminutivum a *corium.* Dac.

Offendices ait esse Titius nodos, quibus apex [FEST. retineatur, et remittatur: at Veranius Choriola[3] existimat quæ sint in loris apicis, quibus apex retineatur, et remittatur, quæ ab offendendo dicuntur: nam, cum ad mentum perventum est, offendit mentum.

Offerumenta[e] dicebant, quæ offerebant. [PAUL.

Officiosus[f] ab efficiendo dictus.

Offringi[g] terra dicitur, cum iterum transverso sulco aratur.

Offucare,[h] aquam in fauces ad sorbendum dare.

Offudas,[4] [i] fallacias.

Ogygia mœnia[k] Thebana ab Ogygo conditore dicta.

Ogygia mœnia Attius in Diomede appellans, igni- [FEST. ficat Thebas, quia eam urbem Ogygus condidisse traditur.

Oleagineis coronis[l] ministri triumphantium ute- [PAUL. bantur, quod Minerva Dea belli esse putabatur.

3 Vet. lib. *Coriola.*—4 Al. *Offucias*, *Offritias*, *Officias*, vel *Offuselas.*

NOTÆ

[e] *Offerumenta*] *Offrandes.* Donaria quæ Diis offeruntur. Olim a *fero* dicebant feritum, offero, offeritum: unde offerumentum, offerimentum, u pro i; ut optumus, optimus, &c. Hinc facete Plautus *offerumentas* vocat plagas quæ tergo offerrentur. Rudent. III. 4. 'Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo.' *Idem.*

[f] *Officiosus*] Ab *efficiendo* potius; nam Veteres *officere* dicebant pro *efficere.* Idem.

[g] *Offringi*] Varr. I. de R. R. cap. 29. 'Quod prima aratione glebæ grandes solent excitari, cum iteratur offringere vocant.' Virgilius vocat *prorumpere.* 'Et qui, proscisso quæ suscitat æquore terga, Rursus in obliquum verso prorumpit aratro.' *Idem.*

[h] *Offucare*] Quasi ob fauces dare aquam. Olim putabam legendum *offulare*, a *futo*, vase aquario. Sed nil temere mutandum. Ab *offucare* quidam apud Plaut. Cistel. I. 1. 'Atque id merum infucabat.' Frustra; nam *infuscabat* vera est lectio. *Idem.*

[i] *Offudas*] Placidus in glossis, 'Offucias.' *Ful. Ursin.*

Offudas] Offucias. *Jos. Scal.*

Offudas] Lege *offucias.* Plaut. Captiv. 'Ita mihi stolido sursum versum os sublevero offuciis.' *Dac.*

[k] *Ogygia mœnia*] Thebæ, ab Ogyge antiquissimo rege ante Cadmum, unde Ogygii dicti antiqui. Hesych. 'Ὠγύγιον, παλαιόν, &c. Item 'Ὠγύγια ἀρχαῖα τείχη. 'Ogygia antiqua mœnia.' Inde 'Ogygia mula,' 'Ogygia Tyrus,' Dionysio. 'Ogygii montes,' Pindaro. Vide Erasmi adagia. *Idem.*

[l] *Oleagineis coronis*] Hinc intelligendum illud Virgil. Georg. lib. III. 'Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ Dona feram.' Ibi enim triumphorum

Olentica [5] mali odoris loca.

Oletum, [m] stercus humanum. Veranius; Sacerdotula in sacrario Martiali fecit oletum.

Olivetam dicebant ab oleis, ut a vino vindemiam.

Olivetam [n] antiqui dicebant, cum olea colligebatur; [FEST. ut messem, cum frumenta; vindemiam, cum uvas: quod vocabulum potius frequentari debebat, quam nullam ejus significationis causam haberemus: [6] quamvis quidam olivitatem eam dicant.

Ollic, illic: ut olli, illi.

Olvatium [7] [o] Antistius Labeo ait esse mensuræ [PAUL. genus.

Omen [p] velut oremen, [8] quod fit ore augurium, (quod avibus) [9] aliove modo fit. [FEST.

---

5 'Mss. *Oblentica:* bene Voss. *Olentia.*' Dac.—6 'Illa verba mendosa sunt, *quum nullam ejus significationis causam haberemus.* In alio libro est, *quam nullam ejus significationis:* cetera duo verba desunt, pro quibus fortasse substitui posset *cum haberemus.*' Ant. Aug. Vid. Not.—7 Conjicit Scal. *Olus atrum.*—8 Vet. lib. *ormen.*—9 Vett. edd. *quod non avib.*

NOTÆ

Cæsaris quasi minister prodit Virgilius. Quod non viderunt interpretes. *Idem.*

[m] *Oletum*] Male hic Festus *oletum* stercus humanum interpretatur; nam locum olentem significat. Sic post Veranium dixit Persius Sat. I. 'Hic, inquis, veto quisquam faxit oletum.' Hic Veranius scripserat de rebus pontificalibus. *Idem.*

[n] *Olivetam*] Legendum infra: *Cum uvæ: quod vocabulum potius frequentari debebat quam nullum. Quum ejus significationis causam haberemus.* Inter *olivetam* et *olivitatem* hoc interest, quod *oliveta* sit olivarum collectio, *olivitas* vero fructus oleæ. Varro Inglorio: 'Denique omnis cum lucerna consumta est in lucubrando, olivitasque consumta est.' Alii tamen *olivitatem* æque sumunt pro tempestivitate legendæ oleæ. Columel. *olivationem* dixit olivarum collectionem, ἐλαίᾳσιν, olivare, ἐλαιοῦν, olivas colligere. Sic 'vindemiare.' 'Frondare,' unde 'frondator,' qui frondes putat. *Idem.*

[o] *Olvatium*] Fortasse corrupte legerunt, pro *Olus atrum:* unde conjectura coacti sint interpretari id, quod in rerum natura non est. *Jos. Scal.*

Olvatium] Negat Scaliger id unquam fuisse in rerum natura, atque adeo suspicatur corruptum esse pro *olusatrum,* herbæ genus, quæ 'serpentaria minor,' 'officinis' et 'pes vituli' dicitur. Sed optime Meursius *olcatium* asserit, et Festi interpretationem tantum reprehendit. *Olcatium* enim nihil aliud esse, quam quod in ollis coctum est, ut *testuatium* quod in testa. Varro lib. IV. de L. L. 'Tes-

Ommentans[q] *Livius* in Odyssea cum ait, In Pylum advenies,[10] aut ibi ommentans, significat obmanens. Sed ea significatione qua sæpe fieri dicitur: id enim est mantare.

OPACA[r] vocantur umbrosa. [PAUL.

Opaca, umbrosa. [FEST.

Opalia[s] dicebantur dies festi, quibus Opi supplicabant. [PAUL.

Opalia dies festi, quibus supplicatur[11] Opi, appellantur; quorum alter. . . . .

. . . .

Opertat, sæpe operit. [PAUL.

10 Quidam lib. *devenies*. Vide infra.—11 Alii libri *supplicant*.

NOTÆ

tuatium quod in testu caldo coquebatur, ut etiam nunc matralibus id faciunt.' Ab *ola* igitur pro *olla*, *olvatium*, ut a 'testa,' 'testuatium.' *Dac.*

[p] *Omen*] Vox est fortuita, ab alio profecta, quam ipse ad rem tuam detorques, quasi crimen, id est, effatum. Vide Cicer. de Divinat. lib. I. *Idem.*

[q] *Ommentans*] Deest Livii nomen, qui Odysseam Latinam fecit, de qua Cicero in Bruto: 'Odyssea Latina est, tanquam opus aliquod Dædali; et Livianæ fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legantur.' Reperitur autem hic versus lib. I. Homeri Odyss. *Ant. Aug.*

Ommentans] Verba ex Odyssea vetere Lucii Livii Andronici ita legenda: *in Pylum adveniens, aut ibi ommentans.* ex illo: *Πειρήσω ἕως κ' ὔμμι κακὸς ἐπὶ κῆρας ἰήλω, Ἠὲ Πύλονδ' ἐλθὼν, ἢ αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ δήμῳ.* Ὀδυσ. B. Potuerunt et dicere Veteres *advenies*, pro *adveniens*, ut 'prægnas,' 'infas,' 'animas.' Ennius: 'Qua parire solet genu' pennis condecoratum, Non animas,' hoc est, animans. *Jos. Scal.*

Ommentans] Verba Livii sic Scaliger: *In Pylum adveniens aut ibi ommentans.* Glossæ: 'Ommentat, expectat, dictum a mantando, id est, diu manendo.' *Dac.*

[r] *Opaca*] Opacum opponitur aprico, et est dictum ab *ope*, id est, terra, quod umbræ et frigoris captandi causa se in subterraneos specus abdebant. *Idem.*

[s] *Opalia*] Varro lib. I. de Ling. Lat. et Macrob. lib. I. Saturn. 'unum tantum diem tribuunt Opalib.' is erat 14. Kal. Jan. quod etiam in fastis notatum est. *Ant. Aug.*

Opalia] Feriæ Opis, quæ XIV. Kalendas Januarii celebrabantur die tertio post Saturnalia. Varr. lib. V. 'Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriæ ejus, ut post diem tertium Opalia, Opis.' Quæ apud Festum desunt sic forte supplenda sunt, *quorum altera pars nefasta, altera fasta est.* Et revera in Kalendario legitur. *Opal. N. P.* hoc est, Opalia nefasta prima vel priori parte. *Dac.*

Opigenam[t] Junonem matronæ colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.

Opilio, genus avis.

Opima[u] spolia dicuntur originem quidem trahentia ab [Fest.

NOTÆ

[t] *Opigenam*] Junonem enim utero laborantes invocabant. Apud Terent. 'Juno Lucina fer opem.' *Idem.*

[u] *Opima*] Carolus Sigonius, a quo multa in hoc libro emendata sunt, quod deest post illa verba, *intra annos*, ita posse sarciri existimat, *ut intra annos paulo minus. D. XXX. tantum trina contigerint, &c.* Sumitur autem id ex Fastis Capitolinis, in quibus anno D. XXXI. Kal. Mart. M. Claudius Marcellus Cos. de Gallis Insubribus triumphavit, et idem spolia opima retulit, duce hostium Virdumaro ad Clastidium interfecto. Quod vero post illa verba *duci hostium* desideratur, ita idem doctissimus vir scribendum esse arbitratur: *duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis, &c.* Hanc emendationem juvat, quod postea dicitur secunda spolia in Martis aram, tertia Jano Quirino ferenda. Sed mihi hoc non satis probatur: cum non in libris Pontificum, sed in lege Numæ de secundis, et tertiis spoliis, quod retulimus, sit. Eidem placet quod ad extremum de *opima*, vel *optima lege* dicitur, conjungendum esse cum iis, quæ ab illis verbis, *Optima lex*, inchoantur. Mihi vero id quidem ita probatur, si ex hoc uterque locus restitui posset. Quod vero ad interpretationis rationem attinet, vehementer probo ejus opinionem. Sunt tamen satis mendosa, et mutila, et hæc, et illa. *Ant. Aug.*

Opima spolia] Pompeii vel Pompilii Numæ regis legem opimorum spoliorum corruptissimam nobis relictam esse nemo non videt. Nam non solum verba depravata, sed et trajectione loco mota sunt, ac luxata. Nos ea, ut olim reliquerat Festus, infra ponemus:

QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIVNTVR IOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO QVEI. CEPIT. ÆRIS. DVCENTA. DARIER OPORTETO.

SECVNDA. SPOLIA. IN. MARTIS ASAM. IN. CAMPO. SOLITAVRILIA VTRA. VOLVERIT. CÆDITO.

TERTIA. SPOLIA. IANO. QVIRINO AGNVM. MAREM. CÆDITO. CENTVM QVEI. CEPERIT. EX. ÆRE. DATO.

Janum Quirinum etiam Janum Quirini vocasse Veteres, antiquitatis Romanæ mediocriter docto non difficile erit persuadere. In secundo capite *Utra solitaurilia* dixit, pro vel majora, vel lactentia. Cato, Livius. Sed ad ultima capita hujus hydræ, quæ nondum plane confecta est, pergendum erit. Lego igitur sequentia: *Hujus ædis lex nulla extat: neque templum habeat, necne, scitur.* Olim leges ædium in ædibus ipsis, in postico earum ponebantur. Varro: 'Ejus vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam: quod post ædem Saturni in ædificiorum legibus parietes postici muri sunt scripti.' Continebant autem leges ædium inter alia, utrum ædes illa esset templum, necne: et hoc est quod ait Festus. Nam non omnes ædes erant templa: auctor Varro de Latino sermone lib. VI. et Gellius libro XIV. 7. Apponebantur et leges dedicationis,

Ope Saturni uxore, quod ipse agrorum cultor habetur, nominatus a satu, tenensque falcem effingitur, quæ [12] est insigne agricolæ. Itaque illa quoque cognominatur Consiva, et esse existimatur terra. Ideoque in regia colitur a populo Romano, quia omnes opes humano generi terra [13] tribuat. Ergo et opulenti dicuntur, terrestribus rebus copiosi: et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima magnifica, et ampla: unde spolia quoque, quæ dux populi Romani duci hostium detraxit, opima dicuntur: quorum tanta raritas est, ut intra annos paulo. . . . . trina contigerint nomini Romano; una, quæ Romulus de Acrone: altera, quæ *Consul* Cossus Cornelius de Tolumnio: tertia, quæ M. Marcellus Jovi Feretrio de Viridomaro [14] fixerunt. M. Varro ait opima spolia esse *etiam* si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium. . . . . non sit. Ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse libros pontificum, in quibus sit pro primis spoliis bove,[15] pro secundis solitaurilibus, pro tertiis agno publice sacra fieri debere: esse etiam Pompelli [16] regis legem opimorum spoliorum talem: Cujus AUSPICIO [x] CLASSE PROCINCTA OPIMA SPO-

12 Vet. lib. *quod.*—13 Quidam lib. *natura.*—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Virdumaro.*—15 Ed. Scal. *bovem.*—16 Al. *Pompilii.*

NOTÆ

quibus ædes ipsæ sacræ fiebant, neque sine exauguratione transferri poterant. Plinius ad Trajanum: 'Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri.' Postrema mirum quid hic posuerit Festus: VT. QVEI. OPEIMA. LEGE. FVERINT. Nam non memini *opima lege*, sed *optima* scribi. In lege Vestalis capiundæ: SACERDOTEM. VESTALEM QVÆ. SACRA. FACIAT. QVAE. IOVS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO. QVIRITIVM. VTI. QVÆ. OPTVMA. LEGE FVAT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. Male apud Gellium: 'uti quod optima lege fiat.' Dicebatur et OPTIMA. MAXIMA LEGE. ut, FVNDVS. VTI. QVEI. OPTIMA. MAXIMA. LEGE. SIT. *Jos. Scal.*

Opima spolia] Quæ infra desunt sic supplevit Brissonius: *Ut intra annos paulo minus IↃXXX. tantum trina contigerint.* Item: *dummodo duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse, &c.* Idem Carolus Sigonius. *Dac.*

[x] *Cujus auspicio*] Hanc *Pompelli*, sic enim Veteres scribebant pro *Pompilii*, ut 'Duelli' pro 'Duilii,' legem corruptissimam, omnium optime sic

LIA CAPIUNTUR, JOVI FERETRIO DARIER OPORTEAT, ET BOVEM CÆDITO, QUI CEPIT ÆRIS DUCENTA. SECUNDA SPOLIA IN MARTIS ARAM IN CAMPO, SOLITAURILIA UTRA VOLUERIT CÆDITO. TERTIA SPOLIA JANO QUIRINO AGNUM MAREM CÆDITO CENTUM QUI CEPERIT EX ÆRE DATO: huic ædis[17] lex nulla extat, neque[18] templum habeat,[19] neque scitur. Ut qui opima[20] lege[y] fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus creatur. . . . .

. . . .

Opiparum, magnarum opum apparatum. [PAUL. Opis[z] dicta est conjux Saturni, per quam voluerunt terram

17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *æris*.—18 Pro *neque* id. ibid. *neq. qd*.—19 Vet. lib. *habent*.—20 Al. *optima*. Vide Notas.

NOTÆ

emendavit Ursinus :

QUOJUS. AUSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR JOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO QUEI. CEPIT. ÆRIS. CCC. DARIER. OPORTETO.

SECUNDA. SPOLIA. IN. MARTIS ARAM. IN. CAMPO. SOLITAURILIA. UTRA. VOLET. CÆDITO. QUEI. CEPIT. ÆRIS. CC. DARIER. OPORTETO:

TERTIA. SPOLIA. JANO. QUIRINO AGNUM. MAREM. CÆDITO. QUEI. CEPIT. ÆRIS. CENTUM. DARIER. OPORTETO.

QUOJUS. AUSPICIO. CAPTA. DIS. PIACULUM. DATO.

ex Plutarcho, qui ait Numam præscripsisse in hac lege, ut prima spolia capta Jovi Feretrio consecrentur, secunda Marti, tertia Quirino. Præmiumque sit primis asses CCC. secundis CC. tertiis C. 'Solitaurilia utra volet,' id est, vel majora vel lactentia. *Idem*.

[y] *Ut qui opima lege*] Mirum ista quid hic posuerit Festus. Suspicor verba esse ex epitome Pauli, quæ ipse post *optima lex* infra posuerat, nam ibi etiam non *opima*, sed *optima* legendum. Erant autem in magistratibus creandis verba solennia, 'ut qui optima lege fuerint.' Quibus eorum, qui ita creati fuerant, quam plenissimum jus esse significabatur. Cicero Orat. de lege Agraria ad populum ex lege Rulli hoc caput citat: 'Tum ii Decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.' Item: 'Ut sine lege Curiata idem juris habeant, quod haberent si optima lege a populo essent creati.' Sic virginis Vestalis capiendæ formula apud Gell. 'uti quæ optuma lege fuat, ita te amata capio.' Dicebatur etiam 'optima, maxima lege;' ut, 'Fundus uti quei optima maxima lege sit.' *Id*.

[z] *Opis*] Ab *opere* dictam vult Varro lib. IV. 'Terra Ops, quod hic omne opus, et hac opus ad vivendum. Et ideo dicitur Ops mater, quod terra nutriat.' Sed magis placet ut terra *Ops* dicta, quasi opulenta ac dives, nam *ops* antiqui dicebant, quem nunc *opulentum* dicimus. Vide 'ops.' *Idem*.

significare, quia omnes opes humano generi terra tribuit: unde et opulenti, terrestribus rebus copiosi, et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima, magnifica et ampla spolia.

Opiter[a] est, cujus pater avo vivo mortuus est, ducto vocabulo, aut quod obitu patris[1] genitus sit, aut quod avum ob patrem habeat, id est, pro patre.

Opitulus Juppiter, et opitulator dictus est, quasi opis lator.

Opportune dicitur ab eo, quod navigantibus maxime utiles optatique sunt portus.

Opperiri, expectare.

Oppido,[b] valde multum: ortum est autem hoc verbum ex sermone inter se confabulantium, quantum quisque frugum faceret; utque multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum vel oppido satis esset: hinc in consuetudinem venit, ut diceretur oppido, pro valde multum. Itaque, si qui in aliis rebus eo utuntur, ut puta si qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi, errant; quia nulli eorum subjici potest, vel quod[2] satis est.

Oppidorum[c] originem optime refert Cicero libro primo de gloria, eamque appellationem usurpatione appellatam esse existimat, quod opem darent, adjiciens, ut imitetur ineptias Stoicorum.

Oppidum[d] dictum est, quod opem præbet. Oppidum

1 Al. *obito patre.*—2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quod oppido satis est.*

NOTÆ

[a] *Opiter*] Placidus in glossis: 'Opiter est, qui obito patre, et avo vivente natus est.' *Ful. Ursin.*

[b] *Oppido*] Ait infra Festus eos errare qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi. Ita tamen Plaut. Terent. Cicero, Catullus. *Dac.*

[c] *Oppidorum*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Oppidorum originem] Schedæ: *Oppidorum originem optime refert Cato. Cicer. lib.* I. *&c.* Catonis nomen adjectum opinatur Fulv. Ursinus ab eo qui putarit indicari lib. Originum M. Catonis, cum tamen agatur de etymo Oppidorum. Ciceronis libri de gloria periere. Secundum laudat Gell. lib. XIII. cap. 6. Carisius etiam. Infra: *eamque appellationem usurpatione appellatam esse:* ita schedæ. Lego, *eamque appellationem usurpatam esse.* Dac.

[d] *Oppidum*] 'Maximum ædificium est oppidum ob ope dictum quod munitur opis causa, ubi sint.' Varr. lib.

dictum, quod ibi homines opes suas conferunt: oppidum dicitur et locus in circo,[e] unde quadrigæ emittuntur.

Ops antiqui dicebant opulentum: unde e contrario inops.

Ops[f] antiqui dicebant quem nunc opulentum dici- [Fest. mus, ut testimonio est, non solum ei contrarius inops. . . . concedit, ego egens exortus sum.

Optatam hostiam, alii optimam appellant eam, quam Ædilis trib. constitutis hostiis optat, quam immolari velit.

Optima lex.[g] . . in Magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse,[3] significabatur: ut fuit Manii Valerii, M. Fabii,

3 Vet. lib. *ejus*.

NOTÆ

IV. Sed oppidum minus est quam urbs, etsi sæpissime confunduntur. Cicer. lib. I. de divin. 'Pheras venisse, quæ erat urbs in Thessalia admodum nobilis, in eo igitur oppido.' *Idem*.

[e] *Oppidum dicitur et locus in circo*] Varr. lib. IV. 'In Circo primo unde mittuntur equi nunc dicuntur carceres: Nevius oppidum appellat. Carceres dicti, quod coërcentur equi ne inde exeant antequam Magistratus misit. Oppidum, quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit poëta: dictator ubi currum insidit, pervehitur usque ad oppidum.' *Idem*.

[f] *Ops*] Fortasse: *Ops antiqui dicebant, quem nunc opulentum dicimus: ut testimonio est non solum ei contrarius inops, sed etiam cops: ut, is cops edit, ego egens exortus sum.* Nam re vera *cops* est compositum ab *ops: coops.* Jos. Scal.

Ops antiqui dicebant] Supple infra: *ei contrarius inops, sed etiam cops, ut is cops edit, &c.* Scal. et ita schedæ. Et revera *cops* est compositum ab *ops, coops. Ops* etiam opem ferens quidam interpretantur ex illo Accii: 'quorum genitor fertur esse ops gentibus.' *Dac.*

[g] *Optima lex*] De primo dictatore omnes historici varia scribunt. Fuisse, qui M. Valerium M. F. Volusi N. prodiderint, affirmat Livius lib. II. Hujus opinionis fuisse Festum vel Verrium apparet, nisi quod Manium eum appellat, non Marcum. Hunc magistratum solum sine provocatione fuisse omnes affirmant: datam postea esse provocationem solus Festus, ut arbitror, auctor est: quanquam id elici possit ex verbis legis Horatiæ, et Duiliæ apud Liv. lib. III. et Dionys. lib. XIII. *Ant. Aug.*

Optima lex] Supplendum et corrigendum puto, *Optima lege cum diceba-tur, in magistro, &c.* nihil tamen affirmo. Vide supra, post *opima*. Nunc video ita sensisse Fulv. Ursin. qui margini ascripsit 'Fortasse *cum dicebatur*.' Infra pro *magister a populo*, legendum *magister populi* et pro *magistratuum* legendum *magistrorum*: ut in sched. *Dac.*

Volusinæ[h] gentis, qui primus Magister a populo creatus est: postquam[4] vero provocatio[i] ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat: desitum est dici,[5] ut optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratuum.

Optio[k] qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus. Is adjutor dabatur centurioni a tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est. Plautus in Asinaria:[l] qua me, qua uxorem, qua tu Sauream servum potes, circumduce, aufer, promitto tibi, non obfuturum, si id effeceris, tibi optionem sumito Leonidam.

4 Ed. Scal. *propter quam.*—5 Vet. lib. *adjici.*

NOTÆ

[h] *Ut fuit Manii Valerii, M. Fabii, Volusi.*] Legendum ex Livio: *Marci Valerii M. filii, Volusi nepotis.* Adi illum lib. II. sect. 18. Ibi enim hunc primum dictatorem creatum fuisse negat, sed T. Lartium. *Idem.*

[i] *Postquam vero provocatio*] Ab eo magistratu ad populum dari cœpit provocatio Coss. L. Valerio et M. Horatio, qui lege nova sanxere: 'Nequis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui creasset eum jus fasque esset occidi, neve ea cædes capitalis noxæ haberetur.' Liv. lib. III. sect. 55. *Idem.*

[k] *Optio*] Ultimus versus Plauti non eo ordine, quo hic, habetur in vulgatis Plauti codicibus. *Jos. Scal.*

Optio] Uragus, tergiductor, ab optando, hoc est, eligendo, quia illum sibi assumebat Centurio. Et videtur hic dicere Festus optionem antea dictum accensum, cum scilicet a Tribuno daretur Centurioni, sed postquam Centurio optare eum cœpit et eligere, tunc optionem etiam dici cœptum esse. Et ita hunc locum interpretatus est Lipsius, qui optime monuit pro *ex eo tempore* legi debere *ex quo tempore.* Sed mihi scrupulum movet, quod ex Varrone didici optiones a Centurionibus ab initio fuisse electos, sed postea Tribunos munus illud invasisse, ut ipsi optiones eligerent. Mihi nodus insolubilis. Sed illum solvisse video doctiss. Cupertum observat. lib. IV. cap. 9. qui postquam ex Varrone et Polybio asseruit optiones primitus a Centurionibus electos fuisse, ita Festum ingeniose interpretatur. *Optio qui nunc dicitur, antea vocatus accensus, datus Centurioni a Tribuno, et illud nomen optionis sortitus est ex eo tempore, quo Centuriones ipsi eos eligebant, sive optabant.* Sed in verbis Festi pro *dabatur* rescribendum *datur.* Nisi dicas hic a Paulo omnia turbata et corrupta, quod et sentit Cupertus. *Dac.*

[l] *Plaut. in Asinar.*] Act. I. sc. 1. sed locus aliter hodie distinctus est, eum adi. *Idem.*

Optio est optatio,[m] sed in re militari optio appellatur is, quem decurio, aut centurio optat sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius obeat publica officia. [PAUL.

Optionatus ut Decurionatus, sive Pontificatus dicitur.

Optionatus, ut Pontificatus, Decurionatus dicitur, ut Cato in ea, quam habuit apud equites: Majores seorsum, atque diversum pretium paravere bonis atque strenuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, aliosque honores. [FEST.

Opunculo,[6][n] quod opilionis genus cantus imitatur. [PAUL.

Oræ,[o] extremæ partes terrarum, id est, maritimæ dicuntur: unde et vestimentorum extremæ partes, quæ quidem et primæ dici possunt. Cæcilius in Æschrione usus est pro initio rei, cum ait: Oram reperire nullam, quam expediam, queo. [FEST.

Orare antiqui dixerunt pro agere: unde et oratores, causarum actores, et oratores, qui nunc legati, quod reip. mandata peragerent. [PAUL.

Orare [p] antiquos dixisse pro agere testimonio sunt, [FEST.

6 Mss. *Opuncula*, vel *Opiniculo*. Vid. Not.

NOTÆ

[m] *Optio est optatio*] Id est, electio, Casin. II. 4. 'Optio hoc tua est.' *Idem.*

[n] *Opunculo*] Mss. *Opuncula*, vel *Opiniculo*; sed rectum est *opunculo*. Nam ab *opilio*, *opiliunculo*, *opunculo*. Sed aliquid in verbis Festi desiderari suspicor, et legendum: *Opunculo genus avis quod opilionis cantus imitatur.* Vide 'Opilio.' *Idem.*

[o] *Oræ*] Proprie partes terrarum littorales a Græco ὅρος, ora, terminus, unde pro cujuslibet rei extremitate, ut aulæorum, vestium, &c. Virg. IX. Æneid. 'Et mecum ingentes oras evolvite belli.' In verbis Cæcilii legendum, *qua me expediam.* Et ibi etiam *oram* potius pro extremitate accipio, quam pro initio, ut sentit Festus. Etsi *initium* idem aliquando extremitas, ut Græcis ἀρχή. *Idem.*

[p] *Orare*] In versu Ennii deest initio syllaba, puta: *Tu face vero, &c.* Ant. Aug.

Orare] Dicere, causas agere. Varr. lib. IV. 'Oro ab ore, et perorat, et exorat, et oratio, et orator.' Inde *oratores* legati, quod reip. causam agerent. Ennius: 'Orator sine pace redit, regique refert rem.' Alii ab ἀρῶ sive ἀρῶμαι, precor. Vide 'Oratores.' *Dac.*

quod et oratores, et ii, qui nunc quidem legati, tunc vero oratores, quod reip. mandatas partes agebant. Ennius quoque cum dixit libro primo annalium: face vero,[7] [q] quod te cum precibus pater orat.

Orata,[r] genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auriculas, oricolas: itaque Sergium quoque quendam prædivitem, quod et duobus anulis aureis et grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum.

Orata, genus piscis a colore auri dicta, quod rustici [PAUL. orum dicebant, ut auriculas, oriculas.

Oratores ex Græco ἀρκτῆρες dicti, quod missi ad reges, nationesque deos solerent ἀρᾶσθαι, id est, testari: hi modo appellantur legati.

Oratores[s] *ex Græco* ἀρητῆρες dictos ex*istimant*, *quod ad* [FEST.

7 Ant. Aug. Scal. et Columna legunt *Tu face vero.*

NOTÆ

[q] *Face vero*] Præmissa vocula sic versum integrum faciunt Scaliger et Columna: *Tu face vero quod te cum precibus pater oro.* Verba sunt Romuli, Jovem precantis, ut fœdam suorum fugam sisteret, unde frustra est Festus, qui hic *oro*, dico interpretatur. In Schedis legitur *tecum* unica voce. Eleganter 'precibus cum aliquo orare,' sic sæpe Veteres. *Idem.*

[r] *Orata*] M. Varro lib. III. de Re Rust. propter pisces ait esse appellatos Sergium Oratam, et Licinium Murænam. Idem ait Macrob. lib. III. Saturn. Hic C. Sergius Orata fuit, de quo Cicero lib. II. de Fin. et lib. I. de Oratore, et lib. III. de Offic. Val. Max. lib. IX. c. 1. Plin. lib. IX. cap. 54. *Ant. Aug.*

Orata] Oriculam, quod ait pro auricula dictum, et Catullus usurpavit: 'Vel anseris medullula, vel imula oricilla.' Alibi explicabimus. *Jos. Scal.*

Orata] Pro *aurata*, ut 'olla' pro 'aula.' Græcis Chrysophrys dicitur a χρυσὸς, aurum, et ὀφρὺς, supercilium: Græca voce usus Ovid. in Halieut. 'et auri Chrysophrys imitata decus.' *Dac.*

[s] *Oratores*] Multa deplorata sunt. Terent. in prologo Hecyræ: 'Orator ad vos venio ornatu prologi, Sinite exorator sim.' *Ant. Aug.*

Oratores] *Eos nostri alii pro legatis appellant.* Legendum: *Eos nostri alias P. Ro. legatos appellant.* Verba Catonis: *M. Fulvio consuli legatus missus sum in Ætoliam, propterea quod ex Ætolia complures venerant: Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos:* et: *Propter id, bellum cœpit Cœlius PR. Albanus. Oratores missi Romam.* Et, *pro deprecatoribus.* Nam ex primo errore labem contraxit, *de cretatoribus.* Et Afranii: *si quid ora-*

reges et gentes qui missi *erant pro republica nostra* a populo Romano, *ii conceptis verbis solerent deos ἀρᾶσθαι, id est, testari: qui cit* acte: eos nostri alii pro legatis[8] appellant, ut Cato in ea, quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: M. Fulvio Consuli[t] legatus sum in Ætoliam, propterea quod ex Ætolia complures venerant Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos: et in Originum libro primo: Propter id[u] bellum cœpit Cœlius PR. Albanus, oratores misit Romam, eum. . . *alias* pro decretoribus,[x] ut Terentius: orator venio facite exorator sim. Item et Afranius in Emancipato: si. . . . tum si quod oritur. . . . *alias pro d*isertis et loci veteribus: ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam caussam *orationes* quoque eorum vocantur.

Orba[y] significat apud poëtas privatam aliqua per- [Paul.

8 Vide Notas.

NOTÆ

tor. . . . . Item . . . et pro disertis elocutoribus: ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam caussam orationes edissertationes quoque eorum vocantur. Jos. Scal.

Oratores] In postremis illis *qui sit acte* enodandis frustra me torqueo. Quæ sequuntur *eos nostri* sic optime Scal. *Eos nostri alias Po. Rom. legatos appellant.* Dac.

[t] *Fulvio Consuli*] Hæc Catonis verba non egent emendatione. Legebat tamen Scaliger: *M. Fulvio Consuli legatus missus sum in Ætoliam, &c.* M. Porcius Cato Censorius, postquam optime Acilio Glabrioni ad Thermopylas navasset operam, M. Fulvio Nobiliori, cui Ætolicum bellum, quod Syriacum excepit, demandatum fuerat, legatus est missus. *Idem.*

[u] *Propter id*] Scal. *Propter id bellum cœpit Cœlius PR. Albanus. Oratores missi Romam.* Sed non intelligo illud PR. nisi sic in sedem suam retrahatur: *Bellum cœpit Cœlius Albanus, PR. oratores missi Romam.* Id est, populo Romano oratores missi. Vel sic: *Bellum cœpit Cœlius. P. R. Albanus oratores misit Romam.* Pro, Albani Oratores miserunt populo Romano. *Idem.*

[x] *Eum . . . pro decretoribus*] Leg. *Item oratores pro deprecatoribus.* Nam ex primo errore labem contraxit. Sed locus Terent. est ex Prol. Hecyr. 'Orator ad vos venio ornatu prologi Sinite exorator ut sim.' *Idem.*

[y] *Orba*] *Orbam* Glossarium exponit ἐπίκληρον. Eleganter est enim ἐπίκληρος, quæ patrem et matrem amisit, nullosque fratres habet superstites et sic in totam hereditatem vocatur. *Orbi* autem tam parentes qui filios, quam filii qui parentes amiserunt, dicti

sona cara. Orba est, quæ patrem, aut matrem, aut filios, quasi lumen amisit.

Orba apud poë*tas significat privatam aliqua* per- [FEST. sona cara: apud *oratores, quæ patrem amisit aut* matrem, ut S*ervius Sulpitius ait, quæ liberos quasi ocul*os orba est.

. . tris est ante.[1] . . . .
. . . G*a*lus Ælius. . . *stantior*. .
. . . in eo libro. . . . .
. . . pontificatu. . . . .
. . . *pu*ella sine. . . . .
. . . sacræ. . . . .
. . . nupta. . . . .
. . *aliqui* fuisset. . . . .
. . . C*o*rnificius in. . . . .
. . . onygiarum. . . . .
. . . inter se *ruunt*. . . . . .
. . . runt. . . . .
. *actos* eos.[9] . . . .
. . . sse. . . . .

ORCA,[2] genus marinæ belluæ maximum, ad cujus [PAUL.

9 Ed. Scal. '*nactos* ros.'

NOTÆ

sunt. *Orbus* a Græco, ὀρφὸς, vel ὀρφνὸς, tenebrosus. Quare cæci proprie *orbi* dicti sunt. *Idem.*

[1] ...... *tris est ante*] Hæc omnia plane deposita sunt. Neque ad idem caput attinent. In fine pro illis *Onygiarum* schedæ habent *Onyginus*: ut videatur hic laudari Hyginus in libris Astronomicon. *Idem.*

[2] *Orca*] Ego pro *ficaria* non dubito legere *fæcaria*. Sunt autem vasa ad defæcandum mustum: cum scilicet mustum fervendo defæcatur. Neque temere. Sunt enim *Orcæ* vasa teretia, ventrosa, cum angusto ore: ut mustum possit magis fervere. Cujusmodi erant, quas Vitruvius vocatas αἰόλου πύλας ait. Varro: 'sæpe ubi conditum vinum novum, orcæ in Hispania fervore musti ruptæ.' *Jos. Scal.*

Orca] A Græco ὄρυξ, nempe ab obliquo ὄρυγα, ab ejus belluæ similitudine dictæ *orcæ* vasa ficaria, si fides Festo. Sed magis placet esse a Græco ὄρχη, quod est vasis fictilis genus. Non solum autem *orcæ* vasa ficaria, sed et vinaria, salsamentaria etiam. De vinariis Varro lib. I. de R. R. 'Ubi conditum novum vinum, orcæ in Hispania fervore musti ruptæ.' De Salsamentariis Pers. Sat. III. 'Mænaque quod prima nondum defecerit orca.' De vasis ficariis, ubi ficus reponeban-

similitudinem vasa ficaria[10] orcæ dicuntur, sunt enim teretes, atque uniformi specie.

. . . nomen ducerent.[11] [b] . . . . .

Orca genus marinæ belluæ maximum *dicitur: ad cujus similitudinem* vasa quoque *ficaria*[12] *orcæ dicuntur: sunt teretes*, atque *uniformi specie.*[13] . . . . [FEST.

. . . . . malæ et antæ . . *quantæ.*[14]

Orchestra locus in scæna. [PAUL.

Orchestra[c] *locus in scæna quo* antea, qui nunc planipedes appellantur, non admittebantur *histriones, nisi tantum interim* dum fabulæ *explicarentur, quæ sine ipsis* explicari non poterant, *ricinia*[15] *autem portabant* quo nequiori *habitu prodirent, atque, ut inde nomen ducerent.* [FEST.

---

10 Vet. lib. *vinaria*, vel *fictilia*. Scal. legit *fæcaria*.—11 Ed. Scal. *duceret*.—12 Ead. ed. *in ficario*.—13 Ead. ed. *in formi specie*.—14 In ead. ed. hæc vox non apparet.—15 Ead. ed. *vicinia*.

NOTÆ

tur, vide locum Columel. lib. XII. cap. 15. et Plin. lib. XV. cap. 19. 'At ubi (ficorum) copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africa urbe.' Unde apertum est quam frustra sint et Scaliger, qui pro *ficaria* legebat *fæcaria*, et alii, qui *vinaria* vel *fictilia* reponebant. *Dac.*

[b] . . . . . . *nomen ducerent* . . .] Hæc non sunt hujus loci, et male huc irrepserunt quæ ad caput 'Orchestra' pertinent. *Idem.*

[c] *Orchestra*] Explicatur a Vitruvio melius lib. v. cap. 6. et 7. *Ant. Aug.*

Orchestra] Scripserat Festus histriones eos, qui suo tempore planipedes vocabantur, non solere in Orchestram admitti. Quod cognoscimus ex Seneca, et aliis: propterea enim planipedes dicebantur, quod non in podio, sed de plano agerent. Stulte enim optimæ notæ Grammatici ab eo, quod planis pedibus, id est, excalciatis agebant: quamvis enim verum est pedibus nudis fuisse: tamen falsum, pedem planum, pedem nudum esse. Sed quemadmodum pedaneus opponitur Curuli, ita planipes mimo. Ausonius: 'nec de mimo planipedem, nec de Comœdis histrionem.' Ut planipes nihil aliud sit, quam mimus pedaneus. Prodibant autem planipedes riciniati ad agendum. Quid sit *ricinium* habes et hic apud Festum, et apud Varronem. *Jos. Scal.*

Orchestra] Postrema illa, *atque ut inde nomen ducerent*, hinc avulsa post *orcæ* adhæserunt, ut ibi notamus. Si quid autem amplius desit, ita supplendum post *ducerent: et riciniati dicerentur.* Orchestra locus in medio theatro, ubi chorus saltaret, nempe ab ὀρχεῖσθαι sic dicta. In eam histriones planipedes non solere admitti ait Festus, et cognoscimus ex Seneca et aliis, ut optime Scaliger; 'propterea enim, &c. ad agendum,' et ab eo ha-

Orchitis,[d] genus oleæ ex Græco dictum, quod [PAUL. magnitudine sit instar testiculorum.

Orchitin[e] *Actius* Philologus in *collectaneis ait esse genus Oleæ:* ductum ex Græco ὄρχεις, *quod testiculorum magnitudinis* : itaque *vocari ex eo Orchitim.* [FEST. . . . .

. . . .

to grandiore. . . . .

Orchus ab urgendo mortem dictus. C enim pro [PAUL. G frequenter ponebant antiqui.

Orcum †[f] quem dicimus, ait Verrius ab antiquis [FEST. dictum Uragum, quod et U literæ sonum pro O efferebant, et per c literæ formam, nihilòminus g usurpabant. sed nihil affert exemplorum,[16] ut ita esse credamus; nisi quod is Deus nos maxime urgeat.

Ordinarium[g] hominem Oppius ait dici solitum scurram, et

† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non in vet. lib.—16 Vet. lib. *exempli.*

NOTÆ

bitu riciniati dicti, ut hic Festus, et infra in 'recinium:' 'unde reciniati mimi planipedes.' *Dac.*

[d] *Orchitis*] Ateius Philologus hujus opinionis auctor citatur. Cetera Festi verba ex epitome intelliges. De orchite Virg. lib. II. Georg. Plin. lib. XV. cap. 1. et 2. *Ant. Aug.*

[e] *Orchitin*] Deest tantum in fine: *Itaque vocari ex eo Orchitim oleam solito grandiorem.*' De orchite Virgil. II. Georg. 'Orchites et radii et amara pausia bacca.' Unde Plin. lib. XV. cap. 1. 'Genera olearum tria dixit Virgilius, orchites, radios, et pausias.' Notandum autem et apud Festum et apud Plinium pro oliva oleam poni, cujus rei exempla se desiderare fassus est doctiss. Vossius. *Dac.*

[f] *Orcum*] Lege cum Lipsio, *ab antiquis dictum urgum:* ait enim Verrius ab urgendo *urgum* dictum, postea *g* mutato in *c*, *urcum;* et *u* in *o*, *orcum*, quod ad mortem urgeat. Sed hic merito Veterum testimonia Festus desiderat, verisimilius igitur *orcum* esse a Græco ὅρκος, juramentum, quod juramenti Deus sit Orcus, Pluto. *Idem.*

[g] *Ordinarium*] Infra deest tantum nomen Catonis. *Cato in ea oratione, &c.* Sed verba Catonis male accepit Festus, facile enim ex iis colligi posse videtur *ordinarium* hominem dici, qui per omnes ordines stipendia meruit. Gall. *Qui est allé de degré en degré, qui a été simple soldat, et a passé par degrés dans toutes les charges:* vel potius, *in ordine meruissem*, pro miles in legione tantum fuissem : id enim est *in ordine merere* Frontin. lib. IV. Stratag. cap. 1. 'Q. Metellus Cos. quamvis nulla lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen eum in ordine merere.' Nam idem paulo post, eum qui in ordine merebat, vocat 'militem in legione:' 'L. Rutilius Cos.

improbum, qui assidue in litibus moraretur, ob eamque causam in ordine staret adeuntium prætorem: at Ælius Stilo, qui minime *ordine viveret*. . . *in ea* oratione, quam scribit de suis virtutibus contra Thermum: Quid mihi fieret, si non ego stipendia in ordine omnia ordinarius meruissem semper? Sunt quidam etiam, qui manipularem[h] eum, qui infimi ordinis sit, appellatum credant[17] ordinarium.

Ordinarius homo, scurra, et improbus, qui assidue in litibus moratur, ob eamque causam in ordine stat Prætorem adeuntium: sive dictus per contrarietatem, quia minime ordine vivit. [PAUL.

Ordiri †[i] est rei principium facere.

Ordiri est rei principium facere: unde et togæ vocantur exorditæ. [FEST.

Ordo † sacerdotum[k] æstimatur Deorum. . . . .

17 Vet. lib. *tradant*.—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. *Ordo, &c.* esse Festi, sed non in vet. lib.

NOTÆ

cum secundum leges in contubernio filium posset habere, in legione militem fecit.' Vulgo dicimus *il le fit simple soldat*. Etsi non negem alias ordinarium dici potuisse hominem scurram et improbum, qui sæpe in ordinem redactus sit: nam in ordinem redigere, idem est aliquando ac notare, vilipendere, contemtui habere. *Idem.*

[h] *Sunt quidam, qui manipularem*] Si pro gregali milite hic *manipularem* Festus accepit, non video quid esse possit discriminis inter ordinarium istum et eum, qui in ordine meret, de quo supra in verbis Catonis. Quare cum doctiss. Salmasio *manipularem* hic interpretor manipuli ductorem, qui proprie dicebatur ordinarius, manipularius: Gloss. vett. '*ταξίαρχος*, manipularius, ordinarius,' est enim *ταξίαρχος*, 'ordinis ductor.' Et *ordo* nihil aliud quam *manipulus*. Igitur apud Festum 'manipularis infimi ordinis' eodem modo dictum, quo apud Tacit. 'Justus Catonius primi ordinis centurio.' *Idem.*

[i] *Ordiri*] *Ὄρδημα, ἡ τολύπη τῶν ἐρίων* et *ὀρδικὸν, χιτωνίσκος*. Inde *ordiri* propria vox textorum, cum texere incipiunt: unde in gloss. 'ordior, *ἄρχομαι*:' sed ad alia transfertur, unde: 'Ordimur telas, ordimur verba loquendo.' Sic Virg. in Cul. 'Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.' *Idem.*

[k] *Ordo Sacerdotum*] Supplendum forte: *Ordo Sacerdotum æstimatur Deorum ordinem referre, ut maximus quisque, &c.* At Fulv. Ursin. putabat: *Æstimatur Deorum majestate, ut maximus quisque.* Per regem, sacrificulum intellige, qui sacrificia faciebat, quæ reges facere solebant. *Idem.*

maximus quisque. Maximus videtur Rex, deinde Dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto Pontifex Maximus: itaque in conviviis solus Rex supra omnes accubat: sed Dialis supra [18] Martialem, et Quirinalem; Martialis supra proximum, omnes [19] dein supra Pontificem: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia [l] universi mundi sacerdos, qui appellatur Dius: [20] Martialis, quod Mars conditoris urbis parens: Quirinalis, socio imperii [m] Romani Curibus ascito Quirino: Pontifex Maximus, quod judex atque arbiter habetur rerum divinarum humanarumque.

Oreæ,[n] freni, quod ori inseruntur. Titinius in Setina: et si tacebit, tamen gaudebit sibi permitti oreas. Nævius [1] in Hariolo: Deprandi autem leonis [o] obdas oreas. Cato

18 Quidam lib. *super*.—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ii*.—20 Ed. Scal. *Dium*.—1 Ead. ed. *permitti oreæ: et Nævius*.

NOTÆ

[l] *Dialis quia*] Inepte Festus: Dialis quia Jovis sacerdos ἀπὸ τοῦ Διός. *Idem*.

[m] *Quirinalis socio imperii*] A Quirino, id est, Romulo, qui Quirinus vocatus fuit post socium imperii Romani Tatium a Curibus oppido Sabinorum ubi ipse regnabat ascitum, et sic Festi verba intelligenda. *Idem*.

[n] *Oreæ*] Ausonius: 'Inde floridum reflexis ver revisit oreis.' Versus est Nævii: 'Deprandi autem leonis obdas oras.' Proverbialiter id dictum de re valde periculosa. Nam esurientis leonis et famelicosi labias velle comprimere, periculosum. *Deprandius*, est impransus. *Oreæ*, labiæ, Græcanice. Nam et ipsi poëtæ Græci frequentissime labra χαλινοὺς vocant. Eandem sententiam promittit illud Lucilianum: 'Esuriente leoni ex ore exculpere prædam:' item Græcorum, λέοντα ξυρεῖν. At illud Catonis omnino prætereundum non censeo: 'Equos respondit: Oreas mihi inde: tibi cape flagellum:' est enim notissimus Apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equum pugna melior,' &c. In testimonio Cœlii: *Equus, qui*. Jos. Scal.

Oreæ] Ab *ore*, *oreæ*. Nisi forte *oreæ* pro *aureæ*, quæ etiam frenum significat. *Dac.*

Oreæ] Titinii et Nævii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

[o] *Deprandi autem Leonis*] Male Scaliger quidem *oreas* labias interpretatur contra Festi sententiam: neque *deprandi* est a *deprandius*, ut ipse putat, sed a *deprandis*, et est in dandi casu, itaque versus Nævii sic legendus, *Deprandi autem leoni subdas oreas*. Plano et optimo sensu; prima litera vocis *subdas* adhæserat voci *leoni*, et ex *ubdas* postea factum *obdas*. Prætereundum non est illud Catonis:

Originum libro tertio: equos [2] respondit: oreas mihi inde, tibi cape flagellum. Cœlius pro se apud populum: equusque mihi sub fœminibus occisus erat, oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.

Oreæ freni, quod ori inserantur, dicti. [PAUL.

Oreus Liber pater, et Oreades [p] nymphæ a montibus appellantur.

Oreos Liber pater, et Oreades nymphæ appellantur, [FEST. quod in montibus frequenter apparent.

Oriri, nasci, vel surgere. [PAUL.

Originum libros quod inscripsit Cato; non satis ple- [FEST. num titulum propositi sui videtur amplexus: quando prægravant ea, quæ sunt rerum gestarum populi Romani.

O [q]. . . . . . quantæ. . . . . .

. . . .

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus a populo, et bene aptus, ut miles, aut gladiator, et acturus fabulas: atque etiam ornatus dicitur cultus ipse quo quis ornatur, ut cum dicimus aliquem tragico, vel comico ornatu prodire.

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et ho- [PAUL. nores adeptus. Appellaturque ornatus, cultus ipse, quo quis ornatur.

Ortygia, Delos insula.

2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *equus*.

NOTÆ

Equos respondit, &c. est enim notissimus apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equom pugna melior.' In testimonio Cœlii lege *equus, qui*. Dac.

[p] *Oreus et Oreades*] Ὄρειος, Ὀρειάδες, ἀπὸ τοῦ ὄρεος, 'a monte.' Inde Horat. Od. 19. lib. II. 'Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem.' Ubi plura notabimus. In schedis legitur etiam, 'Orestiades nymphæ montium cultrices.' Vide Hesych. Ὀρεστιάδες. *Idem.*

[q] *O.....*] Hæc mihi ignota sunt: non esse tamen hujus loci tuto affirmare posse videor, et ad fragmentum illud pertinere, quod post *Orca* positum est, ... *malæ antæ*. Idem.

Orty. . . . ita non Delos.[3][r] . . [Fest.

Orbius clivus[s] *videtur appell*atus esse ab orbibus *per cujus flexuosos orbes Tullia* filia Ser. *Tullii regis, et* L. *Tarquinius* Superbus ge*ner, interfecto rege, properaverant,* tenden*tes*[4] *una in regiæ domus* possessionem: *cœptus est autem is Clivus appellari orbius,* quod pro*nus cum esset per orbes in Exquiliarum collem* duceret,[5] unde *orbius ab ipsis orbibus sic appell*atus est.

Oscilla, festa in honorem Bacchi; in quibus ho- [Paul. mines se per funes jactant: alii putant Erigones, et Icari festa.

Oscillum[t] Santra dici ait,[6] quod oscillent, id est, [Fest.

---

3 Supplendum monet Scal. *Ortygia antiquitus ita, non Delos dicebatur.* Vide Notas.—4 Ed. Scal. '*properaverat* tendente *una*.'—5 Ead. ed. 'ducere.' —6 Pro *dici ait* vet. lib. *dicit.*

NOTÆ

[r] *Ortygia*] *Ortygia, antiquitus ita, non Delos, dicebatur.* Sequentia alio pertinent. Historia de Tullia, Ser. Tullii regis filia, mihi ignota est: neque quis sit vicus, aut nescio quid, quod ab orbibus dictum sit, comminisci potui. *Jos. Scal.*

Ortygia Delos] Varia ejus nomina tradit Plin. 'Pyrpile,' 'Asteria,' 'Pelasgia,' 'Lagia,' 'Ortygia.' Sed prima ejus appellatio 'Asteria,' si Callimacho fides, hymno in Delum. Monuit Fulvius Ursinus in exemplari pro *non* legi *nunc.* Sed cum a librario duabus literis superimposita linea sic nū scriptum fuisset, error inde fluxit, ut pro *nunc, non* editum sit, atque unius literulæ lapsu tota sententia immutata. Scripserat igitur Festus, *Ortygia, antiquitus ita, nunc Delos dicitur.* Antiquum tamen nomen ipsum *Delos:* quippe a Phœnicibus ortum: Phœnices enim insulam *Daal* vel ἀρχαϊκῶς *Deel* dixerunt, id est, insulam Dei, nempe Apollinis: vel plurali numero insulam *Daalan* aut *Deelan,* insulam Deorum, nempe Apollinis et Dianæ. Vide Bochart. Chan. lib. I. cap. 14. *Dac.*

[s] *Orbius clivus*] Hunc *Urbium* vocat Livius lib. I. mutato *o* in *u.* 'Tullia cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprium vicum, ubi Dianium nuper fuit, flectente carpentum dextra in clivum Urbium, ut in collem Exquiliarum veheretur.' Solin. cap. 1. 'Ser. Tullius Exquiliis supra clivum Urbium:' ubi Ms. Fulvii Ursini habet *Orbium.* Idem.

[t] *Oscillum*] Quod in fine deest, poterit addi ex iis, quæ scribit Hyginus fabula CXXX. et lib. XI. de signor. cœlest. historia, verbo 'Arctophylax:' et interpres Arati Latinus, verbo 'Canis.' Hi oscillum ita fieri ab Atheniensibus scribunt, ut tabula interposita pendentes funibus se jactarent, et vento moverentur. Nonnihil hac de re Macrob. lib. I. Saturn. et Serv. II. Georg. *Ant. Aug.*

Oscillum] Lege, *ab eo quod os cillere.* Notum *cillere* esse movere: de

inclinent, præcipitesque in os ferantur. Oscillantes, ait Cornificius, ab eo quod os celare soliti personis[7] propter verecundiam, qui eo genere lusus utebantur. Causa autem ejus jactationis proditur Latinus rex, quod prælio, quod ei fuit adversus Mezentium Cæritum regem, nusquam apparuerit, judicatusque sit Juppiter factus Latiaris. Itaque per sex eos dies, feriatos liberos, servosque requirere eum, non solum in terris, sed etiam, quia videretur cœlum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum interdum, infima ad summum efferuntur: atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum,[8] lactisque alimentum, quia per eos dies feriarum, et oscillis moveantur, et lactata potione utantur. Nec desunt, qui exemplum Græcorum[u] secutos putent Italicos, quod illi quoque injuria interfecto Icaro, Erigone filia ejus dolore impulsa suspendio perisset, per simulationem. . . . .

. . . .

Oscines[x] aves[9] Appius Claudius esse ait, quæ ore canen-

7 Ed. Scal. *quod os cælare sint soliti personis.* Vet. lib. *celeres sint soliti personis uti propter v.* Legendum monet Scal. *ab eo quod os cillere.*—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *funium.*—9 Id. ibid. conj. *alites.*

NOTÆ

personis Virgilius: 'Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.' 'Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]' Meminit et Maurus Terentianus. De *oscillis* satis in Ausonium anno superiore. Quare τὸ *cunarum* in *funium* docti viri mutare voluerint, non video. *Jos. Scal.*

Oscillum] *Oscilla*, festa in honorem Icari et Erigones ab Atheniensibus instituta: aliis in honorem Bacchi. Virg. II. Georg. 'Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis, Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]' Græcis αἰῶραι dicta. Vide Hesych. in αἰώρα. In iis, fune de tigno vel arbore religato, vel etiam transverso tigno de arbore suspenso, in aëre librati sursum et deorsum ferebantur. Dicta *oscilla* ab *ore* et *cilleo*, moveo. *Dac.*

[u] *Nec desunt, qui exemplum Græcorum*] Nempe Atheniensium: quæ infra desunt sic supplenda arbitror: *per simulationem suspendii diem festum oscillationis instituerunt:* totam hanc historiam fuse Hyginus fabula CXXX. Vide et Servium II. Georg. loco supra laudato. *Idem.*

[x] *Oscines*] Picus Feronius dictus a Feronia, ut Martius a Marte. Fero-

tes faciant auspicium, ut corvus, cornix, noctua: aut quæ alis aut[10] volatu, ut buteo, sanqualis, aquila, imissulus,[11] vulturius, picus Martius, Feroniusque,[12] [y] et parra, et in oscinibus, et in alitibus habentur.

Oscines, aves auspicium ore facientes. [PAUL.

Oscinum, augurium a cantu avium.

Oscinum † tripudium est, quod oris cantu significat [FEST. quid portendi, cum cecinit corvus, cornix,[13] noctua, parra, picus.

Oscum dicitur significare sacrum: unde leges [PAUL. oscitæ, id est, sacratæ: Opicum quoque invenimus pro Osco: Oscis enim frequentissimus fuit usus libidinum spurcarum: unde et verba impudentia appellantur obscœna. Titinius: Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt.

Oscum † [z] duas diversas et contrarias significa- [FEST.

10 Ed. Scal. *ac.*—11 Vet. lib. *milvus.*—12 Ed. Scal. *pica aut Martius.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Picus autem Martius.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. *Oscum, &c.* esse Festi, sed non ex vet. lib.—13 Vett. edd. *crocivit.*

NOTÆ

nia, Dea libertorum, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. In eodemque templo Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: 'Bene meriti servi sedeant, surgant liberi.' Quam Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. Hæc primi ex schedis veteribus in Virgilium vulgamus. *Jos. Scal.*

Oscines] Varr. lib. v. 'Oscines dicuntur apud augures, quod ore faciunt auspicium.' Alitum autem aliæ *oscines*, aliæ *alites*. Plin. lib. x. cap. 19. 'Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas dividitur species, oscines et alites. Illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit.' *Dac.*

y *Picus Martius, Feroniusque*] *Feronius* a *Feronia*, ut *Martius* a *Marte*. Servius ad illud, VIII. Æneid. 'Nascenti cui tres animas Feronia mater.' 'Feronia mater, nympha Campaniæ. Hæc etiam libertorum Dea est, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. Cujus rei etiam Plautus fecit mentionem in Amphitruone: 'Quod utinam ille faxit Jupiter, ut raso capite portem pileum.' *Idem.*

z *Oscum*] Supinitas Veterum. Leges *oscitæ* manifesto dictæ pro *adscitæ*, veteri idiomate: ut, 'obesse' pro 'adesse:' 'obstare,' 'adstare,' unde 'obstetrix.' Vide supra exempla de præpositione OB. *Oscitæ* ergo, *obscitæ*, B interlisa est, ut 'ostendit' pro 'obstendit,' ut dicebant Veteres. *Oscus* prius erat *Obscus*. *Obscitæ* leges *adscitæ:* sciscere legem quid sit, et pueri norunt. Deinde de *oscis* et *opicis:* *Opicus*, ἀῤῥητοποιός.

tiones habet. Nam Cloatius putat eo vocabulo significari sacrum, quo etiam leges sacratæ Oscæ[14] dicuntur: et in omnibus fere antiquis commentariis scribitur Opicum pro osco,[a] ut in Titinii fabula quinta: Qui Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt: a quo etiam verba impudentia et elata appellantur obscœna,[b] quia frequentissimus fuit usus Oscis libidinum spurcarum. Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Veien-

14 Vet. lib. *Oscitæ*. Vide Notas.

NOTÆ

Ausonius, 'Opicus magister:' id est, *ἀῤῥητοποιός*. Inde convicium, 'spurco ore,' de quovis impuro. Lucilius: 'Prætor noster adhuc, quam spurco est ore, quod omnis Extra castra, ut stercu' foras ejecit ad unum.' 'Spurco ore' est, *μισητὸς*, odio dignus: sic *opicus* accipiendum apud Juvenalem: 'Et divina opici rodebant carmina mures.' Quanquam Glossarium legit *Apici*. 'Apicus, *ὀπισθιστής*, *ὡς* 'Ιουβενάλιος.' Sed videndum, num hic apud Festum legendum *Opscum*, non *Opicum*: et verum est. Ita igitur leges, *scribitur Opscum, pro osco*: et in versu Titinii: *Qui Opsce et Volsce*: *Opscos* vero pro *Oscos* dicere solitos Veteres supra docui. Lege præterea: *in fabula Quinto*, non *Quinta*. Ita apud Nonium. *Jos. Scal.*

[a] *Scribitur Opicum pro osco*] Legit Scaliger *Opscum, pro osco*: et in versu Titinii, *qui Opsce et Volsce*. Opsce fabulari, sordidius, Latine vero, castius. Sed frustra est vir doctiss. Nam verum est, quod ait Festus, *Opicum* in antiquis commentariis pro *oscum* inveniri, et *Opice* pro *osce* Titinium dixisse. Certum est enim ex verbis Festi in versu Titinii legi debere, *qui Opice et Volsce, &c.* *Opici* et *Osci* iidem sunt, ut jam supra probavimus in voce 'Mæsius,' et hic etiam novo argumento probamus ex Fulv. Ursino: Livius dicit Fregellas Sidicinorum agrum, deinde Volscorum fuisse. Hoc idem est, ac si pro *Sidicinorum* dixisset *Oscorum*: nam Sidicini Osci: sed Strab. *Σιδικινῶν, οὗτοι δ' Ὄσκοι*, 'Sidicinorum, qui et ipsi Osci.' Cum itaque Livii locus imitatus Stephanus pro *Sidicinorum*, id est, *Oscorum*, posuerit *Ὀπικῶν*, manifestum est, *Opicos* et *Oscos* eosdem esse, *Φρέγελλα*, inquit, *πόλις Ἰταλίας, ἣ τὸ μὲν ἀρχαῖον Ὀπικῶν ἦν, ἔπειτα δὲ Οὐαλούσκων ἐγίνετο*, 'Fregella urbs Italiæ, prius quidem Opicorum fuit, postea vero Volscorum dicta est.' Supra in *Titinii fabula Quinta* legendum *Quinto*, ut apud Nonium; *Quintus* nomen erat fabulæ. *Dac.*

[b] *Appellantur obscœna*] Nempe ab *opicus, opicenus, obscenus* sive *obscænus* et ita Guyetus ad oram Festi sui. Sed infra negat Festus: *obscœnum* enim proprie dicitur, quod est mali ominis, unde recte cum Varrone ab *ob* et *scæva*. Ut *obscænum* sit quod bonæ scævæ, hoc est, bono augurio contrarium est: alii dicunt esse a *scænum*, ut antiqui dicebant pro *cœnum*, ut *scæna* pro *cæna*. Idem.

ti,[e] quo frui soliti produntur augures Romani. Oscos, quos dicimus, ait Verrius, Opscos antea dictos, teste Ennio, cum dicat: De muris res gerit Opscus. Adjicit etiam, quod stupra inconcessæ libidinis obscœna dicantur ab ejus gentis consuetudine inducta. Quod verum esse non satis adducor, cum apud antiquos omnes fere obscœna dicta sint, quæ mali ominis habebantur: ut illa Virgilii testimonio sint, ut superiorum auctorum exempla referre non sit necesse, cum ait Harpyias, obscœnas volucres, et, Obscœnamque famem.

Osculana [d] pugna in proverbio, quo significabatur, victos vincere: quia in eadem et Valerius Lævinus imperator Romanus a Pyrrho erat victus, et brevi eundem regem devicerat. Sulpicius. . . . . . . Item imperator noster: ejus rei meminit Titinius hoc modo: hæc quidem quasi osculana pugna est . . r . . secus quia hinc fugere [e] impulsi spolia colligunt: significat etiam osculum, suavium: ut Plautus in

NOTÆ

[c] *Locus in agro Veienti*] Nomine *oscum* vel *oscus*. A Geographis ponitur in agro Aurelio, qui Veientium fuit, non longe a Mæsia Sylva. Infra legendum cum Ful. Ursin. *quo frui soliti produntur augures publici populi Romani*. Vide 'Publicus ager.' *Idem.*

[d] *Osculana*] Pro *Ausculana*. Quæ desunt, ita plus minus expleri posse videntur. *Sulpitius: Pyrrhum victorem vicit item Imperator noster*. Titinii versus non tam divulsi sunt, quam lacunæ præferunt:

Hæc quidem quasi Osculana pugna est, non secus.
Quia, hinc qui fugere impulsi, spolia colligunt.

Plauti versus haud scio an recte ex Nervolaria producantur. Constat enim eosdem legi in Sticho:

PI. *Osculum.* AN. *Sat est mihi osculi vestri.* PI. *Qui, amabo, mi pater?*
AN. *Quia ita meæ animæ salsura evenit.* Jos. Scal.

Osculana pugna] Pro *Ausculana*. Quæ infra desunt sic expleo: *Brevi eundem regem devicerat Sulpicius Saverio item Imperator noster*: et verum est; nam an. U. C. 478. Valerius Lævinus a Pyrrho victus, qui Pyrrhus anno sequenti a P. Sulpicio Saverione superatus, ut narrat Livius: quanquam Plutarch. hanc secundam pugnam in consulatum Fabricii Luscini et Æmilii Papi rejicit, qui post Sulpicium Consules fuere. *Dac.*

[e] *Quia hinc fugere, &c.*] In schedis: 'Quia in fugere pulsi hinc spolia colligunt.' Forte,

Quia hinc fugere impulsi, hinc spolia colligunt. Idem.

Nervolaria[f] osculum: sat est osculi mihi, qui, amabo,[15] mi pater? quod inter cognatos[g] propinquosque institutum ab antiquis est, maximeque fœminas. . . .

Osi sunt,[h] ab odio[16] declinasse antiquos testis est C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, cum ait: Mirum si quid iis injuriæ fit, semper eos osi sunt, quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cum dicimus, perosi.

Osi sunt, ut perosi sunt, dicebatur. [PAUL.

Osorem[i] dixerunt, qui aliquem odisset.

Ostentas,[k] sæpe ostendis gloriandi causa.

Ostentas, sæpe ostendis gloriandi causa: sed et [FEST. participialiter id etiam dici debet, et dictum est fœminino genere.

Ostentum, ostentátum. [PAUL.

Ostentum[l] non solum pro portento poni solere, sed [FEST.

15 Ed. Scal. *ambo*.—16 Ead. ed. *audio*.

NOTÆ

[f] *Plautus in Nervol.*] Schedæ: 'Plautus in Nervolaria osculum sat est mihi. ... qui amabo, mi pater,' &c. Deest tantum *osculi vestri*, ex istis in Sticho.

Pi. *Osculum*. An. *Sat est mihi osculi vestri*. Pi. *Qui, amabo, mi pater?*

Qui versus non video cur e Nervolaria a Festo producantur. *Idem*.

[g] *Quod inter cognatos*] Ait antiquis institutum, ut cognati et propinqui, maxime fœminæ, se basio salutarent, de quo more apud Plautum, et alios, et in sacris literis abunde. *Idem*.

[h] *Osi sunt*] Ab obsoleto *odio*, quod ab antiquo ὀδύω, unde ὀδύσσω, unde ὀδύσσομαι. Oræ codicis sui ascripserat doctiss. Guyetus: 'odio, ἔχθω, ἔχθος, ὄνθω, ὄθω, odo, odi, osus, exosus, perosus, &c. ἔχθω, ἔχθρω, ἔχθρος,' &c. *Idem*.

[i] *Osorem*] Plaut. in Prolog. Pœnul. 'Cupienti liberorum, osori mulierum.' Gloss. 'osor, μισητὴς, ἀρχαῖ.' Lege ἀρχαιῶς. *Idem*.

[k] *Ostentas*] Ait etiam dici fœminino genere. Ut 'salute ostenta' Varro lib. III. Rerum divinarum. Et infra 'ostentum senem.' *Idem*.

[l] *Ostentum*] Attii versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Ostentum] De versu Attii vide secundum Conjectaneum. C. Gracchi verba: *quod unum nobis inostentum, ipsis inusum asportatur*. *Inusum*, eleganter, inusitatum. *Jos. Scal.*

Ostentum] Ait *ostentum* pro prodigio substantive dici, item adjective pro ostentato. Supple igitur infra *sed etiam participialiter pro ostentato testimonio est*, *&c.* Servius I. Georg. 'Obtenta sicut ostenta, ab eo enim quod est ostendor, Veteres partici-

etiam participialiter . . testimonio est Pacuvius in Medo . . atque eccum in ipso tempore ostentum senem: et Attius in Bacchis:[m] præsens præsto irridetis[17] nobis. . . stipe ultro ostentum obtulit.

Ostentum, quo nunc utimur interdum prodigii vice, quin participialiter quoque dici solitum sit, non dubium facit etiam C. Gracchus de legibus a se promulgatis, cum ait, quod unum nobis in ostentum, ipsis in usum asportatur.[18]

Ostiam[n] urbem ad exitum Tiberis in mare fluentis Ancus Martius rex condidisse, et fœminino appellasse vocabulo fertur, quod sive ad urbem, sive ad coloniam, quæ postea condita est, refertur.

Ostia urbs ad exitum[19] Tiberis appellata. [PAUL.

Ovalis[o] corona est myrtea, quam habebant, qui ovantes

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *irrides.*—18 Vet. lib. *adoptatur.*—19 'Scribe ex Festo, ad exitum Tiberis, pro, *ab exitu Tiberis.*' Fulv. Ursin.

NOTÆ

pium ostentus non ostensus dicebant: ipse alibi, Prætentaque Syrtibus arva: Terent. in Eunucho: An ego occasionem mihi ostentatam tam brevem. Similiter et illud in Phormione: Neque me nunc domum reciperem, ni mihi esset spes ostentata hujusce habendæ.' Non dubium est quin Servius in utroque loco Terent. legerit *ostentam.* Dac.

[m] *Attius in Bacchis*] Ejus propemodum deplorata sunt verba. Lege, ut optime Scaliger in conjectaneis, *Pentheus Præsto cerritus nobis se stupens ultro ostentum obtulit.* Quod ex Bacchis Euripidis vertit Attius: Πενθεὺς πρὸς οἴκους ὅδε διὰ σπουδῆς περᾷ. *Idem.*

[n] *Ostiam*] Flor. lib. I. cap. 4. de Anco Martio; 'Ostiamque in ipso maris fluminisque confinio coloniam posuit.' Ait Festus *ostiam* adjective dici, subintellecta urbe sive colonia. *Idem.*

[o] *Ovalis*] Vidend. Plin. lib. XV. cap. 29. Gell. lib. V. cap. 6. Vide etiam Myrtea. *Ant. Aug.*

Ovalis corona] Ex myrto Veneris fronde, quod non Martius, sed quasi Venerius quidam Triumphus esset ovatio, quæ decernebatur, cum aut bella non recte indicta, neque cum justo hoste gesta fuerant, aut cum hostium nomen humile aut non idoneum, ut servorum piratarumque, aut deditione repente facta sine pulvere, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. *Dac.*

introibant, cum bella non erant indicta, aut sine sanguine confecta.

Ovantes,[p] lætantes, ab eo clamore, quem faciunt redeuntes ex pugna victores milites geminata O litera.

Ovem [q] masculino genere dixerunt, ut ovibus duobus, non duabus.

Oufentina tribus ab Oufente fluvio dicta.

Oufentinæ [r] tribus initio causa fuit nomen fluminis [Fest. Oufens, quod est in agro Privernate inter mare et Terracinam. Lucretius: Priverno Oufentina venit, fluvioque Oufente, postea deinde a Censoribus alii quoque diversarum civitatum eidem tribui sunt ascripti.

Ovibus[s] duabus [20] multabantur apud antiquos in minoribus

20 Legendum monet Scal. *duobus*.

NOTÆ

[p] *Ovantes*] Plutar. in Marcello ab *ove* ducit nomen. Dionys. lib. v. ἀπὸ τῆς εὐάστης. *Ant. Aug.*

Ovantes ab eo clamore] Hanc opinionem refellit Plutarch. in Marcello, aitque *ovationem* dici ab *ove*, quam ovantes immolabant. Cui potius assentior quam Becmano, qui *ovo* dictum putat quasi *evo*, ab εὐάζω, evan clamo. A festivitate Bacchi. *Dac.*

[q] *Ovem*] Vide Gell. lib. xi. cap. 1. et Festum verbo 'Ovib.' *Ant. Aug.*

Ovem masculino genere] Varro rerum humanarum lib. xxiii. 'Terentio, quando citatus neque respondit, neque excitatus est, ei ego unum ovem multam dico.' *Dac.*

[r] *Oufentinæ*] Perperam *Lucretius* pro *Lucillius*, ut apud Varronem. *Jos. Scal.*

Oufentinæ tribus] Perperam infra *Lucretius* pro *Lucilius*. Verum est, quod ait, alios eidem tribui ascriptos fuisse, nam crescente ob novos cives frequentia tribus Oufentina cum Falerina fuit addita a Censoribus L. Papirio Crasso et C. Mœnio. Liv. *Dac.*

[s] *Ovibus*] Vide 'Multam' et 'Æstimata.' *Ant. Aug.*

Ovibus] Lege *duobus*, non *duabus*. Sed profecto in his requiro Festi diligentiam, qui in minoribus criminibus ovium duorum, in majoribus triginta boum multam fuisse dixit: cum duo oves nunquam separarentur a triginta bubus, neque contra boves ab ovibus. Tantum abest, ut in multa dicenda boves ante oves nominare religio esset. Quare in majoribus delictis multa erat ovium duorum, boum triginta; et dicebatur maxima, vel suprema: in minoribus delictis ovis unius; et eam minimam vocabant. Vel postquam æstimari cœpit, maxima ac suprema multa trium millium, ac vicessis; minima, æris deni. Quomodo igitur Festus hic oblitus sui contra sententiam suam, hoc scripserit, qui aliter in verbo 'Multa' pronuntiasset, mirari potius, quam rationem reddere possum. Deest autem numerus in bubus: in majoribus autem xxx. boum. *Jos. Scal.*

criminibus, in majoribus autem[1] bubus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio, quæ, posteaquam ære signato uti civitas cœpit, pecoraque multatitia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est; facta est æstimatio pecoralis multæ, et boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est, maxima, appellatur tria millia æris: item vicesis, minoribus delictis.

Oxime, ocissime. [PAUL.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *triginta*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIV.

PA, pro parte,[a] et po, pro populo positum est in Saliari carmine. [FEST.

Pacem a pactione conditionum putat dictam Sinnius Capito, quæ utrique inter se populo sit observanda.

Pax dicta est a pactione. [PAUL.

Pacionem[b] antiqui dicebant, quam nunc pactionem [FEST.

NOTÆ

[a] *Pa, pro parte*] Lege *par:* quia semper integram priorem syllabam usurparunt. Hoc autem a Doriensibus translatum, qui extremas vocum partes abscindebant, vel dimidiatas tantum voces pro totis usurpabant. Sic δῶ pro *δῶμα: κρῖ* pro *κριθή:* ἔρι pro ἔριον, et similia. Sic Osci *coil* dicebant pro *coilum*, id est, *cœlum*. Ennius: 'Divum domus attisonum coil.' Nisi potius dicamus ista, *par, κρῖ, δῶ,* ἔρι, &c. primogenias esse voces, utpote simpliciores, quibus postea sequens ætas literas addidit. Sic Salmas. in Hellen. *χρῖ* et δῶ, antiquiora putat quam *χρῖμνον* et *δῶμα,* idque mihi eo probabilius videtur, quod Osci, quorum lingua antiquior Latina, *coil* dixerunt, quod postea Latini *coilum*. In schedis scriptum *po pro potissimum*. Dac.

[b] *Pacionem*] Vide supra in 'nuptiæ:' 'quod nova pacio fiat.' A Græco πήγω, Doricum *pago:* unde antiquum *paco;* ita enim infra legendum pro *paceo*, 'paco,' 'pacio,' 'pactum,' 'pacisci.' *Idem.*

dicimus: unde et pacisci adhuc, et paceo [1] in usu remanet.

Pæana [c] Apollinem vocaverunt, quod sagittarum [PAUL. ictu eum nocere putabant: est enim παίειν ferire. Alii quod remedians morbis finem faceret talis gravitatis.

Pædidos [d] sordidos significant atque obsoletos, tractum vocabulum a Græco: quia παῖδες, id est, pueri, talis sint ætatis, ut a sordibus nesciant abstinere.

Pagani a pagis dicti.

Pagi [e] dicti a fontibus, quod eadem aqua uterentur: aquæ [2] enim lingua Dorica [3] παγαὶ appellantur.

Paginæ [f] dictæ, quod in libris suam quæque obtineat re-

1 Vett. libb. *pacto, paco.*—2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fontes.*—3 Ead. ed. *Dorica lingua.*

NOTÆ

[c] *Pæana*] *Quod remedians morbis, &c.* mendosa verba, vel maxime inepta. *Ant. Aug.*

Pæana] Vide Serv. ad illud x. Æneid. 'Lætum Pæana secuti.' Mihi maxime placet *Pæan* dici a παίω, medeor, quia malorum avertendorum potens est Apollo, quare et ei in carminibus sæcularibus supplicabatur: unde et preces illæ *Pæanes* dictæ. Postea tamen *Pæanes* dicta quævis alia carmina, quæ Diis canebantur. Immo et ipse Jupiter apud insulam Rhodon cultus sub Pæanis nomine. Notandum præterea Pæanem etiam dici de funebri carmine, ut alibi monuimus. Hesych. Æschyl. in Choëphor. *Dac.*

[d] *Pædidos*] A *pædore*, quod ἀπὸ τοῦ παιδὸς, alii *pedor* a *pede*, ut sit pedum illuvies. Gloss. 'pædor, ῥύπος, αὐχμός.' *Idem.*

[e] *Pagi*] A Dorico πάγα pro πήγη, fons. Serv. II. Georg. 'Villas, quæ pagi, ἀπὸ τῶν παγῶν, appellantur, hoc est, a fontibus, circa quos villæ consueverunt condi: unde et pagani dicti sunt, quasi ex uno fonte potantes.' Pagus constat e pluribus vicis, ut vicus e pluribus casis, nullo mœnium ambitu, accolis dispersis in plano circa flumina vel fontes, qui ad unum locum consilii causa coëunt. Itaque distinguuntur pagani a montanis. Cicero pro Domo: 'nulli pagani aut montani, qui non amplissime de meo reditu decreverunt.' Vide 'publica sacra;' adi et Manut. de quæsitis per epistolam lib. III. quæst. 7. Pagus etiam Latinis idem quod ἔθνος, vel *gens*, et quemvis amplum regionis tractum, totamque aliquam præfecturam, gentemque quamlibet populosam significat. Glossæ: 'Pagus, τοπαρχία, χώρα τις, νομός.' Hinc Helvetiorum tota gens in quatuor pagos divisa apud Cæsarem. Hinc vox nostra Gallica *pays*. Idem.

[f] *Paginæ*] A *pagendo*, id est, *pangendo*, Græcis σελίδεις. *Paginæ* antiquis de libris chartarum proprie dicebantur, et ex una tantum parte scriptæ erant. Tabellæ vero de membranis, et ex utraque parte scribi so-

gionem, ut pagi: vel a pangendo, quod in illis versus pangantur, id est, figuntur.[4]

Palatium [g] mons Romæ appellatus est, quod ibi pascens pecus balare consueverit: vel quod palare, id est, errare,[h] ibi pecudes solerent: alii,[5] quod ibi Hyperborei

4 Ead. ed. *finguntur.* Vir doct. in marg. conj. *figantur.*—5 Vet. lib. *vel.*

NOTÆ

litæ. *Idem.*

g *Palatium*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Palatium] *Palanto* est Græce Παλλαντώ. sed eam Palatiam, et non Latini matrem, sed uxorem, dicit Varro IV. de Latino sermone: 'Sed hoc,' inquit, 'alii a Palatia uxore Latini putarunt.' Loquitur de Palatio. *Jos. Scal.*

Palatium] Solinus: 'A Palantho Hyperborei filia.' *Palanto* Græce Παλλαντὼ, ait Scal. Sed contra Salmas. *Palantho* Græcum est, ἡ Παλανθὼ, non ἡ Παλλαντώ. Φαλάνθη est ἐριουργός. φάλανθος, canus, vel calvus: unde στιλπνὸν et φάλανθον κάρα Silenorum in Græco scriptore, ubi perperam legitur φίλανθον. Et inde vir doctus, in libro de Satyra, florum amantes Silenos sibi fingit, quasi φίλανθον: Græcum esse possit, pro φίλανθος, φάλανθος, calvus: unde ἀναφαλαντίας, recalvus. Φάλανθος nomen urbis et montis Arcadiæ, a Phalanto quodam. Phalanthus, ab Hercule octavus, cum Partheniis Laconibus Tarentum auxit et habitavit. Vide Servium IV. Georg. Φαλανθὼ igitur nomen proprium mulieris, ut Φάλανθος viri. Notat hic Anton. Augustinus, in veteribus libris legi *Palante.* Nos *Palanta* in veterrimo codice scriptum reperimus, quod esset ἡ Φαλάνθη. Sed quis ille Hyperboreus, cujus filia *Palantho*, vel *Palanthe?* An nomen proprium? an gentile? Dionysius Ὑπερβορίδα κόρην appellat, hoc est, ex Hyperboreorum regione: Λατῖνον δὲ ἔκ τινος Ὑπερβορίδος κόρης, ἣν, πατρὸς εἰς ὁμήρειαν δόντος, ἐπήγετο. Hyperboreus igitur ille homo fuit ex Hyperboreorum regione. Ita tamen loquuntur Festus et Solinus, quasi nomen esset proprium, cum scribere debuissent, *cujusdam Hyperborei filia.* Apollo Hyperboreus colebatur a Scythis. Servius: 'secundum Varronem et alios a filia Evandri Palantia, ab Hercule vitiata, et postea illic sepulta.' Alia causa et aliud nomen. *Pallantia*, ἀπὸ τοῦ Πάλλας. Varro Pallantiam hanc uxorem Latini facit, nisi quis dicat *Palantham* tam apud Varronem, quam apud Servium esse legendum τὴν Φαλάνθην. Nam Varro uxorem Latini esse vult, et filiam Evandri, quam Festus Latini matrem et Hyperborei filiam. *Palanthia*, pro *Palantha* vitiose scriptum. Hæc Salm. in exercit. Plin. Sed apud Festum, et apud Solinum, *Hyperboreus*, absolute nomen proprium non est, sed gentile, *Hyperborei filia*, subintelligitur *hominis.* Dac.

h *Vel quod palare, id est, errare*] Secundum etymon *a palare*, Propertius et Ovidius amplexi sunt. Ultimum Virgil. VII. Æneid. Sed eorum nullum verum est. Nam *palatium*, prius dictum *palantium*, a φαλάντιον, ut Græci vocant summa montium juga;

filia Palanto[6] habitaverit, quæ ex Hercule Latinum peperit: alii eundem, quod Pallas ibi sepultus sit, existimant appellari.

Palatualis[i] Flamen ad sacrificandum ei Deæ constitutus erat, in cujus tutela Palatium esse putabant.

Palatualis Flamen constitutus est, quod in tutela [FEST. ejus Deæ Palatium est.

Pales[k] dicebatur Dea pastorum, cujus festa palilia [PAUL. dicebantur, vel, ut alii volunt, dicta parilia, quoniam pro partu pecoris eidem sacra fiebant.

Pallas[l] Minerva est dicta, quod Pallantem gigantem interfecerit; vel, sicut putabant, quod in Pallante palude nata est.

Palmites[m] vitium sarmenta appellantur, quod in modum palmarum humanarum virgulas, quasi digitos, edunt.

Palmulæ appellantur remi a similitudine manus humanæ.

Palpari,[n] blandiri.

6 Vet. lib. *Palante*, et mox *et Herculem*. Vide Notas.

NOTÆ

nam φάλαι, falæ, arces, altitudines: unde et *falantum* Hetruscis cœlum. Vide 'falæ.' *Idem.*

[i] *Palatualis*] Palatea Dea apud Varronem lib. VI. de Ling. Lat. eadem fortasse Palatia Latini uxor, de qua idem lib. IV. *Ant. Aug.*

Palatualis Flamen] Flamen Palatuæ Deæ. Varro lib. VI. 'Sunt in quibus Flaminum cognominibus latent origines, ut qui sunt in versibus plerique Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis. Obscura est eorum origo, Volturnus, Palatua, Fucina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona.' *Dac.*

[k] *Pales*] Vide 'Parilibus.' *Ant. Aug.*

Pales] Eadem quæ Vesta. Ejus festa Palilia et Parilia, quamvis Mario Victorino *Palilia* displiceant, et placeat *Parilia* tantum dici, celebrabantur 11. Kalendas Maii, sive 12. ut Ovidio placet lib. IV. Fast. *Dac.*

[l] *Pallas*] Sive a πάλλειν, ab agitatione, ut ait Plato in Cratylo, sive a Pallante, Gigante, quem interfecit, sive a Pallante palude, ut Tritonia a Tritone, nam Triton et Pallas paludes ad Syrtim minorem. Sed vide 'Minerva' et 'Tritonia.' *Idem.*

[m] *Palmites*] *Palmes* non immediate a *palma*, sed a *palmavitis*, *palmitis*, *palmetis*, *palmes*. Et male Varro lib. I. de R. R. *palmam*, sic enim dicitur et *palmes*, quasi *parilemam* dictam vult, quod uvas pariat, palma enim a similitudine palmæ hominis dicta est, quod, ut ex ista digiti, sic ex illa uvæ, nascuntur. *Idem.*

[n] *Palpari*] Pro *palpare*, molliter

Paludati,[o] armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta paludamenta dicebant.

Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici. [FEST.

Pancarpiæ dicuntur coronæ [p] ex vario genere florum factæ.

Pandana[q] porta dicta est Romæ, quod semper pateret. [PAUL.

Panduculari dicuntur, qui toto corpore oscitantes extenduntur: eo quod pandi fiunt.

Pandicularis dicebatur dies,[r] idem et communicarius, in quo omnibus Diis communiter sacrificabatur.

Pangere, figere: unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur: inde etiam versus pangi, vel[7] figi in cera dicuntur.

Pangere[s] significat figere: unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur . . . . [FEST.

7 Vet. lib. *id est.*

NOTÆ

tractare, palpo percutere. Lucil. Sat. lib. XXIX. 'Hic, ubi me videt, subblanditur, palpatur, caput scabit, pedes legit.' *Idem.*

[o] *Paludati*] Inde *paludatum* pro quovis milite invenias, ut apud Lucil. 'Paludatus rorarius.' Satir. lib. x. Proprie autem 'paludæ' et 'paludamenta,' Imperatorum erant insignia, quæ thoraci superimponebantur. *Id.*

[p] *Pancarpiæ coronæ*] Quicquid miscellum esset et ex variis rebus contextum consarcinatumque, *pancarpum* Græci dixere. Sic *pancarpum* apud Justinianum novella CV. Spectaculum ab omnigenis bestiis, quæ depugnabantur et occidebantur ab hominibus, qui operam suam ad eas conficiendas locabant. Vide Cassianum Collat. cap. 14. Cassiodor. lib. v. Epist. 42. D. Augustinum adversus Secundinum. Sic παγκάρπους στεφάνους Græci dixere non solum ex omni florum, sed etiam ex omni genere fructuum compositas corollas, quales eæ sunt, quibus columnarum frontes ornabantur, quas ἐγκάρπους vocat Vitruvius lib. IV. cap. 1. Vide Salmasium in Julio Capitolino. *Idem.*

[q] *Pandana*] Varro lib. IV. 'Quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam.' Dicebatur etiam 'Romanula' et 'Libera.' *Idem.*

[r] *Pandicularis dies*] An, quod is dies in Deos omnes pariter extendi videretur, cum in eo iis omnibus communiter sacra fierent? *Idem.*

[s] *Pangere*] Vide 'impages.' Quæ desunt, supplebis ex epitome. *Idem.*

. . . .
. . . . . .

Panibus[t] redimibant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia sacrificium fiebat ob frugum eventum: et equus potius, quam bos immolabatur; quod hic bos frugibus pariendis aptus.

Pantices[u] frus[8] ventris. [PAUL.

***Pantices dicebant* frus ventris. . . . . [FEST.**
***appellat a quo* . . . mi ag. . . .**

Panus[x] facit diminutivum panicula.[9]

Papillæ[y] capitula mammarum dictæ, quod papularum sunt similes.

Papiria tribus a Papirio vocata. [PAUL.

***Papiria[z] tribus a Papirio appellata est, vel a nomine* [FEST.**
***agri: qui circa Tusculum est: huic Papinia tribus ita conjuncta fuit, ut de finib. aliquando susceperit bellum,* quod**

8 Legunt quidam *fluxus*.—9 Al. *panucula*.

NOTÆ

t *Panibus*] Equus October dicebatur. Vide 'October.' *Idem.*

u *Pantices*] Plautus in Pseud. 'Vino modo cupidæ estis; Eo vos vostros panticesque adeo madefacitis, quom sim ego hic siccus.' Martial. lib. VI. 'Quid cum panticibus laxis, et compede grandi.' *Ant. Aug.*

Pantices] Quid sit *frus*, nescio. *Jos. Scal.*

Pantices] Quid sit *frus* ignotum est. Legunt quidam *fluxus*, quod probari non potest. Melius qui *viscus ventris*. Quid si *frus* sit pro *frux*, quomodo antiqui dicebant pro *fructu*? Ut *fructum ventris* Festus vocet *Pantices*, intestina. *Pantex* vulgo *panse*. In Phallicis, 'et æstuantes solvi pantices Obesam ad uxorem redis.' *Dac.*

x *Panus*] Nonius 'Panullam.' *Ant. Aug.*

Panus] De 'Panicula' et 'Panucellium' nos satis multa olim in Varronem. Glossarium: 'Pannucellium, πήνιον.' *Jos. Scal.*

Panus] Glomus lanæ carptæ et ad nendum paratæ; unde *panicula*, lanosa coma milii arundinis. Plaut. Mil. Glor. I. 1. 'Quojus tu legiones difflavisti spiritu Quasi ventus folia aut paniculam tectoriam.' *Dac.*

y *Papillæ*] Melius alii a *papa*, puerorum cibo, quod a *papare*, comedere. Isidor. lib. XI. cap. 11. 'Papillæ capita mammarum sunt, quas infantes sugentes comprehendunt: et dictæ papillæ, quod eas infantes quasi pappant dum lac sugunt.' *Idem.*

z *Papiria*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Papiria tribus] Papiriæ tribus meminit Liv. et Dionysius, ab agro Papirio circa Tusculum sic dicta. De *Papinia* vide suo loco. *Dac.*

indi*ctum per fetiales cum esset duce*. . . . *in*-*fer*tur. bellum *itaque initurae, cum utraque tribus instruc*tos exer*citus haberent ad dimicandum, quia alterius dux* disces-serat *jam ab armis, caduceatoribus antequam* signum con-*ferrent, utrinque ad exercitus missis,* rem in ipsorum ar*bi-trio futuram denuntiarunt ac potestate: ita sine ulla dimi-catione utriusque* exercitus suffra*gio pax facta*.

Pappi [a] carduorum flores. Lucretius: Vestem, nec [PAUL. plumas avium, papposque volantis.

*Et in comiti*o quoque [10 b] *sortiri aut inter* se *parare* [FEST.

10 In ed. Scal. ita extat fragmentum:

'. . . . . . o quoque . . . . FEST.
. . . . . . rumex . . . .
. . . . . . sulibus æ . . . .
. . . . . . tq. ex ea . . . .
. . . . . . s magistra . . . .
. . . . . . intra dies . . . .
. . . . . . ncias inter se pa . . . . .
. . . . . . vit civis aliter inter . . . .
. . . . . . lege primum factus . . . .
. . . . . . circo sunt creati . . . .'

NOTÆ

[a] *Pappi*] Infra. Loquebatur de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias: quod aliter comparare provincias dictum fuit: definiebanturque dies, intra quos dies comparare deberent. Aut cum comparatio non interveniebat, ut is præferretur, qui lege, vel suffragio primum factus esset: aut talia: nequid nugarum harioler. Reliqua assequi non potui. *Jos. Scal.*

Pappi] Pappus antiqua lingua senex est. Attellanorum propria vox. Pomponius in pictoribus, 'pappus hac in ædi habitat scenica non sesquiscenica.' Ad cujus canitiei similitudinem lanugo carduorum *pappus* dicitur, Græcis πάππος. Sophocl. *Dac.*

Post *Pappi*, Fragmentum Festi pertinere arbitror ad verbum 'parare,' pro quo sæpius Livius 'comparare' scribit. 'Consules aut sortiantur, aut inter se comparent:' quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. initio lib. XXX. 'Consules cum de rep. belloque ad senatum retulissent, censuerunt patres, ut Consules inter se compararent, sortirenturve, uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Et lib. XXXII. 'Decreverunt patres, ut provincias Macedoniam atque Italiam Consules compararent inter se, sortirenturve.' Et lib. XXXVII. 'Cum Senatus aut sortiri, aut comparare inter se provincias Consules jussisset.' *Ant. Aug.*

[b] . . . *Et in comitio quoque*] Hic agebat Festus de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias, quod aliter comparare provincias dictum fuit: 'Consules aut sortiantur, aut

solebant utrum exire, utrum domi manere oporteret: nam consulibus *æque ac prætoribus novis in provinciam ire* atque ex ea *rem gerere, contra abire anni prioris* magistra*tibus opus erat. Lege etiam cavebant ut certos* intra dies *designati pro*vincias inter se pa*rarent.*

Peregrinos inter[c] Pr. dr. quod aliter inter civis, aliter inter peregrinos jus dicebatur a prætore, ideoque lege primum factus[11] cum unus tantum fuisset, postea duo idcirco sunt creati prætores.

Pararium[d] æs appellabatur id, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. [PAUL.

Parasangæ[e] apud Persas viarum mensuræ.

Parens[f] vulgo pater, aut mater appellatur: sed juris prudentes avos, et proavos, avias, et proavias, parentum nomine appellari dicunt.

11 Vet. cod. *fratres.*

NOTÆ

inter se comparent.' Quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. lib. xxx. 'Censuerunt patres, ut consules inter se compararent, sortirenturve, uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Sed verba Festi male divulsa sunt: nam prior pars capitis adhæsit post *prabia*. Huc igitur retrahenda, et sic concipiendus locus integer ex sched. 'Parare inter se munus dicebatur cum sortitio fiebat a Magistratibus P. R. uter Magistratus utramque rem acere deberet, aut inter se compararent de rebus lege mandatis, itaque in senatu et in comitio quoque,' &c. *Acere* pro *agere*, ut supra 'acitare' pro 'agitare.' Non solum autem Magistratus sortiebantur utrum exire, utrum domi manere oporteret, sed etiam prætores, qui in urbe jus dicturi erant, sortiebantur antequam magistratum inirent, quis de ambitu, quis de veneficiis, &c. jus dicturus esset. *Dac.*

c *Peregrinos inter*] Ista *Pr. dr.* interpretor, 'prætor datur.' Verum est, quod ait, primum creatum fuisse unum prætorem, urbanum nempe, ann. 388. et deinde, propter magnam peregrinorum turbam, alterum prætorem, nempe peregrinum, adjectum, an. 501. illum inter cives, hunc inter cives et peregrinos, jus dicentem, sed crevit postea prætorum numerus. Creati enim usque ad 18. Vide Lips. Antiquit. Rom. lib. I. cap. 10. *Idem.*

d *Pararium*] Quod pro paribus, hoc est, binis equis. *Equitibus dabatur*, vide 'paribus equis.' *Idem.*

e *Parasangæ*] Ex Herodoto et Hesychio 30. stadia continent. Sunt tamen, qui usque ad 60. tribuant. *Idem.*

f *Parens*] Parentum et patrum nomine avi et proavi continentur, ut filiorum voce nepotes; nepotum vero, omnes posteri. *Idem.*

Parere, obedire.

Paribus equis,[g] id est, duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum.

Parici[h] quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam paricida non utique is, qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcumque hominem. Id autem[12] fuisse indicat lex Numæ Pompilii Regis his composita verbis: SI QUIS HOMINEM LIBERUM DOLO SCIENS MORTI DUIT PARICIDA ESTO.[13]

Parilibus[i] Romulus urbem condidit, quem diem [PAUL. festum[14] præcipue habebant juniores.

Parilibus urbem condidit Rom*ulus quem diem festum* [FEST. *præcipue* habebant junio*res*.

Parmulis[k] pugnare milites soliti sunt: quarum usum sustulit C. Marius, datis in vicem earum Bruttianis.

12 Vet. lib. *indemnatum*.—13 Vide Notas.—14 Ed. Scal. *dum festum*.

NOTÆ

[g] *Paribus equis*] Pares dicebant binos et fratres: Propert. lib. III. El. 7. 'Electosque pares sylvestri ex ubere reges.' Sic contra *fratres* dicebant pro binis et paribus, inde *fratrare* puerorum mammæ dicuntur, quod velut fratres pares oriuntur. *Idem.*

[h] *Parici*] Persuaserunt sibi docti viri *Paricos* quæstores dictos, qui rerum capitalium causa creati essent. Nos contra omni opere contendimus, non *Parici quæstores*, sed *Paricidi quæstores* legendum esse. Vide vocem 'Quæstores.' Ita igitur vocabantur Quæstores rerum capitalium. Clausula vero, PARICIDA ESTO, in omni re capitali ponebatur. Cicero II. de legib. 'Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapsitve, Paricida esto:' id est, capital esto. *Jos. Scal.*

Parici quæstores] Mirum, cur hic locus viros eruditos tot modis torserit, cum ex alio ejusdem Festi loco ei medicinam parare in promptu fuerit: 'Quæstores,' inquit, 'dicebantur, quod quærerent de rebus capitalibus, unde, qui talia quærunt quæstores paricidi appellantur.' Quare vides hic etiam legendum, ut optime Scaliger, *Paricidi quæstores*. Dac.

[i] *Parilibus*] Ita scriptum in fastis II. Kal. Maias. Alii *Palilia* appellant a *Pale*. Vidend. Varro lib. V. Ovid. lib. IV. Fastor. Vide 'Pales.' *Ant. Aug.*

Parilibus] Propert. Eleg. 1. lib. IV. 'Urbi Festus erat, dixere Palilia patres. Hic cœpit primus mœnibus esse dies.' Idem Plin. lib. XVIII. cap. 26. Varro de R. R. lib. II. cap. 1. et alii multi. *Dac.*

[k] *Parmulis*] Vide 'Bruttianæ.'

Parones [l] navium genus, ad cujus similitudinem myoparo vocatur. [PAUL.

Parret significat apparebit.

Parret,[15 m] quod est in formulis, debuit et producta priore syllaba pronuntiari, et non gemino R scribi, ut fieret paret, quod est, inveniatur; ut comparet, apparet.[16] [FEST.

Parsi,[n] non peperci, ait Cato in eadem oratione.[17] Scio fortunas secundas negligentiam prendere solere: quod uti prohibitum irem, quod in me esset, meo labori non parsi.

Parsi (idem) Cato dixit, pro peperci. [PAUL.

Partus et pro nascendo ponitur, et pro parato. Nævius:[18] Male parta male dilabuntur. [FEST.

15 Vet. lib. *Paret.*—16 Legendum monent Scal. Dac. *quod et inveniatur in comparet, apparet.*—17 Vet. lib. *ait Cato in Orat. ad lites Censorias.* Vide infra.—18 Vet. lib. *Ennius.*

NOTÆ

Ant. Aug.

Parmulis] Parmæ equitum et militum fuere, sed magnitudine differebant; velitares enim breviores erant, quam equestres. Neque, cum ait Festus pro parmis datas esse Bruttianas a Mario, sublatum esse parmarum usum intelligit, sed pro Romanis Bruttianas esse inductas, non mutata forma, rotundas enim ætate sua Varro, Mario junior, ostendit, sed magnitudine vel aucta vel imminuta. Auctam tamen verisimilius est, quia Romanas Festus vocat 'Parmulas,' Bruttianas vero 'parmas.' Vide 'Bruttianæ.' Vide et Manut. de quæsitis per epistol. lib. III. quæst. 6. ubi Carthaginienses parma usos, ex Suida observat. *Dac.*

[l] *Parones*] Vide 'Myoparo.' *Idem.*

[m] *Parret*] Cicero in Verrin. Divin. 'Si paret eam se, et sua Veneris esse dixisse:' et lib. IV. 'Si paret fundum Capenatem, quo de agitur, ex jure eum P. Servilii esse:' et lib. V. 'si paret jugera fundi esse plura, et si paret adversus edictum fecisse:' et pro Q. Roscio, 'si paret HS. IↃↃↃ. dari.' Justin. lib. V. Institut. 'Si apparet eum dare oportere:' cui formulæ addit Theophilus, 'condemna eum judex.' *Ant. Aug.*

Parret] In formulis judiciorum dandorum primas tenebat *paret*. Petron. 'Jurisconsultus paret, non paret, habeto Atque estó quicquid Servius et Labeo.' Apud Veteres enim multa verba duplici conjugatione inflexa leguntur: 'caveo,' 'cavo,' Horat. 'Ferveo,' 'fervo,' Virgil. 'fulgeo,' 'fulgo,' Lucret. 'indulgeo,' 'indulgo,' Terent. 'Oleo,' 'olo,' Plaut. &c. Lege in fine, *quod et inveniatur in comparet, apparet.* Ait *paret* unico *r* scribi debere, ut 'apparet,' 'comparet.' *Dac.*

[n] *Parsi*] *In eadem oratione,* nempe, *in oratione ad lites Censorias.* Neque tamen illa in textum recipienda, nam *in eadem oratione* Festus scripsit, quia scilicet hæc continuo sequebantur post 'periculatus sum,' ubi orationem ad lites Censorias laudavit. *Idem.*

Parum cavisse [19] [o] videri pronuntiat magistratus, cum de consilii sententia capitis quem condemnaturus est.

Parumper [p] significat paulisper, quasi perparum, [PAUL. hoc est, valde parum: refertur autem ad tempus.

Pascales oves Cato posuit pro pascuales.

Pascales [q] *oves, pro pascuales, ins*cienter Cato dixit in [FEST. ea *quam scripsit.* . . . . . *pas*calis ovis vetuit. *Item, pellitam ovem Tarentinam* [20] appellat in ea ora*tione quam scripsit.* . . . . . . *pretio* Tarenti plus c. . . *sesterciis pellitam ovem, q*uam in agro Tarentino [1] *quod pasceret.* .

19 Viri docti substituunt *Patravisse.*—20 Ed. Scal. *ovem laxentinam.*—1 Ead. ed. *ignaro Terentino.* Vid. Not.

NOTÆ

[o] *Parum cavisse*] Non placet, quod substituunt docti, *Patravisse.* Ea modestia fuit Veterum, ut non fecisse, sed fecisse videri, et ne fecisse quidem, sed parum cautum fuisse, dicerent. *Jos. Scal.*

[p] *Parumper*] A Græco potius παῦρόν περ. *Dac.*

[q] *Pascales*] Postrema verba Festi videntur pertinere ad ludos sæculares, qui in Terentino agro centesimo quoque anno fiebant. Vide 'Terentum.' *Ant. Aug.*

Pascales] *Pascales oves,* νομαίους, καὶ ἀγελαίους, alibi interpretati sumus. Propterea eædem *Passales* quoque dicebantur, quod passim pascerentur: et nos ibidem εἰκαίους interpretabamur. Opponi pellitis, quæ in agro Tarentino pascebantur, admonuimus: de quibus pellitis hic in fine scribebatur. Propterea pro illis verbis, *ignaro Terentino,* scribo, *in agro Tarentino.* Non igitur de ludis Terenti in campo Martio hic agebatur, ut volunt docti viri. Vide Conjectaneum tertium. *Jos. Scal*

Pascales oves] Ait Catonem inscienter dixisse *pascales,* cum *pascuales* dicendum esset a *pascuis.* In verbis Catonis infra aliquid turbatum fuisse suspicor: forsan supplendum *plus C. sestertiis pellitam ovem, quam pascalem, in agro Tar. &c.* De Tarentinis ovibus, quæ pellitæ, Varro de R. R. cap. 2. 'Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ et Atticæ, pellibus integuntur ne lana inquinetur quominus vel infici recte possit, vel lavari ac parari.' Inde Horat. 'Pellitis ovibus Galesi.' ὑποδιφθέρας πολμνας eleganter vocat Strab. lib. IV. Porro *pascales* oves hirtæ erant et Soloces. Lucil. 'Pascali pecore ac montano, hirto atque soloce.' Unde Columel. 'dissimilem,' inquit, 'rationem postulat hirtum atque Tarentinum.' 'Pascales oves' et 'pascales gallinas' νομαίους καὶ ἀγελαίους Græci dicunt, proptereaque eædem *passales* etiam dicebantur, quod passim, id est, εἰκῇ pascerent. *Dac.*

Pascito linguam[r] in sacrificiis dicebatur, id est, coërceto,[2] contineto, taceto. [PAUL.

Passales,[s] et oves, et gallinæ appellantur; quod passim pascuntur.

Passer[t] marinus, quem vocat vulgus stutomellum.[3] [FEST.

Pastillum[u] est in sacris libi genus rotundi. [PAUL.

Pastillus forma panis parvi, utique diminutivum est a pane. [FEST.

Patagium[x] est quod ad summam tunicam assui solet, quæ

2 Vet. lib. *coërcito.*—3 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *struthocamelum.* Dac. legendum monet *struthiocamelum.*

NOTÆ

[r] *Pascito linguam*] Vide 'comperce,' *pascito* pro *parcito.* Salmasius tamen legebat *parcito.* 'Perperam legitur,' inquit, 'pascito linguam, quod ineptum est.' 'Compescere' quidem dicitur coërcere: quod proprie sit in idem pascuum cogere animalia, et compellere, cui contrarium 'dispescere:' sed 'pascere' simpliciter pro coërcere inauditum est. 'Parcere linguam:' φείδεσθαι τῆς γλώσσης, tacere, abstinere linguam. *Idem.*

[s] *Passales*] Vide supra 'Pascales.' *Idem.*

[t] *Passer*] Plautus Persa: 'Vola curriculo. P. Istuc marinus passer per circum solet.' Notavimus ad Ausonium in illud ad Accium Paulum Rhetorem Begerritanum: 'Ovum tu coque passeris marini.' *Jos. Scal.*

Passer] Plautus Persa: 'Vola curriculo. PÆ. Istuc marinus passer per circum solet.' In fine lege *struthiocamelum.* Passerem autem vocarunt Veteres quod avis esset, imitatione Græcorum, qui στρουθίον vocant; et marinum, διαπόντιον, quod peregrinus et ultra marinus. Et struthiocamelum, quod colli et crurum longitudine camelo similis esset. *Dac.*

[u] *Pastillum*] *Pastillum* et *pastillus* a *pane, paniculus, panicillus, pastillus,* genus libi rotundi; quare in glossis: 'pastillus, τροχισκός. τροχοειδὴς ἄρτος.' *Idem.*

[x] *Patagium*] *Patagium* assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum. Livius libro IV. 'Placet tollendæ ambitionis causa Tribunos legem promulgare, ne cui album investimentum addere petitionis causa liceret.' Lege, *ne cui clavum in vestimentum.* Nam ex corrupta scriptura *clabum* manavit error. *Jos. Scal.*

Patagium] Assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum, unde 'patagiatæ vestes:' Plaut. Epidic. II. 2. et 'patagiarii' in Aulul. *Patagium* autem sic dictum vult Scal. quod quibusdam maculis et nævis inspersum erat, a *patago,* morbo pestilenti, quo qui moriuntur nullum indicium morbi relinquunt aliud quam nævulos in parte corporis. Patagi meminit Plaut. 'Mecum habet patagus morbus. Ais.' *Patagus* a πατάσσω, ferio. Turnebus putavit *patagum* esse morbum vitis, cum sauciatur ligone in ablaqueatione; legitur enim apud Theophrast. πάταγον εὐλα-

et patagiata dicitur: et patagiarii ejusmodi opera faciunt.

Patagus morbi genus.

Patalem [4] [y] bovem Plautus appellat, cujus cornua diversa sunt, ac late pateant.

Patellæ, vasa picata parva sacrificiis faciendis apta. [PAUL.

Patellæ,[z] *vascula parva picata* item sacris *faciendis apta : quæ erant* velut capidu*la quædam.* [FEST.

Pateram perplovere in sacris cum dicitur, significat pertusam esse. [PAUL.

Pateram perplovere [5] [a] cum dicerent, significabant pertusam esse. [FEST.

4 Vet. lib. *Patulum.*—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *perpluere.*

NOTÆ

βούμενοι, ubi Theodorus legisse videtur *πάσσαλον*. *Dac.*

[y] *Patalem*] Locus Plauti est in Truculento: quam Comœdiam nos majore ex parte a mendis vindicavimus: 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem, Cumque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetem, Quam tuas centum cænatas noctes mihi dono dari.' *Jos. Scal.*

Patalem bovem] Verba Plaut. e Trucul. II. 2. 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem.' Ab eadem mente Græci *πεταλεῖς* sive *πετάλους* vocant patales boves. Athen. lib. IX. *Πετηνοὺς* vocat Hesych. sed vett. Plauti codd. ut et Festi, non *patalem* habent, sed *patulum:* quæ vera lectio videri possit, sive potius *patulem*, ut *patulus* et *patulis* promiscue dictum sit. Non pugnabo tamen, si quis *patalem* retineat. *Patalis* enim recte dici potuit a *patare*, unde compositum *expatare*. Dac.

[z] *Patellæ*] 'Velut capidulæ,' inquit Festus. Vide 'Capis.' Cicero parad. 1. 'Quid Numa Pompilius? minusne gratas Diis immortalibus capides, ac fictiles urnas fuisse, quam felicatas aliorum pateras arbitramur?' et lib. III. de Nat. Deor. 'Capidunculis his, quas Numa nobis reliquit.' Varro lib. IV. et VIII. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Patellæ] Diminut. a *patina*, quod a Græco *πατάνη*, *a* mutato in *i*. Sacrificiis aptas innuit Varro Manio apud Nonium: 'Quocirca oportet bonum civem legibus parere, et Deos colere, in patellam dare *μικρὸν κρέας*.' Nam de cibis etiam in patella in focum Laribus deferebant, qui et inde *patellarii* dicti. In patellis etiam sive pateris Deo vinum libabant. Varro lib. IV. 'Patinas a patulo dixerunt, ut pusillus, quod his libarent cœnis patellas.' Ita enim distinguendus hic locus. De *capidulis* vide in voce 'capis.' *Dac.*

[a] *Pateram perplovere*] Diis vinum offerebatur in pateris, unde usitata in sacrificiis formula, 'patera perplovit,' id est, hac et illac perfluit. *Idem.*

Pater patrimus[b] **dicebatur apud antiquos, qui cum jam ipse pater esset, habebat etiam tum patrem.**

Patro*nus ab*[c] *antiquis cur dictus* sit manifestum; quia *ut patres filiorum, sic hi*[6] numerari inter do*minos clientum consueverunt.*

Patres[d] **senatores ideo appellati sunt, quia agrorum [PAUL. partes attribuebant tenuioribus, ac liberis propriis.**

***Patres appe*llantur ex quibus Senatus *constat,*[7] *quos* [FEST. *initio urbis* conditæ Romulus C. *delegit, et sic appellavit,* quorum consilio atque *prudentia respublica ad*ministraretur atque *gubernaretur, quique* agrorum[8] partes ad*tribuerent tenuioribus* perinde ac liberis, *ac pecunias dividerent, etenim* solebant jam inde a Ro*mulo nummis auri atque* argenti signati ul*tramarinis uti, id quod* publicæ et privatæ *rationes commentariorum docen*t.**

Patrum commu*ne*[e] *cum populo suffragium, quibus suffragantibus fit populi scitum.*

6 Ed. Scal. *si hic.*—7 Ead. ed. *ex quibus Senatus. Constat.*—8 Ead. ed. *quia agrorum partes adtribuerant.* Vide Notas.

NOTÆ

[b] *Pater patrimus*] Vide 'Matrimi ac patrimi.' *Idem.*

[c] *Patronus ab, &c.*] Ait a *patre* patronos dici, quia clientium veluti patres sunt. Hinc Varro in ea oratione, quam dixit apud Consules in Lentulum: 'Patrem primum: postea patronum primum nomen habere.' *Idem.*

[d] *Patres*] Infra: *Patres appellantur ex quibus Senatus est: quos initio Urbis conditæ Romulus C. delegit, quorum consilio atque prudentia Resp. administraretur, atque tenuioribus agrorum partes attribuerentur perinde ac liberis propriis, ac nummi distribuerentur: quia solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti, quod publicæ et privatæ rationes docent.* Ex his cognoscimus, quare Festus velit Patres dictos, quod, tanquam filiis, plebi et agros attribuerent et nummos largirentur. Nam de ultramarinis nummis argenteis certum est. Plinius lib. XXXIII. cap. 3. 'Qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur.' *Jos. Scal.*

Patres] Ex his cognoscimus, Festum patres dictos voluisse a paterno affectu, quod tenuioribus, tanquam liberis, et agros attribuerent et pecunias largirentur. Idem Sallust. in Catil. 'Hi vel ætate vel curæ similitudine patres appellabantur.' Verum est, quod ait de nummis ultramarinis argenteis. Plin. l. XXXIII. c. 3. *Dac.*

[e] *Patrum commune*] Vide 'populi

Patricios,[f] Cincius ait in libro de Comitiis, eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur.

Patricius vicus [g] Romæ dictus, eo quod ibi patricii habitaverunt jubente Servio Tullio, ut si quid molirentur adversus ipsum, ex locis superioribus opprimerentur.

Patrimi et matrimi [h] pueri tres adhibebantur in [PAUL. nuptiis: unus, qui facem præferret ex spina alba,[i] qui[9] noctu nubebant; duo, qui nubentem tenebant.

Patrimi et matrimi pueri prætextati tres nubentem [FEST. deducunt: unus, qui facem præfert ex spina alba, quia noctu nubebant; duo, qui tenent nubentem.

9 Ead. ed. *quia*.

NOTÆ

commune.' *Idem.*

[f] *Patricios*] Cincii opinio vera fortasse fuit tum, cum primum patricii a plebeiis in ipso initio urbis Romæ fuere distincti. *Ant. Aug.*

Patricios] Hanc Cincii opinionem non cuivis passim notam confirmant verba P. Decii Muris apud Livium lib. x. 'An unquam fando audiistis Patricios primo esse factos, non de cœlo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, ingenuos?' *Jos. Scal.*

[g] *Patricius vicus*] In Exquiliarum parte fuisse certum est. Vide 'Septimontio.' *Dac.*

[h] *Patrimi et matrimi*] Catull. in Epithal. 'Mitte brachiolum teres, Prætextate, puellulæ.' Idem in Græcia fiebat. Callimach. αὐτίκα τὴν τᾶλιν παιδὶ σὺν ἀμφιθαλεῖ. Nam τᾶλις est, 'nova nupta:' παῖς ἀμφιθαλὴς, puer patrimus matrimus. *Idem.*

[i] *Facem præfert ex spina alba*] Male quidam, *ex pinu alba*. Ex spina alba etiam faces novis nuptis præferebantur. Varro de vita pop. Rom. lib. XI. 'Cum a nova nupta ignis in face afferretur foco ejus sumtus, cum fax ex spina alba esset, ut eam puer ingenuus afferret.' Causam affert Plinius, cur spina alba uterentur: sic enim lib. XVI. cap. 18. 'Et spina nuptiarum facibus auspicatissima, quoniam inde fecerunt pastores, qui rapuerunt Sabinas, ut auctor est Masurius.' Sed illud verius, adhibitam albam spinam, quia esset auspicatissima, et malas noxas averruncare crederetur. Ovid. 'Sic fatus virgam qua tristes pellere posset A foribus noxas, (hæc erat alba,) dedit.' Quare et ex ea virga lanalis fiebat. Ovid. 'Virgaque lanalis de spina sumitur alba.' Fruticem etiam illum, quem vulgo vocamus *aubépine*, felicissimum putant aniculæ nostræ rusticæ. Sed redeamus ad faces. Præferebantur quoque ex pinu: quare Catulli optimi codd. *pineam quate tædam*, ubi alii *spineam*. Sic 'pinum pronubam' vocat Virgil. in Ciri: 'Pronuba nec custos accendet pinus honores.' Neque *pinea* tantum fuit, sed et *Cornea*. Idem.

Patrocinia[k] appellari cœpta sunt, cum plebs distributa est inter patres, ut eorum opibus tuta esset.

Pauciens[l] dicebant pro raro. Titinius: uxorem pauciens videbo.

Paveri[10] [m] frumenta dicebant antiqui, quæ de vagina non bene exibant. [PAUL.

Pavimenta Pœnica[n] marmore Numidico constrata significat Cato, cum ait in ea, quam habuit, ne quis consul bis fieret: dicere possum quibus villæ, atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent. [FEST.

Pavimenta Pœnica, hoc est, marmore Numidico. [PAUL.

Pauperies damnum[o] dicitur, quod quadrupes facit.

PECTINATUM[11] [p] tectum dicitur a similitudine pectinis in duas partes devexum, ut testudinatum in quatuor.

Pectuscum[q] palati[12] dicta est ea regio urbis, quam Romulus obversam posuit, ea parte, in qua plurimum erat agri Romani ad mare versus, et qua[13] mollissime adibatur urbs: cum Etruscorum agrum a Romano Tiberis discluderet, ceteræ vicinæ civitates colles aliquos[14] haberent oppositos. [FEST.

10 Scal. legit *Pavera.*—11 Ed. Scal. *Pectenatum.*—12 Ead. ed. *Petuscum.* Legendum monet Dac. *Pecuscum palatii.* Hoc et seq. cap. in vett. libb. non extant.—13 Ed. Scal. *quia.*—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliquot.*

NOTÆ

[k] *Patrocinia*] De his Dionys. lib. XI. Vide 'Patres.' *Ant. Aug.*

Patrocinia] A *patrono* potius per syncopen *patrocinium.* Dac.

[l] *Pauciens*] Titinius in Gemina apud Nonium: 'Postquam factus maritus hanc domum abhorres; Tuam etiam uxorem pauciens videbo.' *Ant. Aug.*

[m] *Paveri*] *Pavera.* Alibi olim explicavimus. *Jos. Scal.*

Paveri frumenta] Legit Scal. *pavera frumenta:* id est, paviendo multum trita, ut granum deglubatur. Sed et stare potest altera lectio. *Dac.*

[n] *Pavimenta Pœnica*] Quia Numidia generosi marmoris ferax. *Idem.*

[o] *Pauperies damnum*] E leg. XII. tab. 'Si quadrupes pauperiem faxit, domino noxæve dedito.' *Idem.*

[p] *Pectinatum*] Quod in duas partes devexum est, et ad similitudinem pectinis tectum, ut 'testudinatum' Vitruvio, quod ex quatuor, ad similitudinem testudinis. *Idem.*

[q] *Pectuscum*] Legendum, *Pecuscum palatii.* *Pecuscum* a *pecore,* quod ea parte pecora pascerentur. *Idem.*

Peculatus [r] est nunc quidem, qualecumque publicum furtum, sed inductum est a pecore, ut pecunia quoque ipsa. Jam etiam noxii [15] pecore multabantur, quod neque æris adhuc, neque argenti erat copia: itaque suprema multa etiam nunc appellatur.

Peculatus furtum [s] publicum a pecore dictum, sic- [PAUL ut et pecunia: eo quod antiqui Romani nihil præter pecora habebant.

Peculatus, id est, furtum publicum, dici cœpit a pecore tunc, cum Romani præter pecudes nihil haberent.

Peculatus furtum publicum dici [t] cœptus est a pe- [FEST.

15 Id. ibid. *noxiæ*.

NOTÆ

[r] *Peculatus*] Quod Paulus ait aliquando Romanos præter pecudes nihil habuisse, falsum est. Verum tamen est a pecoribus pecuniam appellatam: et eisdem esse primum æs a Servio Tullio signatum ovium boumque effigie: ut Varro ait lib. XI. de Re Rust. et lib. IV. de Ling. Lat. Plin. lib. XVIII. cap. 3. Festus verbo 'Pecuniam.' Neque etiam verum est, Menenio et Sestio consulibus, aut etiam ante legem Tarpeiam, æs non fuisse signatum. Argentum tamen signatum plures ferunt paucis annis ante bellum Punicum primum. Nonnulli ad Servium referunt, tam argentum, quam æs signatum. Lege autem Tarpeia constitutum est, ut duas oves, 30. boves multa non excederet. Lege Menenia oves decussi, boves centussi æstimatæ sunt. Festi autem verba ostendere videntur, Menenium consulem ante Tarpeiam legem fuisse: medioque tempore æs argentumque fuisse signatum. Vide 'Multam,' et 'Ovibus,' et 'Æstimata.' Quæ omnia inter se, et cum his minime conveniunt. Vide etiam Gell. lib. XI. cap. 1. Peculatus autem nihil habet cum multa commune. Ideo totum hoc caput et Verrio et Festo indignum est. *Ant. Aug.*

Peculatus] Veteribus proprie dicebatur, cum multa, quæ pecore dicta erat, per fraudem avertebatur, sed postea de quolibet furto dici cœpit. Vide 'Depeculatus.' *Dac.*

[s] *Peculatus furtum*] Quod ait Paulus antiquos Rom. nil præter pecora habuisse, id manifesto falsum est, vel ex superioribus Festi verbis, quæ in fine τοῦ *patres* leguntur, 'Quin solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti.' *Idem.*

[t] *Peculatus 'furtum publicum dici*] Hic certe Festus sui oblitus est: nam falsum Menenio et Sestio Coss. aut ante legem Tarpeiam æs non fuisse signatum. Falsum est etiam Menenium et Sestium ante Tarpeiam legem consules fuisse. Nam Tarpeius Montanus Capitolinus et A. Aterius Fontinalis Coss. fuerunt anno urbis 300. Hi legem sanxerunt, ut duas oves et 30. boves multa ne excederet, quæ lex et Tarpeia et Ateria dicta est. At P. Sestius Capitolinus et L. Menenius Lanatus consu-

core, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit: siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum: eam legem [16] sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules: quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimaretur.

Peculium [u] servorum a pecore item dictum est, ut pecunia patrum familiæ.

Peculium servorum a pecore dictum, sicut et pecunia nobilium. [PAUL.

Pecunia [17] [x] sacrificium fieri dicebatur, cum fruges fructusque offerebantur, quia ex his rebus constat, quam nunc pecuniam dicimus.

16 Ed. Scal. *ea lege.*—17 Vet. lib. *Pecuniæ.*

NOTÆ

latum gessere anno 302. his lata lex Menenia qua oves singulæ decussi, boves centussi æstimati. Tamen ex Dionysio et Gellio illud etiam in lege Tarpeia videtur expressum fuisse, ut ne multa duas oves et triginta boves excederet, et cum ea multa diceretur, bos centussi, ovis decussi æstimaretur, quam legem postea sanxerunt Sestius et Menenius. Ita cum Hotomano Festi verba sic invertenda: *Pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum, quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimaretur. Eam legem sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules.* Idem.

[u] *Peculium*] Non servorum tantum, sed etiam filiorum fam. Plaut. in Prol. Mercat. ‘Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater Dedit æstimatas merces, ita peculium Conficio grande.’ Inde optimæ glossæ: ‘Peculium, κτῆσις τοῦ ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ ὄντος, τοῦτ’ ἔστιν υἱοῦ ἢ δούλου.’ i. ‘Peculium: possessio ejus, qui in aliena est potestate, filii familiæ vel servi.’ *Idem.*

[x] *Pecunia*] Pecunia sacrificium fieri dicebatur, cum frugum, fructuumque causa mola pura offerebatur in sacrificio, quia omnis res familiaris, quam pecuniam dicimus, ex his rebus constaret. Reliqua huc non pertinent, sed de alia re longe diversa intelligenda sunt, nempe nescio quæ ad depellenda mala fulgurante cœlo, et bonorum causa parata. A *pecu* adjectivum *pecuinus*, et *pecunius*. A quo, cum dicimus *pecuniam*, subintelligendum *rem*. Pecunia res ergo pro patrisfamilias bonis, quia præcipua in fœtu pecoris consisterent, accepta fuit. Glossarium: ‘Pecunia, χρήματα, ἀπὸ τιμῆς κτηνῶν.’ *Jos. Scal.*

Pecunia sacrificium[18] *fieri dicebant cum frugum* [FEST. *fruct*uumque causa mola p*ura offerebatur in sacrificio*, quia omnis res famili*aris, quam nunc pecuniam* dicimus, ex his rebus const*aret*.

Pecunia quæ erogatur[y] in ludos, et spectacula, appellatur lucarie, dicta quod e Lucis captetur. . . . . in eodem libro. . . . . dixi existimat, cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione XII.[19]

Projecta sacra appellantur quæ fu*lgurante*[z] *cælo fiunt. Tum enim pro*jecta depellendorum m*alorum fulgurum vel procurandorum* bonorum causa fiunt.

Pecuum[a] cum dixit Marcus Cato per casum genitivum, a singulari casus recti formavit, quo utebantur antiqui, id est, pecu, ac testu, tonitru, genu, veru: quorum omnium genitivus pluraliter geminat U literam: nunc quia dici-

18 In ed. Scal. hoc Caput omittitur.—19 In ead. ed. legitur, 'in explanatione XII. *tum enim projecta*,' &c. verbis, '*Projecta sacra* appellantur quæ fulg*urante cælo fiunt*,' omissis.

NOTÆ

[y] *Pecunia quæ erogatur*] Repetitum est hoc fragmentum in fine hujusce libri; legendum autem, *Pecunia quæ erogatur in ludos et spectacula appellatur lucar, inde dicta quod e lucis captetur.* Compendiose scilicet scriptum fuit *lucar ie*, pro *lucar inde*. Potest etiam et scriptum fuisse, *appellatur lucaris*. Infra laudabatur Cato, sive alius, qui aliud etymon τοῦ *lucar* adduxit, quare fortasse supplendum : . . . . *Idem in eodem libro lucar a luce dici existimat, cujus opinionis, &c.* Vide 'lucar.' *Dac.*

[z] *Projecta sacra appellantur quæ fulgurante*] De projectis sacrificiis, quæ fulgurante cœlo depellendorum malorum fulminum et procurandorum bonorum causa fiebant, nihil usquam legi; suspicor projecta inde dicta fuisse, quod in scrobe ea sacra fierent, ubi postea fulmen conderetur. *Idem.*

[a] *Pecuum*] *Pecuda* et *pecua* Veteres dixere. Attius in Diomed. 'Passim quæ præda, pecua balabant agris.' Idem in Medea: 'Vagant, pavore pecuda in tumulis deserunt; quis nos pascet postea?' Et Plaut. Mercat. III. 1. 'Nec pecua ruri pascere.' *Dac.* Locus autem Catonis, quem Festus intelligit, ex oratione pro Rhodiensibus extat apud Gell. lib. VII. cap. 3. 'Si quis majorem pecuum numerum habere voluerit, tantum damnas esto.' Sic enim legitur in vetustissimo libro, pro eo quod est in vulgatis, *pecudum* et *damni*. Fulv. Ursin.

mus[20] [b] ut pectus, eam, quæ in usu est, formam in declinationibus sequimur.

Pecuum Cato dixit genitivum pluralem ab eo, [PAUL. quod est pecu.[1]

Pedam vestigium humani præcipue pedis appellasse [FEST. antiquos in commentariis quibusdam inveniri solet.

Pedarium [c] senatorem significat Lucilius, cum ait: agipes vocem mittere cœpit; qui ita appellatur, quia tacitus transeundo ad eum, cujus sententiam probat, quid sentiat, indicat.

Pedem struit [d] in duodecim significat, fugit, ut ait [PAUL. Ser. Sulpicius.

Pedem struit, dicebant pro eo, quod est, fugit. [FEST.

Pedestria auspicia [e] nominabantur,[2] quæ dabantur [PAUL. a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.

*Pedestria au*spicia *arbitrabantur, a vulpe, lupo, ser-* [FEST. *pente, equo,* ceterisque *animalibus quadrupedibus.*

Pedibus [f] obsitum, id est, pediculis. Titinius pedicosum

20 Legendum monet Dac. *nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.*—1 In ed. Scal. ante *Pedam v. humani* τὰ Pauli inseruntur, *Pedam vestigium humanum appellabant.*—2 Vett. libb. *appellabantur, arbitrabantur, nominabant.*

NOTÆ

[b] *Nunc quia dicimus*] Lege: *Nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.* Male sched. *Non quia, &c.* Dac.

[c] *Pedarium*] Vide Gell. lib. III. cap. 18. *Ant. Aug.*

Pedarium] Χαμαιδικαστής. Constitutiones Græcæ, Theophilus, Glossæ. *Jos. Scal.*

Pedarium senatorem] Qui sententiam in senatu non verbis diceret, sed in aliorum sententiam pedibus iret. Vide 'acupedius.' *Dac.*

[d] *Pedem struit*] Glossarium recte φεύγει interpretatur. *Jos. Scal.*

Pedem struit] In lege 12. tab. 'Si in jus vocat, nei it antistator, igitur im capito: si calvitur, pedemve struit, manum endojacito.' Gloss. 'pedem struit, φεύγει.' Vide 'struere.' *Dac.*

[e] *Pedestria auspicia*] Varia fuere auspiciorum genera. Auspicia ex cantu et volatu: ex tripudio: ex extis: ex anguibus et piscibus: ex fulgure: ex fulmine, tonitru: ex acuminibus: ex telorum superis ac inferis cuspidibus: auspicia ex perennibus: ex quadrupedibus: auspicium juge. Vide 'quinque genera signorum.' *Idem.*

[f] *Pedibus*] Plaut. in Curcul. 'Item genus est lenonum inter homines meo quidem animo; ut muscæ, culices,

appellat hoc modo: Rus detrudetur pedicosus, squalidus. Pedes autem pro pediculis: sic Plautus in Curculione: Item genus inter homines meo quidem animo, ut muscæ, culices, cimices, pedesque, pulicesque: et Livius[3] in gladiolo: Pulicesne, ac[4] cimices, An pedes, responde mihi: et Lucilius: Ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedes dicuntur, quos diminutive dicimus pediculos: [PAUL. ab his pedicosi appellantur, ut est illud: pedicosus, squalidus, ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedulla,[g] quæ dicimus, ΠΕΔ.[5] . . . [FEST. Græcos appellare manifestum est.

Pedum[h] est quidem baculum incurvum, quo pastores utun-

3 Vet. lib. *Nævius.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Novius.*—4 Ed. Scal. *an.*—5 Vet. lib. πεδίλα. Vide Not.

NOTÆ

pedesque, pulicesque, cimices.' *Ant. Aug.*

Pedibus] Alibi ostendo Festum in vitiatos codices Titinii incidisse, ut legerit *pedicosus* pro *pedidosus*. Cujus sententiæ adhuc me non pœnitet. Nam, si nihil aliud, certe lex versus aperte docet. *Pedes* fœminino genere extulit Plautus Vidularia: 'Ubi quamque pedem videbat, suffurabatur omnis.' *Pedidosus* autem a *Pedido*. Lucilius: 'Quod deformi senex, quod pedibus ac podagrosus:' ita enim legendum. *Jos. Scal.*

Pedibus obsitum] Quod ait, Titinium *pedicosum* pedibus obsitum dixisse, id aperte falsum docet Scaliger. Nam Titinius, pro *pedicosus*, quod lex versus non recipit, scripserat *pedidosus*, a pedido, squalido. In aliis quidem scriptoribus fieri potuit, ut Festi tempore *pedicosus*, pro pedibus obsito legeretur, recte enim a *pede*, *pedicosus*, ut a 'tenebræ,' 'tenebricosus.' De loco Lucilii vide in 'palpatur.' *Dac.*

g *Pedulla*] Neque Græcum verbum extat, neque Latinum quid significet constat. *Ant. Aug.*

Pedulla] Eadem et 'Pedalia.' Glossarium: 'Pedale, ποδεῖον.' *Jos. Scal.*

Pedulla] Optime Voss. *Pedulia quæ dicimus, πεδίλα Græcos, &c.* Non enim *pedullum*, sed *pedule* dicitur. *Pedule* socculus pedum. *Dac.*

h *Pedum*] Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Pedum] Idem Servius: 'Pedum virga incurva, unde retinentur pecudum pedes.' Sed potius *pedum*, a fulciendis pedibus. In verbis Ennii optime Verrium arguit Festus; nam quis non videt *pedum* hic esse secundi casus a *pes, pedis?* Neque tamen ipse recte verborum ordinem tradit, neque enim τὸ *cessas* cum *proferre gradum* conjungendum est: sic igitur distingue: *Procede: gradum proferre pedum ni-*

tur ad comprehendendas oves, aut capras, a pedibus: cujus meminit etiam Virgilius in Bucolicis, cum ait: At tu sume pedum. Sed in eo versu, qui est in Iphigenia Ennii: Procede gradum proferre pedum, nitere, cessas? id ipsum jaculum significari, cum ait Verrius, mirari satis non possum: cum sit ordo talis, et per eum significatio aperta, gradum proferre pedum cessas? nitere.

Pedum baculi genus incurvum. Virgilius: At tu [PAUL. sume pedum. Pedum pastorale baculum incurvum dictum, quia illo oves a pedibus comprehenduntur.

Pegasides[6] [i] musæ dictæ sunt a fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse: ob quam causam a Græcis appellatæ sunt hippocrenæ.[7]

Pelamys[k] genus piscis dictum, quod in luto moretur, quod Græce dicitur πηλός.

Peligni[l] ex Illyrico orti: inde enim profecti ductu Vol-

---

6 Vet. lib. *Pediges.*—7 Legendum monet Dac. *quam causam et Græce appellatus est Hippocrene.* Ant. Aug. et Ursin. quoque legunt *appellatus est Hippocrene.*

NOTÆ

tere: cessas? Id est, cessas procedere et niti gradum proferre? cessas imperata facere? quæ sunt ex Iphigenia Euripidis ab Ennio translata: Ἀλλ' ἴθ' ἐρέσσων σὸν πόδα, γήρᾳ Μηδὲν ὑπείκων. 'Sed procede, proferens tuum pedem, senio Nihil cedens.' Infra pro *idipsum jaculum*, lege *idipsum baculum*. *Pedum* enim *baculum*, non *jaculum*, interpretatus est Verrius. *Dac.*

[i] *Pegasides*] Fulvio Ursino nostro magis placet *appellatus est Hippocrene*, ut ad 'fontem' referatur. *Ant. Aug.*

Pegasides] A fonte Pegasi. Lege in fine, *ob quam causam et Græce appellatus est Hippocrene.* Pegasus dicitur ungula fontem aperuisse, qui ideo Græcis dicitur *Hippocrene.* Neque enim unquam invenias a Veteribus musas dictas fuisse *Hippocrenas.* Dac.

[k] *Pelamys*] Plin. lib. IX. cap. 15. 'Limosæ vero a luto pelamydes incipiunt vocari, et cum annuum excessere tempus, Thynni.' Vide 'Cybium.' *Idem.*

[l] *Peligni*] *Pacinus, a quo Pacinates:* alii *Pecinus, a quo Pecinates:* nos *Picinus, a quo Picentes:* sed vide 'Picena.' Dionys. lib. I. 'Peucetius Œnotrii frater Peucetiam condidit.' *Ant. Aug.*

Peligni] E Sabinis tamen ortos dicit Ovid. III. Fast. 'Et tibi cum proa-

sini[8] [m] regis, cui cognomen fuit Lucullo, partem Italiæ occuparunt. Hujus fuerunt nepotes Pacinus, a quo Pacinates,[9] [n] et Pelicus, a quo Peligni.

Pellem habere [o] Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur: lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt.

Pellexit,[p] in fraudem induxit.

Pellicator, qui pellicit ad fraudem.

Pellices [q] nunc quidem appellantur alienis succumbentes, non solum fœminæ, sed etiam mares.[r] Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam pœna constituta est a Numa Pompilio hac lege: PELLEX ARAM JUNONIS NE TAN-

8 Al. *Volsimi*, *Volsuri*, et *Volsci*.—9 Alii *Pecinus*, *a quo Pecinates*. Ant. Aug. *Picinus*, *a quo Picentes*.

NOTÆ

vis, miles Peligne, Sabinis Convenit.' *Dac.*

[m] *Ductu Volsini*] Scribitur *Volsimi*, *Volsuri*, et *Volsci*. Sed in re adeo obscura judicare difficile. *Idem.*

[n] *Pacinus, a quo Pacinates*] Al. *Pecinus a quo Pecinates*. Vel *Picinus a quo Picentes*. Infra tamen in voce 'picena,' *Picentes* non a *piceno*, sed ab ave *pico* dictos docet, cui consentit Strabo. *Idem.*

[o] *Pellem habere*] Pellibus ferarum, præcipue leonum, tegi solebant primis temporibus. Virg. II. Æn. 'fulvique insternor pelle leonis.' *Idem.*

[p] *Pellexit*] Vide 'adlicit' et 'lacit.' *Pellicere* etiam in 12. tab. pro carminibus elicere, 'Neu alienam segetem pellexeris,' hoc est, ut Virgil. et Tibul. dicerent, traduxeris. *Idem.*

[q] *Pellices*] A Græco πάλλακες, Gell. lib. IV. cap. 3. Sed cum *pellex* sit ejus, qui habeat uxorem, παλλακὴ vero cœlibis, magis placet Jano Guilielmo, ut *pellex* sit a *pelliciendo*, ut ab 'illiciendo,' 'illex.' Contra tamen Voss. in Etymol. 'Quis nescit,' inquit, 'cum voces ex una lingua in aliam transfunduntur, quemadmodum in vinis fit, ita et hæc quoque nonnihil abire a priori natura? Quare mihi quidem dubium non fit, quin *pellex* sit a παλλακὶς, extrito *i*, et converso *a* in *e*.' Hoc Vossius. Sed cum Græci πάλλαξ, et πάλληξ dixerint, inde facilius *pellex*. Idem.

[r] *Sed etiam mares*] Ait *mares* etiam *pellices* dici, quod verum est. Hesych. παλλάκιον, μειράκιον, pellex, puer. Gloss. vett. 'παλλακὴ, concubina, succuba, pellex.' Item, 'πάλληξ, pupa, pupula, catulaster.' Item, 'παλλάκιον, concubinatus.' Ubi manifeste legendum *concubinus*. Neque enim unquam *pallacion* de scortatione dici potest, sed de scortillo. *Idem.*

GITO.[s] SI TANGET, JUNONI CRINIBUS DEMISSIS AGNUM FŒMINAM CÆDITO.

Pelliculationem[t] Cato a pelliciendo dixit.

Pelliculationem *pro inductionem a pelliciendo*, quod [FEST. *inducendo est, dixit Cato in ea oratione* quam scripsit de.

. . . .

Pellicum[10] galerum,[u] quia fiebat ex pelle. . [PAUL.

Pelluviæ,[x] quibus pedes lavantur, ut malluviæ, quibus manus.

Pelta,[y] genus scuti.

Penates[z] alii volunt, ut habeat nominativum singularem penas: alii penatis.

Penatis singulariter Labeo Antistius posse dici pu- [FEST. tat, quia pluraliter penates dicantur, cum patiatur proportio[11] etiam penas dici, ut optimas, primas, Antias.

Penatores, qui penus gestant.[a] Cato adversus M. Acilium

10 Alii legunt *Pellitum*.—11 Vet. cod. *portio*.

NOTÆ

[s] *Pellex aram Junonis ne tangito*] Hoc est, ut interpretatur Granius Flaccus in libro de jure Papiriano, Pellex nulli viro uxorem habenti ne nubito, si nupserit, crinibus demissis, &c. Demissis crinibus in tristitiæ signum. Ovid. 'Aspice demissos, lugentis more, capillos.'

[t] *Pelliculationem*] Velius Longus de orthographia. Nec aliter apud Lucilium legitur in præpositione, *perliciendo*, quod est, inducendo, geminata *l*, *pellicere* malunt quam *perlicere*. Et apud Virgilium non aliter legimus, 'pellacis Ulyssis.' *Fulv. Ursin.*

[u] *Pellicum galerum*] Lege *pellitum*. Galeri enim ex pellibus fiebant. Sueton. 'Galerus pileus ex pelle hostiæ cæsæ.' *Dac.*

[x] *Pelluviæ*] Vide 'malluviæ.' *Idem.*

[y] *Pelta*] Scutum breve loreum, formam lunæ semiplenæ referens, unde 'lunatam' dixit Virgil. I. Æneid. 'Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.' Suidas, πέλτον, ἀσπὶς ἴτυν μὴ ἔχουσα, 'Clypeus rotunditatem non habens:' passim etiam *pelta* pro *cetra*. Unde Liv. lib. XXVIII. 'Pelta cetræ haud dissimilis est.' Et lib. XXXI. 'Cetratos, quos peltastas vocant,' &c. *Peltis* utebantur Macedones, Cretenses, Afri, Hispani. *Idem.*

[z] *Penates*] Livius libro XXVIII. 'Quoniam fora eos sub eodem tecto esse, atque in eodem penate voluisset.' *Jos. Scal.*

[a] *Penatores, qui penus gestant*] Mendosum esse opinor. *Ant. Aug.*

Penatores] Suspicor Festum in corruptos Catonis codices incidisse, ubi

quarta: postquam nautas[12] ex navibus eduxi: non ex militibus, atque nautis piscatores penatores ficisedarum[13] dedi.

Pendere[b] pœnas, solvere significat, ab eo quod ære [PAUL. gravi cum uterentur Romani, penso eo, non numerato, debitum solvebant. Unde etiam pensiones dictæ. Pœnas pendere proprie dicitur, qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære utebantur.

. . . . . oe.[c] . . . . . . [FEST.
. . . . . . ob. . . . . . .
. . . . . . ntur. . . .

Penem[d] antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiam-

12 Vet. cod. *nativitas*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *nævitas*. Vide Notas.—13 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ficedula*.

NOTÆ

male *penatores* pro *venatores* legebatur. Id innuit vox *piscatores:* lege modo. Pro *ficisedarum*, quod monstrum est, legebat Ful. Urs. *Feci sed cibum dedi*. Ego propius ad scripturam, *sed aurum dedi*. Ait Cato, *postquam nautas ex navibus eduxi, non ex militibus atque nautis feci piscatores et venatores*, hoc est, non eis dixi, ut si edere vellent, vel piscarentur, vel venarentur, sed eis cibum dedi, vel aurum quo cibum pararent: quare certa est conjectura mea. *Dac.*

[b] *Pendere*] Vide 'Dispensatores.' *Ant. Aug.*

[c] ......*oe*] *Pendere pœnas de eo proprie dicebant qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære olim utebantur*. Et ita postea Sched. Glossar. 'pendo pœnas, δίκας τιννύω.' *Dac.*

[d] *Penem*] *Codam* pro *Cauda* usos Veteres notat Marcellus Nonius. Vide 'October.' Et de hoc verbo Cicero epist. 22. lib. IX. Vide 'Peniculi' et 'Penitam.' *Ant. Aug.*

Penem] Versus Nævii, leviuscule contaminati, ita legi debent: *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cælla circumtecta tegetibus Lares ludentes peni pinxit bibulo*. Quid sit penis bubulus, vide in Conjectaneis; nam male interpretatur Festus. 'Cœna pura,' quam vocat, est, qua fungebantur, cum in casto essent. Glossarium: 'Cœna pura, προσάββατον,' imitatione Gentilium, παρασκευὴν Judæorum ita vocat. *Jos. Scal.*

Penem antiqui] *Penis*, cauda, quod ab animali dependet; inde propter similitudinem *peniculus*, nam caudis ad extergendas mensas, et excutiendum pulverem Veteres utebantur, ut nos hodieque utimur. In Moreto Virgilii: 'Perverrit cauda silices, gremiumque molarum.' Infra 'cena pura,' quam Festus vocat, est, cum in casto essent, et puriter faciebant. Versus Nævii leviter deformati; sic optime Scal. *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cælla cir-*

num offa porcina cum cauda in cenis puris offa penita vocatur: et peniculi, queis calciamenta tergentur, quod e codis extremis faciebant antiqui, qui tergerent ea: dictum est forsitan a pendendo. Nævius in Tunicularia:[14] Theodotum compellas, qui aras compitalibus Sedens in cælla circumtectuas tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo: significat peniculo grandi, id est, coda.

Penem caudam vocabant, unde et offam porcinam cum cauda, offam penitam dicebant: hinc et peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. Penis denique a pendendo vocata est. [PAUL.

Penetrale sacrificium[e] dicitur, quod interiore parte sacrarii conficitur: unde et penetralia cujusque dicuntur, et penes nos, quod in potestate nostra est. [FEST.

Penetralia sunt penatium Deorum sacraria. [PAUL.

Penetrare, penitus intrare.

Peniculi[f] spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ. Penes enim vocabantur caudæ.

Penitam[15] [g] offam Nævius appellat obsegmen[16] [FEST.

14 Id. ibid. *Cuniculаria*.—15 Vet. cod. *Poenitam*.—16 Ed. Scal. *absegmen*.

NOTÆ

cumtecta tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo. Et pessime Festus penem bubulum, grandem peniculum interpretatur, penis bubulus est cauda bubula, qua et ad peniculorum, et ad Muscariorum usum Veteres utebantur. Ad peniculorum usum supra Nævius: ad Muscariorum, Ælian. *ἐκ τούτων δὲ τῶν βοῶν, καὶ τὰς μυιοσόβας ποιοῦνται*. 'Ex illis bobus muscaria faciunt.' *Dac.*

Penem] Glossar. 'Cœna pura, *παρασκευή, προσάββατον*.' Augustin. in Joann. 'Acceleratam,' inquit, 'vult intelligi sepulturam ne advesperasceret, quando jam propter parasceuen, quam cœnam puram Judæi Latine usitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.' *Ful. Ursin.*

[e] *Penetrale sacrificium*] Larium Deorum sacrificium, ut opinor, nam et ipsi *penetrales* dicti. *Dac.*

[f] *Peniculi*] Gloss. 'Peniculus, penicillus, *σπόγγος*.' Aliæ Gloss. 'peniculum *σπογγεῖον, σπογγάριον*.' *Idem.*

[g] *Penitam*] Vide 'Penem.' *Ant. Aug.*

Penitam] Arnobius libro VI. 'nænias, offasque penitas:' ubi lego, *tænias*. Sicut in eodem: 'quid tuceta? quid næniæ? quid offæ?' Idem mendum: legendum enim *tæniæ*. Quid essent *tæniæ*, vel *tæniacæ*, vide quæ

carnis cum cauda: antiqui autem offam vocabant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem.

Pennas [h] antiquos ferunt ex Græco, quod illi πετηνὰ ea, quæ sunt volucria dicant. Item easdem pesnas, et cœsnas.[17]

Pennatas [i] impennatasque agnas, in saliari carmine [Paul. spicas significat cum aristis, et alias sine aristis agnas novas volunt intelligi.

Penora [k] dicuntur res necessariæ ad victum cotidianum: et locus eorum [18] penarius.[19]

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *cæsnas.*—18 Vet. lib. *earum.*—19 Scal. et Dac. legendum monent *penarium.*

NOTÆ

superiori anno in Varronem de Re Rustica notavimus. *Jos. Scal.*

Penitam offam] Mire fallitur Scaliger. *Tæniacæ* Varronis non sunt *næniæ* Arnobii. Audi modo ut nænias suas interpretetur Arnobius: 'Quod in secundo situm est,' inquit, respicit enim ad illa, *quid tæniæ*, 'Intestini est porrectio, per quam proluvies editur succis per exsiccata vitalibus: offa autem penita est, cum particula visceris cauda pecoris amputata.' Neque illud de tæniacis unquam Arnobius dicere potuisset, quod de næniis jure dixit, quas etiam intestina jam interpretatus est Festus. De 'penita offa' Plaut. Mil. Glor. III. 1. 'Aufer illam offam penitam.' *Penita* penultima producta, ut differat a *penita*, id est, intima, penultima correpta. *Dac.*

[h] *Pennas*] Vide 'Pœsnis.' *Ant. Aug.*

Pennas] Verba Festi paulo aliter schedæ: 'Pennas antiquos fertur appellasse pecuas ex Græco, quod illi πετηνὰ ea, quæ sunt volucria, dicant. Item easdem pesnas, ut cœsnas.' Optime, πτηνὰ, πετηνὰ, Æolice πτέννα, eliso τ, *penna.* Sed unde *pecna* ex Græco πετηνά? an πετηνὰ, eliso η, πετνὰ, τ mutato in κ, πεκνὰ, *pecna*, *pedna*, *penna?* Idem.

[i] *Pennatas*] Theophrastus alicubi, in περὶ ἱστορίας φυτῶν, ait a rusticis teneriores spicas ἄρνας vocari. *Jos. Scal.*

Pennatas impennatasque] Spicis pennæ tribuuntur. Agnæ autem minores spicæ in saliari carmine vocabantur, imitatione Græcorum, qui ἄρνας dicunt. Theophrast. lib. VIII. cap. 7. καὶ οἱ στάχυες μικροὶ καὶ τούτους οὓς καλοῦσιν ἄρνας. 'Et parvæ spicæ, etiam illas, quas vocant agnas.' At Joannes Auratus, referente Fruterio lib. II. cap. 8. *Agnas* dictas putavit a Græco ἄχνη, acus, et paleæ minutissimum illud, quod excutitur in tritura. ἄχνη, χ mutata in γ, ἄγνη, *agna.* Pennatæ autem agnæ, quod pennum acutum Veteres dicebant, Isidor. in gloss. 'pennum bis acutum.' *Dac.*

[k] *Penora*] Τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτήδεια. Gloss. 'res ad vitam necessariæ:' et Scævola Jurisconsultus: 'Penus quod poculentum et esculentum penarium:' ita enim legendum, non *penarius.* Cella penaria promtuaria.

Pentathlum[1] antiqui quinquartium[20] dixerunt: id autem genus exercitationis ex his quinque artibus constat, jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.

Penuria[m] est id, quod pæne minus sit[1] quam necesse est.

Penus vocabatur locus in æde Vestæ intimus.

***Penus*[n] vocatur locus intimus in æde Vestæ tegetibus septus,[2] qui certis diebus circa Vestalia aperitur: ii dies religiosi habentur.** [FEST.

Perbitere[o] Plautus pro perire[3] posuit. [PAUL.

Percunctatio[p] pro interrogatione dicta videtur ex [FEST.

20 Vet. lib. *quinquertium.*—1 Vossius, probante Dac. *quod penui minus sit.*—2 In textu Scaligeri extat *segetibus. Sæpius qui, &c.* sed legendum monet, ut nos damus, *tegetibus septus.*—3 Quidam legunt *Præbitere: Plautus pro præire.*

NOTÆ

Varr. 'Penarium, ubi penora custodiuntur.' *Penarium* idem quod *cellarium.* Idem.

[1] *Pentathlum*] Græce πένταθλος, et ipsi ludiones pentathli: nam quamvis essent Veteribus octo genera certaminum, nempe 'Stadium,' 125. pass. 'Diaulus,' duplex stadium: 'Dolichus,' 12. stad. vel, ut alii, 24. 'Oplites,' sive 'Oplitodromus' cursus cum armis: 'Cestus,' 'Pancratium,' quod reliqua complectebatur, 'Lucta,' et 'Saltus,' ea vulgo ad quinque referebantur, nempe ad *Pentathlum* sive *Quinquertium*, quæ in unum versum conjecit Simonides: Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην, 'Saltum, cursum, discum, jaculum, luctam.' Vide 'quinquertium.' *Idem.*

[m] *Penuria*] Optime Voss. *quod penui minus sit.* Nam a *penu* deducit *penuria.* Idem.

[n] *Penus*] Festus ait, *Penus vocatur locus intimus, &c.* Vestalia sunt 5. Id. Jun. ex Fastis, et Ovidio, ac Varrone. *Ant. Aug.*

Penus] Proprie *penus*, penarium, et per similitudinem, locus intimus in æde Vestæ; quem tegetibus septum fuisse innuit Ovid. lib. IV. Fast. 'Et paries lento vimine textus erat.' *Dac.*

[o] *Perbitere*] Plaut. in Pseud. 'Eum cras cruciatu maximo se perbitere.' Et in Pœnulo: 'At, ne inter vias Perbiteramus eas mutuo.' Illic 'perire,' hic 'præterire' significat. *Ant. Aug.*

Perbitere] Locus Plaut. est e Pseudol. III. 1. 'Eum cras cruciatu maximo perbitere.' Vide Nonium: in quibusdam legitur *Præbitere: Plautus pro præire:* sed eo usum fuisse Plautum nusquam invenies, sed τῷ *præterbitere*, præterire. Vulgatam igitur lectionem retineo. *Dac.*

[p] *Percunctatio*] Scribitur *percontatio*, a *conto:* et *percunctatio* a *cunctis*, Donat. apud Terent. mihi prior scriptura magis placet, etsi aliter Festus, neque enim per cuncta interrogat, qui vel unicam rem percontatur. *Idem.*

nautico usu, qui conto pertentant, cognoscuntque navigantes aquæ altitudinem. Ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per O solere scribi: mihi id falsum videtur: nam est illa percunctatio, quod is, qui curiose quid interrogat, per cuncta visit,[4] ut recte per U literam scribatur.

Percontatio videtur dicta ex usu nautico, quia [PAUL. aquæ altitudinem conto pertentant. Alii volunt percunctationem dici, quod scilicet is, qui curiosus est, per cuncta interrogat.

Percunctatum patrisfamiliæ nomen [q] ne quis servum [FEST. mitteret, lege sanctum fuisse ait Cato in ea, qua legem Orchiam dissuadet.

Perditum est, quod interit,[5] ac recuperari non po- [PAUL. test.

Perediam,[r] et bibesiam Plautus cum dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.

Perediam, et bibesiam Plautus finxit sua consue- [FEST. tudine, cum intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.[6]

Peregere [7] [s] dicebatur expergefacere.

4 'Pro *per cuncta visit* vett. libb. *percunctari sit:* unde optime viri docti *per cunctas res it.*' Dac.—5 Vet. lib. *interiit.*—6 Hæc sunt verba Festi, inquit Scal. licet in vett. libb. non sunt reperta.—7 Legit Scal. *Pergere.* Vet. lib. habet *Peregre.*

NOTÆ

[q] *Percunctatum patrisfamiliæ nomen*] Hujus legis nullum alibi vestigium: notandum tamen illud antiquitatis monumentum, inhonestum et indecorum fuisse apud priscos illos Romanos servum mittere percunctatum patrisfamiliæ nomen, quem morem ex heroicis temporibus manasse verisimile est. *Idem.*

[r] *Perediam*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Perediam et bibesiam] Eas venuste parasitus quasi provinciarum nomina commentus est. Curcul. act. III. 'Rhodiam atque Lyciam, Perediam et Perbibesiam, &c. Subegit solus intra viginti dies.' *Dac.*

[s] *Peregere*] Lego *Pergere:* unde 'pergiscor:' et compositum 'expergiscor.' *Jos. Scal.*

Peregere] Lego *Pergere:* unde 'pergiscor,' ait Scal. Sed nihil mutandum: *peregere* enim dicebant, a quo 'pergere,' 'pergisci,' 'expergisci.' *Dac.*

Peregrina[t] sacra sunt dicta, quæ ab aliis urbibus [PAUL. religionis gratia sunt advecta.

Peregrina sacra appellantur, quæ aut evocatis diis [FEST. in oppugnandis urbibus Romam sunt conlata,[8] aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauro Æsculapii, quæ coluntur eorum more, a quibus sunt accepta.

Peregrinus ager[u] est, qui neque Romanus, neque hostilis habetur.

Peremere alii posuere pro prohibere, alii pro vitiare. [PAUL.

Peremere[†x] Cincius in libro de verbis priscis ait [FEST. significare idem, quod prohibere: at Cato in libro, qui est de re militari, pro vitiare usus est, cum ait: Cum magistratus nihil aliud audet imperare, nequid Consul auspicii peremat.

Peremne[y] dicitur auspicari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transit.

8 Vet. cod. *conata*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *coacta*.—† *Peremere, &c.* Jos. Scal. in marg. ed. suæ notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex antiquo libro sumta.

NOTÆ

[t] *Peregrina*] Vide Verrium ex Plinio lib. XXVIII. cap. 2. de diis evocatis, de quibus plura Macrob. lib. III. Satur. *Ant. Aug.*

Peregrina sacra] In oppugnationibus, ante omnia Sacerdotes Romani Deum, cujus in tutela esset oppidum, quod obsidebatur, verbis conceptis evocabant, promittebantque illi eundem aut ampliorem locum cultumque. Ex Verrio Flacco docet Plin. lib. XXVIII. cap. 15. Vide Macrob. lib. III. Saturnal. cap. 15. *Dac.*

[u] *Peregrinus ager*] Nam agrorum quinque genera: 'Romanus,' 'Gabinus,' 'Peregrinus,' 'Hosticus,' et 'incertus.' Varr. lib. IV. de L. L. *Idem.*

[x] *Peremere*] Vel *perimere*, non tam *prohibere* vel *vitiare*, quam omnino *tollere*, ab *emo*, tollo. Vide 'surremsit.' *Per* autem intensivum est, et infra in verbis Catonis *perimat* est 'tollat.' A verbo *peremere* sunt, 'perempta,' interfecta, quæ omnino sublata sunt, item 'peremptalia fulgura,' quæ priora vi sua perimunt, i. tollunt: et 'peremtorium edictum,' quod litem perimat, tollat. *Idem.*

[y] *Peremne*] Vide 'Petronia.' *Ant. Aug.*

Peremne] Peremne auspicium duplex: universum populi, cum Idibus Martiis amnem auspicato transiret, et Annæ Perannæ rem divinam faceret, ut annare perannareque commode

Perempta,[1] et interempta pro interfectis[9] poni solet a poëtis. Lucretius: Cum corpus simul, atque animi natura perempta.

Peremptalia[a] fulgura Gracchus[10] ait vocari, quæ superiora fulgura, ut[11] portenta, vi sua perimant duobus modis, prioribus tollendis, aut majore manubia: ut tertia secundæ, secunda primæ cedat. Nam ut omnia[12] superantur fulgure, sic ictum fulgur manubiis vinci.

Perfacul,[b] et persefacul[13] antiqui dicebant, quod [PAUL. nunc facile, et perfacile dicimus: inde permansit in consuetudine facultas.

Perfines,[c] perstringas.[14]

Perfugam,[d] Gallus Ælius ait, qui liber, aut servus, [FEST.

9 Ed. Scal. *imperfectis.*—10 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Granius.*—11 Id. ibid. *aut.*—12 Legendum monet Dac. ut viri docti, *omina.*—13 Legit Scal. *Perfacul, et per se, Facul.* Unica voce legendum monet Dac. *persefacul.*—14 Al. *perfringas.*

NOTÆ

liceret: alterum magistratus: cum scilicet magistratus amnem auspicato transirent, quotiescumque quid in campo agere vellent. Cicero libro II. de divinatione: 'Bellicam rem administrare majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi anni sunt, cum bella a proprætoribus et proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Itaque nec amnes transeunt auspicato, nec tripudio auspicantur.' *Jos. Scal.*

Peremne] Vide 'Petronia' et 'manalis fons.' Ab hoc autem peremni urbano [vid. Not. Scal.] mos invaluit, uti exercituum duces quovis deinde loco amnes auspicato cum exercitu trajicerent. *Dac.*

[1] *Perempta*] Vide 'peremere.' *Idem.*

[a] *Peremptalia*] Vide 'Postularia' et 'Manubiæ.' *Ant. Aug.*

Peremptalia] Vide 'peremere.' De 'manubiis' suo loco dictum est. *Dac.*

[b] *Perfacul*] Lege, *Perfacul, et per se, Facul:* hoc est, tam compositum *Perfacul,* quam simplex, *Facul.* Levis menda, sed quæ errandi ansam doctis præbuit. *Jos. Scal.*

Perfacul] Sed errat ipse Scaliger: Legendum enim unica voce *persefacul.* Antiqui enim *perse* dicebant pro *per,* sicut et *prose* ἀντὶ τοῦ *pro.* Inde 'prosemurium,' quod postea 'prosimurium.' *Dac.*

[c] *Perfines*] Sched. *Perfines, perfringas:* sed malo *perstringas:* nam proprie de aratoribus, qui aratro finitima arva perstringunt. *Perfines,* pro *perfinias,* duplici conjugatione, ut multa. *Idem.*

[d] *Perfugam*] Glossæ *perfugam* et *transfugam,* αὐτόμολον interpretantur ex mente Ælii. At aliæ glossæ: *transfuga,* ἀποστάτης. Nam proprie *perfuga* dicitur, qui ab hostibus ad nos, *transfuga,* qui a nobis ad hostes discessit, etsi non observatur illud dis-

aut hostis sui[15] voluntate ad hostes transierit, qui idem dicitur transfuga: quanquam sint, qui credant perfugam esse, non tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugiat.

Perfuga, et transfuga dicitur, quod ad hostes perfugiat, transfugiat. [PAUL.

Pergite,[e] agite. Virgilius: Pergite, Pierides.

Pergræcari[f] est, epulis et potationibus inservire. Titinius: Hominem improbum, Nunc ruri pergræcatur.

Periculatus sum Cato est usus in dicendo.

Periculatus sum Cato ait in ea oratione, quam scripsit ad litis Censorias. [FEST.

Perihodos[g] dicitur et in carmine lyrico pars quædam, et in soluta oratione verbis circumscripta sententia, et in gymnicis[h] certaminibus perihodon vicisse dicitur qui Pythia, Isthmia, Nemea, Olympia vicit: a circumitu eorum spectaculorum.

Perimit,[16] adimit, tollit: unde et peremptus, interfectus. [PAUL.

P . . . . . pellat:[i] a quo [FEST.
etiam . . . . . sus.

15 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *sua*.—16 Vet. lib. *Peremit*.

NOTÆ

crimen. *Idem*.

[e] *Pergite*] Virg. Eclog. VI. *Ant. Aug.*

[f] *Pergræcari*] Intemperantius bibere Græcorum more, qui, remotis epulis, majoribus poculis poscebant. Cicer. in III. Verr. 'Fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt majoribus poculis.' Glossæ *pergræcari* exponunt *ἐλληνίζειν*, alio sensu. *Dac.*

[g] *Perihodos*] Περίοδος, circuitus. Unde in soluta oratione *periodus* dicitur longiori verborum circuitu circumscripta et circumducta sententia, quæ constat membris et incisis; unde a Cicerone, 'ambitus,' 'circuitus,' 'comprehensio,' 'continuatio,' 'circumscriptio' dicitur. Vide Quintilian. lib. IX. cap. 4. In carminibus, non tantum Lyricis, periodus cum sententia et spiritu certo versuum numero terminatur. *Idem*.

[h] *In gymnicis*] Qui Nemea, Pythia, Isthmia et Olympia vicerant, periodo victores dicebantur, et periodum vicisse: *νικᾷν τὴν περίοδον* Græci dixerunt. Athen. de Herodoto Megarensi: *ἐνίκησε τὴν περίοδον δεκάκις*, 'periodum decies vicit.' *Idem*.

[i] *. . . . . pellat*] Suspicor, *Permissus idem quod promissus appellant, a quo*

Permissus[k] appellatur aries,[17] qui annis compluribus tonsus non est. [PAUL.

Permutatur, id proprie dici videtur, quod ex alio loco in alium transfertur: at commutatur, cum aliud pro alio substituitur: sed ea jam confuse in usu sunt.[18] [FEST.

Perpetem[l] pro perpetuo dixerunt poëtæ. Pacuvius in Iliona: fac, ut cœpisti, hanc operam mihi des perpetem. Oculis traxerim.

Perpetem pro perpetuo dixerunt poëtæ. [PAUL.

Perpetrat,[19] peragit, perficit.

Perpetrat,[m] peragit, perficit. Pacuvius in Teucro: [FEST.

17 Vet. lib. *agnus*.—18 Notavit Scal. hæc quidem esse Festi, licet in vet. lib. non sunt reperta.—19 Vet. lib. *Perpetat*.

NOTÆ

etiam permissus agnus dicitur, qui annis compluribus non est tonsus. Nihil aliud video. Ait Festus *permissum* agnum dici pro *promissum*, id est, cui lana promissa sit, sed mihi non persuadet, cum vix ita dici putem *promissum* agnum. Certe scio, *permissum* agnum eum esse, quem Græci ἀνειμένον dicunt, i. relaxatum, solutum, dimissum, adeoque Deo consecratum et intonsum. *Idem.*

[k] *Permissus*] Vide ‘Promissus’ et ‘Pro.’ *Ant. Aug.*

[l] *Perpetem*] *Perpes*, proprie vox auguralis, a *per* et *petere*, sive πέτεσθαι, de ave, quæ volatum non intermittit, unde metaphorice ad alia extenditur, ut Plaut. Amphit. II. 2. ‘Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem.’ Inde *perpetim* accusativus, quasi adverbialiter in Gloss. ἰσαεί. Voss. *Dac.*

[m] *Perpetrat*] Mendosus locus, et in ipso veteri libro R. litera notatus, ut error scriptoris significaretur. Pacuvii verba sunt valde mendosa. *Ant. Aug.*

Perpetrat] Non leviter hæc contaminata sunt: quæ, si veterem lectionem proponamus, nullo negotio in integrum restituerimus: vetus lectio, ut admonemur ex notis marginis: *Neque perpetrare precibus imperia, qui detinni patris spartam reponere instat.* Quæ non parum adjumenti nobis ad veritatem indagandam contulerunt. Legimus ergo: *Pacuvius in Teucro: Neque perpetrare precibus, imperio, quiti. et in Niptris: Spartam repedare instat, id si perpetrat. Neque quiti*, hoc est, neque potuerunt. Neque prece, inquit, neque imperio, hoc peragere potuerunt. *Repedandi* verbo alibi utitur. Vide ‘Repedare:’ videtur tamen Pacuvius *reponere* scripsisse, propter versum. Quæ dicta sunt de Menelao. Sed finem horum explere quidem verbis Festi non pollicemur. Sententiam autem Festi hanc esse putamus: ‘Quomodo etiam sine præpositione usi sunt, quod conversum jam in turpem significatum.’ Nam *Patrare* turpe verbum est. Catullus, Persius, Glossarium: ‘Patrat, μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς εἰτ αἰσχρῶς.’ Lege, ὡς ἐπ’ αἰσχρῶν. *Jos. Scal.*

neque perpetrare precibus imperia [20] qui decimus [1] patris spartam deponere: [2] instat, id si perpetrat: quomodo etiam sine præpositione usi sunt, quod conversum jam *in consuetudinem* [n] *est*.

Perpulit, persuasit, impulit.[o] [PAUL.

. . . . . . *dicendo me. perpulit.* [FEST.

. . . . . . *scilicet compulit*.

Persicum portum [p] Plautus cum ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur stetisse non procul a Thebis.

Persicum portum, mare Euboicum, quod in eo steterit classis Persarum. [PAUL.

Persicum Plautus dixit peracutum.

Persicus [3] [q] peracutum significare videtur, ut Plau- [FEST.

20 Vet. cod. *impetria.*—1 Id. *qui detinni.*—2 Id. *reponare.* Vid. Not.—3 Legendum monent Scal. Dac. ut in vet. cod. *Persibus.*

NOTÆ

[n] *Quod conversum jam in consuetudinem*] Verbo *patrare*, inquit, sine præpositione pro *perficere* Veteres usi sunt, quod nunc in consuetudinem abiit, eo enim frequenter nostri utuntur. Sic 'patrare incepta:' 'patratis consiliis' Sallust. Sic Lucret. Cicer. Tacit. Liv. Sed postea verbum illud inter obscœna: quare Quintil. lib. VIII. cap. 3. 'Sive mala consuetudine in obscœnum intellectum sermo detortus est, ut 'ductare exercitus.' et 'patrare bellum' apud Sallust. dicta sancte et antique, ridentur a nobis si Diis placet,' &c. Inde Glossæ: 'Patrat, *μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς εἴτ' αἰσχρῶς*,' lege ex Scalig. *ὡς ἐπ' αἰσχρῶν*. *Dac.*

[o] . . . . *impulit*] . . . 'Perpulit, persuasit, impulit . . . . dicendo me perpulit . . . . scilicet compulit.' Sched. *Idem.*

[p] *Persicum portum*] Plaut. in Amph. 'Cœnavin' ego in navi in portu Persico?' et alibi. *Ant. Aug.*

Persicum portum] In Amphitruone, I. 1. *Dac.*

[q] *Persicus*] Omnino legendum *Persibus*. Vide tertium Conjectaneum, atque adeo Varronem ipsum in fine libri VI. Versum Plauti ita lege: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Jos. Scal.

Persicus] Lege ut in vet. cod. *Persibus*. *Sibus* enim est callidus, et dicitur pro *sopus* vel *sophus*, ut *sispes* pro *sospes*. Vide 'sibus.' Sic apud Varronem 'persibe' lib. VI. 'Persibe, perite, itaque sub hoc glossema Callide subscribunt.' Versus Plauti: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Versus Nævii corruptissimus est, sed ita proxime ad scripturam recte restitui possit: *Et qui fuerit, persibus captanda est ratio.* Callide, inquit, ineunda est ratio, quis iste fuerit. *Dac.*

tus: Nihil deconciliare sibi, nisi qui persicus sapis. Nævius: Et qui fuerit persicus carpenti est[4] ratio.

Persillum[r] vocant sacerdotes rudiculum picatum, quo unguine flamen Portunalis[5] arma Quirini unguet.[6]

Persillum dicebant vas quoddam picatum, in quo [PAUL. erat unguentum, unde arma Quirini ungebantur.

Personata[s] fabula quædam Nævii inscribitur, quam [FEST. putant quidam primum a (actam)[7] personatis histrionibus: sed, cum post multos annos comœdi et tragœdi personis uti cœperunt, verisimilius est eam fabulam propter inopiam comœdorum actam novam per atellanos, qui proprie vocantur personati, quia jus est iis non

4 Vet. cod. *adst.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *adest.*—5 Vet. lib. *Quirinalis.*—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *unguit.* Vide inf.—7 In ead. ed. τὸ *actam* abest: in marg. tamen vir doct. conjicit *actam a personatis.*

NOTÆ

[r] *Persillum*] Quod Paulus ait, apertum est, sed an idem Festum sensisse credendum sit, vehementer dubito. *Rudiculum picatum* esse vas, in quo sit unguentum, quærendum arbitror: *flaminis* quoque nomen suspectum est. *Rudiculum* a *rudere* fortasse dictum, et globum piceum, vel picatum significat. *Ant. Aug.*

Persillum] Legendum puto, *Rudusculum picatum*, hoc est, vas ex cavo informi saxo, quod rudus saxum impolitum sit. Legendum vero, *ex quo, unguine, &c.* Quidam, qui nobis veterum numismatum et aliorum monumentorum libros ediderunt, in iis libris Cantharum Persilli titulo proscripserunt: et Persillum pro Perirrhanterio accipiunt. Risi, cum illa legi, non tantum quod Cantharum nulla ratione moti Persillum vocant; sed etiam quod, cum sententiam suam confirmare vellent, testimonio Festi id facere conati sunt. Lector vero eruditus judicet, quid intersit inter Persillum, et περιῤῥαντήριον: tam profecto, quam inter unguen vel axungiam, et aquam lustralem. *Jos. Scal.*

[s] *Personata*] Videndus Livius initio lib. VII. *Ant. Aug.*

Personata] Quod ait, histriones cogi solitos deponere personam: hoc fiebat, quando exsibilabantur, neque placebant. Macrobius loquens de Pylade histrione: 'Cum in Herculem furentem prodiisset, et nonnullis incessum histrioni convenientem non servare videretur, deposita persona ridentes increpuit: μωροὶ, μαινόμενον ὀρχούμεθα.' *Jos. Scal.*

Personata fabula] Quod ait, &c. ὀρχούμεθα. *Scal.* Atellani vero id jus habebant, ut nunquam personam ponerent. Neque etiam histrionum numero ascribebantur, neque tribu movebantur, stipendiaque, tanquam expertes artis ludicræ, faciebant. Vide Liv. lib. VII. cap. 2. *Dac.*

cogi in scena ponere personam, quod ceteris histrionibus pati necesse est.

Pertisum[t] pro pertesum dixerunt antiqui. [PAUL.

qui paulo. . . . do me. . . . [FEST.

. . . . . . licet. . . . .

. . . . . . sum di. . . . .

. . . . . . qui paul. . . . .

Pertusum[u] dolium dicitur, cum ventrem significat.[8] [PAUL.

Pert*usum*[x] *dolium cum* dicim*us ventrem significamus* [FEST.

. . . .

Perdicitur.[z] . . . .

. . . . *Ennius* L. I. An*nalium*. . .

8 In ed. Rom. pro *ventrem* legitur *venenum*, male, censente Dac. qui ipse legendum suspicatur: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat*, vel *lenonem significat*.

NOTÆ

[t] *Pertisum*] Vide 'Redarguisse.' *Ant. Aug.*

Pertisum] Infra: *Pertisum aliquando media i non e dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit.* Vide 'Redarguesse.' Idem Lucilius libro IX. contra hanc Cacozeliam ita legem orthographiæ præscribit: 'Jam puerei venere: e postremum facito, atque i, Ut plureis puerei fiant: i si faci' solum Pupilli, pueri, Lucili: hoc uniu' fiet. Hoc illi factum est uni: tenue hoc facies i. Hæc illei fecere: addes e ut pinguiu' fiat.' Et ita semper in eodem nono libro Lucilii de Orthographia tractatum fuisse notavimus. Adde quod Isidorus scribit: 'Orthographiam, id est, scripturam contra imperitiam librariorum Lucilius poëta primum scripsit.' Hæc ille. *Jos. Scal.*

.... *do me*. . . .] Lege ex Scaligero: *Pertisum aliquando media* i *non* e *dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit.* Lucilii verba Scipionem irridentis: 'Quo facetior videare et scire plus quam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt.' Vide 'redarguesse.' *Dac.*

[u] *Pertusum*] In edit. Rom. pro *ventrem*, legitur *venenum*. Male. Suspicabar legendum: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat*, vel *lenonem significat*: nam dubio procul alludit locum Plauti Pseudol. I. 3. ubi cum Pseudolus et Callidorus lenonem probris onerassent, neque iis ipse commoveretur, sed ea etiam læte ferret, Pseudolus ait: 'In pertusum ingerimus dicta dolium; operam ludimus.' *Idem.*

[x] *Pertu*...] Notas L. I. habes in 'Manes.' Quid sit, quæratur. *Jos. Scal.*

[z] . . . *pes dicitur* . . .] Sched. 'Pes dicitur . . . pede ruit . . . Ennius lib. I. Annalium . . .' forsan notabat hic

Pescia[a] in Saliari carmine, Ælius Stilo dici ait, capitia ex pellibus agninis facta, quod Græci vocent pelles πέσκη neutro genere pluraliter.

Pesestas[b] inter alia, quæ interpretatores[9] dicunt, cum fundus lustratur, significare videtur pestilentiam, ut intelligi ex ceteris[10] possit,[11] cum dicitur: Avertas morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem.

Pesestas dicebatur pestilentia. [PAUL.

Pestifera auspicia[c] esse dicebant, cum cor in extis, aut caput in jecinore non fuisset.

Pestifera auspicia sunt, cum cor in *extis, aut caput non fuisset* in jocinore. [FEST.

Pestiferum[d] fulgur dicitur, quo mors exiliumve significari solent.

Petauristas[e] Lucilius a Petauro appellatos existimare vide-

9 Vet. lib. *imprecatores*. Legendum monet Scal. *inter precationes*. Dac. *inter precationem*.—10 Vet. lib. *aliis*.—11 Ed. Scal. *possint*.

NOTÆ

Festus pedem de fluvio dici, ut apud Horat. 'Mollis crepante lympha desilit pede.' Et Lucret. lib. v. 'Qua via secta semel, liquido pede detulit undas.' *Dac.*

[a] *Pescia*] Pellis agnina a Græco πέσκος, quod a πέκος. Hesych. πεσκέων, δερμάτων. Item: πέσκον, ἢ κώδιον ἢ δέρμα. dicitur etiam et πέσκα. *Idem.*

[b] *Pesestas*] *Pestis* pro *perestas*, quasi *perestis* a *peredendo*. Nisi cum Meursio legas *Pestestas*, quomodo 'tempestas,' 'tempus,' &c. Pro *interpretatores*, lege *inter precationem*, ut in edit. Rom. *Precationem* intelligit quæ fiebat dum agri lustrarentur, cujus formula apud Caton. de R. R. cap. 141. et apud Tibull. Eleg. 1. lib. II. *Idem.*

[c] *Pestifera auspicia*] Sic passim de tristibus auspiciis exta sine corde, et jecur sine capite. *Idem.*

[d] *Pestiferum*] Vide 'Postularia.' *Ant. Aug.*

[e] *Petauristas*] Mechanici dicti sunt *Petauristæ*, quia in machina vel rota trajiciebant sese desperata audacia. Martialis: 'Quam rota transmisso toties impacta petauro.' Aristophanes ἐν δαιδάλῳ apud Grammaticos: Ὁ μηχανοποιὸς, ὁπότε βούλῃ τὸν τροχὸν Ἕλκειν ἀνεκὰς, λέγε, χαῖρε φέγγος ἡλίου. Tanquam periculosissimum esse trajicere se per rotam, propterea dixit, o Petaurista, quotiescumque vertes rotam mechanicam, potes supremam dicere vitæ tuæ. Nam et hic quoque μηχανοποιὸς, qui Lucilio Mechanicus. Dictus Petaurista ἀπὸ τοῦ πετaύρου. Est autem πέτευρον seu πέταυρον tabella parieti affixa, ad quam vespere gallinæ se volatu recipiunt, ut pernoctent: quia mechanici isti ad rotam illam se saltu subjiciunt,

tur, cum ait: Sicuti mechanici, cum alto exiluere petauro: at Ælius Stilo, quod in aëre volent, cum ait: Petaurista proprie Græce, quod ii πρὸς ἀέρα[12] πετῶνται.

Petilam suram[f] significat ungulam equi albam. [PAUL.

Petilam suram, siccam, et substrictam vulgo interpretantur.[13] Scævola ait ungulam equi albam ita dici. [FEST.

Petimina,[g] in humeris jumentorum ulcera, et vulgus appellat, et Lucilius meminit, cum ait: Ut petimen naso, aut lumbos cervicibus tangat: eo nomine autem et inter duos armos suis quod est, aut pectus, appellari solitum testatur Nævius in descriptione suillæ, cum ait: petimine piscino qui meruerat.

Petimina, in humeris jumentorum ulcera. [PAUL.

Petissere,[h] petere.

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit πρὸς αὔρας.—13 Ed. Scal. *interpretatur*.

NOTÆ

propterea πεταυρισταὶ dicti. De quo multa aliquando dicemus in Manilium, poëtam eruditissimum. Sumitur et pro saltatore tantum, et eo, qui flexu corporis multa schemata edit. Varro epistola ad Cæsarem: 'Cum vocat Ptolemæum κίναιδον, ἰαστικὸν, πεταυριστὴν, διονῦν, αὐλοποιόν.' Quæ manifesto dicta sunt de Ptolemæo Aulete Rege Ægypti. Locus Varronis in Nonii codicibus depravatus est. Nos, ut legendum putamus, posuimus. *Jos. Scal.*

f *Petilam suram*] Non video cur *petilam suram* Scævola 'albam equi ungulam' interpretetur, nam *petilus* est siccus, tenuis, exilis, strigosus, macer, a Græco πέταλον, folium, et quia folia exilia sunt, inde omnia tenuia et strigosa *petala*, *petila* dicta. Lucilius: 'Insignis varis et cruribus atque petilis.' Est igitur apud Nævium *petila sura*, sicca sura et substricta, cujusmodi qui habent equos κακοσκελεῖς, vocat Xenoph. *Dac.*

g *Petimina*] Glossarium: 'Petumen, κτήνους ἕλκος.' Servius Danielis paulo aliter: 'Pleiades, signum est ante genua Tauri, quod Græci ὕβον dicunt, id est, petimen.' Mirum autem Festum, ut probaret in suilla esse nescio quid, niti testimonio Nævii, qui dixerit, *petimine piscino*: cum manifesto intelligere videatur, quod κλειδίον in thunno vocabatur. *Jos. Scal.*

Petimina] Dalecampius apud Plin. lib. II. cap. 37. non *petimine piscino*, sed *petimine porcino* legit, hunc Festi locum laudans. *Dac.*

h *Petissere*] Pro *petessere*, sæpius petere. Quo usus est Cicer. II. Tuscul. 'Apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem.' *Idem.*

Petissere antiqui pro petere dicebant, ea[14] quidem [FEST. forma verbi, qua sunt lacessere et incessere: sed, ut mihi videtur, tum significabant sæpius petere, ut Petissant, sæpius petant.[15] [i]

Petoritum[k] et Gallicum vehiculum esse, et nomen ejus dictum existimant a numero quatuor rotarum: alii Osce, quod ii quoque petora quatuor vocent: alii Græce, sed Αἰολικῶς dictum.

Petoritum, vehiculum Gallicum: alii Osce putant [PAUL. dictum, quod hi petora quatuor appellant: quatuor enim habet rotas.

Petrarum[16] genera sunt duo, quorum alterum natu- [FEST. rale saxum prominens in mare, cujus Ennius meminit lib. XI. Alte delata, ceterisque ingentibus tecta: et Livius in centauris: Ubi ego sæpe petris: alterum manufactum, ut docet Ælius Gallus: Petra est, quæ Jovis dextra ac sinistra fornicem expletura est ad libramentum summi fornicis.

Petreia[l] vocabatur quæ pompam præcedens in [PAUL.

---

14 Vet. lib. *eo*.—15 Vide Notas.—16 *Petrarum, &c.* Jos. Scal. in margine suæ ed. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta. Idem Ennii versum ita legit: *Alte elata specus, petrisque ingentibu' tecta.* Item Livii, ita: *ubi echo sæpta petris.* Deinde: *Petra est, quæ domus dextra, &c.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *qui locus* pro *quæ Jovis.*

NOTÆ

[i] *Ut Petissant, sæpius petant*] Hæc viris doctis suspecta sunt, qui legunt, *Ut Pitissant, sæpius potant.* Frustra. Neque enim *pitissare* est sæpius *potare*, sed sæpius expuere. Terent. de fastidiosa meretrice: 'pitissando modo vini Quid, quid vini absumsit! sic dicens, asperum, Pater, hoc est, aliud lenius sodes vide.' Non dubito quin hic *petissant* alicunde adducat Festus, ubi *sæpius petant* interpretatur. In Sched. 'Ut retissant sæpius petant,' corrupte *re* pro *pe*. Nisi malis *retissant sæpius retant*. Idem.

[k] *Petoritum*] Recte Æolice dictum ait: *πέτορες*, quatuor. *Jos. Scal.*

Petoritum] Gallicum vocabulum faciunt Varro, Quintilianus, Gellius perperam. Est enim Æolice dictum, nam Æolicum *πέτορες* quatuor, et ab Æolis Osci *petora* accepere. Et Massiliensium, a quibus Galli didicere, dialectus erat Æolica, quippe qui venerant ex Phocea Æolidis urbe; etsi nonnulli eam Ioniæ vindicent. Cambri hodie dicunt *pedwar*, et Britanni Galliæ *penar*. Dac.

[l] *Petreia*] Vide 'Manducus' et 'Citeria.' *Idem.*

coloniis aut municipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio, scilicet petris, appellata.

Petreia *vocabatur, quæ pompam præcedens,* aut *in coloniis, aut municipiis, imitabatur anum ebriam, ab* agri vitio, *scilicet petris, appellata.* [FEST.

Procilli sive præcilli[m] *Cato dixit in*. . . . *convertar* ad illam. . . . . impudentior. . . . . ntur legationes. . . . . test.

Petronia amnis[n] est in Tiberim profluens[17] quam magistratus auspicato transeunt, cum in campo quid agere volunt, quod genus auspicii peremne vocatur: amnem autem fœminine antiqui enuntiabant.

Petronia, nomen amnis in Tiberim defluentis. [PAUL.

Petrones,[18] a petrarum asperitate et duritia dicti.

Petrones[19] [o] rustici fere dicuntur propter vetustatem, et quod deterrima quæque ac præruptus. . . jam agri petræ vocantur, ut rupices iidem *a rupicis.* [FEST.

Petulantes,[p] et petulci etiam appellantur, qui protervo

17 Vet. cod. *perfluens.*—18 Vet. lib. *Petronesi.* Ed. Scal. *Petrones rustici.* —19 *Petrones, &c.* Hæc quidem esse Festi inquit Scal. sed non ex vet. lib. sumta. Vide Notas.

NOTÆ

[m] *Procilli sive præcilli*] Hæc sagaciores excitabunt: *procilli* sive *præcilli* forsan utebatur Cato pro præmoveri, sive promoveri. *Idem.*

[n] *Petronia amnis*] Vide 'Catifons,' 'Manalis fons,' et 'peremne.' *Idem.*

[o] *Petrones*] Supple infra: *Deterrima quæque ac prærupta etiam agri petræ vocantur, ut rupices iidem a rupis duritie dicti sunt. Rustici,* inquit, et *petrones* ab asperitate petrarum, et *rupices* a rupe. Tertull. 'Apud rupicem et silvicolam, et monstrorum eruditorem scrupea schola eruditus.' Et non solum *petrones* et *rupices,* sed et *varrones* a varris, qui stipites sunt, non dolati, præduri ac enodes. *Idem.*

[p] *Petulantes*] Illa verba, *et Cornigeras norunt matres agnique petulci,* ita scribenda sunt, ut post *Et,* relinquatur spatium aptum huic nomini *Lucretius:* deinde carmen scribatur, quod etiam refertur a Macrob. lib. VI. Saturn. ex Lucret. lib. II. Afranii quoque videtur esse in fine mendosum. *Ant. Aug.*

Petulantes] Lego in fine, *pedibus convibravit.* Nam *vibrare* neutra significatione, novum non est, sed Veteribus usitatissimum. *Jos. Scal.*

impetu et crebro petunt lædendi alterius gratia. Virgilius quarto Georgicorum: neque oves hedique petulci Floribus insultent: et, Cornigeras norunt matres. . . agnique petulci:[20] et Afranius in Ida: nostrum in conventum, aut consessum ludum, lapsumque petulcum: interdum pro veloci usi videntur antiqui, ut hoc versu intelligi potest: exilivit,[1] quasi petulcus[q] quidam, pedicus convibravit.[2]

PHASCOLA[3 r] appellant Græci, quas vulgus per- [PAUL. nas[4] vocat.

PIACULARIA[s] auspicia appellabant, quæ sacrificantibus[5] tristia portendebant; cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, decidisset.[6]

20 Vide infra.—1 Vet. lib. *exiluit*.—2 Scal. et Dac. legunt '*pedibus convibravit*.—3 Vett. libb. *Paschola*, *Phastola*, *Pharcela*.—4 Vet. cod. *penas*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *peras*, quod probat Dac.—5 Vet. lib. *cum sacrificabant*.—6 Vet. lib. *cecidisset*. Vide Notas.

NOTÆ

Petulantes] *Petulans* et *Petulcus* a *petendo*, ut ab 'hiando,' 'hiulcus.' Cicer. de Repub. lib. IV. 'Itaque a petendo petulantia, a procando, id est, poscendo, procacitas nominata est.' Infra spatium, quod post *matres* relinquitur, post τὸ *et* repræsentandum est. Deest autem nomen *Lucretius*. Sic: *Et Lucretius: Cornigeras norunt matres agnique petulci*. Quem versum refert Macrob. lib. VI. Satur. ex II. Lucretii. *Dac.*

q *Exilivit, quasi petulcus*] Lege: *Exilivit quasi petulcus quidam, pedibus convibravit*. Nugatur Scaliger, cum ait *vibrare* et *convibrare* neutra significatione Veteribus usurpari: nam semper activum est, et subintelligitur *se*, ut hic. Porro fallitur etiam Festus cum *petulcus* interpretatur 'velocem.' Nam *pedibus convibravit* quasi *petulcus*: hoc est, sese foras proripuit, pedibus in altum elatis, quasi solent *petulci*, qui pedibus petunt. Tamen ex hac Festi interpretatione Isidorus 'petulcum equum' appellasse videtur velocem, cum scribit, 'petulus equus, qui habet albos pedes.' Scribo *petulcus*. 'Qui habet albos,' id est, velox, ἀργός. Nisi potius scribendum sit: *Petulcus equus, qui habet elatos pedes*. Idem.

r *Phascola*] *Quas vulgus peras vocat*. Optime: nam Græcum est φάσκωλον, quod Suidas interpretatur 'Marsupium.' *Idem.*

s *Piacularia*] Infra: *Piacularia appellantur veteri loquendi consuetudine, cum hostia fugit: aut in aliam corporis, quam oportuit, partem cecidit*. Manifesto ita scripsit Festus. Pauli tamen Epitome uberius hæc tractat, ut integriore codice usus videatur. *Piaculare* plane est illud Virgilianum: 'qualis fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice se-

Piacularia appe*llabant auspicia, id est, sacrificia antiqua loquendi* co*nsuetudine, cum aut hostia ab ara e*ffugit, aut *percussa mugitum dedit, aut in aliam quam* oportuit pa*rtem corporis decidit.* [FEST.

Piacularis Romæ porta[t] appellatur propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant: vel, ut ait Cloatius,[7] cum ex sacro[8] per aliquem piaculo solvitur, ut aliqua[9] piandi propitiandique causa immolatur.

Piacularis porta Romæ dicta propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant. [PAUL.

Piari[u] eos, veluti proprio verbo, ait Verrius, qui parum sint animati, cum mentis suæ non sint, et per quædam verba liberantur incommodo. [FEST.

Piatrix[x] dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam quidam simulatricem, alii sagam, alii expiatricem vocant: et piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando utitur.

Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam alii sagam vocabant. Piamenta quoque dicebantur, quibus utebantur in expiando. [PAUL.

---

7 Vet. lib. *Cluentius.*—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *cum facto.*—9 Vet. lib. *alicujus.* Vide Not.

NOTÆ

curim.' *Jos. Scal.*

Piacularia] 'Fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice securim:' Virg. Hostia vero quæ effugerat, *effugia* dicta. Servius ad illud II. Æneid. 'ad pœnas ob nostra reposcunt Effugia.' 'Verbo sacrorum,' inquit, 'et ad causam apto usus est, nam hostia, quæ ad aras adducta est immolanda, si casu effugeret, effugia vocari veteri more solet.' *Dac.*

[t] *Piacularis Romæ porta*] Quod ad eam purgationes et sacrificia fierent, quæ *piacula* dicebantur. Cloatii, sive Cluentii, verba corrupta sunt. Tentabam: *cum ea facto per aliquem piaculo solvitur, vel ad eam piandi propitiandique causa immolatur.* Idem.

[u] *Piari*] Gloss. 'Piare, ἁγνίζειν, καθαίρειν, ἐξιλάσκεσθαι.' *Idem.*

[x] *Piatrix*] Quam infra 'simulatricem' vocat, eam eodem sensu 'fictricem' vocavit Tertullianus de carn. resurrect. Sic autem dicebatur, quod ea, quæ in sacris suis vera repræsentari non poterant, ficta et simulata adhiberet. Virg. 'Sparserat et latices simulatos fontis Averni.' De quo plura apud Theocritum nos-

Picati [y] appellantur quidam, quorum pedes formati [FEST. sunt in speciem sphingum, quod eas Dorii phicas [10] vocant.

Picena regio, [z] in qua est Asculum, dicta, quod Sabini cum Asculum proficiscerentur, in vexillo eorum picus consederit.

Picta quæ nunc toga dicitur, antea vocabatur pur- [PAUL. purea, eaque erat sine pictura.

Picta [a] quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vo- [FEST.

10 Vir doct. conj. *picas*.

NOTÆ

trum. *Idem.*

y *Picati*] Apud Hesychium: *φίκα, φίγα*, et *σφίγγα*. Hesiodus in Theogonia *φῖκ' ὀλοήν*. Lycophron in fine Alexandræ: *φίκειον τέρας*. *Picas* vero pro *phicas* dici, ut 'Pœnos,' et 'Alpes,' et 'Pilippum,' et 'triumpum,' manifestum est. Hæc etiam Fulvius noster. *Ant. Aug.*

Picati] Sphingem a Doribus *phicam* vocari certum est. Hesych. *φίγα, φίκα, σφίγγα*. Et etiam mons quem illa insedebat, *Phicius* dictus. Hesiodi Schol. in Aspidi et in Theogon. et Schol. Euripid. in Phœnissis, qui addit, Sphingem habere faciem puellæ, pectus et pedes leonis. Cui consentit Schol. Aristoph. in Ranis. Porro hanc vocem *phica* Bœoti a Phœnicibus accepere, quibus *Picceha*, vel *phiccaa*, sapiens, oculatus, auritus. Et ita Sphingem dixere propter sagacitatem, quia mulier fuit acutissima, quæ per gryphos et ænigmata solertissimorum sui ævi ingenia exercebat. Plura vide apud Bochartum in Chanaan. lib. I. cap. 16. *Dac.*

z *Picena regio*] A Sabinis ortos Picenos, et a Pico, duce itineris, dictos refert Strab. lib. V. *Picena regio* hodie *Marche d'Ancone*. A Picenis sive Picentibus orti Picentini ad mare Tyrrhenum. *Idem.*

a *Picta*] Livius lib. XXX. 'Masinissa toga picta, et palmata tunica donatus,' at lib. XXXI. 'Masinissæ dona missa, vasa aurea, toga purpurea, et palmata tunica.' Ergo 'picta' et 'purpurea' idem. Addit Livius et 'togam prætextam datam.' Sic 'purpurea' est *ὁλοπόρφυρος*, 'prætexta,' *περιπόρφυρος*. 'Palmata' erat tantum triumphalis. *Jos. Scal.*

Picta quæ nunc toga] Lege infra, *ejus rei argumentum est duplex pictura*. Putat hic Festus, togas pictas olim ex pura, et ab omni Phrygionio pigmento nuda purpura constitisse, illinsque purpuræ nitorem et splendorem picturæ locum obtinuisse, eo fretus argumento, quod in æde Vertumni et Consi purpureas duas togas spectarit nullo alterius materiæ pigmento affectas. Sed hoc exemplo nihil probat Festus, nam picta purpura erat triumphalis illa quidem, sed quam tamen omitterent quicumque vellent, uti omiserunt plerique, Fulvius Flaccus, Papirius Cursor, et alii, purpurea tantum toga contenti: cui aliunde, quam ex Phrygionis acus pictura, facile splendor accersebatur, laticlavio scilicet limbo, et textilis auri plagulis ei circumjecto: aliquoties tamen et picta toga, et purpurea pro eadem sumebantur.

citata est, eaque erat sine pictura, ejus rei argumentum est. . . . pictura in æde Vertumni, et Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera T. Papirius[11] Cursor triumphantes ita picti sunt. Tunica autem palmata[b] a latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc a genere picturæ appellatur.

Pictor[c] Zeusis risu mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γραῦν,[12] cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significatu verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, cum versiculos quoque addere. . . tulerit et ineptos pati, sed nullius Prætoris prætexto nomine, qui tamen sunt ii. Nam quid modi facturus risu denique? Nisi pictor fieri vult, qui risu mortuus est. Λ . . . .

11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *L. Papirius.*—12 Vet. lib. γράνην. mox pro *Prætoris* vir doct. conjicit *auctoris* vel *poëtæ*. Vide Notas.

NOTÆ

Sic Livius togam Masinissæ datam nunc lib. xxx. c. 15. 'Pictam togam,' nunc lib. xxxi. c. 11. 'togam purpuream vocat,' hic splendidioris tantum purpuræ, illic Phrygionis pigmenti habita ratione. Vide Manut. de rebus per epistolam quæsitis lib. ii. Ep. 1. *Dac.*

[b] *Tunica autem palmata*] Quomodo *palmata* a latitudine clavorum? An putat Festus palmatam tunicam a laticlavia tunica non differre? Ridiculum: quasi vero triumphantes magnificentiori veste usi non fuissent, quam vulgari, lato clavo. Scilicet non meminerat Festus palmea folia et palmeas coronas Germana fuisse Victoriæ symbola, triumphum exornantia, iisque ex auro tunicas elegantissime descriptas palmatas semper fuisse vocatas. Tamen Manut. lib. ii. de reb. per epist. quæs. epist. 4. conatur ostendere latum clavum a palmata tunica non differre; sed frustra. *Id.*

[c] *Pictor*] Sunt hic nonnulla mendosa, quæ non facile emendari possunt. *Ant. Aug.*

Pictor] Legendum, *pictam a se γραῦν.* Et, *cum versiculos ad id retulit, et ineptia pari, et nullius prætexto nomine.* Nam τὸ *Prætoris* frustra emendare conantur, cum conflatum sit ex sequenti voce. Itaque delendum. *Jos. Scal.*

Pictor Zeusis] Delenda est vox *anum*, quasi interpretatio vocis γραῦν. Et deinceps legendum, *cum versiculos quoque de ea re retulerit, et ineptos satis, et nullius prætexto nomine.* Nam illud *Prætoris* sine dubio conflatum ex sequenti voce *prætexto*, ut illud *pretii*, quod in schedis, 'nullius pretii prætexto nomine.' Versiculi a Verrio adducti ita legendi et distinguendi: sunt enim Senarii: *Nam quid modi facturus risu denique Ni pictor fieri volt, qui risu mortuu' 'st.* Dac.

Picum[d] avem[13] quidam dictum putant a Pico rege Aboriginum, quod is solitus sit.[14] . . . . . .

Pierides[e] musæ propter amœnitatem, ac solitudinem Pierii montis dictæ videntur, quod[15] eæ secretis locis propter studia liberalia delectentur.

Pierides musæ a Pierio monte dictæ sunt. [PAUL.

Pietatem ut Deos ceteros colebant Romani.

Pietati[f] ædem ab Acilio consecratam aiunt, eo [FEST. loco, quo quondam[16] mulier habitaverit quæ patrem suum inclusum carcere mammis suis clam aluerit, ob hoc factum impunitas ei concessa sit.[17]

Pigere, interdum pro tardari, interdum pro pœnitere poni solet. [PAUL.

13 Jos. Scal. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.—14 Ed. Scal. *quo dissolutus sit*.—15 Ead. ed. *quo*.—16 Vet. lib. *quædam*.—17 Vet. lib. *impunitus ei concessus sit*.

NOTÆ

[d] *Picum*] De Pico rege in avem a Circe converso Virg. lib. VII. Æneid. Ovid. lib. XIV. Metam. Hunc optimum augurem fuisse, et picum avem diligentius ceteris observasse, ait Servius ex libris Pontificalib. Vidend. Plin. lib. X. cap. 18. Ex his Festi verba, quæ desiderantur, suspicaberis. *Ant. Aug.*

Picum avem] Quæ hic desunt sic forte supplenda sunt: *A rege Aboriginum, quod is solitus sit eo in auspiciis uti.* Nam Picum Saturni filium optimum augurem fuisse, et picum avem ceteris diligentius observasse tradit Servius ex libris Pontificalibus. 'Hoc fingitur,' inquit, 'quod Picus augur fuit, et domi habuit picum, per quem futura noscebat, quod Pontificales indicant libri.' Idem Isidor. lib. XII. origin. Sed vide infra in fine 'Picus rex.' *Picus* autem ab eodem fonte quo 'phica,' 'pica,' supra in 'Picati:' nempe a *piceha*, videns, id est, Hebraica phrasi, vates. Et ita dictus *Picus*, quod per vaticinia celebris esset, &c. *Dac.*

[e] *Pierides*] Cur musæ dictæ *Pierides*, mire Veteres dissentiunt, aliis a Pierio monte, aliis a Pierio quodam, et aliis aliunde nomen ducentibus. Ego quæ ex assidua lectione discere potui, vel conjectura etiam assequi, breviter exponam. Pieres Thraciæ olim populi fuere, qui, propriis sedibus relictis, Macedoniæ partem aliquam, deinde etiam Bœotiam occupavere, et in Bœotia Heliconem, et antrum Libethridum Nympharum, et in Macedonia Pieriam, et Pimpleam fontes dedicaverunt. Unde Musæ 'Heliconiades,' 'Libethrides,' 'Pierides,' et 'Pimpleides.' Vide infra 'Pimpleides.' *Idem.*

[f] *Pietati*] Eam ædem vovit Manius Acilius Glabrio, qui Proconsule de rege Antiocho triumphavit, dedicavit filius in foro olitorio, et illic sta-

Pignosa,[g] **pignora, eo modo, quo Valesii, et Auselii, [FEST. Pinosi, Pilesi**[18] **dicebantur.**

Pila,[h] **quæ parietem sustentat, ab opponendo**[19] **[PAUL. dicta est.**

Pilæ,[i] **et effigies viriles, et muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis, quod (hunc diem festum) esse Deorum inferorum,**[20] **quos vocant lares, putarent, quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, et essent his pilis et simulacris contenti.**

Pilæ, ***et viriles et muliebres effigies in*** **Compitis** ***sus- pendebantur Compitalib. ex lana, quod esse*** **Deorum** ***infero-*** **[FEST.**

18 Vet. cod. *Pinosi, Palisi.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Pinosii, Papisii.* Vide inf.—19 Conjicit Vossius *ab oppilando.*—20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *inferiorum.*

NOTÆ

tuam auratam patris, quæ prima omnium in Italia statua aurata fuit, posuit. Liv. lib. XL. de filia quæ matrem, et de altera quæ patrem, in carcere aluit. Val. Max. lib. V. cap. 4. Hyg. fabula 254. *Ant. Aug.*

Pietati ædem] In foro olitorio. Livius lib. XL. cap. 34. Pub. Victor in 11. regione. Mulierem Xantippen vocat Hyginus, et patrem Myconem: alii Cimonem patrem dicunt. Solinus de matre et filia hanc historiam narrat cap. 7. *Dac.*

g *Pignosa*] Optime viri docti pro *Pinosi, Pilesi*, restituunt *Pinasi, Papisi.* Pinariorum et Papiriorum familia satis nota. *Idem.*

h *Pila*] Structura ex lapidibus, cæmentis aut lateribus ad aliquid sustinendum. Sed quomodò *ab opponendo pila?* Unice placet doctiss. Vossii conjectura *ab oppilando. Pilare* enim est stipare, densare, firmare. *Idem.*

i *Pilæ*] Illa verba (*hunc diem festum*) in plerisque libris non sunt. De 'Compitalibus,' et his 'pilis,' vide Macrob. lib. I. Satur. *Ant. Aug.*

Pilæ] 'Manias' vocatas ait Macrobius. Ad earum instar stramentitiæ effigies, quibus objectis tauri irritarentur, vocatæ sunt pilæ. Martialis: 'Jactat ut impositas taurus in astra pilas.' Glossarium: 'Pilæ, ταυριάριοι, ταυροκαθάπται.' Unde proverbialiter 'fœneos' homines dixerat Cicero in principio Cornelianæ, alludens ad has effigies fœneas. 'Postulatur,' inquit, 'apud me prætorem primum de pecuniis repetundis. Prospectat videlicet Cominius, quid agatur, videlicet homines fœneos in medium ad tentandum periculum projectos.' Huc etiam alludebat Varro, cum unam de Menippeis suis proscripsit titulo, 'Ajacis Stramentitii.' Quæ sequuntur, videntur de alia re, quam de *pilis* tractasse. *Jos. Scal.*

Pilæ] Vide in 'Laneæ effigies.' *Pilæ* autem capita tantum dicebantur a Græco πόλος, quomodo omne rotundum πόλον, Græci dicunt, caput etiam humanum, ut ex Polluce certum est. *Dac.*

rum hunc diem festum, quos vocant Lares, *putarent, quib. eo die tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent* liberi, *ponebantur: ut vivis, sic enim* invocantur *parcerent, et essent his pilis et simulacris con*tenti. . . . . .

. . . ipio. . . . . fortu.[k] . . .
. . . eris. . . . . nit. . . . .
. . . emu. . . . . urbem. . . .
. . . annis. . . . . quum pn. . . .
. . . n debebat. . . . .

Pilani,[l] pilis pugnantes. [PAUL.

Pilare, et compilare a Græco trahitur. Græci enim fures[1] piletas[2] dicunt.

Pilare[m] et compilare sunt qui Græce originis. [FEST. Græci enim fures piletas.

Pilat,[n] pilos habere incipit: alias pro detrahit pilos, a quo depilati. [PAUL.

Pilates genus lapidis. Cato: Lapis candidior, quam pilates.

1 Ed. Scal. *plures.*—2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *πειράτας.*

NOTÆ

[k] . . . . *ipio. . . . fortu. . . .*] Nescio cur in editione illa, quæ suppletas lacunas promittit, rudera ista relicta sunt. Nam sic totum ædificium ex Schedis sartum tectum præstari posse arbitror: *Punicæ fortunæ ædem vovisse dicitur Cornelius Scipio, cum Carthaginem obsideret: idem quoque vovit ædem Veneris, quæ cognomentum habuisse dicitur Genitricis, quam dedicavit ubi primum æmulam Romanæ civitatis Carthaginem urbem expugnavit. Quamvis alii dicant aliquot post annis dedicavisse. . . . Cos. quum Punicæ fortunæ ædem, quam ex voto debebat primam dedicare, locandam non curasset.* Idem.

[l] *Pilani*] Proprie Triarii, totusque eorum ordo pilus dictus. *Idem.*

[m] *Pilare*] Φιλήτης, Hesiodo, et πιλήτης Æolice. *Jos. Scal.*

Pilare, et compilare] *Sunt, qui Græcæ originis putant. Pilare* prima syllaba producta, furari; Græcis enim φιλήτης, fur dicitur, Hesiod. Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φιλήτῃσι. 'Quicumque mulieri credidit, credidit ille quidem furibus.' Φιλήτης, Æolice, πιλήτης, ab obsoleto, φιλάω, φιλῶ. Unde *pilo, compilo.* Nisi potius *pilare* sit a πιλεῖν, stipare, densare, et postea *pilare,* furari, quia fures stipant ea, quæ furantur. *Dac.*

[n] *Pilat*] Prima correpta. Accius: 'Tunc primum pilabant genæ:' id est, pilis vestiri incipiebant. Inde Gloss. 'pilo, as, τριχόω.' *Idem.*

Pilates[o] lapidis genus, cujus meminit Cato origi- [FEST. num libro quinto: Lapis candidior, quam pilates.[3]

Pilea[p] Castori et Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare[4] mos est.

Pilentum, vehiculi genus, quo matronæ ferebantur. [PAUL.

Pilentis[q] et carpentis per urbem vehi matronis [FEST. concessum est, quod cum aurum non reperiretur, ex voto, quod Camillus voverat Apollini Delphico, contulerunt.

Pilumnoe poploe[r] in carmine Saliari, Romani, velut pilis uti assueti: vel quia præcipue pellant hostes.[5]

Pimpleides[6][s] Musæ a fonte Macedoniæ dictæ; propter liquoris ejus unicam subtilitatem.[7]

---

3 Vet. cod. *pelastes.*—4 Vet. lib. *militare.*—5 Vet. lib. *hosteis.*—6 Vett. libb. *Pipleides* vel *Pepteides* vel *Pecteides.*—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *felicitatem* vel *facilitatem.*

NOTÆ

[o] *Pilates*] De pilate lapide nihil habeo quod dicam, ita super eo alii omnes scriptores tacent. *Idem.*

[p] *Pilea*] Ideo pileatos eos vocat Catull. 'A pileatis nona fratribus pila.' Et Philo περὶ ἀρετῶν· ποτὲ δὲ πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁπότε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκούρους. 'Modo pilea capiti imponebat; cum Dioscurorum personam induebat.' Celebres autem pili Laconici. Pollux lib. I. cap. 10. *Idem.*

[q] *Pilentis*] Vide 'Matronis.' *Ant. Aug.*

Pilentis, et carpentis] Vide Liv. lib. V. cap. 25. *Dac.*

[r] *Pilumnoe poploe*] Hoc est, Pilumni populi. *Jos. Scal.*

Pilumnoe poploe] Pilumni populi, id est, Romani pilumni, id est, Romuli nepotes, qui Romulus a Pilo Pilumnus dictus est a Saliis, ut Mars a Pico Picumnus, et ita intelligendus hic locus, qui Festum fefellit; neque enim *Pilumnoe* est rectus pluralis, ut ille existimavit, sed secundus casus numeri singularis, populus Pilumni, quod Meursio animadversum. *Dac.*

[s] *Pimpleides*] A fonte Pimpleo, qui a Pimplia, quæ civitas et mons est circa Heliconem. Alii in Macedonia ponunt. Thraciæ ascribunt Schol. Callimachi, et Apollonii: idque etiam verum est, si primam eorum locorum originem, non vero situm, respicias. Pieres enim Thracica gens, occupata Macedoniæ quadam parte, inde in Bœotiam irrupere. Ibique Heliconem Musis et antrum Libethridum nympharum dedicarunt. Id obiter innuit Strabo lib. IX. cujus locum describam, quia et insignis est, et omnino ab interpretibus male acceptus. Ἐνταῦθα δ' ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν, καὶ ἡ Ἵππου κρήνη, καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, ἐξ οὗ τεκμαίροιτο ἄν τις Θρᾷκας εἶναι τοὺς τὸν Ἑλικῶνα ταῖς Μουσαῖς καθιερώσαντας, οἳ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λείβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν· ἐκαλοῦντο δὲ Πιέρες· ἐκλιπόντων δὲ ἐκείνων, Μακέδονες

Pipatio,[t] clamor plorantis lingua Oscorum.
Pirpit[u] Osce quicquid. [PAUL.
Pisatilem Nævius dixit e Pisis oriundum.
Pisatilem[x] appellat Nævius Pantaleontem e Pisis oriundum tyrannum: cum alioqui inde profecti nunc Pisani dicantur. [FEST.

NOTÆ

νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα. Εἴρηται δ' ὅτι τὴν Βοιωτίαν ταύτην ἐπῴκησάν ποτε Θρᾷκες, *βιασάμενοι τοὺς* Βοιωτοὺς, *καὶ* Πέλασγοι, *καὶ ἄλλοι βάρβαροι.* id est, 'Ibi sunt, in Helicone, fanum Musarum, et Hippocrene, et antrum Libethridum Nympharum, unde conjicere quis possit Thracas fuisse, qui Heliconem Musis consecrarunt, qui et Pieriam quoque, Libethrum, et Pimpleam iis dedicaverunt. Vocabantur autem Pieres, qui cum defecissent, Macedones loca illa obtinuerunt. Id quoque traditum est, Thracas quondam, et Pelasgos aliosque barbaros, vi Bœotis facta Bœotiam istam inhabitasse.' Sed dicet aliquis quomodo ex eo, quod in Helicone sint fanum Musarum et Libethrum, conjicere quis possit Thracas Heliconem Musis consecrasse? Respondeo solos Thracas Musicas artes olim tractavisse, iisque inclaruisse, ut Orpheum, Museum, Thamyrin, eosque primos Musas coluisse, adeoque, cum ex historiis certum esset Thracas loca illa insedisse, prona erat conjectura, eos etiam, non alios, Heliconem consecrasse. Sed et ex sola locorum appellatione ita ratiocinatus est Strabo; nam cum in Helicone esset Libethrum, ex eo collegit Thracas illud consecrasse. Nam Libethrum, Pimpla, ut Olympus et Pieria, Thraciæ fuere loca et montes, ut et ipse Strabo docet alibi. A Pimpleo igitur *Pimpleides*, *Pimpliades*, et *Pipleides.* Varro lib. VI. 'Ita enim ab terrestribus locis cognominatæ, Libethrides, Pipleides, Pimpliades, Thespiades, Heliconiades.' Hinc et Musa *Pimplea*, apud Horat. Od. 26. lib. I. 'Pimplea dulcis.' *Idem.*

[t] *Pipatio*] Pipare Osci dicebant ejulabunde conqueri, voce a cantu Gallorum efficta, quomodo et Græci *περικοκκύειν*. Aristoph. Inde 'pipulus,' et 'pipulum' ploratus. *Idem.*

[u] *Pirpit*] Osci pro *quid*, dicebant *pir* sive *pit*, unde *pirpit*, *quicquid*. Sic iidem 'piam' dicebant pro 'quam,' unde 'quispiam,' 'nuspiam.' Vide 'quispiam.' *Idem.*

[x] *Pisatilem*] *Pisatiles* sunt *οἱ Πισᾶται.* Memoria lapsus sum olim, qui destitutus codice Festi annotavi *Picenos* olim a Nævio *Pisatiles* dictos, unde etiam hodie fluvium *Pisatellum* dici. Ego plane hallucinatus sum, cum hæc memoriter scribebam: petoque a candidis Lectoribus, ut et hoc, et si quæ similia dicta sunt, quæ mihi cum omnibus communia sunt, qui meminerunt et se homines, et a se nihil humani alienum putant, omnium mihi veniam facere. Porro Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strabo, *καὶ Πισατῶν ἡγεμών*. *Jos. Scal.*

Pisatilem] *Pisatiles* sunt *οἱ Πισᾶται*, Pisani. Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strab. lib. VIII. et Pisanorum dux. Pisa autem Peloponnesi urbs; et regio *Pisates*, de quibus vide Strab. Pausan. Pindari Schol. et Servium ad illud Æneid. 'Alpheæ ab origine Pisæ.' Schedæ habent *pisalitem*, pro *pisatilem*, et ita

Piscatorii ludi vocantur, qui mense Junio fieri solent pro quæstu piscantium trans Tiberim. [PAUL.

Piscatorii [y] ludi vocantur, qui quotannis mense Junio trans Tiberim fieri solent a Prætore Urbano pro piscatoribus Tiberinis, quorum quæstus non in macellum pervenit, sed fere in aream Volcani, quod id genus pisciculorum vivorum datur ei Deo pro animis humanis. [FEST.

Piscatorii ludi dicebantur, qui fiebant pro quæstu piscantium. [PAUL.

Piscatorium æs vetusto more appellatur, quod in monte Albano datur pro piscibus. [FEST.

Piscinæ [z] publicæ hodieque nomen manet, ipsa non extat, ad quam et natatum, et exercitationis alioqui causa veniebat populus, unde Lucilius ait: Pro obtuso ore pugil, piscinensis res est.[8]

8 Vide Notas.

NOTÆ

legendum videtur. *Ful. Ursin.*

y *Piscatorii*] Varro lib. v. de Ling. Lat. scribit Volcanalibus populum animalia pro se in ignem mittere solitum. Ea autem non mense Junio sed x. Kal. Sept. fiebant. Ovid. tamen lib. VI. Fastor. ludos Tiberinos, et piscatorum refert hoc mense fieri. Sunt, qui scribant non *a PR. urbano*, sed *a populo Ro. urbano* ludos fieri: quod mendum ab indocto librario ad doctos quosdam viros penetravit. In veteri quidem libro, unde ceteri orti sunt, ita est, ut hic scripsimus. Piscem vivum pro anima hominis in sacrificio oblatum, testis est Ovid. lib. III. Fastor. *Ant. Aug.*

Piscatorii ludi] 8. Idus Junii. Ovid. Fast. VI. 'Tertia post nonas removere Lycaona Phœbe Fertur, et a tergo non habet ursa metum. Tunc ego me memini ludos in gramine campi Aspicere, et didici, lubrice Tibri, tuos. Festa dies illis, qui lina madentia ducunt, Quique tegunt parvis æra recurva cibis.' Volcanalibus populum pro se in ignem animalia misisse scribit Varro lib. v. 'Volcanalia a Volcano, quod ei tum feriæ, et quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit.' *Dac.*

z *Piscinæ*] Lege: *unde Lucilius ait: Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses.* Pugiles sunt obtuso ore, propter pugnos, quos in os recipiunt: unde illud: 'os nullum, vel potius pugilis.' Proverbium est apud Plautum in Casina, 'obtuso ore,' vel *obtunso:* cum quis spe vel instituto dejectus, pudore suffunditur ab iis, qui nihil præterquam in os messem pugnorum, ut loquitur Plautus, reportarunt. *Jos. Scal.*

Piscinæ publicæ] Martial. 'Piscinam peto, non licet natare.' Verba Lucilii sic legebat Scaliger. *Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses.* Et ita Schedæ. Turnebus vero lib. XVI. cap. 22. *Obtuso ore pugil piscinensisque resesque.* Dac.

Pistum [a] a pinsendo pro politum [9] antiqui frequentius usurpabant, quam nunc nos dicimus.

Plancæ [b] *dicebantur* tabulæ planæ, ob quam causam [PAUL. *et* Planci appellantur, qui supra modum pedibus plani sunt.

Plaustrum [c] *perculi di*cebant *antiqui ab eo, qui pede* [FEST.

9 Scal. et Dac. legendum monent *pro molitum.*

NOTÆ

[a] *Pistum*] Locus mendosus, et mancus. *Ant. Aug.*

Pistum] Scribe, *pro molitum.* Varro de vita populi Romani libro primo: 'Neç pistoris nomen erat, nisi ejus, qui ruri far pinsebat; nominati ab eo, quod pinseret.' Idem ταφῇ Μενίππου: 'Nec pistorem ullum nossent, nisi eum, qui in pistrino pinseret farinam.' At temporibus ultimis Reip. et deinceps Pistores, ut notum vulgo, οἱ ἀρτοποιοὶ vocabantur. Et Plautus fuit pistor, cum trusatiles molas versando operam locasset. Minutius Felix: 'Octavius homo Plautinæ prosapiæ, ut pistorum præcipuus, ita postremus philosophorum.' Frustra hunc locum Festi suspectum habent docti viri, tanquam integer parum sit, ac mancus. Porro Veteres dicebant *piso*, non *pinso:* quia a Græco πτίσσω, ut alibi notavimus: unde *pisare,* calcare. Seneca Epistola 87. 'in terram non aggessit tantum, sed et calcavit, et pressit: negat quicquam esse hac, ut ait, pisatione melius.' Ita liber doctissimi N. Fabri, quem cum veteribus diligentissime contulit. *Jos. Scal.*

[b] *Plancæ*] *Palancæ* prius dictæ, a Græco φάλαγγες. Vel potius *plancas* a Græco πλάκας, inserto n. Gloss. 'plancus, πλατύπους.' *Dac.*

[c] *Plaustrum*] Infra, agebatur manifesto de proverbio, 'Plaustrum perculi.' Ad idque citabatur versus ex Epidico Plauti: 'Epidicus mihi magister fuit. PE. perii, plaustrum perculi:' ut male hodie legatur, *austrum perculi:* quod maximus vir Adrianus Turnebus *haustrum* interpretabatur, idque optime, si ita proverbium efferebant Veteres. Sed cum agnoscatur hic a Festo, item a Donato, ita retinebimus. Male vero proverbium illud interpretatur Erasmus, ut cuivis facile, qui ejus interpretationem legerit, patere potest. Sed illi condonandum, quia ad eam opinionem Donatus male intellectus eum impulit, ac ipsum Erasmum potius, quam plaustrum perculit. Cum alia mente apud Plautum accipiendum sit. Porro non longe ab his verbis scripsisse videtur Festus: *Plaustrum perculi antiqui dicebant, ab iis, qui pedibus onusta plaustra percellebant, hoc est, evertebant .... id quod apud Plautum dicitur. Epidicus mihi magister fuit. Perii: Plaustrum perculi.* Videtur Erasmus sentire, ut non dicatur de eo, qui imprudens negotium evertit: sed de eo, qui prius rem præparat, quam eam alioqui aggrediatur: ut de rusticis, qui priusquam plaustrum exonerent, plaustrum ipsum percellunt: propterea proverbium efferebatur, 'Bene plaustrum perculi:' Bene rem conficiam, cum eam prius mihi subegerim. At quomodo apud Plautum legitur,

onusta plaustra perculit, id est, evertit, quod postea abiit in proverbium, id quod a Plauto in Epidico commode relatum est; Epidicus *mihi magister fuit perii pæne plaustr*um perculi.

Planta oleaginea est virga foliata ex olea deplantata.

Plantæ [d] semina olerum,[10] quod plana sunt: et appellantur etiam ex simili plantæ nostrorum pedum. [PAUL.

Plantæ appellantur semina olerum quod planæ sunt, ut appellantur plantæ nostrorum pedum ex causa simili. [FEST.

Plauti [11] [e] appellantur canes, quorum aures languidæ sunt ac flaccidæ, et latius videntur patere. [PAUL.

*Plauti appell*antur *canes quorum aures languidæ sunt ac flaccidæ, ut latius videa*ntur *patere q*uæ. . . . e. . . *uni*. . . . . . *cis*. [FEST.

Plebeiæ [f] Pudicitiæ sacellum in vico Longo est, quod cum

10 Vet. lib. *olearum*.—11 Ed. Scal. *Plaudi*.

NOTÆ

non potes ita accipere. Ridiculum enim si dicas: *Perii: bene plaustrum perculi*. Neque sane quomodo servus apud Terentium loquitur: accipiendum enim semper de eo, qui evertit, et perturbat rem. Quare non *Bene perculi*, sed, *Pene perculi* legendum: quod indicatur verbo 'perculeris:' est enim, ut Grammatici loquuntur, potentiale: hoc est, *Pene perculisti*. ἤδη τραχηλίσειας, ἤδη πρηνίξειας ἄν με. Vide unius voculæ ignoratio, vel potius unius literulæ menda, magnum Virum quam absurde pronuntiare coëgit! Nam quis putaret plaustra prius everti, ut facilius exonerentur? Sed homines sumus: neque propterea magni Viri manibus juveniliter insultandum. *Jos. Scal.*

Plaustrum perculi] Hodie apud Plautum vox *pæne* non apparet, quæ tamen hinc supplenda. *Dac.*

[d] *Plantæ*] *Planta* pedis a *plano*, nempe a Dorico πλάτα, pro πλάτη, inserto *n*, *planta*. At *planta* pro stirpe, a *palanta*, quod a *palus*, ut olim *planta* fuerit stirps, quæ pangeretur, vel potius *planta* ab Æolico βλάττη, inserto *n*. Voss. Sed verum esse possit, quod ait Festus, stirpes plantas vocatas a similitudine plantarum nostrarum, cum et ipsæ *pedes* etiam dicantur. Nam 'betæ pedes' dicit Varro de R. R. 'betacei pedes' Apicius. Et in Glossis legitur 'pastinaceus, betaceus,' nempe subintelligitur pes. *Idem.*

[e] *Plauti*] A Græco πλατὺς, et prius dictum fuit *plotus*, postea *plautus*. Planti autem dicebantur homines pedibus planis. Vide 'Ploti.' *Idem.*

[f] *Plebeiæ*] Pompeii verbis addi potest, quod Livius scribit lib. x. 'Insignem supplicationem fecit certamen in sacello pudicitiæ patriciæ, quæ in foro Boario est ad ædem ro-

Virginia patricii generis fœmina convivio [12] facto inter et plebem. . . . .
. . . . . sul. . . . .
. . . . . qu. . . bit. . . .
. . . . . sere. . . eo ju. . .

Plebeiæ pudicitiæ sacellum Romæ, ut sacra cetera, colebatur. [PAUL.

Plebeii Ædiles dissidente plebe a patribus sunt creati.

Plebei Ædiles [g] *non minus populi*que plebei scito, *quæ* [FEST.

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *connubio*. Dac. conj. *convicio*.

NOTÆ

tundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam A. F. patriciam plebeio nuptam L. Volumnio Cos. matronæ, quod e patribus enupsisset, sacris arcuerant.' Et postea: 'In vico Longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit, aramque ibi posuit; et convocatis plebeis matronis, conquesta injuriam patriciarum: 'Hanc ego aram,' inquit, 'Pudicitiæ Plebeiæ dedico,' &c. Eodem ferme ritu et hæc ara, quo illa antiquior, culta est, ut nulla, nisi spectatæ pudicitiæ matrona, et quæ uni viro nupta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio a pollutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis fœminis, postremo in oblivionem venit.' A Festo historia aliter paulo narrari videtur. *Ant. Aug.*

Plebeiæ Pudicitiæ sacellum] Quæ infra desunt, integra præstari difficile. Videtur tamen Festus hæc, vel his similia, scripsisse: *Plebeiæ pudicitiæ sacellum in vico Longo est, quod, cum Virginia, Patricii generis fœmina, connubio facto inter patres et plebem, nam patricia plebeio homini Lucio Volumnio consuli nupserat, dedicasset, eodem ritu quo sacellum patriciæ pudicitiæ cultum est, ut matrona, quæ uni viro tantum nupserat, sacrificandi in eo jus haberet.* Hæc ita odoratus sum ex Livio lib. x. cap. 23. 'Insignem,' inquit, 'supplicationem,' &c. [Vid. Not. Ant. Aug.] Unde et pro *convivio* quod supra legitur, et in Sched. non male restituas *convicio*. Dac.

g *Plebei Ædiles*] Quod Paulus in epitome scribit, verum esse constat ex Dionys. lib. VI. nam, cum primum seditio inter plebem et patres sedata est, et Tribunos plebis, et Ædiles tum primum a plebe creatos confirmarunt. Nomina tum Ædilium non accepi; neque arbitror ea esse, quæ Festus refert: hæc enim scribit eorum fuisse, qui septem quasdam res faciendas curaverunt. Quænam vero hæ septem res fuerint, nondum divinare potuimus; arbitramur autem septem tabernas fuisse, quæ in foro fuerunt, postea quinque appellatæ. De quibus Liv. lib. XXVI. 'Interrupit hos sermones nocte, quæ pridie quinquatrus fuit, pluribus simul locis circa forum incendium ortum: eodem tempore septem tabernæ, quæ postea quinque, et argentariæ, quæ nunc novæ appellantur, arsere.' De eisdem in lib. de Regionibus Urbis

de eo magistratu creando suffragium tu*lit, ut sacris ædibus præessent* sunt constitu*ti, quos Trib. plebis ministros fuisse dic*unt, qui una cum *plebeis Ædilibus sunt creati, dissid*ente plebe a pa*tribus: ii tabernas fecerunt q*uas vocant no*vas, nos autem quinque dicimus e*as esse et septem ferun*tur, et plebeios quidem appella*mus a genere magistratus: eas enim faciendas curaverunt M. Junius Brutus, Q. Oppius Ædiles plebis.

Plebeium [h] magistratum neminem capere licet, nisi qui ex plebe est: *cujus generis est omnis magistratus qui appellatur i*sto nomine.

Plena sue [i] Tellu*ri matri sacrificabatur, quod pecudis* id genus cum seritu*r* [13] *satis inimicum, quia rostro semen* fodiendo corrum*peret.*

13 Ed. Scal. *seretur.*

NOTÆ

Sexti Rufi mentio fit. *Ant. Aug.*

Plebei] Infra: *Plebei ædiles, qui plebei scito, quæ de eo magistratu suffragium tulit, ab illa sunt constituti..... unt, qui una cum Tribunis plebei creati sunt, dissidente plebe a patrib. Ii fecerunt tabernas, quas novas vocant, nos autem quinque dicimus eas, et septem feruntur. Et plebeias vocamus a genere magistratus.* Jos. Scal.

Plebei Ædiles] Constat Ædiles plebis una cum ipsis Tribunis plebis institutos fuisse, anno Urbis conditæ CCLXXI. plebs enim Tribunos suos nacta, hoc amplius petiit (inquit Dionysius lib. VI.) ut duos e plebe creare sibi liceret, qui Tribunis velut administri et adjutores essent, quique eas causas cognoscerent, quas illi commisissent. Itaque hi primi Ædiles plebis appellati. De septem tabernis, quæ postea *quinque* et *novæ* vocatæ sunt, Livius XXVI. cap. 27. *Dac.*

[h] *Plebeium*] Infra: *Plebeium magistratum neminem licet capere, nisi qui ex plebe est: cujus generis est omnis magistratus, qui isto nomine appellatur.* Intelligit tribunatum plebis, et ædilitatem plebis. *Jos. Scal.*

[i] *Plena sue*] Telluri gravida sue sacrificari docet Ovid. lib. I. Fastor. 'Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque, Farre suo gravidæ, visceribusque suis.' Item forda bove, Fordicidiis. Idem lib. IV. 'Nunc gravidum pecus est, gravidæ quoque semine terræ, Telluri plenæ victima plena datur.' Arnob. lib. VII. ita emendandus: *Telluri matri scropha ingens immolatur forda,* non *feta.* Cur sus immolaretur, videtur Festus reddere rationem; quia cum sereretur, rostro suo sata corrumperet: quod Ovid. etiam explicat lib. XV. Metam. et lib. I. Fastor. *Ant. Aug.*

Plena sue] Plena sue Telluri sacrificabatur, quia pecudis id genus, cum seritur, rostro semen fodiendo corrumpere solet. *Jos. Scal.*

Plena sue] Hunc morem fuse Ovid.

Plentur[k] antiqui etiam sine præpositionibus dicebant. [PAUL.

Plera[l] dixisse antiquos, testis est Pacuvius, cum ait: Plera pars pessumdatur. [FEST.

Plexa,[m] colligata significat ex Græco, cui nos etiam præpositionem adjicimus, cum dicimus perplexa.

Plexa colligata, inde et perplexa. [PAUL.

Plisima[14][n] plurima.

Plorare,[o] flere, inclamare, nunc significat, et cum [FEST.

14 Vet. lib. *Plusima*.

NOTÆ

I. et IV. Fast. et lib. XV. Metamorph. Sic Libero caper immolabatur, quia vites ab eo comestæ sunt. Servius II. Georg. 'Per contrarietatem victimæ numinibus immolantur, ut porca, quæ obest frugibus, Cereri: et caper, qui obest vitibus, Libero.' *Dac.*

[k] *Plentur*] Ab obsoleto *pleo*, unde 'compleo,' 'depleo,' 'impleo.' *Idem.*

[l] *Plera*] Pacuvius in Teucro apud Priscian. lib. V. 'Periere Danai, plera pars pessundata est.' *Ant. Aug.*

Plera] Ab obsoleto *plerus*. Dac.

[m] *Plexa*] A *plecto*, quod a Græco πλέκω, connecto, colligo. *Idem.*

[n] *Plisima*] Vide supra in 'Pignosa.' *Idem.*

[o] *Plorare*] Verba legis Romuli mendosa sunt, *si nurus sacra Divis parentum esto*: et deesse arbitror aliquid hujusmodi: *Si nurus incestum passa, non plorassit, sacra Divis parentum esto.* Ant. Aug.

Plorare] Longum est toties indicare errores, cum id tempus, et chartam lucri facere possimus, et in continenti emendationem apponere. Trajectiones igitur, et alia errata ita restituimus: In Regis Romuli, et Tatii, et Servii Tullii legibus hæc est: SEI. PARENTEM. PVER. VERBERIT. AST. OLOE PLORASSINT. (parentes) PVER. DIVEIS PARENTVM. SACER. ESTO. SEI. NVRVS SACRA. DIVEIS. PARENTVM. ESTO. Ecce, quæ in citandis regum nominibus trajecta erant, ea suo loco reddimus. VERBERIT, pro 'verberet.' Ita semper in XII. Nam et eo modo VINDICIT, pro 'vindicet:' sed et *Edim*, pro 'Edam' dicebant. OLOE. pro OLI una L. qui non geminabant, ut postea, cum dixerunt OLLI. sed plurali OLOE dictum, ut 'Pilumnoe poploe:' hoc est, 'Pilumni populi.' Supra idem Festus monuit AB OLOES, pro, *illis* dictum. Altera luxatio in altero legis membro facta erat. Importune enim ultima clausula loco mota erat. Vocem *parentes* circulo inclusimus, neque majusculis literis perscripsimus. Est enim Glossema pertinens ad OLOE: ne forte scilicet perperam illud OLOE acciperetur: quod Veteres, cum citarent leges antiquiss. propter obscuritatem, aut verborum insolentiam factitabant: ut in illa lege: REM. VBEI. PAGVNT. ORANTO NEI. PAGVNT. ANTE. MERIDIEM. IN FORO. AVT. IN. COMITIO. CAVSSAM CONICIVNTO. (cum perorant ambo præsentes) POST. MERIDIEM. PRÆ-

præpositione implorare, id est, invocare: at apud antiquos plane inclamare: in Regis Romuli, et Tatii[15] legibus: SI NURUS SACRA DIVIS PARENTUM ESTO: et in Servii Tullii hæc est: SI PARENTEM PUER VERBERIT, AST OLLE PLORASSIT PARENTES, PUER DIVIS PARENTUM SACER ESTO, id est, clamarit, dixit.

Ploti [p] appellantur, qui sunt planis pedibus: unde [PAUL. et poëta Attius, quia Umber Sarsinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus est dictus: soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando, quo planius pedem ponerent, semiplotia appellabant.

Ploti appellati sunt Umbri pedibus planis *quod essent.* [FEST. *Unde soleas dimidiatas qui*bus utuntur in venando *quo planius pedem*[16] *ponerent, Vo*cant semiplotia, et *ab eadem causa M. Acti*us poëta, quia Umber Sarcinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus cœptus est dici.

Ploximum[17] [q] appellari ait Catullus, capsum[18] in cisio,

15 Ed. Scal. *Latii.*—16 Ead. ed. *pedes.*—17 Alii *Ploxinum;* alii *Ploxemum.* —18 Ed. Scal. *captum.*

NOTÆ

SENTE. AMBOBVS. LEITEM. ADDICITO. (si ambo præsentes) SOL. OCCASVS. SVPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Et in Actionib. apud Varronem: EXTRA. SVRDAM. LVSCAM. MINAM. (id est, ventre glabro.) Sed de his alias fusius. Nos hæc produxisse contenti sumus. *Jos. Scal.*

Plorare] Scaliger vix dimidium negotii confecit: verba enim Festi ita trajecta sunt, ut ex iis nullus, nisi perobscurus, sensus eliciatur. Lego itaque: *plorare, flere nunc significat, at apud antiquos plane inclamare, et cum præpositione implorare, inclamare, id est, invocare. In regis Romuli, &c.* Nunc omnia plana; sed non prætereundum in lege Numæ pro *esto*, schedas habere *estod.* Quomodo antiquos scripsisse tradit Quintilian. lib. I. cap. 7. 'Ut Latinis veteribus D plurimis in verbis ultimam adjectam, quod manifestum est etiam ex columna rostrata quæ est C. Duilio in foro posita:' in ea columna legitur, *altod, marid, pugnandod.* Dac.

[p] *Ploti*] Quantum ex his colligere possumus, *Plotum* esse Umbricam vocem apparet. *Jos. Scal.*

Ploti appellati] Sic supra *Plauti,* canes, quorum aures latius patent. Nam *Ploti* et *Plauti,* sunt ejusdem originis, quod autem infra putat Festus *semiplotia,* a *semi* et *ploto,* appellata fuisse, id vero falsum est; *plotia* enim et *semiplotia* calcei sunt, qui Græcis βλαύτια et ἡμιβλαύτια dicuntur. *Dac.*

[q] *Ploximum*] 'Catullus ploxenum circa Padum invenit,' inquit Quinti-

capsave [19] cum ait: gingivas vero ploximi habet veteris.

Ploximum casam dixerunt.

Plutei [r] crates corio crudo intentæ, quæ solebant apponi militibus opus facientibus: et appellabantur militares: nunc etiam tabulæ, quibus quid præsepitur, eodem nomine dicuntur.[20] [PAUL.

Plutei dicuntur crates corio [1] *cru*do intentæ *quæ solebant apponi militibus* opus facientibus *et appellabantur militares:* nunc etiam tabul*æ, quibus quid præsepitur, eodem* nomine dicun*tur*. [FEST.

19 Vet. lib. *capsamve*.—20 Vet. lib. *significantur*.—1 Ed. Scal. *coreo*, et mox *opponi* pro *apponi*.

NOTÆ

lian. lib. I. cap. 10. *Capsum* autem *in cisio, capsave*, quid sit ignoro. Cisium vehiculi genus esse duarum rotarum scribit Nonius, quo verbo Cicero usus est in Orat. pro Sex. Roscio, et Philipp. II. Si quis *cantum* pro *capsum* scribat, existimans id esse ferrum, quo rotæ vinciuntur, ita enim Quintilianus verbum id a Persio usurpatum interpretatur, is quidem aliquid dixerit: me tamen subscriptorem non habebit: id enim si Quintilianus sensisset, non usus fuisset verbo inveniendi, sed appellandi; et addidisset, *pro eadem re*, aut aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Ploximum] De hoc satis alibi. *Capsum in cisio*, vulgo in Gallia *tumberellum* vocamus, quod capsæ specie sit. Utitur et Vitruvius. *Πείρινθα καὶ ὑπερτερίην* Homerus vocat. *Sirpiculum* etiam veteres Latini, si ex vitili materia. *Jos. Scal.*

Ploximum] *Capsum in Cisio*, vulgo *tumberellum* vocamus, estque transpadanum vocabulum. Innuit Quintilian. lib. I. cap. 5. 'Sicut Catullus ploxemum circa Padum invenit.' Vossius ait forsan esse a *πλόξιμον, πλόκιμον*, a *πλέκω*, necto, quod vimine plecti soleret. Cisium autem vehiculi biroti genus, proprium Galliæ Cisalpinæ. *Dac.*

[r] *Plutei*] Glossarium: 'Pluteus, *παράθεμα, ἀνάκλιτον, θυμέλη πλοίου, ἐγγώνιον τρικλίνου*.' Etiam Martialis *τὸ ἀνάκλιτον τῆς κλίνης* ita vocat: 'Namque puer pluteo vindice tutus erat.' Aliæ Glossæ, 'Pluteum, *γυψοπλασία*.' *Jos. Scal.*

Plutei] Fuere olim e tabulis et asseribus, postea vero pluteos fecere e cratibus corio intentis. Formam describit Veget. lib. IV. cap. 15. 'Plutei dicuntur, qui ad similitudinem apsidis contexuntur e vimine, et ciliciis vel coriis proteguntur, ternisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur, in quamcumque partem admoventur, more carpenti.' Plutei item tabulæ omnes, quibus aliquid præsepitur. Et hæc forsan prima notio. Nempe a *πλάξ*, tabula: utramque significationem glossæ amplecti videntur, cum *pluteum* exponunt *παράθεμα*. Inde etiam *pluteus* fulcrum tori, lecti latus interius. *Dac.*

Pœsnis,[2] [s] pœnis, ut casmenas dicebant pro camenis, et cæsnas pro cænis.

Polet,[t] pollet: quia nondum geminabant antiqui consonanteis.

Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: a politione vestimentorum, quod similiter, ut illa, curantur. [PAUL.

Polimenta [u] *ait Verrius antiqui* dicebant testiculos porcorum, cum eos castrabant: a politione segetum, aut vestimentorum: quod similiter, atque illa, curentur. [FEST.

Polit,[3] pila ludit. [PAUL.

†. . . . . . in V.[x] . . . . . [FEST.

. . . . . . dixit. . . . . . .

Pollubrum,[y] peluvium vas, quod nos pelvim vocamus. [PAUL.

2 Jos. Scal. notavit hoc et sequens caput esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumtum.—3 Ed. Scal. *Pollit.*

NOTÆ

[s] *Pœsnis*] Sched. *pesnis pro pennis, &c.* Sed priorem lectionem retineo. Vide 'Scensas.' *Idem.*

[t] *Polet*] Sic *oli* pro *olli*, ut jam alibi dictum est. *Idem.*

[u] *Polimenta*] In verbis Festi initio duo verba desiderantur: alterum est *Polimenta*, alterum esse poterit *veteres*. Ant. Aug.

Polimenta] Plaut. Menæch. act. I. sc. 3. 'aut polimenta porcina aut aliquid ad eum modum.' Arnob. lib. VII. 'polimenta sunt ea, quæ verecundius proles dicimus.' Idem de prolibus l. v. 'parte altera proles cum ipsis genitalibus occupat.' Item: 'circumjectas prolibus diripientem membranulas:' sed inepte Festus a *politione*: sunt enim a *polis* seu *polulis*. Erant autem *polæ* seu *polulæ* pilæ ex aluta, molli tomento farctæ, quibus datatim ludebant in foro: unde 'polire,' pila ludere dicebant Veteres, et id tractum a Græco. Nam φαλὸς Græce significat 'veretrum,' quod gestabatur in pompa Liberi: primum ita vocabatur quamdiu fieret ex ficu; postquam ex aluta rubra fieri cœptus, dictus πολίων, ab eo *polæ* Latinæ, quæ ex aluta fiebant. Et *polimenta* testiculi porcorum dicti, postquam ex illo folliculo evaginati erant in castratione. *Scalig. in conjectaneis ad Varronem.* Sed mere fallitur Scaliger: *Polla*, a Græco πάλλα, id est, *pila*. Hesych. πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη. 'Palla, pila ex variis tomentis facta.' Pro πάλλα, Æoles πόλλα, unde *polla*, et *pollire*, pila ludere, et *pollio*, ὁ παλλορáψος: *polimina* autem a *pola* pro *polla*, &c. Dac.

[x] † . . . *in V.*] Nihil hic video. *Id.*

[y] *Pollubrum*] In Odyssea veteri: 'Argenteo pollubro,' et 'aureo gutto.' Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα Καλῇ, χρυσείῃ, ὑπὲρ ἀργυ-

Pollucere [2] merces. . . . . liceat [Fest. sunt far, polenta, vinum, panis fermentatus, ficus passa, suilla, bubula, agnina, casei, ovilla, alica, sesama, et

NOTÆ

ρέοιο λέβητος, Νίψασθαι. προχόῳ χρυσείῃ, 'aureo gutto.' ἀργυρέοιο λέβητος, 'argenteo pollubro.' Aquam vero ipsam χέρνιβα vocabant. *Jos. Scal.*

Pollubrum] Hæc sunt e Pauli Epitome. Verba Festi rejecta fuere in finem hujus libri, post caput *promptum:* locum adi. *Pollubrum* autem vas excipiendæ aquæ dum manus abluuntur: *guttus* unde aqua effunditur. Fabius pictor lib. XVI. 'Aquam manibus pedibusque dato, pollubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.' Sic in Odyssea veteri: 'argenteo pollubro' et 'aureo gutto,' ut optime Scaliger. *Pollubrum* autem a *polluo*, ut a 'deluo,' 'delubrum.' *Dac.*

[2] *Pollucere*] Utitur hoc verbo Cato in libro de Re Rustica. Plautus in Sticho, Cassius Hemina apud Plin. lib. XXXII. cap. 11. Est autem Festi locus lacer ita sarciendus; ut dicatur, 'non licere omnia pollucere alicui Deo, Deæve, sed Herculi licere omnia esculenta et poculenta. Cato Jovi Dapali dapem polluceri scribit. Cassius Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur.' Nos igitur ita scriberemus: *Pollucere Mercurio, quæ liceat, sunt, far, &c.* Ant. Aug.

Pollucere] Regis Numæ lex fuit de polluctu, quæ videlicet liceret polluceri, quæ non liceret. De piscibus, qui squamosi essent, omnes, præter scarum: idque propter raritatem. Rarissimus enim in Laurenti littore, atque adeo in ora Tyrrhenica erat piscis ipse, quique eum capiebant, in mare dimittebant. Non igitur per religionis causam hoc sancitum est, sed, ut parsimonia convivia epulæque publicæ facilius ad pulvinaria compararentur. Cujus rei auctor Cassius Hemina apud Plinium, his verbis: 'Numa constituit, ut piscis, qui squamosi non essent, ni pollucerent, parsimonia commentus, uti convivia publica, et privata, cœnæque ad polvinaria facilius compararentur: ni qui ad polluctum emerent, precio minus parcerent, eaque præmercarentur.' Neque in hoc pisce, sed in multis aliis modus est impositus etiam sacrificiis. Quare Servius ait in libris Veterum legi, a majoribus sacrificando parsimoniam observatam. Puto legem his verbis conceptam fuisse: PISCEIS. QVEI. SQVAMOSEI. NON. SVNT. NEI. POLLVCETO SQVAMOSOS. OMNEIS. PRÆTER. SCARVM. POLLVCETO. Sine dubio autem lacer iste locus ita sarciendus est: *Pollucere merces Diis quas liceat, sunt, far, &c.* At docti viri: *Pollucere Mercurio quæ liceat, sunt, &c.* Quid? an Mercurio tantum pollucebatur? non et Jovi Dapali apud Catonem? non aliis? Sed 'Pollucere merces,' hoc facessit illis negotium: frustra: præter alios audiant Varronem: 'Hinc profanatum, quod in sacrario polluctum: atque Herculi decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit, id dicitur. Polluctum, quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, ut, cum profanum dicitur, id est, proinde, ut sit fani factum.' Hæc Varro. 'Pollucere merces' dicebantur mercatores, quando de mercibus ἀπαρχὰς et libamenta Diis offerebant. *Jos. Scal.*

oleum, pisces quibus est squamma præter scarum.[4] Herculi autem omnia esculenta, poculenta.

Polteio,[a] pro ulteriore.

Pomonal[b] est in agro Solonio via Ostiensi ad duodecimum lapidem diverticulo[5] a miliario octavo.

Pone[c] gravi sono antiqui utebantur pro loci[6] significatione: sed præjicientes vocabu. . . . .

. . . .

Pone gravi sono ponitur pro loci significatione. [PAUL.

***Pontina[d] tribus a* Pontia *urbe dicta a qua et palus quoque* Pontina[7] *appellata est juxta Terracenam.* [FEST.**

Popillia tri*bus una quinque et triginta tri*buum, tot enim fu*erunt, a Popilliæ fæmina f*elici nomine *appellata, quomodo tribus quoque* Pinaria a sorore *Pinarii dicta, sive ab ejus no*mine.

Popillia[e] tribus a progenitrice traxit vocabulum. [PAUL.

4 Ead. ed. *squarum.*—5 Vet. lib. *deverticulum.*—6 Vet. cod. *prologi.*—7 Vide Notas.

NOTÆ

[a] *Polteio*] Forsan e Saliorum carminibus. *Idem.*

[b] *Pomonal*] Inter ostiam et Romam Solonium prædium collocat Plutarch. in Mario. Livius etiam lib. VIII. *Id.*

[c] *Pone*] *Pone* cum gravi Virg. II. Æn. 'pars cetera pontum Pone legit.' 'Pone,' (inquit Servius) 'post semper in loco, nunquam in tempore.' Idem ad illud ejusdem lib. 'Pone subit conjux.' 'Pone,' inquit, 'post: sed loco tantum, non et tempori adjungitur, et est adverbium, atque adeo ultima syllaba habet accentum.' Quæ sequebantur apud Festum divinare non possum. Aiebat forsan, *pone,* cum vocabulo cuidam postponebatur, fuisse adverbium temporis. *Idem.*

[d] *Pontina*] Infra: *Pontina tribus a Pontia urbe dicta est. a qua et Pontina palus.* Jos. Scal.

Pontina tribus] Sigonius legendum putabat, *Pomptina tribus a Pometia urbe a qua et Pomptina palus:* sed frustra. *Pontina* enim a *Pontia* urbe Volscorum prope Terracinas. *Dac.*

[e] *Popillia*] Si extaret Varronis liber de tribubus, non desideraremus Festi interpretationem: nunc quid reliquum est? *a progenitrice,* inquit Paulus, *traxit vocabulum;* an tota tribus progenita est ab aliqua Popillia? hoc mihi non fit verisimile: libentius a familia dixerim appellatam tribum; vel familiam potius a tribu. Ex Festi vestigiis quid assequimur? Popilliam unam fuisse ex 35. tot enim fu-

Popularia[f] sacra sunt, ut ait Labeo, quæ omnes [Fest. cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt: fornacalia, parilia, laralia, porca præcidanea.[g]

Populi[h] com*mune est in legibus ferendis* cum plebe suffragium: *nam Comitia centuriata* ex patribus et plebe *constant in centurias divisis, at* cum plebes sine patri*bus tributis co-*

NOTÆ

ere, fœderis publici nomine, vel quid simile: de Pinaria sorore cur addatur, ignoro. Fuit quidem Pinaria familia antiquissima, quæ ab ipso Hercule dicitur sacerdotium accepisse, ut Cicero pro Domo, Dionys. lib. v. Virg. lib. VIII. Liv. lib. I. et alii referunt. Sed Pinariæ tribus nomen nusquam reperi: neque quid habeat cum Popillia commune. Popillii cognomento Lænates satis nobiles fuerunt Consulares, et triumphales viri, licet plebeii. Pinarii patricii majorum, ut credendum est, gentium. Vide 'Potitium.' *Ant. Aug.*

Popillia] *Popillia tribus una trigintaquinque tribuum: tot enim fuerunt: dicta a Popilliæ felici nomine: a quo et tribus Pinaria a sororis ejus nomine.* Non dubium est ita scripsisse. Nam quid manifestius, quam a Popillia fœmina dictam tribum, cujus nomen auspicatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur? *Jos. Scal.*

Popillia tribus] Ait a Popillia fœmina dictam tribum, cujus nomen auspicatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur. Verum Sigonius dubitat a locone, an a viro dicatur, ut et Onuphrius, qui mavult a nescio quo loco dictam, qui in Volscis prope Pontinam fuerit: sed vide post 'pugio.' *Dac.*

[f] *Popularia*] Notabis *Laralia* pro compitalibus dicta: quod haud temere alibi reperias. *Popularia* opponuntur *privatis*: ut 'popularia judicia,' 'privatis judiciis.' Nam ita hic videntur *Popularia* opposita privatis, familiaritiis, et gentilitiis sacris. Alias *popularia sacra* opponuntur montanalibus, et paganalibus. Varro: 'Dies Septimontium nominatus ab his septem montibus, in queis sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo:' ut 'paganalia,' qui sunt alicujus pagi. *Jos. Scal.*

[g] *Porca præcidanea*] Quid hoc *porca præcidanea* inter popularia sacra? Nugæ. Hæc non sunt hujus loci, quare hinc ableganda. Videntur autem huc adhæsisse e capite *Porca præcidanea*, quod male post *præcidaneam porcam* retractum est. *Dac.*

[h] *Populi*] *Populi commune est in legibus ferendis cum plebe suffragium: nam comitia centuriata ex patribus et plebe constant in centurias divisis. Sed cum plebes sine patribus tributis comitiis convenit, quod plebes scivit, plebiscitum, vel plebiscitum, ea de causa appellatur.* Hæc Pompeius Festus fortasse scripsit: quod tamen affirmare non audeo. Vidend. Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 27. Caius cap. 237. de verbor. sign. Justin. lib. I. Instit, titulo de jure nat. Boët. in topic. Isid. lib. v. etymol. *Ant. Aug.*

Populi commune] Hos hiatus olim felicissime expleverat Antonius Augustinus. Vide 'patrum commune.' Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 17. *Dac.*

initiis convenit quod plebes scivit, plebis *scitum id ea causa* appellatur.

Porcæ appellantur[i] rari sulci, qui ducuntur[9] aquæ derivandæ gratia: dicti quod porcant,[10] id est, prohibent aquam frumentis nocere: nam crebriores sulci, limi vocantur.

Porcæ in agris sunt dictæ, quod porcant,[11] id est, [PAUL. prohibeant aquam frumentis nocere; nam crebriores sulci lumi solent vocari.

Porcam auream et argenteam[k] dici ait Capito [FEST. Ateius, quæ etsi numero hostiarum non sint, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Ceriali.

Porcas,[l] quæ inter duos[12] sulcos fiunt, ait Varro [PAUL.

9 Ead. ed. *dicuntur*.—10 Vet. lib. *porcent*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *porceant*.—12 Vet. cod. *duci*.

NOTÆ

[i] *Porcæ appellantur*] Sic *porcas* et *sulcos* pro eodem sumit Fest. contra quod in voce 'imporcitor,' ubi legitur, 'porca est inter duos sulcos terra eminens.' Ibi enim *porcam* aperte a *sulco* distinguit, et revera diversa res est: *porcæ* alio nomine *liræ* dicebantur. Columell. lib. I. cap. 4. 'Liras rustici vocant easdem porcas, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat.' Inde Glossar. 'porca, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος,' 'inter duos sulcos elata terra.' Tamen, cum liras dixerint sulcos illos, qui in agris fiebant, ut inde in majores sulcos sive fossas aqua decurreret, fieri etiam potuit, ut sulci illi *porcæ* etiam dicerentur, quod aquam frumentis nocere prohiberent, sed hujus rei exempla desidero. *Idem.*

[k] *Porcam auream, et argenteam*] Nemo, quod sciam, hujusce moris præter Festum meminit. Sacrificium Cereris, de quo hic sermo est, fiebat die Aprilis 19. *Idem.*

[l] *Porcas*] Varro lib. I. cap. 29. de Re Rust. *Ant. Aug.*

Porcas] Græculus auctor Glossarii optimis quidem auctoribus in compilandis glossis suis usus est; sæpe tamen fallitur: ut cum *porta* pro *porca* ponit. 'Porta, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος.' 'Porta, τὸ μεταξὺ τῶν κυμάτων.' *Jos. Scal.*

Porcas quæ inter duos sulcos] Locus Varronis est lib. I. de R. R. cap. 29. 'Qua aratrum vomere lacunam striam fecit, sulcus vocatur: quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porricit: sic quoque exta Deis cum dabant, porricere dicebant.' Nonius vocat *porcas*: 'signa sulcorum, quæ ultra se jaci semina prohibeant; porcere enim est prohibere:' sed melius Festus, quod aquam porceant. *Dac.*

dici, quod porrigant frumentum.

Porcas, quæ in agris fiunt, ait Varro, quod porrigant frumentum. [FEST.

Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmari solebat. [PAUL.

*Porci effigies inter militari*a signa quintum locum *obtinebat, quia confecto bel*lo, inter quos populos *pax fiebat, ea cæsa porca fædere* firmari solet. [FEST.

Porigam [m] dixisse antiqui videntur, pro porrigam, propter morem non geminandarum literarum, ducto verbo a porro regam, aut, si id frivolum videtur, cum aperte e rivo regam tractum sit: [13] sed antiqui etiam porgam dixerunt pro porrigam.

Porriciam [n] pro porro jaciam. [PAUL.

Portenta [o] existimarunt quidam gravia esse, ostenta bona: alii portenta quædam bona, ostenta quædam tristia appellari: portenta quæ quid porro tendatur, indi- [FEST.

13 Legendum monent Scal. Dac. *cum aperte e pro regam tractum sit.* Vet. cod. pro *rivo regam* habet *civo regit.*

NOTÆ

[m] *Porigam*] Pro *porrigam* simplici *r.* Est autem *porrigere* non a *porro regere*, ut hic putat Fest. sed a *per* et *rego*: nam *e* vocis *per* mutatur in *o*: immo et ipse Festus id infra innuit. Nam pro his, *aperte e rivo regam*, legendum, ut docet Scal. *aperte e pro regam tractum sit*: *Pro porrigere*, *porgere* dicebant Veteres. Virgil. 'porgite pocula dextris.' *Idem.*

[n] *Porriciam*] Ex disciplina Haruspicum *porriciendi* verbum sacrificantibus solenne erat, qui proprie *porricere* dicebantur, cum cæsa ex victimis, et inspecta diligentius, num quid vitii haberent, exta, vel accensam in aram, vel in alteram rem ex proprio sacrificii ritu conjicerent. Plaut. Pseudol. act. I. sc. 3. 'nam si sacrificem summo Jovi Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.' Et Virgil. v. Æneid. 'extaque salsos Porricit in fluctus et vina liquentia fundit.' *Porricere* autem a *porrigere* est, *c* in *g* mutato, ut 'acitare' pro 'agitare,' 'leciones' pro 'legiones,' dicebant Veteres. Vide post 'profanum.' *Idem.*

[o] *Portenta*] Passim apud Classicos scriptores, 'portenta,' 'ostenta,' 'monstra,' pro eodem sumuntur, quod portendant, ostendant, moneant. Vide 'monstrum et ostentum.' Supple infra *monstra, quæ monstrent, et præcipiant, &c.* Idem.

cent, ostenta, quæ tantummodo ostendant monstra, præcipiant quoque remedia.

Portenta rerum [p] fieri dicuntur, cum solita [14] corpora raro se ostendunt, ut cometæ, turbines, barathra, sereno cœlo facta tonitrua. [PAUL.

Portisculus [15] est, qui in portu modum dat classi: est autem malleus.

Portisculus [q] est, ut scribit Ælius Stilo, qui in portu modum dat classi: id autem est malleus. Cujus meminit Cato in dissuasione de rege Attalo et vectigalibus Asiæ: C. Licinio Prætore, remiges scripti cives Romani sub portisculum sub flagrum conscripti veniere passim. [FEST.

Portorium [16] *dictum est vectigal id quod solvitur* port*itoribus qui conduxerint dimidiato* . . . .
. . .in vec*tigalibus autem portoria fruenda locan*tur dua*bus* . . . . . . ejusque. . . .
et Ti. Corun*canius Ti. F. Censores* . . . . . .

14 Vet. lib. *solida.*—15 Vet. lib. *Porticulus.*—16 Portorium *dictum, &c.* Hæc, in aliis edd. prætermissa, ex Schedis addita sunt a Dac.

NOTÆ

[p] *Portenta rerum*] Pro *solita*, diversa lectio apparet, *solida*, male: 'cum solita corpora raro se ostendunt,' hoc est, cum corpora se ostendunt, quæ raro se ostendere solita sunt. *Idem.*

[q] *Portisculus*] Utitur hoc verbo Plautus in Asinaria. *Ant. Aug.*

Portisculus] Glossæ: 'Porticulus, κελευστής.' Qui est præco alias, is in nave portisculus: præco audientiam faciebat in Comitiis, in sacris et spectaculis faventiam: portisculus modum remigibus dabat. in verbis Catonis dicitur Viros Romanos, qui remiges scripti erant, per portisculum sub flagro veniisse. In quo est duplex antiquitatis notio: una cives Romanos ob capital admissum prius verberibus cædi, deinde nummo sestertio, si Romæ essent, trans Tiberim venire solitos: altera, qui flagris cædebantur, ii sub præcone, aut si remiges essent, sub portisculo cædebantur. Horatius: 'Sectus flagellis hic triumviralibus Præconis ad fastidium.' *Jos. Scal.*

Portisculus] Et hominem et perticam qua is utebatur significat. Nonius: 'Portisculus proprie est hortator remigum, hoc est, qui eandem perticam tenet, quæ portisculus dicitur, qua excursum, et exhortamenta moderatur.' De pertica Plaut. Asin. act. III. sc. 1. 'Ad loquendum atque ad tacendum tute habes portisculum.' De homine verba Catonis infra. *Dac.*

intra *temporis spacium certum*. . . . .
quid æ . . . . . . Consoria majestate
spreta. . . . . . . dam propib. (forte
prædibus) et. . . . . . . .sint.

Portum[r] in duodecim pro domo positum omnes fere consentiunt: CUI TESTIMONIUM DEFUERIT, IIS TERTIIS DIEBUS OB PORTUM OBVAGULATUM ITO.

Portum frequenter majores pro domo posuerunt. [PAUL.

Portumnus,[s] qui et Palæmon, a Romanis inter Deos colebatur.

Portumnus *qui et Palæmon alio nomine dicitur inter* [FEST. *Deos, qui præsunt mari a Romanis colebatur.*

Possessio[17 t] est, ut definit Gallus Ælius, usus quidam agri, aut ædificii, non ipse fundus, aut ager: non enim possessio est. . . . . . . rebus, quæ

17 Vide Notas.

NOTÆ

[r] *Portum*] Male alicubi hæc lex scripta est: *Qui Testimonium defugerit.* De voce 'obvagulatum,' vide in 'vagulatio.' Ibi etiam hanc legem reperies. *Idem.*

[s] *Portumnus*] Qui portibus præerat. Melicerta fuit Athamantii filius, qui ut patrem fugeret se præcipitavit in mare, et voluntate numinum in Deum conversus, Latinis *Portumnus*, Græcis *Palæmon*, dictus est. Fuse Ovid. IV. Metamorph. Vide 'clandere.' *Idem.*

[t] *Possessio*] Aliqua sunt mendosa, et manca: ea nos ita scriberemus: *Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætore, qui dicit se possidere, is vere potest dicere, &c.* Q. D. A. significat, 'quo de agitur.' Illud *nemo ex his, qui*, deesse videtur verbum *litigant*, aut pro *his qui*, scribe *reis.* Ant. Aug.

Possessio est, ut definit] Quæ infra desunt ita supplevit Ant. August. *Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætore, qui dicit se possidere, is vere potest dicere.* Et infra deest verbum *litigant*, sic: *itaque in legitimis actionibus nemo ex his qui litigant.* Vel si mavis, pro *ex his qui*, legendum *ex reis.* Ait in legitimis actionibus nullam fuisse his verbis conceptam: *Hanc possessionem meam esse aio. Possidere* autem, ut illud obiter addam, est a *pos*, pro *potis*, et *sedere:* hoc intellexit Paul. ib. I. de acquirenda, vel omittenda possessione: 'Possessio appellata est, ut et Labeo ait, a sedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt.' Grot. 'Possidere est ita alicubi sedere, uti loci pos, id est, potens sis, itaque primum de rebus soli dici cœpit, deinde et ad res mobiles transferri.' *Dac.*

tangi possunt: qui dicit, se possidere, is vere potest dicere. Itaque in legitimis actionibus nemo ex his, qui possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit,[u] ut prætor his verbis utatur: Uti nunc possidetis,[x] eum fundum Q. D. A. quod nec vi, nec clam, nec precario [y] alter ab altero possidetis, ita possideatis: adversus ea vim fieri, veto.

Possessio est usus quidam agri, aut ædificii, non [PAUL. ipse fundus, aut ager.

Possessiones [z] appellantur agri late patentes publici, [FEST. privatique; quia non mancipatione, sed usu tenebantur, et ut quisque occupaverat, collidebat.[18]

Posticam lineam [a] in agris dividendis Servius Sulpicius appellavit ab exoriente *sole ad occidentem quæ spectabat.*

. . . .
. . . . . . quia . . . .

18 'Forsan, pro *collidebat*, legendum *possidebat*, ut et Fulv. Ursin. vidit: nisi cum Augustino malis *colebat*.' Dac.

NOTÆ

[u] *Sed ad interdictum venit*] Id est, ad jus, ad Prætorem. Petron. 'Ut si nollet aliam rem domino reddere, ad interdictum veniret.' *Idem.*

[x] *Uti nunc possidetis*] Solennis formula interdicti UTI POSSIDETIS. Aliter tamen paulo apud Ulpian. UT EAS ÆDES Q. D. A. NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO A. A. A. POSSIDETIS. QUO MINUS ITA POSSIDEATIS VIM FIERI VETO. Literæ Q. D. A. significant, Quo vel quibus de agitur, A. A. A. alter ab altero. *Idem.*

[y] *Nec vi, nec clam, nec precario*] His tribus mala fide aliquid possidetur. Sic Chærea apud Terent. Eunuch. act. II. sc. 3. tria hæc lepide conjunxit: 'Hanc, tu mihi vel vi, vel clam, vel precario Fac tradas.' *Idem.*

[z] *Possessiones*] Videtur contradicere suprascriptis, 'Possessio est usus agri, non ipse ager.' Sed illic jus significat, quod ex possidendo oritur, quod in usu consistit: hic usurpationem nominis refert, ut minus proprie ad agros extendatur. *Ant. Aug.*

Possessiones] Idem ad verbum Isidor. lib. XV. cap. 13. 'Possessiones sunt agri late patentes publici, privatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, ut potuit, occupavit atque possedit.' *Dac.*

[a] *Posticam lineam*] Quæ ab oriente ad occidentem, ut *antica*, quæ a meridie ad Septemtrionem. Gloss. 'antica linea, διάμετρος.' Nempe quæ posticam lineam mediam secat. Quæ sequuntur divinare non possum: videntur tantum esse verba Servii Sulpicii. In fine, *Frumentum danto.* Idem.

. . . tur . . . .

. abd . tab. . frum. . . danto. .

Postica linea in agris dividendis ab oriente ad occasum spectat. [PAUL.

Posticum[b] ostium dicitur in posteriore parte ædium: ceterum antiqui etiam vicinum habitantem ad posteriorem partem ædium sic appellarunt: denique, et quæ ante nos sunt, antica; et quæ post nos sunt, postica dicuntur, et dextram anticam, sinistram posticam[c] dicimus: sic etiam ea cœli pars,[d] quæ sole illustratur ad meridiem, antica utique nominatur; quæ ad Septemtrionem est, postica: rursumque dividuntur in duas partes, orientem, atque occidentem. [FEST.

Postliminium[20] receptus dicitur is,[1] qui extra limina, hoc est, terminos provinciæ captus fuerat, rursus ad propria revertitur. [PAUL.

20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Postliminio*.—1 Vet. lib. *receptus est is.*

NOTÆ

[b] *Posticum*] Liv. lib. I. 'Regiones ab oriente ad occasum determinavit, dexteras ad meridiem partes, lævasque ad sinistram esse dixit.' At Varro lib. VI. 'Ejus templi partes quatuor, sinistra ab oriente, dextra ab occasu: antica ad meridiem: postica ad septemtrionem.' Plin. lib. II. cap. 54. *Ful. Ursin.*

Posticum] Grammatici Græci, *παράθυρα, καὶ παραθύριον· καὶ παράθυρα κατόπιν τοῦ οἴκου. Jos. Scal.*

Posticum ostium] Distinguo *posticum, ostium, &c.* dicitur *posticum*, et *postica:* illud, subintelligendo *ostium*, hoc, subintelligendo *janua*, sive *porta*. Quare falsus est Servius, qui putavit semper in neutro *anticum* et *posticum* dici, nisi cum sunt voces augurum, qui *posticam* Septemtrionalem mundi partem, *anticam* vero meridionalem dicunt. In Glossis enim 'postica, *παράθυρα κατόπιν τοῦ οἴκου*.' Vulgo, *porte de derriere*. Dac.

[c] *Et dextram anticam, sinistram posticam*] Dextra et sinistra mundi pars varie accipitur. Nam auguribus et astrologis sinistra est oriens, dextra occidens, unde factum est, ut iis sinistra auspicia dextris meliora semper habita sint. Geographis sinistra est occidens, dextra oriens. Poëtis ortum astrorum observantibus sinistra est Septemtrio, dextra meridies, eisdem occasus siderum spectantibus, sinistra est auster, dextra Boreas. *Idem.*

[d] *Sic etiam ea cœli pars*] Auguribus meridies antica, postica Septemtrio dicitur, quia ii meridiem spectant, ita ut ad sinistram orientem, ad dextram occidentem habeant. Vide 'sinistra.' *Idem.*

Postliminium[2] [e] receptum, Gallus Ælius, in libro [Fest. primo significationum, quæ ad jus pertinent, ait esse eum qui liber, ex qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui servus[3] a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit, in ejus potestatem, cujus antea fuit, jure postliminii: equi, et mulli, et

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Postliminio.*—3 Vet. cod. *Itemque servos.*

NOTÆ

[e] *Postliminium*] Glossæ: 'Postlimen, *ἐπάνοδος*.' Falsum est, quod vetustissimi Jurisconsulti prodidere, in nomine 'Postliminium' spectari tantum præpositionem 'post,' reliquum productionis esse caudam, liminium. Nam postliminium recte ex Latini sermonis proportione dicitur *ἡ ἐπάνοδος*, ut contra Eliminium, *ἡ ἔξοδος*. Postliminii jus et religio ex Atheniensium fontibus derivatur, ut pleraque Romanorum alia. Eodem jure apud Romanos erant, qui postliminio ab hostibus revertebantur, quo apud Athenienses ii, qui *δευτερόποτμοι, καὶ ὑστερόποτμοι*, dicebantur. Romani nolebant eum, cui tanquam mortuo justa funerum facta erant, reducem limen insistere, quia funestari eo putabant, tam limen utrumque et superum, et inferum, si a mortuo calcaretur, quam et hominem ipsum. Nam et mortui in limine collocabantur, quod Græcis dicitur, *πρόθεσις νεκροῦ*. Iccirco tecto perforato in ædes admittebatur, ne ominosum esset, illi per januam ingredi, per quam tanquam elatus erat. Quod enim illi justa facta erant, ob id tanquam elatus fingebatur. Athenienses eos, quibus absentibus funus factum erat, non prius ædes ingredi patiebantur, quam per sinum laxæ stolæ mulier eum demitteret, tanquam denuo renasci videretur. Unde *δευτερόποτμοι*, hoc est, *δευτερογενεῖς*. *πότμος* enim, fatum nascentis. Qui enim semel ex ædibus elati sunt, nunquam postea eas ingrediuntur. Inde factum, ut quos mortuos putaverant, aut quos nunquam redituros sperabant, cum reverterentur, ex orco eos rediisse dicerent. Artemidorus: *τὸν παρὰ προσδοκίαν σωθέντα φαμὲν ἐξ ᾅδου ἀναβεβηκέναι*. Apuleius lib. XI. 'Confestim denique familiares ac vernulæ, quique mihi proximo nexu sanguinis cohærebant, luctu deposito, quem de meæ mortis falso nuncio susceperant, repentino lætati gaudio, varie quisque munerabundi, ad meum festinant illico diutinum, reducemque ab inferis conspectum,' qui locus plane ad hunc morem allusit. *Jos. Scal.*

Postliminium receptum] 'Postliminium est a limine et post; unde eum qui ab hostibus captus in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum recte dicimus. Nam limina sicut in domibus finem quendam faciunt, sic et imperii finem limen esse Veteres voluerunt. Hinc et limen dictus est, quasi finis quidam et terminus. Ab eo postliminium dictum, quia eodem limine revertebatur, quo amissus fuerat.' Hæc Justinian. *Dac.*

navis eadem ratio est, postliminium receptum iis,[4] [f] quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera rerum a nobis ad hostes redire possunt: cum populis liberis, et cum fœderatis, et cum regibus postliminium nobis est ita, uti cum hostibus, quæ nationes in opinione [g] nostra sunt, cum his. . . .

Postularia [h] fulgura, quæ votorum, aut [5] sacrificiorum spretam religionem designant:[6] pestifera, quæ mortem, aut exilium ostendunt: peremptalia, quæ superiora fulgura, aut [7] portenta peremunt, id est, tollunt.[8]

Postumus [i] cognominatur post patris mortem natus. Plautus in Aulularia: Post mediam ætatem qui mediam ducit uxorem domum, Si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit, Quid dubitas, quin sit paratum his nomen pueris Postumi? [PAUL.

Potestur.[k] Scipio Africanus in ea, quæ est de imperio D. Bruti: Et poteratur C. Gracchus in ea, qua usus est, cum circum conciliabula iret. [FEST.

4 Ed. Scal. *is.*—5 Vet. cod. *ut.*—6 Vet. cod. *desiderant.*—7 Idem *ut.*—8 Idem *olunt.*

NOTÆ

[f] *Postliminium receptum iis*] Facile crederem hæc verba male huc irrepsisse e glossemate scilicet. Sed occupavit doctiss. Cujacius, Observat. lib. II. cap. 28. *Idem.*

[g] *Quæ nationes in opinione*] Quæ desunt in fine non possumus assequi. Forsan dixerat Fest. ceteras nationes in hac opinione fuisse cum iis eadem utilitas perveniret. Putabat Fulvius Ursinus, pro *opinione*, scribi debere *ditione*. In fragmento Serviliæ legis sic est: QUIVE. IN. ARBITRATU. DITIONE. POTESTATE. AMICITIA. &c. Scripserit igitur Festus: *quæ nationes in ditione nostra sunt, cum his etiam postliminium constitutum.* Idem.

[h] *Postularia*] Eadem et *postulatoria*, votorum aut sacrificiorum spretam religionem designabant, eorum emendationem exigentia. *Idem.*

[i] *Postumus*] Sunt qui scribant *posthumus*, quasi post humatum patrem natus. Sed ubique scribendum *postumus*. Est autem *postumus*, seu *postimus*, a *posterus*, ut ab 'inferus,' 'infimus.' Et non tantum *postumus* dicitur, qui post mortem patris, sed etiam qui post factum testamentum vivo patre natus est, et qui post alios liberos ultimus gignitur. Versus Plauti sunt Aulul. act. II. sc. 1. *Idem.*

[k] *Potestur*] Lucret. lib. III. 'Quod tamen expleri nulla ratione potestur.' Et Virg. 'Quod fieri ferro liquidove potestur electro.' *Idem.*

Potitium[1] et Pinarium Hercules, cum ad aram, quæ hodieque maxima appellatur, decimam boum, quos a Geryone abductos abigebat Argos in patriam, profanasset,[m] genus sacrificii edocuit: quæ familia et posteri ejus non defuerunt decumantibus usque ad Appium Claudium[n] Censorem, qui quinquaginta millia æris gravis his dedit, ut servos publicos edocerent ritum sacrificandi, quo facto Potitii, cum essent ex familia numero duodecim,[9] omnes interierunt[10] intra diem trigesimum. Pinarius quod non adfuit[o] sacrificio, postea cautum est, nequis Pinariorum ex eo sacrificio vesceretur.

9 Ant. Aug. legit *cum essent familiæ numero duodecim.* Scal. *cum essent ex familiæ n. d.*—10 Vet. cod. *intererant.*

NOTÆ

[l] *Potitium*] Verbum *profanasset* est apud Catonem de Re Rustica: item quod ait, *ex familia numero duodecim*, suspectum est. Nam Livius lib. IX. scribit: 'ex duodecim familiis triginta puberes fuisse:' et Val. Max. lib. I. cap. 11. Ideo deleto *ex* scriberem: *cum essent familiæ numero duodecim.* Vide 'Putitum.' *Ant. Aug.*

Potitium, et Pinarium] Potitiorum et Pinariorum familiam Herculis ministram fuisse, vel pueris notum est. Vide Virg. lib. VIII. et ibid. Servium. Vide et Dionys. Halicarn. lib. I. de ara quæ proprie maxima dicebatur. Vide Serv. ad illud Virgil. 'Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.' Et Ovid. 'Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.' *Dac.*

[m] *Profanasset*] 'Profanatum est quod in sacrario polluctum.' Varr. lib. V. de L. L. *Idem.*

[n] *Usque ad Appium Claudium*] Idem Livius lib. IX. cap. 29. 'Eodem Appio auctore Potitia gens, cujus ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi causa, solennia ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, et quod dimovendis statu suo sacris religionem facere possit, cum duodecim familiæ ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed Censorem etiam Appium, memori Deum ira, post aliquot annos luminibus captum.' Hæc Liv. Vide 'Putitium' infra: id autem accidit ann. ab U. C. CDLXI. *Idem.*

[o] *Pinarius quod non adfuit*] Pinariis et Potitiis ostenderat Hercules, ut sibi mane et vesperi sacra facerent. Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarius postea extis jam redditis. Unde iratus Hercules statuit, ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra. Unde etiam Pinarii dicti sunt ἀπὸ τῆς πείνης, 'a fame;' nam senem illum Pinarium constat alio nomine esse nuncupatum. *Idem.*

Potitus[p] servitute *ab antiquis dicebatur* qui, ut *ait* [FEST. Labeo, ser*vitutem servit, tales consuetudi*nes proxime Græci *moris: eodem modo* dicebatur [11] ab antiquis *potitus hostium.*[q]

Præbia, remedia. [PAUL.

Præbia dicuntur[r] *curandi mali remedia, videlicet quæ* [FEST. *curationis* causa *præbeantur.*

Parare inter se munus[s] *dicebantur cum sortitio fiebat a magistrati*bus P. R. *uter*[12] *magistratus utramque rem* acere *deberet: aut inter se comparabant de r*ebus l*ege mandatis.*

Præceptat, sæpe præcipit. [PAUL.

Præceptat in Saliari carmine est, sæpe præcipit. [FEST.

Præciamitatores [13] [t] dicuntur qui Flaminibus Diali, Quiri-

11 Ed. Scal. *dicebantur.*—12 Ead. ed. *ut ei.*—13 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Præclamitatores.*

NOTÆ

[p] *Potitus*] Interpretatio esse videtur horum verborum, 'potitus servitute,' ut significet servire: item 'potitus hostium,' apud Plautum, et juris consultos, captivum significat. Plaut. in Capt. et in Epidico. Jurisc. sub titulo de captivis: et de testamento militis. *Ant. Aug.*

Potitus servitutis] Græcorum imitatione id dictum vult, qui dicunt, ἐπαυρεῖν κακοῦ. Hesiodus. *Jos. Scal.*

Potitus servitute] Recte ait id a veteribus Græco more usurpatum, nam Græci ἐπαυρεῖν δουλείας, vel ἐπαυρεῖν κακοῦ. Et sane ἐπαυρεῖν κακοῦ, 'potiri mali,' dixit Hesiod. 'Potire aliquem servitutis' Plaut. Amphitr. 'eum nunc potivit pater Servitutis.' *Dac.*

[q] *Potitus hostium*] Idem Capt. 'Nam postquam meus re est potitus hostium.' Item: 'Ergo postquam gnatus tuus potitus est hostium.' Sic 'potitus est hostium,' idem non semel. Neque id mirum; *potiri* enim media vox est, et tam de malis, quam de bonis usurpatur, ut 'sperare,' 'pati,' &c. *Idem.*

[r] *Præbia dicuntur*] *Præbia* a *præbendo*, inquit Festus: idem tamen infra a *prohibendo*, quod verum etymon. Sed legendum *præbia*, per *æ*, vel quod magis placet *præbra*, ut ab inhibendo, *inebra*, sic *præbra*, a prohibendo. Sunt autem *præbia*, seu *præbra*, τὰ ἀλεξίφθορα, amuleta. Varr. lib. VI. de L. L. 'Præbia,' vel, ut Scal. *præbra*, 'a prohibendo usitatum, quod sint remedia in collo puereis.' Eandem vim habebant apud Græcos annuli, qui dicebantur, φυσικοὶ, vel φαρμακῖται δακτύλιοι. Meminit Aristoph. in Plut. Οὐδὲν προτιμῶ σου· φορῶ γὰρ πριάμενος Τὸν δακτύλιον τονδὶ παρ' Εὐδάμου δραχμῆς. 'Nihili ego te facio; fero enim annulum Quem drachma emi ab Eudamo.' *Idem.*

[s] *Parare inter se munus*] Posterior pars hujus capitis adhæsit post 'pappi.' Locum adi. *Idem.*

[t] *Præciamitatores*] Macrob. lib. I. Saturn. 'Regem sacror. Flamines-

nali, Martiali antecedentes [14] exclamant feriis publicis, ut homines abstineant se opere, quia his opus facientem videre religiosum est.

Præclamitatores [15] dicebantur, qui Flamini Diali, [PAUL. id est, sacerdoti Jovis, antecedebant clamantes, ut [FEST. homines se ab opere abstinerent, quia hunc opus facientem videre inreligiosum erat.

Præcias dicebant [16] [u] qui a Flaminibus præmittebantur, ut denunciarent opificibus, manus abstinerent ab opere; ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra polluerentur.

14 Ed. Scal. *antecedent*. Vide Notas infra.—15 Vet. lib. *Præciannuntia tores* vel *Præciamitatores*.—16 Vet. lib. *Præcia dicebantur* vel *Præcia dicebat*

NOTÆ

que non licebat videre feriis opus fieri: et ideo per præconem denuntiabant, ne quid tale ageretur; et præcepti negligens multabatur.' *Ant. Aug.*

Præciamitatores] Servius in schedis: 'Pontifices sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut, sicubi viderint opifices adsidentes, opus suum prohibeant: ne pro negotio suo et ipsorum oculos, et cerimonias Deum attaminent.' Legendum autem hic, *antecedentes clamant*. Ceterum suspicor *præclamitatores*, quod viri docti substituunt, veram lectionem non esse. Hoc enim ut facerent, inducti sunt verbo 'clamandi,' quo Festus utitur in ipsa vocis expositione. At nos contra *Præciamitatores*, veræ lectionis vestigium, non veram lectionem esse putamus: et legendum, *Præciæ, metatores dicuntur, qui Flaminibus, Diali, Quirinali, Martiali antecedentes clamabant*. *Metatores*, sunt προπαρασκευασταί· de quibus abunde in Ausonium: præterea vox satis nota vel mediocriter docto. At *Præcias* ipsos vocatos esse infra post dicitur, ut dubium non sit, quin legendum sit ita, uti emendamus. *Præcire*, est præclamare, *cire*, clamare, unde id explicans, clamandi verbo utitur Festus. *Præciæ*, procalatores, qui præmittuntur a Flamine: propterea recte 'metatores' exponit Festus, quia et metatores præmittebantur ad locum castris capiendum, et ad hospitia militibus paranda. *Jos. Scal.*

Præciamitatores] Lege *præclamitatores*, ut infra, præciæ, vel præclamitatores præcones erant, per quos rex sacrorum flaminesque denunciabant ne quid opus feriis fieret. Frustra est Scaliger; quamvis enim verum sit, metatores ad locum castris capiendum præmitti solitos fuisse, non inde sequitur præcias illos, qui flamines præcedebant, ut opifices prohiberent, metatores dici; nihil enim præciis illis cum metatoribus commune. Quare præclamitatores iidem qui præciæ. *Dac.*

[u] *Præcias dicebant*] Ut a 'præclamitare,' 'præclamitatores,' sic 'præciæ,' a 'præcire,' illi præcones dicebantur; nam *præcire*, præclamare,

Præcidanea [x] agna vocabatur,[17] quæ ante alias cædebatur: item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo,[y] qui mortuo justa non fecisset, id est, glebam non objecisset:[z] quod mos erat eis facere prius, quam novas fruges gustarent.

Præcidaneam porcam[a] dicebant, quam immolare [PAUL. erant soliti ante, quam novam frugem præciderent.

17 Vet. lib. *dicebatur*.

NOTÆ

cire, clamare. *Idem*.

[x] *Præcidanea*] Barbarus mutilator putat a *præcidendis frugibus:* non advertit quid sit *præcidanea*, quid item *succidanea:* præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν. quæ sunt Atteio Capitoni 'feriæ præcidaneæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα, 'succidanea,' τὰ δεύτερα ἀμείνω. Et non a *cædendo*, sed a *cedendo*, per *e*. Unde *succedaneum* etiam apud Jurisconsultos. Gellius aliter. *Jos. Scal.*

Præcidanea agna] *Præcidaneæ* et *succidaneæ* hostiæ non a *præcidendo*, et *succidendo* dictæ sunt, ut infra putat Festus, sed a *præcedendo* et *succedendo*. Unde et 'præcidaneæ feriæ:' 'præcidaneum sacrum,' &c. Præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν, et quæ sunt Atteio Capitoni 'præcidaneæ feriæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα. Succidanea, quæ succedebat, cum priori hostia litari non poterat, adhibebatur. Vide 'succidanea.' Pro *præcidaneo* dicebant etiam *præcidarium*, ut 'pedaneum,' et 'pedarium,' et similia. *Dac*

[y] *Item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo*] Marius Victorin. lib. I. Artis Grammat. 'Qui justa defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccarunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oportet, antequam novam quasi dapem mereat de se capere.' Gellius paulo latius lib. IV. cap. 6. 'Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges novas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem quam oportuerat procuraverant.' *Idem*.

[z] *Id est, glebam non objecisset*] Gleba illa in os solebat injici. Cicero II. de legibus: 'Priusquam in os injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus nihil habet religionis.' Val. Max. lib. V. cap. 3. 'Post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus ejus injiceretur, glebam invenit.' Inde Horat. Od. 28. lib. I. 'At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ Ossibus et capiti inhumato Particulam dare.' Et hunc morem in Græcis fuisse testatur Ælian. in varia historia cap. 4. Νόμος καὶ ἦν Ἀττικὸς, inquit, ὃς ἂν ἀτάφῳ περιτύχῃ σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν γῆν. i. 'Lex etiam apud Atticos fuit, Quicumque in insepultum cadaver hominis incidat, saltem ei terram injiciat.' Et hæc fuit veterum Romanorum superstitio, ut, si vel minimum os terra tegerent, cadaver integrum pro sepulto haberetur. Quare iis, qui peregre mortui erant, vel os, vel digitum, vel etiam crinem servabant, cui pro toto corpore justa fierent. Vide 'membrum abscindi.' *Idem*.

[a] *Præcidaneam porcam*] Hoc prin-

Porca Præcidanea dicitur[b] *quæ ante immolari solet*, [FEST.
quod genus hostiæ, quod *ante novam frugem præcideretur, præcidarium* appellab*ant*.

Placentæ[c] *libi quoddam genus vocatur* ex tribus pu*ltib. factum: alii dicunt genus pult*is cum tribus liba*mentis*.

Præcidere, antecedere, id est, ante immolare. [PAUL.

Prædia[18] rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ [FEST.
data Cæcilia uxor Tarquinii Prisci invenisse existimatur, et immiscuisse onus suæ, qua præcincta statua ejus est, in æde sancti,[d] qui Deus Dius Fidius vocatur, ex qua Zona periclitantes ramenta sumunt: ea vocari ait prædia,[19] quod mala prohibeant.

Prædonulos[20][e] Cato ὑποχοϱιστικῶς, dixit in Epistularum. Quia sæpe utiles videntur prædonuli.

Prædonulos ὑποχοριστικῶς, id est, diminutive, idem [PAUL.
Cato posuit pro prædonibus.

18 'In tertio Conjectaneo monuimus dicendum *Præbra*, ut 'enebra.'' *Jos. Scal.* 'Lege *Præbia* vel *Præbra*, et vide supra 'Præbia.' Item infra, *quæ Caia Cæcilia, &c.* Et *immiscuisse Zonæ suæ*.' Dac.—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. *præbia* vel *prœbia*.—20 Legendum monet Scal. *Prædonculos*.

NOTÆ

cipium male hæsit post 'popularia sacra.' Sacrificii hujus porcæ præcidaneæ formulam fuse tradit Cato de R. R. cap. 134. *Idem.*

[b] *Præcidanea dicitur*] *Præcidanea* dicitur, quod ante sacrum cæderetur id genus hostiæ, quod sacrum præcidarium appellabatur. *Præcidarium* et *Præcidaneum* idem est. Sic 'extrarium,' 'extraneum:' 'pedarium,' 'pedaneum.' Si Gellius considerasset præcidaneum sacrum dici, nunquam miratus esset præcidaneas etiam ferias dictas fuisse. *Jos. Scal.*

[c] *Placentæ*] Ex farina siliginea, caseo, et melle. *Placenta*, a Græco πλακόεις, πλακοῦς. Servius VII. Æneid. 'Liba sunt placentæ de farre, et melle, et oleo sacris aptæ.' *Dac.*

[d] *In æde sancti*] Hoc est, Herculis, qui proprie sanctus, et sancus, vel sangus, dicebatur. Vide in voce 'propter viam.' *Idem.*

[e] *Prædonulos*] Lege *Prædonculos*. Si quis Latine scit, is non ignorat, *Prædonulos* Latinum non esse. Hoc ἐκ τῶν ἀνὰ λόγον Latinæ linguæ satis patet. *Jos. Scal.*

Prædonulos] Ut a 'latro,' 'latrunculus,' sic a *prædo, prædunculus*. Sed Scaligerum falli puto. Recte enim a *prædo, prædonus, prædonulus*. *Prædonus* autem recte, ut 'centurio,' 'centurionus:' 'decurio,' 'decurionus:' 'epulo,' 'epulonus,' &c. *Dac.*

Prædotiunt,[1] [f] præoptant.

Præfecturæ [g] eæ appellabantur in Italia, in quibus [FEST. et jus dicebatur, et nundinæ agebantur, et erat quædam earum resp. neque tamen magistratus suos habebant: in quas[2] legibus præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas solebant ire[h] præfecti quatuor sex virum pro populi suffragio[3] creati erant in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatiam,[4] alterum in quas ibant quos Prætor urbanus quotannis in quæque loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Cære, Venafrum, Allifas,[5]

1 Vide Not.—2 Vet. cod. *qua his.*—3 Vet. cod. *viginti sex virum num.* Vide Notas.—4 Vet. cod. *Calateum.*—5 Vet. cod. *Allicas.*

NOTÆ

[f] *Prædotiunt*] Puto scriptum fuisse *Præoptinunt*, vel potius *Præoptinant*. 'Opto,' 'optino:' 'præopto,' 'præoptino.' Ut 'nego,' 'negino.' Doctiss. Meursius legebat *prædopiunt:* ab obsoleto 'opio' unde 'opto,' ut ab 'apio,' 'apto,' &c. *Præopiunt, d* inserto *prædopiunt.* Idem.

[g] *Præfecturæ*] Illa verba mendosa sunt, *præfecti quattuor viginti sexvirum num pro populi suffragio.* Fortasse scribendum est: *præfecti quattuor viri: et sexviri annui, qui populi suffragio, &c.* Ant. Aug.

Præfecturæ] In quas præfecti mittebantur, ut prætores in Provincias. Civitates autem quæ iniquæ ingratæve erga populum R. fuerant, ac fidem datam semel atque iterum fefellerant, ubi primum in potestatem ditionemque erant redactæ, in præfecturæ formulam referebantur. Unde liquet præfecturarum conditionem omnium fuisse durissimam, et a coloniarum et municipiorum fortuna diversam. Aliquando tamen idem oppidum et præfectura et municipium fuit, ut Fundi, Formiæ, Cumæ, Acerræ, Anagnia, &c. Quæ præfecturæ erant quatenus in eas præfectus jurisdictionis causa mittebatur, nec in iis Magistratus ad jus dicendum creabantur: Municipia vero, quatenus jure civitatis, vel cum suffragio, vel sine suffragio, utebantur. *Dac.*

[h] *In quas solebant ire*] Quæ egregiam antiquitatis cognitionem continent, ea non levibus mendis inquinata sunt. Sunt autem hæc ex prisca scriptura: *In quas solebant ire præfecti quatuor viginti sex virum num pro populi, &c.* Lego: *in quas solebant ire præfecti, qui, auctore viginti sex virum numero, populi suffragio creati.* Recte sane: neque enim quicquam populus sciscebat sine auctore. Itaque et leges auctore quodam semper sciscebat. Ex vocibus, *qui auctore*, factum erat *quatuor*, mendo satis proclivi ac propenso. *Jos. Scal.* At Cujacius lib. XII. observat. cap. 24. 'In quas solebant ire præfecti quatuor ex 16. viris qui populi suffragio creati erant.' *Dac.*

Privernum, Anagniam, Frusionem,[6] Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura.

Præfericulum vas æneum sine ansa patens summum, velut pelvis, quo ad sacrificia utebantur. [PAUL.

Præfericulum[1] *vas* æneum *sine ansa appellatur, patens summum ut* pelvis, *quo ad sacrificia utebantur in sacrario Opis* Consivæ. [FEST.

Præficæ[k] dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant ceteris modum plangendi, quasi

6 Ed. Scal. *Frusinonem.*

NOTÆ

[1] *Præfericulum*] *In sacrario Opis Consivæ*, ut opinor, scripsit Festus. De ea Varro et Macrobius videndi. Vide 'Opima.' *Ant. Aug.*

Præfericulum] Præfericulum vas æneum sine ansa patens summum, velut pelvis, quo utuntur in sacrario Opis Consivæ. *Jos. Scal.*

Præfericulum] In sacrificiis tantum Opis Consivæ eo utebantur. Non vero in quibusvis aliis sacrificiis, ut male Paulus. A *præferendo, præfericulum*, quod in eo res sacræ præferrentur: de Ope Consiva vide 'opima.' *Dac.*

[k] *Præficæ*] Varro lib. VI. de Ling. Lat. versum Nævii in Freto ita refert: *Hæc quidem Hercle opinor præfica est: nam mortuos conlaudat:* et id magis placet Gab. Faërno, optimo numerorum censori. *Ant. Aug.*

Præficæ] Glossar. 'præfica, ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη· θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφοράν.' quæ ante lectum plangit dum cadaver effertur: lamentatrix. In Barbaricis institutis et legibus præficarum Aristoteles meminerat, quia Phryges proprie dicuntur barbari; eorum autem inventum *præficæ* et *Næniæ*. Papin. in Epicedio patris: 'Ut Pharios aliæ ficta pietate dolores Mygdoniosque colunt, et non sua funera plorant.' *Præficæ* autem dictæ, quia præficerentur ancillis, quemadmodum lamentarentur. Varr. lib. VI. de L. L. ubi hunc Plauti locum laudat ex Trucul. act. II. sc. 6. 'Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.' Ubi apte quidem Plautus verbo *collaudat* usus est, et ut Nævius supra, quod viris doctis notatum oportuit, illud enim rem non minimi momenti nos docet, nempe præficas laudes mortuorum cecinisse, unde recte 'pæana canere' dictæ sunt. Æschyl. in Choëphoris: Παιᾶνα τοῦ θανόντος ἐξαυδωμένας. 'Pæana mortui cantitantes.' Quod male reprehendit Scholiastes, cum et alii quoque Pæana in re funerea usurparint, unde et doctissimus Hesychius, παιᾶνι στυγνῷ, inquit, θρηνητικῷ ὕμνῳ. Et sane, ut *Pæan*, qui primo in rebus tantum lætis canebatur, rebus etiam tristibus accommodari passus est, sic *Nænia*, cujus prima origo in re funerea, rebus lætis venire etiam aliquando consuevit, ambo quasi mutatis partibus. Vide 'Nænia.' *Dac.*

in hoc ipsum præfectæ. Nævius: Hæc quidem mehercle opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat.

Præjurationes[1] facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant, post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, Idem in me.

Præliares dies[m] appellantur, quibus fas est hostem bello[8] lacessere; erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit id facere.

Præmetium,[n] quod prælibationis causa ante præmetitur. [PAUL.

Præmetium dicitur quod ante metitur, qua*si præmessum prælibationis causa.* [FEST.

Præmiosa, pecuniosa. [PAUL.

R loco s[o] *Cato sæpe dixit, ut contra s, arbosem, et arboses,* loco *s* dicebant *antiqui.* . . . . . . properie mari opus est.[9]

8 Ed. Scal. *bello hostem.*—9 Ead. ed. '*Pelliculationem pro inductionem a pelliciendo quod est in ducendo dixit Cato in ea oratione quam scripsit de* . . . . . . *r, loco, s. Cato sæpe dixit ut contra s. arborem, et arbores.* loco *s* dicebant *antiqui* . . . properie majori opus est.' Dac. legendum monet *propesi e masi opus est.*

NOTÆ

[1] *Præjurationes*] Livius lib. II. 'Centurio erat M. Flavoleius: . . . victor, inquit, M. Fab, revertar ex acie. Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos. Idem deinceps omnis exercitus in se quisque facit.' Vide Polyb. lib. VI. *Ful. Ursin.*

Præjurationes] Cum publice jusjurandum præstandum erat, adhibebantur qui præjurationes facerent, id est, conceptis verbis ante alios jurarent. Post quos jurantes dicebant tantum: 'Idem in me.' *Dac.*

[m] *Præliares dies*] Vide in voce 'justi dies.' *Idem.*

[n] *Præmetium*] Vide 'Sacrima.' *Ant. Aug.*

Præmetium] Προλόγιον. Vide Conjectanea. Glossarium: 'Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Jos. Scal.*

Præmetium] Præmetium, frugum primitiæ, quod sacrificii causa ante præmetebatur. Lacones vocant προλογίαν. Quod Cereri offerebant post messem factam: *floriferum*, vocabant, vide in voce 'sacrificium:' quod ante messem, *præmetium.* Gloss. 'Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' 'Quod ante messem factam Cereri sacrificium fit.' *Dac.*

[o] *R loco s*] Hæc suo loco avulsa, sed quo pertineant incertum est. In fine certum est legi debere *propesi e masi opus est.* Hic enim *s* loco *r.* Idem.

Præmiosam[p] *pecuniosam dixit Cato* in oratione, quam scrip*sit*. . . . . impudentiam præmio*sam*.

Præneste[q] dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præstet.

Prænominibus[r] feminas esse appellatas testimonio [PAUL. sunt Cæcilia, et Tarratia, quæ ambæ Caiæ solitæ sint[10] appellari: pari modo Lucia, et Titia.[11]

Præpetes[s] aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam præpetere dicebant pro anteire.[12]

10 Vet. lib. *sunt*.—11 Vet. lib. *Tertia*.—12 Hæc et sequentia usque ad *ante ire* in ed. Scal. ita leguntur: 'Præpetes *aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro antire, pullarium a pullis appellatum* quidam putant quia *non aliud sed hoc ei peculiare* est avem auspicanda *observare, præpetes* aves dicuntur quæ *se ante auspicantem ferunt* nam antiqui præpetere *dicebant pro anteire*.' Notavit quoque Scal. hoc et duo capita proxime sequentia esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

p *Præmiosam*] *Præmiosum* pro *pecunioso* Veteres dicebant, quia commoda omnia et utilitates omnes *præmia* nuncupabant. *Præmiosam* igitur *impudentiam* dixerit Cato, quasi nos diceremus, *une impudence lucrative*, *une impudence bien recompensée*. Sed puto Festum, quod pace ejus dictum sit, minus percepisse mentem Catonis, qui dixit præmiosam impudentiam, pro præmiatoria, id est, magna, et qualem præmiatores præferre solent. Sunt enim præmiatores, nocturni prædones. Nonius in Agrypnantibus: 'Nam in scæna nos nocturnos cepit præmiatores tollere.' Vide Nonium in 'præmiatores.' Et præmia e rebus furto ablatis confecta pecunia, lucrum. [Tibull.] Eleg. 2. lib. I. 'Nec sinit occurrat quisquam qui corpora ferro Vulneret, aut rapta præmia veste petat.' *Idem.*

q *Præneste*] Idem Cato apud Servium, 'Quia is locus,' inquit, 'montibus præstet, Præneste oppido nomen dedit.' In montibus autem locatum Præneste ex Strabone et aliis notum est. Unde Virgil. 'altum' vocat. 'Quique altum Præneste viri:' sed de etymo dissentit Servius: 'Præneste,' inquit, 'locus est haud longe ab urbe, dictus ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, ab ilicibus, quæ illic abundant.' Alii a Præneste quodam Ulyssis nepote dictum volunt. *Idem.*

r *Prænominibus*] Vide A. Gellium lib. VI. cap. 7. Plutarch. probl. et supra in 'Præbia.' *Ful. Ursin.*

Prænominibus] Valerius: 'antiquarum mulierum frequenti in usu prænomina fuerunt, Rutilia, Cæselia, Rodocilla, Murcula, Burra a colore dicta; ista prænomina a virilibus tracta sunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria.' Sed vide Sigonium lib. II. Emendat. cap. 25. *Dac.*

s *Præpetes*] Præpetes aves dictas quidam putant, quia volantes se offerunt: nam *præpetere* est, avem auspicanti se offerre: unde, *Præpetes*

Pullarium[1] *a pullis appellatum* quidam putant, quia [FEST. *non aliud, sed hoc ei peculiare* est avem auspicando *observare.*

Præpetes aves dicuntur quæ *se ante auspicantem ferunt:* nam antiqui præpetere *dicebant pro ante ire.*

Præpetes aves quidam [13] dici aiunt, quia secundum auspicium faciant prætervolantes, alii quod antea quam petamus,[14] indicent aut quod prætervolent, aut ex Græco tractum putant, quod ante conspectum volent nostrum, inepte scilicet ex præpositione Latina componentes, et Græco vocabulo: ceterum poëtæ promiscue omnes aves ita appellant.

13 Ed. Scal. *quandam.*—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *quæ præpetamus* vel *quæ petamus.*

NOTÆ

aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro anteire. Jos. Scal.

Præpetes] Servius in lib. III. Æneid. 'Præpetes sunt, quæ secundo auspicio ante eum volant, qui auspicatur: aves autem aut oscines sunt aut præpetes: oscines, quæ ore futura prædicunt: præpetes, quæ volatu augurium significant, cum sunt prosperæ. Sed præpetes aut superiora tenent, et præpetes vocantur; aut inferiora, et dicuntur inferæ: præpetes autem ideo, quia omnes aves priora petunt volantes.' Ubi, ut vides, ille *præpetes* a *præ* et *petere*, quod et Festus sensit. Sed en tibi ejusdem Servii locum alterum, non minus illustrem, ad illud VI. Æn. 'Præpetibus pennis.' 'Præpetes autem,' inquit, 'dictæ, vel quod priora petant, vel summi volatus, vel quæ præ petit volatum, vel quæ secundum auspicium facit. Et quidam præpetes tradunt, non tantum aves dici, quæ prosperius prævolant, sed etiam locos quos capiunt, quod idonei felicesque sunt. Unde bene Dædali pennas præpetes, quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit.' Quem Servii locum illustrat Gellius lib. VI. cap. 6. Ubi etiam docet præpetes aves L. Claro dictas videri, quas Homerus τανυπτέρυγας appellat Iliad T. quod porrectis et patulis alis prætervolarent. Inde Gloss. 'præpetes, τανυπτέρυγες.' 'alis patulæ.' Ceterum Etymon Festi et Servii a *præ* et *peto* mihi ceteris præstat. Neque minus sic locis quam avibus possit accommodari. At Turnebus ait a πρόπετες, quod est, pronum ad labendum: et *præpetere* a προπέτεσθαι. Quod censet etiam Scaliger in Ætnam. *Dac.*

[1] *Pullarium*] De Pullario Cicero II. Divinat. 'Attulit in cavea pullos is qui ex eo nominatur Pullarius.' Et ad Plancum: 'Recitatis literis oblata religio Cornuto est, pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse.' Pullarius in Gloss. exponitur παλοκόμος, pullos curans. *Idem.*

Prærogativæ[u] centuriæ dicuntur, ut docet Varro rerum humanarum libro sexto, quæ rus.[15] . . . . Romani, qui ignorarent petitores, facilius eos animadvertere possent. Verrius probabilius judicat

15 Vid. Not.

NOTÆ

[u] *Prærogativæ*] Explicat Festus cur introductæ fuerint, non quæ fuerint, hæ centuriæ, neque cur ita appellatæ. Mendum autem est in illis verbis, *quæ rus*....nos *quod rustici* scriberemus: et utraque opinio, Varronis et Verrii, vera est. Fuere autem eæ centuriæ, quæ primæ suffragium ferebant centuriatis comitiis: ab eadem re ita appellatæ, quod prius rogarentur ab eo, qui comitia haberent, Velitis, jubeatis hoc, aut illud. Erat autem maximum prærogativarum beneficium, quod nunquam ab eis dicatur ceteros discrepasse. Ut vero essent prærogativæ sortito eveniebat. Ceteræ appellabantur *jure vocatæ*. Vidend. Ascon. lib. II. in Verrem. Cicero pro Muræ. et Philipp. II. et lib. I. et II. de Divin. Livius sæpius. *Ant. Aug.*

Prærogativæ] De iis, item illis quæ *jure vocatæ* dicebantur, Ausonius et Livius. Ausonius in panegyrico ad Gratianum Augustum: 'Valete modo classes populi, et urbanarum Tribuum prærogativæ, et centuriæ jure vocatæ.' Liv. lib. IX. de Flavio scriba: 'Fierique se pro tribu Ædilem videret.' Ego interpretor *pro tribu*, prærogativa tribu. Piso de eodem: 'Eundem primæ tribus ædilem curulem renunciaverunt.' Eædem ergo 'prærogativæ tribus' et 'primæ tribus.' Nam ita in legibus ferendis loquebantur. Sic initio legis cujusdam in tabula ænea: PRINCIPIUM FUIT. PRO. TRIBU. Item apud Frontinum: 'T. Quintius Crispinus Cos. populum jure rogavit, populusque jure scivit in foro pro Rostris a. d. IIIII. Eidus Julias. Tribus Sergia: principium fuit pro tribu Sex. L. F. Varro.' Qui locus mendosissimus editus est. *Jos. Scal.* Centuriarum ac tribuum comitialium aliæ sunt *jure vocatæ*, *Prærogativæ* aliæ. Prærogativa una erat singulis comitiis sortitione electa, quæ jure vocatis, id est, ceteris omnibus prærogabatur, princepsque omnium, tametsi loco postrema vel media, in suffragium mittebatur. *Jure vocatæ* sunt reliquæ omnes, quæ suo gradu vocantur et suffragium ferunt. Prærogativa tribus seu centuria omen aliquod in se continebat. Tullius I. de Divinat. 'Prærogativam majores nostri omen justorum comitiorum esse voluerunt.' Ideoque ejus in sequentibus suffragiis ratio habebatur, non quod esset prima, ut falso quidam existimarunt. Tullius II. de Divin. 'Haruspices cum Tiberius Gracchus in Senatum introduxisset, propter repentinam mortem ejus, qui in prærogativa deferenda subito concidisset, non justum rogatorem conciliorum fuisse dixerunt.' Quod Festus refert ex Varrone et Verrio, id quidem verum est, sed sic tantum explicat cur introductæ fuerint *prærogativæ*, non vero quæ fuerint, neque cur ita appellatæ. In verbis Varronis legendum ex doctiss. Antonii Augustini judicio: *Quod rustici Romani, &c.* Dac.

esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret populi de dignis, indignisve, et fierent ceteri diligentiores, ad suffragia de his ferenda.

Præs [x] est is, qui populo se obligat, interrogatusque [PAUL. a magistratu, si præs sit, ille respondet, Præs. [FEST.

Præsagire est prædivinare, præsipere: sagax enim est acutus, et solers.

Præsagitio [y] dicta, quod præsagire est acute sentire, unde sagæ dictæ anus, quæ multa sciunt, et sagaces canes, qui ferarum cubilia præsentiunt. [PAUL.

Præsagitio dicta, quod præsagire est acute sentire, unde [FEST. *et sagæ anus* dictæ, *quæ multa sciant, et sagaces canes, quod ferarum cubilia præsentiant.*

Præsiderare [z] dicitur, cum maturius hyberna tempestas movetur, quasi ante sideris tempus. [PAUL.

NOTÆ

[x] *Præs*] Festus ait prædem dictum esse, quod interrogatus a populo, si præsesset, respondebat, præs. Supple, sum. Præsesse antiquitus significat, præsentem esse, παρεῖναι. Unde superest participium præsens. Ausonius, auctor valde bonus, dignus qui meliore sæculo natus fuisset, ait in ludicro dramate septem sapientum: 'Thales autem, ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα, protulit: Spondere qui nos, noxa quia præsest, vetat.' Præsest, πάρεστι. Græcus interrogatus, εἰ πάρεστι, respondet potius πάρα, quam πάρειμι. Sic Romanus interrogatus, an præses? respondebat, præs, non præssum. Varro: 'Itaque Præs, qui a magistratu interrogatus in publicum, an præsest: a quo et cum respondet, dicit, præs.' Ita enim legendum apud Varronem. Alioqui scio antea non satis perspicuum neque Varronis, neque Festi locum fuisse. Multorum scriptorum Latini nominis codices calamo exarati habent *præsest:* pro quo vulgati, *præsto est*. Jos. Scal.

Præs] Sed verisimilius videtur ut *præs* dicatur a *præ*. Ut ita dicatur qui præsto est, ut fidejussor. Quomodo et idem dicitur ἔγγυος, ab ἐγγύς, prope, juxta. Inde 'compræs.' *Dac.*

[y] *Præsagitio*] Cicero I. de Divinat.

'Præsagibat animus frustra me
ire, cum exirem domo.

Sagire enim sentire acute est: ex quo Sagæ anus, quia multa scire volunt: et sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit quam oblata res est, dicitur præsagire, id est, futura ante sentire.' *Idem.*

[z] *Præsiderare*] Græci προχειμάζειν. προχείμασις, præsideratio: quidni et postsideratio ἡ ἐπιχείμασις dici poterit? Vide Vegetium. Hoc autem ita dicebant veteres Romani, quia anni tempestates sidera vocabant: et confectum sidus, vel peractum, hyemis, æstatis sidus dicebant. *Jos. Scal.*

Præsiderare] Sed frustra Scaliger. Notum est ortum et occasum siderum fœdas tempestates ciere. Cum

Præsidium [a] est, quod pro utilitate et salute alicujus auxilii gratia præponitur subsidium, quod postpositum est ad subveniendum laborantibus.

Præstinare [b] apud Plautum emere est, id est, emendo tenere.

Præstitem [c] in eadem significatione dicebant antiqui, qua[16] nunc dicimus antistitem.

16 Vet. lib. *quem.*

NOTÆ

autem sideris effectus, nempe tempestas, causam anteveniebat, præveniebat, id est, sideris ortum vel occasum anticipabat, hoc Græci προχειμάζειν dicebant, Latini 'præsiderare,' quod ante sidus veniret, id est, immaturius. Inde et 'desiderare' dictum, quod proprie finem tempestatis significat, quasi quod desinit siderare, id est, χειμάζειν. Ut 'defervere' dicitur, quod fervere desinit, et 'detonare,' quod desiit tonare, sic 'deludere,' ludi finem facere. Hinc desiderari res dicitur quæ abiit, nec amplius extat. Ita ergo et desiderare de sidere confecto, quod Græcis ἀποχειμάζειν, postea traductum ad alia. 'Sidus Vergiliarum et Arcturi confectum' legere est apud Hirtium; quod de anni tempestate non potest accipi; nempe 'confectum sidus' dicitur, quod prorsus est ἐν τῷ φανερῷ vel ἐν τῷ ἀφανεῖ, totum scilicet exortum vel absconsum, sedata jam tempestate, quam ortus vel occasus sideris excitaverat. Hinc illæ locutiones, 'Moto sidere,' 'nondum confecto.' Plin. lib. XVIII. cap. 26. 'Accedit confusa rerum obscuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempestatum significatione, quod προχειμάζειν Græci vocant, nunc postveniente, quod ἐπιχειμάζειν. Et plerumque alias citius, alias tardius cœli effectu ad terram deciduo, vulgo serenitate reddita confectum sidus audimus.' Non aliter 'confectum sidus' dici solebat, quam ubi tempestas, quæ sideris erat effectus, deciderat, ac desævierat. Ita Magnus Salmasius in exercit. Plin. Sed notandum est, quod ἐπιχειμάζειν dixit Plin. illud μεταχειμάζειν Vegetium dixisse. ἐπιχειμάζειν autem cum die legitimo et solenni nascitur tempestas, ita enim lib. IV. cap. 40. 'Aut enim circa diem statutum, aut ante vel postea, tempestates fieri compertum est, unde præcedentes, προχείμασιν, nascentes die solemni, ἐπιχείμασιν, subsequentes, μεταχείμασιν, Græco vocabulo nuncupaverunt.' *Dac.*

[a] *Præsidium*] Ut a 'sub' et 'sedendo,' 'subsidium,' ita a *præ* et *sedendo*, *præsidium*. Unde in Gloss. exponitur παραφυλακὴ, προστασία. Item, præsidia, φυλακαὶ, φρούρια. *Idem.*

[b] *Præstinare*] Ms. codex, *apud Plautum praemere est:* ut testatur Voss. Plaut. Capt. 'Alium pisces præstinatum abire:' et Epidic. 'Ut enim præstines argento, priusquam veniat filius.' Item Pseudol. 'Ut piscium quicquid est pretio præstinem.' *Præstinare* et *destinare*, a *præ* sive *de*, et obsoleto *stano*, vel *stino*. In Glossis *præstino* exponitur προορίζω, definio, constituo, prædestino. *Idem.*

[c] *Præstitem*] *Præstites*, προστατήριοι. 'Præstites Lares' iidem, qui προστατήριοι θεοὶ, apud Græcos. *Jos.*

Præstolari [d] dicitur is, qui [17] ante stando ibi, quo venturum excipere vult, moratur.

Præteriti [e] senatores quondam in opprobrio non [FEST.

17 Ed. Scal. *quia*.

NOTÆ

Scal.

Præstitem] A *præsto*, *præstes*, ut ab 'antisto,' 'antistes.' Hinc 'Præstites lares,' qui urbis sunt custodes, *προστατήριοι θεοί*. *Dac.*

[d] *Præstolari*] 'Præstum' a Veteribus erat in usu, a quo remansit 'præsto,' adverbiale. *ὑποκοριστικὸν*, 'præstulus,' vel, ut antiqui scribebant, *præstolus*. Inde 'præstolari.' 'Præstus,' seu 'præstulus,' *ἐπίμονος, προσκαρτερῶν, προσλιπαρής*. pro quo 'præsens,' usitatum: ut, 'præsens animus.' Glossarium: 'Præsens, *ἐπιφανὴς, καὶ παρὼν, καὶ εὔχαλκος*.' Lege, *καὶ εὔαλκος*. *εὔαλκος* est fortis: quod et *εὐαλκὴς* quoque dicebatur. *Jos. Scal.*

Præstolari] Alii tamen a *præsto*, immediate *præstolari*. Beda de Orthographia: 'Præsto per o scribendum, non per u: unde præstolari, non præstulari.' In Gloss. 'præstulari' et 'præstolari, *προσκαρτερεῖν, παραμένειν, περισκοπεῖν, ἐπιτηρεῖν*.' *Dac.*

[e] *Præteriti*] Tribuni militum consulari potestate et Censores eodem anno creati sunt, ut Livius scribit lib. IV. Ita nunquam lustrum Tribuni fecerunt, neque quenquam senatorem potuerunt præterire: neque crediderim Festo dicenti Consules in consilio publico habuisse sibi tantum conjunctissimos, ut Reges. Illud credam, cum lustrum facerent, supplere senatum potuisse ex iis, qui ipsis forent conjunctissimi: item illud, tunc præteritos nulla adjecta notæ causa, ignominia caruisse. Censores quoque idem initio fecisse, mihi fit verisimile. At postquam causas enumerare cœperunt, minus honesta causa notam attulit gravem. Vide Ascon. in Divin. et in Pison. Val. Max. lib. II. cap. 4. Gell. lib. IV. cap. 20. et lib. VII. cap. ult. et lib. XVI. cap. 12. *Ant. Aug.*

Præteriti] Unde unde hæc expiscatus sit Verrius, aut Festus, sane omnia contra rationem vetustissimorum Po. Ro. institutorum sunt: eaque plane toti antiquitati Reip. Ro. adversantur. Et miror, unde hæc exscripserit. *Jos. Scal.*

Præteriti] Unde unde hæc Verrius expiscatus sit, ea sane antiquitati reip. Romanæ adversantur. Tribuni enim militum consulari potestate et censores eodem anno creati sunt, ut tradit Liv. lib. IV. nunquam igitur lustrum Tribuni fecerunt, neque quenquam senatorem potuerunt præterire. Neque verosimile est consules in consilio publico eos tantum habuisse, qui sibi essent conjunctissimi, ut olim reges. 'Illud tantum credam,' inquit Antonius Augustinus, 'cum lustrum facerent,' &c. [vid. sup.] notam attulit gravem.' Hæc Antonius Augustinus. Sed fallitur vir doctissimus, cum putat præteritos senatores, ante subscriptas causas cur præterirentur, ignominia caruisse: nam ex animadversionibus Censoriis, quibus causæ semper subscriptæ, sola senatorum præteritio excipienda, cui rationem ascribi haud ita veteris instituti fuisse ex Livio notum est, et antea ignominia deformatos senatores, qui præteriti fuerant in

erant, quod ut Reges sibi legebant, sublegebantque, quos in consilio publico haberent, ita post exactos eos, Consules quoque, et Tribuni[18] Militum consulari potestate, conjunctissimos sibi quosque[19] patriciorum, et deinde plebeiorum, legebant; donec Ovinia Tribunitia intervenit, qua sanctum est, ut Censores ex omni ordine optimum quemque curiatim[20] senatu legerent: quo factum est, ut qui præteriti essent, et loco moti, haberentur ignominiosi.

Prætexta pulla nulli alii licebat uti, quam ei, qui funus faciebat. [PAUL.

Prætexta[f] *pulla nulli* alii licebat uti, qu*am ei, qui* [FEST.

18 Ead. ed. *Tribunos.*—19 Vet. cod. *quoque.*—20 Vet. cod. *curiati.*

NOTÆ

historiis, legas. Porro præteriti senatores dicebantur, quorum nomen Censores initio censuræ senatum legentes præteribant, in recitando non appellabant, subticebant, et eo velut tacito indicio censebantur loco moti, nec nomen eorum ultra in albo senatorum. *Dac.*

[f] *Prætexta*] Verba Festi interpretem desiderant. *Ant. Aug.*

Prætexta] Infra: *Prætexta nulli alii licebat uti, quam ei, qui jure alicujus magistratus haberet, et in loco publico ludos faceret. Is enim ea utitur, et scribam habet ob eos, quos facit, ludos.* Huc usque videor tuto vestigiis Festi insistere: in reliquis lubricum est iter. Ait nulli alii licuisse prætexta uti, præterquam ei, qui eam haberet jure magistratus, et in loco publico ludos faceret. Quod verum est. Nam magistri collegiorum, et magistri vicorum, qui magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut notum est ex ea in Pisonem, et ex Asconio, item ex Livio libro XXXI. Tribuni plebis, auctore Plutarcho, prætexta non utebantur: puto, quia ludos non faciebant. Sequentia plus minus ita habuerunt: *Item prætexta Consulibus, et Prætoribus vota quædam ob ignorantiam sacrorum novorum nuncupantibus datum est uti: item votum solventibus aliquod. Item Valerius vicanus utens pura ex S. Senatus improbatus est.* Videtur velle Festus usum purpuræ sacrum fuisse: ideo magistratibus concessum, non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessus fuisset, quam ludorum et votorum causa. Res enim sacræ ludi, et vota. Ideo ob ludos utebantur Ædiles, et magistri collegiorum, ob vota Consules, et Prætores. Vota illa, quæ nuncupabantur ob sacrorum novorum ignorantiam, videntur esse, quæ Consul aut Prætor vovebat, si quid minus rite et per ignorantiam committens novam religionem contraxisset. Vicanum videtur vocare vici magistrum: ex sententia senatus improbatum ait quod in pura toga, non in prætexta ludos Compitalitios faceret. Ita enim puto Festum scripsisse, *ex S. Senatus*, quod interpretor, ex Sententia Senatus. *Jos. Scal.*

funus faciebat. Idem jus magistratus h*abebat, qui in aliquo* loco publico ludo*s faciebat, nam is prætexta* utitur: scribam habe*re solet, propter 'eos* quos facit ludos: *prætextæ jus datum est item Con*sulibus et Prætoribus vota *nuncupantib. ob ignor*antiam sacrorum[1] *ascitorum. Isdem da*tum est uti emit votum *aliquod solventib.* quod autem Valerius Vica*nus cum uteretur pu*ra ex senatu improba*ri cœptus est.*

Prætextæ[s] appellantur, quæ res gestas Romanorum continent scriptas.[2] [PAUL.

1 Ed. Scal. *sacra novorum.*—2 Vet. lib. *scriptæ.*

NOTÆ

Prætexta] Ait Festus nulli alii licuisse prætexta uti, quam ei qui funus faceret, magistratibus item et iis qui ludos faciebant. Et verum est. Liv. lib. XXXIV. sect. 7. 'Purpura viri utemur, prætextati in Magistratibus, in Sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur; magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo generi, magistris vicorum, togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id, ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam, ut cum eo crementur mortui.' Vides prætextatos magistratus, tam Romæ, quam in municipiis et coloniis, sacerdotes etiam et magistros vicorum, qui ludos compitalitios faciebant: vide 'Sardi venales.' Magistros etiam collegiorum prætexta usos apud Pedianum ex Cicerone legere est, quia scilicet ii etiam ludos faciebant. Præterea senatores prætextati ludorum Romanorum diebus, apud Ciceronem II. Philipp. ut et prætextatæ mulieres nonis caprotinis apud Varronem lib. V. 'Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Junoni Caprotinæ mulieres sacrificant, et sub caprifico faciunt, et e caprifico adhibent virgam. Ob hoc toga prætexta data eis.' Infra, cum ait Festus Consulibus et Prætoribus vota nuncupantibus et solventibus prætextæ jus datum, videtur velle, sacrum fuisse usum purpuræ, ideo magistratibus concessum non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessus fuisset, qui, auctore Plutarcho, prætexta non utebantur, quam ludorum et votorum causa, ut optime notavit Scaliger. Res enim sacræ ludi et vota illa, quæ nuncupabantur ob ignorantiam sacrorum ascitorum, Scaligero videntur esse, quæ Prætor aut Consul vovebat, si quis minus rite et per ignorantiam committens, novam religionem contraxisset. Ideo autem Valerius Vicarius, i. Vici magister, ex senatu improbatus est, quod, cum ludos compitalitios faceret, pura toga, non prætexta, uteretur. In verbis Festi, in fine, pro *isdem datum est uti emit,* rescribo: *Idem datum est uti ea et, &c.* vel cum Ursino *uti item.* Lego etiam infra: *Valerius Vicanus tum uteretur, &c. tum,* id est, cum vota solveret. *Dac.*

s *Prætextæ*] Comœdiarum nomen est, ab argumento vestibusque sumtum. Græcæ enim fabulæ a Latinis conversæ, quales omnes sunt Plauti,

Prætextatis nefas erat obscœno verbo uti, ideoque prætextatum[3] appellabant sermonem, qui nihil obscœnitatis haberet.

Prætextum[4 h] sermonem quidam putant dici, quod [FEST. prætextatis nefas sit obscœno verbo uti: alii, quod nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum obscœna clamentur.

3 Vet. lib. *prætextum*.—4 Vet. lib. *Prætextatum*, quod et malit Scal.

NOTÆ

atque Terentii, 'palliatæ' dicuntur: 'togatæ' vero, et 'prætextæ,' quæ, argumento ab urbanis rebus sumto, vel de togatis viris, vel de prætextatis pueris et puellis compositæ fuerunt. De his Horatius in Arte: 'Vestigia Græca Ausi deserere, et celebrare domestica facta, Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.' Vide 'Togatarum.' *Ant. Aug.*

Prætexta] Pro *prætextata*. Horatius: 'Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.' Id est, prætextatas. Fabulæ argumento Romano aut togatæ aut prætextatæ. Comœdiæ quidem, togatæ: Tragœdiæ autem prætextatæ. Afranius et Titinius togatarum poëtæ dicuntur. Ennius, Pacuvius, Attius prætextatarum. Nam Ennius Scipionem, Pacuvius Paulum, Attius Brutum, et Æneadas, seu Decium Tragœdias docuerunt. Ergo non mediocriter errant, qui ad hunc Festi locum, item ad locum togatarum, togatas de togatis viris, prætextatas de pueris ac puellis prætextatis compositas fuisse annotarunt. Ipsi viderint, an Scipio, Brutus, Decius, qui se devotavit, pueri habendi sint: et an Lucretiam, eum se interficeret, puellam putandum sit. Hæc sunt viris et gravissimis et magni in literis nominis indigna. Ratio in promtu est. Toga populi est, et populare argumentum Comœdiis. Prætextæ magistratuum, quæ sunt gravissimæ personæ, et cothurno, non socco aptæ, vel, quod, ut ait Asconius in prætura Urbana, prætexta honestorum erat, toga viliorum. *Jos. Scal.*

[h] *Prætextatum*] Ita malo, quam *Prætextum*: quod ait, depositis prætextis, quas scilicet Fortunæ Virginali deponebant, ut supra monuimus. *Id.*

Prætextum sermonem] Priorem Festi sententiam ineptus mutilator amplexus, quia scilicet falsa est. Prætexti sive prætextati sermones, prætextata verba, verba obscœna, qualia erant ea, quæ puellis nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum canebantur. Vide 'Fescennini.' Sueton. Vespas. 22. 'Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.' Vide Macrob. lib. II. Sat. c. 1. Eadem 'verba nupta' ab eadem ratione supra vocavit Festus. Et 'Veneris vocabula,' Varro in Agath. 'Virgo de convivio abducatur. Ideo quod majores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.' De prætextis depositis, quas Fortunæ Virginali deponebant, jam supra. *Dac.*

Prætor [i] ad portam nunc salutatur is, qui in provinciam Propraetore aut Proconsule exit: cujus rei morem ait fuisse Cincius in libro de Consulum potestate talem. Albanos [5] rerum potitos usque ad Tullum Regem: Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem Cos. populos Latinos ad caput Œtentinæ, [6] quod est sub monte Albano, consulere solitos, et imperium communi consilio administrare. Itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret jussu nominis Latini complures nostros in Capitolio a sole oriente auspiciis operam dare solitos. Ubi aves addixissent, militem illum, qui a communi Latio missus esset, illum, quem aves addixerant, Prætorem salutare solitum, qui eam provinciam obtineret prætoris nomine.

Prætoria cohors [k] est dicta, quod a Prætore non [PAUL.

5 Vet. cod. *Albanus.*—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Ferentinæ.* Vide Notas.

NOTÆ

[i] *Prætor*] Totus hic locus in ceteris libris deerat. In quo illud, *ad caput Œtentinæ*, quid sit, ignoro. Sed ex Dionysio lib. IV. et V. constat Latinos populos conventus habuisse Ferentini; et Livius lib. I. ad lucum Ferentinæ convenisse Latinos scribit, et paulo post, ad caput aquæ Ferentinæ Turnum dejectum fuisse: Sic igitur scribendum est *ad caput Ferentinæ*, vel *ad caput aquæ Ferentinæ*. Ant. Aug.

Prætor ad portam] Quæ porta ab eo Salutaris dicta. Vide 'Salutaris.' Infra legendum ut in vet. cod. *Albanos rerum potitos usque ad Tullum regem, Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem, Coss. populos Latinos ad caput Ferentinæ, quod est sub monte Albano, &c.* Ait diruta Alba usque ad Decium Murem populos Latinos Consules consulere fuisse solitos ad caput Ferentinæ, et imperium communi consilio administrare. Ferentini autem conventus Latinos populos habuisse ex Livio lib. I. notum est. *Ad caput* autem *Ferentinæ*, supple *aquæ*. Sic Livius lib. I. sec. 51. de Turno: 'Dejectus ad câput aquæ Ferentinæ.' 'Caput aquæ,' id est, fons. Horat. Od. I. lib. I. 'Nunc ad aquæ lene caput sacræ.' *Dac.*

[k] *Prætoria cohors*] Initio Prætores erant qui deinde Consules: ii bella administrabant, et ab iis 'Prætoria cohors,' quæ ad Prætorum tutelam, 'porta Prætoria' in castris, quæ Prætorium spectabat, et ipsum Prætorium, Prætoris tabernaculum, dictum; quæ nomina post deletum ipsum Prætorum nomen usurpata: sub Consulibus scilicet et Imperatoribus. Ad exemplum Prætoriæ cohortis, quæ in exercitu ad tutelam Imperatoris, Augustus novem Prætorianorum cohortes fecit, quæ et postea auctæ sunt. *Idem.*

discedebat. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque delegit, qui ab eo in bello non discederent, et cetero munere militiæ vacarent, et sesquiplex stipendium acciperent.

Prætoria porta in castris appellatur, qua exercitus in prælium educitur: quia initio Prætores erant, qui nunc Consules, et ii bella administrabant: quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.

Prævaricatores[l] a prætergrediendo[7] sunt vocati.

Prandicula,[m] jentacula. [FEST.

Prandicula antiqui dicebant, quæ nunc jentacula. [PAUL.

Prandium[n] ex Græco . . . est dictum: nam meridianum cibum cœnam vocabant.

7 Vet. lib. *gradiendo*. Ed. Scal. *prætergradiendo*.

NOTÆ

[l] *Prævaricatores*] Optime Festus a *prætergrediendo*. *Varicare* enim est, ingredi, ambulare. Gloss. Isidori, 'Varicat, divertit, ambulat.' Item, 'varicavit, ambulavit.' *Prævaricari* est prætergredi, quod proprie de aratoribus dicitur, qui a recto sulco divertunt, et inde translatum in forum. Plinius lib. XVIII. cap. 19. 'Arator, nisi incurvus, prævaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaque caveatur, ubi inventum est.' *Prævaricator* igitur in foro opponitur vero accusatori, et is dicitur, qui dum fingit se accusare, id agit potius ut reus absolvatur. Gloss. 'prævaricor, καταφίημι τοῦ ὑπευθύνου,' id est, 'summitto me reo.' Item: 'Prævaricor tibi, νοσφίζομαί σε.' 'Adludo tibi.' Et hoc fiebat vel transeundo dicenda, vel leviter attingendo quæ sunt sæpius inculcanda, infigenda. Plinius Junior Epist. 20. lib. I. 'Alioqui prævaricatio est, transire dicenda. Prævaricatio etiam cursim et breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda.' *Idem*.

[m] *Prandicula*] *Prandium* et *prandiculum* pro jentaculo, ut et olim apud Græcos δεῖπνον. Vide 'Cœna.' *Idem*.

[n] *Prandium*] A Græco πρώην, ex Plutarcho. *Jos. Scal.*

Prandium] Vocem Græcam, quæ hic desideratur, ἔνδιον esse putavit Canterus Var. Lect. lib. IV. cap. 28. ex Plutarcho lib. VIII. Sympos. Probl. 6. Sed frustra. Nam ἔνδιον Plutarchus non πρωϊνὸν, matutinum, ut hic Festus de prandio, sed δειλινὸν, id est, vespertinum. Melius igitur Scaliger, qui ex eodem Plutarcho supplet πρωΐ, id est, mane. Nam pro πρωΐ Dores dicebant πρὰν, et inde *prandium*: nisi dicas cum Voss. *Prandium* esse a πρὰν et ἔδω, edo, quod mane edatur. Et hoc magis placet, quam quod olim Cæsar Scaliger, qui *prandium* dici putavit a *paratum*, quia iterum ad opus parati essent illico. Vel quod olim Kekermannus, qui a *perendinis reliquiis prandium* deduxit, quas Veteres mane comederent, lautius vesperi unaque cum aliis cœnaturi. *Dac.*

Precem [o] singulariter Cato dixit.

Precem [8] singulariter idem (Cato) in ea, quæ est de [FEST. conjuratione.

Presan [9] [p] . . . . . porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ [10] causa Cereri immolatur: quod pars quædam ejus sacrificii fit in conspectu mortui ejus, cujus funus instituitur.

Prima aut secunda hora ducant [11] sponsalibus: ominis causa, ut optima, ac secundissima eveniant.

Prima aut secunda [q] diei hora causa ominis sponsis [12] tribuebatur. [PAUL.

Primanus [r] Tribunus erat, qui primæ legioni Tributum scribebat.

Primanus Tribunus [s] apud Catonem in ea, quæ est [FEST.

8 Vet. cod. *Præcem.*—9 Vet. lib. *Præcidanea.* Vide inf.—10 Vet. cod. *pugnanda.*—11 Vet. lib. *dicata.*—12 Legendum monet Dac. *Prima et secunda hora diei dicata sponsalibus.*

NOTÆ

[o] *Precem*] Et Terent. And. III. 4. 'Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia.' Horat. Od. 2. lib. I. 'prece qua fatigent Virgines sanctæ.' Et Od. 35. 'Te pauper ambit solicita prece.' Et alibi plus semel. *Idem.*

[p] *Presan*] Non dubito, quin *Præcidanea* scribendum sit; ex iis, quæ idem Festus et Paulus de præcidanea scribunt. Vidend. Cato de Re Rust. Gell. lib. IV. cap. 6. *Ant. Aug.*

Præsan] Vide doctiss. Turnebi Adversaria, qui legit *Præsentaneam.* *Jos. Scal.*

Præsan . . . .] Optime supplevere viri docti, *Præsentanea porca dicitur, &c.* ex Victorini libro de Orthographia, qui præsentaneam appellat porcam illam quæ præsente mortuo immolabatur. *Dac.*

[q] *Prima, aut secunda*] Lege ex Epitome, *Prima et secunda hora diei dicata sponsalibus.* Ideo autem prima et secunda hora sponsalibus dicata, quod illud tempus Veteres auspicatissimum putabant. *Idem.*

[r] *Primanus*] Emendatiore, ut opinor, libro usus est Paulus: nam nos in veteri neque Catonis verba, neque significationem habemus; cum tamen nihil in hac parte lacerum existat. Sed et interpretatio Pauli est consideranda: nam si de stipendio attributo primæ legioni intelligamus, hic erit non tribunus militum, neque tribunus ærarii, sed scribarum, vel notariorum tribunus. Varro lib. IV. de Ling. Lat. 'Quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni ærarii dicti.' Vide '*Ærarii.*' *Ant. Aug.*

[s] *Primanus tribunus*] Quæ hic desunt rejecta videntur post caput sequens. Nihil tamen hic video, neque satis conjicio, unde explicatio quam

contra Thermum de suis virtutibus. . . . .

. . . .

Primigenius[t] *sulcus dicitur, qui in nova urbe* condenda *tauro et vacca imprimitur, quod genus* jumenti velut *exercitum adhibebatur.* . . . .

. . . utrimque media *p*. . . . . . .

. . . lari judicio, qui et ip*se*. . . . .

Primigenius sulcus dicitur, qui in condenda nova [PAUL. urbe tauro et vacca designationis causa imprimitur.

Primnesius,[13] [u] palus, ad quem funis nauticus religatur, quem alii tonsillam dicunt.

Primordia, principia.

Principalis[x] castrorum porta nominatur, quod in eo loco est in quo principes ordines tendunt.

---

13 '*Prymnesium.* Ita forte legendus hic locus: *Prymnesium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.*' Fulv. Ursin. Vet. lib. *Primesius.*

NOTÆ

in sua Epitome Paulus addidit. Ejus enim nulla vestigia in reliquiis Festi. Primanorum mentio apud Tacit. lib. XVIII. 'Primani stratis una et vicesimanorum principibus aquilam abstulere.' *Dac.*

[t] *Prim.....*] Omnia mutila sunt, et ultima linea ad aliud, quam ad Primigenium sulcum pertinet. Quo enim 'tutelare judicium?' *Jos. Scal.*

Primigenius] Quæ sequuntur videntur fuisse verba Catonis quæ a superiori capite divulsa sunt. Porro de more sulco mœnia designandi Varr. lib. IV. 'Oppida condebant in Latio Etrusco ritu multa. Id est, junctis bobus tauro et vacca interiore aratro circum agebant sulcum: hoc faciebant religionis causa, die auspicato, ut fossa et muro essent munita: terram unde excalpserant, fossam vocabant, et introrsum factum, murum; postea quod fiebat orbis, urbs.' M. Cato. 'Captato augurio, qui urbem novam condebat, tauro et vacca arabat, ubi arasset murum faciebat, ubi portam volebat esse aratrum tollebat, et portam vocabat.' Et alibi passim. Primigenius autem is sulcus dictus, quod per eum opus inciperent. *Dac.*

[u] *Primnesius*] *Prymnesius palus*, *πρυμνήσιος*, a *πρύμνα*, puppis, quod funis per puppem ad eum deligaretur. Funis ipse etiam *πρυμνήσιον*, prymnesium, dicebatur. Fulvius Ursinus, cum nollet palum illum prymnesium dici, sed tantum funem, locum integrum sic mutabat. *Prymnesium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.* Sed frustra. *Idem.*

[x] *Principalis*] Portæ in castris quatuor, ad unum quodque latus una. Inter eas prima *Prætoria*: quæ vicina, et a tergo Prætoris. Duæ laterales et proximæ portæ *Principales*; ita dictæ, quod ibi tendant principes

Priscæ Latinæ coloniæ [y] appellatæ sunt, ut distinguerent a novis, quæ postea a populo dabantur. [FEST.

Prisci Latini [z] proprie appellati sunt ii, qui prius quam conderetur Roma, fuerunt. [PAUL.

Priscus Tarquinius [a] est dictus, quia prius fuit, quam Superbus Tarquinius.

Pristina, velut priustina, dictum est.

Pristina,[b] velut pri*stina : sic prior et alia* ejusmodi dictita*bant, ab eo quod est prius*. [FEST

Pristinum ab eo venit, quod est prius : pari modo et prior. [PAUL.

Privatæ [c] vocabantur feriæ sacrorum propriorum, velut dies natales.

NOTÆ

ordines, capita et apices castrorum, ut tribuni, præfecti, primique centurionum. Quarta *Decumana*, a Cohortibus decimis ibi tendentibus. Ea opposita est Prætoriæ et aversa ab hoste. Eadem *Quæstoria* olim dicta. *Idem.*

y *Priscæ Latinæ coloniæ*] A Latino Silvio Albanorum rege deductæ. Liv. lib. I. sect. 3. 'Is Æneam Silvium creat, is deinde Latinum Silvium, ab eo Coloniæ aliquot deductæ, Prisci Latini appellati.' Eodem postea colonias Priscus deduxit. Vide 'Sanates.' Infra pro *dabantur*, tentabat Merula *deducebantur*. Sed nihil necesse. *Idem.*

z *Prisci Latini*] Coloniæ deductæ a Latino Silvio Albanorum Rege. 'Prisci Latini appellati sunt,' ut Livius scribit libro I. *Ant. Aug.*

Prisci Latini] Vide notam sup. iidem dicti *Casci* Ennio. 'Quam primum Casci populi genuere Latini.' *Dac.*

a *Priscus Tarquinius*] Cum Festo consentit Dionysius, qui ait Priscum dictum quia major natu erat quam Tarquinius Superbus. Falsum est igitur, quod tradit Livius lib. I. sect. 34. Parentes ejus urbem ingressos Lucium Tarquinium Priscum nomen edidisse. Ut et optime Sigonio animadversum. Sed quid si eum a Priscis Latinis, quo Colonias deduxit Priscum dictum fuisse putemus? Neque enim Prisci post colonias eo a Prisco deductas dicti, ut quidam videntur existimare; nam Priscos ante Romam conditam fuisse supra et Festus et Livius satis ostendunt. Dicti autem Prisci quod prius fuerunt. *Idem.*

b *Pristina*] Legendum uti ex Epitome quivis videt, *Pristina velut priustina*. Quamvis *pristinus* non a *prius*, ut putat Festus, sed a *pris*, quod a Græco πρίν. A *Pris*, *pristinus*, ut a 'cras,' 'crastinus.' *Prius* etiam a *pris*. Idem.

c *Privatæ*] Macrob. lib. I. Satur. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum: sunt singulorum, ut natalium fulgurumque susceptiones: item funerum atque expiationum.' Denecales feriæ, quæ sint, vide in litera D. *Ant. Aug.*

Privatæ feriæ] Macrob. lib. I. Satur. 'Sunt præterea,' &c. quæ Festi locum illustrant. Infra *operationes denecales* conjunctim legit Ursinus: quod mihi non placet: per *operationes*

Privatæ feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut [FEST. dies natales, operationis, denecales.

Privato[d] sumptu se alebant milites Romani pæne [PAUL. ad id tempus, quo Roma est capta a Gallis.

Privato sumptu se alebant mili*tes Romani antequam* [FEST. *stipendia* mererentur, quod in *consuetudine fuit pæne ad id* tempus, quod fuit pau*lo antequam Romana civitas* capta est a Gallis, *a quo tempore sine publico stipendio m*ilites non fiebant.

Priveras,[e] mulieres privatas. [PAUL.

Priveras mulieres priva*tas dicebant* . . . [FEST.
. . . . . tur *de*[14] [f] . . . .

Privignus dictus, quod ante, quam mater secundo [PAUL. nuberet, est progenitus; pri enim antiqui pro præ dixerunt.

Privivio es[g] prius singulis.[15] [FEST.

14 Ed. Scal. 'tur *pro*.'—15 Legendum monet Scal. *Privoes, privis, singulis.* Vir doct. pro *es* conjicit *est*.

NOTÆ

autem sacrificia intelligenda, *operari* enim et *facere*, pro sacrificandi verbo Veteres usurpabant. Virg. 'Lætis operatus in herbis.' Horat. 'Prodeat justis operata Divis.' Vide 'sacer mons.' *Dac.*

[d] *Privato*] Privato sumtu se alebant milites antequam stipendia mererentur, quod in id duravit tempus, quod fuit paulo ante quam Urbs capta est a Gallis, a quo sine publico stipendio milites non fiebant. *Jos. Scal.*

Privato sumptu] Liv. lib. IV. sect. 59. 'Additum deinde' (an. U. C. 349. ante Captam Urbem a Gallis an. 17.) 'omnium maxime tempestivo principum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve, decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset.' *Dac.*

[e] *Priveras*] *Privus, priverus*, ut 'Jovis,' 'Joveris,' 'Apollinis,' 'Apollineris,' et alia. *Idem.*

[f] . . . . . . *tur de*. . . .] Schedæ. . . . . *tur pro*. . . . . . videtur Festus de privigno: forsan, *Privignus dicitur pro prægenitus.* Forsan etiam Græcam vocem Festus adduxerat Latinis literis scriptam, *Privignus dicitur progonos quasi prægenitus.* Sic in Gloss. 'Privignus, πρόγονος.' Neque tamen placet *privignum* esse a πρόγονος, ut putavit Caninius, sed a *pri* pro *præ*, et antiquo *geno*: nisi malis cum Beda esse, a *privus* et *geno*, quasi *prive genitus*: i. seorsum, ex alio, scilicet, vel alia conjuge genitus, a quo sensu et Græcis dicitur, ἄμφος, ab ἀμφὶς, quod est, seorsum. *Idem.*

[g] *Privivio es*] Lege: *Privoes, privis, singulis.* Privoes, privis: ut 'oloes,'

Privos[h] privasque antiqui dicebant pro singulis: [PAUL. ob quam causam et privata dicuntur, quæ uniuscujusque sint: hinc et privilegium, et privatus: dicimus tamen et privatum, cui quid est ademptum.

Pro[q] significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali. Pro ponitur etiam pro amplificando, ac palam faciendo, ut prodi, provoca, protrahe, propelle: alias pro privandi facultate, ut in propudio: prohibendo; quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut pro pecunia, pro prædio, Proconsule:[16] alias pro admiratione, ut pro Juppiter: alias pro ante, ut pro ostio: alias pro in, ut promittere barbam, et capillum. *In compositione ponitur*[r] *pro amplificando, ac palam* [FEST. *faciendo: ut prodi, provoca,* propelle. . . . .

16 'Corruptissima sunt: *alias aliud alio, ut pro pecunia, pro prædio, pro consule.* Lego: *alias apud, ab, ob; ut pro pecunia, pro præde, pro consilio.*' Jos. Scal.

NOTÆ

'ollis:' 'Pilumnoe,' 'Pilumni:' 'poploe,' 'populi,' &c. *Jos. Scal.*

Privivio es prius] Schedæ: 'Privivio es privis, id est, singulis.' *Dac.*

[h] *Privos*] Verba, *et privatus*, vel mendosa sunt, vel a Paulo detruncata: nam si addidisset, cum distinguitur ab eo, qui cum potestate est, tum recte cetera cohærerent. *Ant. Aug.*

Privos] Offendit me, quod apud Ciceronem pro hac voce *Privatum* substituerint: ut in ea pro domo: 'Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privis hominibus irrogari.' At hodie legunt *Privatis*. Item III. de legibus: 'tantum majores in posterum providisse: in privatos homines leges ferri noluerunt:' cum Cicero scripserit, *in privos homines*. Subjicit enim, 'id est enim privilegium.' Postea interpretatur: 'Ferri de singulis nisi centuriatis comitiis noluerunt.' Vide Gellium lib. X. cap. 20. *Jos. Scal.*

Privos privasque] Vide Cujacii observat. lib. XV. cap. 18. *Privus* autem est cujusque proprius, suus. Horat. lib. I. Ep. 1. 'Nauseat et locuples, quem ducit priva triremis.' Livius lib. VII. 'Milites singulis bobus in præsentia: duplici frumento in perpetuum: binisque privis tunicis donati.' Est autem a πρίω, emo, quia, quod quis emit, is sibi illud proprium fecit: et inde pro singulo, unico, solitario *privus* dictus. Liv. lib. XXX. 'Fecialibus postulantibus Senatus consultum factum est, in hæc verba: ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent.' Et Lucil. 'Culcitulæ accedunt privæ centonibu' binis.' A *privus*, est *privatus*, et *privare*: de *privilegio* infra. *Dac.*

[q] *Pro*] Infra: Fere omnia ex Epitome divinare potes. Hoc tamen præterea habebat Festus, quod Attium in Menalippo, vel Ennium in Menalippa, item Plautum in Condalio citabat. *Jos. Scal.*

[r] *In compositione ponitur*] Male hic Pauli et Festi verba cohæserunt:

ponitur alias pro privandi facultate, ut, in propudio, prohibendo, quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, *ut, pro pecunia, pro prædio, pro consule:* alias pro *admiratione, ut, pro Jupiter. Accius* in Melan*ippo, pro Jupiter.* . . . .
manu *omnium.* . . . .
Plautus in Cond*alio* . . . .
alias pro *ante, ut, pro* ostio, alias *pro in, ut dicimus promittere bar*bam, et capillum.

Pro censu classis Juniorum[s] Ser. Tullius cum dixit in descriptione centuriarum, accipi debet in censu, ut ait M. Varro in libro sexto rerum humanarum: sicuti pro æde Castoris, pro tribunali, pro testimonio.

Pro scapulis[t] cum dicit[17] Cato, significat pro injuria verberum: nam complures leges erant in cives rogatæ, quibus sanciebatur pœna verberum: his significat prohibuisse multos suos civis in ea oratione, quæ est contra M. Cœlium: Si em percussi,[18] sæpe incolumis abii: præterea pro republica, pro scapulis, atque ærario multum Reipub. profuit.

Pro scapulis cum dixit Cato, significavit, pro injuria verberum. [PAUL.

17 Ed. Scal. *dixit.*—18 Legendum monent Scal. Dac. *hostem percussi.* Pro *profuit* legit et Dac. *profui.*

NOTÆ

superiora sunt Pauli, Festi quæ sequuntur, sed ita supplenda: *Pro significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali: in compositione ponitur, &c.* In illis, *pro æde,* fallitur Festus; neque enim ibi *pro* significat *in,* sed *ante,* ut infra 'pro ostio.' Sed vide Gellium lib. XI. cap. 3. *Dac.*

s *Pro censu classis Juniorum*] Id est, *in censu:* et hæc Tullii regis verba intelligenda de distributione centuriarum in qualibet classe. Nam sex populi Romani classes in centum et nonaginta tres centurias divisit Tullius. Vide Dionysium lib. IV. et Liv. lib. I. Tullii verborum sensus: In censu classis juniorum centuriæ sint totidem, &c. *Idem.*

t *Pro scapulis*] In verbis Catonis, *Si em percussi,* legendum *hostem percussi.* Et id prior vidit Scaliger. Ratio hujus corruptelæ est, quod cum priores duæ literæ *ho* in exemplari non apparerent, ex reliquis *stem* disjunctis fecere *si em.* Pro *profuit,* lege *profui.* Idem.

Pro sententia, ac si dicatur in sententia, ut pro rostris, id est, in rostris.

Proædificatum [u] dicitur, quod ex privato loco processit in publicum solum. [FEST.

Probi,[x] velut prohibi, qui se a delinquendo prohibent.

Probrum,[y] stuprum, flagitium, ut Attius in Helenibus: qui, nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Cæcilius in Davo: Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probrum.

Probrum, stuprum, flagitium. [PAUL.

Probrum[z] virginis Vestalis, ut capite puniretur; vir, qui eam incestavisset verberibus necaretur: lex fixa in atrio Libertatis cum multis aliis legibus incendio consumpta est, ut ait M. Cato in ea oratione, quæ de auguribus inscribitur. Adjicit quoque virgines Vestales sacerdotio exauctorat*as quæ incesti damnatæ, vivæ defossæ sunt, quod sacra Vestæ matris polluissent, nec tamen, licet nocentes, extra urbem obruebantur: sed in Campo proxime portam Collinam, qui sceleratus appellatur.* [FEST.

Procalare,[a] provocare, ex Græco καλεῖν, id est, vocare: unde Kalendæ, calumnia, calones, caculæ, et calatores. [PAUL.

NOTÆ

[u] *Proædificatum*] Idem opinor esse quod, 'projectum,' 'provolans,' Græcis πρόφορον. Vide 'Mæniana.' *Idem.*

[x] *Probi*] Velut *prohibi.* Nam et *probere* dicebant pro *prohibere.* Lucret. lib. I. 'Nam sive est aliquid quod probeat, officiatque.' *Idem.*

[y] *Probrum*] Quasi *prohibrum*, quod prohibere a nobis debemus. Et non tantum de stupris et flagitiis. Ut Plaut. I. 2. 'Atque insimulabit eam probri.' Et Sueton. Cos. 48. 'Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicione.' Sed etiam de qualibet alia turpitudine. P. Africanus de mulcta: 'Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia.' *Idem.*

Probrum] Versus Attii plane Stoicum decretum est: οὐδὲν κακὸν, εἰ μὴ αἰσχρόν. *Jos. Scal.*

[z] *Probrum*] Quæ Festo desunt, addi poterunt ex iis quæ ab historicis dicuntur de pœna Vestalium corruptarum. Vide 'Sceleratus campus.' *Ant. Aug.*

Probrum virginis] Optime ait, Sacerdotio exauguratas postea damnatas vivas defodi. Nam insimulatæ virgines primo decreto pontificum sacris abstinere jubebantur. Deinde facto judicio, vivæ defossæ. Vide 'sceleratus campus.' *Dac.*

[a] *Procalare*] Vide 'Calatores.' Vide

Procalato,[b] **provocato.**[19]

Procalato, provocato, et procitato etiam usurpari solet. [FEST.

Procapis,[c] **progenies, quæ ab uno capite procedit.** [PAUL.

Procari,[d] **poscere: unde procaces meretrices, ab assidue poscendo: et proci uxorem poscentes in matrimonium.**

Procari, poscere est:[e] **unde et proci, et meretrices procaces, et verbum procas, id est, poscis.** [FEST.

Procat[f] **dicebant, pro poscit.**

Procedere dicebant interdum pro succedere, interdum pro porro cedere. [PAUL.

Procedere[g] *interdum succedere, interdum pone cedere.* [FEST.

Procellunt,[h] **procumbunt.** [PAUL.

Procera,[i] **prolixa, et in longum producta, quasi ex cera ob ejus facilitatem.**

---

19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Procalatio, provocatio.*

NOTÆ

etiam 'cacula' et 'calones,' et Festi inconstantiam ride, si illa Festi sunt. Sed frustra est etiam Festus, cum ait *calumnia*, a *calare*. Est enim a *caluor*, id est, frustror, decipio. A supino *calutum*. Vide Charisium et Priscianum. *Idem.*

[b] *Procalato*] Vide 'procitant.' *Id.*

[c] *Procapis*] Glossarium: 'Captam, τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίαν.' Lege *Capem*. Isidorus: 'Procapibus, proximis. Procapis, proximus.' *Jos. Scal.*

[d] *Procari*] A προὶξ, dos, donum, stipes: προΐσσω peto, manum extendo, inde *procor*, uxorem peto. Inde et *precari*, ut pro 'Apollo,' 'Apello,' &c. a *procari* meretrices dictæ *procaces*. Servius I. Æn. 'procax proprie petax est. Nam procare est poscere, unde et proci petitores dicuntur.' *Procax*, Græcis προΐκτης. Vide Nonium: alii tamen a *prociendo*, provocando, lacessendo. *Dac.*

[e] *Procari, poscere est*] Hæc a superioribus disjungenda; sunt enim verba Festi. *Idem.*

[f] *Procat*] Livius Ægistho: 'Quin, quod parere vos majestas mea procat, Toleratis, extemploque illam deducitis.' *Idem.*

[g] *Procedere*] In fine legendum ut in Epitome *porro cedere*: id est, progredi. *Idem.*

[h] *Procellunt*] Puto Festum ante oculos habuisse locum Plauti qui est in Milite III. 1. 'Procellunt se et procumbunt dimidiati, diem appetunt.' *Procellunt*, id est, movent. A *cello*, quod a κέλλω, κινῶ, moveo. *Idem.*

[i] *Procera*] A *pro* et *cera*, quod ineptum est. *Procerus* est a *procer*, quod a *procus*, vel potius a *pro* et *cerus*, sanctus, id est, magnus. Sive a *pro* et *cerno*, vel a προεχὴς, eminens, Æolice προέχηρ, *procer*. Vide 'procum.' *Idem.*

Procestria[20][k] dicuntur, quo proceditur in muro. Ælius procestria ædificia[1] dixit esse extra portam. Artorius procestria, quæ sunt ante castra, etiam qui non habent castra, propugnacula, quibus pro castris utuntur, ædificant.

Procincta classis[l] dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus. Vetustius enim fuit multitudinem hominum, quam navium, classem appellari.

Procinctam[m] classem, id est, paratam ad bellum militum multitudinem, Diali Flamini videre non licuit.

Procincta classis *dicebatur, exercitus ad* prælium [FEST. instructus, et par*atus: quem diali Flamini vi*dere non li-

20 In Ms. *Procastria.*—1 Ed. Scal. *ædificis.*

NOTÆ

[k] *Procestria*] Glossarium: 'Procastria, *οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.*' *Jos. Scal.*

Procestria] In Ms. *Procastria*, et ita Gloss. 'Procastria, *οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.*' Item 'Procastria, *οἱ πρὸ παρεμβολῶν τόποι.*' *Dac.*

[l] *Procincta classis*] Quis fuerit cinctus Gabinus vix demonstrari posse arbitror, ita super eo variant scriptores. Servius VII. Æneid. 'Incincti ritu Gabino, id est, toga purpura caput velati, parte succincti.' Idem lib. VII. 'Gabinus cinctus est, toga sic in humerum rejecta, ut una ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat.' Isidor. lib. XIX. cap. 24. 'Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, ut lacinia, quæ postrinsecus rejicitur, attrahatur ad pectus, ita ut ex utroque latere picturæ pendeant, ut sacerdotes gentilium faciebant.' *Idem.*

[m] *Procinctam*] Præter Pauli Epitomen, Pompeius scripserat, cur procincta diceretur, quod procincti ad pugnam ire soliti fuerint, unde testamenta in procinctu fieri dicta sunt, quæ a militibus fierent. Vide Gell. lib. I. cap. 11. et lib. XV. cap. 17. Cic. lib. I. de Oratore. Plutarch. in Coriolan. Justin. lib. XI. Instit. tit. de testamentis. Vide proximum superius caput. *Ant. Aug.*

Procinctam] Glossarium: 'Procinctum, *ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται.*' Porro ita videtur scripsisse Festus: *Procinctam classem Flamini Diali, hoc est, milites ad prælium instructos, et paratos videre non licet: antiqui enim procinctum dixerunt, ut nunc quoque, cum exercitus instructus est. Procincta autem acie ad pugnam ire soliti erant: unde dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupabantur; vel, quæ ad pugnam ituri nuncupabant.* Jos. Scal.

Procinctam classem] Gloss. 'Procinctum, *ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται:*' id est, 'Quando ad prælium convocantur.' Vide 'Classis,' et 'in procinctu.' *Dac.*

cet: antiqui *enim procinctum militem* dixerunt, ut nunc quoque *cum exercitus instructus* est: procincta autem *ideo quod togis incincti* ad pugnam ire soliti *fuerint. Unde et testamenta* in procinctu fieri *dicta, quod faciunt ad pugnam ituri.*

Procitant,[n] pro vocitant: citare enim vocitare est: [PAUL. unde procet et prociet.

Procitare[o] sæpe prolicere,[2] id est, producere. [FEST.

Procitum[p] testamentum dicebatur, veluti procatum, provocatum, id est, irritum, ac ruptum. [PAUL. Procitum, cum prima syllaba corripitur, significat petitum. Livius: Matrem procitum plurimi venerunt.

Procubitores[q] dicuntur, qui noctu custodiæ causa ante castra excubant: cum castra hostium in propinquo sunt.

Procubitores dicuntur fere velites,[3] qui noctu custodiæ causa ante castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt: ut M. Cato in eo, quem de re militari scripsit. [FEST.

Proculinat,[4][r] promittunt, ait significare Antistius de jure pontificali libro nono.

2 Vet. lib. *pollicere.*—3 Vet. cod. *feri vetites.*—4 Ms. *Proculinant.* Vide Notam.

NOTÆ

[n] *Procitant*] Lego infra, *procit et prociet.* Etsi falsum est quod ait Paulus: nam a *cieo*, voco, est *cito*, unde *procito*: Gloss. 'procitat, προσκαλεῖται.' *Idem.*

[o] *Procitare*] *Prolicere*, id est, provocare, producere. *Idem.*

[p] *Procitum*] Verba ex veteri Odyssea, *Matrem procitum plurimi venerunt*, sunt ex illo: Τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται. *Jos. Scal.*

Procitum] A *procieo.* Et infra *procitum*, petitum, pro procatum. Verba Livii ex veteri Odyssea, ex illo Homeri: Τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται. *Dac.*

[q] *Procubitores*] Qui procubant custodiæ causa. Gloss. 'procubitor, φρουρός.' *Idem.*

[r] *Proculinat*] Ms. *proculinant*: a *proculio*: quod infra in Epitome Paul. nisi ex illo hic etiam malis *proculiunt.* Suspicatur Vossius, ut *promittere*, quod est προβάλλειν, sumitur pro *polliceri*, quia, qui spondet, verbis aliquid in longum movet ac mittit, ita *proculio* dici, quia quis *procelit*, sive *procellit*, hoc est, verbis longe dimovet, mutato *e* in *u*. Meursius vero legebat, *proculinunt, promunt*, pro *proculiunt*, sicut 'obinunt,' 'ferinunt,' 'solinunt.' *Idem.*

Proculiunt, promittunt. [PAUL.

Proculum[s] inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante a patria procul. Proculos sunt, qui credant ideo dictos, quia patribus senibus, quasi procul progressis ætate, nati sunt.

Procum[t] patricium in descriptione (ceas si unquam [FEST. fecit Ser. Tullius, significat procerum ii enim sunt principes: nam proci dicuntur, qui poscunt aliquam in matrimonium, Græce μνηστῆρες: est enim procare, poscere, ut cum dicitur in judice collocando[u] si alium procas, nive eum procas: hoc est, poscis: unde meretrices procaces.

Prodegeris,[x] consumpseris, prodideris,[5] ut Cæcilius in Hymni[6] de prodigere est, cum nihil habeas, te inridier:[7]

5 Legendum monet Dac. *perdideris*.—6 Ed. Scal. *in Hymni prodigere.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Hymnide*.—7 Dac. legend. monet *inriderier*.

NOTÆ

[s] *Proculum*] Proprie, qui poëtis τηλυγέτης. *Jos. Scal.*

Proculum] A *procul*, *proculus*, ut Græcis, a τῆλε, procul, τηλύγετος, cujus etiam duplicem notionem tradit Eustath. τηλύγετος, παῖς ὁ ὕστατος καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας γεννηθεὶς τοῖς τοκεῦσιν. ἢ τῆλε ὄντι τῷ πατρὶ γεννηθείς. Id est: 'Puer ultimus et parentibus ætate provectis natus, vel procul peregrinanti patri natus.' *Dac.*

[t] *Procum*] Plautus Pœnulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi,' hoc est, proceres, εἰρωνικῶς. Jos. Scal.

Procum patricium] Lege, ut viri Docti, *in descriptione classium quam fecit Ser. Tullius significat procerum. Procum patricium*, pro 'procorum patriciorum.' Ut 'fabrum' pro 'fabrorum.' *Procorum* autem pro *procerum*. Hinc intelligendus locus ille Ciceronis de Oratore ad Brutum: 'Jam, ut Censoriæ tabulæ loquuntur, fabrum et procum audeo dicere, non fabrorum et procorum.' Ea voce usus est etiam Plautus in Pœnulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi.' *Procos*, id est, *proceres:* Ironice. De *procis* et *procare*, vide 'procari.' *Dac.*

[u] *In judice collocando*] Hinc intelligendus S. Gregorius: 'possumus rei inexpertæ arbitrum collocare.' *Idem.*

[x] *Prodegeris*] Lege: *Prodegeris, consumpseris, perdideris. Prodigere* est, porro agere, id est, consumere, perdere: inde *prodigus*, ut infra 'prodiguæ hostiæ,' quæ totæ consumuntur. Et *prodigus*, bonorum consumtor. Plaut. Aulul. II. 8. 'Festo die si quid prodegeris, Profesto egere liceat, nisi peperceris.' A *prodigus*, *prodigitas* Lucil. et *prodigentia* Tacit. Infra in versu Cæcilii legendum *inriderier*. Idem.

et Plautus in Nervolaria: Productæ prodigium esse in amatorem addecet.[8]

Prodigere est consumere, unde et prodigus fit. [PAUL.

Prodidisse, tempus longius fecisse.

Prodidisse[y] non solum in illis dicitur, qui patriam [FEST. hostibus prodiderunt, sed etiam tempus longius fecisse, ut Cato: Te, C. Cæcili, diem prodidisse[9] militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberent.

Prodigia,[z] quod prædicunt futura: permutatione G literæ: nam quæ nunc C appellatur, ab antiquis G vocabatur.

8 Legit Scal. *Pollucte prodigum esse amatorem addecet.* Vet. cod. *esse in m' amatorem addecet.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *in me amatorem addecet.* —9 Ead. ed. *prodisse.* Vide Notas inf.

NOTÆ

[y] *Prodidisse*] Prodita res, et prodicta, pro eodem dicitur, Livius lib. XXXVIII. 'Cum invidiam et certamina cum Tribunis prospiceret, die longiore prodicta, in Liternum concessit, certo consilio, ne ad causam dicendam adesset:' male vulgo *producta*. Libro III. 'in carcerem est conjectus, eique Tribunus diem prodixit.' Et, 'Adeoque constantia sua et Tribunos obstupefecit, et plebem, ut diem ipsi sua voluntate producerent.' Lege, *prodicerent*. Paulo post: 'antequam producta dies veniret, moritur.' Lege, *prodicta*. Sed et apud Gellium corruptum invenies, porro apud Livium et *prodita die* legitur. Lege ita verba Catonis: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberes.* Proditionem magistratus dicitur habere, quomodo et vocationem, et præhensionem, hoc est, prodendi, vocandi, præhendendi jus. In vetustissima lege fracta extant vestigia productæ diei his verbis. . . . . . EX. HACE. LEGE TRIBVENDEI. CAVSSA. PRODEIXERIT IS. VTEI. QVOD. RECTE. FACTVM. ESSE VOLET. FACITO. *Jos. Scal.*

Prodidisse] *Prodere*, porro dare: et non solum decipere, deserere, sed et in lucem edere, posteris tradere. Item *prodere* est, proferre, producere. Terent. And. II. 1. 'Ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.' Est *prodita dies*, dies producta. Sed falsus est Scaliger, qui tradit *prodita dies*, idem esse quod *prodicta*. Nam *prodita*, est prolata. At *prodicta*, est prædicta, prænuntiata. In verbis Catonis optime Scal. *cum proditionem non haberes.* Proditionem habere magistratus dicitur, ut vocationem, prehensionem, id est, jus prodendi, vocandi, prehendendi. Sic spectionem et nuntiationem in auguralibus, jus spiciendi et nunciandi. Vide 'spectio.' *Dac.*

[z] *Prodigia*] Minime crediderim C appellari ab antiquis, quæ postea G dicta est: licet maxima fuerit utriusque literæ affinitas, uti apud Græcos media esse dicitur γ inter κ et χ. Sed fortasse Festus significat, quæ nunc G litera *prodigia* dicuntur, ab antiquis C litera dicta esse *prodicia*. Sed si dicta sunt a prædico,

Prodigiatores, haruspices prodigiorum interpretes.

Prodigiatores, prodigiorum interpretes. [PAUL.

Prodiguæ[a] hostiæ vocabantur, quæ consumuntur; unde homines quoque luxuriosi prodigi.

Prodiguæ hostiæ vocantur, ut ait Veranius, quæ [FEST. consumuntur: unde homines quoque luxuriosi, prodigi.

Prodinunt,[b] prodeunt, ut Ennius annalium lib. tertio: Prodinunt famuli, tum candida lumina lucent.

Prodit non solum, in apertum exit, significat; sed [PAUL. etiam, porro it.

Prodit,[c] memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius: Non in sperando cupidi rem prodere summam.

Prodit,[10] memoriæ porro dat, et fallit: item ex inte- [FEST. riore loco procedit: item perdit, ut Ennius lib. sexto decimo: Non in sperando cupide[11] rem prodere summam.

Produit,[d] porro dederit: ut est in lege censoria: PORTICUM

10 Ead. ed. *Prodita.*—11 Vet. lib. *cupidi.*

NOTÆ

non una litera, sed plures mutantur: quare puto esse dicta a prodico, et forte ita scribendum esset apud Festum. *Ant. Aug.*

Prodigia] Lege infra ex Vossio: *Nam quæ nunc g appellatur ab antiquis c vocabatur.* Ait *prodigium* esse quasi *prodicium*, a prædicendo, quia quæ nunc *g*, antiquis erat *c*. Et huic Festi etymo adsentit etiam Tullius. Vide supra in 'monstrum.' Sed dissentit Nonius: 'Prodigium autem,' inquit, 'semper pessimum est, dictum quasi porro adigendum.' Ergo *prodigium*, quod porro agatur quasi *prodagium*. Favet, quod secunda in *prodigium* corripitur, quæ produceretur, si a *prædicendo*. Sed fallitur Nonius cum ait *prodigium* semper esse pessimum. Nam esse de bono Virgil. v. Æneid. 'Nunc tempus agi res, Nec tantis mora prodigiis.' Ubi Servius: 'Ecce, inquit, prodigium de bono.' *Dac.*

[a] *Prodiguæ*] Vide 'prodegeris.' *Idem.*

[b] *Prodinunt*] *Prodeo, prodino,* ut 'redeo,' 'redino.' Vide 'redinunt.' *Idem.*

[c] *Prodit*] Prodit memoriæ, posteris, porro dat, item fallit, deserit, perdit. A *prodo.* Vide supra 'prodidisse.' *Prodit*, procedit, a *prodeo.* Idem.

[d] *Produit*] Hæc verba mendosa videntur: *habeto, prodito, alias prodiderit.* Fortasse significat, Produit significare, aut, porro dederit, aut, prodiderit. Prioris significationis exemplum esse in lege Censoria: ubi *prodito* significat, porro dato. *Ant. Aug.*

SARTAM, TECTAMQUE HABETO, PRODITO: alias prodiderit.[12]

Profanum* est, quod fani religione non tenetur.

12 Vide Notas.

NOTÆ

Produit] Verba legis Censoriæ ita sententia postulante legerim: PORTICVM. SARTAM. TECTAMQVE. PRODVIT. *Jos. Scal.*

Produit] In lege tamen censoria, quam, ut exemplum, Festus producit, nulla mentio vocis *produit*. Legebat Scaliger. PORTICUM SARTAM TECTAMQUE PRODUIT. Mihi omnia legis verba, quæ Festus prodit, sana videntur, sed ejus tantum membrum deesse. Suppleo: PORTICUM SARTAM TECTAMQUE HABETO PRODITO. NEI PRODUIT. Jubet lex conductorem porticum sartam tectamque a Censoribus accipere, et absoluto locationis tempore, eandem sartam tectam prodere, ni produit, id est, prodiderit, mulcta ei dicatur. Vel quid simile. Poterat etiam et scriptum fuisse CUM PRODUIT: id est, cum prodiderit, ut censores cognoscant, judicent, probent. Et ita hanc legem censoriam, quæ ad hoc viros eruditos torsit, sartam tectamque a nobis proditam, doctis spero gratum fore. *Dac.*

* *Profanum*] Hic locus totius libri argumentum est. Sed miror cur tantum numerum librorum Verrii dixerit, seque libros paucos fecisse: cum libro quinto Verrii initium P literæ fuerit. At Festi quintus decimus. Inscriptio quoque non convenit libris Verrii, neque etiam libris Festi, qui de verborum significatione in antiquo libro inscribuntur. *Ant. Aug.*

Profanum] Infra: verbum alieno loco positum, nam de verbo 'Porricere' disputabat. Ad quod locum ex Plautina Pseudolo profert: 'Atque in manibus exta teneam, ut porriciam: interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.' Deinde disserebat de profanatione eorum, quæ porriciebantur: ea videlicet, quæ porriciuntur, profanari docens: et profanata consumi. Varro: 'Itaque ob id in fano consumebatur omne, quod profanum erat, ut etiamnum fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' In fine ita lego: *ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur:* PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS. Neque dubium est, quin ita scripserit Festus. Sed libri ii interciderunt. Nam quod docti viri putant Festum de his, quos in manu habemus, loqui; et peccant ipsi, et alios in errorem inducunt. Nam neque Festus hos libros, qui extant, vocasset suos, cum sint Verrii, neque in istis libris instituit reprehensionem Verrii, præterquam in locis admodum paucis, idque obiter: neque paucos hos libros vocasset, cum supra 19. scripserit, neque hæc est horum librorum inscriptio, cum a Macrobio vetere auctore de verborum significatione citentur. His, et pluribus rationibus, atque adeo tenore verborum Festi, inductus, quilibet potest advertere libros PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS non esse eosdem cum his nostris DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. *Jos. Scal.*

Profanum] Hic locus pessime dis-

Profanum, quod non est fanum.[13] **Plautus: Sacrum, an profanum habeas, parvipenditur.** [PAUL.

Porriciam[f] *pro porro jaciam, maxime de extis dicebant* [FEST.

13 Vet. lib. *fandum*.

NOTÆ

tractus; hiatus enim qui post *progenerum* apparent huc pertinebant. Locum adi. *Profanum* proprie est quod ex religioso et sacro in hominum usum conversum est. Servius ad illud XII. Æn. 'Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.' 'Profanum,' inquit, 'proprie dicitur, quod ex religiosa re in hominum usum convertitur.' Et: 'at postea dicendo bello fecere profanos, docuit profanum esse quod a religione in usum hominum transiit: sacro profanum contrarium, ut festo profestum, fano nefastum. Ergo, non omne, quod sacrum non sit, profanum, sed quod sacrum fuerit et desierit.' Verum illud non semper a Veteribus observatum, qui sæpe *profanum* dixere de eo quod nunquam sacrum fuerat. *Dac.*

[f] *Porriciam*] Hunc Festi locum nemo homo intelligat, qui tamen unius literulæ immutatione planus fiet. Lego: *contra id consumitur in sacro quod est profanatum. At Verrius eodem libro de significatione verborum (sint dicta libere si quæ contra dixero) arbitrabatur, &c.* Illud *nam*, quod in schedis ita apparet, *na*, a voce *arbitrabatur* natum puto, reduplicata priori syllaba *ar arbitrabatur*. Primo quid sit *porricere* exponit Festus. Item quid intelligendum sit, cum dicitur id consumi in sacro quod est profanatum. Deinde Verrium reprehendit, quod arbitrabatur ob eam causam porrici exta aris et foculo, quia profana ea quoque, id est, ut ipse Verrius interpretabatur, Deo dicta consumere erat necesse. Et optime quidem Festus; neque enim, ut Verrius putavit, quæ Deo porriciebantur ea *profana*, sive *profanata* dicta, neque ea aris et foculo porrecta, quod ea consumere erat necesse. Verum id, quod Deo offerebatur, *porrectum* dictum, reliquum omne, unde illud *porrectum* detractum, *polluctum* et *profanatum* dicebatur, quia cum Deo sacrum et fanatum fuisset, porrecta tantum eorum parte, populo, spectatoribus apponebatur, et ab iis consumebatur, unde quod e sacro et religioso in hominum usum cedebat *profanum* et *profanatum* dictum. Idque ut clarius fiat, iterum inculcandum et infigendum: *Pollucere* apud veteres Romanos erat dapem apparare ac dedicare, sacrificale convivium in Deorum honorem, puta Jovis, Herculis, instruere. Ex eo quod in Dei aram sive foculum ex sacrificii ritu conjectum erat, id *porrici* proprie dicebatur. Macrob. lib. III. cap. 2. 'Ex disciplina aruspicum porriciendi verbum sacrificantibus est solenne, sicut Veranius ex primo libro Fabii Pictoris ita dissertationem hujus verbi exsecutus est: Exta porriciunto, Diis danto in altaria aramve, focumve, eave, quo exta dari debebunt.' Postquam illud porrectum fuerat, reliquum omne sacrum esse desinebat, et proprie *polluctum et profanatum* dicebatur, quia a populo et spectatoribus consumebatur. Plaut. Rudent. sc. ult. 'spectatores, vos quoque ad cœnam vocem, Ni daturus nihil sim,

antiqui: Plautus in Pseudolo: Atque in *manib. exta teneam, ut porriciam,* interea loci: *porricitur autem foculo*

NOTÆ

neque sit quicquam pollucti domi, Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.' Et Stich. v. 4. 'Hodie polluctura, præter nos, jam dabitur nemini.' *Polluctaram* vocat, quod supra *polluctum*. Varro, etsi minus quid *profanum* esset intellexit, tamen ita rem declarat, ut omnem dubitandi locum tollat. Verba ejus, quia nemini hactenus intellecta, sive adeo declarata, non piget ascribere. 'Hinc profanum est,' inquit, 'quod ante fanum, id est, conjunctum fano: hinc profanatum, quod in sacrario polluctum, atque inde Herculi Decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit. Id dicitur polluctum quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est. Ut cum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ubi olim fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' Hæc Varro: cujus postrema verba, quia per librariorum negligentiam unius et alterius literulæ immutatione et corruptione non leviter sunt deformata, ita emendari debere certum est: *Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est, et tum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ibi olim in fano consumebatur, &c.* Sed quia emendationum omnium tum demum ratio vera est et aperta, cum, quæ antea indissolubilia erant, ea nullo negotio dissolvuntur et enodantur, videamus virisne doctis hæc nostra emendatio probanda sit an exigenda. Ait Varro, 'Quod in sacrario pollucetur, et sacrificio quodam fanatur, ut ad instar fani sit, postquam inde Herculi decuma est data, omne id profanatum, et polluctum dicitur.' Huc usque verbis Varronis satis insistimus: pergit: 'Id omne autem dicitur polluctum, a porriciendo voce efficta. Nam, cum ex dapibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, id est, tum pollucta reliqua daps dicitur, et tum etiam dicitur profana, id est, &c. Itaque ibi in fano consumebatur omne id quod profanum erat,' &c. Nunc Varronis verba luce ipsa clariora, unde sat scio nemo aliter se satis expediat. Et certe maxime Reipublicæ literariæ intererat, ut ne hic locus Varronis et alter Festi diutius in tenebris laterent. Varro quidem, ut superius diximus, non satis intellexit quid proprie esset *profanum*, cum ait dici 'profanum, proinde ut sit fani factum.' Et eo graviter lapsus est, quod *fanatum* inter et *profanatum* nullum discrimen statuit, quod maximum esse facile evincunt quæ hic a nobis posita sunt, et ex Veterum fere omnium auctoritate comprobatur. Meminerint igitur Latinitatis et rituum Romanorum studiosi, minime viris doctis credendum esse cum audacter affirmant, quæ porriciebantur ea *pollucta* et *profanata* dicta, cum contra *profana*, sive *profanata*, et *pollucta* tum demum dicta sint omnia sacrificalia illa convivia postquam eorum projecta erat pars aliqua quæ proprie *porrici* dicebatur. Nam *polluctum* id dicebatur quod populo exponebatur, quod non fiebat nisi post ejus partem aliquam porrectam. Inde apud Plaut. Rudent. 'Non sum pollucta pago Potiri ut me abstineas manum.' 'Pollucta pago,' id est, pago expo-

*aris*que quod consecran*dum est Deo, dicandumque*, contra id consum*itur in sacro, quod est profanatum*, ut Verrius eo*dem libro, de significatione verbo*rum, sint dicta libere; *si quæ contra dixero, nam* arbitrabatur[14] ob eam cau*sam porrici exta aris et fo*culo, quia profana ea quoque, id est, Deo dicta, consumere[15] est necesse. Cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est: cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam, et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos: ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis[g] invenientur: inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Profesti dies[h] dicti, *quod sint procul a religione numinis*[16] divini. Cæcilius: *Quod facimus pro festo fec*isti tantundem *festivo die. Item Affranius* in Privigno: *Æque pro festo, contra cum celebras.*

14 Ed. Scal. 'libere: *si qua contra dixere, nam* arbitratur.'—15 Ead. ed. *consume*. Vide Not.—16 Ead. ed. *nominis*.

NOTÆ

sita. Et in Curculione: 'Quod quidem mihi polluctus virgis servus,' &c. 'Servus polluctus virgis,' facete dicitur, virgis subjectus, expositus. Non vero, ut interpretatur Camerarius, 'virgis cumulatus;' neque enim ara Herculis omni esculentorum et poculentorum genere erat referta, ut ipse putavit, sed eorum parte aliqua quæ *porrici* proprie dicebatur. *Idem.*

g *Scripta in his libris meis*] Lege, *Inscripta in his libris meis inveniuntur, qui inscribuntur, &c.* Vide antea Scaligerum. *Idem.*

h *Profesti dies*] Afranii exemplum, quod citabat Festus ex Privigno, extat integrius apud Nonium: 'Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promisces omnia. At quæ profesto, contra: cum celebras focum.' Ita enim legendum apud Nonium. *Jos. Scal.*

Profesti dies] Opponuntur diebus festis. Et dicti *profesti* quod *pro*, id est *procul*, a festis sunt. Integrum locum Afranii hic affert Nonius in voce *profesti*: 'Quæ festivo facere nos solemus die, Quotidiano opere promisces omnia, Æque profesto concelebras focum.' Legit Scaliger. *Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promisces omnia. At quæ profesto contra: cum celebras fo-*

Profesti dies procul a religione numinis divini. [PAUL.

Profestum diem dicebant, qui festus non erat.

Profestum est facere,[i] tanquam profanum facere, id [FEST. est, quod eo die, qui dies feriarum non est, facere, vel, ut quidam dixerunt, pro eo facere velut feriæ non sint; aut id facere, quod feriis fieri non liceat. Itaque diem profestum, diem sine feriis esse.

Profundum,[k] quod longe habet fundum. [PAUL.

Profundum dicitur id quod altum est, ac fund*um* [FEST. *longe habet. Pacuvius* in Modo: neq*ue profundum.*

Profusus[l] super mo*dum sumptuosus dicebatur.* Terentius in Adelp*his, profundat, perdat, per*eat, nihil ad me. *Alias abjectus jacens;* et Pacuvius in Teu*cro: Profusus gemitu murmuro* ocei stians ruat.

Profusus supra modum sumptuosus. Terentius: [PAUL. profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet: alias abjectus, jacens. Pacuvius: Profusus gemitu, murmure.[17]

17 Ead. ed. *murmuro.*

NOTÆ

cum. Ait Afranius: Quæ nos facimus diebus festis, tu diebus profestis omnia permisces: At quæ nos profestis facimus, tu id omne diebus festis cum celebras focum. Nam diebus festis Deorum focus celebrabatur. *Dac.*

[i] *Profestum facere*] Deest *facere licet,* vel quid simile. Sensus est: 'Profestum facere est tanquam profanum facere, id est, facere quod eo die, qui dies feriarum non est, facere licet.' Hic intelligere videtur Festus *profestum facere* eos dictos qui festos vitiabant, id est, qui diebus festis illud agebant, quod quotidiano opere tantum licebat. *Idem.*

[k] *Profundum*] Diomedes capite de præpos. 'Pro præpositio significat porro, ut cum profundum dicimus pelagus, ut cui porro fundus sit.' Vide 'altum.' Servius ad illud I. Æneid. 'Cœlumque profundum.' 'Profundum autem,' inquit, 'et sublime dicitur.' Item: 'Et sicut hic profundum in altitudinem, sic alibi fastigia in infima parte. 'Forsitan et scrobibus quæ sint fastigia quæras.'' *Idem.*

[l] *Profusus*] Versus Terentii, ut a Paulo refertur in Adelphis, quod Festi dimidiati versus significant. Pacuvii autem nimis mendosus est. *Ant. Aug.*

Profusus] *Profundo* est, largiter fundo, unde *profusus* δαπανηρὸς, sumtuosus. Gloss. 'profusa, ἡ δαψιλής.' Item profundo, humi fundo, unde profusus, humi fusus, abjectus. In versu Pacuvii legendum puto: *Profusus gemitu murmure occentans ruat.* Dac.

Progenerum [m] appellat avus neptis suæ virum.

Progenerum appellat avus neptis suæ virum. [Fest.

Profanum [n] *quod non est fanum appellatur : Plautus, Sacrum, an profanum habeas parvi pendito. Livius in. . . . . publici. . . . obea. . . .*

Prohibere comitia [o] dicitur vitiare diem morbo, qui vulgo quidem major, ceterum ob id ipsum comitialis appellatur. Cato in oratione, quam scripsit de sacrilegio commisso: Domi cum auspicamus,[p] honorem me dium [18] immortalium velim habuisse: servi, ancillæ, si quis eorum sub centone crepuit, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit. Sicui ibidem servo aut ancillæ dormienti evenit, quod comitia prohibere solet, ne is quidem mihi vitium facit.

Prolato [q] ære astitit, Ennius in Achille Aristarchi cum ait, significat clypeo ante se protento.

18 Ead. ed. *medium.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *me deum.*

NOTÆ

[m] *Progenerum*] 'Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius sum progener.' Modestinus lib. IV. D. de grad. et adfin. *Idem.*

[n] *Profanum*] Hæc suo loco mota sunt. Vide 'profanum.' In fine post *publici* addunt schedæ: *Pacuvius in Peribœa . . . . Inde profanationem dici ait Verrius.* Idem.

[o] *Prohibere comitia*] Comitia multis ex causis aut ineunda vetabantur, aut inita solvebantur, aut habita vitiabantur et fiebant irrita. Veluti ex comitiali ritu vel omisso vel perperam obito: ex magistratus de cœlo servantis spectione sive inspectione: ex nunciatione sive obnunciatione magistratus qui de cœlo servarat. Ex omine infausto. Ex fulgure, fulmine, tonitru. Ex morbo sacro, caduco, qui et ideo *comitialis* dictus est. Et ex aliis, quæ in historiis diligens lector annotabit. *Idem.*

[p] *Domi cum auspicamus*] Ait Cato quæ auspicantium et sacrificantium religionem et omina turbare solent et impedire, ea, nisi a sacrificante vel auspicante fuerint intellecta, nullum vitium facere, veluti, si quis servus aut ancilla sub centone crepuit, id est, sub stragulis: vel si quis servus vel ancilla dormiens morbo comitiali correptus fuerit. In fine legitur etiam, *Ne id quidem mihi vitium facit:* quod magis placet. Supra pro *dium* quidam *Deum.* Sed nihil necesse. *Idem.*

[q] *Prolato*] Achilles Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli. Hujus Aristarchi Tragici meminere Athenæus, Suidas, Stobæus secundo Physicorum. Achillis Aristarchi Tragœdiæ habes mentionem apud Plautum. Isidorus: 'Tragœdias fere om-

Prolato ære apud Ennium significat scuto ante se [PAUL. protento.[19]

Proletarium [r] capite censum dictum, quod ex his civitas constet, quasi proles progenie. Idem et proletanei.[20]

Prologium,[s] principium, proloquium. Pacuvius : Quid est ? nam me examinasti prologio tuo.

Prolugere [t] dicuntur, qui solito diutius lugent.

Promellere,[u] litem promovere.

19 Vide Notas.—20 Vet. lib. *Item et prolectanti.*

NOTÆ

nes ex Græcis transtulit Ennius, plurimas Euripidis: nonnullas Aristarchi.' *Jos. Scal.*

Prolato ære] *Ære*, id est, Clypeo: quia ex ære fiebant. Virg. I. Æneid. 'Ære cavo clypeum magni gestamen Abantis.' *Prolato*, id est, protenso, projecto. Sic apud Macrob. 'projecta scuta,' protensa, prolata, ictibus objecta. Achilles autem Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli, ut optime Scaliger. *Dac.*

Post *Prolato*, non dubium est quin hæc, quæ subjiciam, hic desiderentur: *Parret dicendum existimant: quam consuetudinem ostendit formula, quæ est*, PARRET. *Ab eo Parra avis sinistra. Et ejus significatio eadem.* De verbo *Parret* gemino *rr* vide supra. Parram ait dictam, quia parreat, hoc est, appareat, et sese objiciat obviam prætereuntibus: inauspicatam autem fuisse, et ἐνόδιον adversum auspicium facere solitam, vel unus Horatius testis suffecerit: 'Impios parræ recinentis omen Ducat.' *Jos. Scal.*

[r] *Proletarium*] *Proletarii* et *proletanei*, ut 'extrarii' et 'extranei.' *Proletarii* autem dicti in plebe Rom. tenuissimi, qui non amplius quam quingentium æris in censum deferebant, et prole tantum juvabant rempublicam. Sed diversi tamen a capite censis, qui nullo aut perquam parvo ære censebantur, sed capite tantum: unde et 'capite censi.' Utrique quidem in unam et imam classem a Tullio rege conjecti, majoris tamen honoris erant et re et nomine *proletarii*, quam capite censi, quorum extremus census fuit asses trecenti septuaginta quinque. Vide Gellium lib. XVI. c. 10. *Dac.*

[s] *Prologium*] Προλόγος, προλόγιον, prologus, prologium. Ut ἔξοδος, ἐξόδιον, Exodus, exodium. Vide 'exodium.' *Prologus* autem proprie præfatio quædam fabulæ, in qua vel poëta excusatur, vel fabula commendatur: *Prologium* vero cum argumentum fabulæ tantum describitur. *Id.*

[t] *Prolugere*] *Pro*, id est, porro, in longum. Tamen hujus significationis exempla desidero. *Idem.*

[u] *Promellere*] *Mellere*, seu *melere*, antiquum verbum a Græco μέλλειν. Cujus vestigia supersunt in voce 'Remeligines.' *Jos. Scal.*

Promellere] Pro *lituum provere*, lego *litem promovere*. *Provere* compendiose pro *promovere*. *Promellere* autem est procrastinare, producere, a *mello*, moror, quod a Græco μέλλω. Inde *remellere*, sive *remelere* unico *l*, remorari,

Promellere, *Verrius ait significare* **lituum provere.**[1] **[Fest.**

Promenervat [x] **item pro monet (in Saliari carmine.)**

Promerion,[2] [y] **præcipuum, præter ceteros meritum: aut pro medium, hoc est, participat, ut pro indiviso dicimus.**

Promiscam [z] **dicebant promiscue.**[3] **[Paul.**

Promissus [a] **capillus dicitur longus: item barba promissa, velut porro missa.**

Promonstra,[b] **prodigia.**

Promulco [c] **agi dicitur navis, cum scaphæ**[4] **ducitur fune.**

Promulgari [d] **leges dicuntur, cum primum in vulgus eduntur, quasi provulgari.**

1 Legit Dac. *litem promovere.*—2 Vet. lib. *Promorion:* et mox *medio* pro *medium.*—3 Vet. lib. *dicebant pro promissione.*—4 Pro *scaphæ* quidam substituunt *scapha;* pessime, judice Dac.

NOTÆ

a quo et *remeligines* dictæ, quæ a *remorando, remoræ.* Dac.

[x] *Promenervat*] A *Menerva*, menervare et promenervare. Vide 'Minerva.' Illud *item* non mutandum est, ut viris doctis visum fuit. Nam hocce caput continuo post *præceptat*, et *pa pro parte* legebatur, ubi de Saliari carmine. *Idem.*

[y] *Promerion*] Corruptissimus locus, siquis alius. Legendum ita haud dubie: *Promerito, præcipuum, præter ceteros meritum, ut pro medio, hoc est, participem, et pro indiviso dicimus.* Quæ verba quantum Latini sermonis interesset, salva, atque incolumia mansisse, nemo non videt. *Jos. Scal.*

Promerion] *Promedio* dicebant pro participe, quia pars est dimidium. Vide quæ notamus Od. I. Horat. *Dac.*

[z] *Promiscam*] A *misceo* dixere, 'miscus' et 'miscuus:' 'promiscus' et 'promiscuus.' A *promiscus, promiscam.* Plaut. Pseud. IV. 5. 'Ut mea lætitia lætus promiscam siet.' Varro: 'Cetera promiscam voluit communia haberi:' dicebant et *promisce.* Plaut. Pers. v. ult. 'Promisce hunc volo ludificari.' *Idem.*

[a] *Promissus*] Gloss. Cyril. 'προβάλλω, promitto.' Item 'προπέμπω, Promitto.' Item, 'καθειμένος, ἐπὶ γενείου. Promissus. Promissaque barba. Virgilius in Bucol.' *Idem.*

[b] *Promonstra*] A *pro*, id est, præ, et *moneo.* Idem.

[c] *Promulco*] Mihi mirum videtur *promulco* dici trahi navem, cum id Græco verbo *remulco* agi dicatur, παρὰ τὸ ῥυμουλκεῖν. *Jos. Scal.*

Promulco] Vide 'remulco.' *Dac.*

[d] *Promulgari*] Addendum esset, *ante quam accipiantur, vel ferantur.* Neque enim de legibus acceptis jam a populo id recte dicitur. Sed cum trinundino die propositæ sunt, totoque illo tempore antequam suffragatum sit. *Ant. Aug.*

Promulgari] Quasi *provulgari.* Beccmannus a Græco προμολογέω, a πρὸ ἐμοῦ et λόγος. Alii a μέλλειν, quod

Pronubæ[e] adhibebantur nuptiis, quæ semel nupserunt, causa auspicii : ut singulare perseveret matrimonium.

Pronubæ adhibentur nuptis[5] quæ semel nupserunt, [FEST. ut matrimonia paupertatem auspicantes.[6]

Pronurus,[f] nepotis uxor. [PAUL.

Prop.[g] . . . . . . sta dolia ait dici [FEST. Labeo, quod . . . .
. . . .
r. . . . .

Propages[h] propagines[7] a propagando, ut faciunt [PAUL. rustici, cum vitem vetulam supprimunt, ut ex ea una plures faciant.

Propatulum, late patens, atque apertum ; et patuli [FEST. boves, quorum cornua in diversum supra[8] modum patent.

Properam pro celeri, ac strenua dixisse antiquos testimonio est Cato, cum ait in libro de re militari : Tertia e castris eductio celeris, properaque est.

Properam, celerem, strenuamque significat. [PAUL.

Properare[i] aliud est, aliud festinare : qui unum [FEST.

5 Vet. lib. *nuptiis*.—6 Dac. legendum monet, ut viri docti, *matrimonii perpetuitatem auspicantes*.—7 Vet. lib. *progenies vocati et propago*.—8 Vet. cod. *super*.

NOTÆ

est, ore indicare, teste Eustathio. Sed Festum sequor. *Dac.*

[e] *Pronubæ*] Tertullianus in libro exhortatorio ad castitatem : 'Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut et virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur : et sic auspicii initium est.' Servius in schedis : 'Varro pronubam dicit, quæ ante nupserit, et quæ uni tantum nupserit.' Catullus : 'Vos unis senibus bonæ Cognitæ bene fœminæ Collocate puellulam.' *Jos. Scal.*

[f] *Pronurus*] Glossæ Cyrilli : 'ἐγγόνου γαμετή, pronurus.' Œnone erat pronurus Laomedontis. *Dac.*

[g] *Prop.* . . .] Amplius schedæ : *prop.* . . . . *sta dolia ait dici Labeo quod* . . . . *r* . . . . . . *tur* . . . . . . *do* . . . . quos hiatus ne Sibylla quidem expleverit. *Idem.*

[h] *Propages*] Sic 'compages,' 'impages.' *Idem.*

[i] *Properare*] Vide Verrium in Incertis ex Gell. lib. XVI. cap. 14. *Ant. Aug.*

Properare] Verba, quæ hic posita sunt, non sunt Festi, sed Catonis, quæ integriora ab Isidoro cum sui auctoris nomine citantur ita : 'Marcus Cato : Qui unum quodque matu-

quodque mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Properus antiquos dixisse pro celer, testimonio est qualitatis adverbium, quod est propere.

Properus, celer: unde adverbium propere. [PAUL.

Propetrare,[k] mandare, quod perficiatur: nam impetrare est exorare, et perpetrare perficere.

Prophetas dicebant veteres antistites fanorum, oraculorumque interpretes.

Prophetas[l] in Adrasto Julius nominat antistites [FEST. fanorum, oraculorumque interpretes: cum capita viridi lauro velare imperant prophetæ, sancta ita caste qui putant[9] sacra.

9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *purgant* vel *parant*.

NOTÆ

re transigit, properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat. Ego unum quodque, quod adortus eram, transigebam.' *Jos. Scal.*

Properare] Ejusdem Catonis verba citat Gellius lib. XVI. cap. 14. ex ejus oratione quam de suis virtutibus scripsit. Locum adi. Vide et Nonium. *Festinare* igitur est, temeraria et præcipiti celeritate aliquo contendere: *properare*, cito et strenue progredi, ut mature perficias quod intendis. Idem quod *maturare*. Virg. IV. Georg. 'Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno Maturare datur.' Sallust. Jugurth. 'Animo cupienti nihil satis festinatur.' Nonius ita distinguit, ut *properare* sit animi ad res aliquas contendentis, *festinare* corporis necessitatibus obsequentis. Sed hæc Veterum auctoritate refelluntur, apud quos *properare* et *festinare* promiscue accelerare significant. Virg. IV. Æn. 'Et mediis properas aquilonibus ire per altum.' Et lib. II. 'Festinate viri, nam quæ tam sera moratur Segnities?' Plautus, 'properate prandium.' Ennius, 'Festivum festinant diem.' Virg. XII. Æneid. 'Arma citi properate viro.' Sallust. 'Solas festinate.' Lego *soleas festinate*. Dac.

[k] *Propetrare*] Quasi *ante patrare*, providere ut aliquid agatur, perficiatur. *Idem.*

[l] *Prophetas*] Colloca versus Julii Cæsaris suo ordine: *Cum capita viridi lauro velare imperant Prophetæ, sancta caste qui purant sacra.* *Purare* a *purus*, ut 'piare' a 'pius.' De hoc C. Julio Asconius in Scauriana: 'Idem inter primos temporis sui oratores, et tragicus poëta bonus admodum habitus est. Hujus sunt enim Tragœdiæ, quæ inscribuntur Julii.' De eodem C. Julio Cicero in Bruto: 'Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem Tragœdiis, lenitas ejus sine nervis perspici potest.' *Jos. Scal.*

Prophetas] A προφημι, id est, profari, prædicere, προφήτης, propheta: et

Propius sobrino [m] mihi est consobrini mei filius, et consobrinæ meæ filia,[10] et patris mei consobrinus, et matris meæ consobrinus.

Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, et [PAUL. patris mei consobrinus.

Propriassit, proprium fecerit.

Propter viam [n] fit sacrificium, quod est proficiscendi [FEST. gratia, Herculi, aut Sanco,[11] qui scilicet idem est Deus.

10 Id. ibid. *filius*.—11 Id. ibid. *Sango*.

NOTÆ

sic apud Gentiles dicti antistites fanorum et oraculorum interpretes, et præcipue sacerdotes Ægyptii Macrob. lib. VII. Sat. cap. 13. 'Adeo verum, ita ut dicis Ægyptios opinari, ut ego sacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidissem.' Unde et Antinoum in Antinopoli Ægypti urbe prophetas habuisse legimus, ubi, prophetæ nihil aliud sunt quam sacerdotes; ut vice versa in illo Virgilii VI. Æneid. de Orpheo: 'Necnon Threicius longa cum veste sacerdos.' Sacerdos, id est, propheta, qui et ipse nihil aliud est quam poëta. *Dac.*

[m] *Propius sobrino*] Frequentior usus jurisconsultorum patris vel matris consobrinum ita appellat. Vide Caium, et Paulum lib. XXXVIII. Digest. tit. de gradibus. *Ant. Aug.*

Propius sobrino] Caius lib. I. D. de grad. et adfin. 'Propior sobrino, propior sobrina sunt, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius filia.' Paulus lib. X. § 9. D. de grad. 'Personæ quas enumeravimus a patrui magni filio, ei, de cujus cognatione quæritur, propius sobrinis vocantur. Nam, ut Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui est patris matrisve consobrinus aut consobrina, ab eo consobrini consobrinæve filius filia nominatur.' Item paulo post: 'His omnibus, quod a patrum nepote proposuimus, is, de cujus cognatione quæritur, propius sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.' *Dac.*

[n] *Propter viam*] Videndus locus Catonis apud Macrob. lib. III. Saturn. de eo, qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset: 'eum enim propterviam fecisse dicebat.' In eo enim sacrificio mos fuit, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Sed illic a Macrobio protervia appellatur. Sic Laberius apud Nonium: 'Visus ac nocte bidentis propterviam facere.' *Ant. Aug.*

Propter viam] De hoc satis alibi. Fiebat autem Herculi: apud cujus aram omnia, quæ profanabantur, absumi necesse erat, ut supra in 'Porricere' vidimus. Nam ridiculum putare in sacrificio propter viam tantum id fieri; cum epulum propter viam profanetur Herculi, et omnia, quæcumque Herculi profanabantur, consumi necesse erat. Vide Varronis verba, quæ supra in 'Porricere' adduximus. *Jos. Scal.*

Propter viam] Peregre profecturi Herculi sacrificabant in culina quæ

Profecturi viam Herculi aut Sanco[12] [o] sacrificabant. [PAUL.

Propudianus[13] porcus[p] dictus est, ut ait Capito [FEST. Atteius, qui in sacrificio gentis Claudiæ velut piamentum, et exsolutio omnis contractæ religionis est.

Propudium[q] dicebant, cum maledicto[14] nudare [PAUL.

12 Vet. cod. *Sonio* vel *Fauno*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Sango* vel *Sancto*.—13 Vet. cod. *Propudi ait*.—14 Vir doct. conj. *quum cum maledicto*. Vet. lib. habet *maledicto*.

NOTÆ

ejus ædi juncta erat. Cujus mentio in hac inscriptione:

HERCULI SANCO SACRUM SER. SULPITIUS TROPHINUS ÆDEM ZOTHECAM, CULINAM PECUNIA SUA A SOLO RESTITUIT. IDEMQ. DEDICAVIT K. DECEM. L. TURPILIO DEXTRO, M. MÆCIO RUFO COSS. EUTUCHIUS SER. PEREGRINANTIB. CURAVIT.

In eo sacrificio, si quid ex pollucta dape reliquum erat, id omne igni absumebatur: unde Jocus Catonis apud Macrob. l. III. de eo qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset, eum enim 'propterviam fecisse' dicebat, quod comesse non potuerit id combussisse. Sic apud Plautum Rud. I. 2. Sceparnio ut aliquos naufragium omnium bonorum fecisse significet, ait eos propter viam ad prandium vocatos: 'ut mea est opinio, Propter viam illi sunt vocati ad prandium.' Propter viam sacrificare Græcis ἐξιτήρια θύειν. Inde autem sacrificium illud ortum notavit nobilissimus Huetius in demonstratione Evangelica, nempe e sacrificio Paschæ facto a Judæis ex Ægypto profecturis, propter viam nimirum quam in Chanaan capessebant. *Dac.*

[o] *Herculi aut Sanco*] Hercules idem Sancus a Sabinis dictus. Varro l. IV. 'Ælius Gallus dius fidius, Dijovis filius, ut Græci διόσκουρον Castorem: et putabant hunc esse Sancum a Sabina lingua, et Herculem ab Græca.' Inde Lactantius lib. I. cap. 15. 'Sabini Sancum, Romani Quirinum,' &c. Hercules, *Sancus*, Fidius, et Semo dictus. Ovid. lib. V. Fast. 'Quærebam nonas Sanco Fidiove referrem, An tibi, Semo pater: cum mihi Sancus ait: Cuicumque ex istis dederis, ego nomen habebo: Nomina terna fero, sic voluere Cures.' Livius 'Semonem Sancum' vocat lib. I. sect. 20. 'Bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.' Idem et 'Sanctus' dictus Propert. lib. IV. El. 10. 'Sancte pater, salve, cui jam favet aspera Juno, Sancte, velis libro dexter adesse meo.' *Idem.*

[p] *Propudianus porcus*] Quia in eum propudia, id est, καθάρματα conjiciebant. Sic apud Athenienses porcillus, qui ad expiationem immolabatur, κάθαρμα dictus. Schol. Aristoph. in Acharn. τὸ δὲ θυόμενον χοιρίδιον ἐπὶ καθάρσει τῶν τόπων κάθαρμα ἐκαλεῖτο. Id est: 'Mactatus autem porcus ad expiationem locorum κάθαρμα dicebatur.' Vide Hesych. in voce Κάθαρμα. De sacro Claudiæ familiæ vide infra in 'Saturno.' Macrob. lib. I. cap. 16. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudiæ familiæ, et si quas ferias proprias quæque familia ex usu domesticæ celebritatis observat.' *Idem.*

[q] *Propudium*] Non dubium quæ

turpitudinem volebant, quasi porro pudendum: quidam propudium putant dici, a quo pudor et pudicitia procul sint.

. . . . procul sint.[r] [FEST.

Prorsi[s] limites appellantur in agrorum mensuris, [PAUL. qui ad orientem directi sunt.

Prorsi *limites appellantur in agrorum mensuris qui* [FEST. *directi sunt ad orientem.* . . . .

Prorsum[t] ponebant pro recto. [PAUL.

Prorsus, porro versus.

Prorsus[u] porro vorsus, nisi forte ex Græco πρός.[15] [FEST. Cato de feneratione legis Juniæ: Camerini cives nostri oppidum pulchrum habuere, agrum optimum, atque pulcherrimum, rem fortunatissimam: cum Romam veniebant, prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.

15 Ed. Scal. πρό.

NOTÆ

Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *Propudia* vocarunt. *Jos. Scal.*

Propudium] Plaut. Curcul. 'Quid ais propudium.' Quæ Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *propudia* vocarunt, ut monuit Scaliger. *Dac.*

[r] . . . *procul sint*] Hic verba Festi coaluerunt cum Pauli Epitome: repetendum igitur *Propudium dicebant, &c.* Nihil certius. *Idem.*

[s] *Prorsi*] De hoc verbo ad Ausonium diximus. Significat rectum, et prolixum: unde tunica prolixis villis, prosa tunica. Glossarium: 'Prosa, pexa tunica, πεζὸν ἱμάτιον.' *Prorsus* ergo, εὐθὺς, et *prorsum*, εὐθύ. ut in exemplo Catonis: 'Prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.' *Prorsus*, εὐθύ. *Jos. Scal.*

Prorsi . . .] Prorsi limites secundum agri longitudinem ab æquinoctiali occasu, ad ortum æquinoctialem directi, ideoque *ortivi* dicti et *antici.* Vide 'prorsus.' *Dac.*

[t] *Prorsum*] Vide 'prorsus.' *Idem.*

[u] *Prorsus*] Quasi *proversus*, id est, *ante versus*, et *prorsus*, id est, recta. Unde adjectivum *prorsus, a, um*, pro recto. Inde 'prorsi limites,' *prorsa*, suppl. *oratio*, et *prorsa Dea*, quæ rectos partus educeret. Ex *prorsus* postea fecere *prosus*, ut a 'rursus,' 'rusus:' a 'sursum,' 'susum,' &c. Et inde *prosa, prose:* quam vocem Latinam esse perperam negant viri docti. *Idem.*

Prosapia,[x] progenies, id est, porro sparsis, et quasi [PAUL. jactis liberis; quia sipare [16] significat jacere, et disjicere.

Prosedas [y] meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant: eædem et prostibulæ.

Prosequium a prosequendo: obsequium ab obsequendo dicuntur.

Prosicium,[z] quod prosecatum projicitur.[17]

Prosimurium [18] [a] pontificale, pomerium ubi pontifices auspicabantur: dictum autem pomerium, quasi promurum,[19] id est, proximum muro.

16 Vet. lib. *sutare*. Vide Not.—17 Scribendum monet Ursin. *porricitur*: et ita legendum putat Dac.—18 Vet. lib. *Posmurium*.—19 Vet. lib. *post murum*.

NOTÆ

[x] *Prosapia*] *Prosapia* et *prosupies* a *sipando*, id est, jaciendo. Sed vix invenias *i* mutatum in *a*, nimirum pro *sipare* dicebant *supare*, et a *prosupare*, *prosapia*: frequenter enim *u* abit in *a*. Et hoc magis placet quam *prosapiam* dici, quasi *προσπαστίαν*, ut Henr. Stephano placebat. In fine vox excidit: lego: *quia sipare significat jacere, et dissipare disjicere*. Idem.

[y] *Prosedas*] Plaut. Pœnul. I. 2. 'an te ibi vis inter istas vorsarier Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias.' *Idem*.

[z] *Prosicium*] Scribendum *porricitur* pro *projicitur*. Nonius in 'Prosices.' *Ful. Ursin.*

Prosicium] Glossarium: 'Proscle, ἀκροθίνια.' lege, *Prosiciæ*: item 'Prosiciæ, *αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί*.' *Jos. Scal.*

Prosicium] Ut insicium, insecta caro, inquit Turnebus, sic prosicium, &c. Tamen nusquam legi puto *prosicium* in neutro genere sed *prosicia* et *prosicies*. Gloss. 'prosiciæ, *αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί*.' Varro undecimo rerum divinar. 'Prosiciem extorum vel in mensam porricere.' A *prosecando* autem *prosiciæ*, ut ab 'insecando,' 'insiciæ.' Varr. lib. IV. 'Insicia ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc prosectum.' Per 'prosectum' prosicias Varro intelligit, quæ etiam 'prosecta' dicebantur. In fine legendum puto, *porricitur*: Deo enim offerebantur *prosiciæ*. Arnob. lib. VII. adversus gentes: 'Quod si omnes has partes, quas prosicias dicitis, accipere Dii amant, suntque illis gratæ, vel voluptatis alicujus vel dulcedinis sensu, quid intercedit, quid prohibet, ut non semel hæc omnia totis cum animantibus inferatis?' *Inferatis*, id est, porriciatis, in aram indatis. *Dac.*

[a] *Prosimurium*] Tacit. lib. XII. 'Pomœrium urbis auxit Cæsar' (de Tib. Claudio intelligitur) 'more prisco, quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sylla et Divus Augustus.' Et postea: 'Quod pomœrium Ro-

*Prosimu*rium esse ait Antistius *in commentario* [FEST. *Juris ponti*ficalis pomerium, id est, *locum proximum muro*. Cato: Olim quidem omne*s auspicabantur extra Aven*tinum, nunc etiam intra ædi*ficia: dictum autem pomœrium* quasi promœrium: solet *autem iis potissimum dari* jus [20]

••••••••••••

20 Ed. Scal. *rus*.

NOTÆ

mulus posuerit, noscere haud absurdum reor,' &c. Hujus rei extat memoria Romæ in marmoreo cippo. POMERIVM autem in eo scriptum est, non POMŒRIVM, neque POMÆRIVM. Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. et Gell. lib. XIII. cap. 14. Ex his Festi verba intelligere et sarcire poteris aliqua ex parte. *Ant. Aug.*

Prosimurium] Infra: *Prosimurium esse ait Antistius in Commentario juris Pontificalis pomerium, id est, post murum, ut ait Cato: Olim quidem omne post murum intimum, nunc etiam intra ædificia pomerium, quasi promerium solet dici.* Reliqua ne Sibylla quidem divinaverit. Quod ait Paulus de Pontificali pomerio, id tractabatur in linea, quæ est harum reliquiarum decima septima. *Jos. Scal.*

Prosimurium] *Promœrium, prosmurium, prosimurium.* Ita enim literas *s* et *i* addebant aliquando. Sed omnino *pomœrium* est a *post* et *mœrus*, ut a 'post' et 'meridie,' 'pomeridianus:' et ita Fest. in fine. Varro lib. IV. 'Postea quod fiebat orbis, urbs. Principium quod erat post murum pomœrium dictum; ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.' Verum quia inter viros eruditos magna olim quæstio fuit, et adhuc quotidie est, intrane vel extra urbem, an etiam ubique *pomœrium* fuerit, de eo mihi paucis agendum existimavi. Intra urbem *pomœrium* fuisse hic aperte tradit Festus, idem et Varro loco supra laudato. Pollux etiam lib. IX. ait urbem ingressis omne illud spatium intra muros, intra mœnia, pomœrium dictum. Idem Plutarchus in Romulo, idem et Gellius lib. XIII. cap. 14. Qui ex augurum libris Festi verba fere omnia ad verbum adducit. Sed aperte dissentit Livius lib. I. sect. 44. 'Inde deinceps,' inquit, 'auget Esquilias' (Ser. Tullius), 'ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitat. Aggere et fossis et muro circumdat urbem: ita pomœrium profert. Pomœrium, verbi vim solam intuentes, post mœrium interpretantur esse: est autem magis circa murum locus; quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis, inaugurato consecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, et extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomœrium Romani appellarunt, et in urbis incremento semper, quantum mœnia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.' Hæc Livius. Quæ omnia facile perculsa ruent, si Festi et aliorum ejusdem partium rationes enucleemus et perpendamus. Primum quidem ex Festo, Varrone, et augurum libris pomœrium est locus in-

pomerii proferendi, *qui populum Romanum agro de hostibus capto auxerunt: antiquissimum Romuli pomœrium Palatini montis radicibus terminabatur: portulit id Ser. Tullius rex. Item L. Cornelius Sylla dictator imitatus, ut videtur, Tullium Regem proferre temptavit. Sed pomœrium*

NOTÆ

tra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. Agrum effatum intra mœnia fuisse notum est, at intra eum fuit pomœrium, immo etiam et pomœrium finem urbani auspicii faciebat. Ait Festus ex Catone, antiquos extra Aventinum auspicari solitos fuisse, postea intra ædificia. Extra Aventinum auspicabantur ante Romam scilicet conditam et pomœrium consecratum, effatum. Sed postea consecrato pomœrio, intra ædificia, id est, intra urbem, pomœrium. Atque ita Catonis locum intelligendum nemo non videt. Addit Festus antiquum pomœrium Palatini montis radicibus terminatum, cui adsentiens Tacitus ait: 'certis spaciis a Romulo interjectos fuisse lapides per ima montis Palatini,' scilicet lapidibus istis Romulus vice murorum usus, ut intra eos terminaretur pomœrium, et ita etiam olim fiebat; designato muro statuebantur cippi vel lapides qui pomœrio et auspiciis facerent finem. Subjicit tandem Festus iis tantum proferendi pomœrii jus datum, qui populum Rom. agro de hostibus capto ditaverant. Atqui nihil tale unquam de muris cautum fuisse certum est, et cuivis muros ampliandi fuisse semper potestatem datam. Ampliari igitur poterant muri non ampliato pomœrio. Ita est: Audi Flavium Vopiscum de Aureliano: 'His actis,' inquit, 'cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno evenerat, proveniret, adhibito consilio Senatus muros urbis Romæ dilatavit. Nec tamen pomœrio addidit eo tempore, sed postea. Pomœrio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam remp. locupletaverit. Addidit autem Augustus, addidit Trajanus, addidit Nero sub quo Pontus Polemoniacus, et Alpes Cottiæ Romano nomini tributæ.' Vides Aurelianum muros ampliasse, non promotis pomœrii terminis, idque satis evincit intra mœnia, pone muros pomœrium fuisse. Nam alioqui, si ante muros pomœrium fuisset, qui potuisset Aurelianus muros dilatando pomœrii terminos suo loco relinquere? his addo ex Lælio Felice apud Gell. lib. xv. cap. 27. centuriata comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperare jus non sit: propterea centuriata in Campo Martio haberi. Atque hæc de Romano pomœrio quod viris doctis satis hactenus ignoratum, inter quos fuere, qui audacter affirmarent antiquum illud pomœrium extra urbem fuisse. Qui, si iis Augurum, Varronis, Pollucis, et Plutarchi verba, a me superius allata et explicata, minus perspecta sunt, vellem equidem vel solam vim vocis pomœrii sedulo perpendissent, atque ita nunc, si cum Livio adessent, responderent de exercitu obsidione urbem cingente, numquid ille post murum sedere videretur. Certo suo aliter pronuntiarent ac ab

cum locus sit qui finem Urbani auspicii faciat, intra agrum effatum certis regionib. terminatus ad captanda auspicia, quem liceat proferre, nemo tamen Aventinum, cum pomœrium protulit intra mœnia *inclusit, cujus rei causa illa probatur, quod* Remus *in eo auspicaverit, avesque irritas habuerit :* in *sequenti autem ætate inclusum aiunt. Pomœrium* si tac*tum a privatis fuisset, pœna statuta erat.* Pontific*ale pomœrium appellabant locum illum* agrumq*ue pone murum, in quo pontifices sua* consti*tuerent hospitia : cum autem pomœrium profer*retur, tum *augures publicos* P. R. *hæc verba præire* solitos : *Dii tutelares Urbis pomœrium hoc ne* minus, majusve *faxitis : sed iis quib. terminatum e region*ibus effereatis. *dictum autem videtur pomœrium* veluti post mœros, *id est, quod esset retro et in*tro muros Urbis.

Prosita,[1] [b] proposita. [PAUL.

Prospera [c] *quænam*[2] *nomina usurpabant antiqui, in* [FEST. E declina*ta, ut præfiscine extrema produ*cta syllaba, *videlicet ut occurrerent fascino,* ut ait L. Cinc*ius, quod etiam fieri consuevit in* familiæ pur*gandæ sacro.* . . . .

1 Dac. scriptum fuisse putat *Posita.*—2 Ed. Scal. *quædam.*

NOTÆ

iis factum est. Neque enim spatium illud, quod ante muros fuit, magis *pomœrium* dici possit, quam exercitus post muros sedere, qui ante mœnia castra metatus est. *Dac.*

[b] *Prosita*] Nihil hic video : puto scriptum fuisse *Posita.* 'Ponere' pro 'proponere.' Et ita est. *Idem.*

[c] *Prospera*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Prospera] Fortasse dicebat, prospera quædam nos usurpare solere nomina præfiscinæ, quod declinatum sit extrema producta syllaba, ut occurramus fascino, ut ait L. Cincius, quod fieret etiam in familiæ purgandæ sacro. His non absimilia scripsisse mihi videtur Plinius : 'cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Titinius Setina : 'Paula mea, amabo, pollulam laudem addito Præfiscini.' Charisius subdit interpretationem : 'ne puella fascinetur.' *Præfiscini* ergo aliquid fieri aut dici erat, cum facto, aut dicto aliquo, fascino occurrebatur. Ait declinatum in *e* producta : quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'Numere' dictum est a quibusdam corripi in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de Diequinti : 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i,

Prospices,[3] [d] prospice.[4]

Prosumia,[e] genus navigii speculatorium parvum. [PAUL.

Protelare,[f] longe propellere: ex Græco videlicet τῆλε, quod significat longe.

3 Legendum monet Dac. *Prospica.*—4 Jos. Scal. in marg. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

scriptam legi: nam sane quam consuetum Veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter: sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobii codex. At in vulgatis 'pristini' et 'pristine,' pro 'præfiscini,' 'præfiscine,' editum est. *Jos. Scal.*

Prospera] Plinius: *Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus?* Titinius Setina: *Paula mea, amabo, pollulam laudem addito præfiscini.* Citat Charisius et subdit, *ne puella fascinetur.* Plaut. Asinar. 'Præfiscin' hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusavit, Merito meo.' Ait Festus 'præfiscine extrema producta,' quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'numere' dictum est a quibusdam corripi in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de diequinti: 'Extremam istius vocis syllabam tum per *e*, tum per *i*, scriptam legi: nam sane quam consuetum veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobii codex. At in vulgatis *pristini*, et *pristine*, pro *præfiscini præfiscine* editum est, ut monuit Scaliger. Sed ait Festus 'extrema producta,' grammaticorum more, qui cum syllabam vel corripi dicunt, vel produci, sæpe ejus tantum vocalem vel eta esse innuunt, id est, *e* longum, vel epsilon, id est, *e* tenue. Sic supra Festus in 'Ergo,' 'Lustra,' 'Muscedra,' 'pone,' 'quando,' &c. *Dac.*

[d] *Prospices*] Lege *Prospica.* Nævius: 'tibi prospica, ac dispice,' id est, prospice, dispice.

[e] *Prosumia*] Antiqui *protumia*, pro *portumia*, a Græco πορθμεῖον. *Jos. Scal.*

Prosumia] Cæcilius Meretrice: 'Cui gubernator propere vertit prosumiam.' Idem Æthrione: 'De nocte ad portum sum profectus prosumia.' Putat Scaliger antiquos *protumia* dixisse pro *portumia*, a Græco πορθμεῖον. Sed egregie fallitur, nam a *prosumendo*, *prosumia*: quod eam prosumerent speculandi causa. Unde et in Gloss. 'prosumia, κατασκοπής.' 'Speculatoria navis.' *Dac.*

[f] *Protelare*] Protelo ducere, id est, uno tenore ac ductu aratrum sive alia ducere, trahere, cui contrarium 'strigare.' Lucil. lib. VI. 'Quem neque Lucanis oriundi montibu' tardi Ducere protelo validis cervicibu' possent.' Et lib. XII. 'Hunc juga mulorum protelo ducere centum Non possunt.' Protelo ducere Græci dicunt ἀμπρεύειν et ἐξαμπρεύειν, a voce ἀμπρὸν, qui vice temonis inter medios boves tendebatur, ut hodie etiam aliquando; quare scriptor Glossarii *protelum* interpretatur ἔξαμπρον. Unde falso sibi persuaserunt viri docti *pro-*

Protelare dicitur longe propellere, *ex Græco videlicet, quod* est τῆλε, et signi*ficat longe.* [FEST.

Protinam,[g] protinus. Terentius: Protinam conjiciam me in pedes. [PAUL.

Provinciæ appellantur, quod populus Romanus eas provicit, id est, ante vicit.

Provorsum fulgur[h] appellatur, quod ignoratur noctu an interdiu sit factum, itaque Jovi Fulguri,[5] et Summano fit, quod diurna Jovis, nocturna Summani fulgura habentur. [FEST.

5 Vir doct. conjicit *Fulguratori.*

NOTÆ

telum esse lorum, quod alio nomine *cohum* dicitur. *Protelum*, et *protelo*, nihil aliud notat quam continuationem, tenorem, et est a τῆλε, *longe*, sive potius a *telo*, et *telum*, a τῆλε. quod etymon ex aliorum sententia refert Donatus. Notat igitur proprie, ut optime Voss. continuatam teli e balista impulsionem, sive cum prorsus aliquid longe truditur, velut telum balista emissum. Unde protelare, longe propellere, ejicere, fugare. Turpilius Lemniis: 'Propter peccatum pauxillum indignissime Patria protelatum esse sævitia patris.' Et Terent. Phorm. I. 4. 'Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet.' *Idem.*

[g] *Protinam*] Terent. Phorm. 'Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.' Sic Nigidius et Donatus; non *protinus.* Ant. Aug.

Protinam] Varr. lib. VI. 'In Lampadione (Nævius) protinam a protinus continuitatem significans.' Vide Nonium. Locus Terent. quem laudat Festus est Phorm. I. 4. 'Aliquid convasassem, atque tunc me conjicerem protinam in pedes.' Ibi tamen vulgo *protinus*, sed rectum esse *protinam* ostendit hic Festi locus et docet vetus interpres, qui Donatus dicitur. 'Protinam fuit,' inquit, 'et sic Nigidius legit.' *Dac.*

[h] *Provorsum fulgur*] Non sat video cur incertum fulgur *provorsum* dicatur, cum *provorsum*, sive *prorsus*, nihil aliud sit quam ἀντάνιον. Unice amplector Meursii conjecturam, qui putat Festum depravatis codicibus usum, vel adeo ipsum Paulum male suam epitomem instituisse. Quippe contracte scriptum fuerat *Controversum fulgur*, i. *controversum*, quod male in *provorsum* postea commutatum. Neque dubium est quin controversa fulgura recte dicta sint, de quibus controversia esset quo tempore cecidissent, sive diluculo, sive crepusculo, quæ tempora dicine an nocti annumerari debeant in incerto est. Lege infra *itaque Jovi fulguritori, et:* ideo autem Jovi et Summano sacrificabant, ne scilicet per ignorantiam peccarent, et ita religionem contraherent: sic cum Deos Deasne alloquebantur et ignorabant, ne eorum numen imprudentes læderent, primo dubitabant, deinde addebant *quicumque*, vel *quæcumque.* Virg. I. Æneid. 'O quam

Prox,[i] bona vox, velut quidam putant, significare videtur, ut ait Labeo de jure pontificio libro undecimo.

Prox, bona vox, ut existimo, quasi proba vox. [PAUL.

Prugnum[k] pro privignum.[6]

Pruina[l] dicta, quod fruges ac virgulta perurat.

PUBE[m] præsente, est populo præsente; συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significans.

Pube præsente, συνεκδοχικῶς, ab iis qui puberes sunt, [FEST. *omnem populum significant.*[7]

Pubes[n] adulescens, quinetiam plurium numerus [PAUL. ejusdem ætatis.

6 Vett. libb. *prunum, pronum, turium.*—7 Post hæc in ed. Scal. extat fragmentum: '*qua* . . . *susc.* . . . *dem* . . .
decidit . . *conc.* . . . *ager* . .
eadem . . *can* . . . *cetera loca.* . . *fulgura sacra.*'

NOTÆ

te memorem, virgo? namque haud tibi vultus Mortalis, nec vox hominem sonat, o Dea, certe: An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis una? Sis felix, nostrumque leves quæcumque dolorem.' Immo etiam et cum illis numen notum erat, ex ejus πολυωνυμίᾳ nomen illud captabant, quod ei gratissimum foret: hinc intelligendus Horat. in Carmine sæculari, 'Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres: Sive tu Lucina probas vocari, Seu genitalis. Diva producas sobolem,' &c. Idem et Græci veteres, qui etiam, ne quem Deum honore debito defraudarent, Athenis aram ignoto Deo consecrarunt, de qua D. Paul. in Act. Apost. Multa ad hanc Veterum superstitionem possent referri. Sed ea per se satis monitus lector annotabit, morem tantum indicasse sufficiat. *Idem.*

[i] *Prox*] Proba vox: Pro vox, &c. *Idem.*

[k] *Prugnum*] *Privignus, pruignus, prugnus.* Vel potius *prigenus, prignus, prugnus.* Idem.

[l] *Pruina*] Ros concretus secundum Aristotelem, quasi 'pyrina,' ἀπὸ τοῦ πυρός. Vel secundum Festum, quasi 'perurina,' quomodo et Græcis dicitur αἶθρος, ab αἴθω, uro. *Idem.*

[m] *Pube*] Addit Festus verbis a Paulo in compendium redactis impuberem esse puberi contrarium: de pluribus vero dici solere: cum pube præsente, id est, testibus puberibus præsentibus, quid actum esse dicitur. Vide 'Pube.' *Ant. Aug.*

Pube præsente] Doctissimus Romanorum Virgilius inter alia reconditæ antiquitatis arcana et hoc posuit, cum ait 'puppesque tuæ, pubesque tuorum:' ex ea enim consuetudine dixit, cum exprimeret Homericum: Ξὺν νηΐτε σῇ, καὶ σοῖς ἑτάροισι. *Jos. Scal.*

Pube præsente] Plaut. Pseud. I. 1. 'Nunc ne quis dictum sibi neget dico omnibus, Pube præsenti, in concione, omni populo, Omnibus amicis notisque edico meis, In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.' *Dac.*

[n] *Pubes*] Pubes adolescens, qui etiam vesticeps vocatur. Cui con-

Pubes adulescens *qui jam generare potest vocatur*: [FEST. cui contrarium *est impubes. Pubes etiam et plurium numerus ejusdem ætatis* dici solet.

Pubes et[8] º qui pubem generare potest: is incipit esse a quatuordecim annis, fœmina a duodecim viri potens, sive patiens, ut quidam putant.

Pubes puer, qui jam generare potest: is incipit [PAUL. esse ab annis quatuordecim, fœmina viri potens a duodecim.

Publica pondera [p] *quibus populus Rom. uti solet* ex [FEST. ea causa. in Junius . . . .

8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *est*.

NOTÆ

trarium investis. Pubes et pro plurium puberum numero dici solet. Ita Festus. *Jos. Scal.*

º *Pubes et*] Lege, *Pubes, et Puber, qui generare potest.* Catullus in Galliambo: 'Ego puber, ego adulescens, ego ephebus, ego puer:' pro quo ineptissime excusum est, *Ego mulier, ego adulescens.* Idem.

[p] *Publica pondera*] Hic locus nunquam antea editus est, cum rerum conscriptarum esset utilis cognitio. Sunt tamen quædam obscuriora, quædam etiam mendosa. Ex plebiscito Siliano hic relato, constat vini *quadrantal* octoginta pondo statui: *congium* octavam partem ejus esse: ita decem pondo, et *sextarium*, quod sexta congii pars sit, duodequinquagesimam partem esse quadrantalis. Hæc pondera sunt liquidorum. Aridorum vero sexdecim *sextarii* in modio sunt. *Sextarius* autem hic æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. Verba legis ita scripsimus, ut in antiquo libro reperimus cum his conjecturis, quas in margine posuimus. D. M. significat *dolo malo. Quadrantal*, sive amphoram vini esse octoginta pondo apparet ex Plin. lib. XIV. cap. 4. quo loco interpres Hermolaus Festi auctoritate utitur. 'Sextarium esse congii partem sextam, et sextarium vini uncias viginti pendere Fannius scribit.' Idem ait sextarium esse modii partem sextamdecimam. Volusius Mæcian. in libro de asse: 'Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. cyathos 576.' Adde Festum verbo 'Quadrantal' et 'Hemina.' Illa verba, *uti coæquatur sedulum*, nescio, an significent, 'uti coæquentur sedulo, ita ut quadrantal,' &c. Illa etiam, *dum minore patris familias taxat, liceto*, aut mendosa sunt, aut hoc significant; 'minore multa, et patrem familias tantum licere multari.' *Ant. Aug.*

Publica] Egregium ac luculentum hoc antiquitatis monumentum ita et emendandum et distinguendum censeo:

EX. PONDERIBVS. POBLICEIS. QVIBVS. HAC. TEMPESTATE. POPOLVS. OETIER. SOLET. VTEI. COÆQVETVR. SE-

dicta sic ait, quod duo Sillii[9] P. et M. Tribuni PL. rogarint his verbis. Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus œtier[10] qui solet, uti coæquatur sedulum, ut hi:[11] quadrantal vini octoginta pondo siet:

9 Ead. ed. *Silli*.—10 Vir doct. in marg. ejusd. ed. conj. *utier*.—11 Id. ibid. *uti*.

NOTÆ

DOLO. M. QVADRANTAL. VINEI. OCTOGINTA. PONDO. SIET. CONGIVS. VINEI, DECEM. P. SIET. SEX. SEXTARI. CONGIVS. SIET. VINEI. DVODEQVINQVAGINTA. SEXTARI. QVADRANTAL. SIET VINEI. SEXTARIVS. AEQVVS. CVM. LIBRARIO. SIET. SEXDEQVIMQ. LIBRAE IN. MODIO. SIENT.

SI. QVIS. MAGISTRATVS. ADVERSVS HAEC. D. M. PONDERA. MODIOSQVE. VASAQ. POBLICA. MODICA. MINORA. MAIORAVE. FAXIT. IVSSITVE. FIERI. DOLVMVE. ADDVIT. QVO. EA. FIANT. EVM QVIS. VOLET. MAGISTRATVS. MVLTARE. VTEI. DVM. MINORE. PATRIS. FAMILIAS. TAXAT. LICETO. SIVE. QVIS. IM SACROM. IVDICARE. VOLVERIT. LICETO.

In hoc Plebiscito OETIER, est, uti: ut in veteri lege:

NEC. QVIS. FACITO. QVOMINVS. EI OETANTVR. FRVANTVR. HABEANT. POSSIDEANT. Illud SEXDEQVIMQ. Sexdecimque. Addit circa finem, eum, quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias, coërceat. SACRVM IVDICARE. Filii peculium patris familias, pecuniam, familiamque Cereri sacrare. Pro *sedulum*, manifesto SE. DOLO. M. legendum: sine dolo malo. *Jos. Scal.*

Publica pondera] *OETIER* pro *VTIER*, ut *COERATOR* pro *CVRATOR*, *OESUS* pro *USUS*. quidam habent *OITIER*. Et utroque modo Veteres scripserunt. Sic OINONEM pro *Oenonem* apud Martianum. *OITILE* pro *utile* in vetustissima tabella Fulvii Ursini.

Vini quadrantal octoginta pondo fuisse, ut hic statuitur, apparet ex Plinio lib. XIV. cap. 4. congius octava ejus pars fuit, et ita decem pondo, et sextarius qui sexta congii pars sit, duodequinquagesima pars quadrantis. Aridorum vero sexdecim sextarii in modio sunt, et sextarius in hoc plebiscito æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. SEXDEQUINQUE, id est, Sexdecimque. Illa *quo ea fiant:* aperte sched. *quod ea fiant.* Nempe *quod* pro *quo*, addito *d*. Ista *UTI DUM MINORE, &c.* sic interpretatur Scaliger: 'eum quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias coërceat.' Verum in schedis erat *PATRI FAMILIAS.* Unde Fulvius Ursinus emendavit *parte familias*, adductus loco simili ex oratione Catonis pro Rhodiensibus, in qua scriptum est apud Gellium lib. VII. cap. 3. 'Si quis illud facere voluerit, dimidium familiæ multa esto.' Nam verba *mille nummis* sunt adjecta. Et infra in 'sacratæ leges:' 'Sacer alicubi Deorum sit cum familia.' Error autem, ut *patri* pro *parte* scriptum fuerit, inde fluxit, quod antiqui *parti* dicebant pro *parte*, unde, facta literarum transpositione, *patri* scriptum. *Dac.*

congius vini decem P. IS.[12] SEX Sextarii congius siet vini: duodequinquaginta sextarii quadrantal siet vini. Sextarius æquus æquo cum librario[13] siet: sex de quinque libræ[14] in modio sient: si quis magistratus adversus hac[15] D. M. pondera modiosque, vasaque publica, modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri, dolumve adduit, quod ea fiant, eum quis volet magistratus multare,[16] dum minore patris familias taxat: liceto; sive quis in sacrum judicare voluerit, liceto.

Publica sacra,[q] quæ publico sumptu pro populo fiunt, quæque pro montibus, pagis, curiis, sacellis: at privata, quæ pro singulis hominibus, familiis, gentibus fiunt.

Publica sacra, quæ pro populo fiebant; privata [PAUL. quæ pro singulis hominibus, et familiis appellabant.

Publicius[r] clivus appellatur, quem duo fratres L. M. Pub-

12 Id. ibid. *siet.*—13 Id. ibid. *vinario.*—14 Id. ibid. *sexdecinq. ij.*—15 Id. ibid. *hæc.*—16 Id. ibid. *multetur.* In textu Scaligeri est *multaretur.*

NOTÆ

[q] *Publica sacra*] Vide 'privatæ feriæ.' *Idem.*

[r] *Publicius*] Ovid. lib. v. Fastor. eosdem 'Ædiles Plebis' appellat; quod mihi fit verisimile, cum plebeii ipsi fuerint: eosque ait primos Florales ludos instituisse. Annuos autem Postumium, et Lænatem Consules. Fuere hi Consules, ut arbitramur, L. Postumius Albinus, M. Popillius Lænas anno urbis DLXXX. si fastos Capitolinos sequamur. At ex denario, qui extat, Serviliorum, primus C. Servilius C. F. Floralia fecit. Patercul. libro priore ait, triennio post Torquatum, et Sempronium Consules, Floralium ludorum factum esse initium. Annus is est in Capitolinis fastis DXII. Interpreti Arati annus DXVI. *Ant. Aug.*

Publicius clivus] Varro lib. IV. 'Clivus Publicius ab ædilibus plebei Publiciis, qui eum publice ædificarunt.' Ubi Publicios Ædiles plebis vocat Varro, et verum est, nam et plebeii ipsi fuerunt. Idem etiam Ovid. lib. v. Fast. qui totam historiam sic refert: 'Venerat in morem populi depascere saltus: Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit. Vindice servabant nullo sua publica vulgus, Jamque in privato pascere inertis erat. Plebis ad Ædiles perducta licentia talis Publicios: animus defuit ante viris. Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes: Vindicibus laudi publica cura fuit. Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore Victores ludos instituere novos. Parte locant clivi, qui tunc erat ardua rupes; Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.' Ait Flora ex mulctatitia pecunia clivum Publicium munitum, et sibi Florales ludos institutos. In verbis Festi in fine legebat Scal. *Vehicula venire possint.* Legen-

licii Maleoli[17] Ædiles Curules pecuariis condemnatis ex pecunia, quam ceperant,[18] munierunt, ut in Aventinum vehiculi Velia[19] venire possit.

Pudicitiæ[s] signum in foro boario est, ubi familia naædisset Herculis,[20] eam quidam Fortunæ esse existimant. Item via Latina ad milliarium illi Fortunæ muliebris, nefas est attingi, nisi ab ea, quæ semel nupsit.

Pudicitiæ signum Romæ colebatur, quod nefas [PAUL. erat attingi, nisi ab ea, quæ semel nupsisset.

Puelli, pueri per deminutionem. Ennius: Pœni soliti suos sacrificare puellos.

Puelli[t] per deminutionem a pueris dicti sunt: ita- [FEST.

17 Vet. cod. *Malteoli*.—18 Vet. cod. *cæperat*.—19 Vet. cod. *Nelia*. Scaliger legit, *vehicula venire possint*. Vide Notas.—20 'Illa mendosa sunt: fortasse, *ubi familia, atque ædis est Herculis*: vel, *ubi familia habet, et ædis est Herculis*.' Ant. Aug. Vide infra.

NOTÆ

dum, *Ut in Aventinum vehiculis Velia venire possint*. Id est, ut e Velia in Aventinum vehiculis venirent. *Dac.*

[s] *Pudicitiæ*] Vidend. Liv. lib. x. et supra 'Plebeiæ.' *Ant. Aug.*

Pudicitiæ] Monstrum verbi est in hac periodo: sed puto ita conficiendum: *Pudicitiæ signum in foro Boario est, ubi Aimiliana ædis est Herculis*. Deinde: *ad milliarium* IIII. ex quo factum, *illi*. 'Aimiliana ædes' Herculis dictum, ut apud hunc ipsum, 'ædes Jovis Metellina.' Vide in 'Tarpeiæ.' *Jos. Scal.*

Pudicitiæ signum in foro Boario] Lego propius ad scripturam: *Pudicitiæ signum in foro Boario est, ubi Fulviana ædes est Herculis*. Patriciæ pudicitiæ sacellum Festus intelligit, quod fuit ad ædem rotundam Herculis, vide supra 'Plebeiæ pudicitiæ.' P. Victor in 8. urbis regione: 'Forum Boarium Sacellum Pudicitiæ patriciæ Ædes Herculis victoris duæ, altera ad portam trigeminam, Altera in foro Boario cognomine rotunda et parva.' Lege infra, *Item via Latina ad milliarium* 4. *fortunæ muliebris*, &c. Ut optime viris doctis animadversum, ex IIII. factum *illi*. De fortunæ muliebris simulacro, et æde via Latina ad quartum milliarium in memoriam liberatæ urbis ab obsidione C. Marcii Coriolani, intercessione Veturiæ et Volumniæ, consecratis, vide Dionys. lib. VIII. Plutarch. in Coriolano, Valer. Max. lib. I. cap. 8. Ejus simulacrum a semel nuptis tantum coronari fas erat. Servius ad illud IV. Æneid. 'Huic uni forsan potui succumbere culpæ;' 'Bene culpæ,' inquit, 'potius quam amori, et hoc propter antiquum ritum, quo repellebantur a sacerdotio, id est, Fortunam Muliebrem non coronabant, bis nuptæ.' *Dac.*

[t] *Puelli*] Ennii versus melius refertur a Nonio: 'Ille suos Divis mos sacrificare puellos.' *Ant. Aug.*

Puelli] Puer, puerus, puerulus, puellus, puera, puellula, puella. Versus

que et Ennius ait: Pœni soliti suos sacrificare puellos: et Lucilius: Cumque hic tam formosus homo, ac te dignus puellus: et Plautus: Olim huic puello sese venum ducier.

Pueri[u] im*puberes dicuntur in quo significatu ut*itur Atta in. . . . . *plurib.* versibus docet. . . . . . .

Pueri impuberis æneum[x] signum olim ad Salinas. . . . . . *positum fuit quid* signum allatum est. . . . . *fuisse ferunt*,[1] quod sunt cona*ti quidam au*fer*r*e. *Sed avellere* nemo unquam *potuit. Alii dicunt avulsam basim* præter ipsum signum *a quibusdam fuisse, quique abstulerint* sub signo[2] abierunt, *basi sola potiti. Alii tamen tra*dunt simul ut *signum ipsum abstulerint in agro Tiburti erexere* ad qu*in*-*tum ab urbe miliarium.*

Pugio[y] dictus est, quod *eo* punctim pugnatur. . . . . [PAUL.

. . . . . . no.[z] . . . . [FEST.

1 In ed. Scal. hæc ita extant: '*Pueri impuberis æneum* signum ad Salinas *olim positum fuit qui* signum allatum . . . . *fuisse ferunt.*—2 Fulv. Ursin. et Dac. legunt *sine signo.*

NOTÆ

Ennii: 'Pœni sunt soliti sos sacrificare puellos.' Vide Nonium. In fine versus Plauti ex fabula cui nomen 'Lenones gemini,' pro *olim* Priscianus habet *solent.* In quibusdam editt. est, *Dolet hic puellus sese venum ducier.* Dac.

[u] *Pueri*] Historia ignota nobis. *Ant. Aug.*

Pueri im. . . .] *Puer impubes tantum dicitur. Atta in. . . . id pluribus versibus docet.* Quæ sequuntur, pertinent ad historiam penitus nobis incognitam. Quorum initium plus minus ita conceptum fuisse videtur: Pueri æneum signum ad Salinas positum est: quod signum allatum e. . . . est. Quod sunt conati quidem evellere: nemo unquam potuit. Quærant igitur docti viri. *Jos. Scal.*

Pueri impuberes] Verum est pueros proprie impuberes dictos. Idem Varro. Gell. Sed poëtæ interdum et Oratores *pueros* vocant, qui puberes sunt, ut alibi notavimus. *Dac.*

[x] *Pueri impuberis æneum*] Hæc historia mihi plane ignota. *Idem.*

[y] *Pugio*] Vel a *pungo*, vel a *pugnus*, quod pugno facilius comprehendatur. Prius etymon Festus sequitur. *Idem.*

[z] *. . . . . no. . .*] Hæc non sunt hujus loci; nam ut ex vestigiis odoratus sum, verba sunt Festi de Popilia tribu, unde epitomen suam hanc

. . . . . . sue. . . . .
. . . . . . oque. . . . .
. . . . . . ma. . . . .

Pugnus a punctione,[a] id est, percussione dicitur. [PAUL.

Pugnus a punctione, id est, percussione dictus. [FEST.

Puilia saxa[b] esse ad portum, qui sit secundum Tiberim, ait Fabius Pictor,[3] quem locum putat Labeo dici, ubi fuerit Ficana via Ostiensi ad lapidem undecimum.

Pulcher bos appellatur ad eximiam pinguitudinem perductus.

Pulchralibus,[c] atque cupidiis[4] idem[5] in ea, quæ est de fundo oleario.

Pulchralibus pro pulchris. [PAUL.

Pullariam[d] Plautus dixit manum dextram.

Pullus[e] Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno [FEST.

3 Vet. cod. *lictor.*—4 Vet. cod. *cupidus.* Legit Dac. *Pulchralibus atque cupediis.*—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato.*

NOTÆ

Paulus confecit, 'Popilia tribus a progenitrice traxit vocabulum.' Lege modo: *Popilia tribus a nomine progenitricis traxit vocabulum. Nam consueverunt non solum a viris, sed a fœminis quoque tribus nominare.* Idem.

[a] *Pugnus a punctione . .*] Potius *pugnus* a πυγμὴ, vel a πυκνὸς, densus, quæ fuit Julii Scaligeri sententia. *Idem.*

[b] *Puilia saxa*] Hæc mihi ignota sunt. Ficana Latii urbs: 'Ficulnea vetus' Livio lib. I. *Idem.*

[c] *Pulchralibus*] Lego: *Pulchralibus atque cupediis. Pulchralia* sunt, bellaria. *Idem,* nempe Cato. Quia hæc statim sequebantur post aliud caput ubi Cato laudabatur. Et ita sæpe apud Festum τὸ *idem* ad superiora pertinet. *Idem.*

[d] *Pullariam*] Hæc sunt Pauli. Verba Festi ita in schedis: 'Pullariam manum dextram dixisse videtur Plautus in. . . . .' Pullariam manum dextram Plautus dixit a palpandis tentandisque pullis, id est, pueris: Qualis erat pædiconum protervorum manus, qui pullariam facere dicebantur. Turneb. lib. III. cap. 11. *Idem.*

[e] *Pullus*] Placidus in Glossis: 'Pullum puerum in amoribus, unde Q. Fabius Eburnus, quod natibus fulguratus erat, pullus Jovis dictus est.' Arnob. lib. IV. 'Catamitus rapitur, deliciarum futurus et poculorum custos, et ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius aduritur mollibus, obsignaturque posticis.' Fabium autem illum intellige qui cognominatus Ambustus, toti porro familiæ illud cognomen dedit. Ambusti enim proprie quos Jupiter, 'Fulminis afflavit ventis et contigit igni.' A *puer, puerus,*

cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat. Antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dicebant.

Puer, qui obscœne ab aliquo amabatur, ejus, a [PAUL. quo amatus esset, pullus vocabatur, unde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta [6] esset pullus Jovis appellatus est.

Puls potissimum dabatur [f] pullis in auspiciis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id est, terripavium: pavire [7] enim ferire est: bonum enim augurium esse putabant, si pulli, per quos auspicabantur, comedissent, præsertim si eis edentibus aliquid ab ore decidisset: sin autem omnino non edissent, arbitrabantur periculum imminere.

Puls potissimum datur pullis in auspiciis, quia ex [FEST. *ea necesse decidere in terram aliquid, quod tripudium faceret*, id est, *terripavium, (pavire enim ferire est,) ex quo notionem caperent futuri, nam si pulli per quos auspicabantur* non *edissent, periculum imminere arbitrabantur: at* qui *pavissent, bonum augurium esse putabant, si* tum ex *ore eis edentibus aliquid decidisset.*

Punctatoriolas [g] levis pugnas appellat Cato in ea, quam dixit de re Histriæ militari.

6 Vet. lib. *tacta*.—7 Vet. lib. *pavium: pavire.*

NOTÆ

puerulus, pullus. Nisi malis *pullus*, esse a πῶλος, quod mihi etiam magis placet, nam πῶλος Græcis catamitus, et meretrix. Hesych. πῶλος ἑταῖρα, πώλους γὰρ αὐτὰς ἔλεγον. οἷον Ἀφροδίτης πώλους, ἢ τοὺς νέους, καὶ τὰς νέας, καὶ παρθένους. Id est: 'Pullus, amica: nam pullos eas vocabant: quomodo, Veneris pullos: vel pueros et puellas et virgines.' *Idem.*

[f] *Puls potissimum dabatur*] Tullius in Divinat. 'Quia, cum pulli pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire: terripavium primo, post terripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur: cum offa cecidit ex ore pulli; tum auspicanti tripudium solistimum nuntiant.' Vide 'solistimum.' *Idem.*

[g] *Punctatoriolas*] Melius ut in Ms. *Punctariolas*. A *pungo, Punctum, &c.* Idem.

Punctatoriolas[8] leves pugnas identidem ipse[9] [PAUL. dixit.

Punici dicuntur, non Pœni, quamvis a Phœnice sint oriundi.

*Punici dicun*tur, non Pœni,[10 h] quamvis, *ut ait* [FEST. *Verrius, a Phœnicibus ori*antur, et Punicum bell*um, non*

8 Ms. *Punctariolas*, melius, censente Dac. Vet. lib. *Punitariolas*.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.—10 Ant. Aug. et Dac. scribunt *non Pœnici*.

NOTÆ

h *Punici dicuntur, non Pœni*] Scriberem *non Pœnici*, ut Punicum bellum, *non Pœnicum*: licet *Pœni* et *Punici* a Phœnicibus dicantur aspiratione sublata. Quæ vero hic Festus multis verbis scripsit; nos assequi non potuimus: et fortasse non omnia ad idem verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

Punici] *Punici dicuntur*, non Pœnici, quamvis a *Phœnicib. oriantur*. Et Punicum bell*um, quanquam Pœni appel*lantur. Nam quæ soleb*ant efferre per* Pu longam, Ennius in Pœ extulit, P*œnos dicens, sed corruptum est incuria l*ibrariorum : qui ea quæ *feminino genere dicuntur, scripsit masc*ulino : etiam ipsi Gr*æci ita loquuntur, qui Philolo*gos, philargyros *feminas dicunt*. P*œnos apud Ennium viros putans libra*rius appellari, mut*avit, quod per adjectionem ea* vox explanata non *sit, cum tamen ejusmodi* nomina tam in vi*rili, quam in femineo sexu accipiantur, nam* dicimus tam hic lupus, qu*am hæc lupus ; quin ea, quæ parti*cipia appellantur, quæ *aliquem ordi*nem rerum significant, *et casus*, tempora, personas recipi*unt, utroque genere enunciantur*. Distinximus quæ Festi sunt, ab iis, quæ nostra: ut lectori fidem faciamus, neque nos credere, neque persuadere aliis velle, quæ Festi non sunt, ea esse Festi. Sed imitatus sum homines veterum signorum, ac statuarum studiosos atque admiratores, qui ubi signum marmoreum elegantissime scalptum habent, atque id forte propter vetustatem aliqua parte sui, ut sæpe fit, mutilatum sit, conquirunt peritos artifices, qui a se partem mancam suppleant : omnes, qui illud signum vident, norunt et quid de veteri artificio deperierit, et quid de novo additum sit : tamen id, quod additum est, tanti momenti est sæpenumero, ut absque illo foret, totius signi reliqua proportio ac commensus lateret, atque obscurus esset. Sic in hoc Festi loco fecimus : nam sine illis membris, quæ addidimus, quid ille truncus esset, facile discerni non poterat. Non mediocriter autem studiosos juvimus, quantum judicamus, qui solo prope æquatum ædificium diligentia nostra a fundamentis usque redivivum excitavimus, ac sartum tectum præstitimus. Novum autem non est Ennium Pœnos dixisse, cum de feminis loqueretur, cum et Virgilius quoque dixerit, 'ducente Deo,' cum de Venere intelligeret. Quod Græcorum imitatione fecit, apud quos ὁ θεὸς, καὶ ἡ θεός. Immo potius Homeri, qui de Helena ita scribit Ἰλ. γ. Βῆ δὲ κατασχομένη ἑανῷ ἀργῆτι φαεινῷ, Σιγῇ· πάσας δὲ Τρῳὰς λάθεν· ἦρχε δὲ δαίμων. δαίμων, hoc est, ἡ Ἀφροδίτη. Vellem hæc potius considerasset Macrobius. Hoc enim Virgilius illo loco expressit. Calvus : 'Pollentem-

*Pænicum, quamquam Pœni appel*lantur: nam quæ soleb*ant antiqui efferre per Pu syllabam* longam, Ennius in *Pæ extulit, Pænos dicens, sed est culpa l*ibrariorum, qui ea quæ fe*minino genere dicuntur, scribunt mascu*lino, etiam ipsi Gr*æci ita loquuntur, qui solent Philolo*gos, philargyros *fæminas dicere.* P*ænos putans viros librar*ius appellari mu*tavit quod per adjectionem ab Ennio a* vox explanata non *fuerit, cum tamen ejusmodi fere* nomina etiam in vi*rili, non tantum in fæminino sexu proferantur,* dicimus tam hic lupus, qu*am hæc lupus, quin etiam ea quæ parti*cipia appellantur, quæ *ut plurimum aliquem ordi*nem rerum significant, *et quæ casus, numeros, species,* tempora, personas, recipi*unt, utroque genere enunciantur.*

Punicum quod appellatur,[i] genus *libi translatum a* P*ænis; idem appel*latum *fuit probum, ceteris libis suavissimum* quia *videbatur.* P*unicum etiam dicitur, vestis nomen.* . . .
. . . .
sto. . . . . . .

Punicum genus libi translatum a Pœnis: id etiam [PAUL. appellabant probum, quia erat ceteris suavissimum.

Pupinia tribus ab agro [k] Pupinio.

P*upinia tribus* ab agri nomine *dicta, qui Pupinus* [FEST.

NOTÆ

que Deum Venerem.' Participia istis annumerat: nam amans ἐπίκοινον. Sed melius Græcorum, quam si Latinorum exempla adduxisset. Nam Græci, quamvis distincta participiorum genera per voces habeant, tamen et masculinum attribuunt fœminino, ut Sophocles non semel in Electra: quod Festus quærit, *Pænicum* bellum non dici, sed *Punicum*, sciendum est et Veteres *Pœnicium* dixisse in vetustiss. lege, quæ proxime tempora Punica scripta fuit, POPVLEIS LIBERREIS. QVEI. IN. AFRICA. SVNT QVEI. EORVM. IN. AMEICITIAM. POPVLEI. ROMANEI. BELLO. PŒNICIO PROXVMO. MANSERVNT. *Jos. Scal.*

[i] *Punicum quod appellatur*] Cum ait *Punicum* esse nomen vestis, tunicam intelligere eum puto. Nam ea Pœnorum fuit. Unde 'Tunicata juventus' Ennius de Pœnis. Et Plaut. in Pœnul. 'Homo tunicatus' de Hannone Carthaginiensi. *Dac.*

[k] *Pupinia tribus ab agro*] Quæ infra desunt divinare non possum. Agri Pupinii sive Pupiniensis meminit Cicero contra Rull. et Livius lib. IX. et lib. XXVI. *Papiniam* vocat Varro I. de Agricultura: 'In Papinia neque arbores prolixas, neque vites feraces, neque stramenta crassa videre poteris.' *Pupinam* Valer. Max. ejusque solum sterile ac æstuosissimum dicit. In eo fuere Prata Quintia, trans Tiberim. Vide 'Quintia.' *Idem.*

appellatur circa Tusculum urbem. . . . . .

. . . .

*me*minit evictum.[11] . . . .

. . . . est. . . . .

Pura vestimenta[1] sacerdotes ad sacrificium habebant, id est, non obsita,[12] non fulgurita, non funesta, non maculam habentia. [PAUL.

P*ura vestimenta sacerdotes populi Romani cum sacrificabant habere soliti erant, id est, non ob*sita, *non fulgurita, non funesta, non maculata,* ex *h*ac *causa.*[13] . . . voca. . . . . tiata. . . . . [FEST.

Pure lautum, aqua pura lavatum. [PAUL.

P*ure* lau*tum*[m] *antiqui dicebant, aqua pura lavatum.* . . *ite.* . . *in.* . . . . [FEST.

11 Ed. Scal. *invictum.*—12 Legendum monet Scal. *id est, non obstita.* Vide infra.—13 'Forte supplenda: *ex hac causa quod impura ea vocabant, quæ iis modis erant vitiata*, vel *quibus sacra erant vitiata.*' Dac. Tà *voca . . . tiata* non sunt in ed. Scal.

NOTÆ

[1] *Pura vestimenta*] Lege, *id est, non obstita. Obstitum* est fulguritum: ab eo quod obliquum obstitum dicebant. Fulgura autem duplicia, cœlestia, terrestria. Cœlestium ictus semper obliquus, ut casus semper obliquus. Auctor Plinius lib. II. Porro de puris vestimentis Servius in fragmentis: 'Sane,' inquit, 'in sacris pura vestis appellatur, quæ neque funesta sit, neque maculam habeat ex homine mortuo.' *Jos. Scal.*

Pura vestimenta] Verum *obsita* in schedis infra; et ita legendum, nam quod addit *fulgurita*, idem est quod *obstita*. Nisi scripserit Festus, *Non obstita, id est non fulgurita.* Puræ vestis alibi meminit idem Servius, nempe ad illud XII. Æneid. 'Puraque in veste sacerdos.' 'Impolluta et pura dicitur vestis,' inquit, 'qua festis diebus uti consueverant sacra celebraturi. Ut neque funesta sit, neque fulgurita, neque maculam habeat ex homine mortuo. Est autem linea et purpurea. Purpura maris vicem ad piandum præbet, linum vero fluminis, quia cum vere primum in oriente flumen inundasset sponte sua linum natum esse Plinius secundus dicit.' *Dac.*

[m] . . . . *lau* . . . .] *Pure lautum antiqui dicebant aqua pura lavatum* . . . . *rite* . . . . *in* . . . . Ita schedæ, et forsan hæc vel his similia Festus addiderat, *nam sacerdotes sacra celebraturi rite lavabant vel in mari vel in fluvio.* Notum est illud sacerdotis Romani ad Sabinum bovem Dianæ immolaturum: 'Quidnam tu, hospes, paras,' inquit, 'inceste sacrificium Dianæ facere? Quin

Puri,[a] probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa, ex quibus puri significat, quod in usu spurco [14] non fuerit: probi, quod recte excoctum, purgatumque sit: profani, quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit: sui, quod alienum non sit.

14 Vet. cod. *porco*.

NOTÆ

tu ante vivo perfunderis flumine? Infima valle præfluit Tiberis. Religione tactus hospes, qui omnia, ut prodigio responderet eventus, cuperet rite facta, ex templo descendit ad Tiberim. Interea Romanus immolat Dianæ bovem.' Vide Liv. l. I. sect. 45. *Idem*.

[a] *Puri*] *Manumissio* hic dictum est pro liberatione: ut dicitur liberatio nexi. Est autem manumissio, seu liberatio sacrorum causa, unus ex illis modis, quibus liberabatur heres, qui accepta hereditate tenetur sacris familiæ. Notum enim est veteri jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur: ex quo institutum, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, sed iis essent adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venisset. Igitur præstigiæ excogitatæ, quibus fucus, ut ita dicam, legi fieret. Introducti enim sunt modi, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut emancipatione per æs et libram, adhibito libripende, quæ hic dicitur manumissio sacrorum causa: Cicero II. de legibus: 'Quinetiam cavent, ut cui plus legatum sit, quam sine religione capere liceat, is per æs et libram heredes testamenti solvat: propterea quod eo loco res est ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset:' aut fiebat alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur coëmptio, adhibitis senibus coëmptionalibus, qui asse Caiano, hoc est, nummo sestertio dicis causa ter accepto, et rursus reddito, heredem absolverent: in ea pro Murena: 'Sacra illi' (veteres) 'interire noluerunt: horum ingenio senes ad coëmptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt:' aut denique detestatione, quæ solennibus verbis Calatis comitiis celebrabatur. Gellius libro XV. 'iisdem comitiis, quæ Calata appellari diximus, et sacrorum detestatio, et testamenta fieri solebant.' Quare et Servius Jurisconsultus scripsit librum de sacris detestandis, ubi de jure testamentorum disputabat. Gellius libro VI. capite 12. 'Servius Sulpitius Jurisconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis, qua ratione adductus Testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio.' Corrupte enim in Gellio vulgo editur, *in libro de testamentis secundo*. At ea, quam reposui, est veterum excusorum et calamo exaratorum. Alii erant etiam modi perimendorum sacrorum, ut caput partitionis, in deducendis centum nummis: de quo vide secundo de legibus. Tantum ea ego apposui, quæ declararent, quid manumissio sacrorum causa hic apud Festum, quid item detestatio sacrorum. Neque est, quod quisquam putet, manumissionem sacrorum causa dici, quod Vestalis, et Flamen Dialis exibat patris sui potestate. Nam ii statim sine emancipatione, ac capitis deminutione de

Purime [o] tetinero, purissime tenuero. [PAUL.

*Purime tetinero positum est pro pur*issime tenuero.[15] [FEST.

P*ublicus ager* [p] *dictus quia augurum* publicus est, ut *oscus in Veienti : is enim usu* et jure augurum *est.*

P*rodicere* [q] *diem est prodere,* prodictio namque prod*itio est quæ, ut ait Verrius, in præ*sens valet.

15 Jos. Scal. in marg. suæ ed. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

patris potestate exibant. Neque libet intelligere de eo, quem pater in alienam familiam daret, ut cum eum ex potestate emisisset, postea sacrorum causa manumissio celebraretur: qui enim tertia mancipatione in jure cessi erant a parente, in cujus potestate erant, eodem momento in patris adoptivi sacra transibant, quo e patris naturalis sacris exibant. Apparet autem, qui sacris exsolvebatur auri puri, probi, puti, sui nescio quantum arcæ Pontificum inferre solere. *Jos. Scal.*

Puri] Quæ, quia præclaram solutionis sacrorum et detestationis, neque cuivis obviam cognitionem continent, prudens præterire nolui, etsi ea minus ad hanc manumissionem qua de Festus loquitur. Nam proprie et vere dictam manumissionem Festus intelligit, cum scilicet sacrorum causa servus manumittebatur a domino. Idque satis superque ostendunt quæ supra idem Festus posuit: 'Manumitti dicebatur servus sacrorum causa,' &c. Locum adi. Conjicio autem sacrorum causa manumissum servum dici, cum a domino manumittebatur, ut in familiæ sacra transiret, neque enim id nobis a Veteribus explicatum: pro eo autem *puri, probi, profani, sui auri* 20. Dominus solvebat. *Dac.*

[o] *Purime*] Infra. Duo membra sunt in his reliquiis: in primo quid sit ager publicus disserebatur: nempe quo et augures publici fruebantur, qualis erat qui in agro Veienti erat, nomine Oscus. Videtur autem velle Festus Publicum agrum dictum esse ab auguribus publicis. De quibus Varro: 'Ut nostri augures publici disserunt.' Cicero: 'publici augures signis et auspiciis postea vidento.' *Jos. Scal.*

Purime tetinero] Pro *teneo* dicebant *teno;* unde præteritum *tetini.* Vide infra. 'Tetini, tenui.' *Dac.*

[p] *Publicus ager*] Vide 'oscum.' *Id.*

[q] *Prodicere*] Ita pæne scripserat: *Prodicere diem est prodere,* prodictio namque prod*itio est, quæ in præsens valet:* 'prodicere diem' et 'prodere diem' idem esse supra notavimus. Gellius libro XII. cap. 13. 'Kalendasque mihi prodictas, uti intra eum diem pronunciarem.' Male hodie, *productas.* Jos. Scal.

Prodicere diem est prodere] Vel rescribendum est *Prodicere diem est prædicere, prodictio namque est prædictio:* vel mirum in modum Festus fallitur, et cum eo Scaliger: neque enim 'prodicere diem' idem quod 'prodere.' 'Prodere' est producere, 'prodicere' vero est prædicere, prænunciare. 'Dies prodita' potest esse 'prodicta,' et contra 'prodicta' potest esse 'non prodita.' Vide 'prodidisse.' *Dac.*

Puri menstrio[r] esse dicuntur, qui sacrorum causa toto mense in cærimoniis sunt, id est, puri sint certis rebus carendo.

Puteolos[s] dictos putant ab aquæ calidæ putore: quidam a multitudine[16] puteorum earundem aquarum gratia factorum. [PAUL.

Puteolos[t] *dictos aiunt ab aquæ* caldæ pu*tore: qui-* [FEST. *dam a multitudine puteorum earu*ndem *aquarum gratia factorum.* . . . . . . uer. . . . . cum autem. . . . . vio. . . . . is. . . . . illius.

Puteum *antiqui*[u] *dixerunt unde sumi potest,* inde *puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos.*

16 Vet. lib. *similitudine.*

NOTÆ

[r] *Puri menstrio*] Malim *menstruo*, etsi *i* et *u* facillime commutantur. Vide 'cærimoniarum.' *Idem.*

[s] *Puteolos*] Varro lib. IV. de L. L. 'A puteis oppidum Puteoli, quod sint circa eum locum aquæ frigidæ et calidæ multæ. Nisi a putore potius, quod putidus sit odoribus sæpe ex sulphure et alumine.' Strab. lib. V. *Καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους, ἀπὸ τῶν φρεάτων· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων ἅπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ μέχρι Βαιῶν καὶ τῆς Κυμαίας, ὅτι θείου πλῆρές ἐστι καὶ πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων.* i. 'Urbemque Puteolos denominarunt a puteis; alii a putore aquarum totam istam regionem ad Baias usque et Agrum Cumanum, quod sulphuris plena sit ac ignis, et calidarum aquarum.' Stephanus ab utroque dici censet, a *puteo* et *olere* voce composita: *Δικαιαρχία*, inquit, *πόλις Ἰταλίας· ταύτην δέ φασι κεκλῆσθαι Ποτιόλους· πότια δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ὄλημε δὲ τὸ ὄζειν.* i. 'Dicæarchia urbs Italiæ, quam ferunt Puteolos dictam. Putea enim Romani vocant quæ Græci *φρέατα*, et *olere*, odorem mittere, quod Græci *ὄζειν*.' *Idem.*

[t] *Puteolos*] Ista omnia quæ sequuntur ad idem caput pertinere non puto. De iis igitur amplius quærendum. *Idem.*

[u] *Puteum antiqui*] Media Festi verba findit interjecta Pauli Epitome, quod et alibi factum ostendimus. Conjunge igitur et lege: *Puteum antiqui dixerunt unde sumi potest. Inde puticulos antiquissimum genus sepulturæ appellatos, quod ibi in puteis sepelirentur homines, &c.* Putei idem etymon affert Varro lib. IV. 'Unde sumi potest, puteus.' Sed ineptissimum esse nemo non videt. Addit idem Varro, ut optime ejus locum emendavit Scaliger, 'nisi potius quod Æoles dicebant, *ποτῆρα ἀπὸ τοῦ πότου*, non, ut nunc, *φρέαρ*.' Ait Varro Æoles

Puticuli [x] sunt appellati, quod vetustissimum genus sepulturæ in puteis fuerit, et dicti puticuli, quia ibi cadavera putescerent. [PAUL.

*Puticulos, antiquissimum genus sepulturæ ap*pellatos *quod ibi in puteis sepelirentur homines: qua*lis fuerit *locus, quo nunc cadavera projici solent* extra p*ortam Exquilinam: quæ quod ibi putescerent,* inde p*rius appellatos existimat puti*culos *Ælius Gallus, qui ait antiqui moris fuisse ut patris* familias *in locum publicum extra oppidum mancipia* vilia projic*erent, atque ita projecta, quod ibi* ea putesc*erent, nomen esse factum* **Puticuli.** [FEST.

Putitium [17] [y] Plautus dixit pro stulto. [PAUL.

17 Ed. Scal. *Putitum.*

NOTÆ

dixisse *ποτῆρα* a *potu*, quæ postea *φρέατα*. Et inde dicta *putea* et *putei*. Alii a Latino *potu* cum Isidoro *puteum* deducunt. 'Puteus,' inquit ille lib. XIII. cap. 21. 'est locus defossus ex quo hauritur aqua a potatione dictus.' Quod tamen idem est. Sed omnino *puteus* a profunditate dictus, nempe a Græco *βυθὸς*, quod et alicubi monuit vir magni nominis Ægid. Menagius. A *puteus* diminutive *puticulus*, locus ubi pauperum cadavera sepelibant, non vero, ut Ælius putabat, quod ibi cadavera putescerent. Acro Horatii interp. 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' Antiquissimum autem sepulturæ genus in puteis, id est, fossis, cavernis: auctor Etymologici, *τὸ παλαιὸν*, inquit, *ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς ἔθαπτον, μήτε σιδήρῳ μήτε χαλκῷ κεχρημένοι*. i. 'Antiquitus in cavernis terræ sepelibant, neque ferro neque ære utentes.' Sic Cavernam in usum sepulcri ab Ephron emit Abrahamus, Genes. XXIII. 9. *Καὶ δότω μοι τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, ὅ ἐστιν αὐτῷ, τὸ ὂν ἐν μέρει τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ· ἀργυρίου τοῦ ἀξίου δότω μοι αὐτὸ ἐν ὑμῖν εἰς κτῆσιν μνημείου.* 'Ut det mihi speluncam duplicem quam habet in extrema parte agri sui. Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri.' *Idem.*

x *Puticuli*] Fere ex Varrone emendari potest. Acro: 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' *Jos. Scal.*

Puticuli] Verba Festi sarciri possunt ex iis, quæ Varro scribit de puticulis ultra Esquilias lib. IV. de Ling. Lat. Genere tantum differunt Varro et Festus: ille enim *puticulas*, hic *puticulos* appellat. *Ant. Aug.*

y *Putitium*] Plaut. in Bacchid. 'Quem ego sapere nimio censui plus, quam Thalem; sed is stultior es barbaro Potitio.' Ex his verbis arbitror hoc loco Festum non *Putitum*, neque *Putitium*, sed *Potitium* interpretari. Vocari autem stultum a Plauto, propterea quod, cum ab Hercule ritum sacrificandi accepissent, quinquaginta millibus æris gravis edocuerint

[FEST.] **Putitium**[a] *Plautus dixit stultum:* **Putitio** *stul*tior est barbaro: *id autem ex hac causa: Potitius* ab Hercule *ritum sacrificandi cum accepisset,*[18] *eum* millibus æris *gravis quinquaginta edocuisse dicitur* servos publicos [19] PR. *quo facto* Potitii *intra diem* XXX. cum ejus famili*æ duodecim fuissent, omnes interierunt.*

[PAUL.] **Putus**[a] antiqui dicebant pro puro: unde putatæ vites, et arbores; quod decisis impedimentis remanerent puræ: aurum quoque putatum dici solet, id est, expurgatum, et ratio putata, id est, pura facta.

[FEST.] **Putum** *pro puro*[b] antiquos *dixisse ait, inde putatas vites, quibus* decisum est *id, quod impedimento erat, dici*

18 Ead. ed. 'at Hercule ritum *sacrificandi accepisset.*'—19 Ead. ed. *publicum.*

NOTÆ

servos publicos populi Ro. sed intra dies triginta, familiæ duodecim interierunt. Vide 'Potitium.' *Idem.*

[a] *Putitium*] Ita ego olim has lacunas expleveram ex iis quæ leguntur supra in 'Potitii.' Nunc ita ad verbum schedæ, nisi quod in iis *ritum sacrificandi accepisset*, præterita voce *eum*, quæ necessario supplenda. *Dac.*

Putus] Plaut. in Pseud. 'Purus putus hic sycophanta est:' referri hoc videtur a Festo. *Ant. Aug.*

Putus] *Putum* ait dixisse antiquos, pro *puro*. Unde 'putatæ vites,' quod, cum id, quod impedimento erat, decisum est, remaneant puræ, ut Cornificius ait. Hæc Festus; et ad id utebatur auctoritate Ennii in Alexandro, qui dixerit, 'dimidio purus putus.' Item Plauti ex Pseudolo: 'Purus putus sycophanta est.' Reliqua fere sunt in Epitome. *Jos. Scal.*

[b] *Putum pro puro*] Pauca desunt, sed quæ vix quisquam supplere possit. *Puto*, id est, *puro*, a πείθω, ut *putus* a πιστός. πείθω autem proprie aurum sive argentum exploro. Inde *putare*, purgare, *putare vites* κλαδεύειν, *putumina* κλαδεύματα. *Dac.*

Putum] Incompertum mihi, quid voluerit Festus usque ad illud.... *formon:* duæ lineæ, quæ sequuntur, pertinent ad pedestria auspicia. Et supinitate nescio qua huc translata sunt, cum jam supra suo loco relata sint. Vide post 'Pedestria.' Quod sequitur, manifesto ita fuit: *Parilia sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ domi in stratis, uti pariendo stabiliantur Parilia festa.* Non solum, inquit, rure universorum Parilia sunt, sed et privatorum domi, puta puerperarum. Vide 'superstitionem:' qui dicebant *Palilia*, a Pale Dea deducebant: qui *Parilia*, a pariendo. Porro in stratis, hoc est, in lectis, fœtæ cubabant dicis causa. Eos lectos in atrio sternebant, quos adversos vocabant. Asconius in Miloniana: 'Deinde omni vi janua expugnata, et imagines majorum dejecerunt, et lectulum adversum uxoris ejus Corneliæ, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.' Ex quibus

Cornificius ait, ne*que aliter accepit Ennius cum dixit* in Alexandro. . . . .
dimidio purus p*utus et* P*lautus purus putus hic* sycophanta est. . . . .
. . . . quo certior se. . . . . . .
aurum quoque putatum dici so*let, quod est expurgatum: et ratio putata*, id est, pura fac*ta, ut*. . . . . .
. . . . . *hære*dibus rettulit.

Pegasum[c] *equum* alatum *fuisse tradunt poëtæ: cujus quidem ung*ulam su*scitasse fontem, qui Hippocrene dictus est, traditur sed*. . . . .
. . . . .ersus alia
. . . . *Lu*cina Juno
sa. . . . . formon
. . . . .ta re . . . . . .
. . . . . . se oste. . . . . . .

NOTÆ

apparet in atrio ante januam lectum adversum fuisse. Propertius: 'Si tamen adversum mutarit janua lectum, Sederit et nostro cauta noverca toro.' Hoc est: si alia uxor superinducatur, quæ adversum lectum nostrum mutet, hoc est, sibi non mihi sternat. Nam una quæque matrona domi sibi adversum lectum sternebat. Laberius in Compitalibus: 'Nunc lentus es tu, nunc tu susque deque fers: Materfamilias tua in lecto adverso sedet, Servis sex tantis, vernulis nefariis.' Hoc est, uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet adstantibus improbissimis servulis: neque suspicaris de stupro. Sternebatur etiam lectus Diis conjugalibus Pilumno et Picumno. Servius in schedis: 'Varro Pilumnum et Picumnum infantium Deos esse ait: eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, qui natus est.' Intelligit autem locum Varronis hunc ex lib. II. de vita Po. Rom. 'Natus si erat vitalis, ac sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse: Diis conjugalibus Pilumno et Picumno in ædibus lectus sternebatur.' Ex quibus apparet, alium lectum adversum esse, alium eum, qui Pilumno et Picumno sternebatur. Nemo est antiquitatis paulo studiosior, qui non his redivivis Festi reliquiis lætetur, præsertim de adverso lecto apud Propertium: quod hactenus a nemine indicatum fuerat. *Jos. Scal.*

[c] *Pegasum*] In schedis post *formosa* nihil amplius apparet, certum est: igitur quæ sequuntur aliunde huc esse translata. Duæ quidem postremæ lineæ pertinent ad 'pedestria auspicia,' quod et vidit Scaliger. De Pegaso nota fabula: Ἵππον πτερόεντα vocat Pindar. Et alatum eum propter ejus velocitatem fabulati sunt, quare Homerus etiam semper equos πέτεσθαι dicit. *Dac.*

. . . . . . tonit . . . .

† . . . . . . picia[d] . . . .

. . . . . . terisque. . . . . . .

*Parilia festa sibi observ*anda judicant priv*atim ipsæ quoque puer*peræ administratis u*ti pariendo, ab eis quasi* stabiliantur Parilia f*esta* . . . .

. . . . par*ilia* . . . .

. . . . um in . . . .

Promptum[e] *pro eo quod quis ære paravit* suo videri ait po*situm* . . . .

. . . . .de cujus ære te

. . . . . . *prompt*um triticum in commen*tario tuo retulisti: at* quidam prolatum signifi*care aiunt idem quod p*romptum, sed proprium ait *id dici promptum quod in fu*turum factum sit, cui *significationi penus contrarium est,* cum præsertim aliud *penus, aliud promptuarium* pantoleium appellatur, *ut est apud Plautum Trinumo*.

NOTÆ

d . . . . *picia*] 'Pedestria auspicia arbitrabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.' Vide suo loco. *Idem*.

e *Promptum*] Deinde de verbo *Promptum* agebat: *promptum* significat paratum: deinde utitur testimonio veteris scriptoris, qui dixerit: De cujus ære tute promptum triticum in commentario tuo retulisti. quidam prolatum significare aiunt promptum: sed promptum ait id, *quod in futurum factum sit, cui* . . . . *re, cum præsertim aliud penus, aliud promptuarium panis olei vini appelletur.* In hanc sententiam Festum scripsisse putamus: nam monstrum verbi erat, *pantoleium*, pro *panis, olei, vini*. Jos. Scal.

Promptum] Revera *promptum* est a *promo*, quod a *pro* et *emo*, sumo, capio. Et *promere* est, quod inclusum erat et reconditum proferre. Inde *promptuarium*, quod et promptuaria cella, ubi res ad victum quotidianum necessariæ reconduntur, ut inde mox promantur. Et ita differt a *penu*, ubi res penitus et quasi in penetralibus custoditæ servantur: non satis capio quid Festus velit, cum ait, *promptum id dici proprie;* ita enim legendum, non *proprium, quod in futurum factum sit*. Et non possum quin suspicer aliter Festum scripsisse, nempe, *quod in usuram tractum sit*, ut dicat, id proprie promptum dictum quod ita depromptum est, ut eo mox utantur. Cui contra opponitur *penus*, quod diutius servetur. Et *penus* etiam, id est, penarium, penaria cella, τῷ *promptuarium* contrarium est; ut supra demonstratum. In fine *pantoleium*, quod corruptissimum est, Scaliger emendavit, *panis, olei, vini*. Optime, ut et Fulvius Ursinus. *Dac.*

Polubrum esse existimant,[f] quam *nos Pelvim vocamus*, *cujus eadem* formulaque est *polubri*[20] *teneturque manu sinistra*, ut ejus significatio *docet*.

*Propter*via *appellabant auspicia quæ se propter viam ostentabant* . . . . infir. . . . . . .

Pretet tremonti prætremunt pe.[1] . . . , . .

Pu*blici*[g] *Augures eodem jure cum ceteris auguribus non erant. Nam cum essent augures numero* plures, *publici majestate ceteros anteibant*: origo *vetusta, ideoque obscura. Illud*

20 Legendum monet Dac. *ejus eadem formula quæ est polubri*.—1 *Propterviа appellabant, &c.* Hæc neque in ed. Scal. neque in ed. Dac. 1681. apparent.

NOTÆ

[f] *Polubrum esse existimant*] Lege, *Ejus eadem formula quæ est polubri.* Vide supra 'pollubrum,' a *polluo, pollubrum* vas excipiendæ aquæ manibus abluendis pollutæ. Tenebatur manu sinistra, dextra vero guttus, unde aqua effundebatur. *Idem.*

[g] *Pu.* . . . .] Plane ignoro quid sit. *Jos. Scal.*

Publici Augures] Ita in schedis locum istum se resarcivisse ait Fulvius Ursinus. Quæ desunt in fine puto verba esse ex libris augurum. Augures primum a Romulo instituti numero tres, ex singula tribu singulus. Postea, a Servio Tullio, ut putant, unus additus. Iique quatuor omnes patricii, his quinque alteri ex plebe additi, Q. et Cn. Ogulnii tribuni plebis rogatione: hic numerus mansit usque ad dictaturam Syllæ Felicis, qui sex addidit, et ita quindecim augures facti, neque postea crevit numerus. Eorum autem alii 'majores,' alii 'minores,' sive alii 'privati,' alii 'publici.' *Publici* dicebantur, 'augures publici populi Romani Quiritium.' In vetusto marmore: M. MARCIO. MEMMIO. FURIO. BALBUTIO. CÆCILIANO. PLACIDO. C. V. PONTIFICI MAJORI. AUGURI. PUBLICO. P. R. QUIRITIUM. Et ita distinguebantur a privatis, sive Imperatoris. Nam Imperatores domesticos habebant augures, qui pro eorum salute excubarent et auspicia captarent. Augures primum a Collegio creabantur. Deinde a Collegio ad populi partem quandam selectam jus illud translatum lege, quam tulit Cn. Domitius Ænobarbus, cujus meminit Cicer. II. Agrar. Vellem vero Veterum auctoritate illud Festus confirmasset, quod ait, manifestum esse sorte deligi solitos qui augures publici P. R. Quiritium dicerentur; nullum enim hujus moris vestigium. Immo etiam et observo vel ab Imperatore vel a populo illud honoris gratia concessum, ut augur haberet sacerdotium publicum. Liv. lib. I. sect. 38. 'Inde ab augure, cui deinde honoris ergo publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem,' &c. De templis auguralibus alibi dictum est. In fine *extra urbem* reposuit Fulvius Ursinus, sed omnino Festus scripserat *intra urbem*. Vide supra 'prosimurium.' *Dac.*

manifestum ductu sortis *deligi solitos, qui augures publici. P. R.* Quiritium in *auguralibus dicerentur captabant auspicia templo cœli regionibus designato, quod lituo, qui* quirinalis *appellatur, designabant in pomœrio ex*tra ur*bem*.

. . . .

. . . . . . es faci. . . . . .

. . . . . . fecisti . . . . .

Picus Rex pico ave [h] *utebatur, ut Verrius* ait ob *augurium, a quo sic dictus. Is regem Fat*uum, Faunum *alii quem vocant, et Fatuam procreavit*; et ex *eis Latinus ortus Trojanos summo honore* adfecit ut *etiam eorum regem fugientem Argivos* Æneam *hospicio suscepit, dedit* civitatem, junxit *natam connubio*. . . . .

P*ube præsente*,[i] *est populo præsente συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt omnem populum significant*. . . .

P. . qua [k] . . . .

NOTÆ

[h] *Picus Rex pico ave*] De Pico ave et rege vide suo loco 'Picus.' Picus Aboriginum rex Faunum procreavit et Faunam, sive Fatuum et Fatuam: nam et ita dicebantur. Servius VII. Æneid. 'Quidam Deus est Fatuellus. Hujus uxor est Fatua, iidem sunt Faunus et Fauna,' &c. Faunus e sorore Fauna Latinum suscepit, cujus postea gener Æneas. Etsi, cum Faunus idem Pan Arcas fuerit cujus ab Evandro cultus Latium fuit inlatus, eum in Latio regnasse meræ nugæ ab iis confictæ, qui hoc ignorarunt. *Idem.*

[i] *Pube præsente*] Vide suo loco. *Idem.*

[k] *P. . . .qu.*] De Pio ac Piaculo, et expiationibus fulgurum egisse Festum puto: item pecuniam, quæ erogaretur piaculorum causa, piacularem dictam: edictaque, quæ quid in religiones ob ignorantiam commissum expiari juberent, piacularia dicta: idque referri a Messala in explanatione sacrorum, an auguriorum. Sequebatur deinde: *Pipulum, ploratus*, a pipatu pullorum sumtum. Varro in Aularia: 'Pipulo te differam ante ædes:' id est, convicio, declinatum a pipatu pullorum. Isidorus in Glossis: 'Pipulo, ploratu, convicio.' Reliqua alio pertinebant, de consulibus eorumque lictoribus: puto iis tractatum fuisse de legibus consularibus in cives rogatis, quæ sanciebant pœnam verberum. Nam in fine manifesto hæc scripta fuerunt: *tribus* 35. *aut privilegia irrogare, aut de capite civis statuere, nisi maximo comitiatu vetant* 12. *Tabularum leges, præterquam in veneficos, quique malum carmen incantant: quia ipsi indemnati jure occiduntur.* Notum est quod posui, de capite civis, et de privilegiis ex Ciceronis non paucis locis: pro Sextio, pro domo, et III. de legib. libro. De veneficis et incantatoribus notissimus est Plinii locus lib. XXVIII. c. 2. Indemnatos ait occidi. Quia passim unicuique interficere licebat, ut apparet. *Jos. Scal.*

. susc. . . . .
. dem. . . . .
deci*dit*. . . . .
conc. . . . .
agor. . . . .
eadem . . . .
tera loca . . . .
fulgura sacra. . . . .

Pecunia quæ erogatur[1] *in ludos et spectacula, appellatur lu*carie dicta *e lucis captetur* . in eodem libro. .

. . . .

dixit existimat *cujus opinionis est et Valerius* Messala in explana*tione* 12.

Pipulum[m] *dicebatur* ploratus.

Privilegium sunt *qui*[n] *dicant esse privatum legem. Cicero in oratione quam* scrips*it pro domo sua ad pontifices*. . .

NOTÆ

P. . . . . qu.] De fulgurum expiationibus hic agebat Festus. Atque ita forsan scripserat: *Piacularia quædam sacra Aruspices solent suscipere cum in locum quemdam fulgur decidit.* In sequentibus lubricum iter. Addebat forsan Festus: *Qui locus postea fulguribus ibi conditis sacer habitus est ut et omnis ager, quem calcari nefas est eadem ratione, ut et cetera loca omnia quæ fulgure sacra facta sunt.* Parum me, præfiscine dixero, vel a verbis vel a mente Festi discessisse arbitror, sed de eo, ut de aliis omnibus quæ mea sunt, penes viros doctos judicium esto. Vide 'Bidental.' *Dac.*

[1] *Pecunia quæ erogatur*] Male hic adhæsit fragmentum istud. Vide suo loco. *Idem.*

[m] *Pipulum*] Vide 'Pipatio,' 'Occentassint' et 'Vagulatio.' *Idem.*

[n] *Privilegium sunt qui*] Schedæ: 'Privilegium sunt qui dicant privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro Domo sua ad Pontifices . . . .
viri . . . .
cons . . . .
in eo . . . .
lictores . . . .
istimate. . . . .
consu . . . .
eos autem . . . . . .
nemo. . . . .
judicant feneratores equites, tribuni ærarii condemnant tribus 35. quo jure, quo more, quo exemplo, nominatim legem de capite civis indemnati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant 12. tabularum leges privatis hominibus irrogari. Veneficos quinque et triginta tribus omnino non condemnant, quia ipsi indicta causa occiduntur.' Quæ desunt excitare difficile, neque enim in oratione Ciceronis leguntur illa usque ad *quo jure*. Quæ sequuntur ita hodie apud Ciceronem extant: 'Quo jure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? vetant leges

. . . .
viri . . . .
cons . . . .
in eo. . . . .
lictores . . . .
istimate . . . .
consu . . . .
cos autem. . . . .
nemo . . . .
dicant *senatores equites Trib. Ærarii condemnat.* . .
tribus 35. *quo jure, quo more, quo exemplo* . .
de capite ci . . . . . .
vetant 12. . . . . . .
neficos quinq. . . . . . .
nant, quia ipsi ind. . . . . .

NOTÆ

sacratæ, vetant 12. tabulæ, leges privatis hominibus irrogari, id est enim privilegium.' Reliqua *veneficos quinque et triginta tribus, &c.* nescio an a Cicerone. Porro de *privilegio* monendus est lector, vocem eam aliter a Cicerone et aliis ejusdem fere ævi scriptoribus usurpatam, ac ab Jurisconsultis et aliis, qui Augusti ætatem secuti sunt. Tullii enim et Sallustii ævo *privilegium* semper fuit lex in privati alicujus perniciem perrogata. Cicer. III. de legib. 'Id mirandum, majores adeo in posterum providisse, in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium, quo quid injustius?' Idem paradoxo quarto: 'Familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut si tu in opertum Bonæ Deæ accessisses, exsulares.' Et alibi sæpe. At Augusto posteriores Jurisconsulti, *privilegium* in bonam partem pro lege in privati alicujus gratiam perlata, semper usurparunt. Paulus lib. v. sentent. tit. 12. 'Privilegium Fisci est inter omnes creditores primum locum tenere.' Unde et *privilegia* ejus qui jure singulari fruitur. Quo sensu Galli dicunt *privilége* et *privilégié*. Sed nolim eos imitentur tirones qui Latini sermonis castitatem ambiunt, immo potius Ciceronem et alios Latinitatis principes secuti *privilegium* semper in malam partem ponant, et pro *privilegio*, quomodo eo perperam utuntur Jurisconsulti, perpetuo voces 'jus,' 'gratiam,' 'prærogativam' usurpent. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XV.

QUADRANTAL [a] vocabant antiqui, quam ex [PAUL. Græco ἀμφορὰν dicunt, quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: Anus hæc sitit: quantillum sitit? modica est, capit Quadrantal. Et Cato contra Oppium: Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantibus [1] sexaginta in publicum [2] dedisti, vinum non dedisti.

Quadrata [b] Roma in Palatio ante templum Apollinis [FEST.

1 Ed. Scal. *quadrantilibus*.—2 Vet. cod. *in pulli*.

NOTÆ

[a] *Quadrantal*] Vide 'Publica pondera.' *Ant. Aug.*

Quadrantal] Vas quod capiebat urnas duas, quadraginta et octo sextarios: hoc est, congios 8. heminas 116. Vide Mæcianum de asse. Quadrantal octoginta pondo, nempe octoginta pendebat aquæ libras: congius decem. Vide 'publica pondera.' Quadrantal amphora etiam dictum, sed amphora Romana intelligenda est, alia enim erat amphora, nempe Attica, quæ urnas tres, congios duodecim, sextarios septuaginta duos capiebat. Sextarius autem continet libram cum dimidia, hoc est, uncias octodecim. *Quadrantale* autem, vel *quadrantal*, a quadrata figura nomen traxit. Sed verba Festi sic legenda ex vet. lib. notavit doctiss. Salmasius: *Quadrantal vocabant antiqui amphoram. Quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capiat sextarios.* Dac.

[b] *Quadrata*] Dionys. lib. I. Plutarch. in Romuli, Solin. cap. 2. Romam a Romulo quadratam conditam

dicitur, ubi reposita sunt, quæ solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in

NOTÆ

fuisse, et inde cognomen ductum fuisse, scribunt: ut Quadrata Roma diceretur, urbs prima in Palatini montis radicib. pomerio ducto condita. Vide Tacit. lib. XII. Ita Ennii carmen intelligerem, si per Pompeium liceret. Quod vero sit, ante Apollinis locum quendam ita appellari, id translaticio nomine dictum fuisse crediderim. *Ant. Aug.*

Quadrata Roma] Hic omnino intelligendus est locus ille quem Romulus sibi munivit in summo palatio antequam urbem conderet. Solinus tamen urbem ipsam Romam quadratam dicit: 'Romam,' inquit, 'condidit Romulus, &c. dictaque est primum Roma quadrata, quod ad æquilibrium foret posita.' Sed illum abunde refellit locus iste Festi, cujus ætate Romam illam quadratam in summo palatio extitisse manifestum est. Illud tamen vulgo creditum ansam dedit errori eorum, qui veteris Romæ typum quadrata figura nobis obtrudunt. Sed operæ pretium erit hic ponere doctiss. Salmasii commentationem ad verba Solini: dicit hic Solinus Romam a Romulo conditam quadratamque dictam fuisse quod ad æquilibrium foret posita: quibus verbis patet eum intelligere, totam urbem Romæ qualem Romulus condidit, appellatam esse quadratam, qua in re manifestarie falsus deprehenditur, et ex antiquariis nostris plerique qui ita senserunt. Nam locus Romæ ita dictus in Palatino colle a Romulo ædificatus in quadratam speciem munitus, unde et 'Roma quadrata,' hoc est, *τετράγωνος* est appellatus. Longe igitur errant viri docti, qui scribunt Romam a Romulo quadratam conditam fuisse, et inde cognomen ductum ut 'quadrata Roma' diceretur, urbs prima in Palatini montis radicibus pomœrio ducto condita. Sed Solinum, a quo in errorem inducti videntur, corrigere potius et insectari quam sequi debuerunt. Primum locus ille, qui Romæ quadratæ nomen habuit, non in radicibus Palatini montis, sed in ipso monte constitutus et munitus. Deinde structus fuit a Romulo priusquam urbi condendæ duceret sulcum, cum adhuc inter fratres de loco ubi urbs poneretur dividia ac certamen esset. Plutarch. in vita Romuli: *Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβούλετο κτίζειν τὸν τόπον. Ῥῶμος δὲ χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμορία, νῦν δὲ Πιγνάριον καλεῖται,* 'Romulus igitur Romam quadratam, id est, quadrangularem, condidit, locumque illum volebat extruere. Remus vero locum quendam Aventini montis, qui locus ab illo Remuria dictus est, et nunc vocatur Pignarium.' Uterque locus etiam Romæ extabat tempore Victoris, qui in decima regione urbis, hoc est, in Palatio, 'Romam quadratam' ponit: In decima tertia in Aventino 'Remuriam.' Vide Festum in 'Remonius ager.' Sic et locus in Palatino monte a Romulo in quadratam speciem structus, unde et ipse de condenda urbe auspicatus est, 'Roma quadrata' a Romuli nomine et forma structuræ. Quare non magis urbs fuit Romæ illa quadrata, quam Remuria. Etenim adhuc de urbe condenda et de loco urbis contendebant fratres, cum loca illa alter in Palatino, alter in Aventino monte condiderunt. Post illa cum contentionem suam avium

speciem quadratam. Ejus loci Ennius meminit, cum ait: Et quis extiterat [3] [c] Romæ regnare quadratæ.

3 Vet. cod. *esterat.* Vide Notas.

NOTÆ

judicio remisissent, addicentibus et faventibus Romulo avibus, cœpit ille sulcum ducere urbi constituendæ. Plutarch. Καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ᾗ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι, ὁ Ῥῶμος τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, 'Et cum Romulus fossam foderet qua murum circumducturus erat, Romulus irridens,' &c. Scio Livium scribere lib. I. 'Palatinum a Romulo primum, in quo ipse educatus erat, munitum fuisse.' Sed intelligere illum puto de Roma quadrata quam in illo monte ædificavit, non de urbe nova Roma, quam auspicato postea condidit, et cui pomœrium addidit. Roma quadrata locus fuit in Palatino monte munitus, non urbs Roma, ea figura primum a Romulo posita. Vehementer etiam erravit doctissimus Onuphrius, scribens Romulum urbi novæ a se figura quadrata cum tribus portis positæ pomœrium more Etrusco addidisse, 'ut auctores sunt,' inquit, 'Dionysius, Solinus, Plinius, et Plutarchus.' Ut supra vidimus, Plutarchus aperte distinguit Romam quadratam ab urbe, cujus figuram non quadratam fuisse, sed rotundam verba illa satis ostendunt 'qua murum in orbem erat ducturus.' Plin. Romæ quadratæ non meminit; sed lib. III. cap. 5. scribit urbem Romam a Romulo cum tribus portis aut quatuor relictam. Verum illa Roma longe diversa a Roma quadrata in Palatino monte. Dionysius porro initio lib. XI. ait Romulum Palatium et Capitolium muris et fossa mœnisse. Sed urbem illam eandem fuisse cum Roma quadrata, nusquam dicit Dionysius, immo contrarium ex ejus scriptis elucescit. Gellius lib. XIII. cap. 14. scribit: 'antiquissimum pomœrium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur.' Nam ille dicit non aliam constitutam a Romulo Romam præter eam, quæ quadrata dicta est, nec aliud ab eo institutum pomœrium, quæ sententia hujus Solini est, &c. Deinde: At quod vult Solinus, novam urbem a Romulo conditam, quod figura quadrata esset, dictam fuisse quadratam, nec aliam urbem esse constitutam, id contra omnium auctorum consensum scripsisse illum judico. Quin et Solini temporibus extabat adhuc in monte Palatino locus ille cui nomen Romæ quadratæ Romulus imposuerat. Ut ex hoc loco Festi apparet, &c. *Dac.*

[c] *Et quis extiterat*] Varie emendant viri docti: alii, *Et quis nunc curat Romæ regnare quadratæ.* Scaliger, *Et quibus lex steterat Romæ regnare quadratæ.* Sed sic etiam non plane mihi satisfactum est. Melius, ut videtur, in edit. Merulæ, *Et quis exter erat Romæ regnare quadratæ.* Ita ut de Romanis sermo sit, qui, rapto Romulo, cum neminem Romæ invenirent, quem in Romuli locum sufficerent, despiciunt ecquis exter esset, qui urbi præesse quadratæ posset, &c. Sed omnium optime Salmasius, *Et quis se sperat Romæ regnare quadratæ.* Ex vestigiis veteris scripturæ quam sic liber Fulvii Ursini repræsentat, *Et quis est erat Romæ, &c.* Nam in membranis scriptis sæpe *t* et *p* confundi satis sciunt, qui eas aliquando trac-

Quadruplatores [d] dicebantur, qui eo quæstu se tuebantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio. [PAUL.

. . . . populo [e] . . . [FEST.
. . . ia ca . . . . .
in legum . . . . . . populi
dominatu . . . .

Quadrurbem Athenas [f] Attius appellavit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Pireæo, Sunio.

Quæso,[g] ut significat idem quod rogo, ita quæsere ponitur ab antiquis pro quærere, ut est apud Ennium libro se-

NOTÆ

tant. Et de Tatio, inquit, fortasse loquebatur, qui, cum Capitolium, quod ab initio ceperat, teneret, et Quirinalem collem, etiam Palatini montis, in quo Roma quadrata et regia Romuli, armis se potiturum sperabat. A parte igitur totum montem intellexit poëtarum more. *Idem.*

[d] *Quadruplatores*] Vidend. Ascon. in divinat. et lib. IV. Verrinar. *Ant. Aug.*

Quadruplatores] Ascon. Pedianus in divinat. 'Quadruplatores erant criminum publicorum, in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, assequebantur. Alii dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores qui convicti quadrupli damnari soleant: ut aleæ aut pecuniæ gravioribus usuris fœneratæ quam pro consuetudine, aut ejusmodi aliorum criminum.' Item Verrina III. 'Quadruplatores accusatores sive delatores publicorum criminum sub pœna quadrupli. Sive quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.' Igitur ab illa quarta quæ accusatori pro præmio cedebat dicti *quadruplatores*. Tacit. lib. IV. Annal. 'Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis.' Inde Gloss. 'quadruplatores, συκασταί,' delatores. 'Quadruplor, ἐνδείκνυμι,' defero. *Dac.*

[e] . . . . *populo*] De quadruplatoribus hic agebat Festus, sed ejus verba non possumus assequi, neque ex iis videtur Paulus suam Epitomen confecisse. Ampliorem lacunam repræsentant schedæ: '. . . jus . . . quæ . . . quarum ex legibus quadrupli erat actio. . . . . ibus. . . . . ata. . . . . oem. . . . . . abant. . . eb eo. . . in. . . tis. . . que lictor. . . . . . populo. . . . . . curia calabra. . . . . m legum. . . . . . . in populi dominatu.' Et hic certe locus dignus est in quo se exerceant sagaciores. *Idem.*

[f] *Quadrurbem Athenas*] Quod ex quatuor vicis, quos alii Piræum, Phalereum, Xypeteum, Thymætam. Male: *Quadrurbem* enim τετράπολιν dixerunt Œnoën, Probalynthum, Tricorythum, et Marathonem, quatuor Atticæ populos. Vide Meurs. de fortuna Attica. Neque quatuor tantum, sed omnino duodecim urbes in unas Athenas Theseum contraxisse tradit Strabo. Ubi per urbes vicos intelligit. *Idem.*

[g] *Quæso*] Versus Ennii de Anco Martio accipiendi sunt, qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. *Ostia munita est, idem loca navibu' polchreis*

cundo: Ostia munita est[h] idem loca navibus pulchris Munda[4] facit, nautisque mari quæsentibus vitam: et in Cresphonte: ducit me uxorem liberorum sibi quæsendum gratia:[5] et in Andromeda: liberum quæsendum causa familiæ matrem tuæ.

Quæso significat id quod rogo: quæsere tamen [PAUL. Ennius pro quærere posuit.

Quæstores[i] *dicebantur, quod quærerent de rebus* [FEST. capitalibus, unde *qui talia quærunt quæstores parricidi* appellantur.

Quamde[k] pro quam usos esse antiquos cum multi Veteres testimonio sunt, tum est Livius[6] in primo: Juppiter, ut

4 Vet. cod. *Mundo.*—5 Hunc vs. ita legendum monet Scal. *Ducit me uxorem sibi liberum quæsendum gratia.*—6 Vet. cod. *tamen hujus.* Vide Notas.

NOTÆ

Munda facit, nauteisque mari quæsentibu' vitam. Jos. Scal.

Quæso] *Quæso* et *quæro* idem apud Veteres. Plaut. 'Quæse adveniente morbo nunc medicum tibi, Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es. Edepol hominem te miserum! medicum quærita.' Ubi *quæse* pro *quære*. *Quæsere* etiam pro *orare*, poscere, dixit idem Plaut. Bacchid. II. 11. 'Mirum est me, ut redeam, te opere tanto quæsere.' *Dac.*

[h] *Ostia munita est*] De Anco Martio qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. Vide in voce 'mundus.' *Idem.*

[i] *Quæstores*] De Quæstoribus paricis, sive parricidii, vide 'Parici.' Horum mentionem fieri in duodecim tabulis scribit Pomponius sub titulo de origine juris. *Ant. Aug.*

Quæstores] Quæstores creabantur, qui cognoscerent de rebus capitalibus, unde et Quæstores paricidi appellantur. *Jos. Scal.*

Quæstores] Ulpianus: 'Et a genere quærendi, quæstores initio dictos, et Junius, et Trebatius, et Fenestella scribunt.' Initio autem proprie dicti *quæstores*, qui ærario præessent, dicti 'quod inquirendæ et conservandæ pecuniæ causa creati erant,' ut ait Pompon. leg. 2. § 22. de origine juris. Inde postea *quæstores* quos vulgo, *des Lieutenants Criminels.* Vide 'parici.' *Dac.*

[k] *Quamde*] Corruptissima quæ hic sunt, ex vestigiis priscæ scripturæ ita emendato: *cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo, &c.* In versu Ennii *Juppiter* est θαυμαστικὸν, ut in illo: 'Juppiter, ut tristi lumina sæpe manu.' Et: 'Doctis, Juppiter, et laboriosis.' Porro et quamde in illis Saturniis versibus legitur, 'Namque nehilum pejus macerat humanum, Quamde mare sævum. Vires quoi sunt magnæ, Topper confringent inportunæ undæ.' *Jos. Scal.*

Quamde] In Schedis: 'Quamde pro quam usos esse antiquos cum multi veteres testimonio sunt, tamen hujus in primo,' &c. quæ propius ad veram scripturam accedunt, legendum enim, ut viris doctis jam diu

muro fretus magis quam de manus impe . . . . secundo: Quamde tuas omnis legiones, ac popularis. Et Lucretius: Clarus ob obscuram[1] linguam magis inter inanes. Quamde gravis tergajos [7] qui vera requirunt.

Quamde pro quam dicebant antiqui. [PAUL.

Quam mox significat, quam cito: sed si per se po- [FEST. nas mox, significabit paulo post, vel postea. .

Quando cum gravi voce pronunciatur, significat [PAUL. quod, quoniam; et est conjunctio: quando acuto accentu, est temporis adverbium.

Quando[m] *cum gravi voce pro*nuntiatur significat [FEST. *quod, quoniam, et est conjunctio*, ut Plautus in Me*næchmis*: *Ideo quia* mensam, quando edo, detergeo: et in Pseudolo: Dabo, quando erit. Ducito, quando habebis. Et Ennius libro sextodecimo: Nox quando mediis signis

7 Vet. lib. *Graius inter Graios.*

NOTÆ

animadversum: *Cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo: Quamde tuas omneis legiones ac populares.* 'Si qui tamen hic *Livium* pro Ennio legi malint, non admodum pugnabo,' inquit Merula, 'cum Livius etiam gesta populi Rom. libris decem et octo conscripserit, qui annales Liviani vocantur.' Sed de Annalibus Livianis abunde infra. Interim hic *Ennium* legi debere certum est. Et in versu: *Juppiter, haud muro fretus magi' quamde manus vi*: verba Romuli forsan optantis, ut Pop. Rom. se non muro magis quam viribus et audacia tueatur. *Dac.*

[1] *Clarus ob obscuram*] Lege ut in editt. *Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes Quamde gravis inter Graios qui vera requirunt. Quamde* autem, quia in illis *tam, quam, jam*, et aliis addebant *e*, et *d* postea insertum. *Idem.*

[m] *Quando*] Verbis Festi pauca desunt: sed omnia exempla videntur ad tempus pertinere: ideo miror, unde Paulus Epitomen confecerit, nisi meliorem librum, quod ex aliis cognosco, habuerit. Plauti versus refertur ex Menæchmis: 'Ideo, quia mensam, quando edo, detergeo.' *Ant. Aug.*

Quando] Exempla Plauti, quæ Festus adducit, plane contrarium probant, quare omnino aliter legendum est: nempe: *Quando, cum gravi voce pronunciatur, significat quoniam. Acuta vero est temporis adverbium, ut Plautus in Menæchmis, &c.* Neque enim in verbis Plauti τὸ *quando* significat *quoniam*, sed *quum, &c.* Nihil certius. Quod ait autem ultima acuta, vel gravi, vide notata in 'lustrum,' 'ergo,' 'modo.' *Dac.*

præcincta volabit. In duodecimo quidem [n] cum litera E ultima [8] scribitur, ideinque significat.

Quando rex [o] *comitiavit fas: sic notatum esse diem in fastis in*

8 Ed. Scal. *cum C litera ultima.*

NOTÆ

[n] *In duodecimo quidem*] Quod ait Festus Ennium in 12. annal. *quande* ultima litera E posuisse, pro *quando*, id in incerto est, cum perierit locus ille unde hoc Festus adduxit. Ubi tantum legitur, *quande*....... quamde pro quam fortasse. Certum tamen est dixisse Veteres *quande* pro *quando*, ut 'numere' pro 'numero.' *Idem.*

[o] *Quando rex*] Bis notatur hic dies in fastis 9. Kal. Apr. et 9. Kal. Jun. licet Ovidius mense Martio illum ponere fuerit oblitus; de hoc vero, lib. v. Fastorum ita scripserit: 'Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Ex quibus verbis ignorasse videtur, quid quatuor hæ notæ Q. R. C. F. significarent. Cum tamen Varro lib. v. de Ling. Lat. hæc, et alia omnia, quæ in fastis erant, fuerit interpretatus. Nos vero quid Festi dimidiati versiculi significent, ignoramus. *Ant. Aug.*

Quando rex comitiavit, fas] Puto totum hoc notis scribi debere, quibus in Fastis. Q. REX. C. F. et quod sequitur. Q. ST. D. F. *Ful. Ursin.*

Quando Rex] In his deploratis ruderibus tantum deprehendere possumus, hujus diei, qui in fastis notatur, Q. REX. C. FAS, anteriorem partem nefas esse, posteriorem fas. Quod recte Varro dixit: 'ad id tempus, nefas:' significans anteriorem, et 'ab eo fas:' notans posteriorem. Dies nefastus priore vel anteriore parte notabatur NP. vel NEP. vide supra 'Nefasti.' Notabatur et NF. PR. quod quidam interpretantur, 'Nefas prætori:' quod ego non sequar. Additur in fine: 'siquis alius pro Rege dicat ad comitia, puta Pontifex, tam is dies.'.... utrum intelligat Fas an Nefas, nescio. Porro in Fastis marmoreis, qui extant Romæ, invenio bis notatum hunc diem 9. Kal. April. item 9. Kal. Junii. Nemo, quod sciam, explicavit, quis esset mos hujus diei, qui ritus, quæ antiquitas. Sciendum Regi sacrorum neque magistratum gerere, neque verba ad populum habere fas fuisse: propterea in comitium ire illi non licebat, nisi hoc die, qui notatus est in fastis: ibat enim in comitium sacrificii causa, quo properanter patrato protinus fuga se e comitio eripiebat. Plutarchus: ἔστι γοῦν τὶς ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Varro: 'Dies, qui vocatur sic, Quando Rex comitiavit, fas: dictus ab eo, quod eo die Rex sacrificulus dicat ad comitium.' Si a docto viro quæram, quid sit 'dicere ad comitium,' sane non agnoscet Latinum hoc genus loquendi: et profecto ineptum est. Legendum enim, *itat ad comitium.* Ita loquitur alibi, 'milites appellant latrones, quod itent, uti milites, cum ferro.' Quare ob id alii aliter notas, quæ legebantur in fastis, interpretabantur: Q. R. C. F. 'Quando Rex comitio fugit.' Quod Ovidius manifesto nos docet: 'Quatuor inde notis locus est: quibus ordine

honorem *regis sacrorum, aiunt qui de feriis* Menstrui scripserunt, *quæ nonis Februarii in Curia a* Rege dicuntur: *eæ vero a multis scriptoribus* traditæ sunt, *nam quo die rex in Comitium venit ejus* pars anterior *nefas habetur; contra autem* posterior *fas: quia sacris peractis inde abit, quod* si quis alius pro Rege [p] *eo die in comitio fecerit, puta, Pontifex,* tum hic dies *totus est fastus.*

QUANDO REX COMITIAVIT FAS, in fastis notari [PAUL. solet, et hoc videtur significare, quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.[q]

NOTÆ

lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Utrumque enim complexus est: 'Quando Rex comitiavit:' hic enim est mos sacri, quod faciebat in comitio: 'et Quando Rex comitio fugit.' Tangit enim fugam Regis e comitio. Plutarchus: ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Quid certius hoc testimonio? At Paulus, *Quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.* Immo, quando rebus divinis perfectis abit e comitio: quare ejus commentitiæ causæ in ruderibus Festi ne vestigium quidem apparet. At quid aiunt docti viri? Ovidium ignorasse quid sibi vellent illæ literæ singulares: quasi fas sit doctissimum poëtam ignorare, quod formularios, leguleios, litigantes, ac minimos quosque de fæce Numæ scire oportuit. Nam de Regifugio ipsum non intellexisse, testis erit ipsemet, qui de eo in mense Februario ante tractaverat. *Jos. Scal.*

Quando rex comitiavit fas] In verbis Festi legendum, *comitiasit*, id est, 'comitiaverit.' Quod et Fulvio Ursino etiam placet. Item *feriis menstruis:* quia *s* litera τοῦ *menstruis* periit propter initialem illam *s* τοῦ *scripserat*. Item *edicuntur* pro *dicuntur*, quia *e* cum præcedente *e* τοῦ *rege* cohæsit. Et ita semper Varro: 'Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit.' Item: 'Harum rerum vestigia apparent in sacris nonalibus in arce quod tunc ferias primas menstruas quæ futuræ sunt eo mense Rex edicit.' *Dac.*

p *Quod si quis alius pro Rege, &c.*] Ait Festus, si quis alius, puta pontifex, pro rege in comitio sacrificaverit, tunc totum diem fastum esse. Sed cum illius diei pars anterior nefasta fuerit, qui fieri potest, ut alio, pro rege, in comitio sacrificante, pars illa diei, quæ jam nefasta, elapsa est, eadem iterum fasta sit? Vel hoc certe necessario evincit rescribendum esse *Hic dies totus nefastus.* Nihil certius. Diei illius pars posterior fasta erat in gratiam Regis sacrificuli, qui in comitio fecerat. Sed si alius in comitio fecisset, dies solidus nefastus, quia nulli alii præterquam Regi sacrorum jus illud concessum erat, ut e nefasto fastum facere posset. *Idem.*

q *Divinis rebus perfectis in comitium venit*] Dicendum potius fuit *divinis rebus perfectis e comitio fugit.* Nam, cum Rex in comitio sacra faceret, sacris perfectis in comitium ire qui potuisset? Festum non intellexit barbarus mutilator. *Idem.*

QUANDO STERCUS[r] DELATUM FAS, eodem modo in fastis notatur dies, quo stercus purgatur ab æde Vestæ.

Quando stercus delatum fas, eo*dem modo in fastis* [FEST. *notatur die*s, qui talis est, ut *ædis Vestæ in eo die purgetur* stercusque in alvum ca*pitolinum ex æde Vestæ deferant*: cum id factum sit, *tunc prætori fas*.9

Quartarios[s] appellabant antiqui muliones mercenarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius; porro homines nequam malus ut quartarius cippos colligere omnes.

Quartarios appellabant muliones mercenarios, [PAUL. quod quartam partem capiebant quæstus.

Quatenus[t] significat qua fine; ut hactenus, hac fine: quatinus, vero, quoniam: sed antiqui quatenos[u] dicebant.

9 Ead. ed. *tunc prætori liceat fari tria verba*. Vide Notas.

NOTÆ

r *Quando stercus*] Infra: *Quando stercus delatum, fas: eodem modo in fastis notatur dies: qui talis est, ut ædis Vestæ purgetur, stercusque in clivum Capitolinum deferatur: cum id factum sit, tum est Prætori fas*. Jos. Scal.

Quando stercus delatum fas] Varro lib. v. de L. L. 'Dies qui vocatur, Quando stercus delatum fas, ab eo appellatus, quod eo die ex æde Vestæ stercus everritur et per Capitolinum clivum in locum defertur certum.' Hujus dieì meminit Ovid. qui illum 17. Kal. Jul. esse dicit lib. VI. Fast. 'Tertia nox veniet, qua tu, Dodoni Thyene, Stabis Agenorei fronte videnda bovis. Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ, Tybri, per Etruscas in mare mittis aquas.' Vide infra 'stercus.' *Dac.*

Quando stercus delatum fas] Recte opinatur Fulv. Ursinus hic desiderari quatuor illas notas Q. S. D. F. et Festum scripsisse Q. *S. D. F. Id est, Quando stercus delatum fas*. Vel potius: *Quando stercus delatum fas, Q. S. D. F. eodem modo in fastis, &c.* Idem etiam pro *alvum* optime *clivum*, quod probatur ex loco Varronis quem supra afferimus. *Idem.*

s *Quartarios*] Lege ita versum Lucilianum: *Porro homines nequam, malus ut quartariu' cippos Collisere omnes.* Notum est cippos sepulcrorum olim secundum vias publicas fuisse. Itaque facile collidebantur a mulis sagmariis, cum ea præterirent. *Jos. Scal.*

t *Quatenus*] *Qua fine, ut hactenus, hac fine.* Chilo apud Gellium lib. I. cap. 3. 'Hac fine ames tanquam forte fortuna osurus, hac itidem tenus oderis, tanquam fortasse post amaturus.' Addit Festus Veteres *quatenus* inter et *quatinus* illud discrimen posuisse, ut *quatenus* 'qua fine,' *quatinus* vero 'quoniam' significaret. Sed illud observatum non fuisse e veteribus libris colligere est, immo

Quatenus significat qua fine; ut hactenus, hac fine. [FEST. At quatinus, quoniam. Sed antiqui quatenos [10] dicebant, ut Scipio Africanus in ea oratione, quam scripsit postquam ex Africa rediit: Uti negotium natum erat; quatenos castra nostra ita munita erant, ut posses partem exercitus abducere.

Quatere,[x] suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, non ut Verrius putat, ferire; cum id ipsum verbum concutere ex præpositione, quæ est con, et quatere, sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quatere, suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, et interdum concutere: quin et id ipsum verbum concutere ex quatere sit compositum: quassare autem est sæpe quatere. [PAUL.

Quaxare [11] [y] ranæ dicuntur cum vocem mittunt. [FEST.

Quercus [z] dicitur, quod id genus arboris grave sit, [PAUL.

10 Vet. lib. *quatenoc.*—11 Vet. lib. *Quoaxare.*

NOTÆ

et cum literarum *e* et *i* tritissima fuerit commutatio, antiquos utraque significatione indistincte scripsisse certum est, sic 'protenus' et 'protinus.' *Dac.*

[u] *Sed antiqui quatenos*] Nam *o* et *u* Veteres confundebant: sic 'consol' scribebant pro 'consul:' 'fontes,' 'funtes:' 'frondes,' 'frundes:' sic 'Hecoba,' 'Notrix,' 'Culchides,' 'Pulyxena.' Vide Quintilian. lib. I. cap. 4. *Idem.*

[x] *Quatere*] Innuit *quatere* de repetito sæpius motu potius dici. Ferire de solo ictu. *Idem.*

[y] *Quaxare*] Glossæ: 'Quassat, ὅταν φωνεῖ βάτραχος.' *Jos. Scal.*

Quaxare] Contracte pro *coaxare*, a *coax, coax*, Aristoph. in Ranis. Et apud Hesych. 'coax, Rana.' *Dac.*

[z] *Quercus*] *Querquera* febris, dura ac gravis: quam quidam a *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia tremorem ejusmodi *κάρκαρον* vocant: unde dici etiam Carcerem. Plautus in Frivolaria: 'is mihi erat bilis querquera, tussis.' Lucilius: 'jactans me, ut febris querquera.' Et alibi: 'Querquera consequitur febris, capitisque dolores.' Hæc Festus. Adde ad ejus sententiam confirmandam Homericum: *κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσι.* Vide Grammaticos. *Jos. Scal.*

Quercus] A *καρχαλέος*, ut volunt, exasperatus. Sed mihi non persuadent, qui sciam potius *quercus* dici a Græco *κάχρυς*, glans, pilula, nam inter Cachryphora *quercus* numeratur a Theophrast. lib. III. *κάχρυς* ergo

ac durum, tum etiam in ingentem evadat amplitudinem: querqueram enim gravem et magnam quidam putant dici.

Querq*ueram*[12] [a] *febrem, gravem et magnam:* nam quidam querc*um dictam volunt, quod id genus* arboris, cum grav*e sit, ac durum, tum etiam in* ingentem evadat *altitudinem. Aurelius autem* Opilius frigid*am* a*it dici, et cum horrore tremen*tem. Santra eam ex *Græco deducit, qui tremo*rem ejusmodi *κάρκαρον dicunt. Unde dici* etiam carcerem [b] Plaut*us in Frivolaria: Is mihi* erat bilis querquera *tussis. Lucilius libro* jactans me ut feb*ris querquera ter*ret, alibi querqu*era consequitur febris capitisque dolores.* [FEST.

Querqueram, frigidam cum tremore a Græco κάρκηρα, certum est dici: unde et carcer. Lucilius: Jactans [PAUL.

12 Vide Not. inf.

NOTÆ

transpositis literis et mutato *a* in *e* *κέρχος*, et χ in κ *χέρκυς*, *quercus*. Dac.

[a] *Querque...*] Hæc videntur pertinere ad utrumque verbum *Quercus* et *Querqueram*. Ant. Aug.

Querqueram] Priscian. lib. VI. refert Plautum in Frivolaria scripsisse: 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' *Idem.*

Querqueram] Addenda vox, *febrem.* L. m. habet Κάρκαρα. *Ful. Ursin.*

Querqueram febrem] Arnob. lib. I. 'Vitiligines querqueras, atque intercutes morbos.' Minutius Felix habet *quequerum*, ut et Gellius, Apuleius. Videlicet *querquerus* adjective dici certum est. Ergo cum dicitur *querquerum*, subintelligitur *febrem*. Et cum *querquerum*, subintelligitur *morbum*. *Querquerus* autem a *quercu*. Vel, ut Santra, a *κάρκαρος*, horror, tremor. Ad cujus sententiam confirmandam facit illud Homeri Iliad. V. *κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν Ὀρνυμένων ἄμυδις*, 'Tremebat autem terra pedibus ruentium confertim.' Sed hæc omnia meræ nugæ: cur et unde *febris* dicatur *querquera*, nemo adhuc docuit. *Querquerus* est a *κερχαλέος* quod a *κέρχω* Nam *κερχαλέον* Hesych. exponit *σκληρὸν, ξηρὸν, διψαλέον*, 'grave,' 'aridum,' 'siticulosum,' quæ omnia febri mere congruunt, quæ præ siccitate ravim et tussim creat. Id enim vere est *κερχαλέον*. Quare Plaut. Tussim jungit cum querquera. 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' Ergo *Cerchaleos*, *cerchelos*, *cercheros*, *cercherus*, *querquerus*. Dac.

[b] *Etiam carcerem*] A Græco *κάρκαρος carcerem* etiam Santra dici existimavit. An quia horrorem *carcer* incutit? Sed forsan erit a *κάρκαρος*, non qua tremorem, sed qua *δεσμοὺς*, vincula, significat. Κάρκαροι enim *δεσμοί*, Hesych. Scaliger deducit a *κάρκαρα*, *μάνδραι*, speluncæ. *Idem.*

me, ut febris querquera consequitur (febris) capitisque dolores. Item Plautus: Is mihi erat bilis querqueratus.

Querquetulanæ dicebantur nymphæ querqueto virescenti præsidentes.

Querquetulanæ viræ [13] [c] putantur significari nymphæ præsidentes querqueto virescenti, quod genus silvæ indicant fuisse intra portam, quæ ab eo dicta sit Querquetularia. Sed fœminas antiqui [d] quas sciens dicimus, viras appellabant:[14] unde adhuc permanent virgines, et viragines. [FEST.

Querquetularia [e] porta Romæ dicta, quod querquetum intra muros urbis juxta se habuerit. [PAUL.

Ques [f] antiqui dixerunt: inde declinatum remanet dativo casu, quibus; Qui adhuc item Queis [15] facit, ut isti istis, illi illis. [FEST.

Quianam [g] pro quare, et cur, positum, et apud antiquos, ut

13 Ed. Scal. *utræ*.—14 Scal. legendum monet *Sed fœminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Vir doct. in marg. ed. Scal. pro *sciens* conjicit *sagas*.—15 Ead. ed. *quibus; nam Qui adhuc item Queis*. Pro *Queis* vet. cod. *qui*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *quis*.

NOTÆ

[c] *Querquetulanæ viræ*] A querceto querquetulanæ nymphæ, quæ non aliæ sunt quam quæ Græcis Hamadryades, quod simul cum *drusi*, id est, quercubus, et vivant et intereant. De iis vide insignem locum Callimach. Hym. in Delum. Earum Sacellum Romæ 'querquetulanum' dictum. Varro lib. IV. *Idem*.

[d] *Sed fœminas antiqui*] Lege: *Sed feminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Quæ, inquit, nunc fœminæ a nobis dicuntur, eæ viræ dicebantur. Neque immerito, cum masculinum sit vir. Ita enim et utrumque sexum formant Hebræi, *Is*, vir: *issa*, virà, hoc est, fœmina. *Scal.* Quare in versione Græca Geneseos de Eva, κληθήσεται γυνὴ, &c. melius scriptum fuisset, κληθήσεται ἀνδρὶς, sive potius ἄνειρα. Analogiam servavit Gallicus interpres, *on la nommera homesse*. Idem.

[e] *Querquetularia*] Eadem *querquetulana* dicta. Prope viminalem fuisse videtur indicare Plin. lib. XVI. Nunc in vinetis jacet clausa, et ad eam per viginti gradus ascendimus. *Idem*.

[f] *Ques*] Pluralis pro *qui*. Ennius: 'Decem coclites ques montibus summis Ripeis fodere.' *Idem*.

[g] *Quianam*] In versu Ennii deest monosyllabum verbum, quale est *heu*, vel *o*. Sic Virg. Æn. v. 13. 'Heu! quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?' *Ant. Aug.*

Nævium in carmine Punici belli: Summe Deum regnator quianam genus isti: et in satyra: Quianam Saturnium populum pepulisti. Et Ennius in libro septimo: Quianam dictis nostris sententia flexa est.[16]

Quianam pro quare, et cur, ponitur. Ennius: [PAUL. Quianam dictis nostris sententia flexa est.

Quid nisi[h] usurpavisse antiquos testis est Afranius [FEST. in Epistula: me auctore mater abstinebis: quid nisi?

Quietalus[17] [i] ab antiquis dicebatur Orcus.

Qui hoc censetis,[k] illuc transite, qui alia omnia in hanc partem: his verbis præit, ominis videlicet causa, ne dicat, qui non censetis.

Quincentum[l] et producta prima syllaba, et per C literam usurpant[18] antiqui, quod postea levius visum est, ita ut nunc dicimus pronunciari.

16 'Lege ita Nævianum Saturnium: *Summe Deum regnator, quianam genuisti?* Enniano versui deest syllaba *heu*: *Heu! quianam dictis nostris sententia flexa est.*' Jos. Scal.—17 Mss. habent *Quietalis*.—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *usurpabant*.

NOTÆ

[h] *Quid nisi*] Pro *quid ni*. *Ni* enim decurtatum ex *nisi*, quod est pro *si non*. Dac.

[i] *Quietalus*] A *quiete*, quod ibi mortui quiescant. *Idem*.

[k] *Qui hoc censetis*] Hæc verba dicebantur in Senatu ab eo magistratu, qui retulerat aliqua de re ad Senatum, ut per discessionem Senatus consultum faceret. Cic. lib. I. epist. 2. 'de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia.' Vide Gell. lib. XIV. cap. 7. *Ant. Aug.*

Qui hoc censetis] In Senatus consulto per discessionem faciendo moris erat, ut consul, aut is qui cum insignibus imperii vel lictoribus erat, cum qua de causa Senatum convocaret, retulisset, his verbis sententias rogaret: QUI HOC CENSETIS, ILLUC TRANSITE: QUI ALIA OMNIA, IN HANC PARTEM. Ominis autem causa ita loquebatur, *qui alia omnia*, ne diceret, *qui contrarium*. Vel, qui aliter censetis, quod tamen ipsum significat, sed CONTRARIUM vel ALITER ut mali ominis verbum fugiebat. Hinc illud Hirtii lib. VIII. de bello Gallico: 'Discessionem faciente Marcello, Senatus frequens in alia omnia transiit.' Fuse hunc morem explicat Plin. epist. 14. lib. VIII. Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias, cum ita discessionem fieri jubet: QUI HÆC CENSETIS, IN HANC PARTEM, QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? *Dac.*

[l] *Quincentum*] Ut 'ducenta,' 'trecenta,' 'sexcenta.' Sed postea quia post n male sonat *c*, *εὐφωνίας* causa *c* in *g* mutatum, et 'quingentum' dici cœptum est. *Idem.*

Quinquatrus [m] appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his [19] celebrantur: qui scilicet errant, tam Hercule, quam qui triduo Saturnalia, et totidem diebus Compitalia; nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra; forma autem vocabuli ejus, exemplo multorum populorum Italicorum, enuntiata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus: ut apud Tusculanos Triatrus, et Sexatrus, et Septenatrus, et Faliscos Decimatrus. Minervæ autem dicatum eum diem existimant, quod eo die ædis ejus in Aventino consecrata est.

Quinquatrus festivus dies dictus, quod post diem quintam Iduum celebraretur, ut triatrus, et sexatrus, et septimatrus, et decimatrus. [PAUL.

19 Pro *qui fere his* scribendum monet Ant. Aug. *quibus feriæ*, vel *qui feriis*. Improbant Scal. et Dac.

NOTÆ

m *Quinquatrus*] Pro *qui fere his* scribe *quibus feriæ:* vel *qui feriis*. Vidend. Varro lib. v. Ovid. lib. III. Macrob. lib. I. *Ant. Aug.*

Quinquatrus] Cave sentias cum iis, qui mutandum censent *qui fere his* in *quibus feriæ*. Nihil enim facilius hac lectione. *Jos. Scal.*

Quinquatrus] Unicus tantum dies Minervæ sacer, sic dictus, quod esset post diem quintum Idus mensis Martii. Ut 'triatrus' post tertium, post sextum 'sexatrus.' Varr. lib. v. 'Quinquatrus hic dies unus a nominis errore observatur, proinde ut sint quinque, dictus ab Tusculanis. Post diem sextum eidus similiter vocatur sexatrus, et post diem septimum septimatrus. Sic hic quod erat post diem quintum eidus, quinquatrus.' Aliter tamen Ovid. III. Fast. 'Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ, Nominaque a junctis quinque diebus habet. Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. Causa, quod est illa nata Minerva die. Altera, tresque super strata celebrantur arena; Ensibus exertis bellica læta Dea est.' Quare, ut discrimen illud componatur, dicendum puto, primis temporibus unicum tantum diem festum fuisse, et dictum 'Quinquatrus:' postea vero in plures prolatum, eosque dictos 'quinquatres' et 'quinquatria.' Sic 'panathenæa,' quæ sunt Romanorum quinquatria, initio uno tantum die celebrata. Deinde pluribus. Fuere et aliæ quinquatrus Idibus Juniis dictæ 'Minusculæ quinquatrus.' Vide 'Minusculæ.' In verbis Festi pro *qui fere his celebrantur*, legebat vir doctissimus, *quibus feriæ celebrantur:* sed nihil mutandum, ut optime monuit Scaliger, nihil enim facilius hac lectione. Ait Festus quosdam existimare, *Quinquatrus* dictas a numero dierum, qui in his quinquatribus celebrabantur, id est, exigebantur, frequentabantur, &c. *Dac.*

Quinque genera [n] signorum observant augures, ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris.

Quinq*ue genera signorum observabant* augures pub- [FEST. lici: *ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis,* ex quadrupedibus, ex d*iris, ut est in Auguralibus.*

Quinquertium [o] vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον, ut indicat versus hic: Omnis æqualis vincebat quinquertio. Livius quoque ipsos athletas sic nominat: Quinquertiones præco in medium vocat.

Quinq*uennales* [p] *censores appella*bantur, qui lustrum con*derent quinto quoque anno, a quo nomin*ari cœptos.

Quinquertium Græci vocant πένταθλον, quo die quin- [PAUL. que genera artium ludo exercebantur: ipsos quoque athletas Livius quinquertiones appellat.

NOTÆ

[n] *Quinque genera*] *Ex cœlo* servare dicebantur augures, cum aëris statum contemplabantur, an aliquid infausti ominis oboriretur. *Ex avibus*, cum eorum cantum sive volatum observabant. *Ex tripudiis*, cum offa ex ore pullorum, sive alicui quid, quod sonitum faceret, cadebat. *Ex quadrupedibus*, cum se quadrupedes ostendebant, quæ auspicia dicebantur *pedestria*. *Ex diris*, cum diri aliquid apparebat, veluti strepitus cum fremitu: ut apud Cicer. Orat. de haruspicum respons. 'Quod in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu, exauditus in agro propinquo et suburbano strepitus quidam reconditus et horribilis fremitus armorum, de ea re scriptum est postulationes esse Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, Diis Cœlestibus,' &c. Item cum victimæ ex aris fugiebant, cum in extis cor aut caput in jecinore non fuisset, quæ *pestifera auspicia* dicebantur. Vide 'pestifera.' Fuere et alia auspiciorum genera, veluti auspicium ex anguibus et piscibus. Auspicium ex fulgure, fulmine, tonitru. Auspicium ex acuminibus, id est, ex telorum superis ac inferis cuspidibus. Auspicium ex perennibus, cum Duces sive Magistratus amnes auspicato transeunt. Auspicium juge, quod ex juncto jumento. De quibus omnibus singulatim alibi. *Idem.*

[o] *Quinquertium*] A quinque artibus quibus exercebantur. Vide 'Pentathlum.' *Idem.*

[p] *Quinq.*] Quinquennales censores appellabantur, qui lustrum condebant quinto quoque anno, a quo ita appellari cœptos. *Jos. Scal.*

Quinquennales censores] Vid. Liv. IV. 8. Quinto quoque anno creati, quia singulo quinquennio populus censebatur et lustrabatur. Nam proprie condere lustrum dicebantur Censores, cum post censionem populum suovetaurilibus lustrabant. Vide Liv. VI. 8. in quinque annos creati quia singulis lustris populus censebatur. *Dac.*

Quintana [q] **appellabatur porta in castris post prætorium, ubi rerum utensilium forum fuit.**

Quintanam [r] **classem** ***ait Verrius dictam, quod in ea*** **[FEST.** ***Serv. Tullius*** **Rex distributa** ***capite Censorum multitudine quinque*** **fecit, cum eas or*****dinavit, hanc autem afferri*** **causam de capite** ***censorum nomine, quod ii quo censerentur nihil præter se haberent, suumque caput.*** ***Lucilius*** **sic meminit: quod. . . . . adeptus.**

Quintia prata trans Tiberim a Quintio Cincinnato, [PAUL. cujus fuerant, dicta sunt.

Qui***ntia prata*** [s] ***dicta sunt a Quinto Cincinnato, qui*** **[FEST.**

NOTÆ

[q] *Quintana*] Atqui Quintana porta nulla fuit. Sed pars fori ipsius, quod post Prætorium et Quæstorio fuit adsitum, *Quintana* dicebatur, sive adeo forum ipsum subaudita voce *via*. Quare legendum cum Lipsio, *Quintana appellabatur pars in castris:* vel simpliciter: *appellabatur in castris.* Potest etiam et, *Quintana via appellabatur in castris, &c.* Nam *porta* nomen additum a Paulo. Livius lib. XLI. 'Prætorio dejecto direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium Quintanumque hostes pervenerunt,' &c. Isidor. lib. XV. cap. 2. 'Quintana pars plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest.' Ad hujus similitudinem Quintanam Nero instituisse dicitur. Sueton. cap. 26. 'Tabernulas etiam effringere et expilare, Quintana domi constituta, ubi partæ et ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur.' Non aliud igitur *Quintana* quam via latior in usum fori a metatione agrorum invento nomine, ut in porta Decumana etiam factum. *Idem.*

[r] *Quintanam*] *Quintanam classem* esse eam, in qua Serv. Tullius distribuit ultimæ classis viros: quinque enim fecit, cum eas ordinavit. Causam, cur capite censi dicantur, esse eam, quod nihil præter se haberent, suumque caput, quo censerentur. Refertur postea Lucilii, vel Cæcilii carmen nobis ignotum. Hæc vel his similia Pompeius. Vide Gell. lib. XVI. cap. 10. præter Dionys. et Livium. *Ant. Aug.*

Quintanam classem] Quod ait hic Festus Quintanam classem dictam in qua capite censorum multitudo a Servio rege distributa, id ego alibi me legere non memini, nam proletarii et capite censi, in ultimam classem, quæ sexta fuit, conjecti. Vide 'Proletarii.' Versus Lucilii, quem Festus laudabat, mihi ignotus, neque extat hodie. *Dac.*

[s] *Quintia prata*] Liv. lib. III. 'Spes unica imperii populi Ro. L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ *Prata Quintia* vocantur,' &c. Quæ de Lupercis Romuli tempore dicuntur ad Quintilianos et Fabianos, ut arbitror, pertinent: de quibus idem Festus verbo 'Fabiani:' et Ovid. lib. II. Fastor. qui eos Fabios et Quintilios Lupercos appellat: 'Risit et indoluit Fabios potuisse Remumque Vin-

sibi, *damnato filio, venditis omnibus quatuor jugerum* agrum *trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus Dictatorem, per Viatorem, salutavit* Cincinnatum, *qui re bene gesta acto triumpho, ad privata negotia confestim rediit, deposita Dictatura,* pecuariamque *rem et agrariam exercens Romanis* ipsis *æmulationi fuit* . . . . vos . . . quod eo.

Quintiliani Luperci[t] appel*lati videntur a Quinctilio, qui præpositus est* Lupercis: *ut a Fabio Fabiani dicti sunt: item* Luperci, *quib. is præpositus fuerit: fuisse autem* Romuli *temporib. institutos utrosque, et Fabianos,* et Quincti*lianos, multi sunt qui existimant.* quorum nu*merum postea sæpe auctum fuisse, quia* honoris gratia *multi in Lupercis adscribebantur.*

Quintipor[u] servile nomen frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor:[20] quamvis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent.

Quintipor servile nomen frequens apud antiquos, [PAUL. a prænomine domini dictum, ut Marcipor, scilicet a Quinto, et Marco.

Qui patres,[x] qui conscripti vocati sunt in curiam, [FEST. quo tempore Regibus urbe expulsis, P. Valerius Consul propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in nume-

20 Ed. Scal. *Griper.*

NOTÆ

cere: Quintilios non potuisse suos.' *Ant. Aug.*

Quintia prata] Liv. lib. III. sect. 26. Locum adi. *Viatorem* autem hic vocat Festus Præconem, Legatum. Vide 'viatores.' Quæ in fine desunt non sat possum conjicere. *Dac.*

[t] *Quintiliani Luperci*] Vide 'Fabiani.' *Idem.*

[u] *Quintipor*] Pro παῖς, puer, Dores dicebant πόρ. Unde 'Quinctipor,' 'Marcipor,' 'Caipor,' 'Lucipor:' hoc est, Quincti, Marci, Caii, Lucii puer, id est, servus. Nam Græci παῖδας, ut Latini 'pueros,' servos dicebant, quomodo etiam et Galli dicunt *garçon.* Idem.

[x] *Qui patres*] Hæc sub litera P scribi debuerunt. Vide 'Adlecti.' *Ant. Aug.*

Qui patres] Vide 'adjecti' et 'conscripti.' *Dac.*

rum senatorum centum et sexaginta et quatuor, ut expleret numerum senatorum trecentorum: et duo genera appellata sunt.[1]

Quippe[y] significare quid ni, testimonio est Ennius libro IV.[2] Quippe solent reges omnes in rebus secundis. Idem lib. XVI. Quippe vetusta virum non est satis bella moveri.[3] Ita alii complures.

Quippe significat quid ni. [PAUL.

Quirina tribus[z] a Curensibus Sabinis appellationem videtur traxisse. [FEST.

Quirinalia[a] mense Februario dies, quo Quirini fiunt sa-

1 Ead. ed. *appellaret esse*.—2 Ead. ed. *XL.* Vir doct. in marg. conjicit *XI.* —3 Merula legit *movere*.

NOTÆ

[y] *Quippe*] Tamen in verbis Ennii quæ Festus ad exemplum adducit, *quippe* non *quid ni*, sed *quoniam*, ut sæpe. Neque unquam *quippe* pro *quid ni* scriptum reperias: sed *quippe ni*. Idem.

[z] *Quirina tribus*] Cujus meminit Cicero pro Quinctio. *Idem*.

[a] *Quirinalia*] Semicirculis inclusa, sunt in veteri libro repetita ex eo capite, cujus initium est 'Quirinalis collis:' quæ vero de fornacalibus dicuntur, videntur esse mendosa. Ovidius ait fornacalia non esse stata sacra, sed tamen eo die curiarum nomina in foro certis locis notari, in quibus, cum sæpe stulte quidam nomina suarum curiarum ignorantes, in alienis curiis sacra facerent, ideo stultorum ferias dictas esse. Varro lib. v. 'Quirinalia a Quirino, quod ei Deo feriæ, et eorum hominum, qui fornacalibus suis non fuerunt feriati.' Adde Plutar. in problem. Emendandum igitur erit sic: *quod quidam suorum fornacalium sacrorum ignari, eo potissimum die rem divinam faciunt.* Vide 'Stultorum.' *Ant. Aug.*

Quirinalia] Confusus ac corruptus locus ita suo ordini ac nitori restituetur: *Quirinalia mense Februario dies, quo Quirino fiunt sacra: idem stultorum feriæ appellatur, quod quidam, qui suorum fornacalium sacra Romæ ignoraverant, eo potissimum rem divinam faciunt.* Addit *Romæ*, quia Curiarum festa erant, et a Curione Maximo indicebantur. *Jos. Scal.*

Quirinalia] Quæ semicirculis inclusa, ea repetita sunt e capite *Quirinalis* infra: post quod istud continuo in schedis sequebatur: reliqua fœdata sunt. Locus igitur integer ita restituendus ex Scalig. *Quirinalia mense Februario dies, quo Quirino fiunt sacra. Idem stultorum feriæ appellantur, quod qui diem suorum fornacalium sacrorum ignoraverant, eo potissimum rem divinam faciunt.* Quirinalia erant 13. Kalendas Martias: eadem stultorum festa. Ovid. II. Fast. 'Lux quoque cur eadem stultorum festa vocetur Accipe; parva quidem causa, sed apta subest.' Deinde causam exponit, et in fine: 'Stultaque pars populi quæ sit sua curia nescit, Sed facit extrema sacra relata die.' Sed juvabit locum ipsum adire.

cra: idem stultorum feriæ appellantur, (ante, quam in eum commigrarent fere Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium,) quod quidem suorum fornacalium sacrorum cognominant, eo potissimum rem divinam faciunt.

Quirinalia, dies, quo Quirino fiebant sacra: [PAUL. eadem et stultorum feriæ sunt appellata.

Quirinalis collis dictus est, quia in eum commigraverunt Sabini Curibus venientes: quamvis alii a templo Quirini dictum putent.

Quirinalis collis [b] qui nunc dicitur, olim Ægo- [FEST. nus [4] appellabatur ante, quam in eum commigrarent (fere) Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium ictum, a quo hanc appellationem sortitus est: quamvis existiment quidam, quod in eo factum sit templum Quirino ita dictum.

Quirinalis porta dicta, sive quod ea in collem [PAUL. Quirinalem itur, sive quod proxime eam est Quirini sacellum.

Quirinus [c] *ex hac causa Romulus est appellatus, quod* [FEST. *curi, id est, hasta, uteretur, a qua Romani eo nomine Romulum appellaverunt.*

Quirinalis porta [d] *eadem quæ et Collina dicebatur* ut leg*imus*

4 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Agonus.*

NOTÆ

Vide et infra: 'stultorum feriæ.' *Dac.*

[b] *Quirinalis collis*] Vide 'Agonium.' Varro lib. IV. 'Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum, qui a Curetibus, qui cum T. Tatio Curibus venerunt Romam: quod ibi habuerunt castra, quod vocabulum conjunctarum regionum nomina obliteravit.' *Ant. Aug.*

Quirinalis] Prius dicebatur *Agonus.* Vide 'Agonium.' Sed post receptos Quirites, id est, Sabinos, *Quirinalis* dictus, sive a templo Quirini quod Plebs ei in cœlum relato in eo colle dedicavit. Ovid. II. Fast. 'Templa Deo faciunt, collis quoque dictus ab illo est.' *Dac.*

[c] *Quirinus*] Vide 'Curis.' *Idem.*

[d] *Quirinalis porta*] Verum est Portam Collinam et Quirinalem esse unam et eandem, a colle Quirinali

apud antiquos scriptores: positum autem *unius nomen pro alterius nomine reperitur, quod* initio *ita conjunctæ fuerunt, ut unam tantum fuisse* quasi id suffrag*etur: quam ideo nominari ait Collinam* Santra pro*xime eam quod Collis Quirinalis* est. Port*am rursum Quirinalem ideo app*ellant, sive quod *ea in collem Quirinalem itur, sive* quod proxime eam sacel*lum est Quirini, unde, ut videtur,* usurpatio facta, *et duplex nomen uni eidemque rei im*positum est.

Qui*rites*,[e] *dicti Sabini a Curi Dea, cui* aqua et vino *sacra facere soliti erant: quos* tamen quid in curiis [5] *dictos volunt, in quibus ab* his ei sacra fiant; *cui opinioni Verrius adversatur*: ab ejusdem *autem Deæ nomine videntur: item* Cures Sabinæ *hastæ appellatæ, quibus ea gens* armis erat potens: *nunc et Sabini et Romani Pop*uli singulare usur*patur nomen, ut indicio* est præco, qui in funeris *indictivis ita pronuntiare solet:* Illus[6] Quiris leto datus. Quirites autem dicti post fœdus a Romulo et Tatio percussum, communionem, et societatem populi factam indicant.

5 Vide Notas.—6 Ed. Scal. *illius.*

NOTÆ

dictam. Eadem et agonia sive agonensis ab eodem colle. Hodie *salaria* dicta. In Schedis ultima linea *qui . . . dere fertur* nescio an sit hujus loci. *Idem.*

[e] *Qui . . .*] *Quirites*, ut opinor, scribendum est, *a Quirino, cui aqua et vino in curiis sacra fiebant*: vel *Quirinus Romulus ab hasta, quod armis erat potens. Singulare et usurpatur Quiris: exemplo est præco, qui in funeris indictione dicit: Ollus Quiris leto datus, &c.* Hæc ad lectoris acumen potius excitandum dicta sunt, quam ut vera esse fateamur. Varro lib. VI. de Lingua Lat. 'Olli valet dictum illi, ab olla, et ollus:' quod alterum comitiis cum recitatur a præcone dicitur, 'Olla centuria,' non *illa*: alterum apparet in funeribus indictivis, cum dicitur, 'Ollus leto datus est:' et lib. V. 'Quirites a Curiensibus, et ab iis qui cum Tatio rege in societatem venerunt, donati civitate sunt.' Ovid. lib. II. Fastor. 'Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis: Bellicus a telo venit in astra Deus: Sive suo regi nomen posuere Quirites; Seu quia Romanis junxerat ille Cures.' *Ant. Aug.*

Quirites dicti] Lege infra, *Quos tamen quidam a curiis.* Ita in fine *in funeribus indictivis;* et *ollus Quiris leto, &c.* Vide 'indictivum.' Quirites autem non a Curi, neque a curis, sed a Curibus dicti *Curites, Quirites*, et inde etiam Deâ *Curis* sive *Quiris*, et curis, hasta, ut jam supra. *Dac.*

Quiritium fossæ [f] dicuntur, quibus Ancus Marcius circumdedit urbem, quam secundum ostium Tiberis posuit, ex quo etiam Ostiam: et quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium.

Quiritium fossæ dictæ, quod eas Ancus Marcius, [PAUL. cum urbem circumdedit, Quiritum 7 opera fecit.

Quispiam significat aliquem: sed unde sequens pars ejus usurpari cœperit, inveniri non potest.

Quispiam [g] quin significet aliquis, et quæpiam, ali- [FEST. quæ,8 similiterque 9 alia ejusdem generis, ut dubium non est, ita unde sequens pars ejus cœperit, inveniri non potest.

Quisquiliæ [h] dici putantur, quicquid ex arboribus minutis surculorum foliorumve cadit, velut quicquid cadit. Cæcilius: Quisquilias volantis venti spolia memoranti modo. Et Novius in Togularia: abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ, quid est?

7 Ead. ed. *Quiritium*.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliqua*.—9 Ead. ed. *quæ*. Vet. cod. *qui*.

NOTÆ

f *Quiritium fossæ*] Ait Festus Quiritium fossas dictas quibus eam urbem Ancus Martius circumdedit, quam ad Tiberis ostium posuit, ex quo etiam Ostiam vocavit. Verum auctor de viris illustribus non circa Ostiam, sed in ipsa urbe Roma factas eas dicit: et non a Martio, sed a Tarquinio Superbo: 'Locos,' inquit, 'in Circo et Cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, inde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ.' Sed a Festo facit Liv. lib. I. sect. 33. 'Quiritium quoque fossa, haud parvum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est.' *Idem.*

g *Quispiam*] Ait Festus, *Quispiam* significat *aliquis*, sed inveniri non potest unde ultima pars ejus vocis, id est, *piam*, facta sit. Nimirum non meminerat Festus Oscos dixisse *piam* pro *quam*, ut 'pirpit' pro 'quidquid.' Et inde 'quispiam,' 'quisquam;' 'nuspiam,' 'nusquam;' 'uspiam,' 'usquam.' *Idem.*

h *Quisquiliæ*] Cæcilii versum trochaicum ita lege: *Quisquilias volantis venti spolia memores: i modo.* Ita solet in Comœdiis. Cum sermonem alicujus non curat quis, dicit, logos, quisquilias, floccos, loqueris, abi. In Truculento: 'Campas dicis: abi, abi: consultavi isthuc.' De quo ad Plautum plura. Item versum Nævii: *Abi, abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ. Quisquiliæ* singulariter: 'homo non quisquiliæ,' ut, 'homo non nauci.' *Jos. Scal.* In versu Nævii nihil mutandum: separandæ tan-

Quisquiliæ putantur dici quicquid ex arboribus [PAUL. minutis surculorum foliorumque cadit, velut quicquid cadit.[10]

Quod[11 i] significat etiam aliquid, præterquam quod in usu fere est, et Græci dicunt τι.[12]

Quod significat etiam aliquid, præter *quam quod in* [FEST. *usu fere est et Græci* dicunt τί.

Quoniam significat[k] *non solum id quod quia, ut ait Verrius,* apud antiquos, *sed etiam id quod postquam, hac scilicet* de causa, *quod Græcum* ἐπεὶ utriusque significationem *obtinet*.

Quoniam significat non solum id quod quia, sed [PAUL. etiam id quod postquam, hac de causa; quod Græcum ἐπεὶ[13] utriusque significationem obtinet.

Quot servi,[l] tot[14] hostes, in proverbio est: de quo [FEST.

---

10 Pro *cadit* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *cadiæ*.—11 Vet. lib. *Quid*: et ita legendum monet Dac.—12 Vet. lib. ὅτι.—13 Hic quoque vet. lib. ὅτι.—14 Vet. cod. *quod servitute*.

NOTÆ

tum sunt voces: *Abi deturba te saxo homo non quisquiliæ, quid est?* 'Deturba te saxo' idem est, quod 'abi in malam rem,' 'male pereas,' et similia quæ in comœdiis usurpantur. *Dac.*

Quisquiliæ] Isidorus in Gloss. 'Quisquiliæ surculi minuti, quisquiliæ frumentorum purgamenta, vel palea eventata.' Festus ait vocem factam a *quidquid*. Julius Scaliger a *quisque*, et proprie sic dici τὸ τυχὸν, quidquid obvium. Alii per transpositionem a σκύβαλα quod idem notat, unde Gloss. 'Quisquiliæ, σκύβαλα.' *Dac.*

[i] *Quod*] Lege *quid*, ut in al. *Quid*, aliquid, ut *quod*, aliquod. Attius: 'Ita dum interruptum credas nimbum volvier, Dum quod sublime ventis expulsum rapi Saxum, aut procellis.' *Dum*, id est, interdum. *Quod*, aliquod. *Quis* autem et *quid* a τὶς et τὶ, mutato τ in *q* more Dorum, qui pro πότε dicunt πόκα. *Idem.*

[k] *Quoniam significat*] Ait Festus Latinis *quoniam* significare *quia* et *postquam*, ut Græcis ἐπεὶ, et verum est. Prioris significationis exempla cuilibet obvia, posterioris minus nota. Quare apponam unum et alterum. Plaut. Asin. 'Quid nunc? quoniam ambo, ut est lubitum, nos delusistis, datisne argentum?' Idem in Prolog. Aulul. 'Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, Nunquam indicare id filio voluit suo.' *Quoniam* autem a *quom* et *jam*. Idem.

[l] *Quot servi*] Quid Festus addiderit sententiæ relatæ Capitonis nobis non constat: tamen probabilius vide-

Sinnius Capito existimat errorem hominibus intervenisse præpostere plurimis enuntiantibus, vero enim similius esse dictum initio, Quot hostes, tot servi: tot captivi fere ad servitutem adducebantur: unde etiam mancipia,

nec . . . .
san . . . .
ser . . . .
epti. . . . .
ruti . . . .
gia . . . .
turbat . . . .
rent . . . .
uncia. . . . .
Sinn*ius Capito*. . . . .
ut peri*bant*. . . . . *be.*
nificæ *virtutis* . . . .
omnibus . . . . *an.*
cillæ . . . .
. . . omnibus un.[15] . . . . .

15 Ed. Scal. *omnis un.*

NOTÆ

tur id esse dictum, ut caveremus a servis, quos certum est hostes nobis fuisse. Hoc proverbium arrogantissimum appellat Macrob. lib. I. Satur. et addit, 'non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' *Ant. Aug.*

Quot servi tot hostes] Hos hiatus nemo opinor expleat, nisi qui meliorem codicem nanciscatur. Nihil juvant schedæ. Proverbium istud agnoscit Macrob. lib. I. Saturnal. Et arrogantissimum appellat additque: 'Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' Cur autem existimaverit Sinnius Capito illud præpostere a multis enunciatum fuisse, et initio dictum *Quot hostes tot servi*, satis mirari non possum. Nam *Quot servi, tot hostes* rectum esse et antiquissimum nullus opinor dubitabit, qui meminerit antiquissimis illud temporibus usurpatum. Audi Prophetam Oz. cap. 7. *ἐχθροὶ πάντες ἀνδρὸς, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.* 'Hostes omnes hominis quicumque in domo ejus.' Idem usurpavit postea Servator noster, Matth. x. 36. *Καὶ ἐχθροὶ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.* 'Et hostes hominis domestici ejus.' *Dac.*

. . . me part . . . . *re* .
gula se u .[16] . . . .
. . . saltus fixa. . . . . .
ferendum qui . . . .

16 Ead. ed. *gula sed u.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVI.

R PRO S[1][a] litera sæpe antiqui posuerunt, ut majosibus, meliosibus, lasibus, fesiis, pro majoribus, melioribus, laribus, feriis. [PAUL.

R duobus[b] in compluribus orationibus, cum de actis disseritur etiam[2] præscribi solet, id est, rationum relatarum, quod iis tabulis docentur judices, quæ publice data atque accepta sint. [FEST.

Rabidus a rabie, qui morbus caninus est. [PAUL.

Rabidus[c] *a rabie dictus, qui morbus caninus est.* Catullus *de Berecynthia et Atti: Abit in quiete mo*lli rabidus *furor animi.*[3] [FEST.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *S pro R.*—2 ' Pro *de actis disseritur etiam*, Vet. cod. *de actis disserti cujus etiam:* unde viri docti, *de actis disseritur cujuspiam.* Forte legendum, *de actis queispiam.*' Dac.—3 Alii legunt, *rabidi furor animi.*

NOTÆ

[a] *R pro S*] De hujus literæ mutatione in S sæpe alibi dictum est. *Dac.*

[b] *R duobus*] R. R. actuum solennis apud Veteres nota, qua rationes relatas ' significabant. *Idem.*

[c] *Rabidus*] Catullus in Atti: ' Abit in quiete molli rabidi furor animi.' Credo Festum legisse, *rabidus furor animi.* Ant. Aug.

Rabula [d] **dicitur in multis intentus negotiis, paratusque ad radendum quid, auferendumque: vel quia est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus.** [PAUL.

Rabula* dicitur in multis intentus** [4] ***negotiis, paratusque ad ra*dendum quid, auferundum*que, vel est ita dictus* quia acrior sit in nego*tiis agendis, et quasi rabiosus. [FEST.

Radere [e] ***genas vetitum est in* lege 12. id est, unguib. *scindere.***

Rapi simulatur virgo [f] **ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur,** [5] **quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.**

4 Ed. Scal. *intus.*—5 Vet. cod. *traditur.*

NOTÆ

[d] *Rabula*] Invenio in Glossis, 'Rabicula, δημαγωγός.' nescio an bene. *Jos. Scal.*

Rabula] Vel a *radendo*, quasi *radula*, vel a *rabie*. Infra tamen a *rava voce*, hoc est, *rauca*, Festus deduxit, sed multo melius a *rabie*. Quod et apud Nonium legas duobus locis. 'Rabulæ, litigiosi, a rabie dicti.' Item: 'Rabula a rabie dictus est, quem nunc advocatum, vel causarum patronum dicimus.' Nisi dicas cum Vossio esse a ῥάζω, latro. Ut a φάω, vel φάζω, fabula, sic a ῥάζω, rabula. Nam verius rabulam latrare dixeris quam loqui, quare et eorum facundia canina etiam dicta. *Dac.*

[e] *Radere*] Cicero lib. II. de Legibus refert in duodecim tabulis scriptum fuisse: 'Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.' Idem lib. II. Tuscul. 'Ejulatus ne mulieri quidem concessus est:' et hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Ex his verbis apparet Festum hic interpretari, quid sit radere genas in lege 12. tab. id est, unguibus genas ferire, et cruentare. *Ant. Aug.*

Radere] Quamvis vetitum esset lege 12. Tab. tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius in schedis: 'Varro dicit mulieres in exequiis, et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Jos. Scal.*

Radere genas] Lex 12. Tabul. talis est: MULIERES GENAS NE RADUNTO: NEVE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO. Cic. II. de Leg. et II. Tuscul. Hinc Tibul. El. 1. lib. I. 'Tu manes ne læde meos, sed parce solutis Crinibus, et teneris, Delia, parce genis.' Plin. cap. 37. lib. XI. 'Infra oculos malæ homini tantum, quas prisci genas vocabant, 12. tabularum interdicto radi a fœminis eas vetante.' Genas Græci παρειάς. Quas in luctu lacerabant Artemidor. cap. 30. lib. I. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειὰς οἱ ἄνθρωποι. i. 'Nam in luctibus homines lacerant genas.' Sed quamvis lege vetitum esset, tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius: 'Varro dicit mulieres in exequiis et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Dac.*

[f] *Rapi simulatur virgo*] Inde Catull. de hymenæo: 'Qui rapis teneram ad virum virginem.' Item: 'Tu fero Ju-

Rapi[g] solet fax, qua prælucente nova nupta deducta est, ab utrisque[6] amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterius utrius[7] captari putatur.

Rasores fidicines dicti, quia videntur chordas ictu radere. [PAUL.

*Rasores fidicines antiqui appell*abant, *qui, ut ait Verrius, ita appellati vi*dentur, quia *radere ictu chordas videantur* artificio *quodam*. [FEST.

Rates vocant tigna[8] colligata, quæ per aquam aguntur, quo vocabulo interdum etiam naves significantur. [PAUL.

Rates[h] *vocantur tigna, inter se colligata*, quæ per [FEST.

6 Vet. lib. *utriusque*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *alterutrius*.—8 Vet. lib. *ligna*.

NOTÆ

veni in manus Floridam ipse puellulam Matris e gremio suæ Dedis.' *Id.*

g *Rapi*] Aliam causam reddit Servius, qui adhuc latet in Bibliotheca Danielis nostri: FACES. Servius: 'quæ,' inquit, 'solent præire nubentes puellas, corneæ sane faces, quæ quasi diutissime luceant: quas rapiunt, tanquam vitæ præsidia. Namque his qui sunt potiti, diutius feruntur vixisse.' *Jos. Scal.*

Rapi solet fax] Aliam causam reddit Servius, cur *faces* raperentur: 'quæ,' inquit ille, 'solent,' &c. Vide 'facem.' Quod ait Festus, ea face combusta, si vir eam comburendam curaret, uxoris mortem significari, vel viri etiam, si eam uxor sub lecto viri ea nocte poneret, illud utique ab Historia Meleagri sumtum videtur, cujus vita e fatali quodam torre pendebat, ita ut tamdiu viveret ille, quamdiu torris incombustus servaretur. Sed eo in ignem conjecto sic et ipse pariter ureretur et evanesceret. Vid. Ovid. Metam. lib. VIII. fab. 4. in fine. *Dac.*

h *Rates*] *Rates vocant tigna colligata, quæ per aquam aguntur: quo vocabulo interdum etiam naves significantur. Afranius in Epistula: Vento perculsam ratem. item eo nomine significarunt etiam remos. Attius in Neoptolemo: atque ego repercutio ratibus mare. et alio loco: Sed jam propellunt rates salum.* Recte remos rates ait appellatos propter similitudinem. Nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt. Propterea et ταρσοὶ a Græcis non solum rates, seu σχεδίαι, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'Ratis, ταρσός.' Idem prope innuere videtur Varro libro sexto ad Ciceronem de Latino sermone: sed cum locus non solum corruptus, sed mancus sit, ut olim indicavimus, ita et restituemus, et supplebimus ex fragmentis Servianis, quæ sunt penes Danielem nostrum: "Ratis dicta navis longa propter remos; quod hi supra aquam

aquam agan*tur, quo quidem vocabulo* interdum etiam na*ves ipsæ significantur*. Afranius in Epistula . . . *vento per*culsam ratem: item *eodem nomine sign*ificarunt etiam re*mos, Attius in Neopto*lemo: atque ego reper*cutio ratibus mare*, et alio loco. Sed jam pro*pellunt cæruleum ra*tes salum.

Ratissima[l] quoque ab iis quæ rata dicimus: unde etiam rationes dictæ. Cato in Q. Thermum: erga rempublicam multa beneficia ratissima, atque gratissima.

Ratissima quoque ab iis, quæ dicimus rata: unde [PAUL. etiam rationes dictæ.

Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo, et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse.

Ratitum[k] *quadrantem* Tarqui*nius in libro quem in-* [FEST. *scripsit de*. . . . .

NOTÆ

sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, ubi plures mali, vel trabes sunt juncti, aqua ducuntur: hinc naviculæ cum remis ratianiæ dicuntur.' Ita Servius, quæ lectio prope manu nos ducit ad verba Festi interpretanda. Suspicor in verbis Varronis *ratianias* accipiendum pro illis, quas Gellius *ratiarias* vocat. Sic enim 'pedarium' et 'pedaneum,' 'extrarium' et 'extraneum,' et similia, utroque modo dicebant, ut alibi docuimus. Ita ut idem quoque sit *Ratianiæ* et *Ratiariæ*. Jos. Scal.

Rates vocant] Rates proprie quas vulgo dicimus *des traineaux*, sed recte remos rates ait appellatos propter similitudinem: nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt: propterea et ταρσοὶ a Græcis non solum rates, seu naves, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'ratis, ταρσός.' Idem prope innuere videtur Varro lib. VI. de L. L. prout ejus locum sic refert Servius I. Æneid. 'Varro ad Ciceronem, 'Ratis dicta navis longa propter remos: quod hi supra aquam sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, unde hoc translatum, ubi plures mali vel trabes juncti, aqua ducuntur. Hinc naviculæ cum remis ratianiæ dicuntur.' Ita Servius. Et optime Scaliger *ratianias* ratiarias interpretatur. Rates autem et naves dictas pueris notum est. Ponam tamen locum Martialis quia eget emendatione: is est ex Ep. 66. lib. IV. 'Nec mersa est pelago, nec fluit ulla ratis.' Lege certissima emendatione: *Nec mersa est pelago, nec fluvio ulla ratis*. Dac.

[l] *Ratissima*] Hoc est, certissima, a *ratus*, certus, firmus, unde *ratio*, quod certa sit. *Idem*.

[k] *Ratitum*] In Festi verbis multa egent interpretatione. De Tarquinio et Oppio nihil habeo quod scribam. De Antonio possum referre, quod Plinius ait lib. XXXIII. cap. 9. 'Miscuit Antonius Triumvir ferrum argenteo denario, miscuit æri falsæ monetæ.' Vidend. idem Plin. cap.

et Oppius *Aurelius, dictum putat, quod* in eo et *triente ratis fuerit effigies,* ut navis in asse, *a qua quidem re appellatum* quoque ratitum *dicunt. Meminit trientis* ratiti Antonius, *qui ratitos ex hac causa dici* trientes putat, *quod ratis appellatio tertiæ partis* assis sit, quinæ *autem, aut alius partis nu*lla sit,[9] sed *secundum numerum, ut Sextans*: nec hac re ra*tem dici solere, nisi de terna*: ac legibus *Numæ,*[10] *unam ratem triente si*gnificat, quod hi *penderentur trientes, cum* ratio cum his putaretur, *quibus solvendæ res* essent.

9 Ed. Scal. '*in* illa sit.'—10 Ead. ed. *ac legionum unam.*

NOTÆ

8. ejusdem libri. *Ant. Aug.*

Ratitum] Infra: *Ratitum quadrantem signavit Tarquinius Rex, quem. . . . . . . et Opilius Aurelius dictum putant, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse, unde Lucilius quadrantem quoque ratitum vocat, cum ait. . . . quadranti, ratiti. Antonius ratitos dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ aut alius partis nulla sic, sed secundum numerum, ut Sextans: nec hac re ratem dici nisi de terna: ac legib. Numæ unam ratem trientem significat, quod hi penderentur, cum ratio cum his putaretur, quibus solvendi essent.* Plinius ait signatum æs primum a Servio rege, hoc est, assem: unde classes ex censu assium ab eodem definitæ. Post illum videtur Tarquinius Superbus æris portiones signavisse, hoc est, assis portiones, trientes et quadrantes, quantum ex hoc loco conjicere possumus. Nam antea eadem æris non signati æstimatio, ut post signati idem pondus: unde in legibus Numæ ratem id valuisse nondum signato ære idem, quod postea signato, hoc est, tertiam partem æris. Locum Lucilii, quem non dubium est hic citari a Festo, supplevimus ex Varrone. Antonius est nobilis Grammaticus præceptor Ciceronis, cognomine Cnipho, quod Græcum est κνίπων, non enim intelligitur de illo Antonio, qui miscuit ferrum argenteo denario, quod video placuisse doctissimis viris: nisi pro *Antonius* malimus *Artorius*, quod valde placet. Præclara est et docta illius viri opinio, apud Veteres, etiam nondum signato ære, ratem significasse tertiam portionem æris: unde in legibus Numæ quod scriptum erat unam ratem, id significabat unum trientem: quod scilicet trientibus ratio putaretur, et trientes solverentur quibus solvenda res erat. Insignis sane hic est locus, quem si, ut alios, non iisdem Festi verbis reddidimus, at id sensisse auctorem nemo est, qui, si paulo mentis oculos adjiciat, clare ac perspicue id cernere non possit. *Jos. Scal.*

Ratitum quadrantem] Optime Scaliger pro *Oppius Aurelius* legebat *Opilius Aurelius.* Sed male idem pro *Tarquitius, Tarquinium regem* substituebat: Nam hic aperte *Tarquitium* grammaticum nominari fidem faciunt schedæ. Quod autem de quadrante ratito ex Tarquitio et Aurelio Festus refert, id omnino firmatur ex Plin.

Ratumena[1] porta a nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Etrusci[11] generis juvenis Veiis consternatis[12] equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium, conspectamque fictilium quadrigarum,[13] quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani Veienti[14] cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt reciperatæ: quia in fornace adeo creverant,[m] ut eximi nequirent: idque prodigium portendere videbatur, in qua civitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.

11 Vet. cod. *Clarusci.*—12 Vet. cod. *vehis consternates.*—13 Legendum monet Scal. *in conspectum quadrigarum.* Dac. *conspectumque fictilium quadrigarum.*—14 Vet. cod. *Vegenti.*

NOTÆ

lib. XXXIII. cap. 3. 'Nota æris, hoc est, assis, fuit ex altera parte Janus geminus: ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates.' Quanquam Varro lib. IV. de L. L. quadrantem ratitum dictum tradidit, quod iis solveretur qui ratibus transibant. *Dac.*

[1] *Ratumena*] Lege, *in conspectum quadrigarum.* Festo non convenit cum Plutarcho in Publicola. Plutarchus postea redditas quadrigas fictiles ait. Festus antequam hæc acciderent, bello repetitas. *Jos. Scal.*

Ratumena porta] Ratumenna auriga fuit, qui cum in ludis Circensibus excussus fuisset, equi ejus cum corona et palma in Capitolium pervenerunt, sedemque ter lustrarunt. Ex quo factum est, ut porta per quam intraverant Ratumena diceretur. Solin. cap. 45. 'Excusso quoque auriga quem Ratumenam nominabant, relicto certamine, ad Capitolium quadriga prosiluit, nec ante substitit, quamlibet obviis occursibus impedita, quam Tarpeium Jovem terna dextratione lustraret.' Sed non video cur Solinus prætermiserit, quod in miraculo præcipuum, nempe ludicrum illud certamen Veiis actum fuisse, unde excusso auriga, qui postea Romæ periit, recta ad Capitolium quadriga pervenit: sane illud non prætermisit Plinius: 'Majus augurium apud priscos,' inquit,' plebeiis Circensibus, excusso auriga, in Capitolium cucurrisse equos, ædemque ter lustrasse.' Deinde addit: 'Maximum vero eodem pervenisse a Veiis cum palma et corona, effuso Ratumenna qui ibi vicerat.' Ratumena porta eadem aliis nominibus 'Carmentalis,' 'Tarpeia,' 'Scelerata,' et 'Veientana dicta.' *Dac.*

[m] *Quia in fornace adeo creverant*] Idem narrat Plin. lib. XXVIII. cap. 2. In ostentis autem et somniis omnia majora et auctiora videre lætum ac prosperum judicant aruspices et oneirocritæ. E contra triste ostentum est, si qua res solito minor et tenuatior defectiorque apparet. Sic Perdiccæ uni ex Temenidis, cum apud regem Macedoniæ ovibus pascendis operam suam locasset, panis qui ejus nomine coquebatur, in furno

Ratumena porta a nomine cujusdam aurigæ sic [PAUL. appellata.

Ratus sum, significat putavi, item ratus, certus, et firmus.

Ratus sum,[n] significat putavi, sed alioqui pro fir- [FEST. mo, certo, ponitur ratus, et ratum. Ennius: Occiduntur, ubi[15] [o] potitur ratus Romulus prædam: et Attius in Menalippo: Neque ratum est, quod dicas, neque quæ agitas, discendi est locus.

Rava vox rauca, et parum liquida, proxime canum [PAUL. latratum sonans: unde etiam causidicus pugnaciter loquens rabula.

Ravam [p] vocem *significat, ait Verrius,*[16] *raucam, et* [FEST. parum *liquidam, proxime canum latratum* sonantem, *unde etiam causidicus pugnaciter* loquens, *rabula appellabatur, ut est apud* Lucilium. . . . .

15 Vide Not. inf.—16 Ed. Scal. *significare ait Verrius:* et mox pro 'sonantem,' '*sonus* autem.' Item: '*ubi si quid* poscamus (quod) *ad ravim poscamus prius, et alibi* expurgabo *hercle omnia ad raucam* ravim.'

NOTÆ

duplo major factus, regnum Macedoniæ attulit. E contra, 'Prænestinæ sortes extenuatæ,' apud Liv. pro malo ostento habitæ sunt. Liv. lib. XXII. 1. et lib. XXI. 62. Idem de somniis judicium apud veteres interpretes. Membrum aliquod aut aliud quodcumque per quietem solito majus et auctius visum læta significat: contractum et emaciatum contraria. Eodem pertinent septem opimæ vaccæ et septem macie defectæ quas e flumine ascendentes vidit Rex Ægyptius. Vide Artemidorum et alios scriptores oneirocriticon. Salmas. in exercit. Plin. *Idem.*

[n] *Ratus sum*] A *reor*, puto, existimo. Item *ratus*, certus, unde *ratissima*. Vide supra. *Idem.*

[o] *Occiduntur, ubi*] Legebat Scalig. *Occiduntur ibei, potitur ratu' Romulus prædam.* Sed melius in fragmentis, quæ ab Gul. Fornerio: *Occiduntur, ibus potitur ratu' Romulu' prædam.* Sequebatur: 'Dispertit . . . . .' *Idem.*

[p] *Ravam*] Festus hic, et verbo 'Ravim,' duos versus Plauti refert, quos etiam Nonius adfert. Alter est in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius.' Alter in Cistellaria: 'Expurgabo Hercle omnia ad raucam ravim.' *Ant. Aug.*

Ravam vocem] Ravus proprie de colore dicitur, quem nos vulgo dicimus *roux ardent*, quasi rabidus, ravistellus et ravastellus, *un rousseau*. Inde ad alia quævis quæ flava essent et matura traducta est vox *ravus*. Sic 'frumenta rava,' id est, flava. Inde etiam *ravis*, et *rava vox*, vox rauca, cum scilicet ob nimiam siccitatem vox raucescit. Quæ hic laudabantur e Lucilio in ejus fragmentis hodie frustra quæras. *Dac.*

. . . . . . travi*lla*. . . . . .
. . . . . *ravist*elli, nisi *a ravi potius dictos volumus ut est apud* Plautum, qui *ait in Aularia: ubi si quid* poscamus *ad ravim poscamus prius*, quod est ad raucitatem. Item *al*ibi expurga*bo hercle omnia ad raucam* ravim.

Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos et [PAUL. cæsios, quos Plautus appellat ravistellos. Quis, inquit, hæc mulier, et ille ravistellus, qui venit?

Ravi[q] *coloris, ravistelli* appellant*ur a Plauto, qui* [FEST. *sunt inter flavos et cæsios* ravo sub con. . . . . . quod genus homin*um pessimum est. Idem in Epidico:* sed quis hæc est *muliercula et ille ravistellus, qui* venit?

Ravillæ [17] [r] a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis [PAUL. cæsullæ.

Ravim[s] anti*qui pro raucitate dicebant.* Plautus: [FEST.

17 Ead. ed. *Raviliæ*. Vide infra.

NOTÆ

[q] *Ravi*] Plaut. in Epidico: 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Gravastellus,' et inconstantiam Festi nota. *Ant. Aug.*

Ravi coloris] Nota hic homines ravi coloris pessimos omnium esse existimatos. Sic enim et apud nos vulgo audiunt. *Dac.*

[r] *Ravillæ*] Turnebus legit, *quemadmodum a colore fusco Sullæ*. Si nobis liceret, quotiescumque libet, omnia mutare, delere, pervertere, nemo esset, qui doctus eo nomine dici non posset. Quam enim hæc diversa sunt a vulgata scriptura! et tamen cur offenditur ea, quæ planissima est? Deinde vide quantum periclitaturus erat de existimatione sua, nisi æquiores lectores nactus esset, qui verba Plutarchi omnino contra se adduxit. Plutarchus ait dictum διὰ τὸ ἐρύθημα τραχὺ καὶ σποράδην ἀναμεμιγμένον τῇ λευκότητι. At in Festo ipse legit Sullas a fusco colore dictos. Quid? fuscus color idem est cum eo, qui ex rubro et albo mistus est? Dolet mihi magno viro imprudenti hoc excidisse. Præterea, non primo Sullæ cognomen hoc datum, erat enim ejus familiæ. At nos vulgatam lectionem, quia nihil mendi in se habet, sartam tectam in suo loco tueamur. *Ravillæ* autem non *Raviliæ* legendum, quod cognomen fuit L. Cassio Longino, qui cum Cn. Servilio Cæpione Censor fuit A. U. C. DXXVII. *Jos. Scal.*

[s] *Ravim*] Plaut. in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius, Quam quicquam detur.' Ille etiam versus refertur, de quo verbo 'Rava.' Citatur idem in Artemone,

Ubi si quid pos*camus ad ravim poscamus:* item, experjuravi[18] her*cle omnia ad raucam ravim*, in Artemone, et . . . . *Cæcilius* in Hypolimæo:[19] Prius *ad ravim poscaris quam placen*tem feceris

Ravim dicebant[t] pro raucitate: unde et verbum ravio, ravis.[20] [PAUL.

Raucos[u] appella*tos esse ait Verrius videri* ab ariditate, *sive a* S*imilitudine quadam spi*carum aristæ, in *spicis namque flava fru*menta rava appell*ari Idem* V*errius.*[1] [FEST.

REAPSE[x] est re ipsa. Pacuvius in Armorum judicio: Si non est ingratum reapse, quod[2] feci bene.

Recellere,[y] reclinare; et excellere, in altum extollere.

Recepticium[z] servum, Cato in suasione legis Voconiæ

18 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *expurgavi*.—19 Ead. ed. *et in Artemone et . . . . Cæcilius in Hypobolimæo.* Vid. Not. Dac.—20 Vet. lib. *ravias*.—1 Ed. Scal. *Idem Verrius docet*.—2 Ead. ed. *quid*.

NOTÆ

et Cæcilius in Hypobolimæo. *Ant. Aug.*

Ravim antiqui] Lege infra: *Item: expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.* Est enim idem locus Plauti, quem supra in 'Ravam vocem.' In versu Cæcilii, *Prius ad ravim procaris quam me placentem feceris.* Dac.

[t] *Ravim dicebant*] *Ravis*, raucitas, *ravio*, rauce loquor. Isidor. 'Ravit, rauce loquitur.' Lucilius: 'Rausuro tragicus qui carmina perdit Oreste.' *Scal.* Idem Plaut. 'Nego, et negando, si quid refert, ravio.' Ubi male alii *annuo*. Dac.

[u] *Raucos*] Raucos appellatos esse ait ab ariditate, vel a similitudine spicarum aristæ: in spicis enim frumenta, Rava appellari docet. Glossarium: 'Ravus, καρπός.' Vult fructum quemvis maturum Ravum vocari: Festus tantum frumenta in spicis. *Jos. Scal.*

Raucos] *Raucus* a *ravus c* addito, ut a 'parum,' 'parcus.' *Dac.*

[x] *Reapse*] Cicero I. Divinat. 'Formæ quæ reapse nullæ sunt, speciem autem offerunt.' *Idem.*

[y] *Recellere*] *Cello* quod a Græco κέλλω, κινῶ, moveo; unde *recello*, retro moveo, vel moveor, Reclino: Lucret. lib. VI. 'Inclinatur enim retroque recellit Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.' Apuleius: 'Nates recellere.' Eodem usus et Livius. *Excellere* autem, in altum extollere. Cato: 'Plerisque solet animus in rebus secundis excellere:' Subaudi *se*. A *recellere* deductum nostrum *reculer*. Idem.

[z] *Recepticium*] Hæc est Verrii opinio, quam reprehendit Gell. lib. XVII. cap. 6. *Ant. Aug.*

Recepticium servum] Marcus Cato Voconiam legem suadens, verbis hisce usus est: 'Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam recipit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea, ubi irata facta

cum ait, significat, qui ob vitium redhibitus sit. Ubi irata facta est, servum recepticium sectari, atque flagitare virum jubet.

Recepticius servus est, qui ob vitium redhibitus est. [PAUL.

Receptus mos est, quem sua sponte civitas alienum adscivit. [FEST.

Recinium,[a] omne vestimentum quadratum. ii, qui duodecim interpretati sunt, esse dixerunt virilem togam,[3] qua mulieres utebantur, prætextam[4] clavo purpureo; unde reciniati mimi planipedes: quam rem diligenter exsequitur Santra libro secundo de antiquitate verborum.

Recinium, omne vestimentum quadratum: unde reciniati mimi.† [PAUL.

3 Vet. cod. *virtoga.*—4 Vet. cod. *prætextum.*

NOTÆ

est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet.' Ubi pessime Verrius 'receptitium servum,' servum nihili, quique ob vitium redhibitus sit, interpretatus est. Receptitius enim servus est, servus proprius, quem cum pecunia reliqua mulier receperat, hoc est, exceperat, sibi reservaverat. *Recipere* enim excipere est. Plaut. 'Posticulum hoc recepit cum ædes vendidit.' Plura vide apud Gell. cap. 6. lib. XVII. *Dac.*

[a] *Recinium*] *Omne vestimentum quadratum*, inquit Fest. hoc est, vestimentum commune viris fœminisque, quod firmatur ex Servio lib. I. Æneid. 'Togas,' inquit, 'etiam fœminas habuisse Cycladum et recinii usus ostendit.' At in leg. 12. Tabul. *Recinium* est virilis toga qua mulieres utebantur, in luctu scilicet, contra quam Lycii, qui in luctu vestem muliebrem induebant. Verba legis 12. tab. hæc sunt ubi de sumtibus funerum: SUMTUM MINUITO. TRIA SI VOLET REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ ET DECEM TIBICINES ADHIBETO, hoc PLUS NE FACITO. Ubi REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ, nil aliud sunt quam 'Reicinia prætexta clavis purpureis,' quod recte apud Festum, 'Togam virilem prætextam clavo purpureo.' Ideo autem recinia virilia in luctu mulieres induebant, ut ea viris mortuis, ut mos erat, injicerent. Sic apud Virg. in Miseno: 'Purpureasque super vestes, velamina nota Injiciunt.' Sic itaque hic Pompeii locus sanus est. Extitere tamen qui eum ita legendo corrumperent: *Recinium omne vestimentum quadratum ii qui duodecim interpretati sunt esse dixerunt. Ver.* (hoc est *Verrius*) *togam qua mulieres, &c.* Vel sic... *esse dixerunt vel virilem togam.* A *rica* autem *ricinium*, et *i* in *e*, *recinium*, non vero a *reiciendo*, ut Varro et Servius rati sunt. Vide 'Rica.' *Idem.*

† *Unde reciniati mimi*] Hæc verba ad superiora habent anaphoram: 'dixe-

Reciperatio[b] est, cum inter civitates peregrinas lex convenit, ut res privatæ reddantur singulis, recuperenturque.

Reciperatio est, ut ait Gallus Ælius, cum inter [FEST. populum, et reges, nationesque, et civitates peregrinas lex convenit: quomodo per reciperatores reddantur res, reciperenturque, resque privatas inter se persequantur.

Recipie[5] [c] apud Catonem pro recipiam, ut alia ejusmodi complura.

Recipie, recipiam. [PAUL.

Reciprocare pro ultro citroque poscere:[6] unde eque gremiis subjectare, ac figere.

Reciprocare[d] pro ultro citroque poscere usi sunt [FEST.

* * * * * * * * * * * *

5 Vet. lib. apud Ursin. *Recipiem*, et ita legendum monet Scal.—6 'Ex l. m. post verbum *poscere* addendum *usi sunt antiqui, quia procare est poscere*.' Fulv. Ursin. Vid. Notas.

NOTÆ

runt virilem togam, unde,' &c. Et a Festo *virilem togam* non *ver. togam*, scriptum fuisse satis ostendunt. Riciniati autem Planipedes mimi Festo dicuntur qui Palliati in optimo Glossario: 'Palliati, στιχόλογοι,' qui carmina dicunt, nam mimorum proprium erat *dicere*. Ut tragœdorum 'canere,' 'cantare.' Palliatos etiam vocat Diomedes: 'Si quas tamen ex soccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant.' Sic 'Jovem palliatum' alicubi dixit Arnobius, quem alibi idem 'reciniatum' appellavit. Nimirum idem ricinium et pallium, ut infra pluribus ostendam in voce 'Rica.' *Idem.*

[b] *Reciperatio*] *Reciperatores*, vel, ut dixere postea, *recuperatores* primum dicti sunt qui inter Pop. Romanum et civitates peregrinas de rebus privatis reddendis recipiendisque cognoscebant. Et inde Recuperatores dicti sunt judices qui a Prætore in privatis controversiis, quacumque de re ageretur, dari consueverant. Plaut. Bacchid. act. II. sc. 3. 'Postquam prætor Recuperatores dedit.' Nunc vero ii Recuperatores 'judices delegati' dicti sunt. *Idem.*

[c] *Recipie*] Lege *Recipiem*, ut supra *Attingem*: ubi idem error erat. *Jos. Scal.*

[d] *Reciprocare*] Verba Pacuvii sunt mendosa. *Ant. Aug.*

Reciprocare] Contaminatissima sunt ista, neque χθὲς καὶ πρώην labes istæ huic loco insederunt. Video enim et Paulum illas adbreviatorem in suam epitomen contulisse: monstrum hominis, qui, quod non intelligebat, reliquerit: quod facile ac vulgo notum erat, id omne, tanquam inutiles ramos, reciderit. Igitur videamus, an ita scripserit Festus: *Pacuvius Teucro: Rapio, reciproco... pedem cito aut ultro citro restem. Reciprocare, sursum deque gremiis subjectare, ac adfligere:* nam sane in versu Plauti *reciprocare* nihil aliud quam susque deque gremio erecto aut depresso gestum ita componere, ut tolleno aut pilum Græ-

antiqui: quia procare est poscere. Pacuvius in Teucro: Rapido, reciproco, percito, augusto, citare, rectem, reciprocare unde eque gremiis subjectare, adfigere. Plautus in Astraba:[e] quasi tollenono aut pilum Græcum reciproces plana uta.

Reconductæ[f] fecerit,[7] et condere urbem, facere, ædificare; ut Cincius testatur in libro de verbis priscis.

Rectæ[g] appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant ominis causa: ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur.

7 Ant. Aug. malit, *Reconderit, fecerit.* Scal. legit *Reconduit, refecerit.* Dac. conjicit *Reconderit, refecerit.*

NOTÆ

eum videatur: igitur illud Pacuvii *reciproco* Festus exponit, 'ultro citroque restitans pedem cito.' Fortasse continuandus versus Pacuvii: *rapio, reciproco, pedem cito ut ultro citro restem.* Vide Varronem, qui citat versus Accii: 'Tendens nervo Tela reciproca condita equino.' Sunt autem ex Philoctete Attii, auctore Servio in fragmentis. *Jos. Scal.*

Reciprocare] *Reprocare,* inserta syllaba *ci, reciprocare,* ut 'incitega' pro 'intega.' *Procare,* poscere. Varr. lib. VI. de L. L. 'Reciproca est, cum unde quid profectum, redit eo. Quod ab recipere Reciprocare fictum, aut quod poscere procare dictum.' *Dac.*

e *Plautus in Astraba*] Lege ut in Edit. *quasi Tolleno vel Pilum Græcum reciproces plana via:* id est, eas et redeas ita ut tolleno aut pilum Græcum videaris. Idque optime Fest. interpretatur 'sursum, deque gremiis subjectare, adfligere.' De tollenone vide suo loco. Pilum Græcum ligneum erat, quod in modum tollenonis altera parte depressum attollebatur, et mox demissum deprimebatur et subjectas fruges pinsebat. Hesiodus vocat ὕπερον τρίπηχυν. *Idem.*

f *Reconductæ*] Lego, *Reconduit, refecerit:* et certum est ita esse *reconduit* aut *reconduat,* ut 'creduit' et 'creduat.' *Jos. Scal.*

g *Rectæ*] Vide 'Regillis.' *Ant. Aug.*

Rectæ] Vide 'Regillis.' Plinius de Caia Cæcilia: 'Ea prima texuit rectam tunicam: quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' Recta tunica describitur in Evangelio: χιτὼν ἄῤῥαφος ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. Græci scriptores ὀρθοστάδιον χιτῶνα vocant. *Jos. Scal.*

Rectæ] Diminutivum *Regillæ;* his indutæ virgines, illis viri pridie nuptiarum diem cubitum ibant ominis causa. Vide in 'Regillis.' De *Rectis* Plin. 'Ea prima' (Caia Cæcilia) 'texuit rectam tunicam: quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' Rectæ autem quod a stantibus et in altitudinem texantur, ut ait Festus: Isidorus, quod sursum versum texantur: nam 'sursum versum texere,' et 'in altitudinem texere' idem est, Græci dicunt ἄνω ὑφαίνειν. Et hæc vetus fuit texturæ ratio qua stantes texebant, et omnibus genti-

Rectæ appellantur vestimenta virilia, quæ a stantibus, et in altitudinem texuntur. [PAUL.

Recto fronte [h] ceteros sequi si norit. Cato in dissertatione consulatus. antiquæ consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quoque, a stirpe supremo: et Ilia dia nepos: et lupus fœta:[8] [i] et nulla metus:[k] et jam in commentariis sacrorum pontificalium frequenter est hic ovis, et hæc agnus, ac porcus, quæ non ut vitia, sed ut antiquam consuetudinem testantia debemus accipere. [FEST.

Redentruare [9] [l] dicitur in Saliorum exultationibus, cum

8 Alii legunt *femina*.—9 Vet. lib. *Redampiruare*.

NOTÆ

bus usitata, præterquam Ægyptiis qui deorsum versum texebant. Herodot. lib. II. *ὑφαίνουσιν οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω*, id est: 'Texunt quidem omnes alii sursum versus, et in altitudinem tramam trudentes. Ægyptii vero deorsum versus.' Apud ceteras gentes cum trama vel fila infra essent, in superioribus texebatur vestimentum, et sic trama semper pectine ad superiorem partem ducebatur et trudebatur, atque id sursum versus texere, vel in altitudinem, vocabant. Contrario modo Ægyptii, ex superioribus ubi erant fila, vel licia, ad inferiora procedebant, ubi vestimentum vel tela quæ texebatur inerat. Sed de arte textoria vide Doctissimi Salmasii librum de re vestiaria, et ejus notas ad Vopiscum. Nam ita rem omnem explicuit ut nihil supra addi possit. *Dac.*

[h] *Recto fronte*] Ennii versus a Nonio referuntur sic lib. I. 'Inde tuetur ibi lupus fœmina conspicit amneis:' et lib. V. 'Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo:' et incerto libro: 'Ilia dia nepos, quas ærumnas tetulisti:' item: 'Ni metus ulla tenet teneri virtute quiescunt:' et alibi: 'Vivam, an moriar, nulla in me est metus.' Quintil. lib. I. cap. 10. 'Quanquam Varro in eo libro, quo initia Romanæ urbis enarrat, lupum fœminam dicit, Ennium, Pictoremque Fabium secutus.' Vide ante 'Stiricidium,' et 'Specus,' et 'Spicum,' et 'Metus.' *Ant. Aug.*

Recto fronte] Genera nominum pleraque erant ambigua et duplicia. Sic Veteribus utroque genere enuntiabantur 'Deus,' 'frons,' 'stirps,' 'metus,' 'agnus,' 'lupus,' 'porcus,' 'amnis,' 'alvus,' &c. *Dac.*

[i] *Lupus fœta*] Lege ut al. *lupus fœmina*. 'Endotuetur ibi lupus fœmina.' *Idem.*

[k] *Nulla metus*] Vide in 'metus.' *Id.*

[l] *Redantruare*] Pacuvii versus ex Nonio sunt, ex fabula Chryse. *Ant. Aug.*

Redantruare] Lege: *Redamptruare dicitur, in Saliorum exultationibus, cum præsul amptruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. Lucillius: Præsul ut amptruat, inde et volgu' redamptruat olli. Pacuvius: ... promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptru-*

præsul ampiruavit, quod est motus edidit, ei [10] referuntur invicem iidem motus. Lucilius: præsul ut ampiruet, inde vulgus redemplavit.[11] At Pacuvius: promerenda [12] gratia Simul, cum videam Graios nihil mediocriter Redentruare [13] opibusque summis persequi.

Redarguisse [14] [m] per E literam Scipio Africanus Paulli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum: cujus meminit Lucilius, cum ait: quo facetior videare, et scire plusquam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt,[15] nam genus.

Redemptitavere [n] item, ut clamitavere, Cato (idem) in ea,

10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et*.—11 Id. ibid. *redantruavit* pro *redamplavit*; quod in textu.—12 Vet. cod. *proærenda*.—13 Vet. cod. *Redamptruare*. Ed. Scal. *Redantruare*. Vir doct. conj. *Redampiruare*. Vide infra.—14 Scal. et Dac. legendum monent *Redarguesse*.—15 Vet. cod. *ferum*.

NOTÆ

are, opibusque summis persequi. Secuti sumus veterem scripturam *amptruare*, pro *antruare*, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Quædam de *amburvare* olim diximus: sed quæ non sint præferenda huic conjecturæ: nam verum est a *trua* dictum *amtruare*: hoc est, circum volvere, ut cum trua olla circum movetur. *Jos. Scal.*

Redentruare] Locum integrum ex emendatione Scaligeri ita legito: *Redamptruare dicitur in Saliorum exultationibus, cum præsul amptruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. Lucilius: Præsul ut amptruat, inde et volgu' redamptruat olli. Pacuvius: ... promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptruare, opibusque summis persequi. Amptruare* autem antiqua scriptura pro *antruare*, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Et pro *antruare* dicebant *andruare* et *redandruare*. Non. 'redandruare, redire: Lucil. lib. IX. 'ut vulgu' redandruet inde.' Pacuvius Chryse, 'Græcos nihil mediocriter Redandruare.'' Ubi verba Lucilii paulo aliter quam apud Nostrum concepta sunt. Ita ut P. Merula propius ad veterem scripturam videatur accedere, qui legit: 'Præsul ut amptruet hinc, et vulgu' redamptruet inde.' *Præsultorem* intellige, ut apud Nonium in voce 'Ludius:' 'Quod ludis pueri præsules essent glabri ac depiles propter ætatem, quos antiqui Romani Ludios appellabant.' *Dac.*

[m] *Redarguisse*] Ipsa verba Festi indicant legendum *Redarguesse*. Lucilii vero Trochaici ita gradiuntur: *Quo facetior videare, et scire plus quam ceteri, Pertisum hominem, non pertesum, dicere fortunam, genus.* Quo, inquit, facetior videare, P. Scipio, dicis, homo pertisus est fortunam, pertisus est genus, non pertesus. *Jos. Scal.*

[n] *Redemptitavere*] A *redimo*, *redempto*, unde *redemptito*. Quo etiam usus est Plaut. 'Redemptitavere ad unum captos.' *Dac.*

qua egit de signis, et tabulis, honorem temptavere ait, malefacta [16] benefactis non redemptitavere.

Redemptitavere, ut domitavere. [PAUL.

Redemptores [o] proprie atque antiqua consuetu- [FEST. dine dicebantur, qui cum quid publice faciendum, aut præbendum conduxerant, [17] effecerantque, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. At ii nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum utendumque.

Redhostire, [p] referre gratiam. Nævius [18] in Lupo: [q] vel Veiens regem salutat jube [19] Albanum milium [20] comitem senem sapientem contra redhostis Menalus. Et Attius in Amphitryone: Cedo ecquid te redhostitum, [r]

16 Vet. cod. *L. efacta.*—17 Vet. cod. *condixerant.*—18 Vet. cod. *Navius.* —19 Id. *salutant jubæ.*—20 Id. *mulium.*

NOTÆ

[o] *Redemptores*] Proprie qui certo pretio opus aliquod faciendum conducant. Vulgo vocamus *des entrepreneurs*. Optime exponunt Glossæ *ἐργόλαβοι*. Sed postea *redemtores* dicti quicumque aliquid utendum locant. *Idem.*

[p] *Redhostire*] Attii versus mendosus est: et a Nonio Marcello corruptissime is quoque refertur: 'Quid hic redhostit viam cometet obiet facilius.' *Ant. Aug.*

Redhostire] *Nævius in Ludo: Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus. Et Attius Amphitruone: Cedo ecquid te redhostit, cum ea seni Objectet facilius? Ennius in Cresphonte: Audi, atque auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Lytris: Quem mea cominus machæra atque hasta hostivit emanu. Emanu* pro *Eminus*. Atque ita hæc deplorata in integrum fortassis restituta sunt. In versu Nævii 'Jubeo Albanum Amulium' idem est, ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' *Jos. Scal.*

Redhostire] Par pari referre, nam *hostire* est *æquare*. Plaut. Asin. act. II. sc. 2. 'Quin promitto, inquam, hostire contra, ut merueris.' Inde *hostimentum*, quod vide suo loco. *Dac.*

[q] *Nævius in Lupo*] Lege ex Scal. *Nævius in Ludo: Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus.* 'Jubeo Albanum Amulium,' idem est ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' *Idem.*

[r] *Cedo ecquid te redhostitum*] Contaminatissima sunt ista. Neque saniora apud Nonium, ubi sic leguntur: 'Quid hic redhostit viam? comitem obiet facilius.' Vel, *comitet optet facilius.* Legebat Scaliger, *Cedo ecquid te redhostit cum ea seni objectet facilius.* Sed propius ad veterem scripturam si legas: *Cedo ecquid hic redhostit viam? quo me temptet facilius.* Nam plane gemina sunt Plautinis istis in Amphit. 'Nam quid revortitur Qui dudum properare aiebat?

cum meassem[1] objectet facilius. Nam et hostire pro æquare posuerunt. Ennius in Chresphonte: audis atque[s] auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris lytris:[2] Quæ mea cominus machæra, atque hasta hospius[3] manu. Et Pacuvius in Teucro: nisi coërceo protervitates[t] atque hostio ferociam.

Redhostire est gratiam referre: nam et hostire pro [PAUL. æquare posuerunt.

Redibitur tum id[u] proprie dicitur quod redditum [FEST. est, improbatumque, et[5] qui dedit, idemque rursus coactus est habere id, quod ante habuit.

Rediculi fanum[x] extra portam Capenam fuit, quia [PAUL. accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit quibusdam perterritus visis.

1 Id. *cum eassem.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *cum ea se oblectet.*—2 Vet. cod. *in nectoris lyrisque.*—3 Vir doct. conj. *hostiris.* Vide Notas.—4 Dac. legendum monet *Redhibitum id proprie.*—5 Vir doct. conj. *ei.*

NOTÆ

an ille me tentat sciens?' Eleganter Accius *redhostire viam* dixit *viam iterare.* Nam *redhostire* nihil aliud est quam iterare quod hostitum fuerat. *Idem.*

[s] *Audis atque*] Lege: *Audi, atque auditis hostimentum adjungito.* Idem.

[t] *Nisi coërceo protervitates*] Hunc Pacuvii versum laudat etiam Nonius in 'hostire,' quod interpretatur 'comprimere,' 'retundere.' Sed apud illum legitur: *Nisi coërcuero protervitatem.* Melius ex utrisque: *Nisi coërceo protervitatem atque hostio ferociam.* Idem.

[u] *Redhibitur tum id*] Lege, *Redhibitum id proprie dicitur, &c.* Redhibere rem venditam venditor dicitur, cum reddendo pretium, eam recipit cujus vitia in venditione non prodidit. Plaut. Mercatore: 'C. Quid si reddatur illi unde emta est? D. Minime gentium. C. dixit se redhibere si non placeat.' Hinc 'redhibitoria actio' quæ emtori adversus venditorem datur, ut mancipium redhibeat, id est, recipiat, pretiumque acceptum restituat. *Redhibere* igitur a *re,* id est, iterum, et *habere,* quia venditor iterum habeat, &c. Inde Gloss. 'redibitio, ἀνταπόδοσις,' 'redigit, ἀναλαμβάνει.' lege *redhibit.* Idem.

[x] *Rediculi fanum*] Secundo bello Punico, cum Hannibal noctu ob Romam legiones duceret, tantus terror ex quibusdam terriculamentis eum invasit, ut inde re infecta pedem retulerit: quo facto fanum ibi consecratum, et ab eventu *rediculum* appellatum. Deum vero cui hoc fanum consecratum fuit *Tutanum* appellarunt. Varr. in Satyra quam inscripserat 'Hercules tuam fidem:' 'Noctu Annibalis cum fugavi exercitum, Tutanus hoc, Tutanu' Romæ nuncupor, Hoc propter, omnes, qui laborant, invocant.' *Idem.*

Rediculi fanum extra portam Capenam *Cornificius* [FEST. *ait fuisse, qui rediculus* propterea appel*latus est quia accedens ad* urbem Hannibal *ex eo loco redierit, quibus*dam visis perterritus.

Redimiculum [y] vocant mulieres catellam, qua [PAUL. maxime utuntur ornatus causa.

Redinunt, redeunt.

Redinunt significat [z] *redeunt*. Ennius. . . [FEST.
. . . . *re*dinunt in *patriam*. . . .
. . . eunt feri. . . . .

Rediviam [a] quidam, alii reluvium appellant, cum circa unguis cutis se resolvit, quia luere [6] est solvere. Titinius in Setina: lassitudo conservum, rediviæ flagri. Et Livius:[7] scabra in legendo rediviosave offendens.

6 Vet. cod. *tuere*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *duere*.—7 Scal. et Dac. legendum monent *Lævius*.

NOTÆ

[y] *Redimiculum*] Καθετὴρ, ἀνάδεσμος. Glossæ. *Jos. Scal.*

Redimiculum] Gloss. *redimicula, ἀναδέματα, καθετῆρες*. Ovid. 'Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.' *Dac.*

[z] *Redinunt, significat*] Scripsisse Festum puto: *Redinunt significat redeunt. Ennius in annalibus . . . . . redinunt in patriam. Idem etiam prodinunt pro prodeunt, ferinunt, feriunt.* Vide supra in 'prodinunt.' *Idem.*

[a] *Rediviam*] Verba Titinii mendis non carent. *Ant. Aug.*

Rediviam] *Lævius* non *Livius* legendum. Sæpe citatur *Livius*, et *Nævius*, cum sit *Lævius*, qui scripsit Erotopægnia, item poëma Io: ex quo est iste Scazon: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Nam ex eodem poëmate de Io scribit: 'Seseque in alta maria præcipitem misit Inops, et ægra sanitatis Herois.' De hoc Lævio multa diximus ad Ausonium. *Jos. Scal.*

Rediviam] Turnebus legebat *reluvia*. Sed meminisse eum oportuit *l* mutari sæpe in *d*; quare sic optime *Redivia*, vel *Reduvia*, pro *reluvia*, a *reluendo*, quia cutis se circa ungues reluit. Gloss. 'reduvia, παρονυχίς.' Plin. 'Lana succida redivias sanat.' De pelle etiam dicitur cum se flagris resolvit, ut in illo Titinii veteris Comici: 'Lassitudo conservum, reduviæ flagri.' Inde *Reduviosus* pro aspero et hiante. Ut in Scazonte isto: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Cujus auctor male apud Nostrum citatur. Legendum enim, ut optime monuit Scal. *Lævius* non *Livius*. Iste *Lævius* scripserat Erotopægnia, item poëma Io: ex quo poëmate superior Scazon adductus est. Inde etiam 'reduvias escarum' dixit Solinus, pro cibi reliquiis, sive minutiis escarum. *Dac.*

Redivia sive reluvium [8] dicitur, cum circa ungues [PAUL. cutis se solvit: quia reluere [9] est solvere.

Redivivum est ex vetusto renovatum.

Redivivum [b] est ex vetusto renovatum. Cicero [FEST. libro primo [10] in Verrem: utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo.

Referri [c] diem prodictam, id est, anteferri, religiosum est, ut ait Veranius in eo, qui est auspiciorum de comitiis, idque exemplo comprobat L. Julii, et P. Licinii Censorum, qui id fecerunt sine ullo decreto augurum, et ob id lustrum parum felix fuerit.

Refert [d] cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum rei fert dativo scilicet, non ablativo casu, sed esse jam usu possessum.

8 Vet. lib. *redivium.*—9 Vet. lib. *duere.*—10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *tertio.*

NOTÆ

[b] *Redivivum*] Cicero in Prætura urbana, qui liber est tertius Verrinar. sed primus eorum, quos conscripsit, non vero egit. *Ant. Aug.*

Redivivum] De iis proprie dicitur quæ post interitum redeunt, sed per metaphoram de ædificiis etiam usurpatur. Ut in illo Ciceronis, 'Utrum existimatis,' &c. Qui locus est ex lib. III. Verrinar. sed ex primo eorum quos conscripsit, non vero egit Cicero. Vid. 'Repagula.' *Dac.*

[c] *Referri*] Livius hoc dicit 'præferre diem:' oppositum τῷ 'Prodicere diem.' *Jos. Scal.*

Referri diem prodictam] 'Referre diem,' ut Livius, 'præferre diem,' vulgo est, *anticiper le jour.* L. XXXIV. de Receptis: 'Arbiter ita sumtus, ut diem proferre possit, tamen referre non potest.' Infra censores nominantur L. Julius et P. Licinius. Nempe L. Julius Cæsar et P. Licinius Crassus, quos censores fuisse an. ab U. C. 664. fidem faciunt tabulæ cap. *Dac.*

[d] *Refert*] Super hoc verbo magnæ semper inter Grammaticos lites fuere. Omnes quidem *refert* impersonale verbum esse dixerunt; sed alii a *re*, ablativo nominis *res*, et *fert*; alii, ut Verrius, a dativo *rei fert*; alii denique quasi *res fert*. Quo nomine omnes merito deridendi. Primum quidem verba impersonalia in Grammatica monstrum esse quivis sanus agnoscet, nam illa, 'accedit,' 'contingit,' 'liquet,' 'evenit,' 'licet,' 'pluit,' 'fulminat,' 'luciscit,' 'miseret,' 'tædet,' 'pudet,' 'piget,' 'pœnitet,' &c. vel nominativum, vel verbum infinitum, vel totam orationem pro supposito semper habent. Ut non ita pridem Franciscus Sanctius, homo Hispanus, in Minerva sua apertissime demonstravit. Sic verbum *refert*, aut potius *refero*, semper activum, et idem

Refriva [e] faba [11] dicitur, ut [12] ait Cincius quoque, quæ ad sacrificium referri solet donum ex segete auspicii causa, quasi revocent [13] fruges, ut domum datantes revirtico [14] ad rem divinam faciendam. Ælius dubitat, an ea sit, quæ prolata in segetem, domum referatur, an quæ refrigatur, quod est torreatur: sed opinionem Cincii adjuvat, quod in sacrificiis publicis, cum puls fabata diis datur, nominatur refriva.

Refriva dicebant, quæ [15] ex segete causa auspicii domum ad sacrificium referebant. [PAUL.

Refutare,[f] redarguere, compositum a fando versa A litera in V.

Refutare [f] *significat redarguere* Pacuvius in Hermi- [FEST.

11 Vet. cod. *fabra.*—12 Vet. cod. *via.*—13 Vet. cod. *revocant.*—14 Ed. Scal. *tevertico.*—15 Vet. lib. *Refrivam dicebant, quam.*

NOTÆ

est quod 'importo,' 'reperto,' id quod exemplis clarius patebit. Plin. lib. VII. cap. 6. 'Incessus in gravida refert.' Idem lib. II. cap. 51. 'Multum tamen in his refert et locorum natura.' Lucret. lib. IV. 'Usque adeo magni refert studium atque voluntas.' Plaut. Pers. IV. 4. 'Nunc ad illud venies, quod refert tua.' Idem Trucul. II. 4. 'Quod rei id te assimilare retulit.' Unde apparet vere activum verbum esse, et errare Grammaticos cum dicunt 'mea,' 'tua,' 'sua,' esse ablativos fœmininos, quæ vere sunt accusativi. Quod et olim Donato suboluerat, qui, etsi non omnino verbi naturam est assecutus, tamen contra Grammaticos 'mea,' 'tua,' 'sua,' accusativos esse, non ablativos, indicavit ad illud Terent. Phorm. 'Quid tua, malum, id refert?' ubi ille: 'Et quare quomodo dicatur quid mea, quid tua? an deest ad, ut sit, ad mea, ad tua?' *Idem.*

[e] *Refriva*] Locus valde mendosus (*ut domum datantes tevirtico*) cui quid substituam non habeo. *Ant. Aug.*

Refriva] *Refriva faba dicitur, ut ait Cincius, quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete, auspicii causa, quasi revocet fruges domum: data enim est et tritico: ad rem divinam faciendam.* Non solum, inquit, data est *faba refriva* suo generi, sed et reliquis frugibus et tritico. Plinius: 'Fabam utique e frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo Refriva appellatur.' Pliniani libri habent *refrinam* male per *n*, non per *u*. 'Referivus,' 'referititius:' 'Conditivus,' 'condititius,' et similia. Hæc autem res divina fiebat Kalendis Juniis: unde dictæ sunt Kalendæ fabariæ: quia hoc mense adultæ fabæ divinis rebus adhiberentur. Auctor Macrobius. Eodemque die pulte fabaria et larido Carnæ deæ res divina fiebat. Neque aliud intelligitur in fine horum Festi verborum, 'cum puls fabata diis datur,' &c. *Jos. Scal.*

[f] *Refutare*] In Festi verbis erat

ona. . . . .

. quas gloria et. . . . .

. rietas humanum.

compositum a fando versa a litera in V, *ut item in cludo factum est, a quo* recludere.

Regale est dignum rege. [PAUL.

. . . . . . gnum Rege.[g] [FEST.

Regalia[h] exta appellantur, quæ potentibus insperatum honorem pollicentur; privatis et humilioribus hereditates; filio familiæ dominationem.

Regia,[i] domus, ubi rex habitat. [PAUL.

† . . . . aliquo regiæ fe.[k] . . [FEST.

Reglescit[16 l] cum dixit *Plautus, significat crescit, hoc* versu: vix super*sum dolori, qui in dies vae* misero mihi, ac *per*-

16 Vide Not.

NOTÆ

Pacuvii exemplum: et quod *a* in *u* verteretur, ostendebatur: cum a *claudo, recludere* sit compositum. Sed hic *a* tollitur, non mutatur: vel non sola mutatur sed *au* in *u* longum vertitur. *Ant. Aug.*

Refutare] Citabat exemplum Pacuvii in Hermiona. Addebat, in *Refutare a* in *u* mutatum: dictum enim esse a *fando:* proinde ac in *cludo, a* in *u* mutatum est. Sed ista sunt Grammatica, id est, inepta. Primum obliviscitur simplex esse *Futare* supra dictum a Catone. Deinde ignorat esse deductum ab ollis, quæ cum ferventes paulo plus exuberant, solent futo vase ad hoc apto inversa aqua compesci: quod dicitur *futare*, et *confutare ollam.* Titinius Setina: 'Coquos aheunm, quando fervit, paulla confutat trua.' De *futo vase* et supra diximus, et Varro meminit, et nos ad Varronem quædam olim. *Jos. Scal.*

g . . . *gnum rege*] Lege, *Regale ait Verrius dignum rege.* Nihil amplius deest. *Dac.*

h *Regalia*] Quæcumque enim luculenta et læta essent, *regalia* dicebant. *Idem.*

i *Regia*] Τὸ βασίλειον. Urbes etiam, ubi aulæ regum, dictæ *regiæ*: ut Plinius et Mela oppidum Jol 'Jubæ regiam' vocant. *Idem.*

k . . . . *aliquo regiæ fe.*] Odoratus sum hoc fragmentum divulsum esse ex capite, 'Regiæ feriæ,' cujus ultima verba male hic hæserunt. Locum adi infra. *Idem.*

l *Reglescit, &c.*] Scribe: *Reglescit cum dixit Plautus, significat Crescit, in illo versu: Nihil superest: ve misero mihi! ac reglescit dolor: unde etiam Glires, &c. Reglescit* ergo, pro *Regliscit.* Jos. Scal.

Reglescit] Pro *regliscit.* Vide 'gliscit.' *Dac.*

dito reglescit magis magisque: inde etiam glires dicti videntur,[m] quibus corpus pinguitudine [17] adcrescit.

Reglescit apud Plautum significat crescit. [PAUL.

Regifugium [n] sacrum dicebant, quo die Rex Tarquinius fugerit e Roma.[18]

17 Ed. Scal. *pinguedine.*—18 Ead. ed. *fugerit Roma.*

NOTÆ

[m] *Inde etiam glires dicti videntur*] Fallitur Festus, *Glis* enim est a Græco *ἔλειος*. Addito gamma, *γέλειος*, unde *gleios, gleis, glis*. Græci *glirem* *ἔλειον μῦν* appellarunt, quasi 'arboreum murem,' nam in sylvis degit, et inter arbores semper oberrat, et in iisdem sedes et cubilia habet hiemis tempore, cum perpetuo dormit. Ἕλη Hesychio *σύνδενδροι τόποι.* Varro apud Sosipatrum: 'in mea sylva glis est nullus.' Apud Martialem lib. III. Ep. 58. sic interpungendum. 'Metamque lactis: Sassinate de sylva Somniculosos ille porrigit glires.' Hunc glirem etiam *μυοξὸν* Græci vocarunt. Gloss. '*μυοξὸς*, glis.' Hodie *voxum* vel *voxosum* appellitant, voce ex *muoxus* detorta. Salmas. in Solin. *Idem.*

[n] *Regifugium*] 6. Kal. Mart. Regifugium fuisse, ex Fastis, et Ovidio lib. II. Fast. constat. Macrobius tamen lib. I. Satur. refert quosdam existimasse Junium mensem dici, quod M. Junius Brutus exactis regibus Carnæ deæ sacrum in Cœlio monte fecisset. Cetera verba Festi non assequimur, præter ea, quæ Paulus notat. In fastis autem hic dies est totus nefastus. Videntur etiam nonnulla hic ad alia verba pertinere. *Ant. Aug.*

Regifugium] Agebatur de Regifugio, quod 6. Kal. Martias in Fastis notatum erat, usque ad illa, . . . *truria.* Mox aliud caput: 'Regifugium dies Kal. Juniis in Fastis et notari et legi debet cum NP, quod ille dies sit e nefasto fastus.' Ex quibus apparet Festo aut Verrio displicuisse vulgatam lectionem Fastorum, quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet, et Kalendarium marmoreum ita habet per N. non per NP. *Jos. Scal.*

Regifugium] Ait Festus regifugium quod notatur in Fast. 6. Kal. Martias de Tarquinii fuga non esse intelligendum, sed de regis sacrorum fuga e comitio. Alterum vero regifugium quod Kalendis Juniis, vel, ut in veteri Kalendario, 9. Kalend. Jun. notatur, de Tarquinii regis fuga. Quam opinionem secutus Macrobius, qui Tarquinii fugam ad Kalendas Junias refert. Contra vero Ovid. lib. II. Fast. Tarquinii regis fugam ad 6. Kalendas Martias: 'Nunc dicenda mihi regis fuga; traxit ab illa Quintus ab extremo nomina mense dies.' At regis sacrorum e comitio fugam ad 9. Kalendas Junias. Vide supra, 'Quando Rex comitiavit fas.' In fine addit Festus Regifugium Kalendis Juniis legi debere cum nota NP non N tantum. Unde patet Festo vel Verrio displicuisse vulgatam lectionem fastorum quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet. Et Kalendarium

Regifugium dies notatur in fastis VI. Kal. *Martias, ut* [FEST. *ait Verrius, ita dictus*, quia *eo die rex Tarquinius Roma fugerit*, quod fal*sum esse arguit Cincius in libro fastorum* et Tul*lius de feriis qui Saliares Virgines* et Salios *adesse dicunt regi sacrorum cum facit sacri*ficium in *Comitio, quo facto statim fugit, quod verum cogn*overit *esse, qui legerit fastis dies tales*, *qu*ales no*tantur sic : Q. REX. C. F. id est, quando* Rex *comitiavit, fas : id est, ad comitium itat :* his *enim tantum feriis Regi sacrorum in Comitium*, nec in *aliis, ire licet, qui mos videtur ascitus ex* Etruria. *Regifugium, item dies notatur in fastis* Kal. Juniis, *qui dies, quia* totus, *nefastus non est*, legi debet cum *nota NP, non N, quod ille dies sit e* nefasto fastus.

Regia dicta,[o] *vel quod sacrorum causa tanquam* in fanum a Pon*tifice convocati in eam convenirent :* aut quod in ea *sacra a rege sacrificulo erant* so*li*ta usurpari.

Regiæ feriæ[p] *dictæ videntur, q*uæ fiunt fori conv*entus, et nun-*

NOTÆ

marmoreum ita habet per N, non per NP. Porro mendose citatur hic *Tullius de Feriis* pro *Julius de Feriis*, qui citatur a Macrobio in Saturnalibus. *Dac.*

[o] *Regia dicta*] Regia sacrorum, quod in fanum a Pontifice convocati conveniant : quod in ea sacra a Rege sunt solita usurpari. Regem autem intellige Regem sacrorum. Prima verba interpretanda sunt, ac si Festus dixisset : Regia sacrorum est fanum, in quod a Pontifice convocati conveniant. Ita sæpe loquitur Varro. Sic supra : 'Navia ex uno ligno exculpto, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.' Dicendum enim erat : *Navia, alveus ex uno ligno exculpto, quo utuntur in vindemia.* Quæ sequuntur, videntur dicta de Regio Lepidi, quod nundinæ, forum, conventus agerentur in ea civitate, videri dictum a majestate. Quod et confirmat Strabo, qui non de hoc Regio Galliæ Cisalpinæ, sed de Regio Fretensi loquens ita scribit : *πλὴν εἴτε διὰ ταύτην αἰτίαν (διὰ τὸ ῥαγῆναι) τοὔνομα τῇ πόλει γέγονεν, εἴτε διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πόλεως, ὡς ἂν βασίλειον τῇ Λατίνῃ φωνῇ προσαγορευσάντων τῶν Σαυνιτῶν*, &c. A majestate ergo Festus Regium Lepidi, ut *διὰ τὴν ἐπιφάνειαν* Strabo Regium Samnitum, seu Brutiorum. Quæ supersunt, ego non intelligo, neque videntur huc pertinuisse. *Jos. Scal.*

Regia dicta] Ait Festus *regiam* dictam, vel quod in eam populus conveniret a Pontifice convocatus, qui Pontifex regia erat majestate ; vel dictam *regiam* a Rege sacrificulo, qui ibi sacra faciebat. Quod et sentit Varro lib. v. 'Dies Agonales,' inquit, 'per quos Rex in Regia arietem immolat,' &c. *Dac.*

[p] *Regiæ feriæ*] Lege infra : *Sed non semper ob hanc unam causam tantum quia homini talis majestatis cura datur, sed etiam cum, &c.* Ait Festus Regias

dinarum causa in civitate, aliquem *per sacerdotem, qui sit regia ma*jestate: sed non *semper ob hanc vitam causam*[19] *tant*um, qui homini talis *majestatis cura datur, etiam, cum expiatio* ictus fulguris fit, *aut in procurando portento simili quo regiæ feriæ etiam solitæ sunt.*

Regillis,[q] tunicis albis, et reticulis luteis utrisque actis[20] textis sursum versum a stantibus pridie nuptiarum diem virginis[1] indutæ cubitum ibant ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.

Regimen[r] pro regimento usurpant poëtæ. Ennius libro sexto decimo: Primus senex Bradyn (in) regimen, bellique peritus.

Regium[s] est *quod est, aut fuit regis,* ut servus *regius, et domus regia, qualis est* Numæ Pompilii, *at regale facinus, quod est di*gnum Rege.

Romanos[t] *in libro* XI. *Græcos* appellat Ennius, *cum ait: Contendunt Græ*cos Graii memo*rare solent sos, Quod Græca*

19 Ead. ed. *ob hanc unam causam.*—20 Ead. ed. *utrisque .. ctis.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *rectis.*—1 Id. ibid. *virgines.*

NOTÆ

ferias dictas non solum quæ fori, conventus, et nundinarum, sed etiam quæ fulguris vel portenti similis expiandi causa per sacerdotem aliquem, qui esset regia majestate, edicebantur. Postrema verba *aut in procurando portento simili quo regiæ feriæ, &c.* male adhæserunt post *regia domus*, ubi eorum vestigia. In fine tantum verbum supplendum, *Quo Regiæ feriæ solitæ sunt fieri.* Idem.

[q] *Regillis*] Vide 'Rectæ.' *Ant. Aug.*

Regillis, tunicis] *Regillis tunicis albis et reticulis luteis utrisque rectis textis susum versum, &c.* Vide 'Rectæ.' Reticula, fasciæ capitales. *Susum,* pro *sursum.* Dac.

[r] *Regimen*] Gloss. 'Regimen, *οἰάκισμα, ἰθυντήριον.*' Usus est Lucret. Livius etiam, Plin. et alii. Versus Ennii sic legendus ut in edit. *se Primus nec bradus in regimen, bellique peritus.* Deest vox *ingerit,* vel quæ similis. Et de Cn. Manlio loquebatur Ennius, qui adversus Gallogræcos pugnaturus ipse minime tardus, bellique peritissimus, se in regimen ingerit. *Idem.*

[s] *Regium*] Existimo quædam pertinere ad regiam Numæ Pompilii: quædam ad alia verba. *Ant. Aug.*

Regium est] *Regium est, quod aut est, aut fuit regis; ut servus regius, et leges regiæ, quales sunt Numæ Pompilii, et regium facinus, dignum Rege.* Jos. Scal.

Regium] Sic 'leges Regiæ,' a Numa Pompilio conditæ. *Dac.*

[t] *Romanos, &c.*] *Romanos Græcos appellat Ennius: Contendunt Græcos: Graios memorare solent sos. Quod Græca lingua longos per tempori' tractus*

*li*ngua longos per *temporis tractus* Hos pavi :[2] non Ro*manos ait, Græce*[3] *locutos,* cum Romulus ur*bis conditor verbis linguæ Lat*inæ locutus sit, *sed quod olim lingua Græciæ* gentis fuerit *eadem cum Latina parum prolati*one[4] mutata : *hoc autem verum esse ind*icat origo ejus : *quæ videtur quasi Græcæ u*surpatio.

2 Ead. ed. '*tractus gentibus* Hispani.'—3 Ead. ed. *Græcos.*—4 Ead. ed. *pro prolatione.*

NOTÆ

Hos pavi. ... non Romanos Græce loqui ait: cum Romulus Urbis conditor Latine locutus sit: sed quod olim lingua Græciæ gentis fuerit eadem cum Latina, parum declinatione mutata. Puto satis fideliter verba Festi reddidisse, modo secundo versui Ennii verborum constet fides ; nam de sententia non ita laborandum, cum ea ex primo versu dependeat : quem primum versum retulimus ex voce *sos :* ubi integer plane ita, uti expressimus, habetur : et ex ejus collatione *Graios,* non *Graii,* tum etiam sententia ipsa ita postulante, legendum esse, nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. Nam Ennius gloriatur se pavisse Romanos Græca lingua : unde Græcos et Graios omnes jam eos vocabant. Certissimum enim Ennium cum Livio primum omnium Græcas literas docuisse Romanos. Suetonius : 'Antiquissimi doctorum quidem et poëtæ et oratores semigræci erant. Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum : etsi nihil amplius quam Græce interpretabantur.' Ex his Suetonii verbis potes colligere quare glorietur se pavisse eos Græca lingua : quod quam eleganter dictum sit, nemo ignorat, qui scit a Veteribus id genus loquendi solitum usurpari : ut *εἱστίασεν ἡμᾶς λόγους.* et Cicero : 'literæ, qui est suavissimus pastus animorum.' Merito ait Romanos ab omnibus certatim Græcos et Graios vocari : cum Cato, hoc videns, in senatu exclamaverit, se non posse pati Græcanicam urbem. Vides igitur ex solo primo Ennii versu imperite interpretatum esse a Verrio Ennii sensum, ut jam diximus : quanquam verum est, quod ait in fine, eandem pæne cum veteri Græca veterem Latinam linguam fuisse. Nam et easdem pæne veterum Latinorum cum Ionum literis fuisse testatur Plinius libro VII. Quin et linguam Romanorum Græcam fuisse auctor Varro et Dionysius extremo libro primo ; et inscriptio illa Delphica, quam producit Plinius, est fere Latinis characteribus scripta. NAVCIKPATES. TICAMENOV. ΑΘΕΝΑΙΟC. KOPAI. KAI. ΑΘΕΝΑΙ. ΑΝΕΘΕΚΕΝ. et in veteribus tetradrachmis ΑΘΕΙ pro Ἀθῆναι. *Jos. Scal.*

Romanos in lib. XI.] Hæc ita pæne olim ad verbum Scaliger. Prior versus Ennii paulo aliter in voce *sos : Contendunt Græcos, Graios memorare solent sos.* Et *Graios* non *Graii,* sententia ipsa postulante, legendum esse nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. De Ennio, qui Græcus fuit, vide in 'solitaurilia.' *Dac.*

Regium est, quod est, aut fuit regis. [PAUL.

Relegati [u] dicuntur proprie, quibus ignominiæ, aut [FEST. pœnæ causa necesse est ab urbe Roma, aliove quo loco abesse lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratus, ut etiam Ælius Gallus indicat.

Religioni est quibusdam [x] porta Carmentali egredi, et in æde Jani, quæ est extra eam,[y] senatum habere: quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt, cum in æde Jani Senatus consultum factum esset, uti proficiscerentur.

Religionis [z] præcipuæ [5] habetur Censoria *majestas, cujus in libris de vita P. R.* Varro ex*empla hæc profert. M.*

5 Ead. ed. *præcipuè.*

NOTÆ

[u] *Relegati*] Exulum tria fuere genera; alii interdicti, relegati alii, alii deportati. Interdicti dicuntur quibus interdictum est certi loci aditu commercioque. Relegati, vel qui in locum aliquem amandantur, vel qui certo quodam loco ignominiæ causa jubentur excedere, quo sensu relegati dicuntur qui interdicti proprie sunt. Deportati vero, qui civitate sua multati vincti nervo aut compedibus in navim aliquam imponebantur, servisque publicis ut eos in insulam transferrent, tradebantur. De hac deportatione Terent. in Phormione. 'Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras?' Vide Hotoman. de verbis juris. *Idem.*

[x] *Religioni est quibusdam*] Ovid. II. Fast. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano: Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet. Illa fama refert Fabios exisse trecentos. Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.' Vide 'scelerata Porta.' *Idem.*

[y] *Et in æde Jani, quæ est extra eam*] Ad dextram fuisse ædem Jani porta Carmentali egredientibus, fidem facit insignis locus Livii lib. II. sect. 49. 'Infelici via, dextro Jano portæ Carmentalis profecti,' (Fabii) 'ad Cremeram amnem perveniunt.' *Idem.*

[z] *Religionis*] Hic multa fuerunt a Festo scripta, quæ divinare non potuimus. Videntur tamen omnia pertinuisse ad Censores. In quibus unum est, quod Plinius tradit lib. XVII. cap. 25. 'Romæ,' inquit, 'in Capitolio in capite bis Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messallæ, C. Cassii Censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit:' M. Valerius Messalla, C. Cassius Longinus Censores fuerunt anno post R. C. fere sexcentesimo, lustrumque fecerunt LV, ut ex Capitolinis fastis constat. *Ant. Aug.*

Religionis præcipuæ habetur Censor] Hic Censores nominantur continuatis quinquenniis ab anno U. C. DLXXIV.

Fulvius Nobilior cum M. *Æmilio Lepido Censor factus, cum ei* admodum *inimicus antea extitisset, sæpeque ju*dicia cum *eo sibi fuissent, publicæ rei causa,* quæ in pri*mis spectatur, statim eo delato mune*re homini *inimicitias*[6] *remisit; quod ejus animi* judicium fu*it omnibus gratum et probatum. A. Postu*mius, Q. *Fulvius Censores facti,*[a] *quia Fulvius duos filios* amiserat *in Illyrico militantes, et, propter gravem morbum* ocul*orum, Censuram gerere non poterat, ut* libri *Sy*bil*lini adirentur auctor fuit, et ut pu*blice supp*licaretur pro valetudine collegæ.* TI. Sempron*ius cum a Rutilio*[b] *Tr. pl. Censoria* fides labefa*ctaretur, qui ob parietem dirutum iratus* cum esset *Ædis privatæ, die dicta collegam Claudium* condemna*verat, fecit ut eædem illæ, eodem quæ in loco* erant conde*mnatum absolverent*[7] *centuriæ.* L. Æmili Pauli *et Q. Philippi*[c] *religiosa Censura* fuit, laboravit *Paulus morbo*

6 Ead. ed. *inimicus.*—7 Ead. ed. *absolverant.*

NOTÆ

ad annum DCXXII. Prima Censura refertur M. Æmilii Lepidi et M. Fulvii Nobilioris, qui lustrum quinquagesimum condiderunt, anno DLXXIV. De his Valer. Max. lib. IV. cap. 2. 'M. Æmilius Lepidus bis Consul . . . diutinas ac vehementes inimicitias cum M. Fulvio Nobiliore . . . gessit: quas, ut simul Censores renuntiati sunt, in Campo deposuit; existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui publice summa vincti essent potestate. Id judicium animi ejus et præsens ætas comprobavit, et nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.' *Des.*

[a] *A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti*] Secunda Censura Q. Fulvii Flacci et A. Postumii Albini, qui lustrum condiderunt quinquagesimum primum an. U. C. DLXXIX. de quibus Livius lib. XLIII. 'Censor Fulvius ex Junonis Laciniæ templo marmoreas tegulas cum abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, et mente captus est, et amissis duobus filiis in Illyrico militantibus summo animi mœrore consumtus est.' *Idem.*

[b] *T. Sempronius cum a Rutilio*] Tertia censura T. Sempronii Gracchi et C. Claudii Pulchri, qui lustrum condiderunt quinquagesimum secundum an. U. C. DLXXXIV. de his Valer. Max. lib. VI. cap. 5. 'Diem his P. Rutilius Tribunus plebis perduellionis ad populum dixit. Quo in judicio primæ Classis permultæ centuriæ aperte Claudium damnabant.' Et Cicero lib. VI. de Repub. 'Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.' Et revera damnatus fuisset Claudius, nisi Gracchus conceptis verbis jurasset, se exilii comitem collegæ futurum. *Idem.*

[c] *L. Æmili Pauli et Q. Philippi*]

gravi, et pæne amissione capi*tis in eo honore. Religiosa item* et P. Corneli *Scipionis Nasicæ*,[d] *cui collega, M.* Popilius post cons*ulem qui fratrem vidit, Censura* fuit, vadatus *enim cum esset* . . . .
S. a P. R. Liberatum constat. M. Val*erius Messala, C. Cassius Lon*ginus[e] Censores; *quorum in magistratu subversa pudici*tia fuerat, famosi *extiterunt: nam palmam quæ* in Capitolio in ara *ipsa Jovis optimi maximi, bello Per*sico nata fuerat, *tunc prostratam ferunt et ibi enat*am ficum, infamesque *rursus fecit, qui sine* ullo pudicitiæ respec*tu fuerant Censores.* L. Corneli Lentuli, C. *Censorini*[f] *sequitur Censura:* Lentulus judicio pu*blico repetundarum damnatus* fuerat, plurimi itaque *Censuram adepto damnationis pænam remiserunt.* P. *Africani, Lucii* Mummi[g] *Censura insignis:*

NOTÆ

Quarta censura L. Æmilii Pauli et Q. M. Philippi, qui lustrum condiderunt quinquagesimum tertium an. U. DLXXXIX. Liv. in epitome: et Plutarch. in Paulo: qui tradunt hos censores in recensendis equitibus Romanis tres e Senatu movisse, Paulumque Censura magna ex parte gesta in morbum gravem incidisse. *Idem.*

[d] *Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ*] Quinta Censura M. Popilii Lænatis et P. Cornelii Scipionis Nasicæ, qui condiderunt lustrum quinquagesimum quartum an. U. DXCIV. Hic Scipio Censor 'primus aqua divisit horas æque noctium ac dierum.' Plin. lib. XXXIV. cum ait infra Festus Marcum Popilium postea fratrem suum consulem vidisse, miror equidem si illud de primo consulatu fratris ejus locutus est Festus: Caius enim Popilius Lænas jam ante M. Popilii Lænatis censuram consul fuerat, nempe an. 580. Infra deest tantum numerus summæ pro qua vadatus erat Scipio, litera enim S satis ostendit de sestertiis ibi actum HS. *Idem.*

[e] *M. Valerius Messala, C. Cassius Longinus*] Hi lustrum fecerunt quinquagesimum quintum an. DXCIX. Eorum historiam, de qua hic Festus, sic Plin. lib. XVII. cap. 26. 'Romæ in Capitolio in ara Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestate prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messalæ, C. Cassii Censorum lustro, a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.' In vulgatis Plin. editt. scriptum, *In Capitolio in capite bis Jovis.* Emendavit Fulv. Ursinus, *In ara Jovis*, ex libro cum vetustissimis exemplaribus collato, ubi *in ara Jobis.* Quæ emendatio hocce Festi loco mirifice comprobatur. *Idem.*

[f] *L. Corneli Lentuli, C. Censorini*] Septima hæc Censura L. Cornelii Lentuli Lupi et C. Martii Censorini, qui condiderunt lustrum quinquagesimum sextum an. U. DCVI. Valer. Max. lib. V. L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus Censor cum L. Censorino creatus est. *Idem.*

[g] *P. Africani, Lucii Mummi*] P.

sed in qua segnitiæ in agendo *notetur. Mummius is Asellum nulla* soluta pœ*na ex ærariis exemit Africani irrisa se*veritate, *qui illum fecerat ærarium. Sed* et Q. Fulvi No*bilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lu*sci [h] fuit no*bilissima Censura nobilitati* tribus notis *inustis severissimis. Q. Pompei, et Q. Cæcili* Metelli [i] *Macedonici Censura lectus se*natus, ad sum*mum senatores amoti sunt* tres, et eo lu*mine, qui aliorum offenderent* claritatem. . . . .

. . . .

Religiosi [k] dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis dilectum habent, nec se superstitionibus implicant.

Religiosum, ac sacrum est,[l] ut templa omnia, atque ædes, quæ etiam sacratæ dicuntur. At quod [8] per se religio-

8 Ead. ed. *ad quod.*

NOTÆ

Cornelius Scipio Africanus et L. Mummius Achaicus lustrum condiderunt quinquagesimum septimum, an. U. DCXI. Meminit Cicer. lib. II. de Oratore: ubi scribit Claudio Asello equum a P. Scipione fuisse ademtum, eumque in ærarios relatum, sed a L. Mummio statim ex ærariis exemtum. Cujus quidem Mummii in agendo segnitiem notat Plutarch. in Apophtheg. *Idem.*

[h] *Sed Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci*] Hi condiderunt lustrum quinquagesimum octavum, an. U. DCXVII. Quamvis Fulvii Nobilioris Collegam fuisse T. Annium Luscum nusquam reperio in veteribus monumentis, sed Q. Fabium Maximum Servilianum. *Idem.*

[i] *Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelli*] Q. Pompeius Rufus et Q. Cæcilius Metellus Macedonicus lustrum condiderunt quinquagesimum nonum, anno U. DCXXII. tunc primum uterque ex plebe facti censores. Q. Metellus censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores liberorum creandorum causa. Ejus orationem Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in hæc tempora scriptam, in senatu recitavit. Eundem Metellum C. Atinius Labeo Tribunus plebis, quia in Senatu legendo ab eo præteritus fuerat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret ceteri Tribuni plebis auxilio fuerunt. *Idem.*

[k] *Religiosi*] Macrobius lib. III. 'Secundum Pompeium Festum religiosi sunt, qui facienda et vitanda discernunt.' *Jos. Scal.*

[l] *Religiosum ac sacrum est*] Ut templa omnia, quæ sacra sunt, quia Deo consecrata. Religiosa vero, quia plena majestatis, atque quod ibi sit aliquid quod homini facere non liceat. Sic 'religiosa delubra' dixit Cicero. Differentias inter sacrum, sanctum, et religiosum vide infra. *Dac.*

sum[m] est, non uti*que sacrum est ut sepulcra*, quod ea non *sacra, sed religiosa su n t*.

Religiosus [n] est non modo Deorum sanctitatem magni æstimans, sed etiam officiosus adversus homines. Dies autem religiosi, quibus, nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sunt sex et triginta atri, qui appellantur, et Alliensis,[10] atque ii, quibus mundus patet. Esse, Gallus Ælius, quod homini ita facere non liceat: ut si id faciat, contra Deorum [11] voluntatem videatur facere, quo in genere sunt hæc: in ædem Bonæ Deæ virum introire: adversus mystica [12] legem ad populum ferre: die nefasto apud Prætorem lege agere. Inter sacrum autem, et sanctum, et religiosum[o] differentias bellissime refert.

9 Ead. ed. ' non uti*que sacrum est? ut sepulchra* quod ea non *sacra sed religiosa sunt.*' '*Non utique sacrum est, ut sepulcra: quod ea non sacra, sed religiosa sunt*. Sic Festi verba sarciri possunt.' *Ant. Aug.*—10 Vet. cod. *alii senes.*—11 ' Lege: *Esse, Gallus Ælius, quod homini ibi facere non liceat, aut si id faciat, contra Deorum, &c.* Sic infra, &c. Vel potius excidit vox *religiosum*, quæ sic supplenda: *Religiosum esse Gallus Ælius quod homini ita facere non liceat, aut si, &c.*' Dac.—12 Vet. cod. *mysticiæ*. Dac. legendum monet *auspicia*.

NOTÆ

[m] *At quod per se religiosum*] Optime: sepulcra enim non consecratione et verbis solennibus, sed illatione mortuorum religiosa efficiebantur. Unde neque arari ea neque coli jus fuisse docet Cicer. II. de leg. 'Priusquam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis, injecta gleba tum et ille humatus est, et sepulcrum vocatur, ac tunc denique multa religiosa jura complectitur.' *Idem.*

[n] *Religiosus*] Dies 36. atri sunt terni singulis mensibus: postridie Kal. Nonas, Idus. De quibus alio loco Festus. Mundus vero ter in anno patet, hoc est, 9. Kal. Sept. postridie Volcanalia, et 3. Non. Octob. et 6. Id. Novemb. 'Alliensis dies' postridie Idus Quinctiles. Vidend. Gell. lib. v. cap. 17. Macr. lib. I. Saturn. *Ant. Aug.*

Religiosus] Sex et triginta atri dies terni sunt singulis mensibus, postridie Kalendas, Nonas, et Idus. Ovid. I. Fast. ubi de Kalendis, Nonis, et Idibus. 'Omnibus istis Ne fallare, dies proximus ater erit. Omen ab eventu est: Illis nam Roma diebus Damna sub adverso tristia Marte tulit.' Vide 'Mundus.' *Dac.*

[o] *Inter sacrum autem, et sanc. et rel.*] *Sacrum* est, quod Deo et ejus cultui publice consecratum, dicatum est, uti ædes, aræ, sacella, et ejusmodi. Nam loca illa, ubi privati sacra sua peragunt, non sunt sacra, quia publicam religionem non spectant. *Sanctum*, quod ne quis violet, capite sancitum est, nullius tamen Deorum proprium; uti sunt muri, portæ, aliaque nonnulla, quibus violatis solebant consuli Pontifices. *Religiosum*, ubi quid sit quod hominibus fa-

Sacrum ædificium, consecratum Deo. Sanctum murum, qui sit circum oppidum. Religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit, satis constare ait. Sed ita portione quadam,[p] et temporibus eadem videri posse. Si quidem[13] quod sacrum est, idem lege, aut instituto majorum sanctum esse putant, ut violari[14] id sine pœna non possit: idem religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid,[15] quod ibi homini facere non liceat, quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro, et sepulcro debere observari, ut eadem, et sacra, et sancta, et religiosa fiant, sed eo modo, quo[16] supra expositum est, cum de sacro diximus.

Reluere,[q] resolvere, repignerare. Cæcilius in Carino ut aurum, et vestem, quod matris fuit, reluat, quod viva ipsi opposuit[17] pignori.

Reluere, solvere, repignerare. [PAUL.

Remancipatam[r] Gallus Ælius esse ait, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum convenerit. [FEST.

---

13 Ed. Scal. *Si quidam.*—14 Ead. ed. *putant violari.*—15 Ead. ed. *qui non tam sit aliquid.*—16 Ead. ed. *sed quomodo, quod.*—17 Scal. et Dac. legendum monent *opposivit.* Pro *ipsi* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ipsa.*

NOTÆ

cere non liceat. Sed vide omnino Ald. Manut. de quæsitis per Epistolam lib. I. Ep. 10. Nam ita fuse et perspicue hunc locum tractavit, ut nihil supra adjici posse censeam. *Idem.*

p *Sed ita portione quadam*] Hoc est: etsi 'sacrum,' 'sanctum,' et 'religiosum,' inter se differant, ea quodammodo eadem videri posse Gallus Ælius probat. Ut Delubra quæ *sacra* sunt, quia Deo consecrata. *Sancta*, quia ea ne quis violet, capite sancitum est. Et *religiosa*, quia sit aliquid quod ibi homines facere non possint. Inde Cicero sepulcra vocat *sancta*. Philip. IX. 'Sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest, atque ut cetera extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate.' Et Catullus: 'Et Batti veteris sacrum sepulcrum.' Vide 'Sanctum.' *Idem.*

q *Reluere*] *Repignerare*, hoc est, dato pretio pignus recipere. Ut in illo Cæcilii: 'Ut aurum et vestem, quod matris fuit, Reluat, quod viva ipsi opposivit pignori.' Legendum enim, *opposivit*, non *opposuit*: hac voce usus Cicero in oratione in Sallustium in vet. cod. 'Unde tu, qui modo ne paternam quidem domum reluere potueris, repente tanquam somno beatus, hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquas possessionis paraveris.' *Idem.*

r *Remancipatam*] Remancipare di-

Remant,[18] [s] repetant. Ennius libro primo: desunt rivos camposque remant.

Remant, repetant. Ennius: Rivos, camposque remant. [PAUL.

Remeare, redire; ut commeare, ultro, citroque ire: unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire et redire commode [19] possit.

Remeare,[t] redire, ut commeare, ultro, citro ire: [FEST. unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redireque [20] possit. Afranius in emancipato [1] vetuit me sine mercede prosum paucius remeare in ludum.[2]

Remeligines,[3] [u] et remoræ a morando dictæ sunt a Plauto

18 Vet. cod. *Remanant.* Vide Notas.—19 Vet. lib. *quis.*—20 Vet. cod. *redire cum.*—1 Ed. Scal. *Afranius ut in emancipato.*—2 ' Versus Afranii indiget emendatione, *Vetuit me sine mercede prosum Paccius | Remeare in ludum.*' Jos. Scal. Pro *ludum* Ant. Aug. scribendum monet *locum.*—3 Vet. cod. *Remeligens.* Vide infra.

NOTÆ

citur is qui rem sibi mancipatam, iterum mancipat, ita ut prior eam redhibeat. Inde eleganter Gloss. ' Emancipat, ἀντιπαραχωρεῖ, ἀντιπαραγράφει. Remancipo, ἀποκαθιστῶ.' *Idem.*

[s] *Remant*] Totus hic locus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remant] Non est alius inquinatior locus, neque maculosior. Legendum proculdubio: *Revitant, repetant. Ennius: Destituant rivos camposque revitant. Revitere* aliter, et melius, scribitur *rebitere.* Glossæ: ' Revitere, περικάμψαι.' *Jos. Scal.*

Remant] Sic Plautus in Capt. ' Si huc revitet.' *Revitere* aliter et melius scribitur *rebitere.* Sed Fulvii Ursini editio habet *Remanant, reptent,* quod magis placet, ita ut legatur, *Remanant, repetunt. Enn. &c. Destituunt rivos, camposque remanant.* Dac.

[t] *Remeare*] Afranii Octonarius, ut ait Faërnus noster, non patitur verbum *ludum;* ideo scribendum esse *locum,* vel tale aliquod verbum. *Ant. Aug.*

Remeare, redire] Virgil. II. ' Si patrios unquam remeassem victor ad Argos.' Commeare, ire, et redire. Unde Commeatus dicitur spatium quod commeandi, id est, eundi, et redeundi Militibus, privati negotii gerendi causa conceditur. *Dac.*

[u] *Remeligines*] Versus Plauti, ni fallor, est in Casina mendose editus: ' Nam quid illæc nunc tamdiu intus remoratur quasi ob industriam.' Afranii autem versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remeligines] Vel *remeligines* et *remoræ* non sunt ejusdem originis, vel legendum, *remoragines:* ut Lambino placuit. Quod si vera lectio sit, *remeligines,* verum erit quod sensit Scal. esse ab antiquo, *remello,* quod est *retardo,* nam et *promello,* hoc est, *procrastino,* dicebant Veteres, ut suo loco dictum est. *Remeligo* autem et *reme-*

in Casina.[4] Nam quid illæ nunc tam diu intus[5] remorantur remeligines? ab Afranio in Prodito. Remeligo a laribus missa sum, hanc, quæ cursum cohibeam navis:[6] *remora alias tarditas nominatur, ab eo quod moram facit. Plautus in Trinumo, quæ in rebus multis obstant, odiosæque sunt, remoramque faciunt rei privatæ, et publicæ: Lucilius quænam vox ex te resonans meo gradu[7] remoram facit.*

Remeligines, et remoræ a morando dictæ. Plautus: Quid illæ nunc tam divinitus[8] remorantur remeligines? et Lucilius: Quænam vox ex te resonans meo gradu remoram facit? [PAUL.

Remillum[x] dicitur, quasi repandum. . . . .

Remillum dicitur, quasi repandum . . . [FEST.
Lucilius: suda. . . . .
remilium et Afranius *in*. . . . . *co*
xendice pergam . . . .

Remisso[y] *exercitu, simul etiam Augur quo consul in bello*

4 Ed. Scal. *in Patina.*—5 Vet. cod. *divinitus.*—6 Verba Afranii ita legendum monet Dac. *Remeligo a Laribus missa sum huc, quæ cursum cohibeam navis;* vel potius *missa sum, huic quæ cursum cohibeam navi.*—7 Ed. Scal. *uno gradu.*—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *diu intus.*

NOTÆ

ra dicitur quodcumque remoratur, unde piscis, qui navem retardat, *remeligo* et *remora* dictus est, ut Græcis ἐχενηΐς, ab ἔχειν, retinere, et ναῦς, navis: Versus Plauti est e Casin. act. IV. sc. 3. 'Nam quid illæ Tam diu intus remorantur remeligines?' *Dac.*

x *Remillum*] A Remo, *remillum, repandum* instar remi qui reflexus videtur in aqua. Periere quæ infra e Lucilio et Afranio Festus laudabat. Et nil juvant Schedæ. *Idem.*

y *Remisso*] Ut confidentis hominis esset præstare omnia, quæ desiderantur hic, verba repræsentari posse, sic morosi et anxii omnia tanquam sint in numerato exigere. Hic æquum judicem postulo, ut in id tantum quod facere possum me condemnet: hoc est, quantum ex sententia indagari poterit: non quantum verborum ipsorum ratio postulare videtur. Propemodum auguror quid Festus velit, idque non ejus integris, sed partim ejus, partim meis verbis, si potero, declarabo ita: *Remisso exercitu simul et Augur, quo Consul usus est in auspicando, abire jubetur: quod tunc eo abeunte certum est exercitum esse remissum: ut cum opus sit, tunc, si velit, abire possit. Nam Consules, aut Censores non in perpetuum ipsis auguribus utuntur, ut ait. . . . . sed in auspicio: quos postea dimittunt: a quo*

usus *est in auspicando, discedere una* jubetur, quod *tunc illo discedente* certum est exer*citum etiam esse remissum,* ut cum opus sit, *tunc si velit, discede*re possit. *Nam consules, et censores* [9] *non* in perpetuum *Auguribus præsentibus* ut*untur,* ut ait A*p. Pulcher, sed tantum in auspic*io, quos po*stea dimittat is, a quo lege* secures habitæ *sunt prius, quem et priorem* esse ait Antis*tius Labeo, quique eadem q*uoque lege signi*ficari, ut prior sit in auspic*ando dicitur, ut *ait idem Labeo in libro de* officio augur*is : potest autem Augur*

9 Ita Scal. in contextu, '*discedente* tum est exer*citum etiam esse nam* ... *remissum,* ut cum opus sit, *tunc si velit, discedere* possit, *consules et censores:*' sed vide Notam suam infra.

NOTÆ

ex lege secures habitæ sunt prius, eum et priorem esse ait Antistius Labeo : eadem quoque lege significari priorem esse in auspicando dicitur, ut ait idem in libro de officio auguris. Potest autem aut id in consilio facere, aut si quo alio volet loco pullis pultem objiciens solistimum facit auspicium ; aut etiam, si velit, intra pomerium : sin autem, in templo consistit. Primum quod hic dicitur augures adesse Consuli exercitum imperanti, et comitia centuriata habenti, plane id confirmatur his Varronis verbis ex quinto de sermone Latino. Hoc nunc aliter fit, atque olim ; quod Augur Consuli adest tum, cum exercitus imperatur, ac præit, quid eum oporteat dicere. Consul Auguri imperare solet, ut inlicium vocet, non accenso, aut præconi. Id incœptum credo, cum abesset accensus : et nihil intererat, cui imperaret : et dicis causa fiebant quædam neque item facta, neque item dicta semper : et in III. de Re Rustica : 'Ibi Appium Claudium Augurem sedentem invenimus in subselliis, ut Consuli, si quid usus poposcisset, esset præsto.' Porro ita magistratus Auguri denunciabant: Q. FABI TE VOLO MIHI IN AVSPICIO ESSE. Augur respondebat : VOLO. Consul autem, ut ait, auspicabatur aut intra pomerium, aut in templo consistens : in quibus locis semper ei auspicanti præibat Augur, ut notum est ex verbis, quæ paulo ante ex quinto de sermone Latino retuli. Idem ait non dubitari priorem esse Consulem, qui prior fasces habeat, hoc est, qui ex lege prior factus sit Consul, ut supra locutus est in verbo 'Parare :' quod reponendum est post 'Pappi.' Eandem autem legem interpretatione ad auspicia quoque trahebant : uti scilicet cujus priores essent fasces, ejusdem prioris essent et auspicia. Ex istis, et ex aliis quam plurimis passim possumus advertere, quam æqui boni beneficium Pauli interpretari debeamus, qui maximam a posteritate gratiam se initurum speravit, si de bono auctore male promereret, quem meliore sui parte mutilaverit, ita ut, cum ex Atlante nanum se facere posse contendit, ex homine integro mancum et mutilum nobis proponat. *Jos. Scal.*

id et in consilio *facere, vel in alio, quo* sedet loco, pullisque *pultem edentibus solistimum* facit auspic*ium, potest etiam si* velit intra pom*ærium, sin autem, in tem*plo consistit.

Remorbescat:[z] in morbum recidat. [PAUL.

Remorbescat En*nius posuisse videtur, pro in mor*bum [FEST. recidat.. . . . .

Remores[a] aves in auspicio dicuntur, quæ acturum [PAUL. aliquid remorari compellunt.

Remores item in *auspicio aves dicuntur quæ acturum* [FEST. *aliquid* remor*ari compellunt*. .

Remulco[b] est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [PAUL.

Remulco est, cum scaphæ remis navis magna tra*hitur.* [FEST.

Remurinus ager[c] dictus, quia possessus est a [PAUL. Remo: et habitatio Remi Remora: sed et locus in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus.

NOTÆ

[z] *Remorbescat*] Iterum morbescat. Glossar. 'remorbesco, ἀνανοσέω.' *Dac.*

[a] *Remores*] Ad remores aves respexisse videtur Plautus cum scripsit, 'An auspicium aliquod remoratum est?' *Idem.*

[b] *Remulco*] Non satis exponit quid sit *remulcus*, neque enim ita dicitur a *remis* scaphæ, sed a ῥῦμα, sive ῥυμὸς, remus, quod est lorum, unde et *remus*, tubæ lorum dicitur ῥυμουλκεῖν, fune trahere, de scapha quæ grandiorem navim fune trahit, quæ navis remulco trahi dicitur. Isidor. lib. XIX. cap. 4. 'Remulcum, funis, qua deligata navis trahitur vice remi.' Cæsar, III. Civil. Bell. 'Ad Oricum venit, submersamque navim remulco, multisque contendens funibus reduxit.' Ita Liv. non semel et C. Valgius antiquus poëta: 'Hic mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis sistit in hospitiis.' 'Ρυμουλκεῖν Latini dixere *remulcare.* Idem.

[c] *Remurinus ager*] Remurinum hunc agrum, et Remuriam, diversum facit a Remuria quæ in summo Aventino. Sane Dionys. Halicarn. Remoriam quandam ponit vigesimo ab urbe stadio, ad Tiberim. Remuria juxta Romam Stephano. Sed verisimilius est Remurinum agrum circa Aventinum fuisse; et Remuriam, locum munitum in summo monte. Nam cum Remus et Romulus de condenda urbe contenderent, uterque sibi locum munivit, hic in Palatio, ille in Aventino. Romulus locum suum 'Romam quadratam' dixit, suum Remus 'Remuriam' vocavit. Vide 'Roma quadrata.' Quod addit in fine Festus, Remuriam *Remorum* alias fuisse vocatam, nescio cujus auctoritate ad id probandum utebantur. Addiderat

Remurinus ager dictus, *quia possessus est a Remo et* [FEST. *habitatio Remi,* Remuria *item in Aventino dicta, namque Aventinum in quo habitant,*[10] *elegisse Remum dicunt, unde* vocitatam a*iunt Remuream locum summo Aventino, ubi* de urbe *condenda fuerat auspicatus: alias Remo*rum quo*ndam eum locum appellatum fuisse* . . . . testis *est* . . . . . .

Renanciscitur[11] [d] significat reprehendit:[12] unde [PAUL. adhuc nos dicimus nanciscitur et nactus, id est, adeptus.

Renanc*iscitur, Verrius quidem si*gnificare ait repr*e-hendit. Unde adhuc nos* dicimus nanciscitur, *et nactus, id est, adeptus.*

Renovativum [e] fulgur vocatur, cum ex aliquo fulgure functio[13] fieri cœpit, si factum est simile fulgur, quod idem significet.

Reor, [f] existimo, et quæcun*que ab eo declinantur,* quorum passiva aucto*ritas est.*

Reor, existimo, et quæcunque ab eo declinantur. [PAUL.

Repagula [g] sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi [FEST.

10 Ed. Scal. *habitaret.*—11 Al. *Renancitur.*—12 Vet. lib. *deprehendit.*—13 Pro *functio* Dac. legit *significatio.* Vide inf.

NOTÆ

forsan Festus locum illum post Remi mortem aliquando *Remorum* dictum fuisse, quod ibi auspicia Remum remorata fuerant. *Idem.*

[d] *Renanciscitur*] Melius, *Renancitur,* ut in Mss. Pauli scriptum testatur Voss. *Renancitur* a *renancior,* ut in 12. tab. *nancitor.* Quod vide suo loco. *Idem.*

[e] *Renovativum*] Vide 'Adtestata.' *Jos. Scal.*

Renovativum fulgur] Renovativa fulgura eadem quæ *adtestata.* Sed non satis intelligo quid ista significant, *cum ex aliquo fulgure functio fieri cœpit.* An voluit Festus, cum quod prius fulgur admiserat, illud agere incœperant, &c. Quasi vero et non ante incœptam rem renovativa illa secunda fulmina dicerentur. Lego, *cum ex aliquo fulgure significatio fieri cœpit.* Nunc omnia plana. Renovativum fulgur, secundum fulgur idem significans quod prius significaverat. Nempe scriptum fuerat per compendium *sfcaio:* et inde natum *functio.* Dac.

[f] *Reor*] *Reor,* inquit Festus, significat existimo, et omnia quæ ab eo declinantur, ut 'rebar,' 'ratus sum,' &c. Quorum passiva est auctoritas. Ubi quam nos *terminationem* dicimus Festus *auctoritatem* vocat. *Idem.*

[g] *Repagula*] Ciceronis locus relatus est in Verrina de signis, quæ quar-

gratia ita [14] figuntur, ut ex contrario quæ oppanguntur. Cicero in Verrem libro quarto: postea convolsis repagulis, effractisque valvis demoliri signum, ac vectibus labefactari conantur, quæ poëtæ interdum repages appellant.

Repagula sunt, quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut e contrario oppangantur: hæc et repages dicuntur. [PAUL

Retanda [h] locantur Pomptina [15] flumina, *id est, purganda, retæ enim vocantur arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent.*† [FEST.

Repastinari [i] ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus

14 Vet. cod. *qua ita.*—15 Ed. Scal. *Repanda locantur Pompina.*—† Ead. ed. plenius, *fluminum eminent, aut in alveis extant.*

NOTÆ

ta quidem est earum, quas Cicero tantum conscripsit, non egit. Sexta vero omnium Verrin. Vide 'Redivivum.' *Ant. Aug.*

Repagula] Glossæ: 'Repagulum, κόραξ.' 'Repagula, καλυπτῆρες.' *Jos. Scal.*

Repagula] Quæ panguntur et repanguntur. Sed quod hic ait Festus, *ut ex contrario quæ oppangantur*, non satis intelligo, et juxta me intelligere quemvis alium puto. Nempe Festi verba mutila sunt et corrupta; legendum enim, *quæ patefaciundi gratia ita figuntur, ut ex contrarioque oppangantur et repangantur.* Seras sive vectes illos intelligit, qui ab exteriori parte, inserto brachio per foramen januæ, adducebantur et reducebantur. *Ex contrario*, id est, deforis. *Contra* enim nihil aliud est quam ἀντίκρυς: ut de Africa dixit Virgil. 'Italiam contra.' *Ex contrario* optime Græci dicunt ἐξ ἐναντίας. *Dac.*

[h] *Retanda*] Gell. lib. XI. cap. 17. refert in edicto veteri cujusdam Prætoris scriptum fuisse: 'Qui flumina retanda publice redempta habent: si quis eorum ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse.' Et apud Caium lib. VII. de origine vocabulor. 'retas vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum extarent: appellatasque esse a retibus; quod prætereuntes naves impedirent, et quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse; id est, purganda ne quid aut moræ, aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.' *Ant. Aug.*

Retanda locantur] Ita hunc locum et ego olim suppleveram ex Gellio lib. XI. cap. 17. qui lib. VII. Caii de origine vocabulorum refert: 'retas vocari,' &c. Idem Gellius ex edictis Prætorum affert: 'Qui flumina retanda,' &c. Inde Isidorus: 'Retanda, purganda.' *Dac.*

[i] *Repastinari*] Afranii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

natura[16] mutatur fodiendo, cum aut silvester excodicatur,[17] aut lapis mollitur frangendo, ut fiat pascui,[18] vel pecoribus herba, vel hominibus satione.[19] Cato in ea, quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: ego jam a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis Sabinis, silicibus repastinandis, atque conserendis. Afranius in Repudiato:[k] Repastina serati senex fugis.[20]

Repastinari ager is dicitur, cujus natura fodendo mutatur. [PAUL.

Repedare, recedere.

Repedare,[l] recedere. Pacuvius: Paulum repeda[1] gnate a vestibulo gradum. [FEST.

Repertum dicitur, quasi repartum, et reparatum. [PAUL.

Repertum dicitur idem[m] quod amissum recipere, *quasi repertum*[2] *et* reparatum. [FEST.

16 Vet. cod. *natum*.—17 Vet. cod. *ex quo dicatur*.—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fiant pascua*. Scal. et Dac. legunt *ut fiat pascuus*.—19 Vir doct. conj. *sationes*.—20 Scal. legit *Afranius Emancipato: Repastinasse ratus sentes fugis*. Vel, *Repastinatas crati sentices fugis*. Dac. *Repastinasse ratus ut senex fugis*.—1 Vet. cod. *recede*.—2 Legendum monet Dac. *quasi repartum*.

NOTÆ

Repastinari] Pastinare, a pastino instrumento, de quo sic Columel. III. cap. 20. 'Pastinum vocant agricolæ ferramentum bifurcum quo semina panguntur, unde etiam repastinatæ dictæ fuere vineæ veteres, quæ refodiebantur. Hæc enim propria appellatio restibilis vineti erat. Nunc antiquitatis imprudens consuetudo, quicquid emoti soli vineis præparatur, repastinatum vocat.' Gloss. 'pastinare, *βωλοστροφεῖν*. pastinatus, *βωλοστροφία*.' Item Gloss. Cyrill. '*βωλοστρόφιον*, pastinum.' '*βωλοστροφία*, pastinatio, repastinatio.' '*βωλοστροφητέα γῆ*, pastilenda.' '*βωλοστροφῶ*, occo, occillo, pastinor, pastino.' *Pastinum* a Græco *πήσσω*, pango, vulgo vocamus *houe*. Dac.

[k] *Afranius in Repudiato*] Legit Scalig. *Afranius in emancipato:* et ejus verba, *Repastinasse ratus sentes fugis*; vel, *Repastinatas crati sentices fugis*. Turneb. lib. XXII. cap. 25. 'Repastinare sero tu senex fugis.' Ego propius, ut puto, ad veterem scripturam, *Repastinasse ratus tu senex fugis*. Idem.

[l] *Repedare*] Redire, gradum referre. Lucil. lib. XXVI. 'redisse Ac repedasse ut Romam vitet gladiatoribus.' Supple *viam*, vel *gradum*, ut in exemplo Pacuvii. *Idem*.

[m] *Repertum dicitur idem*] Lege ut in Epitome, *quasi repartum: reperio* enim est a *re*, id est, rursum, et *pario*. Idem.

Repotia[n] postridie nuptias apud novum maritum cenatur quia quasi reficitur potatio. Pacuvius in Iliona: abeo depulsum mamma pædagogandum accipit apportalis liber.

Repotia postridie nuptias apud novum maritum [PAUL. cenatur, quia quasi reficitur potatio.

Repudium, quod fit ob rem pudendam, appellatum.

Repudium[o] Verrius ait dictum, quod fit ob rem [FEST. pudendam. Attius: Repudio ejecta ab Argis jamdudum exsulo.

Repulsior secunda conlatione dixit Cato in ea, quæ est contra Cornelium apud populum. Nec quis[3] incultior, religiosior, desertior, publicis negotiis repulsior.

3 Vet. lib. *Hæc quis.* Vet. cod. *Ecquis.*

NOTÆ

[n] *Repotia*] Pacuvii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Repotia] Pacuvii versus mendosus est. Ita emenda, *ab eo Depulsum mamma pædagogandum accipit Repotialis liber.* Glossarium: 'Reoria, ἡ τρίτη τῶν ἀγάμων ποδοστροφία.' 'Reperidia, επιποδα, ἡ μετὰ τὴν ἡμέραν ποδοστροφία.' 'Reproca, ἐπίβδα, ἡ μετὰ τὴν ἑορτήν.' In tribus his exemplis legendum *Repotia:* et pro επιποδα, ἐπίβδα, quo utitur Pindarus. Apud Acronem Horatii interpretem perperam excusum est ποτεστροφία, pro ποδεστροφία. *Jos. Scal.*

Repotia] Sed in *reperidia* Scaligerum falli puto; neque enim pro eo substituendum *repotia*, sed potius legendum *repedidia*, sive potius *repedia*, quasi *repedatio*. Explicat enim *podostrophiam* Græcorum, qui scilicet a pedibus dixerant, quod Latini a potatione *repotia*. Sed vide Cujacium lib. XVI. observat. cap. 39. *Repotia* alii secundum, alii septimum a nuptiis diem faciunt. Turnebus opinatur etiam liberis natis celebrata *repotia*, quæ et Acro παιδοτρόφια dixerit. Sed vereor ut huic opinioni ansam dederit Ausonii locus male acceptus, et alter Horatii, et item iste Pacuvii. Sane Pacuvii verba jocum non cuivis obvium continere videntur; de beato enim viro quodam dicta sunt, cui ipso repotiali die puer jam mamma depulsus, et jam pædagogandus traditus sit. Notum est illud: Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. 'Felicibus tertio etiam mense pueros nasci.' Merito igitur se feliciores deputent, quibus postridie nuptias jam grandes pueri contingunt, quasi de cœlo lapsi. *Dac.*

[o] *Repudium*] Differt a divortio, quod est dissolutio matrimonii. Et *repudium* non modo nuptiarum diremtionem, sed et sponsaliorum renuntiationem significat. *Divortium* inter virum et uxorem tantum fieri dicitur. *Repudium* etiam inter sponsos, ut auctor est Modestinus, Differentiar. 29. Sed et 'Divortium facere' dicimus 'repudium mittere,' 'renuntiare,' vel 'dicere.' Cato de dote: 'Vir cum divortium fecit.' Terent. Phorm. 'Illis repudium renuntiet, hanc ducat.' Paulus ad edic-

Repulsior Cato dixit comparative a repulso. [PAUL.

Reque eapse, re ipsa.

Reque eapse [p] Scipio Africanus Paulli filius, cum [FEST. pro æde Castoris dixit, hac compositione usus est: quibus de hominibus ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse (sæpe) bene meritus spem,[4] id est, et re ipsa.

Res comperendinata [q] significat judicium in diem [PAUL. tertium constitutum.

Resecrare,[r] resolvere religione. *Utique cum* reus po- [FEST.

4 Scaliger verba Catonis sic legit: *Quibus de hominibus cum ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse bene meritus siem.* Pro *spem* vet. lib. *sum.*

NOTÆ

tum 31. 'Per calatorem misso repudio.' Tacit. Annal. III. 'Post dictum repudium adhuc infensus.' Pomp. *Idem.*

p *Reque eapse*] Verbum *sæpe* bis est scriptum; mendosum autem esse arbitror *spem.* Ant. Aug.

q *Res comperendinata*] Vidend. Pedian. in Prætura Urbana. Cicero pro Murena: 'Tot homines, tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, utrum diem tertium, an perendinum, judicem, an arbitrum, rem, an litem, dici oporteret.' *Ant. Aug.*

Res comperendinata] 'Comperendinationem' quidam exponunt condictionem, id est, ab utrisque litigatoribus mutuam denuntiationem in perendinum diem. Sed potius 'comperendinatio' a judice fiebat. 'Comperendinare' autem est rei judicium in secundam actionem perendie habendam diffundere, tametsi prima actione judicium fieri potuerit, nisi id lex juberet proferri. Et differt 'comperendinare' ab 'ampliare,' quod judex jubetur comperendinare, licet ei constet de causa rei, adeo ut possit prima actione judicare: ampliare vero non cogitur, sed ampliat pro arbitrio. Item comperendinat semel tantum: at quoties lubet ampliare potest. Item comperendinat uno tantum interjecto die, inter primam et secundam actionem: ampliat vero intermissis quot lubet diebus. Cicer. III. Verr. 26. 'Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus: antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronuntiari.' Quare optime 'comperendinationem' tridui dilationem Glossæ interpretantur: 'Comperendinatio, τριήμερος ὑπέρθεσις.' Dicitur et *comperendinatus*, III. Verr. 26. 'Adimo comperendinatum, quod habet lex molestissimum, bis ut causa dicatur.' *Dac.*

r *Resecrare*] Relatum carmen Plauti reperies in Aulularia. *Ant. Aug.*

Resecrare, resolvere] Hæc præclaram cognitionem de obsecrationis religione continent, sed melior pars adhæsit post 'Respici avis,' ut et olim monuit Scal. Et in ejus locum alia quædam intrusa quæ mox vide-

pulum comitiis *oraverat per Deos* ut eo periculo *liberaretur, jubebat magistratus* eum resecrare. *Rursus autem idem uti* se liberarent insist*ebat, et quod insons* innocensque esset cau*sabatur : et, quod caput* est, ne eidem iterum *dies diceretur, neve iterum* animadverti *statuerent*[5] *in eum, deprecabatur,* cumque comitia essent *dimittenda.*

. . . . . . ut.[a] . . . . . .

5 Ed. Scal. *statuerunt.*

NOTÆ

bimus. Locus igitur integer sic resarciendus : *cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta sumi ; tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a Calatoribus ingeniculato atque ita inclinato, vinum in caput infundebant solenni cum precatione. Inde Plautus : Resecroque mater quod dudum obsecraveram. Dicitur etiam resecror.* Non dubium quin ita conceptus locus fuerit. Sciendum est autem, ea superstitione imbutos fuisse Veteres, ut, si quis *obsecro* dixerat, eum quem alloquebatur obstringere obligareque quodam sacramento et jurejurando videretur, unde liberari non posset, nisi idem, qui obsecraverat, resecraret, id est, ea religione solveret. Plaut. Aulular. 'Nunc te obsecro Fac mentionem cum avunculo, mater mea: Resecroque, mater, quod dudum obsecraveram.' Nempe obsecraverat matrem, ut ne cum avunculo mentionem faceret de Euclionis filia. Nunc contra, mutata sententia, eam obsecrat, ut cum eo de eadem colloquatur. Et quia mater priori obsecratione obstricta et obligata manebat, resecratione opus erat, qua eam religione solveret. Quin etiam, si quis Deos testatus esset se aliquid facturum, is eo obligabatur, neque voto liberari poterat nisi se ipsum resecrasset. Hinc intelligendus locus Marcellini lib. XXIV. quod vidit etiam doctiss. Petrus Pithœus : 'Exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovemque testatus est nulla Marti sacra facturum : nec resecravit celeri morte præceptus.' Nempe Juliano morte prævento, non licuit se obsecrationis religione absolvere. Sed redeamus ad Festum. Reus in comitio populum orat, ut se periculo liberet. Judex obsecratione motus jubet eum resecrare quod obsecraverat : nam nisi resecrasset reus, quamvis ex justa causa a populo damnatus esset, populus ipse religione obstrictus mansisset. Reus contra urget et quod innocens sit causatur, tandemque, cum reus cogi non potest ut populum resecraret, sacerdotes eum sumi jubent, atque ita per calatores, id est, sacerdotum servos, ingeniculato vinum infunditur, nempe, ut optime Scaliger, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione, quapropter non aliter resecrabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Dac.*

[a] . . . . *ut.* . . . .] Ista, quamvis

. . . . jure. . . . . . .
. . . . ut . . . . . .
. . . . ica . . . . . .
Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecraveram. .
. . . . ror. . . . . . .
. . . . is con . . . . . .
. . . . dicium . . . . .

Resecrare, solvere religione, utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecrare. Plautus: Resecroque mater, quod dudum obsecraveram. [PAUL.

Reserari a sera dictum est.

Reserari[t] *Verrius ait* dici ab eo, quod *mota sera a Januæ cardine* patefiant *fores, inde quæ patefacta* et reclusa sint re*serata dici, seræ* namque dicuntur fustes,[6] *qui opponuntur clausis* foribus. Pacuvius in *armorum judicio: nunc* pandite valvas *removete seras ut* complectar. [FEST.

Reses ignavus, quia residet. [PAUL.

Reses[u] *et residuus dicitur ignavus quia* residet. At- [FEST.

6 Ead. ed. '*inde quæ patefacta* et declusa sint *reserata dici seræ* neque dicantur fustes.' Mox pro *seras* ead. ed. *sesaras*.

NOTÆ

etiam in Schedis reserationis caput medium findant, alio tamen pertinere certum est. Et videntur esse verba Festi de *re comperendinata*. Nam superiora Pauli esse epitomen quovis pretio contendàm. Sed Festi verba, dum alienas sedes invadunt, capite suo truncata sunt, quod rejectum est post Plauti locum . . . . *is con* . . . Eo igitur huc retracto corpus integrum sic fortasse restaurari possit: *Res comperendinata dicitur*, ut *Verrius ait, judicium in diem perendinum* jure *constitutum, ita ut uno tantum interjecto die res judicetur*. Idem.

t *Reserari*] Reserari ait dici ab eo, quod emota sera a cardine patefiant fores. Inde cœptum, ut quæ aperta, et reclusa sint, reserata dicantur. Seræ denique dicuntur fustes, qui opponuntur foribus. Pacuvius in. . . . . Pandite valvas, removete seras Ut complectar. *Jos. Scal.*

Reserari] Nonius: 'Reserare aperire, a sera dictum, qua remota valvæ patefiunt.' Nam seræ sunt fustes, vectes, μοχλοί. Gloss. 'sera, μοχλὸς θύρας.' Item 'reserat, ἀνοίγει, κυρίως μοχλόν.' Ovid. 'Excute poste seram.' *Dac.*

u *Reses*] Infra: *Reses, ignavus qui residet. Attius in. . . . . residi vos*

tius *in* . . . . *odi* residuos, sumno *deditos atque incertes.*7 *Affranius* in rosa: Præterea *resides multi.* Pacuvius in armorum *judicio:* Tuque te desidere *mavis residem, at contra* nos hic esse in *labore.* . . . .

Residiare,8 x sæpe resilire. [PAUL.

. . , . . sulta.† . [FEST.

Resignare antiqui pro rescribere y ponebant, ut adhuc subsignare dicimus pro subscribere. Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hostibus capta essent: *Sed tum ubi indivisi sunt revertantur resignatis vectigalibus.*

7 Ead. ed. *inertes.*—8 Vet. lib. *Resultare.* Vide Not. inf.

NOTÆ

sumno. Afranius in Rosa: Praeterea . . . . . . *Pacuvius in Armorum judicio: Tuque te desidere mavis residem: nos hic esse in labore.* In Attii verbis deest tale quid, *deditos: residi sumno deditos.* Scriptura antiqua *sumno* pro *somno.* Jos. Scal.

Reses et Residuus] Gloss. 'Reses, καθήμενος. Resideo καθιζάνω.' De 'residuo' Placidus in Glossis: 'Residuus, quasi tardus.' Item Papias, 'Residuus, reliquus, fatigatus, ultimus.' Item, 'Resides, otiosi, pigri, quieti.' *Resides* proprie sunt qui militiam detrectant agere. Virgil. I. Æneid. 'Jam pridem resides animos, desuetaque corda.' Ubi Servius: 'Resides, pigros ad amandum, inertes. Juraverat enim (Dido) nulli se esse nupturam. Resides sane milites otiosi: ut VI. Æneid. . . . . 'Residesque movebit Tullus in arma viros.' Unde contra instantes dicimus industrios.' *Dac.*

x *Residiare*] Legere quidam, *Resultare, sæpe resilire:* sed infra in reliquiis Festi apparet τὸ *resultare*, interpretationem tantum fuisse τοῦ *residiare.* Libenter igitur legerem, *Resillare sæpe resilire.* Ita ut dictum fuerit *resillo* et *resilio.* Nam inter quartam et primam conjugationem magna fuit olim affinitas. Vel forte legendum *resilitare, resultare, sæpe resilire.* Idem.

† . . . . *sulta* . . .] Forsan *Resilitare, resultare, sæpe resilire.* Gloss. 'Resulto, ἀναθρώσκω.' *Idem.*

y *Resignare antiqui pro rescribere*] Rescribere dicebant antiqui, sibi creditam pecuniam reddere, renumerare. Nam creditores *scribere* sive *dictare* dicebantur cum credebant. Debitores vero cum solvebant, *rescribere.* *Resignare* igitur pro *rescribere*, id est, reddere. Horat. 'Cuncta resigno.' Gloss. 'resigno, παραλύω.' *Id.*

Resignare] *Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hoste capta essent: Sed tum, ubi indivisi sunt, revertantur resignatis vectigalibus.* Hæc citabat Festus, quæ nos reperimus in fragmentis Servii, qui est penes Danielem nostrum: qui etiam aliud profert ex eodem Catone, oratione in Lucium Furium: 'De aqua quod attinet ad salinatores ærarios, cui cura vectigalium, resignat.' *Jos. Scal.*

. . . . . . nar . . . . . .
. . . . . . requi . . . . . .
. . . . . . alia a . . . . . .
. . . . . . quod m . . . . . .
. . . . . . reb . . . . . .
. . . . . . in di . . . . . .
. . . . . . tertium . . . . . .
. . . . . . ranorum . . . . .
. . . . . . positi . . . . .
. . . . . . nisi a . . . . . .
. . . . . . vocabu . . . . . .
. . . . . . cretum . . . . . .

Resignare antiqui dicebant pro rescribere, ut adhuc subsignare dicimus pro subscribere. [PAUL.

Resignatum æs[1] dicitur militi, cum ob delictum aliquod jussu Tribuni militum (ne stipendium ei detur,)[9] in tabulas refertur: resignare enim antiqui pro scribere interdum ponebant. [FEST.

Respersum[10] vinum dixerunt, quia vino sepulcrum spargebatur. [PAUL.

Respersum[2] *vinum* significat *apud antiquos: quia in sacris* novendia*libus vino mortui sepulcrum* spargebatur . [FEST.
. . . . . o . . . .

9 'Illa verba (*ne stipendium ei detur*) in Pauli libris extant, non in Festi.' *Ant. Aug.*—10 Vet. lib. apud Ursin. *Resparsum.*

NOTÆ

[1] *Resignatum æs*] Æs quod in tabulis scriptum fuerat, ut militibus daretur in stipendium, si quando rescriberetur et expungeretur, proprie *resignatum æs* dicebatur, et milites illi, qui illud amiserant, *ære diruti* dicebantur. Vide 'dirutus ære.' *Dac.*

[2] *Respersum*] *Respersum* vinum significat, quia in sacris Novendialibus vino sepulcrum spargebatur. *Jos. Scal.*

Respersum vinum] Mortuorum libationes intelligit, quas Græci vocant χοάς. Et bene *respersum*, vinum, quia eo sepulcrum spargebatur. In fine deest tantum *quæ sacra fiebant die nono.* Dac.

Respicere avem est[11] [b] in auspicando, unde quis avem prospexit, cum eodem revertitur.

Respici avis [c] *tunc dicitur,*[12] *cum, peracto sacri*ficio, quasi finis impetr*atus esset, et quasi forent* comitia perfecta; sumi *tum reum jubebant sacer*dotes suo more, aliisque *peractis juxta consuetudi*nem luci, in quo sacra fa*ciebant, reo a ca*latoribus ingeniculato, *atque ita inclinato* vinum in caput inf*undebant solemni cum pre*catione.

Respublicas [d] multarum civitatum pluraliter dixit C. Grac-

11 Ed. Scal. *Respicere autem et.*—12 Ead. ed. *dicebatur.*

NOTÆ

[b] *Respicere avem est*] *Spicere* et *respicere* propria Augurum verba sunt. Vide in 'spectio.' Respici autem avis dicebatur, cum eodem revertebatur unde eam augur spexerat. *Idem.*

[c] *Respici avis*] Hic solus versus pertinet ad epitomem: neque aliud quicquam amplius, præterquam quod in Epitome continetur, a Festo tractatum fuisse puto. Reliqua, quæ sequuntur, tantum abest, ut huc referenda sint, ut potius importune a suo loco divulsa fuerint. Conjungenda enim sunt cum iis, quæ de verbo 'Resecrare' supra posuit, statim post lineam, 'cumque comitia,' &c. ita: *Resecrare, resolvere religione: utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecrare. Rursus idem, uti se liberarent, insistebat: et quod insons, innocensque esset, causabatur ne in carcerem esset eundum: iterum ne in se innocentem animadverti statuerent, deprecabatur: cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, post comitia perfecta, sumi jubebant eum sacerdotes suo more alisq. . . . et secundum consuetudinem luci, in quo sacra facerent, a calatoribus ingeniculato statuebatur, et vinum in caput infundebatur ejus, cum imprecatione.* Omnino vere, ni fallor, arbitramur hæc male divulsa fuisse ac distracta, quæ sententia ipsa, et mos resecrationis reorum hactenus ignoratus tam belle inter se conjungit. Pro illis corruptis *alisq.* . . . non obscurum est legendum, *a lictoribus:* quos postea vocat *calatores:* ii, ut alibi dicitur, sunt sacerdotum, ac sacrorum collegiorum servi. Cum in rei caput vinum infundebatur, apparet id fieri solitum, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione: quapropter non aliter resecrabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Jos. Scal.*

Respici avis] Post *Respici avis tunc dicitur cum* spatium aliquod relinquendum fuerat, nempe ad ea quæ desunt capienda, *cum eo redit unde eam augur spexerat.* Reliqua omnia pertinent ad resecrationis ritum, ut vidimus in 'resecrare.' *Dac.*

[d] *Respublicas*] Et Cicero II. de Divinat. sect. 2. 'Id enim ipsum a Platone Philosophiaque didiceram naturales esse quasdam conversiones re-

chus in ea, quam conscripsit de lege Pr. Ennii,[14] et peregrinis, cum ait: eæ nationes, cum aliis rebus, per avaritiam, atque stultitiam, respublicas suas amiserunt.

Restat [e] pro distat ait Ennius: ponere, cum is dicat, impetus, aut longe mediis regionibus restat.[15]

Restat Ennius posuit pro distat. [PAUL.

Restibilis ager fit, qui biennio continuo seritur farreo spico, id est, aristato: quod ne fiat, solent, qui prædia locant, excipere.

Restibilis [f] *ager* dicitur qui bi*ennio continuo seritur* [FEST. *farreo spi*co, id est, arist*ato ; quod ne fiat, solent, qui prædia lo*cant, excip*ere*.

14 Ead. ed. *P. Ennii.*—15 Vide Notas infra.

NOTÆ

rum publicarum, ut ea tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis.' Legendum infra: *C. Gracchus in ea quam conscripsit de lege Penni de peregrinis.* Is erat M. Junius Pennus, de quo Cicero in Bruto: 'C. Gracchum tuus gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu paulum ætate antecedens.' Pennus anno U. DCXXVII. Tribunus plebis legem tulit qua peregrinos urbibus uti prohibuit. Cicer. de Officiis lib. III. 'Male etiam qui peregrinos urbibus uti prohibuit, eosque exterminavit, ut Pennus apud patres nostros, Papius nuper.' *Idem.*

[e] *Restat*] *Restat, pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat: Impetus ast longe mediis regionibu' restat.* Jos. Scal.

Restat] Lege, ut optime Merula: *Restat pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat, &c.* 'Ait,' nempe Verrius: ut jam sæpius: Versum Ennii sic Scaliger: *Impetus ast longe mediis regionibu' restat.* Turnebus, *Impetus haud longe, &c.* sed hic Verrium falli puto. *Restare* posuit Ennius pro, retro manere, residuum esse. De navibus enim loquitur quarum impetus in medio cursu fractus. *Idem.*

[f] *Restibilis*] Glossæ: 'Restibilis, ἀγρὸς δὶς τοῦ ἔτους ἠροτριωμένος.' *Jos. Scal.*

Restibilis ager] Qui quotannis seritur Varr. lib. IV. de L. L. 'Ager restibilis qui restituitur ac reseritur quotquot annis: contra qui intermittitur, a novando, novalis ager.' Videtur a *restituendo* eum dictum putare, cum sit a *restando*, quippe qui in alterum annum restat, hoc est, resistit. *Restare* enim est durare, perseverare, resistere. Propert. 'Dum restat Barbarus Hector.' Quod Varro dicit 'quotquot annis,' illud Festus continuo biennio, quod de duobus annis continuis intelligendum, neque enim restibilis est ager nisi quotannis seratur. Quare restibilem agrum exponunt ἀγρὸν δὶς τοῦ ἔτους ἠροτριωμένον, 'Agrum bis per annum sementi præparatum,' quia scilicet inter utramque messem annus vertitur. Ut in novali biennium integrum intercedit

Retiario [s] pugnanti adversus mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: quid me fugis, Galle? quia mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique mirmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ institu-

NOTÆ

inter utrumque fructum. Farreum spicum vocabant sativorum omnem fructum qui spicis continetur, ac vallo aristarum munitur: quo in genere non solum far, siligo, triticum, sed etiam hordeum. Hæc omnia frumenti nomine comprehendebant. Hordeum apud veteres Romanos inter sementiva, nec satione verna, aut trimestri serebatur, ut apud nos, sed hyberna, eodem prorsus modo quo triticum. Cavebant igitur prædiorum locatores, ne qui ea conducebant, restibilem agrum farreo spico facerent, hoc est, ut ne duobus annis continuis fruge aristata agrum obsererent. Ergo restibilis ager dicendus tantum qui aristato genere duobus continuis annis conseritur. Nam restibilis non est, cum in novalem mittitur faba, quæ novalis anno eodem hyberna satione acceptura est frumentum. Theophrastus notat, placere quibusdam fabæ semen mandari novalibus: quod nec ipse improbat, modo id maturius fiat, ut ne æstiva νέασις impediatur. Haud video tamen quomodo biennio continuo frugibus aristatis obseri possit ager, observatis tribus illis, aut etiam pluribus arationibus, de quibus supra diximus. In tenera fortasse terra id locum habuerit, cui satis est arari dum seritur: aut si secundi anni sationem ex trimestri semine facias, ut nos consuevimus in hordeo, et avena. Sane et genus frumenti fuit aristatum trimestre. Veteribus cognitissimum Græci τρίμηνον appellant. Hordei etiam genus in aristato genere trimestre extitit, quale hodie omne nostras est. Sic duobus annis continuis farreo spico poterat ager restibilis fieri, quod excipiebant locatores prædiorum ne fieret. Et sane id sedulo cavebant veteres Agricolæ, ne frumentum biennio continuo terris ingererent, sed leguminibus, aut milio et panico, aut etiam rapis restibilem agrum faciebant, si modo restibilis ager dictus est qui diversi generis fruge seminaretur quotannis. Profecto restibilem Varro eam vocat terram quæ quotannis obsita sit, nec expressit quo genere frugum. *Salmas. in Solin.* Putabam olim verba Festi inversa esse, et eum scripsisse, *Restibilis ager dicitur qui biennio continuo seritur quod ne fiat farreo spico, id est, aristato, solent qui prædia locant excipere.* Plano et optimo sensu. Neque enim excipiebant locatores ne prædia quotannis sererentur, sed ne farreo spico. *Dac.*

s *Retiario*] Retiarii gladiatores erant inermes in sola tunica, rete jaculo tantum et fuscina armati, plerumque cum secutoribus, interdum etiam cum Myrmillonibus comparabantur. Myrmillones toti erant in armis, Galli dicti, quod Gallica esset eorum armatura. Schol. Juvenal. Sat. VIII. 'Myrmillonicum armaturæ genus Gallicum est, ipsique Myrmillones antea appellabantur, in quorum Galeis piscis effigies inerat.' *Myrmillones* quidam dictos volunt a *Myrmidonibus*: alii a pisce *mormulo*. Idem.

tum videtur a Pittaco uno ex septem sapientibus,[h] qui adversus Phrynonem dimicaturus propter controversias finium, quæ erant inter Atticos et Mytilenæos rete occulto lato [16] impedivit Phrynonem.

Retractare est, rursus tractare.[i] [PAUL.

. . . . re.[17] [FEST.

Retricibus[k] cum ait Cato in ea quam scripsit cum edissertavit Fulvii Nobilioris Censuram, significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum, et tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam, et Asinariam, usque ad Latinam.

Retricibus cum ait Cato, aquam eo nomine significat, qua horti irrigantur. [PAUL.

Reus dictus est a re quam promisit, ac debet. [FEST.

Reus stipulando est idem qui stipulatur. Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid pro altero promisit.

Reus nunc dicitur, qui causam dicit;[l] et item Qui quid

16 Dac. legit *rete occulto allato.*—17 Conjicit idem, *Retractare est, rursus tractare, iterum commemorare.*

NOTÆ

[h] *A Pittaco uno ex septem sapientibus*] Sane ita Pittacum adversus Phrynonem pugnasse docet Strabo lib. XIII. Ὕστερον δὲ ἐκ μονομαχίας προσκαλεσαμένου τοῦ Φρυνῶνος, ἁλιευτικὴν ἀναλαβὼν σκευὴν συνέδραμε, καὶ τῷ μὲν ἀμφιβλήστρῳ περιέβαλε, τῇ τριαίνῃ δὲ καὶ τῷ ξιφιδίῳ ἔπειρε καὶ ἀνεῖλε. Hoc est: 'Tandem vero ad singularem pugnam a Phrynone provocatus, cum piscatoria schema adversus eum pugnavit, et rejaculo quidem hominem circumvolvit, tridente vero et pugione transfixit occiditque.' *Idem.*

[i] *Retractare est, rursus tractare*] Horat. 'Sed ne, relictis, Musa procax, jocis, Ceæ retractes munera næniæ.' *Idem.*

[k] *Retricibus*] *Retrices*, rivuli extra urbem, unde aqua derivatur irrigandorum hortorum et pratorum gratia. Martinius putavit ita dictas quod subinde retari et purgari solerent. Perottus a *reterendo*. 'Sunt etiam qui a tero retrices deduci putent, quo nomine Cato aquam significavit qua horti irrigantur.' Sed potius a *ῥεῖθρον*, rivus: ut idem Martinius. *Idem.*

[l] *Reus nunc dicitur, qui causam dicit*] Reus nunc dicitur is qui rem promisit ac debet, hoc est, unde quid judicio petitur, inde reus stipulando et stipulandi dicitur qui stipulatus est. Reus promittendo et promittendi, qui promisit. Reus debendi, qui debet, &c. *Idem.*

promisit, spopondit ve, ac debet: ac Gallus Ælius libro secundo significationum verborum, quæ ad jus pertinent, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam [m] habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur: quippe suo nomine ab altero (qui stipulatus est,[18] non is qui alteri adstipulatus est.) Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promisit, quive [19] pro altero quid promisit: at Capito Ateius[20] in eadem quidem opinione est; sed exemplo adjuvat [n] interpretationem. Numa in secunda tabula secunda lege, in qua scriptum est: QUID HORUM FUIT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO. nunc uterque actor, reusque [1] in judicio me [2] vocatur: itemque accusator de vi, accitur more vetere, et consuetudine antiqua.

Reus cum pro [o] *utroque ponatur, ut ait Sin*nius in eo qu*em de reo inscribit, ut cum di*cit pro se, a*ut contra te agit, juramen*to tuo uti *potest.*

18 Legerem, inquit Dac. *Quippe suo nomine ab altero quid stipulatus est.* Vet. cod. *quibus pepulatus* pro *qui stipulatus.*—19 Id. *qui.*—20 Id. *nactus.*—1 Id. *actorum reiq.*—2 Vet. lib. *reus.* Vide Not.

NOTÆ

[m] *Reus est, qui cum altero l. con.*] Hoc est omnis litigator Cicero II. de Orator. 'Reos appello, non eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. Sic enim olim loquebantur.' *Idem.*

[n] *Sed exemplo adjuvat*] *Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum:* SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM JUDICEI. ARBITROVE. REOVE. DIES DIFFVNSUS. ESTO. *Nunc uterque actor, reusque in judicium evocatur: itemque accusator de via citur more vetere et consuetudine antiqua.* Jos. Scal. Verba legis 'si quid horum' ad exceptiones, quæ reo vel judici dabantur, pertinent, ut est 'morbus sonticus,' 'funus familiare,' &c. Si Judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediebatur, lex jubebat diem judicii esse diffisum, hoc est, prolatum, et in diem alterum rejectum. *Dac.*

[o] *Reus cum pro*] *Reus cum pro utroque litigatore poni, ut in eo, qui in aliquem agit: tum pro eo qui dicit pro se, auctor* . . . reliqua non potui expiscari: et supra jam dixerat Reum tam pro eo, qui convenit, quam pro eo, qui convenitur, a Veteribus usurpatum. *Jos. Scal.*

Reus cum pro utroque] Ita schedæ. Sed iis puto quoddam desiderari, neque mihi sensus videtur integer. Scriptum forsan fuerat, *Reus c. p. u. p. recte ait Sinnius in eo quem de reo*

Rhegium appellatur id municipium, quod in freto Siciliæ est, quoniam id a rumpendo dictum est. [PAUL.

. . . are oportere,[3] ait Verrius, id municipium, quod in freto e regione[4] Siciliæ est: quoniam id dictum est a rumpendo, quod est Græce ῥαταῖαι.[5] [p] eo quidem magis, quia in Gallia Cisalpina, ubi forum Lepidi fuerat, Regium vocatur. [FEST.

Rhinocerotem [q] quidam esse aiunt bovem Ægyptium.

---

3 'Festi verbis pauca hæc aut his similia desiderantur, *Rhegium appellare oportere,' &c.* Ant. Aug. Dac. legendum monet, ut in Schedis, *Rhegium significare oportere, ait Verrius, &c.*—4 Vet. cod. *regno.*—5 Vet. lib. ῥῆξαι. Scal. et Dac. legunt ῥαγῆναι.

NOTÆ

inscribit? Et cum dicit pro se, &c. Ista 'et cum dicit,' &c. verba sunt Sinnii: Nihil aliud video, et hanc meam conjecturam mordicus obtinebo donec aliquis probabilius quid in medium proferat. *Dac.*

[p] 'Ραταίαι] Scribe ῥαγῆναι. Æschylus: ἀπεῤῥάγη 'Η γαῖ'· ἀφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται. Quæ verba odorati sumus ex Strabonis libro VI. *Jos. Scal.*

Quod est Græce ῥαταῖαι] Optime Scalig. ῥαγῆναι. Idque ex Æschylo: ἀπεῤῥάγη 'Η γαῖ'· ἀφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται. Cujus postrema verba refert Strabo lib. VI. 'Ωνομάσθη δὲ 'Ρήγιον, εἴθ', ὥς φησιν Αἰσχύλος, διὰ τὸ συμβὰν πάθος τῇ χώρᾳ ταύτῃ. ἀποῤῥαγῆναι γὰρ ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ἀπὸ σεισμῶν, ἄλλοι τε, κἀκεῖνος εἴρηκεν· 'Αφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται, &c. Id est, 'Vocatum autem Rhegium, ut ait Æschylus, vel ab eo, quod illi regioni accidit. Nam abruptam a continente Siciliam terræ motibus cum alii, tum ipse affirmavit: Unde quidem vocatur Rhegium.' Qui locus Strabonis pessime ab interpretibus acceptus est. Subjungit idem Strabo forsan a voce Latina *rege* nomen urbi inditum propter loci splendorem, et utramque ejus sententiam affert Eustath. in Dionysium p. 48. Sed et Strabonem et Eustathium movere debebat, quod perpetuo Latini *Rhegium* cum aspiratione scripserunt, quod non fecissent si a rege dictum opinarentur. Justin. lib. III. 'Rhegium dicitur ideo quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur.' Utrumque etiam etymon respexit Verrius, cum scripsit Rhegium significare oportere id municipium, quod a regione Siciliæ, a voce Græca ῥαγῆναι, eo magis quia in Gallia Cisalpina forum Lepidi Regium vocatur, a voce Latina *rege* scilicet. Nam his verbis eos refellit, qui *Rhegium* a *rege* dici rati sunt, et hæc fuit sententia Verrii quam parum videntur interpretes animadvertisse. Nunc de Sicilia, an continenti abrupta fuerit, multa addi possent, sed vide, si libet, Cluverium et Valgarneram tractat. de primis Siciliæ incolis. *Dac.*

[q] *Rhinocerotem*] Vidend. Plin. lib. VIII. cap. 20. *Ant. Aug.*

Rhinocerotem] Non Ægyptium, sed Æthiopicum vocat Pausan. ῥινόκερως. a ῥὶν, ῥινὸς, naris, et κέρας, cornu. Quia ex ejus nare cornu prominet. *Dac.*

Rhonde, Sicadionque,[r] cum dixit Lucilius: quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus, et valitudinem referens, quam levis sed saluti navigantium.[6]

Rica[s] est *vestimentum quadratum* fimbriatum, purpureum.

---

6 Jos. Scal. Turnebus, Dac. et alii ita legunt: *Rhondes, Icadionque cum d. Lucilius nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus et valitudinem referens, quam illi essent saluti navigantium.* Vet. lib. habet *quum illa essent.*

NOTÆ

[r] *Rhonde, Sicadionque*] Versus Lucilii sunt: 'Querquera consequitur febris: capitisque dolores Tamde mihi infesti, quam Rhondes Icadionque.' *Idem.*

[s] *Rica*] Ex verbis Festi satis apparet ne inter Veteres quidem satis convenisse quid esset *rica*. Vel dicendum est vestimentum quadratum quo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quod ego interpretor flameum: et vestitum ex lana alba, quem ego tutulum accipio, togam etiam et cingulum capitis, *ricam* fuisse vocata. Sane ricam vestimentum quadratum, sive flameum, sive capitis tegumentum fuisse indicio est quod eo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quæ assidue flameo erant amictæ, ut supra in 'flameo.' Et illud Turpilii in hetaira: 'Interea aspexit virginem in capite gestantem riculam indutam ostrinam.' Et illud Germanici Cæsaris: 'Et ore Velato tristique genas abscondita rica.' Item illud Varronis lib. IV. de L. L. 'Rica a ritu, quod Romano ritu sacrificium fœminæ cum faciunt capita velant.' Præterea et illud Gellii de Euclide Socratico qui 'sub noctem, cum advesperasceret, tunica longa muliebri indutus, et pallio versicolore amictus, et caput rica velatus, e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat.' Unde Nonius *ricam* interpretatur *sudarium*, quod est, capitis tegumentum, ut in sacris literis accipiunt interpretes, Gallici etiam qui *sudarium* exponunt *couvre-chef.* Inde etiam tutulus facile vocari potuit *rica*. Erat enim tutulus Flaminicarum et Flaminum capitis ornamentum. Vide 'Tutulus.' Togæ præterea genus quoddam *ricam* fuisse in *recinio* supra probavimus. *Ricam* denique pro cingulo capitis, hoc est, fascia capitali usurpatam ostendunt ista Gellii, 'Et quod in rica surculum de arbore felici habet.' Ubi etiam, si sedulo locum inspicias, *rica* nihil aliud est quam *tutulus*, fascia capitalis in altitudinem exstructa, in cujus apice erat surculus. Quare tota hæc de rica et recinio disputatio duobus tantum capitibus nixa est. Prius est, ricam togæ quadratæ genus fuisse: alterum, cingulum sive quodvis aliud capitis tegumentum. Nunc lectoribus haud ingratum fore arbitror, si disquiram, et cur rica ita accepta, et unde dicta sit. De etymo quidem doctissimo Vossio assentior, qui putat *ricam* esse a *ῥέκος*, cingulum. Hesych. *ῥέκος, ζῶμα, θώνη.* Idque multo probabilius, quam quod Varro, cui *rica* a *ritu*, vel Servius, cui *rica* quasi *reica* a *rejiciendo*. Primum igitur vincula, lora, fasciæ capitales, et Κεφαλόδεσμοι quilibet ricæ sunt dictæ, et deinde ob similitudinem, pilei, sudaria, diademata, mitræ, et quævis alia *κρήδεμνα* capitis

quo Flaminæ pro palliolo, mitrave *utebantur, ut Verrius* existimat. Titi*nius, rica ex lana* sucida alba vestit*us, alii dicunt, pallium esse* triplex, quod con*ficiant virgines inge*nuæ patrimæ ma*trimæ, quod cœruleo colore inf*ectum lavetur aqua p*ura. Alii quo Flaminica tingat*[7] *pi*leum.

Rica est vestimentum quadratum fimbriatum pur- [PAUL. pureum, quo Flaminicæ pro palliolo utebantur. Alii dicunt, quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt virgines ingenuæ[t] patrimæ, matrimæ cives, et inficiatur cœruleo colore.

Ricæ, et riculæ vocantur parva ricinia, ut[8] palliola ad usum capitis facta.

Ricæ, et riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola [FEST. ad usum capitis facta. Granius quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.

Rictus,[u] *rixæ, rixosæ, ringitur* dici videntur, quia *in diver-*

7 Ed. Scal. *cingat.*—8 Vet. lib. *vel.*

NOTÆ

tegumenta. Quæ omnia, quia pilea et pileola dicebantur, inde factum est, ut postea toga quadrata etiam *rica* dicta sit; nam pallium tegumentum quadratum capitis, et togam quadratam significat; inde et *reciniati* mimi, qui et *palliati* dicti sunt: ut supra notatum. Idem *recinium* quod *rica*, nempe toga quadrata, ut supra ostensum est, et capitis operimentum, sive cingulum, quod et aliter dicitur *Mafurtium*. Nonius: 'Ricinium quod nunc mafurtium dicitur palliolum fœmineum breve.' Nam ibi palliolum de operimento capitis intelligendum est, ut in verbis Festi, 'quo Flaminicæ pro palliolo utebantur.' Sic κρήδεμνον quod est rica, ricinium, Eustathius interpretatur μαφόριον, et Latini *maforium*. Isidorus appellat *maforte* et *mavortem*. Servius, *mavorte*. Mafortium autem, ut et μαφόρτιον, de fascia, vitta, sive tænia, capitulo, et sudario, sive capitis tegumento dictum est. *Idem.*

[t] *Quod conficiunt virgines ingenuæ*] Lanificio enim assuetæ honestæ virgines. Sueton. Aug. cap. 73. *Idem.*

[u] *Rictus*] Pessime Festus *rictus*, *rixa, rixosus, ringi* ducit a *rumpendo*, sive potius a *regendo*. *Rictus* enim est a *ringo; ringo* autem a Græco ῥῖνες, *nares*, quia irascentes solent eas corrugare. Nisi apud Festum pro *regendo* reseribendum sit *rigendo*: ut *ringo* sit a *rigeo*, addito *n*, et conjugatione mutata. Neque id prorsus ratione caret, cum a nimio fere frigore soleamus *ringere*. Unde et apud Varronem de R. R. c. 45. lib. I. ubi de segetibus, 'supra terram,' inquit, 'aëre frigidiore ringuntur.' Sic enim

sum rumpantur, contrariaque sint *recto, quod vocabulum a* regendo, ut commo*dius deductum videatur*, dictum videri po*test*.

Rictus, rixæ, rixosæ,[9] ringitur, dici videntur, quia [PAUL. in diversum rumpantur, contrariaque sint recto: quod vocabulum dictum videtur a regendo.

Rideo,[10] inquit Galba Canterio,[x] proverbium est, [FEST. quod Sinnius Capito ita interpretatur, nisi qui principio rei alicujus inchoatæ deficiunt animo.[11] Sulpicius Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo, inquit, canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter iturus, vix id sis ingressus.

Ridiculus proprie dicitur, qui in rebus turpibus ridetur.

Ridiculus, qui in rebus turpibus ridetur. [PAUL.

Rienes[y] antiqui vocabant nefrundines, quia Græci eos νεφροὺς dicunt. Plautus: Glaber erat, tanquam rien.

Rienes quos nunc vocamus, antiqui nefrundines [FEST. appellabant: quia Græci νεφροὺς eos vocant. Plautus in Satyrione: Male tibi evenisse video: glaber erat tanquam rien.

9 Ed. Scal. *rixiosæ*.—10 'Hoc loco in antiquo libro est Sex. Pomp. Festi lib. XVIII.' *Ant. Aug.*—11 Legendum monet Dac. *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Legit et Scal. *interpretatur in iis.* Vir doct. in marg. *de iis.*

NOTÆ

legendum est, non *tinguntur*, ut quidam libb. editt. vel *restinguuntur*, ut legebat Scaliger. Sic idem Varro a *rigendo* fecit *rixari* pro *ringi*, cap. 47. ejusdem libri: 'prius enim aridæ factæ rixantur, ac celerius rumpuntur.' *Rixantur*, id est, deducuntur, ringuntur; neque enim ibi *rixari* est a *rixa*, quod hucusque interpretes fefellit. *Rixa* autem et *rixosus* non a *rumpendo*, vel *rigendo*, sed a Græco ἐρίζω, ἔρις. *Idem.*

[x] *Rideo, inquit, Galba Canterio*] Legendum, *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Nam proverbium fuisse *rideo Canteri* necesse est. Id sequentia suadent, probant. *Idem.*

[y] *Rienes*] Vide 'Nefrendes.' *Ant. Aug.*

Rienes] Glossæ: 'Rienosus, νεφριτικός.' *Jos. Scal.*

Rigido [a] *tum cærula suro, cum ait* Ennius, jocatus [12] videtur *super etymo verbi Cœruli :* est enim a maris no*mine.* [13] *Eodem verbo de eadem* re usus est : et lib. II. *Fert se per læta campi* cœrula prata. Cœr*ula mare ipsum dixit* et alibi : Inde parum *per cærula navibus ambu*labant. Parum insulam refert. Item : Unum surum [14] surus ferre tamen defendere possunt : [15] suri autem sunt fustes, [16] et ὑποκοριστικῶς surculi.

Rigidum, [a] et præter modum frigidum significat, et [PAUL. durum.

Rigidum et præter modum frigidum significat, et du- [FEST. *rum* . . . .
. . . . . . igido u . . . . . .
. . . . . . rigido . . . . . .
. . . . . . *rigido* ferro . . . . . .

Rimari [b] est valde quærere, ut in rimis quoq. [PAUL.

12 Ed. Scal. *locatus.*—13 Ead. ed. 'a matris nomine.'—14 Ead. ed. *item unum usurum.*—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *possent.*—16 Ead. ed. *rustes.*

NOTÆ

[1] *Rigido*] Multa interpretem desiderant. Vide 'Surum.' Ennii versus refertur a Macrobio : 'Fert sese campi per cærula lætaque prata.' *Ant. Aug.*

Rigido] Quæ hic tractabantur, non pertinebant ad censum literæ R. Quare videntur aliena hoc loco esse. Nam quid *cærula prata,* quid *Parus insula,* quid denique *surus* habent cognatum aut simile inter se? *Jos. Scal.*

Rigido tum] Verum est, quod ait Festus, *cæruleum* esse a maris nomine : Veteribus enim seu mare interius sive Oceanus *cæruleum* κατ' ἐξοχὴν vocabatur. In hoc versu, 'Rigido tum cœrula suro' suspicatus fuisse videtur Festus aliquid latere, quod suum esse fateatur Priapus. Versus 'lætaque fert sese' aliter extat apud Macrob. 'Fert sese campi per cœrula lætaque prata.' Tertius sic legendus, *Inde Parum per cærula navibus ambullabant.* Ultimum sic Festus in voce 'surum,' 'Unus Surus surum ferre tamen defendere possunt.' *Dac.*

[a] *Rigidum*] Proprie durum, quod curvari non potest, et inde pro frigido, quod quæ gelu tentantur rigida sunt. Gloss. 'Rigidum, ἀκαμπὲς, σκληρὸν, ἰσχυρὸν, στρυφνὸν καὶ ψυχρόν.' 'Inflexum, durum, firmum, acerbum, frigidum.' *Idem.*

Rigidum] Hic forte laudabat Festus aliquem qui dixerat, 'rigido ferro,' ut Virgilius dixit 'rigido ense,' forte et adduxerat locum Virgilii, 'sic rigido latus ense ferit.' Item alterum ubi : 'Tum ferri rigor,' pro 'rigido ferro.' *Idem.*

[b] *Rimari*] Vide Nonium. Glossarium : 'Dirimat, κατερευνᾷ.' 'Rimatur,

Rimari, quærere [c] *valde, ut in rimis quoque* . . [FEST.

. . . . . qui te rima*tur* . . . . .

. . . . . Ennius lib. XI. . . . . .

. . . . . utrique . . . .

Rituales [d] nominantur Etruscorum libri, in quibus perscriptum est, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes sacrentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ,[e] quo modo tribus, curiæ, centuriæ, distribuantur, exercitus constituantur, ordinentur, ceteraque ejusmodi ad bellum, ad pacem pertinentia.

Ritus [f] est mos comprobatus in administrandis sacrificiis. [PAUL.

Ritus est mos, vel consuetudo: rite autem significat bene ac recte.

Rit*us est mos* [g] *vel consuetudo. Rite autem bene ac* [FEST. *recte significat* . . . .

. . . . . istic *Plautus, Menæchmis. Certe hæc mulier canterino ritu astans somniat* . . . .

. . . . . hom*i* . . . .

. . . . . ina . . . .

. . . . . telo . . . .

. . . . . alio . . . .

NOTÆ

ἐρευνῶ.' *Jos. Scal.*

Rimari] *Rima* est a *ῥῆγμα*, fissura, inde *rimari*, in rimis quærere, proprie de suibus, qui glandes rimantur de rimis terrarum. Unde et sumitur pro 'pasci.' *Dac.*

[c] *Rimari, quærere*] Hæc ad desperationem mutila sunt in versu Ennii ... *rimantur utrique*. Et de Hispanis forsan loquebatur Ennius, qui a Catone in fugam versi latebras et specus rimabantur. Nam et continuo sequebatur apud Ennium, 'Alte elata specus petrisque ingentibu' tecta.' *Idem.*

[d] *Rituales*] Etruscorum libri, quia ab Etruscis illi ritus acciti. *Ritus* autem proprie religionem spectat, et inde dicti *rituales*, quod ibi de rebus ad sacra et religionem pertinentibus ageretur. Hanc vocem retinuit Ecclesia Romana. *Idem.*

[e] *Qua sanctitate muri, quo jure portæ*] Portæ quidem sanctæ, ut et muri. Sed quia murorum sanctitas major et antiquior, ideo in ritualibus libris murorum sanctitas, jus vero portarum, &c. *Idem.*

[f] *Ritus*] Vide 'mos.' *Idem.*

[g] *Ritus est mos*] Quæ sequuntur plane deplorata sunt, neque ad idem caput pertinere videntur. *Idem.*

*facit men*tionem *te*lorum . . . .

. . . . . *so*litum est . . . .

. . . . . . remo . . . .

Rivus[h] vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non spe, consiliove[17] factus, verum naturali suo impetu. Sed ii rivi dicuntur, qui manufacti sunt, sive super terram fossa, sive super specu,[18] cujus vocabuli origo ex Græco pendet.

ROBIGALIA[i] dies festus septimo Kalendas Maias, [PAUL. quo Robigo Deo suo, quem putabant rubiginem avertere, sacrificabant.

Robum[k] rubro colore, et quæ rufo significari, ut [FEST.

17 Legendum monet Dac. cum doctiss. Turnebo, *non specu inciliove.* Pro *spe* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ope.*—18 Id. ibid. *subter specu.*

NOTÆ

[h] *Rivus*] Lege cum doctiss. Turnebo: *Rivus vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non specu inciliove factus.* Id sequentia probant. *Rivus* autem a ῥέω, fluo. *Idem.*

[i] *Robigalia*] Interpres Arati Latinus testatur hunc diem a Numa rege anno undecimo regni sui constitutum fuisse. *Ant. Aug.*

Robigalia] Varr. lib. v. 'Robigalia dicta a Robigo. Secundum segetes huic Deo sacrificatur ne robigo occupet segetes.' Plin. lib. XVIII. cap. 19. 'Robigalia Numa instituit anno regni sui undecimo, quæ nunc aguntur ante diem septimum Kalendas Maias, quoniam tunc fere segetes robigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies undeviginti ab æquinoctio verno per id quatriduum, varia gentium observatione, in quartum Kal. Maias canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere caniculam necesse sit.' Hoc sacrum sue et cane peragebatur, quorum exta cum thure et vino Deo offerebantur. Ovid. IV. Fast. De robigine autem sic Plin. 'Plerique dixere rorem inustum sole acri frugibus rubiginis causam esse:' quæ sententia est Ovidii: 'Si culmos Titan incalfacit udos, Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuæ:' nempe Divam Robiginem hic dicit Ovidius, Festus Robigum Deum. *Dac.*

[k] *Robum*] Græci ξανθόν. Vet. inscript. 'Omnibus annis vitulo robeo et verre.' Et hunc esse Deorum colorem refert Servius ad illud Virg. Eclog. VI. 'Sanguineis frontem moris et tempora pingit.' 'Multi,' inquit, "ob hoc dictum putant, quod rubens color Deorum sit. Unde et triumphantes face miniata, et in Capitolio Jupiter in quadriga miniata.' Inde quercus *robur* dicta, quia ejus venæ eum colorem referunt. Robur etiam, hoc est fortitudo, ab eo colore nomen sumpsit si Festum audimus. Sed potius est ab Æolio ῥῶβορ, ῥῶμορ, ῥώμη, for-

bovem quoque rustici appellant, manifestum est: unde et materia quæ plurimas venas ejus coloris habet, dicta est robur: hinc et homines valentes, et boni coloris, robusti: robus quoque in carcere[l] dicitur is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.

Rodus,[19] vel raudus cum dicitur, res rudis et imperfecta significatur. Hominem quoque imperitum rudem vocamus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum vocem mittunt. [PAUL.

Rodus,[m] vel raudus significat rem rudem et imperfectam: nam saxum quoque raudus appellant poëtæ, ut Attius in Menalippo: Constituit,[20] cognovit, sensit,[1] conlocat sese in locum celsum: hinc manibus[n] rapere raudus saxeum grandem et gravem:[2] et in Chrysippo: Neque quisquam a telis vacuus: sed uti cuique obviam fuerat, ferrum, alius saxum rodum.[3] vulgus quidem in usu habuit, non modo pro ære imperfecto, ut Lucilius,[o] cum [FEST.

19 Vet. lib. *Rudus.*—20 Vet. lib. *Constituis.*—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sensim.*—2 Legit Dac. *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave.* —3 Idem: *sed uti cuique obvium fuerat, ferrum alius, alius saxum rodum.* Pro *saxum rodum* Vet. cod. *saxio rudem.*

NOTÆ

titudo. *Idem.*

[l] *Robus quoque in carcere*] Ex robore olim fiebant arcæ quibus includebantur malefici, unde postea roboris nomen carcer retinuit. 'Robustum carcerem' dixit Plaut. *Idem.*

[m] *Rodus*] Attii verba in Chrysippo mendosa Faërno nostro videntur. *Ant. Aug.*

Rodus vel Raudus] A Græco *ῥάβδος*, et pròprie virgam impolitam significat qua olim certabant gladiatores. Sed ad alia raudi vox extensa est: nam rude saxum et grande rodus vocavit Attius: sic æs rude et impolitum vocavere. Unde contractuum solennis formula, 'rodusculo libram ferito:' hoc est, 'parvo ære:' quam concipiebat qui mancipio dabat: qui vero accipiebat, dicebat: 'Hoc ab ære æneaque libra.' Puta, *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Dac.*

[n] *Hinc manibus*] Lege: *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave.* Subaudi *cæpit.* De Menalippo, ut puto, sermo est, qui lapide Tydeo ventrem vulneravit. *Idem.*

[o] *Ut Lucilius*] Integrius carmen Lucilii adfert Isidorus: *Huc catapro-ratem puer eodem deferat*, *uncum Plumbi parillum rodi, linique metaxam.* Interpretatur *Cataproralem*, 'uncum pax-

ait: Plumbi paxillum [4] rodus linique metaxam: [5] sed etiam pro signato, quia in mancipando cum dicitur, rudusculo libram ferito, asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: Quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum: sic æs infectum rudusculum apud ædem [p] Apollinis æs conflatum jacuit, id ad rudus appellabant: in æstimatione censoria æs infectum rudus appellatur. Rudiarii ab eodem dicuntur, qui saga nova poliunt. Hominem imperitum rudem dicimus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum voces mittunt.

Rodusculana [q] porta appellata, quod rudis et impolita sit relicta, vel raudo, id est, ære vincta. [PAUL.

4 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pauxillum*. Vide Notas.—5 Ead. ed. *matexam*.

NOTÆ

illum plumbi.' Quin etiam eundem Latino verbo Syrus vetustissimus Novi Testamenti Paraphrastes 'Uncinum' vocat, in navigatione Pauli; videlicet, quod uncus esset. *Metaxa* est σειρὰ, linea, serici tracta. Hodie et nos Aquitani fili tractam vocamus ita. Verba illa, 'rodusculo libram ferito,' concipiebat qui mancipio dabat; qui vero accipiebat, dicebat, 'hoc ab ære æneaq. libra.' Puta *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Jos. Scal.*

Ut Lucilius, cum ait] 'Cataproratem' dictum intellige, quod de prora, κατὰ πρώρας, demitteretur ad tentanda vada. Neque tamen tacendum est in al. codd. legi *catapeiratem*, voce Græca καταπειράω, pertento: quod mihi magis placet: est igitur 'catapirates' funiculus cum plumbo deligato, qui καταπειρατὴρ Græce dicitur βόλις, a quo et Lucilius fabulam suam, unde versus istos attulit Isidorus, Bolidem inscripserat. Salmasius tamen legebat: *An catapirateris eodem deferet uncum Plumbi pauxillum raudus linique metaxam.* 'Catapirater plumbus,' ὁ καταπειρατὴρ μόλιβδος. *Dac.*

p *Sic æs infectum rudusculum apud ædem*] Hæc tantum distinctione juvanda sunt: *Sic æs infectum rudusculum. Apud ædem, &c.* Neque te hinc aliter expedias. *Idem.*

q *Rodusculana*] Vidend. Varro lib. IV. Lat. qui *Raudusculam* appellat a *raudo*, id est, ære. Vide 'Rodus.' *Rudusculana* scriptum est in marmore quodam Capitolino. *Ant. Aug.*

Rodusculana porta] *Raudusculam* vocat Varro lib. VI. de L. L. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis, Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit. Deinde porta raudus cula, quod ærata fuit, æs raudus dictum. Ex eo in veteribus mancupiis scriptum, rauduscalo libram ferito.'

*Ruduscula*na *porta videtur appellata,* quod *rudis et* [FEST. *impolita sit relicta, vel quia* ære *vincta fuit; nam æs, ut Varro ait in libro antiqui*tatum *Rodus dicebatur : atque ex eo dici in man*cipan*do, Roduscul*o *libram ferito.*

Runa[r] *genus* teli *Ennius: runata recedit, id est, pilata: est* genus *etam* . . . . enim . . . . *in* atq . . . . *d* vene . *nt*[6] . . . . us. M. . . . . *Val*erio . . . . .

Rogat,[s] **est consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat: unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, et orare. Cato in dissuasione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: hoc potius agam, quod hic rogat.**

Rogat, est consulit populum, vel petit ab eo, ut id [PAUL. **sciscat, quod ferat.**

Rogatio est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat; et de una pluribusve rebus, de quibus, non de omnibus sanciatur: nam,

6 Ead. ed. *quod veneno tingebant.*

NOTÆ

Qui Varronis locus satis eos refellit, qui portam randusculam eandem et Næviam dictam fuisse scriptum reliquere. Sic aperte distinguit P. Victor in descriptione urbis in 2. reg. vicus portæ roduscul*a*næ, vicus portæ Næviæ. Porro randusculanam portam æratam fuisse testatur Val. Maxim. lib. v. cap. 6. *Dac.*

r *Runa*] *Runam* interpretatur pilum, et *runatam*, pilatam. Isidorus tamen et Papias *runam*, pugnam, et *runatam*, præliatam interpretantur. In Mss. etiam Pauli codd. Voss. scriptum testatur *præliata* pro *pilata*. Sed frustra. In schedis enim Farnesianis constanter *pilata*. *Runa*, vel a *ruo*, sterno, vel a *ῥύω*, tueor. Martinius. Quæ sequuntur plane deplorata sunt: videtur dixisse Festus runam etiam fuisse genus sagittæ sive teli quod veneno ungebant.

. . . . *enim* . . . .
. . . . *in atque* . . . .
. . . . . . *quod veneno tingebant* . . . . .
. . . . *us M* . . . .
. . . . *Valerio* . . . . . . Idem.

s *Rogat*] Rogationum communia verba erant, 'velitis,' 'jubeatis Quirites.' Quod si respondissent, 'uti Rogas:' lex erat. *Idem.*

quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur.

Rogatio [t] est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, et de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, sanciatur. Nam quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem et rogationem hoc interest: rogatio est genus legis, quæ lex non continuo ea rogatio est (rogatio) non potest non esse lex, si modo justis comitiis rogata est. [FEST.

Romam [u] appellatam esse Cephalon Gergithius, qui de ad-

NOTÆ

[t] *Rogatio*] *Rogationem* appellat Sex. Pompeius, quod *privilegium* Cicero; eam legem, qua de uno pluribusve hominibus, aut de una pluribusve rebus constitutum est. Legis itaque genus esse, id est, speciem quandam, intelligemus; et, ut Ælius Gallus dicebat, non omnis lex rogatio est: omnis tamen rogatio justis comitiis rogata, lex est. Hæc est Festi sententia. In verbis autem est nonnihil mendosum: namque ante illa verba, *non potest non esse*, deest, ut arbitror, verbum *Rogatio*. Sed quanquam hæc sit Festi opinio, mihi rogationis verbum latius patere videtur; et omnes leges, de quibus ad populum feratur, comprehendere. Leges vero latæ sunt, cum eas populus accepit: antea promulgatæ dicuntur, cum trinundino die sunt propositæ; rogatio vero fit, cum rogantur tribus, 'Velitis,' 'jubeatis ita fieri:' si 'uti rogatæ' responderint, tum lex est. Ex verbis tamen Capitonis a Gellio relatis lib. x. cap. 20. et ex Gelliana interpretatione suspicor aliquos fuisse, quibus hujusmodi privilegia leges non viderentur; ideo credendum esse eis nomen generalis illius rogationis dedisse, conservato legis nomine generalibus legibus, quæ ad omnes homines, omnesque res pertinerent. *Ant. Aug.*

Rogatio] Vid. Gell. lib. x. cap. 20. Sed quod hic ab Ælio Gallo discrimen inter legem et rogationem ponitur, Veteribus non observatum fuisse, multis argumentis evinci potest. Omnes enim leges, de quibus apud populum ferebatur, rogationes dicebantur; leges vero, cum eas populus acceperat. Antea promulgatæ cum trinundino die propositæ fuerant. Hæc trita sunt. Porro, quod scripsere viri docti, hic *rogationem* ex Galli Ælii et Festi sententia idem esse, quod apud Ciceronem 'privilegium' dicitur, id omnino falsum est: nam rogatio tam in bonam quam in malam partem sumebatur, privilegium non item, quippe quod in caput tantum et perniciem privati hominis semper apud vetustiores Romanos latum est, ut superius annotatum. *Dac.*

[u] *Romam*] In exemplo Cephalonis Gergithii, discedit a sententia ipsius historici. Dionysius: Κεφάλων ὁ Γεργίθιος, συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ

ventu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse, ait ab homine quodam comite Æneæ: eum enim occupato monte, qui nunc Palatinus[7] dicitur, urbem condidisse, atque eam Romam nominasse. Apollodorus in Euxenide ait, Ænea et Lavinia natos Mayllem, Mulum, Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait Tyrrhenia

7 Vet. cod. *Palatius.* Vir doct. conj. *Palatium.*

NOTÆ

Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ. οἰκιστὴν δ' αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον. τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα. τέτταρας δέ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. De Apollodori Euxenide nihil memini me legere. Alcimus scripsit *ἱστορίαν Ἰταλικήν*: eoque nomine citatur ab Athenæo. Antigoni præter alios meminit Dionysius. *Cæximparum* et reliqua monstra verborum hæc scripturæ vestigia præferunt: *Eosque a multo errore nominatos Aberrigenes: quorum subjecti qui fuerint Cæ * Xinidarum juri, vicinarumque urbium imperio, &c.* Quæ vera est lectio, si illud *Cæ * nidarum* prorsus integrum esset, ut aliqua parte contaminatum est: erat enim tale quid *Cacoxenidarum*, aut nescio quid simile. Nam, ut etiam ex aliis scriptoribus novimus, qui dicti sunt Aborigines, eorum alii Cumas, alii alias urbes condiderunt in Italia, proinde ut non omnes simul sub uno duce ibant, sed unaquaque pars suum ducem habuit, cum in multas partes distracti essent: cujus simile de Gotthis proditum est. Agathoclis, qui *τὰ Κυζικηνὰ* scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. Legendum postea: *visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam eam, quæ prior eundem locum dedicavisset Fidei.* Visa, inquit, justa est causa nominis Romæ in oppido novo appellando, utpote cum ea Roma prima locum dedicasset Fidei. De flumine Nolo quærendum censeo. Callise verba, quæ huc pertinent, extant apud Dionysium: *Καλλίας δ', ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας, Ῥώμην τινὰ Τρῳάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννῆσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον. οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν θέσθαι τοὔνομα.* Heraclidæ Lembi Athenæus non semel meminit. Non solum autem de eo intelligitur in illis verbis, quæ ex Dionysio infra ponam, sed et historiam eandem, quam tangit Festus, ex eodem proponam, *ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει, καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν, Αἰνείαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσέως οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρῳάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ.* Lembum Heracliden, *τὰ καθ' ἑκάστην (χώραν) πραχθέντα συναγαγεῖν*, cognoscet, qui propius ea verba, quæ ex eo producit Athenæus, considerarit. Porro cum hæc ex auctore Græco desumeret Festus, in illis verbis reddendis Græcissat. Nam *ὡραίαν παρθένον* vertit, 'tempestivam.' De Galata scriptore amplius quæramus. *Jos. Scal.*

Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque eo ortam Albam Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus [8] condiderit urbem Romam. Antigonus, Italicæ historiæ scriptor, ait, Romum quendam nomine, Jove conceptum, urbem condidisse in Palatio Romæ, eique dedisse nomen.* Historiæ Cumanæ compositor [x] Athenis quosdam profectos Sicyonem, Thespiasque [9] ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, compluris profectos in exteras regiones, delatos in Italiam, eosque multo errore nominatos Aborigines, quorum subjecti qui fuerint Cæximparum viri,[y] unicarumque virium imperio montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam,[z] quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor [a] ait, vaticinio Heleni impulsum Æneam Italiam petivisse portantem suam secum neptem, Ascanii filiam nomine Rhomam, eamque ut

8 Vet. cod. *Rodius.*—* Distinguendum monet Dac. *urbem condidisse in Palatio, Romæ eique dedisse nomen.*—9 Vet. cod. *Thespiedasque.*

NOTÆ

[x] *Historiæ Cumanæ compositor*] Hujus nomen reperire non potui. *Dac.*

[y] *Cæximparum viri*] Mendosa verba sunt. Vidend. Dionys. lib. I. qui aliqua ex his refert, et alia aliter. *Ant. Aug.*

Quorum subjecti qui fuerint, &c.] *Cæximparum* et reliqua monstra verborum, &c. [vide not. in pag. præced.] Hæc Scaliger. Sed nescio unde ille τὸ *Cacoxenidarum*, monstrum enim verbi *Caxóxenidæ*, omnibusque opinor ignotum; quare aliud quærendum est. *Dac.*

[z] *Montem palatium in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam*] Hanc historiam tangit Solinus statim initio cap. 1. 'Sunt qui videri velint Romæ vocabulum ab Evandro primum datum, cum oppidum ibi offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juventus Latina; servataque significatione impositi prius nominis Ῥώμην Græce, Valentiam nominatam: quam Arcades, quoniam in excelsa parte montis habitassent, derivatum deinceps, ut tutissima urbium arces vocarentur.' *Idem.*

[a] *Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor*] Solin. loco supra citato, 'Agathocles scribit, Romam non captivam fuisse, ut supra dictum est, sed Ascanio natam, Æneæ neptem, appellationis istius causam fuisse.' Agathoclis, qui τὰ Κυζικηνὰ scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. *Id.*

Italia sint Phryges potiti, et iis regionibus maxime, quæ nunc sunt vicinæ urbi, primum [10] omnium consecrasse in Palatio Fidei templum: in quo monte postea cum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam, eamque [11] priore, unde ea locum dedicavisset Fidei. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicant Æneam sepultum in urbe Berecyntia proxime flumen Nolon,[b] atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, et urbem Romam nominatam condidisse. Callias Agathoclis [12] Siculi qui res gestas conscripsit,[c] arbitratur e manu Trojanorum fugientium Ilio capto cuidam fuisse nomen Latino, eumque habuisse conjugem Romam, a quo, ut Italia sit potitus, urbem condiderit, quam Romam appellavisse. Lembus, qui appellatur Heraclides[d] existimat, revertentibus ab Ilio Achivis quosdam [13] tempestate dejectos in Italiæ regiones secutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma, ibique, propter tædium navigationis, impulsas captivas auctoritate virginis cujusdam tempestivæ, nomine Romes,[14] incendisse classem, atque ab ea

10 Vet. cod. *prima*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *primam*.—11 Vet. cod. *eam quæ*.—12 Id. *Caltivus Agathocles*.—13 Id. *quendam*.—14 Ed. Scal. *Romæ*.

NOTÆ

[b] *Proxime flumen Nolon*] De flumine Nolo nihil usqnam me legisse memini. *Molon* vocat Pomp. Sabinus v. Æneid. 'Aiunt quidam Æneam sepultum in urbe Berecynthia, prope flumen Molon.' Sed hoc mihi æque ignotum est. *Idem.*

[c] *Callias Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit*] Hujus Romæ mulieris meminit Lycophron: Τοίους δ' ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς Σκύμνους λέοντας, ἔξοχον Ῥώμης γένος. Id est: 'Tales meus quis consobrinus relinquet duos catulos leones, maximum Romæ genus.' *Idem.*

[d] *Lembus, qui appellatur Heraclides*] Idem Solin. cap. 1. 'Heraclidi placet, Troja capta, quosdam ex Achivis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim: deinde suadente Rome, nobilissima captivarum, quæ his comes erat, incensis navibus, posuisse sedes, struxisse mœnia, et oppidum ab ea Romen vocavisse.' Hunc Lembum Heraclidem intelligit Servius cum scribit: 'Heraclides ait Romen nobilem captivam Trojanam huc appulisse, et tædio maris suasisse sedem, ex cujus nomine urbem vocatam.' *Idem.*

necessitate ibi manendi urbem conditam ab his, et potissimum ejus nomine eam appellatam, a cujus consilio eas sedes sibi firmavissent. Galatas[15] scribit,[e] cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum Telemachi Circesque filium, isque ex Rome suscepisset filios, Romum, Romulumque, urbi conditæ in Palatio causam fuisse appellandæ potissimum. . .

. . . .

Roma.[f] *Diocles Peparethius*[16][g] *ait Italiam*[h] *Numitoris Al-*

15 Vett. libb. *Gallitas.* Conjicit Dac. *Clinias.*—16 Ed. Scal. *Leparethius.*

NOTÆ

[e] *Galatas scribit*] De Galata scriptore amplius quærendum. *Scal.* Vett. libb. habent *Gallitas.* Fortasse rescribendum *Clinias.* Servius: 'Clinias refert Telemachi filiam Romen nomine Æneæ nuptam fuisse, ex cujus vocabulo Romam appellatam * * * * dicit Latinum ex Ulysse et Circe editum de nomine sororis suæ mortuæ Romen civitatem appellasse.' Suppleo *idemque dicit,* vel *idem enim dicit.* Hæc enim de eòdem scriptore intelligenda sunt. Quare ex hoc loco apertum est Festi locum hunc male digestum esse, atque etiam mutilum, qui alterius ope sic facile sanari potest: *cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum, Ulyssis Circesque filium, isque ex Rome Telemachi suscepisset filios Romum Romulumque, urbi conditæ in palatio causam fuisse appellandæ potissimum Romæ.* Quæ plane gemina sunt cum superioribus, nisi quod hic Festus ex Rome sublatos liberos refert, quos eundem locum citans prætermisit Servius. Ait Servius ex Clinia Telemachi filiam Romen Æneæ nuptam fuisse, mortuisque Ænea et Rome Latinum Romæ fratrem imperio potitum de nomine sororis suæ urbem Romam dixisse. Et idem plane hic Festus ex eodem Clinia, nisi quod addit, Æneam ex Rome liberos suscepisse, nam τὸ *isque* de Ænea intelligi debere certum est. Judicent tamen eruditi. Porro hic prætermisit Festus eorum sententiam, qui a Roma Æsculapii filia urbi nomen impositum tradiderunt, ut Marinus sive Marianus Lupercaliorum poëta, cujus versus, qui apud Servium leguntur, sic dirigendos et concipiendos monuit doctiss. Salmasius:

Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
Adquisivit . . . .
Sed Diva flava et candida,
Roma Æsculapi filia
Novum nomen Latio facit,
Hanc conditricis nomine
Ab ipsa omnes Romam vocant.

Optime; sunt enim dimetri Iambici. Prætermisit etiam Festus fuisse qui traderent Romam dictam a fatidica quæ prædixisset Evandro his eam locis oportere considere. Item ei nomen impositum a Romulo Ascanii filio, ut refert Eratosthenes apud Servium. *Dac.*

[f] *Romæ*] In istis laciniis, immo fimbriis, tantum odorari potuimus de

bani Regis filiam gemellos edisse, quos, in ima *Tiberis ripa a Faustulo, regio ministro,* expositos[17] *juxta ficum appellatam postea a* Romulo *Ruminalem, sic jacentes Lupam* lactasse, *et picum Martium nutrisse*:[i] *post repertos* Accam *Laurentiam, Faustuli uxorem, educasse*: pleri*que tamen, conscio et alimenta præbente* Numitore, *nutritos aiunt quod Ilia ex Marte se* peperisse *eos asseverabat, ac secreto literis, omni* deni*que. liberali disciplina Gabiis institutos*[k] atq. *excultos fuisse, atque ita in musicis* primam *pueritiam traduxisse, cum inter æquales* omnes *præstarent corporis proceritate, et forma*, nominatos, *alterum Romulum, Remum alterum: eos ubi ex* compressu *Iliæ natos se cognoverint, et quod* expositos in *ripa Tiberis lupa lactaverit, præbens rumam*, *monte vicino descendens, et quod reperti a Faustulo* sunt educ*ati, Romusque et Remus a Ruma n*ominati potissi*mum, præterea quo patre* essent procreati, *intellexerint, Numitori avo primum* restituisse reg*num, deinde de urbe*

17 Ead. ed. *expeditos*.

NOTÆ

compressu Iliæ, expositos infantes Remum et Romulum; quod a Faustulo sunt educati; quod a ruma sint nominati; quod ex Faustulo cognoverunt, quo patre essent procreati; restituisse regnum avo Numitori; per auguria decrevisse uter nomen urbi imponeret: extrema verba ex Epitoma plane sarcire potes. In nona linea Numitoris nomen agnoscimus. Reliqua, nisi qui egregie se insanire postulet, alius resarciet nemo, certo scio. *Jos. Scal.*

Romæ. Diocles] Certum est ista continuari cum superioribus: *appellanda potissimum Romæ. Diocles Peparethius*. Dac.

[g] *Diocles Peparethius*] Sic dictus a Peparetho insula maris Ægei. Ejus meminit Plutarch. in Romulo, quem vide, nam totam hanc historiam fuse narrat. *Idem.*

[h] *Italiam*] Italiam nove dicit, quam alii Rheam Sylviam. Sed Schedæ aperte *Iliam*, vere. *Idem.*

[i] *Et picum Martium nutrisse*] Auctor de origine urbis Romanæ: 'Addunt quidam, Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, et ore pleno cibum pueris ingessisse: inde videlicet lupum picumque Martis tutelæ esse.' *Idem.*

[k] *Omni denique liberali disciplina Gabiis institutos*] Idem auctor de orig. urb. Rom. 'Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque literarum ediscendarum gratia commoratos, Numitore avo clam omnia subministrante.' *Idem.*

condenda per auguria decr*evisse, uter eam conderet nominaret*que, ac Deorum *manifesta approbatione Ro*mulum urbem cond*idisse, eamque nominasse Romam* potius, quam Rom*ulam, de suo nomine, ut amplio*re vocabuli signi*ficatione prosperiora patriæ* suæ ominaretur.[1]

Romam [18] Romulus de suo nomine appellavit, sed ideo Romam, non Romulam, ut ampliore vocabuli significatu prosperiora patriæ suæ ominaretur. [PAUL.

Romanam portam [m] vulgus appellat, ubi ex epistylio defluit aqua: qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Ciciæ, quod in eo fuit sepulcrum ejus familiæ: sed porta Romana instituta est a Romulo infimo clivo Victoriæ, qui locus gradibus in quadram formatus est: est appellata autem Romana a Sabinis præcipue, quod ea proximus aditus erat Romam. [FEST.

Romana porta apud Romam a Sabinis appellata est, quod per eam proximus eis aditus esset. [PAUL.

Romanam portam antea *Romulam voci*tatam ferunt, quæ fuerit *ab Roma appellata.* [FEST.

Romani [n] *videntur ab initio nulla usi esse* artificum *opera,*

18 Vet. lib. *Romanos.*

NOTÆ

[1] *Ominaretur*] Huc retrahenda sunt quæ infra leguntur post *Romuliam:* locum ádi. *Idem.*

[m] *Romanam portam*] Locus, ubi fuere statuæ Ciciæ, *Cincia* dicebatur. Vide 'Cincia.' Quam vero Romanam portam in infimo clivo Victoriæ a Romulo positam dicit Festus, eandem esse puto, quam Romanulam vocat Varro lib. IV. 'Præterea intra muros video portas dici, in palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in bucitatum antiquum oppidum exigebant, alteram Romanulam, quæ est dicta ab Roma, quæ habet gradus in navalia ad Volupiæ sacellum.' *Idem.*

[n] *Romani*] Ad hunc locum pertinere arbitror, quod Dionysius scribit, Romanos cives agriculturam, et rem militarem tantum exercuisse: sedentarias vero artes servos, et advenas, qui intra urbem permulti erant. Hæc lib. II. et IX. *Ant. Aug.*

Romani] Non obscurum est cujus ædificii olim fuerint hæc rudera, idque ædificium magis possum describere, quam a fundamentis redivivum instaurare. Hæc igitur fuit sententia Festi: Romani nullum ab initio exercebant artificium: neque prius exercere cœperunt, quam artes didicerunt ab exteris civitatibus. Sero etiam ludi omnes, qui nunc in Urbe celebrantur, sunt instituti. Quidam

sed ubi primum ludos facere cœperunt, *tunc asciti artifices ab Etruscis* civitatibus *fuerunt. Sero autem ludi* omnes, qui nunc *a Romanis celebrari solent*, sunt institu*ti*. *Quidam primos ponunt* Romanos, alii aiunt *Megalenses, id est, matris* magnæ, ac po*pulares Cereris*:[o] *alii aiunt* in conferendis *equis Trojam lusitasse pue*ros Romanos, alii, *institutum, ut luderent* equitando, jactu, *saltu, cursu, festis* parilibus, paribusque etiam *ut Ludicræ certationes a* ludentibus fierent.

Romulia[p] tribus dicta, quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. [PAUL.

NOTÆ

ponunt primos ludos Romanos, alii aiunt Megalenses Matris Magnæ, ac populares Cereris: alii, in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos: alii, solitos exerceri eos equitando, jactu, saltu, festis Parilibus. Parilibusque etiam institutum, ut a ludentibus fierent. Populares ludos manifesto dixit pro plebeis: ut sæpe populus pro plebe dicitur. *Jos. Scal.*

Romani videntur] Optime ait Festus Romanos, cum ludos facere cœperunt, artifices ascivisse ex Etruria. Liv. lib. I. sect. 35. 'Ludicrum fuit equi, pugilesque ex Etruria maxime acciti.' De ludis Romanis loquitur quos primos facit: et verum est, cum Megalenses et Cereales post multos annos in Rep. instituti fuerint. Consualia enim, et Trojà, et si qui alii ludi, sive certationes ludicræ, sine artifice peragebantur. De Trojæ ludo vide Virg. lib. v. *Dac.*

o *Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris*] Hinc refelli potest quod quibusdam visum est, ludos Megalenses non matri magnæ, sed magnis Diis sacros esse. *Megalesia* vero tantum matri magnæ. Infra aliquid deesse videtur. Lego et distinguo: *Id est matris magnæ, ac populares. Alii Cereris.* Neque enim Cereales ludi populares dici poterant, sed Megalenses, id est, matris magnæ, qui pro populo fiebant, unde sacrificium dictum *damium:* i. *Populare;* et ipsa Dea *Damia*, popularis, et ejus sacerdos *Damiatrix*. Vide 'Damium.' *Idem.*

p *Romulia*] Quid Terentius, quid Verrius scripserint, incertum est. Sed Varro l. IV. de Ling. Lat. 'quinta,' inquit, 'tribus, quod sub Roma, Romilia.' Hæc est fortasse Terentii opinio a Festo relata; illa Verrii, quam Paulus secutus est. *Ant. Aug.*

Romulia] Infra: *Romuliam tribum appellatam Terentius quidem Varro ait a Romulo, deinde detortam vocalem u in e credibile.* Ceterum causam se invenisse ait Verrius, cur a Romulo dicta sit: nempe quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. Jam agnoscis spatium desiderari in extremis reliquiis Festi ad capienda ea, quæ de epitoma supplevimus: vides etiam inconstantiam Varronis, qui nunc a Romulo dictam ait, quam in libris de Latino sermone ab eo appellatam vult, quod sub Roma fuerit. *Jos. Scal.*

Romulia tribus dicta] Hæc sunt Pauli. Prætermissum autem Festi exemplar, quod ita in Schedis appa-

Romam antea Romulam [q] *appellatam* Terentius quidem *Varro fuisse ait ab Romulo*, deinde detortam *vocalem, detritasque literas fuisse* credibile: ceterum causam *ejus appellationis in*venisse ait Verrius *vetitam esse publicari*. [FEST.

Romulum quidam a ficu ruminali, alii quod lupæ ruma nutritus est, appellatum esse ineptissime dixerunt, quem credibile est a virium [r] magnitudine, item fratrem ejus appellatos.

NOTÆ

ret: 'Romuliam tribum appellatam esse ait Dionysius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus populis ea tribus censebatur. Terentius Varro dictam ait quod proxima Romæ esset quæ. . . . . cuidam . . . . ep.' Ita Schedæ. Locus Dionysii quem Festus intelligit vix inveniri possit, at alter Varronis est e lib. IV. de L. L. 'Quinta tribus,' inquit, 'quod sub Roma, Romilia.' Nisi Festus locum alium, ex libris quos de Tribubus Varro scripserat, ob oculos habuerit. Nam quæ in fine desunt, ejusdem fortean Varronis verba sunt. Romilia tribus trans Tiberim in agro Veienti, quem Romulus primum cepit. *Dac.*

[q] *Romam antea Romulam*] Hæc conjungenda sunt cum superioribus ubi de Roma. Ita enim in Schedis post *ominaretur* continuo sequebatur, *Romam antea Romulam*. Quod ex Varrone ait Festus Romam antea dictam Romulam, illud apud Varronem hodie frustra quæras. Quin etiam Varro, in libris qui supersunt, non semel ait a Romulo *Romam* esse dictam, non *Romulam*. Præcipue lib. VIII. 'Qui dicunt quod sit a Romulo Roma, et non Romula, neque ut ab ove ovilia, sic a bove bovilia, esse analogias, errant.' Quod ait Verrius se invenisse causam ejus appellationis vetitam publicari, idem de ipso Romæ nomine tradit Solinus cap. 1. 'Traditur etiam proprium Romæ nomen, et verum magis, sed vetitum publicari, quando quidem quominus enuntiaretur, cærimoniarum arcana sanxerunt, ut hoc pacto notitiam ejus aboleret fides placitæ taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod contra interdictum id eloqui ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum.' Servius ad illud I. Æneid. 'Romanosque suo de nomine dicet.' 'Perite,' inquit, 'non ait Romam, sed Romanos. Urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enuntiat. Denique Tribunus plebis quidam Valerius Soranus, ut ait Varro, et multi alii, quia hoc nomen ausus enuntiare, ut quidam dicunt, raptus a Senatu, et in crucem levatus est: ut alii, metu supplicii fugit, et in Sicilia comprehensus a Prætore, præcepto Senatus occisus est. Hoc autem urbis nomen ne Hyginus quoque, cum de situ urbis loqueretur, expressit.' *Idem.*

[r] *Quem credibile est a virium*] Ῥώμη Græce proprie est *Valentia* Latine, nam ἐῤῥῶσθαι, est valere. Gloss. 'Ῥώμη, valentia.' Ita vocarunt *robur* corporis, quod et ipsum ex eadem origine venit, nam ῥῶμος et ῥώμη ἀπὸ τοῦ ῥέεσθαι, Æolicum ῥῶμορ, et ῥῶβορ, ut βόρμαξ, μόρμαξ, inde Latinum *robur*. Inde etiam dicti, Ῥῶμος, Ῥωμύλος. Ῥῶμος enim 'vir fortis.' Ut μῶμος irrisio dicitur, et qui irridet, μῖμος imitatio, et qui imitatur, sic ῥῶμος for-

Romulus et Remus a virtute, hoc est, a robore [PAUL. appellati sunt.

Rorarios[s] milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant; quod, ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.

Rorarium[t] vinum, quod rorariis dabatur.

. . . . . ubi incubare posset[u] [FEST. auspicii repetendi causa.

Roscii appellabantur in omnibus perfecti artibus, [PAUL. quod Roscius quidam perfectus unus in arte sua, id est, comœdia, judicatus sit.

NOTÆ

titudo, et vir fortis. Latinis Remus, ut 'Apello,' 'Apollo.' A *ῥῶμος, ῥωμύλος*, ut a *ψεῦδος, ψεύδυλος*, unde 'Pseudolus' Plautinus. A *φεῖδος, φείδυλος*, ab *ἧδος, ἥδυλος*, et similia: inde Latinis priscis *Romulus*: quare infra Paulus, 'Romulus et Remus a virtute:' nam virtus proprie de viribus corporis, ut apud Phæd. 'Virtuti semper prævalet sapientia.' *Salmas. in Solin.* Inde intelligenda quæ supra dixit Festus in fine *τοῦ Romam*: 'Romulum urbem nominasse Romam potius quam Romulam, *ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur*.' *Roma* enim et *Remus* multo significantiora sunt quam *Romula* et *Romulus*, quæ sint diminuta ex illis. *Idem*.

[s] *Rorarios*] Glossarius: 'Rogarii, ἀκροβολισταί.' Male legit *Rogarii* pro *Rorarii*. Jos. Scal.

Rorarios milites] Idem Varr. lib. VI. 'Rorarii dicti a rore, qui bellum committebant ante, ideo quod ante rorat, quam pluit.' Plaut. in Frivolaria: 'sequimini hac Sultis legiones omnes Lavernæ. Ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce.' Gloss. 'rorarii, ἀκροβολισταί.' Ita enim legendum, non *rogarii*, monuerunt Scaliger, Vulcanius, &c. *Rorarii*, iidem 'velites,' et 'Ferentarii.' *Dac.*

[t] *Rorarium*] Verba Festi ad aliud verbum pertinent: et, ut arbitror, scribenda sunt loco incertorum post R. *Ant. Aug.*

[u] . . . . *ubi incubare posset*] Non sat conjicio quo istæc referenda sint. In Sched. post *Rustum* spatium duarum paginarum relictum est, et in fine, *ubi incubare posset auspicii repetendi causa*. Hic autem Romanorum morem Festus explicabat, qui, si quando egressi male pugnassent, Romam revertebantur ad captanda rursus auspicia, quod dicebant 'repetere auspicia,' 'omina.' Virg. 'Omina ni repetant Argis.' Quod si longius ministerium administraretur, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad repetenda auspicia de longinquo revertisset, constitutum, ut unus locus de captivo agro Romanus fieret in ea provincia in qua bellabatur, ad quem, si renovari opus esset auspicia, dux rediret. Et incubandi verbo Festus usus est, quod interdum cubantes auspicia captarent, interdum in solida sella sedentes. Vide 'silentium.' *Dac.*

Roscii[x] *vulgo appellari* solent in *omni arte ita perfecti, ut Roscius* comœdus in *arte sua perfectus fuerit, cui* nihil deesset *ad perfectionem, ut libro primo* de oratore *ait Cicero.* [FEST.

Rustica vinalia[y] mense Au*gusto, ut est in fastis, Veneri fiebant,* quod eodem illo *die ædis ei Deæ consecrata* est, jumenta*que et olitores ab opere cessent, quia* omnes horti in *tutela Veneris esse dicuntur.* . . .

Rosea[z] in campo Reatino campus appellatur, quod in eo arva rore humida semper seruntur.[19] [PAUL.

19 Legendum monet Dac. *feruntur.*

NOTÆ

[x] *Roscii*] Referebatur a Festo locus Ciceronis l. I. de Oratore: 'Itaque hoc jamdiu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.' Quæ sequuntur fragmenta versuum videntur pertinere ad 'Rustica vinalia.' *Ant. Aug.*

Roscii] Infra: *Roscii appellari solent in arte aliqua perfecti: quod Roscius Comœdus in arte sua perfectus fuerit, adeo ut nihil ei deesset ad perfectionem: ut lib.* I. *de Oratore ait Cicero.* Deinde aliud caput: *Rustica vinalia mense Augusto Veneri dicata sunt: quod eodem illo die ædis ei consecrata sit: jumenta quoque, olitores, et omnes horti in ejus tutela sunt.* De jumentis autem mentionem fecit, quia jumenta coronata eo die ab opere cessabant: quanquam non eo die, sed altero ab illo, hoc est, Consualibus, cessare solita ait Plutarchus in Quæstionib. *Jos. Scal.*

Roscii vulgo appellari solent] Hunc locum ita suppleverat olim Scaliger. Locus Ciceronis quem Festus intelligit: 'Itaque et ad hanc similitudinem hujus histrionis oratoriam laudem dirigamus: videtisne, quam nihil ab eo, nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat? nihil nisi ita, ut deceat, et uti omnes moveat atque delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.' *Dac.*

[y] *Rustica vinalia*] Idem Varr. lib. V. 'Rustica vinalia dicuntur ante diem duodecimum Kalendas Septembris, quod tum Veneri dedicata ædis, et horti ejus tutelæ assignantur, ac tam sunt feriati olitores.' Porro duplicia fuere vinalia, altera vel 12. vel 14. Kal. Septemb. altera 9. Kal. Maias celebrata. Veneris alia, alia Jovis sacra. Sed de utrisque ita dissentiunt Veteres, ut nihil certi unquam ex iis statuatur; nam vel ipse Festus qui hic vinalia mensis Augusti Veneri sacra dicit, idem ea infra Jovis sacra facit: tamen multo verisimilius est, vinalia mensis Aprilis Veneri dicata fuisse eique hortos dedicatos; nam et ea ἀφροδίσια vocat Plutarch. Vinalia vero mensis Sextilis, ad Jovem pertinuisse. Quamvis contrarium plane apud scriptores reperias. Vide 'Calpar.' *Idem.*

[z] *Rosea*] Cæsar Vopiscus, cum can-

Rosa in agro reatino[a] *campus appellatur, quod in eo* [FEST. *arva rore humida semper serunt.*[20]

Rotundam[1] ædem Vestæ[b] Numa Pompilius Rex Romanorum consecrasse videtur, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit, eamque pilæ forma esse: ut sui simili templo Dea coleretur.

Rotundam faciebant ædem Vestæ ad pilæ similitudinem, quod eandem credebant terram esse. [PAUL.

Rubidus apud Plautum panis vocatur parum coctus: item scorteæ ampullæ rugosæ rubidæ dici solent.

Rubidus[c] *panis appellatur parum coctus,*[2] *cum rubro* [FEST.

20 Idem *ferunt*. In ed. Scal. extat *serent*.—1 Vet. cod. *Rutundam*.—2 Fulv. Ursin. legebat *percoctus*.

NOTÆ

sam apud Censores ageret, campos Roseæ dixit Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Plin. lib. XVII. cap. 4. *Ant. Aug.*

[a] *Roseæ in agro reatino*] Varr. lib. I. de R. R. 'Cæsar Vopiscus ædilitius causam cum ageret apud Censores Campos Roseæ Italiæ dixit esse sumen, in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam.' Virgil. VII. Æneid. 'Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini.' Ubi Servius: 'Velinus locus est circa Reate juxta agrum qui Rosulanus vocatur. Varro tamen dicit lacum hunc, a quodam consule in Naran, vel Narem fluvium, nam utrumque dicitur, esse diffusum. Post quod tanta est ea loca secuta fertilitas, ut etiam perticæ longitudinem altitudo superarit herbarum: quin etiam quantum per diem demtum esset, tantum per noctes crescebat. Quod Virgilius ad suam provinciam transtulit, dicens: 'Et quantum longis carpent armenta diebus, Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.'' In verbis Festi pro *serunt* legendum *ferunt*, et in epitome *feruntur* pro *seruntur*. Neque enim serebatur Roseus ager, in quo nihil fere præter prata, ut ex eodem Varrone colligi potest, lib. I. cap. 7. Quare et equis abundavit, qui Roseani dicti sunt. *Dac.*

[b] *Rotundam ædem Vestæ*] In veteribus nummis Vestæ templum ea forma hodieque cernitur. Hujus rei causam aliam tradit Plutarch. 'Traditur,' inquit, 'Numam custodiæ causa perenni igne Vestæ templum circumdedisse, quod rotundum ab eo extructum est, non ut terræ, quasi ea Vesta esset, sed ut universi figuram exprimeret, in cujus medio ignem collocatum Pythagorei censent, eumque Vestam et unitatem appellant.' Sed hæc meræ nugæ, nam alia etiam templa sæpe ea forma fuisse notum est. *Idem.*

[c] *Rubidus*] Plaut. in Casina: 'Una edepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' *Ant. Aug.*

Rubidus] Infra, *Rubidus panis ap-*

colore, rubifactus. Plautus in Casina:[3] *in furnum condito* atque ibi torreto *pro pane rubido. It*em scorteæ ampullæ vetustate rugosæ, et coloris ejusdem, rubidæ dici solent.

Ructare, non ructari dicendum est. Flaccus: Videres alios[4] ructare, ac respuere pulcherrima superbia. Cicero tamen ructaretur dixit. [PAUL.

*R*uctare [d] *non ructari, dicendum ait* Verrius . . [FEST.
. . . . ut pro . . . .
. . . . os igi*tur* . . . .
. . . . scrib . . . .
*Valerius Flacc*us: V*ideres alios ructar*e, ac *respuere pulcherrima superbia.* M. Cic*ero tamen in lib.* II. *Philippicarum,* ructa*retur dixit.*

Rufuli [e] Tribuni mili*tum appellabantur, quos* Consul facie-

3 Ed. Scal. *Catina.*—4 Vet. lib. *Videtis alias.*

NOTÆ

pellatur parum coctus cum rubro colore. Plautus in Casina: *in furnum condito, atque ibi torreto pro pane rubido.* apud eundem scorteæ ampullæ, &c. Intelligit autem locum ex Sticho: 'Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.' *Jos. Scal.*

Rubidus panis] Versus Plauti e Casina act. II. sc. 5. sed laceri: sunt enim: 'Una Edepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' Eosdem laudat Festus in voce 'torrens.' In fine cum ait, *Item scorteæ ampullæ, &c.* ejusdem Plauti versum respicit ex Stich. I. 3. 'Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.' Porro in verbis Festi Fulv. Ursinus pro *parum coctus* legebat *percoctus.* Sed *parum coctum* Festus dixit panem cito coctum: panis enim nimium properatus rubet et torretur. *Dac.*

[d] *Ructare*] Videndum est, an Cicero Philip. II. *ructaretur* scripserit, quo loco *cui ructare turpe esset,* habemus. Posset enim ita legi, *cui si ructaretur turpe esset.* Ant. Aug.

Ructare non ructari] Usitatius *ructare* quam *ructari.* Gloss. utrumque ponunt. 'Ructat, ἐρεύγει.' 'Ructatur ὀρίνεται.' *Ructo* ab ἐρεύγω. Locus Ciceronis II. Philip. Doctissimus Duza filius putabat in hiatu latere Lucilii versum: *Ructantur juvenes et sputis omnia fœdant.* Nulla tamen ejus vestigia. *Dac.*

[e] *Rufuli*] Liv. lib. VII. 'Cum eo anno placuisset Tribunos Militum ad legiones suffragio fieri; nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant; secundum in sex locis tenuit T. Manlius L. F.' Fuit annus CCCXCI. ab U. C. si sequimur fastos Capitolinos. Idem lib. IX. 'Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque pertinentia

bat, *non populus: de quorum jure, quod* Rutilius Rufus leg*em tulerat, qua eis cavebatur multis modis,* (sic enim elevav*erant eorum* jus, *ac tunc elava*bant, qui populi suffr*agio creabantur,*) *rufuli a* cognomine Rutili, a*c post Rutilli appellati sunt.*

Rufuli appellabantur Tribuni militum a Consule [PAUL. facti, non a populo, de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.

Rumen est pars colli,[f] qua esca devoratur: unde rumare dicebatur, quod nunc ruminare.

Rumen est pars colli qua esca devoratur, *unde rumare* [FEST. *dicebant* quod nunc ruminare.

Rumentum,[g] abruptio. [PAUL.

NOTÆ

ad rem militarem; unum ut Tribuni Militum senideni in quatuor legiones a populo crearentur, quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum et Consulum ferme fuerant beneficia: tulere eam rogationem Trib. pleb. L. Atilius, C. Marcius.' Hæc illo anno CDXLII. Vidend. Polyb. lib. VI. *Ant. Aug.*

Rufuli Tribuni] Liv. lib. VII. sect. 5. 'Cum eo anno placuisset tribunos militum ad legiones suffragio fieri, nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant, secundum in sex locis tenuit.' Et Asconius Pedian. in divinat. 'Tribunorum militarium duo sunt genera, primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent; alii sunt comitiati, qui Romæ comitiis designantur.' *Dac.*

[f] *Rumen est pars colli*] Isidor. 'Rumen proximum curculioni quo cibus et potus devoratur.' Et Serv. ad illud Eclog. VI. 'Pallentes ruminat herbas.' 'Ruminatio,' inquit, 'dicta est a ruma eminente gutturis parte, per quam demissus cibus a certis revocatur animalibus.' *Ruma* autem et *rumen* a ῥύμη, tractus, via. *Idem.*

[g] *Rumentum*] Eget interprete. *Ant. Aug.*

Rumentum] Rumentum in Auguralibus significare videri ait abruptionem, dum verba Anci exponit: si posterime avis canerit, ut auspicio, augurio rumentum sit. *Posterime*, vel *posterrime*, est postreme. *Canerit*, cecinerit. Etiam Sallustius dixit 'canuere' pro 'cecinere.' Suspectum est nomen Anci: et potius ita putem legendum: *Rumentum in Auguralibus significare videtur abruptionem: Dum verberat Anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto.* Et aperte id ex libris auguralibus carmen est. *Ærimen*, est æs, ut supra cognovimus ex libro III. Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebat Nigidius libro XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' *Jos. Scal.*

Rumentum] A *rumpo*, sive *rupo*, *rupi*, *rupimen*, *rupimentum*, *rumentum*. Ut a 'moveo,' 'movi,' 'movimen,' 'movimentum,' 'momentum.' Ista, *dum verba Ancilibus*, ex auguralibus libris desumta. Dum movebantur ancilia,

*Rumentum in Augur*alibus significare vi*detur inter-* [Fest. *ruptio, abrupti*ove, dum verba Anci*libus movendis præit, si interim* avis canerit, *tum æque atque auspicio,* augurio rumentum *estod* . . . .

Rumex, genus teli simile spari Gallici. [Paul.

Rumex [h] *genus teli simile spari gallici, cujus* meminit [Fest. Lucili. *Tum spara, tum rumices portantur* tragula *porro.*

NOTÆ

si avis vocem emiserit, non minus augurio illi rumentum fiebat quam auspicio cuivis alii, si quod factum esset. Hos hiatus olim suppleverat Scaliger: *Dum verberat anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto. Ærimen* est æs, ut supra cognovimus ex lib. III. *Canerit* pro *cecinerit*, ut etiam Sallustius dixit 'canuere' pro 'cecinere.' Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebat Nigidius lib. XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' Hæc vir doctissimus, quæ sane nisi alia schedæ exhiberent, pro veris facile recepta fuissent. *Dac.*

[h] *Rumex*] Versus Lucilii refertur verbo 'Spara.' *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro:* licet illic *murices* scriptum sit. *Ant. Aug.*

Rumex] Suspicantur viri docti Festum male legisse apud Lucilium *rumices* pro *murices:* nam *murices* proprie sunt conchæ, conchylia, quæ quia in acutum desinunt, inde quævis aliæ res dictæ *murices:* ut cacumina saxorum. Virgil. 'Acuto in murice remi Concussi sonuere.' Ubi Servius 'muricem' exponit, 'Saxi cacumen eminens per tranquillitatem.' Isidor. lib. XVI. cap. 3. 'Murices petræ in littore similes muricibus vivis, acutissimæ et navibus perniciosæ.' Sic *triboli* dicti *murices*, quia multos simul aculeos ostendunt. Vide Casaub. apud Athen. lib. VIII. 9. Verum huic conjecturæ obstat quod prima in *murex* producitur, quæ corripitur in *rumex.* Sane Gellius lib. X. cap. 25. *Rumigestrum* dicit esse telum. 'Inter telorum,' inquit, 'jaculorum, gladiorum vocabula lancea, spari, rumigestri, falces:' unde Scaliger apud Varronem: Forsan apud Gellium pro *rumigestri* reponendum *runcastri*, vel *rumicestri. Rumices* Lucilio, *Tum spara tum rumices, &c.* Atque ideo videtur Gellius illa duo junxisse, tanquam apud eundem Lucilium lecta. Antequam hinc abeo monendus est lector, ante caput *Rumex*, in schedis extare quasdam reliquias, quæ in omnibus Festi editt. prætermissæ. In iis apparet de *Ruma*, id est, mamma Festum egisse, item de ficu Ruminali et lupa, quæ Remo et Romulo præbuit rumam: sunt enim ad hunc modum: 'Ruma, id est, mamma. . . . . capi-
tolio . . . . . nium
. . . . de
. . . . quæ
. . . . requisi
. . . . appellatam
. . . . est quæ
Rumex teli genus,' &c. Quibus, etsi eas instaurare non possum, diutius carere te nolui, ut quoad fieri possit, et quantum in me est, Festi quæ supersunt, ea tibi omnia in promtu sint, et habeas etiam quicum vires tuas experiaris. *Dac.*

Ruminalis[i] **dicta est ficus, quod sub ea arbore [PAUL. lupa mammam dedit Remo et Romulo: mamma autem rumis**[5] **dicitur: unde et rustici appellant hædos subrummos, qui adhuc sub mammis habentur.**

***Ruminalem ficum*[k] *appell*atam ait Varro *prope curiam* [FEST. *sub veteri*bus, quod sub ea ar*bore Lupa rumam dederit* Remo et Romulo, *id est, mammam: mam*ma autem rumis**

5 Vet. lib. *rumus*.

NOTÆ

[i] *Ruminalis*] Infra: Ficum Ruminalem appellatam ait Varro a veteribus, quod sub ea arbore lupa mammam Remo et Romulo dederit. Mamma autem Rumis dicitur. Unde agnos veteres subrumos vocabant, qui sub mammis essent: alii autem sunt, qui putent, quod sub ea pecus ruminari solitum esset. *Jos. Scal.*

[k] *Ruminalem ficum*] Duas Ruminales ficus fuisse certum est, alteram in Germalo, sub qua Remus et Romulus a lupa nutriti, alteram in comitio, quæ proprie Navia dicebatur. Utramque in octava urbis regione ponit Victor: 'Ficus Ruminalis et Lupercal virginis. Columna cum statua M. Ludii.' Hæc est vera Ruminalis. Pergit Victor: 'Ficus Ruminalis in comitio, ubi et Lupercal Ædes Vejovis inter arcem et Capitolium prope asylum.' Hæc est ficus Navia. At de Navia ficu jam supra egit *Festus*. Hic igitur de vera ficu Ruminali ejus verba intelligenda sunt, quod et olim animadvertit Magnus Salmasius in exercitationibus Plinianis, ubi multa docte et accurate de utraque ficu annotavit, sed quia nondum mihi uti contigerat cum horum librorum decimus quartus typis mandabatur: hæc enim fere sine libris scribimus, quos patria longe 'dulci distinet in domo.' Quare est certe quod gaudeam me in Navia ficu contra mentem Scaligeri illustranda et putanda juxta virum doctissimum fere per omnia sic sensisse. Ejus verba in fine addentur, ut ea cum illis quas in *Navia* dicta sunt, lector conferre possit. Redeamus ad Festum. Ait ficum Ruminalem prope curiam fuisse, at curia in comitio. Non potest igitur hæc esse vera ficus Ruminalis quæ in Germalo: hoc non potuit scrupulum creare doctissimo Salmasio, qui supplementum Festi nunquam vidit, adeoque ex sola tantum epitome judicavit hic de vera ficu Ruminali a Festo actum fuisse. In epitome vero nihil est quod non utrique ficui æque conveniat. De Navia enim ficu idem dicebant quod de Ruminali. Tacit. Annal. XIII. 'Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et triginta ante annos, Remi Romulique infantiam texerat,' &c. De Navia enim loquitur. Sed Festus 'Curiam' simpliciter dixit quam alii 'Curiam Hostiliam,' quæ diversa est ab altera Curia, quam βουλευτήριον Græci vocant. 'Curia Hostilia sub veteribus,' ita notatur in descriptione urbis, ubi hæc et illa. Sic enim in 8. regione: 'Curia.

Curia Hostilia sub veteribus.' *Dac.*

dic*itur : unde rustici hædos lactente*s subrumos vo*cant, quia adhuc sub mammis habent* : alii autem sunt *qui putant, quod sub ea pecus* ruminari solitum *esset.*

Rumitant,[1] rumigerantur.[6] Nævius: Simul alius [PAUL. aliunde rumitant inter se.[7]

Rumitant, significat rumigerant, ut N*ævius simul alius* [FEST. *aliud aliunde rumitant inter se.*

Runa genus teli [m] significat. Ennius: runata recedit, id est, pilata. [PAUL.

. . . . . nas [n] . . [FEST.
. . . . . ae . . . . .
. . . . . Nævius . . . .
. . . . . vit . . . . .
. . . . . ad . . . . .
. . . . . escu . . .

Rupitias [o] in duodecim significat, damnum dederis.[8]

Rupitia damnum dederit significat. [PAUL.

Ruri [p] esse, non ruro dicendum, testis est Terentius [FEST.

6 Vet. lib. *rumigerant.*—7 Vet. lib. *fere.*—8 Vet. cod. *dederit.* Vide Notas infra.

NOTÆ

[l] *Rumitant*] A *Rumo* frequentativum *rumito*, ut a 'fero,' 'ferito.' Versus Nævii, qui Saturnius est, *Simitu alius aliunde rumitant inter se.* Vide 'adrumavit.' *Idem.*

[m] *Runa genus teli*] Vide post 'Rodusculana.' *Idem.*

[n] . . . . *nas*] Duo capita hic cohæserunt: prius etiam mutilum: lego: *Runa genus teli: Ennius, Runata recedit, id est, præliata.* Quæ sequebantur adhæsere post 'Rodusculana.' At quæ sequuntur, eadem videntur esse quæ supra in 'Rumitant;' in iis enim manifeste apparet locus Nævii. Lector tamen monendus est, in editione Romana rudera ista continuo sequi post caput 'Rufuli.' *Idem.*

[o] *Rupitias*] Inepte sane. Lege, *Rupsit, damnum dederit:* nam et in veteri scriptura annotatum est in margine fuisse, *dederit*, non *dederis.* Quid sit rupit, vide Ulpian. Tit. ad l. Aquiliam. *Jos. Scal.*

Rupitias] Legendum, *rupit, id in duodecim, &c.* Ait *rupit* in leg. 12. tab. significare, 'damnum dederit.' Vide 'talionis.' Sed nihil fortasse mutandum. In lege 12. scriptum . . . . . . *rupitias* . . . *sarcito.* Forte: *Si rupitias fecerit, Dominus sarcito.* Vide 'sarcito.' *Dac.*

[p] *Ruri*] Terentius addit *fere*: 'Ruri fere se continebat,' &c. *Ant. Aug.*

Ruri esse] Locus Terent. est e Phorm. act. II. sc. 3. 'ruri fere Se continebat, ibi agrum de nostro patre

in Phormione, cum ait: Ruri se continebat, ibi agrum de nostro patre.

Ruscum[q] est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius[9] virgultis, fruticibusque,[10] non dissimile junco, cujus coloris rebus uti mulieres solitæ.[11] Commemorat Cato Originum libro septimo: Mulieres opertæ auro, purpuraque, ars,[12] inhæret diadema, coronas aureas russea facie, galbeas[13] lineas, pelles, redimicula.

Ruspari[r] est quærere crebro, ut hoc versu indicatur: et ego ibo,[s] ut latebras ruspans rimer amaptimas.[14]

Ruspari est crebro quærere. [PAUL.

Rustica[t] vinalia quartodecimo Kalendas Septembris celebrabantur, quo die primum vinum in urbem deferebant.

9 Vet. cod. *exirius*.—10 Id. *fructibusque*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *solitas*.—12 Id. ibid. *auri*.—13 Vet. cod. *facile galbeos*.—14 Legendum monet Scal. *maritimas*.

NOTÆ

Colendum habebat.' *Dac.*

[q] *Ruscum*] Alibi monemus verba Catonis ita legenda: *Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinea, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula.* De russea fascia et linea veste Apuleius lib. II. Metamorph. 'Ipsa linea tunica mundule amicta, et russea fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula.' *Jos. Scal.* Ita Scalig. qui tamen in conjectaneis suis de quibus hic loquitur non *russeas fascias* legit, sed *russea facie*. Mulieres russea facie, quæ sibi colorem illum conciliabant rusco, *θάψῳ*, unde tapsinæ dictæ. *Dac.*

Ruscum] Gloss. 'Ruscum, *χαμαιδάφνη, κυνόσβατον, εἶδος βοτάνης.*' 'Myrtum Sylvestrem' vocat Dioscorid. Ex eo plerisque Italiæ locis et scopæ fiunt et vites ligantur. Virgil. II. Georg. 'Nec non aspera rusci Vimina per sylvam, et ripis fluvialis arundo Cæditur.' *Idem.*

[r] *Ruspari*] In ultimis verbis mendum esse notatum est, R litera adjecta in veteri libro. Vidend. Nonius Marcellus. *Ant. Aug.*

Ruspari] Glossarium: 'Ruspinat, *χειροτριβεῖ.*' pro eodem etiam *Rostrare*. Idem: 'Rastrat, *ἐπιζητεῖ.*' Puto versum ita legendum: *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In eodem Glossario: 'Rutilat, *ἐρευνᾷ, σκυβαλίζει.*' Lege, ut hic, *Ruspat*. Jos. Scal.

Ruspari est quærere crebro] Immo potius diligenter et studiose quærere. Et proprie de animalibus, quæ vel rostro vel unguibus terram ruunt: unde et pro eodem *Rostrare* dicitur. Vide 'corruspari.' *Dac.*

[s] *Et ego ibo*] Hunc versum sic legendum putat Scalig. *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In Schedis: 'Et ego ibo ut latebras ruspans rimarem optimas.' *Idem.*

[t] *Rustica*] Aliquid amplius Paulus notat, quam apud Festum reperiatur.

Rustica vinalia appellantur,[u] mense Augusto quartodecimo Kalendas Septembris Jovis dies festus, quia Latini[x] bellum gerentes adversus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata, alterum ad circum maximum, alterum in luco libitinensi,[15] quia in ipsius[16] Deæ[y] tutela sunt horti. [FEST.

Rustum ex rubus.[z] . . . .

Ruta cæsa[a] dicuntur, quæ venditor possessionis, sui usus gratia, concidit, ruendoque contraxit.[17]

15 Vet. cod. *luci libiti adensi.*—16 Id. *in pius.*—17 Vet. lib. *extraxit.*

NOTÆ

Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. et Festus, 'Roscii.' *Ant. Aug.*

[u] *Rustica vinalia appellantur*] Vide supra post 'Roscii.' *Dac.*

[x] *Quia Latini*] Hanc historiam ex Pisone sic refert auctor de origine gentis Romanæ, qui Victoris titulo circumfertur. 'Igitur,' inquit, 'summam imperii Latinorum adeptus Ascanius, cum continuis præliis Mezentium persequi instituisset, filius ejus Lausus collem Laviniæ arcis occupavit; cumque id oppidum circumfusis omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt sciscitatum qua conditione in deditionem eos accipere vellet; cumque ille inter alia onerosa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur, consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius quam illo modo servitutem subire. Itaque vino ex omni vindemia Jovi publice voto consecratoque, Latini urbe eruperunt, fusoque præsidio, interfectoque Lauso Mezentium fugam facere coëgerunt.' Vid. Plutarch. Quæst. Rom. quæst. XLV. *Idem.*

[y] *Quia in ipsius Deæ*] Hæc aliena sunt, et male huc irrepserunt e fine capitis quod post 'Roscii.' *Idem.*

[z] *Rustum ex rubus*] Quid sit *Rustum* nescio. Forsan a *rubus* est *rubusetum, rubustum, rustum.* Ita ut *Rustum* dicatur locus rubis consitus. A rusto etiam dictæ 'falces rustariæ' quibus resecantur rusti. *Idem.*

[a] *Ruta cæsa*] Nimis concisa sunt verba Festi, et mendum esse videtur in verbo *Contraxit.* Cum vendebatur possessio, sive fundus, venditor excipiebat ruta cæsa; hoc est, quicquid cæsum erat, aut erutum. Cicero lib. II. de Oratore: 'te, cum ædes venderes ne in rutis quidem, et cæsis, solium tibi paternum recepisse:' et in fine Topicor. 'Fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emtori, quod ornandi causa apte et loco positum esse videatur.' *Ant. Aug.*

Rutabulum[b] est, quo rustici in proruendo igne panis coquendi gratia (utuntur).[18] Novius in Pico: Quid ego facerem? otiosus rodebam[19] rutabulum. Nævius,[20 c] obscœnam viri partem describens: Vel quæ sperat se nupturam[1] iri adulescentulo, ea licet senile tractet retritum rutabulum.

Rutabulum a proruendo igne vocatum, quo panes [PAUL. coquuntur: invenitur tamen positum et pro virili membro.

Rutilæ canes,[d] id est, non procul a rubro colore [FEST. immolantur, ut ait Ateius Capito canario sacrificio pro frugibus deprecandæ sævitiæ causa sideris caniculæ.

Rutilium[2 e] rufum significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde traxerunt cognomina Rutilas,[3] ut indicat frequenter Afranius.

Rutilium[4] rufum significat, cujus coloris studiosæ [PAUL. etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde et rutilæ[5] dictæ sunt.

18 'Verbum *utuntur* non est in veteri libro: sed nos ut necessarium recipimus.' *Ant. Aug.*—19 Ed. Scal. *quid ego facerem otiosi rodebam.*—20 Vet. cod. *Nævius.*—1 Vet. cod. *viri.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *viro.* Vide Notas inf.—2 Vir doct. ibid. *Rutilius* vel *Rutilus.*—3 Id. ibid. *Rutiliæ* vel *Rutilæ.* Ed. Scal. *Rutilias.*—4 Id. ibid. *Rutilum* vel *Rutilus.*—5 Vet. lib. *rutiliæ.*

NOTÆ

[b] *Rutabulum*] Verbum *utuntur* non est in veteri libro. Sed nos ut necessarium recipimus. *Ant. Aug.*

Rutabulum] Glossæ: 'Rotabulum, ἐνσκάλης.' *Jos. Scal.*

Rutabulum] Glossar. 'rotabulum, ἐνσκάλης.' Martinius rescribit ἐγσκαλίς. Est enim sarculum quo ignis σκαλεύεται, foditur, excitatur. Gallice *fourgon.* Dac.

[c] *Nævius*] In verbis Nævii legendum *nuptum iri.* Nisi legas cum aliis, *Nupturam viro adulescentulo, &c.* puellam describit Nævius quæ, seni viro conjuncta, tædium suum oblectat, sperans se nuptum iri adolescentulo. *Idem.*

[d] *Rutilæ canes*] Hunc morem tangit Ovid. IV. Fast. 'Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto, Tota sitit tellus, præripiturque seges. Pro Cane sidereo canis hic imponitur aris.' Vide 'Catularia porta.' *Idem.*

[e] *Rutilium rufum*] *Rufus* et *Rutilus* idem erat, vel certe parum intererat. Varr. lib. VI. de L. L. 'Aurei enim rutili. Et inde etiam mulieres valde rufæ, rutilæ.' Et Cato: 'Mulieres nostræ,' inquit, 'cinere capillum ungitabant, ut rutilus esset crinis.' Unde Serenus: 'Ad rutilam speciem nigros flavescere crines Unguento cineris prædixit Tullius auctor.' *Idem.*

Rutrum dictum,[f] **quod eo arena eruitur.**

Rutrum tenentis[g] **juvenis est effigies in Capitolio [FEST. ephebi more Græcorum harenam ruentis exercitationis gratia: quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia suppellectilis regiæ Romam deportavit.**

NOTÆ

[f] *Rutrum dictum*] Sic Varr. lib. IV. de L. L. 'rutrum, ut ruitum, a ruendo.' Et male viri docti *rutrum* cum *rastro* confundunt. Illud a *ruendo*, istud a *radendo*. Idem.

[g] *Rutrum tenentis*] Græci pueri *ἐφηβεύοντες* hoc exercitio utebantur. *Jos. Scal.*

Rutrum tenentis] Græci pueri *ἐφηβεύοντες* hoc exercitio utebantur. Theocrit. de athleta *ᾤχετ' ἔχων σκαπάνην*, 'abiit rutrum tenens.' Ubi Schol. *σκαπάναν, ἤγουν δίκελλαν, ἢ λισγάριον, ἢ σκαφίον, ὃ οἱ Ἀττικοὶ ἄμην λέγουσιν. οἱ γὰρ γυμνασταὶ τούτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας, τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναῤῥωννύντες*. i. 'Scapane ligo, sive lisgarium, sive rutrum, quod Attici amen dicunt. His enim utebantur Athletæ pro exercitio rutro fodientes ad firmandum robur,' &c. *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVII.

SABATINA[a] a lacu Sabbate dicta. [PAUL.

Sabatina [1] . . . . [FEST.

. . . . *te* . . . .

Sabini [b] dicti, ut ait Var*ro Terentius*, quod ea gens PP. colat de*os; ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.*

Sabini a cultura Deorum dicti, id est, *ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.* [PAUL.

Sabini quod [c] *volunt somniant, vetus* proverbium *esse, et* [FEST.

1 Supple, inquit Dac. *Sabatina tribus a lacu Sabate dicta est.* Nihil amplius deest.

NOTÆ

[a] *Sabatina*] Sabatina tribus, quæ cum Stellatina, Tromentina, et Arniensi, reliquis fuit addita anno CCCLXVI. Liv. lib. VI. a lacu Sabate dicta, qui fuit in Tuscia. Hunc lacum hodie *Anguillariam* vocari docet Onuphrius. *Dac.*

[b] *Sabini*] Interpretationem desiderat. *Ant. Aug.*

Sabini] *Sabini dicti, ut ait Varro Terentius, quod ea gens PP. colat Deos. ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.* Illud PP. significat *præcipue*: quare et glossema appositum erat. Plinius: 'Sabini, ut quidam existimavere, a religione et Deorum cultu Sebini appellati.' *Jos. Scal.*

Sabini dicti, ut ait Var...] *Sabini* in longum per CIↃ. stadia porrecti a Tiberi et Nomento oppido usque ad Vestinos. Antiquissima gens, ab his Picentini, Samnitæ, ab his Lucani, ab his Brutii. *Dac.*

[c] *Sabini quod*] *Sabini quod volunt*

inde manasse ait Sinnius Capito, *quod quotiescumque sacri*fi-cium propt*er viam fieret, hominem* Sabinum ad *illud adhibere solebant:* nam his pr*omittebat se pro eis somniatu*rum, idem*que postquam evigilasset sacra* facientibus *narrabat omne quicquid* in quiete vid*isset, quod quidem esset ex sacri*ficii religione. *Unde venisse videtur* in proverbium *Sabinos solitos, quod* vellent somn*iare: sed quia propter avidi*tatem bibendi q*uadam anus mulieres* id somnium cap*tabant, vulgatum est* illud quoque, anus *quod volt som*niat: fere enim quo*d vigilantes* animo volvimus, *id dormientibus* parere solet.

Syco*morum*[2] [d] *genus est arboris, quam dicta*m Pomponius *ait ex fico, et m*oro, quod ficus ea *sit et morus: unde* nomen per M*orum e Stycon de*ductum est.

Solem[e] *dici ait, quod solus sit. Eundem* modo So*lem, modo*

2 Ed. Scal. *Saccomorum.*

NOTÆ

somniant: vetus id proverbium esse, et inde manasse ait Sinnius Capito, quod quotiescunque sacrificium propter viam fieret, hominem Sabinum ad id adhibere solebant. Nam his promittebat se pro illis somniaturum. Idem igitur postquam e somno evigilasset, ipsis sacra facientibus, narrabat omne, quicquid in quiete vidisset, quod quidem esset ex sacrificii religione. Unde venit in proverbium, Sabinos quod vellent somniare. Sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus id somnium captabant, vulgatum est illud quoque: Anus quod volt somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientibus apparere solet. Nemo negaverit, opera nostra proverbium, quod hactenus latuerit, e tenebris erutum esse: neque est, quod morose quis verba rimetur, cum sententia ipsa nullo negotio ex reliquiis Festi divinari potuerit. *Jos. Scal.*

Sabini quod volunt] Hoc sic olim optime instauraverat Scaliger de sacrificio propter viam: vide in 'propterviam.' *Dac.*

[d] *Sycomorum* [*Saccor* ....] *Saccorum* fortasse: quid enim aliud dici possit mihi in mentem non venit. *Ant. Aug.*

Saccor ....] *Sycomorus est genus arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro: quod ficus ea sit, et morus. Unde nomen per Y scribitur.* Cetera de Sole, aut fortasse de Soracte monte Apollini dicato concipienda sunt. Sed viderint docti. *Jos. Scal.*

Sycomorum] Ficus Ægyptia, quam alii ficum, alii morum Ægyptiam, et nomine composito sycomorum, et morosycon appellarunt. *Dac.*

[e] *Solem*] Cic. II. de Nat. Deor. 'Quare et idem Apollo, ut Chrysippus putavit, ab a privat. et πολὺς, multus, quod sine multis, id est, so-

Apollinem vocari: tu es Apollo, *ut est in carmine saeculari.*

Sacella [f] di*cuntur lo*ca Diis sacrata sine tecto.

Sacella dicuntur loca Diis sacrata sine tecto. [PAUL.

Sacer mons trans Anienem fluvium ultra tertium miliarium appellatur, quia Jovi fuerat consecratus.

Sacer mons [g] appellatur trans Anienem paulo [FEST. ultra tertium miliarium; quod eum plebes, cum secessisset a patribus, creatis Tribunis plebis, qui sibi essent auxilio, discedentes Jovi consecraverunt. At homo sacer is est, quem populus judicavit ob maleficium, neque fas est eum immolari, sed, qui occidit, parricidii non damnatur, nam lege tribunicia prima cavetur: SI QUIS EUM, QUI EO PLEBEISCITO SACER SIT, OCCIDERIT, PARRICIDA NE SIT. ex quo quivis homo malus, atque impro-

NOTÆ

lus sit.' De sole etiam idem Varro lib. IV. Sed ita, ut aliud etiam proponat. 'Sol,' inquit, 'vel quod ita Sabini, vel quod solum ita lucet, ut ex eo Dies sit.' Ubi sol Sabinam esse vocem innuit, et eam Sabini forsan a Græco σέβας, fulgor; sed cum gentes solem pro Deo coluerint, verisimilius ab Hebræo *El.* id est, fortis, atque etiam *Deus*, ηλ. et ωλ. Unde ἥλιος et Lat. *sol.* Idem autem dictus *Apollo* a Græco ἀπωλεῖν, quod is pestilentiæ auctor sit. Unde et in Carminibus sæcularibus invocabatur. Horat. 'Condito mitis placidusque telo Supplices audi pueros, Apollo.' Vide Servium Ecl. v. Macrob. lib. I. Sat. cap. 17. Et Lil. Gyral. De Diis gentium.' *Idem.*

[f] *Sacella*] C. Trebatius lib. II. de religionibus apud Gell. lib. VI. cap. 12. Sacellum est locus parvus Deo sacratus cum ara. *Ant. Aug.*

Sacella dicuntur] Sacella dicuntur consepta loca quæ tantummodo muro clausa sunt. Sine tecto: quia scilicet sæpius erant fulgurita: vide infra in 'Scribonii puteal.' *Dac.*

[g] *Sacer mons*] Jovi consecraverunt. Dionysius: ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματείου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῆεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι. Legis caput fuit. QVEI. ALITER. FAXIT. CVM. PEQVNIA. FAMILIAQVE. SACER. ESTO SEI. QVIS. EM. OCCISIT. PARICEIDA NEC. ESTO. Dionysius: ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. Idem erat et, SE. FRVDE. SVA. LICETO. ut, 'si quis im occidere velit, se frude sua liceto:' et, 'sine capitali noxa esto:' et, 'jure cæsus esto.' *Jos. Scal.*

Sacer mons appellatur] 'In sacrum montem secessisse trans Anienem amnem, tria ab urbe milliaria passuum.' Liv. lib. II. sect. 32. *Dac.*

bus sacer appellari solet. Gallus Ælius ait sacrum esse quocumque modo, atque instituto civitatis consecratum sit, sive ædis, sive ara, sive signum, sive locus,[3] sive pecunia, sive quid aliud, quod Diis dedicatum, atque consecratum sit. Quod autem privati[h] suæ religionis causa aliquid earum rerum Deo dedicent, id Pontifices Romanos non existimare sacrum: at si qua sacra privata suscepta sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aut certo loco facienda sint, ea sacra appellari tanquam sacrificium. Ille locus, ubi ea sacra privata facienda sunt, vix videtur sacer esse.

Sacram[i] viam quidam appellatam esse existimant, quod in ea fœdus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes, idulium[4] sacrorum[k]

3 Vet. cod. *locum*.—4 Vir doct. in marg. ed. Scal. *edulium*.

NOTÆ

[h] *Quod autem privati*] Sacræ res sunt quæ publice Deo consecratæ sunt, non privatæ. Si quis ergo privatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed profanum. L. VI. § 2. D. de divis. rerum. Justinian. in Instit. lib. II. cap. 1. § 8. 'Si quis vero auctoritate sua quasi sacrum sibi constituerit, sacrum non est, sed profanum.' *Idem.*

[i] *Sacram*] Sunt quædam mendosa. Illud præsertim *nec appellari debere:* videtur desiderare *sacram viam*. Vide 'October;' quo loci 'Sacravienses' appellantur, qui in Sacra via habitant, et 'Suburanenses,' qui in Subura. Verrii autem opinio mihi supervacanea videtur, si eos tantum reprehendit, qui conjuncte hæc enuntiarent: quis enim ita locutus est? si vero existimat debere dici *sacram*, et *novam*, non *sacram viam*, et *novam viam:* tunc solus sine rivali se amet, per me licet. Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. de sacello Streniæ. *Ant. Aug.*

Sacram viam] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli, quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovidius: 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Sacram viam] Signa fœderis initi in ea extabant tempore Servii Honorati, Regibus diverso itinere venientibus; Romulo a Palatio, Tatio a Rostris. Vide Servium ad illud VIII. Æneid. 'Cæsa jungebant fœdera porca.' *Dac.*

[k] *Idulium sacrorum*] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovid. 'Idibus alma Jovi grandior agna cadit.' Sacra hæc Idulia via sacra in arcem ferebantur. Varr. lib. IV. de L. L. 'Ceroliensis a carinarum junctu dictus carinæ: postea cerionia, quod hinc oritur caput sacræ viæ ab Streniæ sacello, quæ pertinet in arcem. Qua

conficiendorum causa. Itaque ne eatenus quidem, ut vulgus opinatur, sacra appellanda est a regia ad domum regis sacrificuli, sed etiam a regis domo ad sacellum Streniæ,[5] [l] et rursus a regia usque in arcem: nec appellari[6] debere[m] ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne Novamviam quidem, sed Novam viam.

Sacra via in urbe appellatur, quod in ea fœdus [PAUL. ictum sit inter Romulum et Tatium.

Sacramento[n] dicitur, quod *jurisjurandi sacratione* [FEST. interposita, actum *est*,[7] *unde quis sacramen*to dicitur interrogari, quia *jusjurandum interponitur. Cato* in Q. Thermum de X. *hominib. tum vero ibi ad*erat,[8] ne mala *facinora bona fide aut* scelera nefaria fie*rent*, *qui dicerent sacramen*to, traderentur, lege æst*imarentur*.

5 Ead. ed. *Sireniæ*.—6 Vir doct. ibid. *nec ita appellari*. Vide infra.—7 Ed. Scal. *ac tum est*.—8 Ead. ed. *aderant*.

NOTÆ

sacra quotquot mensibus feruntur in arcem. Et per quam augures ex arce profecti solent inaugurare.' *Idem*.

[l] *Ad sacellum Streniæ*] Strenia Dea dicta quod strenis Kal. Jan. dandis accipiendisque præesset. Illud sacellum in Reg. 4. Sed perperam apud Onuphrium *sacellum strenuæ*. Idem.

[m] *Nec appellari debere*] Quædam hic deesse videntur. Et alia etiam transposita. Legendum puto: *Nec Sacram viam appellari debere ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne novam viam quidem, sed viam novam*. Non dici debet, inquit Verr. *Sacravia*, unica voce, sed disjuncte. Neque solum disjuncte, ut nova via, sed via nova, via sacra. Ita ut præponatur substantivum. Sic optime Horat. 'Ibam forte via sacra.' Qui tamen in Epod. 'Sacram metiente te viam.' Ubi *sacram* præmisit, sed hoc nihil contra mentem Verrii, qui intelligit viam debere præponi, cum utraque vox simul effertur. *Idem*.

[n] *Sacramento*] *Sacramento dicitur quod sacratur fide interposita: ac tum sacramento dicitur interrogari quidam. Cato in Q. Thermum de X. hominibus. Aderant, ne mala fide viderentur scelera nefaria fieri, qui dicerent sacramento: traderentur lege: æstimarentur*. Jos. Scal.

Sacramento] Sic Sacramento dicere milites dicebantur cum ad jusjurandum adigebantur se Remp. non deserturos. Liv. lib. v. 'Tribuni plebis, si eis videretur, ad populum ferrent, ut qui minores decem et septem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si viginti annorum, aut majores milites facti essent.' Inde in Glossis: 'Sacramentum, ὅρκος στρατιωτικός.' 'Juramentum militare.' Sacramentum ta-

Sacramentum dicitur, quod jusjurandi sacratione interposita geritur. [PAUL.

Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur.

Sacramentum[o] æs significat, quod pœnæ nomine penditur, sive eo qui interrogatur, sive contenditur: id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos, qui judicio inter se contenderent: qua de re lege L. Papirii Tribuni plebis[9] sanctum est his verbis: Quicumque Prætor[p] post hoc factus erit,[10] qui inter cives jus dicet, tres viros (capitales) [FEST.

9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *Militum*.—10 Vide Notas.

NOTÆ

men a jurejurando diversum facit Liv. lib. XXII. cap. 38. Locum adi. *Dac.*

o *Sacramentum*] Hic locus nunc primum recte editus est: in aliis vero libris in diversas partes distractus fuit propter ordinem immutatum quarondam paginarum exemplaris. *Ant. Aug.*

Sacramentum æs] Certa et legitima pecuniæ summa quæ ab actore et reo deponebatur in sacro, ut qui victus et damnatus esset, is pecunia sua mulctaretur, quæ in ærarium cederet, et qui vicisset, suam recuperaret. Varr. lib. IV. de L. L. 'Ea pecunia,' inquit, 'quæ in judicium venit in litibus, sacramentum a sacro. Qui petebat, et qui inficiabatur de aliis rebus, uterque quingentos ad pontificem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui judicio vicerat suum sacramentum a sacro auferebat, victi ad ærarium redibat.' Hinc Cicer. I. de Oratore: 'Agerent enim tecum lege primum Pythagoræi omnes atque Democritici, ceterique in suo genere Physici, vindicarentque ornati in dicendo et graves, quibuscum tibi justo sacramento contendere non liceret.' *Dac.*

Sacramentum] Plebiscitum Papirianum ita legito: QVEICVMQ. PRAETOR POSTHAC. FACTVS. ERIT. QVEI. INTER CEIVEIS. IOVS. DICET. TRESVIROS. CAPITALEIS. POPOLVM. ROGATO. IIQ. TRESVIREI. CAPITALEIS. QVEICVMQ. POSTHAC. FACTEI. ERVNT. SACRAMENTA. EXIGVNTO. IVDICANTOQ. EODEMQ. IOVRE. SVNTO. VTEI. EX. LEGIB. PLEIBEIQ. SCITEIS. EXIGERE. IVDICARE ESSEQ. OPORTET. *Jos. Scal.*

p *Quicumque Prætor*] Plebiscitum Papirianum sic legit Scalig. QUEICUMQUE, &c. Sed neque mihi plane ita satisfit. Quippe legendum: *Quicumquè Prætor posthoc factus esit, quei inter ciueis jous dicet, tres viros Capitales, populum rogato, iique tres viri Capitales, queicumque rogati, facti a populo esunt sacramenta exigunto, &c.* Videndum tamen, inquit, Doctiss. Hotomanus, an pro *capitales*, *monetales* legendum sit, cum satis constet a Capitalium trevirorum procuratione alienum hoc negotium fuisse. *Dac.*

populum rogato, iique tres viri . . quicumque . . . . facti [11] erunt, sacramenta ex [12] . . . . judicantoque, eodemque jure sunto, uti ex legibus, plebeique scitis exigere, judicare, esseque [13] oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cœptum est, quod et propter ærarii inopiam, et sacrorum publicorum multitudinem consumebatur id in rebus divinis.

Sacrani [q] appellati sunt Reate orti, qui ex septimontio Ligures, Siculosque exegerunt: nam vere sacro nati erant.

Sacratæ leges [r] sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sicut familia, pecuniaque. Sunt qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata in monte sacro sciverit.

Sacratæ leges dicebantur, quibus sancitum erat ut [PAUL. si quis adversus eas fecisset, sacer alicui Deorum esset cum familia,[14] pecuniaque.

Sacrem [s] *porcum dici ait* Verrius ubi jam *a partu* [FEST.

11 Vet. cod. *cti.*—12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *exigunto.*—13 Vet. lib. *judiciareque esse.*—14 Legendum monet Dac. *alicui Deorum sit cum familia.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sit ut familia.*

NOTÆ

[q] *Sacrani*] Aliter paulo Servius ad illud Virg. VII. Æneid. 'Et Sacranæ acies et picti scuta Labici.' 'Dicunt quendam Corybantem venisse ad Italiam et tenuisse loca quæ nunc urbi vicina sunt: et ex eo populos ducentes originem sacranos appellatos. Nam sacrati sunt matri Deum Corybantes. Alii sacranas acies Ardeorum volunt, qui aliquando cum pestilentia laborarent, nec sacrum voverunt: unde sacrani dicti.' *Idem.*

[r] *Sacratæ leges*] Ex Veterum lectione satis constat sacratas leges eas esse non solum quibus sancitum erat, ut qui adversus eas fecerit, alicui Deorum sacer esset, sed eas etiam quas plebs jurata in monte sacro sciverit. Quamvis utrum una tantum lex, an plures in eo monte latæ fuerint, incertum sit. *Idem.*

[s] *Sacrem*] Plaut. in Menæch. *Adulescens quibus hic pretiis porci veneunt Sacres, sinceri? nummum unum en a me accipe; Jube te piari de mea pecunia.* Et in Rudente: *Sunt domi agni, et porci sacres.* Referuntur hæc a Festo, et alia quædam. *Ant. Aug.*

Sacrem porcum] Varro de R. R. lib. II. cap. 1. 'Fere ad quatuor menses a mamma non disjunguntur agni: hœdi tres, porci duo, e quis quoniam

habetur purus, a qua re appell*atum esse sacrem dicit :* ita id adic*it quod parum opus est, omisit* voca*buli etymon. Plautus : ado*lescens qu*ib. hic preciis porci* ven*ùnt sacres sinceri ?* nummum *unum en a me accipe Jube te* piari [15] de mea *pecunia. Et in Rudente* : sunt domi *agni et porci sacres. Ca*to adver*sus Q. Minutium Ther*mum post . . . . *sac*rem in sin*u mactavit. Ponitur aliq*uando pro *hostia : Ennius : fuso sangui*ne sacrem . . . .

Sacrificulus [t] *Rex appellatur* qui ea sacra, quæ *facere, reges* sueverant, facit, *primus memora*tur post Reges ex*actos Sicinnius bell*utus.[u]

Sacrificulus Rex appellatus est, qui ea sacra, quæ Reges facere assueverant fecisset. [PAUL.

Sacrima [x] appellabant mustum, quod Libero sacri- [FEST.

15 Ead. ed. *plari.*

NOTÆ

puri sunt ad sacrificium, ut immolentur, olim appellati sacres. Quos appellat Plautus cum ait : quanti sunt porci sacres ?' Idem cap. 4. ' Cum porci depulsi sunt a mamma, a quibusdam delici appellantur, neque jam lactentes dicuntur qui a partu decimo die habentur puri ; ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum, itaque apud Plautum in Menæchmis, cum insanum quem putat, ut videtur in oppido Epidamno, interrogat, quanti hic porci sunt sacres ?' Porcos illos sacres Græci vocant χοίρια μυστηρικὰ, Aristoph. Et inde etiam patet cur *sacris* de hostia dicatur. *Dac.*

t *Sacrificulus*] *Post Reges exactos*, ut Dionys. et Livius scribunt, qui pro Rege sacra faceret, Rex sacrificulus factus est Manius Papisius. Vidend. Plutarch. in Problem. *Ant. Aug.*

Sacrificulus] Sacrificulus dicitur Rex sacrorum, qui ea sacra, quæ facere Reges sueverant, facit. Primus Rex creatur post Reges exactos Papisius Manius. *Jos. Scal.*

Sacrificulus] Rex absolute dicebatur. *Dac.*

u *Primus memoratur post Reges exactos Sicinnius bellutus*] Livius et Dionysius Manium Papirium primum sacrificulum produnt. Sed alios historicos secutus est Verrius. *Idem.*

x *Sacrima*] Glossarium : ' Sacrima, ἀπαρχὴ γλεύκους.' et ' Præmetium, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Jos. Scal.*

Sacrima] Infra : *Sacrificium, quod pro uvis primis fieret, a Veteribus Sacrima est appellatum, ut Verrius et Cloatius dicunt. Est autem Sacrima mustum in amphoram inditum sacrifici causa pro tinis, et vino : quæ quasi sacra dicta, quod sacra Libero fit, ut præmetium, quod pro spicis, quas primum mes-*

ficabant pro vineis,[16] [y] et vasis, et ipso vino conservandis: sicut præmessum [17] de spicis, quas primum messuissent, sacrificabant Cereri.

Sacrificium quod [z] *pro uvis* primis fieret *appellabatur ab antiquis* sacrima: est *autem, ut Ælius Stilo et Clo*atius dicunt *mustum indi*tum in amphoram *liberalibus sacri*fici causa pro *uvis et vino,* quæ quasi sacra *sunt, cum Libe*ro fit, ut præ*metium cum Cereri.*

Sacrosanctum [a] dicitur, quod jurejurando interposito est

16 Scal. et Dac. legendum monent *pro tinis.*—17 Vet. lib. *præmetium.*

NOTÆ

suissent, sacrificabant Cereri. Ultimis capiendis deerat spatium in reliquiis Festi, ut vides, in iis, quæ de præmetio addita sunt. In Epitoma perperam *vineis,* pro *tinis* scriptum erat: quod et cæco apparet. Eo enim musto tota vindemia sacra fiebat, ut calpari totum vinum diffusum: de quo vide verba Trebatii Jurisconsulti apud Arnobium. *Idem.*

Sacrima] Quod de musto libabant posteaquam polluxerant eas confectiones quæ vocabant suffimenta, ex faba, milioque melito, mulso sparso: quæ Diis eo tempore dabantur, quo uvæ calcatæ prelo premebantur. Vide in voce 'calpar,' a *sacer, sacrimum,* quod mustum illud sacrum esset. Gloss. 'Sacrima, ἀπαρχὴ γλεύκους.' 'præmetium, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Dac.*

[y] *Pro vineis*] Lege cum Scaligero, *pro tinis.* Tinæ Veteribus vasa erant ad vinum reponendum. Varr. de vit. P. R. lib. I. 'Antiquissimi in conviviis utres vini primo, postea tinas ponebant.' Sed ex schedis legendum *uvis.* Vide infra. *Idem.*

[z] *Sacrificium quod*] Ait Festus ex Ællio et Cloatio sacrimam esse mustum, quod in amphoram inditum Liberalibus Libero dabatur, quo et uvæ vindemia reliquæ et vinum reliquum sacra esse desinerent, ut Calpari, totum vinum diffusum, et præmetio, seges reliqua. Vide 'Calpar.' Adi et Arnobium lib. VII. ubi Trebatii jurisconsulti verba refert. *Idem.*

[a] *Sacrosanctum*] Sacrosanctum quid fiebat, tum religione, tum lege. Religione, quia certis ad hoc cærimoniis opus erat, ut jurejurando, &c. Lege autem, quia hac sanciebatur, ut sacer esset, qui sacrum violasset, sive nocuisset cui hac lege non liceret. Liv. lib. III. sect. 55. 'Ipsis quoque tribunis, ut sacrosancti viderentur (cujus rei prope jam memoria aboleverat) relatis quibusdam ex magno intervallo Cærimoniis renovarunt: et cum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt, sanciendo, ut qui Tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decem viris nocuisset, ejus caput Jovis sacrum esset: familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum iret. Hac lege Juris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed caput ejus, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum esse, id sanciri.' Porro juramentum, quod intercedebat, tale fuisse patet ex Dionys.

institutum, si quis id violasset, ut morte pœnas penderet: cujus generis sunt Tribuni plebis, Ædilesque ejusdem ordinis: quod affirmat M. Cato in ea, quam scripsit Ædilis plebis sacrosanctos esse.

Sacrosanctum dicebatur, quod jurejurando interposito erat institutum, ut qui violasset, morte pœnas penderet. [PAUL.

Sæculares[b] ludi apud Romanos post centum annos fiebant, quia sæculum in centum annos extendi existimabant.

Sæculares[c] *ludi* Tarquinii Superbi regis *in agro* [FEST.

NOTÆ

Halicar. lib. VI. Jurabant per sacra omnia se posterosque suos hanc perpetuo legem observaturos: addita execratione, ut qui legi parerent, ita Deos superos atque inferos propitios haberent: qui non parerent, infestos. *Idem.*

[b] *Sæculares ludi*] *Post centum annos fiebant.* Hic Festum sequitur Paulus; sed a Verrio diversus abit: Verrius enim, ut patet ex vet. Horat. Interprete, ludos sæculares post decem et centum annos fieri fuisse solitos docet. Quod et verum esse probant quindecim virum commentarii, et carmen Sibyllinum quod apud Zosimum legitur: 'Αλλ' *ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι Ζωοῖς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων.* Id est: 'Sed quando longissimum venerit tempus hominibus Vivis, per annorum decem et centum orbem recurrens.' Idem etiam spatium iis assignat Hor. in suo carmine sæcul. 'Certus undenos decies per annos Orbis, ut cantus referat, ludosque Ter die claro totiesque grata Nocte frequentes.' *Idem.*

[c] *Seculares*] Verba Festi ita interpretor, ut prius dicat, quo pacto exactis regibus ager Tarquinii Superbi Regis Marti consecratus sit, campusque Martius dictus, quem agrum populo R. diripiendum concesserant Consules ex S. C. Post hæc dicitur de ara reperta Diti, ac Proserpinæ consecrata, in eodem extremo Martio campo, qui locus Terentum appellatur, demissa pedes viginti infra terram. Illic P. R. sacra fecit, auctore P. Valerio Poplicola Consule, ut Valer. Max. lib. II. cap. 1. tradidit. Quod sequitur de Popillio Lænate, et anno nonagesimo, pertinet, ni fallor, ad eos ludos sæculares, qui primi M. Valerio Maximo, Sp. Verginio Tricosto coss. facti sunt anno urbis 297. si fastos Capitolinos sequamur: si Varronem, 298. Lænate Duumviro sacrorum faciendorum causa. De his ludis primis ex 15. virorum sententia Censorinus locuples testis est. Illa vero quæ sequuntur (*stis furulis*) *hostiis furvis* interpretor: his enim Diti, et Proserpinæ faciebant tribus noctibus: idque centesimo quoque vel centesimo decimo anno, qua de causa sæculares ludi dicebantur, quod sæculum id temporis spatium appellarent. Vidend. Censori. post Valer. Max. et Horat. in carmine: et Zosimus apud Politian. et quæ Onuphr. noster de ludis sæcularibus accuratissime scrip-

sunt primum facti, quem Marti consecravit *P. Valerius poplicola* Cos. quod populus Romanus in *loco illo antea repertam* aram quoque Diti ac *Proserpinæ consecraverat*[18] *in* extremo Mart*io Campo, quod Terentium ap*pellatur, de missa*m infra terram pedes fere* viginti, in qua *pro malis avertendis populus* R. facere sac*ra solitus erat. Ludos postea Sæculares* et nonagesi*mo quoque anno facere ibi cæpit* Popilio Lænate *Duum-Viro sacrorum, in quib. ho*stiis furuis [19] est *operatus tribus diebus totidemque* noctibus ac de*inde institutum esse cen*tum post annos u*t fierent. Unde videntur Sæ*culares appell. *quod centum annorum spatium* sæculi habetur.

Sagaces [d] appellantur multi, ac solertis acuminis. Afra-

18 Ed. Scal. *conservaverat.*—19 Ead. ed. '*ho*stis furulis.'

NOTÆ

sit. Vide 'Terentum.' *Ant. Aug.*

Sæculares ludi Tarquinii Superbi regis] Quæ hic de campo Martio, de loco in eo, qui Terentum appellabatur, de ara quæ a populo Rom. in bello contra Albanos Diti ac Proserpinæ dicata, sub terram ad altitudinem pedum viginti defossa est, de hostiis furvis, de tribus diebus ac noctibus, fuse persequitur Zosimus, cujus ope ruderum istorum lapides fere omnes redivivos excitaram. Varro lib. I. de scenicis Origin. 'Cum multa portenta fierent et murus ac turris quæ sunt intra portam Collinam et Esquilinam de cœlo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos 15. viri adiissent, renuntiarunt ut Diti patri ac Proserpinæ Ludi Tarentini in Campo Martio fierent, et hostiæ furvæ immolarentur.' Verba illa, *Ludos postea sæculares facere ibi cæpit et nonagesimo, &c.* mutila esse docet vel illud *et*, et ipsa historiæ fides. Lege, *Cæpit ducentesimo et nonagesimo quoque anno.* Etsi scribere debuerat *ducentesimo et nonagesimo septimo.* Tunc enim Popilius Lænas Duumvir fuit sacrorum faciendorum. In fine cum ait Festus institutum fuisse centum post annos ut fierent, a Verrio etiam recedit, qui, ut supra in epitome docuimus, post decem et centum factos dicit. *Dac.*

[d] *Sagaces*] *Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem:* sic Lucretius, ut arbitror, scripsit. *Ant. Aug.*

Sagaces appellantur] Cicero lib. I. de Divinat. cap. 31. 'Sagire enim sentire acute est, ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt, et sagaces dicti canes,' &c. Vide 'præsagire.' Versus ille, *invictus canis*, sic forte legendus: *Invictus canis atque sagax et viribus fretus:* vel, *Invictusque, sagax, validis et viribus fretus.* Necessario enim vel *canis* abundat, vel τὸ *validis.* Prius malo. Infra, *Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum et vir sapiens, &c.* inauditum est virum sapientem *sagam* dici. Quare supplendum, *Et sagus vir sapiens, &c.* Dac.

nius in Brundisina: Quis tam sagaci corde, atque ingenio unico? Lucretius lib. II. Nec minus hæc animum cognoscere *posse sagacem: sagacem* etiam canem *dixit* . . . .

. . . .

invictus ca*nis*[20] *sagax validis vi*ribus fretus: *saga quoque dicitur* mulier per*ita sacrorum et vir* sapiens pro*ducta prima syllaba,* forsitan prop*ter ambiguitatem* evitandam.

Sagaces appellantur solertis acuminis: unde etiam [PAUL. canes indagatores sagaces sunt appellati. Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum, et vir sapiens, producta prima syllaba propter ambiguitatem evitandam.

Sagmina[e] dicebant herbas verbenas: quia ex loco sancto arcebantur legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel a faciendo, id est, confirmando. Nævius: Scabos,[1] atque verbenas sagmina sumserunt.

Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ, [FEST. quia ex loco sancto arcebantur a Consule, Prætoreve, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum, vel ab sanciendo, id est, confirmando. Nævius: Jus sacratum Jovis jurandum sagmine.

Salaciam[f] dicebant Deam aquæ, quam putabant [PAUL.

20 Vide Notas.—1 Legendum monet Scal. *Scapos.*

NOTÆ

[e] *Sagmina*] Mirum alium versum Nævii a Festo, alium a mutilatore citari. Legendum vero: *Scopas, atque verbenas.* Nam *scopæ* in sacris dicuntur apud Plinium, et alios, *verbenæ.* Glossarium: 'Sacmina, θαλλὸς, σπονδεία ἀρχῆς.' Lege: *Sagmina,* θαλλὸς, σπονδεῖα. 'Sagminarius, σπονδειάρχης.' Sed præstat legere *Scapos. Scapi* sunt θαλλοί. Apuleius lib. XI. 'Thallos, verbenas, corollas ferentes.' Quin *scapum* cæpæ Columella *thallum* vocat. *Jos. Scal.*

Sagmina] Liv. XXX. cap. 43. Feciales cum in Africam ad fœdus feriendum ire juberentur, ipsis postulantibus 'senatus consultum in hæc verba factum est, ut privos lapides, silices, privasque verbenas secum ferrent: uti prætor Rom. his imperaret, ut fœdus ferirent, illi prætorem sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumtum dari fecialibus solet.' *Sagmina* a *sanciendo,* quasi *sancimina.* Dac.

[f] *Salaciam*] Glossarium: 'Salacia,

salum ciere, hoc est, mare movere: (unde Ovidius: Nymphæque salaces:)[2] quo vocabulo poëtæ pro aqua usi sunt. Pacuvius: Hinc sævitiam Salaciæ Fugimus.

Salacia dicta est quod salum ciet, an*tiquos autem ait* [FEST. *eo* vocabulo poë*tas pro aqua ipsa usos esse.* Pacuvius *in*

. . . .

. . *Hinc sæv*itiam Salaciæ *fugimus letique munere* vescimur *Cereris, post: Condor thala*mo *nemo* ut me *tunc inde queat abducere mortal*ium septam *circum mæro.*

Salaria[g] via Romæ est appellata, quia per eam [PAUL. Sabini sal a mari deferebant.

*Salar*iam viam *incipere ait a port*a, quæ nunc Col- [FEST. *lina a colle Quirina*li dicitur. *Saluria autem propterea* appellabatur *quod impetratum fuerit:* ut ea liceret *a mari in Sabinos sa*lem portari.

Salentinos[h] a salo dictos. Cretas, et Illyrios, qui cum Lo-

2 'Suspicor verba circumscripta semicirculis adjecta esse: neque in veteri libro est illis locus, neque ejus poëtæ libros referre solet Festus.' *Ant. Aug.* Idem censent Scal. et Dac.

NOTÆ

'Ἀμφιτρίτη, Νηρηΐς.' Ridiculum vero testimonium Ovidii: cum salax non sit Salacia. Salacia recte exprimit Homeri 'Ἁλοσύδνην: illa παρὰ τὸ τὴν ἅλα σεύειν, hæc similiter a salo ciendo. *Jos. Scal.*

Salaciam dicebant Deam aquæ] Gloss. 'Salacia 'Ἀμφιτρίτη, Νηρηΐς.' Salacia a salo ciendo, et recte exprimit Homeri 'Ἁλοσύδνην, quæ similiter παρὰ τὸ τὴν ἅλα σεύειν, a commovendo mari. Homero autem Halosydne modo Amphitrites, vel Nereidum unius, modo Thetidis epitheton est. *Dac.*

g *Salaria*] Eandem Collinam esse appellatam Festus, ut opinor, tradidit. *Ant. Aug.*

Salaria] Infra: *Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Collina a colli Quirinali dicitur. Salaria autem propterea appellabatur, quod impetratum fuerit, ut ea liceret in Sabinos salem portari.* Jos. Scal.

Salaria via] Quæ a porta Collina mittit in Sabinos, unde 'Salariam Collinæ portæ' vocat Tacit. Ejus meminit Liv. lib. VII. cap. 9. 'Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.' De ea sic Strab. lib. V. Ἔστρωται δὲ δι' αὐτῶν ἥ τε Σαλαρία ὁδὸς, οὐ πολλὴ οὖσα, εἰς ἣν καὶ ἡ Νωμεντάνη συμπίπτει, κατὰ Ἤρετον τῆς Σαβινῆς κώμην, ὑπὲρ τοῦ Τιβέρεως κειμένην, ἀπὸ τῆς αὐτῆς πύλης ἀρχομένης τῆς Κολλινῆς. 'Strata est per eos (Sabinos) via salaria, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eretum Sabinorum vicum supra Tiberim, ab eadem porta incipiens Collina.' *Dac.*

h *Salentinos*] Ait Festus Cretas et Illyrios, quod per mare errarent, Sa-

crensibus navigantes societatem fecerint ejus regionis Italiæ, quam *dicunt ab eis*.

Salentini a salo sunt appellati. [PAUL.

Salias virgines[i] Cincius ait esse conducticias, quæ [FEST. ad Salios adhibeantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stilo scripsit sacrificium facere in regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum saliorum.

Salicem[k] idem[3] virgulti genus, non arboris dicit, et ridicule interpretatur dictam, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur.

Salinum in mensa[l] pro aquali solitum esse poni ait[4] cum

3 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Verrius*.—4 Id. ibid. *ait Verrius*.

NOTÆ

lentinos dictos, et postea societate facta cum Locrensibus, Italiæ appulsos, inde regionem aliquam suo nomine dixisse, nempe Salentinos campos, &c. Verum est Ducem Cretensium Idomeneum per seditionem pulsum ad regem Illyriorum venisse, a quo acceptis copiis, cum Locrensibus plerisque profugis conjunctus, et amicitia per similem causam sociatus, Locros appulit, ubi Locri illi Italiæ a prioribus Locris Ozolis sive Opuntiis Idomenei Comitibus dicti. Marcianus Heracleota: *Εἰσὶν δ' ἄποικοι τῶν 'Οπουντίων Λοκρῶν, Ἔνιοι δὲ Λοκρῶν φασὶ τῶν ἐν 'Οζολαῖς*. 'Sunt enim coloni Opuntiorum Locrorum, Quidam dicunt Locrorum Ozolarum.' A Locris in Iapygiam devenit, ubi Salentini, unde Strabo lib. VI. *τοὺς δὲ Σαλεντίνους Κρητῶν ἀποίκους φασίν*. 'Salentinos Cretensium colonos esse dicunt.' Utrumque sic Virgil. lib. III. Æneid. 'Hic et Naritii posuerunt mœnia Locri, Et Salentinos obsedit milite campos Lyctius Idomeneus.' Sed de Salentinorum nomine amplius quærendum. *Idem.*

[i] *Salias virgines*] Nullæ erant Saliæ virgines, sed si quando opus esset virgines Saliorum sacris admoveri, tum illæ dicebantur Saliæ, dum Saliis præsto erant: de 'apicibus' suo loco dictum. *Idem.*

[k] *Salicem*] *Idem*, de Verrio, ut jam sæpe. Salix autem a saliendo, quod et Servio probatur, Eclog. I. 'Salicti,' inquit, 'virgulti genus, dictum eo quod salit ac surgit cito.' Illud improbat tamen Festus, neque injuria, quippe qui sentiat salicem a Græco dici, nempe ab *ἑλίκη*, at Elice ab *ἑλίσσεσθαι, πλέκεσθαι*, quod sit flexibilis, tortilis. Nihil certius. *Idem.*

[l] *Salinum in mensa*] Quia Salinorum impositione sacræ fiebant mensæ. Arnob. lib. I. 'Sacras facitis mensas salinorum appositu et simulacris Deorum.' Vide in 'mensa.' Et inde est cur figuli Salinum in mensa ponere veriti sint, ne scilicet iterum, uti semel factum est, cum prætereuntis cujusdam petulantia salinum e mensa figuli in fornacem conjectum fuit, polluta religione, simili pœna incuriam luerent. *Idem.*

patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua. Salinum cum sale in mensa ponere figulis religioni habetur, quod quondam in Esquilina regione figulo, cum fornax plena vasorum coqueretur, atque ille proxime eam convivatus, super modum potus somno esset oppressus, cum convivis suis, præteriens quidam petulans ostio patente ex mensa salinum conjecit in fornacem, atque ita incendio excitato, figulus cum suis concrematus est.

Salios[m] a saliendo, et saltando dictos esse, quamvis dubitari non debeat, tamen Polemon ait Arcada quendam fuisse nomine Salium, quem Æneas a Mantinea in Italiam deduxerit: qui juvenes Italicos ἐνόπλιον saltationem docuerit. At Critolaus Saonem,[5] ex Samothrace cum Ænea Deos Penates qui Lavinium transtulerit, Saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos Salios, quibus per omnis dies, ubicumque manent,[n] quia amplæ ponun-

5 Conjicit Dac. *Salonem.*

NOTÆ

[m] *Salios*] Glossæ: 'Salius, ἱερεὺς ὁ τὰ διοπετῆ ὅπλα θεραπεύων. ὑμνῳδός. πρύτανις.' Salii cognomento etiam erant Collini et Agonenses: item, quod vulgare non est, Pallorii et Pavorii. Servius in schedis: 'Duo sunt genera Saliorum, ut in Saliaribus Carminibus invenitur; Collini, et Quirinales a Numa instituti: ab Hostilio vero Pavorii et Pallorii.' Hæc ille. Quos Quirinales hic vocat, sunt qui aliter Agonenses. Nam et mons Quirinalis dicebatur Agonalis. *Jos. Scal.*

Salios] Salii sunt ὀρχησταί. A *salio*, *Salius*, ut a 'condo,' 'condus:' a 'mergo,' 'mergus.' Inde 'Saliares insulæ' Plinio ὀρχηστρίδες, χορητίδες. *Salmas.* Saliorum origo incerta. A Salio Arcade alii, alii a Numa institutos ferunt. De Ænea habet Polemon vetus rerum Italicarum scriptor: et ab eo Servius: 'Alii,' inquit, 'dicunt Salium quendam Arcadem fuisse, qui Trojanis junctus hunc ludum in sacris instituerit.' De Numa scriptores bene multi. Fuere etiam qui a Dardano institutos dicerent: item qui a Morrio quodam Veientanorum rege. Ut ut sit, instituti fuere ad imitationem Curetum, qui primi ἐνόπλιον ὄρχησιν saltarunt in monte Ida: de quo Callimach. hym. in Jovem. *Dac.*

[n] *Quibus per omnis dies ubicumque manent*] Hæc præclaram continent antiquitatis cognitionem. Quæ, ut intelligantur, sciendum est olim ex instituto Numæ ancilia singulis annis mense Martio e sacrario Martis moveri solita, perque dies plurimos circumferri: ideoque per urbem disposita sacraria, quo se Salii de nocte reciperent, donec urbe confecta in sacrarium Martis redirent, ibique an-

tur cœnæ, si quæ aliæ magnæ sunt, Saliares appellantur.[o]

Salmacis [p] nomine nympha Cœli et Terræ filia fertur causa fontis Halicarnasi [6] aquæ appellandæ fuisse Salmacidis, quam qui bibisset, vitio impudicitiæ mollesceret, ob eam rem, quod ejus aditus angustatus parietibus occasio-

6 Ed. Scal. *Hilicarnia.*

NOTÆ

cilia conderent: quæ sacraria proprie *mansiones* dicebantur, nempe stationes nocturnæ. *Manere* enim, ut optime olim magnus Salmasius apud Julium Capitolinum, est pernoctare, cubare. Ait igitur Festus, Saliis per omnes festos dies ubicumque pernoctarent amplas fuisse cœnas appositas, et inde magnificas alias quaslibet cœnas Saliares etiam dictas. Post duos annos, quam hæc notaveram, in manus meas primum venerunt libri quatuor observationum Gisberti Cuperi, quos dum ego cum magno fructu, nec minori voluptate perlego, incidi in eumdem hunc Festi locum, quem optime habuit, dum inscriptionem istam ex Grutero pag. 183. egregie illustrat:

MANSIONES. SALIORUM. PALATINORUM. A. VETERIBUS.
OB. ARMORUM. ANNALIUM. CUSTODIAM. CONSTITUTAS.
LONGA. ÆTATE. NEGLECTAS. PECUNIA SUA. REPARAVERUNT.
PONTIFICES VESTÆ. V. V. C. C. PRO MAGISTERIO.
PORTI. ACILLII. LUCULLI. VITRASI PRÆTESTATI. V. V. C. C.

Ibidemque monet Torrentium et Neapolim Horatii interpretes hunc Festi locum aliter laudasse, nempe, *quibus per omnes sacrorum dies*, sed sine Mss. auctoritate, quare ipse literula addita, legebat, *per ominis dies.* Ominosi enim dies quibus movebantur ancilia, unde in Kalendario I. Kal. Mart. 'Anciliorum festum, nec nubere bonum, quousque condantur.' Sane sæpius in veteribus libris τὸ *ominis* in *omnis* degeneravit. *Idem.*

[o] *Saliares appellantur*] Horat. Od. 37. lib. I. 'Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum Tempus erat dapibus, sodales.' Hoc est, delicatis et opiparis, ut erant cœnæ Saliares, quarum nidore ictus olim Tib. Claudius, cum in Augusti foro cognosceret, deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes unaque discubuit. *Idem.*

[p] *Salmacis*] Gabriele Faërno auctore scribendum est, *Salmaci das spolia sine sudore, et sanguine:* ut sit senarius. Mihi, *da spolia*, non displicet. Vidend. Strabo lib. XIV. *Ant. Aug.*

Salmacis] Videtur Festus vel Verrius in Ennio disjunctim legere, *Salmaci da spolia sine sudore, et sanguine.* Atqui potius videbatur conjunctim. Vetus Glossarium: 'Salmacidus, ἁλμυρός.' 'Salmacidum, ἁλμυρόν.' 'Salmacia, Ἀμφιτρίτη.' 'Salmacia aqua, ἁλμυρὸν ὕδωρ.' Ergo spolia quæ incruenta sunt, καὶ ἀναιμωτὶ, καὶ ἀκονιτὶ parta, elegantissime *Salmacida*, ut diluta, non cruenta vocat, ut anno superiore notavimus in lectionibus Ausonianis. Et si quis Ciceronis verba in libris de Officiis consideret, ubi hæc Enniana citantur, non aliter legendum esse, quam *Salmacida*, animadvertet. *Jos. Scal.*

Salmacis] 'Cui non audita est ob-

nem largitur juvenibus petulantibus antecedentium [7] puerorum, puellarumque violandarum, quia non patet refugium. Ennius: Salmaci da spolia [q] sine sanguine et sudore.[8]

Saltum [r] Gallus Ælius libro secundo significationum, quæ

7 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *accedentium*.—8 Vide Notas.

NOTÆ

scœnæ Salmacis undæ?' Vide tamen, si lubet, Ovid. Metam. IV. vers. 285. Strabonem lib. XIV. et Vitruvium lib. II. cap. 8. *Dac.*

[q] *Salmaci da spolia*] Videtur Festus vel Verrius, &c. [Vide not. Scal. sup.] Hæc Scalig. Sed pace tanti viri dixerim, divisim potius *Salmaci, da spolia, &c.* legendum est, quod et doctissimum Vossium video voluisse: immo, quod nemo monuit, et sic Ciceronem legisse ex loci ipsius lectione certum est. En tibi locum ipsum, nam pretium est moræ, ex lib. I. de Off. 'Intelligendum est autem, cum proposita sint genera quatuor, e quibus honestas officiumque manaret, splendidissimum videri, quod animo magno elatoque, humanasque res despiciente factum sit. Itaque in probris maxime in promtu est, si quid tale dici potest: Vos etenim juvenes, animum geritis muliebrem Illa virago viri. Et si quid ejusmodi: Salmaci, da spolia, sine sudore et sanguine.' Ubi si conjunctim *Salmacida* legit Cicero, aliter se res habebit quam voluit, neque enim in probris videri queant spolia Salmacida, hoc est, incruenta. At divisim *Salmaci, da spolia sine sudore et sanguine*, illud vero in probris maxime, cum *Salmacidis* nomine homo mollis compelletur, spoliaque sine sudore et sanguine dare jubeatur. Huc accedat quod Glossarium, cujus auctoritate maxime nititur Scaliger, in hac voce corruptum est. Neque enim *Salmacidum* est ἁλμυρὸν, sed *salinacidum*, ut optime animadvertit magnus Salmasius. En tibi ejus verba: 'nimirum *salinacidæ* sunt dicendæ non *salmacidæ*, ut perperam hodie passim hoc nomen scribitur. *Salinacidæ* non sunt simpliciter ἁλμυρίδες, aut ἁλυκίδες, ut Græci vocant fontes salsos, sed acidæ simul et salsæ. Acidæ nimirum salinæ, et in Glossario corrigendum *Salinacidum*. Neque tamen est ἁλμυρὸν, sed ὀξάλμυρον,' &c. Deinde et pravo judicio utuntur viri docti qui in versu Ennii conjunctim legunt *Salmacida spolia*, cum de viro molli et Salmacide loquatur qui daret spolia de se hostibus sine sanguine et sudore. *Idem.*

[r] *Saltum*] Lege, *non peremit nomen saltuis.* ἀρχαϊκῶς. Sunt enim verba Ælii Galli. *Jos. Scal.*

Saltum] 'Quos agros non colebant propter sylvas, aut id genus ubi pecus possit pasci, et possidebant, ab usu suo saltus nominarunt. Hæc etiam Græci τὰ ἄλσεα καὶ νομὰς, nostri nemora.' Varr. lib. IV. de L. L. *Saltus*, locus pascuus et sylvosus καὶ ἀνήροτος. Tamen si qua particula in eo aretur, non ideo saltus, ut nec fundus, qui ager cultus est, fundi nomen amittit, si in quadam sui parte sylvas habeat. *Dac.*

ad jus pertinent, ita definit: Saltus est, ubi sylvæ et pastiones sunt, quarum causa casæ quoque. Si qua particula in eo saltu pastorum, aut custodum causa aratur, ea res non peremit nomen saltui, non magis, quam fundi, qui est in agro culto, et ejus causa habet ædificium, si qua particula in eo habet sylvam.

Salva res [s] *est dum saltat* [9] senex, quare parasiti Apollinis in scena dictitent, causam Verrius in libro quinto, quorum prima est P litera, reddidit: quod C. Sulpicio, C. Fulvio [10] Consulibus,[t] M. Calpurnio Pisone[u] Prætore Ur-

9 Ed. Scal. *dum cantat.* Vid. inf.—10 Ant. Aug. probante Dac. emendat *P. Sulpicio CN. Fulvio.*

NOTÆ

[s] *Salva res*] *Salva res est, cum saltat senex,* scribendum est, ex Servio III. et VIII. Æn. De initio ludorum Apollinarium Ap. Claudio, Q. Fulvio Flacco S. Cos. Liv. lib. XXV. et Macrob. lib. I. Saturn. cum Capitone et Verrio consentiunt. Quod vero dicitur factum *C. Sulpicio,* et *C. Fulvio Cos.* cum hi consules nusquam reperiantur, emendandum est, ut existimo, *P. Sulpicio, CN. Fulvio,* qui Consules proximi fuerunt post supra scriptos; et iisdem Consulibus Calpurnius Piso prætor Urbanus fuit, quem Livius Caium prænomine, Verrius Marcum appellat. *Ant. Aug.*

Salva res] Piaculum enim erat non solum si incepti ludi alicujus rei interventu interpellarentur: sed etiam si subito ludius constitisset. Arnobius: 'Commissum statim omnes in religiones clamatis sacras, si ludius constitit, si tibicen repente conticuit.' De Parasitis Apollinis diximus in Ausonianis lectionibus. Verum est autem, quod hic dicitur, in mimis fere secundarum partium parasitos esse. Seneca de ira libro III. 'Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat: cum quo, ut aiunt, cænabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens, sed difficile erat illi in crapulam conjecto rixam ejus, cum quo edebat, effugere. Optimum judicavit quicquid dixisset sequi, et secundas agere. Non tulit Cælius assentientem, sed exclamavit: Dic aliquid contra, ut duo simus.' Hic *secundas agere,* plane est, assentari, supparasitari, atque, quod ille profitetur, *Aiunt? aio. negant? nego.* Neque aliud intellexit Horatius: 'aut mimum partes tractare secundas.' Clamosi enim inducuntur Parasiti. Glossarium: 'Secundarius, Subdiga, ὑποκριτής.' *Jos. Scal.*

Salva res est] Paulo aliter Serv. III. Æn. 'Cum,' inquit, 'iracundia matris Deum Romani laborarent, et eam nec sacrificiis, nec ludis placare possent, quidam senex statutis ludis Circensibus saltavit, quæ sola fuit causa placationis: unde et natum proverbium est, Omnia secunda; saltat senex. Quamvis hæc alio ex ordine et alia ex causa narretur historia.' Unde patet Servium non ignorasse quod hic narrat Festus. *Dac.*

[t] *Quod C. Sulpicio, C. Fulvio Cons.*] Cum hi consules nusquam reperiantur

bis[11] faciente ludos, subito ad arma exierint, nuntiato adventu hostium, victoresque in theatrum redierint, soliciti, ne intermissi religionem adferrent, instaurandique[12] essent, inventum esse ibi C. Pomponium[13] libertinum mimum magno natu, qui ad tibicinem saltaret. Itaque gaudio non interruptæ religionis editam vocem nunc quoque celebrari. At in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba, quibus eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio Consulibus[x] factos dicit ex libris Sibyllinis, et vaticinio Marcii vatis institutos, nec nominatur ullus Pomponius, ridiculeque de appellatione parasitorum Apollinis hic causam reddit, cum in eo præteriisset. Ait enim ita appellari, quod C. Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui fere omnibus mimis parasitus inducatur. Quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retuli.

Salutaris[y] porta appellata est ab æde Salutis, [PAUL. quæ ei proxima fuit.

11 Vet. lib. *PR. URB.*—12 Ed. Scal. *instaurati qui.*—13 Ead. ed. *C. Pompinium.*

NOTÆ

unice probo Doctiss. Anton. Augustini emendationem *P. Sulpicio, CN. Fulvio*, qui consules fuerunt post Ap. Claud. et Q. Fulvium Flaccum, qui infra referuntur. *Idem.*

[w] *M. Calpurnio Pisone*] Hunc *Caium*, non *Marcum*, vocat Liv. *Idem.*

[x] *Eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio C.*] His Coss. ludi Apollinares primum facti sunt. Liv. XXVII. sect. 23. 'Ludi Apollinares Q. Fulvio, Appio Claudio Coss. a P. Cornelio Sylla prætore urbis primum facti sunt.' De Ludis Apollinaribus in *Apollinares* dictum est. *Idem.*

[y] *Salutaris*] Quo primum anno, et a quibus ludi scenici primi, Megalesia appellati, facti fuerint, incertum est. Livius duplicem opinionem tradit. Nam lib. XXXIV. 'P. Scipione Africano 2. Ti. Sempronio Longo Cos. anno urbis 558. Megalesia ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt. Horum Ædilium ludos Romanos primum Senatus a populo secretus spectavit.' Hoc idem Val. Max. scribit lib. II. cap. 1. Locus senatorum fuit in Orchestra, ut alio loco scripsimus; et hujus rei vestigium extat hoc loco apud Festum, licet in nominibus Ædilium a Livio et Valerio dissentiat. Altera opinio fuit Valerii Antiatis, qui triennio post scribit P. Scipione Nasica, Manio Acilio Glabrione Cos. cum ædes Matris Magnæ Idææ a M. Bruto dedicata est, ludos scenicos primos, Megalesia appellatos, factos

Salutaris porta app*ellata est ab æde s*alutis *quod* ei [FEST. *proxima fuit: alii ob sa*lutationes.[a] . . . . V*ocantur Megalesia*[a] *qui*[14] *n*unc ludi scenicos *olim dicebant quos* primum fecisse C. . . . . . . lium M. Pompilium, M. F.[b] . . . . *Curules Æ*diles memoriæ *prodiderunt* historici. Solebant *his prodire mimi* in orchestra dum *intus actus fa*bulæ componeren*tur cum versibus ob*scœnis.

14 Ead. ed. *quin.*

NOTÆ

fuisse, ut Livius lib. XXXVI. refert. Vidend. Ascon. pro Cornelio. *Ant. Aug.*

Salutaris] Infra: *Salutaris Porta appellata ab æde Salutis, quod ei proxima sit, aut ob salutationes vo.....* Quænam sunt eæ salutationes? nempe quod ad eam Prætor salutaretur is, qui in provinciam Proprætore, aut Proconsule exiret. Vide supra in 'Prætor.' Quæramus igitur, quomodo illud *vo.....* expleri possit: fortasse, *ob salutationes vocantium Prætorem.* Quæ sequuntur, alio pertinent, et linea prior deest. Ita autem succenturianda sunt: *Scenici antiquitus appellabantur, qui Megalenses nunc ludi. Scenicos vero ludos primum fecisse C. Atilium, M. Popillium Æediles memoriæ prodiderunt historici. Solebant autem prodire in orchestra, dum intus actus fabulæ componerentur cum versibus obscœnis.* Vide Livium lib. VII. non longe post initium. *Jos. Scal.*

Salutaris porta] Inde et Salutaris collis, qui in colle Quirinali, Varr. IV. de L. L. 'Collis Salutaris quarticeps adversum est Apollinis ædem et Salutis.' *Dac.*

[a] *Ob salutationes*] A salutatione vocata porta Salutaris, nempe quod ad eam portam prætor salutaretur is qui in provinciam pro prætore aut pro consule exiret. Vide 'Prætor.' *Idem.*

[a] *Vocantur Megalesia*] Lege, *vocantur Megalesia nunc quos ludos scenicos olim, &c.* Verum est Megalenses ludos scenicos fuisse. Liv. lib. XXXVI. sect. 36. 'Ludique,' inquit, 'ob dedicationem ejus' (de æde Idææ matris loquitur) 'facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos.' Inde Ovid. de iisdem, 'scena sonat, ludique vocant:' lib. IV. Fast. Verum etiam multo ante ludos Megalenses Romæ fuisse scenicos hic aperte Festus et Livius lib. VII. sect. 2. 'Ludi quoque scenici,' inquit, 'nova res bellicoso populo, nam Circi modo spectaculum fuerat, inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur:' locum integrum adi, ut eorum principium videas et incrementum. Ludi scenici Romæ primum acti anno ab Urbe C. 392. At ludi scenici Megalenses, an. U. C. 549. *Idem.*

[b] *C.....lium, M. Popilium, M. F.*] Supple *C. Atilium, &c.* Æediles curules curatores erant ludorum solennium: ut ex Cicerone et aliis notum est. Sed mihi Popilii, quem hic Ædilem nominat Fest. nomen suspectum

Sambuca [15] [c] organi genus, a quo sambucistriæ [PAUL. dicuntur: machina quoque, qua urbs expugnatur, similiter vocatur. Nam, ut in organo chordæ, sic in machina intenduntur funes.

Sam*buca organi dicitur* genus. a quo Samby*cistriæ* [FEST. *quoque* dicuntur: per similitu*dinem etiam* eam machinam appella*runt qua urbes expugnant*: nam ut in *Organo chordæ, sic in* machina funes *intenduntur*.

Samnites [d] ab hastis appellati sunt, quas Græci [PAUL. σαύνια [16] appellant, has enim ferre assueti erant, sive a colle Samnio, [17] ubi ex Sabinis adventantes consederunt.

15 Vet. lib. *Sambina*.—16 Ed. Scal. σαίνια.—17 Ead. ed. *Samo*.

NOTÆ

est; cum nullibi eum cum C. Atilio conjunctum legas. Rescribendum igitur puto, *C. Atilium, L. Scribonium Libonem*: nam et hos primos Megalesia ludos scenicos fecisse an. U. C. 560. tradit Liv. lib. XXXIV. sect. 54. 'Megalesia,' inquit, 'ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt.' Quanquam et ibi etiam sui oblitum fuisse Livium puto: jam enim undecim annis ante Ædilitatem Atilii et Scribonii Libonis Megalesia Romæ acta fuerant, cum scilicet Idæa mater in Palatium fuit perlata, Ædilibus Curulibus, ni bene fallor, Cn. et L. Corneliis Lentulis. Vide illum lib. XXIX. sect. 11. 13. et 14. *Idem.*

[c] *Sambuca*] A Syriaco *Sabbeca* organi Musici genus proxime ad ἅρπης similitudinem; unde 'Sambucinæ' Plauto dicuntur mulieres quæ eo canunt, 'Sambucistriæ' Livio. Ab ejus similitudine turris obsidionalis infera regione occultans muralem arietem, mediis tabulatis sagittarios, ad depellenda muralia præsidia: supero tabulato pontem inferne affixum, superne funibus aut catenis pensilem in murum demittens, quo trajiciant armati ad occupanda mœnia, Sambuca dicta est, quod crebri funes pensilis pontis Sambucæ chordas referant. Vide Polybium lib. VIII. *Idem.*

[d] *Samnites*] Infra: *Populis Samnitibus nomen impositum ait Verrius propter genus hastarum, quæ Saunia appellant Græci. Alii aiunt Sabini vere sacro voto hoc genus hominum extra fines ejectum, Comio Castromo duce, occupasse collem, cui nomen est Samnio: a quo colle Samnites dictos.* Hujus rei testis locuples inter alios Strabo. Sisenna etiam ejus historiæ meminerat libro quarto Historiarum: 'Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.' Nam de vere sacro sæpe Livius, et alii. *Jos. Scal.*

Samnites ab hastis quas Græci σαύνια] Inde *Saunitæ* Græcis dicti sunt Σαυνῖται, Latini *υ* mutato in *m Samnitas* dixerunt; alii a colle Samnio, quem a Sabinis ejecti Comio Castronio Duce occuparunt, dictos fuisse. Hanc historiam narrat Strabo lib. V. qui ta-

Samnitibus[e] nomen *factum ab hastis*, propter genus [FEST. *hastæ, quod σαυνία* appellant *Græci: alii aiunt* Sabinis vere *sacro voto*[f] *hoc genus* hominum *extra fines ejectum* Comio Castronio *duce occupasse* collem, cui nomen *Samnio, a quo Samnites.*

Sanates dicti sunt qui supra infraque Romam habitaverunt, quod nomen his fuit, quia, cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in duodecim cautum est, ut idem juris esset Sanatibus, quod fortibus,[18] id est, bonis, et qui nunquam defecerant a populo Romano. [PAUL.

Sanates[g] *quasi sanat*i appella*ti, id est, sanatæ mentis.* [FEST.

18 Vet. cod. *forctibus.*

NOTÆ

men aliquatenus a Festo diversus abit. Et a Sabinis Samnites ortos indicat Varr. lib. VI. de L. L. 'Item ostendit quod oppidum vocatur Cassinum. Hoc enim a Sabinis orti Samnites tenuerunt, et nunc nostri.' *Dac.*

[e] *Samnitibus*] Quod ait ab hastis sauniis Samnites dictos, probatur Plinio l. III. c. 12. Saunia autem illa erant proprie *veruta*, quæ arma Samnitium fuisse Virgilius innuit, dum 'veru Sabellum' vocat, l. VII. Æneid. *Idem.*

[f] *Sabinis vere sacro voto*] De vere sacro a Sabinis voto Zizenna apud Nonium: 'Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.' Et Strabo extremo lib. V. Ceterum, inquit, de Sabinis hoc narratur. Sabini diuturno bello cum Umbris conflictati voverunt, ut Græcorum quidam, se ejus anni fœtus Deo sacraturos. Cum igitur hostes vicissent, ut votum solverent, ejus anni proventa partim immolarunt, partim Deo consecrarunt. At insecuta sterilitate, quidam retulit, prolem quoque fuisse dicandam. Cui obtemperantes Sabini eodem anno genitos suos Marti consecrarunt, &c. Porro ver sacrum, ἔτος ἱερὸν Græcis dicitur non ἔαρ, quod certe notatum oportuit. *Idem.*

[g] *Sanates*] Festus retulerat doctorum virorum opiniones de Sanatibus, quod verbum in 12. tabulis fuisse, refert etiam Gell. lib. XVI. cap. 10. *Ant. Aug.*

Sanates] Quæcumque in Epitoma habentur, ea desiderantur in reliquiis Festi. Itaque supplendum ex Epitoma initium illarum reliquiarum. Quæ sequuntur, in hanc sententiam concipienda sunt: Sulpicius autem Sanates, et Opillius aiunt dici inferioris loci gentes: ut Tiburtes, et alios, qui cum populo Tiburtino habitarent in agro Tiburti, id est, omnes peregrinos, inferiorisque loci. Itaque scriptum esse in 12. 'Nexo solutoque, forcti sanatique idem jus esto,' id est, bono Romano, idem et peregrino, qui et inferiore loco est. Sunt qui intelligunt colonias, quæ sunt deductæ in priscos Latinos a Tarquinio Prisco,

Sulpicius *autem Rufus sanates*, et Opillius *Aurelius existimant* dici inferior*is loci gentes*, ut Tiburtes *et alios, qui cum* populo Tiburte[19] *habitarunt in agro* Tiburti, id *est, peregrinos inf*eriorisque loci *gentes, itaque scriptum est* in XII. nex*o, solutoque* forti sanati*que, idem jus esto*, id est, honor, *quod et peregrino*, qui et in*feriorum coloniarum*, quæ sunt *deductæ in Pris*cos Latinos, *quas Priscus rex in*egerit secundum *mare supra et in*fra Romam in *civitates Latinorum*, eosque sanatis, *propterea quod* præter opinio*nem eos paravi*sset sanavissetq. *et cum eis pa*cisci potuisset, no*minavit, ut ait* Cincius lib. II. d*e officio jurisconsulti*, ne Valerius *quidem Messala* in XII. explicati*one id omisit, qui ta*men in eo libro, quem *de dictis in*volute[20] inscribit for*tis et Sanatis* duas gentis finitimas *esse ait, de quib. le*gem hanc inscrip*tam esse qua cautum* uti id jus mani*festo, quod* P. R. haberent: *neque alios quam for*ctos, et sana*tes eam legem si*gnificare exist*imat hoc intellectu*, multi[1] sunt *quibus quod alias pla*cuit displic*eat postea : ideoque ait* sancti forcti *significare* sanati insani.

19 Ed. Scal. *Tiburtæ.*—20 Ead. ed. *involute.*—1 Ead. ed. '*intellectio* .tumulti.'

NOTÆ

quas inegerit secundum mare infra Romam in civitates Latinorum: eosque sanatis, propterea quod præter opinionem eos pacavisset sanavissetque, et cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut auctores sunt Cincius libro II. de officio Jurisconsulti, M. Valerius Messala in ea in 12. explanatione. Idem tamen in eo libro, quem de dictis involute inscribit, forctis et sanatis ait duas gentis finitimas mari: de quibus legem hanc inscriptam esse videri, Uti duæ maritimæ gentis eodem cum P. R. haberentur jure: neque alios quam forctes et sanates legem hanc significare existimat hoc intellectu: multi sunt quibus id, quod pluribus placuit, displiceat: et aliter in 12. sanati, forcti interpretentur: hoc est, sanati, insani. Propemodum ea videtur Festi sententia esse. *Jos. Scal.*

Sanates quasi sanati] Vide 'Horctum.' Infra post legem 12. tabularum: *Nexo solutoque, forti sanatique idem jus esto, id est, honor.* Emenda: *id est, bono.* Quæ sunt verba Festi interpretantis verba legis: *Idem jus esto forti*, id est, bono, *quod sanati*, id est, peregrino. Et jam supra docuit *fortem* bonum significare. De coloniis quas Priscus Tarquinius in Priscos Latinos deduxit, nihil apud alios auctores legi. Prisci Latini dictæ coloniæ quæ a Latino Sylvio deductæ. Vide 'Priscæ.' *Dac.*

Sanctum[h] *ait dici Opilius Aure*lius quod *nec sacrum est, nec religiosum:* at Ælius *Stilo, quod utrumque esse* videatur, *et sacrum scilicet et religiosum;* pleriqne autem q*uodei, qui id violavit,* pœna sit mulcta*ve sancita:* sed ponitur pro *sacro*[2] *tantum. Unde* et sanctio dict*a legum: sancta item* et rogatio, quiq. con*cionem*[3] *rogavit TR. PL.*

Sandaracam[i] *ait esse genus coloris* quod Græci *sandicem appellant.* Nævius: Meru*la sandaracino ore.*[k]

Sandaraca, genus coloris. Nævius: Merula sandaracino ore. [PAUL.

Sanqualis avis,[l] quæ ossifraga dicitur.

2 Ead. ed. 'se ponetur pro *sacra tantum.*'—3 Ead. ed. *qui concionem.*

NOTÆ

[h] *Sanctum*] Sex. Pompeius docuerat, quid sanctum esset ex Ælii et aliorum sententia: plerisque visum esse, cum pœna multave sit imposita id violanti: ita muros sanctos dici, et Tribunos plebis: hinc sanctiones legum, quod in his pœnæ contra legum violatores sanciantur, ipsas quoque leges aut rogationes sanctas dici, quod eas impune transgredi non licet. Hæc, et his similia, Festus, ut arbitramur. *Ant. Aug.*

Sanctum] Sanctum, inquit, ponitur tantum pro eo quod sancitum est, unde et legum sanctiones, et sanctæ rogationes, et Tribunus plebis, qui concionem rogavit, sanctus dicitur. Sanctum proprie, quod nec sacrum est nec religiosum, ut ait Opilius. Aliquando tamen quod sacrum est, et religiosum, id optime sanctum dicitur. Vide 'religiosum.' *Dac.*

[i] *Sandaracam*] Sandaracam ait esse genus coloris, quod Græci sandycem appellarunt. Nævius: Merula Sandaracino ore. *Jos. Scal.*

Sandaracam] *Sandaraca* sive *sandyx* de herba et de colore sive figmento dicitur. Hesych. *Σάνδυξ δένδρον θαμνῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χροιὰν ἔχει κόκκῳ ἐμφερῆ, ὡς Σωσίβιος, ἢ φάρμακον ἰατρικόν.* 'Sandyx, frutex, cujus flos similis cocco, vel pigmentum,' &c. Hic enim *φάρμακον* nihil aliud est quam pigmentum, *χρῶμα*, color. Unde optime Festus *genus coloris:* nam de pigmento tantum loquitur. De sandyce herba vetustissimum Glossarium, 'sandyx herba tincturæ apta, quam vulgus Varantiam vocat.' Eamque hodie vulgo infectores *Garantiam* vocant. Eam intelligit Vopiscus in Divo Aureliano: 'Dicitur enim sandyx Indica talem purpuram facere, si curetur.' Ubi vide Salmasium, et in exercitationibus Plin. *Dac.*

[k] *Merula Sandaracino ore*] Merula rostrum habet luteum, quod poëta *sandaracinum* dicit, quia sandaraca, etsi facie rubra est, colore tamen luteo tingit. *Idem.*

[l] *Sanqualis avis*] Ex iis, quæ Paulus hic, et in 'Sanquali porta' dicit, crederem Sanqualem avem fuisse in tutela Sangi, seu Sancti, ut picus Martis, aquila Jovis, corvus Apollinis, pavo Junonis, noctua Minervæ. De hac Plin. lib. x. cap. 7. 'Sanqualem

Sanqualis avis *appellatur quæ in commentariis* augu- [FEST. *ralibus ossifraga* dicitur, quia in *Sangi Dei* tutela est.

Sanqualis porta [m] *appellata est ab avi sanquali,* ideoque eodem est nomine, *quo avis ipsa appellatur.*

Sanqualis porta appellatur proxima ædibus Anci.[4] [PAUL.

Saperda, genus pessimi piscis.

Saperda genus pessimi *piscis,*[n] *sapientem tiam* signi- [FEST. ficat, *cum ait Varro,*[o] *Belli festivi* saperdæ, c*um simus omnes.*

Sarcito in duodecim [p] Servius Sulpicius ait significare damnum solvito præstato.

4 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *ædi Sangi.*

NOTÆ

avem atque immussulum augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sangualem ossifragæ. Massurius sangualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mucium augurem visos non esse Romæ confirmavere: ego, quod verisimilius est, in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.' Vide 'Alites.' *Ant. Aug.*

Sanqualis] Sanqualis avis a quibusdam Ossifraga appellatur. Eadem in commentariis auguralibus Sanga dicitur: quia in Dei Sangi tutela est. *Jos. Scal.*

Sanqualis] Vide 'immusculus.' *Dac.*

[m] *Sanqualis porta*] Potius ab æde Sanci sive Sangi dicta *sanqualis,* quomodo ab ejusdem Dei tutela ossifraga avis eodem nomine dicta est. De Sango vide in 'propterviam.' *Idem.*

[n] *Saperda genus piscis*] Hesych. *Σαπέρδης ὄνομα ἰχθύος, οἱ δὲ ταρίχου εἶδος, ἄλλοι ὑπὸ Ποντικῶν τὸν Κορακῖνον ἰχθύν.* i. 'Saperda nomen piscis. Alii tarichi genus; alii coracinum piscem apud Ponticos.' Ponticum obsonium et vile vocat Archestratus apud Athenæum, quem vide. Inde Persius 'saperdam advehe ponto.' Alii aquas dicunt salsas. Alii frustum tantum cujusque piscis salsi. *Idem.*

[o] *Varro*] Varronis locus mutilus. Pleniorem et leviter immutatum sic Nonius: 'Saperdæ,' inquit, 'quasi sapientes et elegantes. Varro, Modio: omnes videmur nobis esse belli, festivi, saperdæ, cum simus *σαπροί.*' Saperda tamen non pro sapiente, ut Festus Noniusque interpretantur, sed pro faceto et salso, ut optime monuit doctiss. Meursius. Itaque sensus verborum ejus: Omnes nobis videmur esse belli, festivi, salsi; cum tamen simus saproi, (captavit manifesto alliterationem,) id est, insulsi, nec in toto corpore habeamus vel micam salis. Nam *sapra* sunt quæ salis defectu putruerunt. *Idem.*

[p] *Sarcito in duodecim*] Verba 12. 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito. Item .... rupitias .... sarcito.' Ubi *sar-*

Sarcito, damnum solvito. [PAUL.

Sardanapalus[q] rex Assyriorum fuit unicæ luxuriæ, inter mulieres epulasque versatus semper, atque omni tempore.

Sardare,[r] intelligere. Nævius: Quod bruti nec satis sardare queunt.

Sardare[s] intelligere *significat Nævius* belli Pu*nici* [FEST. *libro, quo*d bruti nec satis *sardare queunt* . . . .

. . . .

Sardi venales[t] *alius*[5] *alio nequi*or: ex hoc natum *proverbium*

. . . .

5 Ead. ed. 'Sardi vernales . . . . *Sardi vernales alius alio,' &c.*

NOTÆ

cire est detrimentum præstare, compensare, a vestibus ducta metaphora, quæ proprie *sarciri* dicuntur, cum laceræ reficiuntur. Inde 'sarte' in auguralibus est pro 'integre.' Et 'sarta tecta' in locationibus solennia, hoc est, integra. Vide 'sarte.' *Idem.*

[q] *Sardanapalus*] Justin. lib. I. cap. 3. 'Postremus apud eos,' (Assyrios,) 'regnavit Sardanapalus, vir muliere corruptior: ad hunc videndum, quod nemini ante eum permissum fuerat, præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbaces, cum admitti magna ambitione ægre obtinuisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem, et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partientem.' Proverbio locum dedit. Vide Erasmi adagia: 'Sardanapalus.' *Idem.*

[r] *Sardare*] Sardare pro intelligere; et Sardi intelligentes, callidi. A Sardis populis forte, qui versipelles audiebant. *Idem.*

[s] . . . . *intelligere* . . .] Schedæ, 'Sardare intelligere significat. Nævius belli Punici libro . . . . quod bruti nec satis sardare queunt.' Deest tantum numerus libri, &c. *Idem.*

[t] *Sardi venales*] Vidend. Plutar. in problem. Utitur hoc proverbio Cicero in epist. ad Fabium Gallum: 'Habes Sardos venales, alium alio nequiorem:' quibus verbis interpretatio Capitonis Ciceronis auctoritate confirmatur. Sed quod dicitur Gracchum Faltonis collegam fuisse, eumque de Sardis triumphasse, falsum est. Hi enim Consules fuerunt anno 515. Is vero, qui triumphavit, collegas habuit, in primo consulatu C. Claudium Pulchrum, in secundo M. Juventium Thalnam, annis 576. et 590. e fastis Capitolinis. Plinius, sive quis alius qui scripsit libellum de viris illustrib. Capitonis interpretationem sequi videtur in proverbio explicando. Licet, nescio quos auctores secutus, dicat Gracchum Prætorem Galliam obtinuisse, primo Consulatu Hispaniam, altero Sardiniam. *Ant. Aug.*

Sardi venales] *Sardi venales, hoc est, alius alio nequior: ex hoc natum proverbium videtur, quod ludis Capitolinis, qui fiunt a vicanis prætextatis, auctio Veientium fieri solet: in qua novissimus is, qui omnium deterrimus, producitur a*

videtur, quod ludis *Capitolinis, qui* fiunt a vicinis[6] *prætextatis*[u] *au*ctio Veientium[7] *fieri solet*, in qua novissimus *quisque deter*rimus producitur *a præcone* senex cum toga prætexta,[8] bullaque aurea, quo cultu Reges soliti sunt esse Etruscorum,[9] quia[10] Sardi appellantur, quia Etrusca gens orta est Sardibus ex Lydia. Tyrrhenus enim[x] inde profectus cum magna manu eorum occupavit eam partem Italiæ, quæ nunc vocatur Etruria. At Sinnius Capito[y] ait Ti. Gracchum Consulem collegam P. Valerii Faltonis[z] Sardiniam Corsicamque subegisse, nec prædæ quicquam aliud quam mancipia captum, quorum vilissima multitudo fuerit.

Sargus[a] piscis genus: qui in Ægyptio mari fere nascitur.

6 Scal. et Dac. legendum monent *vicanis*.—7 Ead. ed. *velentium*.—8 Ed. Scal. *paretexta*.—9 Ead. ed. *E . . . corum*.—10 Legit Dac. *qui*.

NOTÆ

præcone in medium senex cum toga prætexta, &c. Capitolinis ludis supplevimus ex Plutarcho, de quibus præter alios Livius libro v. De prætextatis vicanis vide supra in 'Prætexta.' Nam et hic ex eo loco cognosces *vicanis*, non *vicinis*, legendum esse: et ibi ex hoc vicanos esse vici magistros. Potes etiam legere: *qui fiunt a vicanis, et magistris collegii*. Jos. Scal.

Sardi venales] Ita fere ad verbum Plutarchus in Quæstionibus Romanis, quæst. 55. *Dac.*

[u] *A vicinis prætextatis*] Lege, *a vicanis:* hoc est, vicorum magistris, qui, quamvis Magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut ex Cicer. et Livio notum est. *Idem.*

[x] *Tyrrhenus enim*] Vide 'Tyrrhenos.' *Idem.*

[y] *At Sinnius Capito*] Hæc Capitonis interpretatio ejus auctoritate, qui libellum de viris illustribus edidit, confirmatur. 'Tiberius,' inquit, 'Sempronius Gracchus,...prætor Galliam domuit, consul Hispaniam, altero consulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, Sardi venales.' Hoc proverbio usus est Cicero Epist. 24. lib. VII. 'Habes Sardos venales, alium alio nequiorem.' Quare minime Meursio assentior, qui legebat *Sardi vernales*, i. homines nequissimi qui vernas et servos vincerent; Sardi enim vetustissima lingua Latina versipelles et callidi, a *sardare*, intelligere, callere. Absque dubio vera est Capitonis sententia. *Idem.*

[z] *Collegam P. Valerii Faltonis*] Falsum est Gracchum Faltonis collegam fuisse. Gracchus enim et Falto Consules fuerunt anno DXV. At Gracchus, is qui triumphavit, collegas habuit in primo consulatu C. Claudium pulchrum, in secundo M. Juventium Thalnam annis DLXXVI. et DXC. *Id.*

[a] *Sargus*] 'Præclarus helops' in versu Lucil. est splendidus, lucentu-

Lucilius: Quem præclarus helops, quem Ægypto sargus movebit.

Sargus piscis genus in mari Ægyptio. [PAUL.

Sarissa,[b] hasta Macedonica.

Sarissa est hastæ Macedonicæ genus. [FEST.

Sarpta vineta [11] putata, id est, pura facta: unde et [PAUL. virgulæ abscissæ sarmenta: sarpere enim antiqui pro purgare dicebant.

Sarpta vinea[c] *putata, id* est, pura *facta. Virgulæ* [FEST. *enim re*lictæ impe*dimento vitibus sol*ent esse, quæ *ideo abscinduntur:* inde etiam *sarmenta scripto*res dici pu*tant; sarpere enim a*ntiqui pro pur*gare dicebant.*

Sarpuntur vineæ,[d] id est, putantur, ut in duodecim: Quandoque sarpta, donec dempta erunt.

Sarra, Tyros [12] insula. [PAUL.

Sarra[e] *dicebant q*uæ nunc Epiros *dicitur* . . [FEST.

. . . .

11 Vet. lib. *Sarpa vinea.*—12 Vet. cod. *Epiros* vel *Pyles.* Vide Notas.

NOTÆ

lus: eadem mente apud Cicer. 'Præclara bestia.' Ibid. 'Ægypto sargus' idem quod apud Plaut. 'hospes Zacyntho:' apud Terent. 'anus Corintho:' apud alios 'vinum Lesbo,' 'vinum Chio:' ad imitationem Græcorum, *οἶνος Λεσβόθεν, οἶνος Χιόθεν*, &c. *Idem.*

[b] *Sarissa*] *Σάρισσα, δόρυ μακρὸν, εἶδος ἀκοντίου* 'Ελληνικοῦ, *σπάθη βαρβαρικὴ, Μακεδόνες.* Hesych. 'Sarissa hasta longa, genus jaculi Græcanici, gladius barbaricus, Macedones.' Vocem Macedonicam esse testatur etiam Curt. lib. IX. 'Macedo justa arma sumserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus dimicaturus.' *Id.*

[c] *Sarpta vinea*] *Sarpere* est putare, unde *sarpta vinea*, et *sarmenta* surculi amputati. Et *sarpiculæ* falces quibus vites putabantur et arbores. *Sarpas* hodie vocamus: cujus diminutivum *sarpiculæ*, ut 'paviculæ' a 'paviendo.' Postea, ut solenne fuit Latinis *a* mutare in *e* et *i*, *serpiculæ* et *sirpiculæ* dictæ sunt pro *sarpiculis*. Non igitur sunt a *sirpando*. Idem.

[d] *Sarpuntur vineæ*] Verba legis 12. 'Tignum junctum ædibus vineæque concapis ne solvito.' *Quandoque sarpta donec demta erunt.* Malim: *donec demta escit*, *vinea* scilicet. Et ita al. *Escit, erit.* Alibi, Sensus est: vineæ concapes, hoc est, tignum quod caput suum cum capite vineæ commissum habet, non solvitur ubi primum sarpta est vinea, donec demta erit. Ut neque tignum junctum ædibus, nisi cum dirutum casu aliquo ædificium. *Idem.*

[e] *Sarra*] Virg. lib. II. Georg. 'Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat os-

Sarte ponebant pro integre: ob quam causam opera publica, quæ locantur, ut integra præstentur, sarta tecta vocantur:[13] etenim sarcire est integrum facere. [PAUL.

Sarte[f] in auguralibus *pro integro* ponitur, *sane sarteque*[g] audire *videreque, ob quam causam* opera *publica quæ locantur ut* integra præst*entur, sarta tecta* vocantur, et*enim sarcire est integrum* facere. [FEST.

Sas[h] Verrius putat significare eas, teste Ennio, qui dicat

13 Vet. lib. *locantur*.

NOTÆ

tro.' Servius Tyriam purpuram interpretatur, quod Tyros Sarra dicta sit, a pisce Sar appellato. Sic Sarranæ tibiæ dictæ, vel Tyriæ, vel Africanæ. Probus Ennium ait dixisse Pœnos Sarra oriundos, id est, Tyro. *Ant. Aug.*

Sarra] *Sarra prius insula, quæ nunc Epiros est.* Ita plane scripsit Festus. Significat, prius insula cum esset, postea cum ab Alexandro obsideretur, ἠπειροῦσθαι. Nota ac celebris historia. Nomen hoc incognitum fuit Græcis: nam, ut Syri ipsi, vocabant Tyron: at Phœnices antiquitus *Sor* dicebant. Eorum coloni Carthaginienses, eadem lingua utentes, *Sar* vocarunt. Ab illis didicerunt Romani. Unde Ennius Pœnos Sarra oriundos dixit, hoc est, Tyro. Obsolescente Hebraismo, quod fuerat idioma Phœnicum, Syri, pro Sor, Tur dixerunt: primum quia Sade et Sin literas mutant in Tau: deinde, quia ipsi non utuntur O, sed pro ea, U, solent usurpare. Qui utrique linguæ operam dederunt, sciunt me verum loqui. *Jos. Scal.*

[f] *Sarte*] Charis. lib. II. Porphyrio ex Verrio, et Festo, In auguralibus, inquit, libris ita est: 'sane, sarteque.' *Ant. Aug.*

Sarte] Sarta tecta Græcis oratoribus, et aliis dictum ἐπισκευαί. at Glossis: ὑπορραφαί. quia et *sarcire* est ῥάπτειν. In locatione operum publicorum, quæ fiebat lege Censoria, certum est additum fuisse: PORTICUM. SARTAM. TECTAM. PRODUIT. *Jos. Scal.*

[g] *Sane sarteque*] Verba ex auguralibus desumta. *Dac.*

[h] *Sas*] Ennii versus lib. VII. mendosi sunt, quamvis a Paulo non male referantur. *Ant. Aug.*

Sas] Græce σάς, ut 'sos,' 'suos,' a Dorico σὸς, σοὺς. Vide 'sos.' Sic 'so' pro 'suo,' 'sa' pro 'sua,' 'sis' pro 'suis,' &c. *Dac.*

Sas] Versus Ennii elegantissimos, rejectis illis spuriis glossematis, quæ in medium illorum temere irrepserant, ita legendos curabis: *Nec quisquam sophiam, sapientia quæ perhibetur, In somnis vidit prius, quam sam discere cœpit.* Nam Romani ignotum verbum plebi *sophiam* solebant semper Latine reddere. Afranius in Sella: 'Usus me genuit, mater peperit memoria. Sophiam vocant me Græci: vos Sapientiam.' Ennius sine dubio extulit hos versus, cum visus est in somnis sibi adesse Homerus poëta. Neque, inquit, quisquam somniat se

in libro primo: Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sas: cum suas magis videatur significare: sicuti ejusdem libro septimo[i] fatendum est eam significari, cum ait: Nec[14] quisquam philosophia (quam doctrinam[15] Latina lingua non habet, sapientia quæ perhibetur) Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Idem cum ait sapsam pro ipsa, nec alia ponit in libro sexto decimo: Quo res sapsa loco sese ostentatque jubetque: et Pacuvius in Teucro: Nam Teucrum regi sapsa res restibiliet.

Sas, suas. Ennius: Virgines nam sibi quisque [PAUL. domi Romanus habet sas. Sam, eam. Idem Ennius: Neque quisquam philosophiam Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Sapsa, ipsa. Idem Ennius: Quo res sapsa loco sese ostentat*que* *jubetque*.

Sati*cula*[k] *oppid*um in Samnio captum est, quo *postea* [FEST.

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Neque*.—15 Vet. cod. *philosophiam quæ doctrina*.

NOTÆ

videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. *Jos. Scal.*

[i] *Sicuti ejusdem libro septimo*] Ennius sine dubio his versibus tacite obtrectatoribus suis respondet, qui propter invidiam ejus poëmata tanquam non domi nata, sed ab Homero, qui illi in somnis apparuerat, desumta, carpebant. Nemo, inquit, somniat se videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. Unde eleganter apud Attium in Bruto. 'Rex, quæ in vita usurpant homines, cogitant, coirant, vident. Quæque agunt vigilantes, agitantque, ea si quoi in somno accidunt, Minus mirum est.' *Dac.*

[k] *Sati* . . . .] Saticulam deductam esse coloniam Paterculus scribit libro priore. Livius quoque lib. XXVII. Saticulanos inter colonos fideles 18. coloniarum enumerat. De hac igitur Festi verba intelligere possumus. Saticula oppidum in Samnio captum est, quo postea coloniam deduxerunt, &c. L. Papirio Cursore, V. C. Junio Bruto II. Cos. anno post R. C. CDXL. ex fastis Capitolinis. *Ant. Aug.*

Saticula] Patercul. lib. I. cap. 14. 'Insequentibus consulibus, a Sp. Postumio, Philone Publilio Censoribus Acerranis data Civitas, et post triennium Terracinam deducta colonia. Interpositoque quadriennio, Luceria,' (melius *Luceriam*) 'ac deinde interjecto triennio, Suessa Aurunca; et Saticula Interamnaque' (melius: *Suessam Auruncam, et Saticulam, Interamnamque*) 'post biennium.' Vide et

*colo*niam deduxerunt Triumviri M. Valerius Corvus, Junius Scæva, P. Fulvius[16] Longus ex S. C. Kal. Januariis, P.[17] Papirio Cursore, C. Junio II. Cos.

Satis[l] verbum Verrio melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdas[18] opiniones suas de eo recitare,[19] quas sciens præterii, tam Hercules, quam de Scabro, quod proximum sequebatur.

Satur,[m] et vir, et caro non habent.[20]

Satura,[n] et cibi genus ex variis rebus conditum est, et lex multis aliis legibus conferta. Itaque in sanctione legum ascribitur: Neve per saturam abrogato,[o] aut derogato. T. Annius Luscus in ea, quam dixit adversus Ti. Grac-

16 Vet. cod. *Fluvius.*—17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *L.*—18 Vet. cod. *absudi qui.*—19 Idem *restare.*—20 Vide Not. infra.

NOTÆ

Liv. lib. XXVII. *Dac.*

[l] *Satis*] Inepte Festus neque Verrii opinionem recitat, neque suam explicat, de his duobus verbis, *satis* et *scabrum*. Sunt quædam doctis viris condonanda; non enim omnia possumus omnes. *Ant. Aug.*

Satis verbum] Ridicule Festus, qui dum Verrii sententiam reprehendit, neque nobis eam recitat, ipse suam etiam tacet. Satis a Græco ἅλις, λ converso in τ. *Dac.*

[m] *Satur*] Desunt quædam in fine, puto *obliqua proportione*. Dicendum enim erat Saturis, viris, caronis: non saturi, viri, carnis. Vide Charis. lib. II. *Ant. Aug.*

Satur, et vir, et caro non habent] Adde *obliqua* ex doctissimorum conjectura. Si haberent *obliqua*, dicendum esset, *Saturis, viris, caronis*. Nam *saturi* est a *saturus*, *viri* a *virus*, *carnis* a recto *carnis*, ut Veteres dicebant pro *caro*. Dac.

[n] *Satura*] Glossarium: 'Satura, νόμος πολλὰ περιέχων.' De Satura cibi genere habes apud Apicium ex Varrone. In veteri tabula ænea: EXTRA QVAM. SEI. QVID. IN. SATVRAM. FERETVR. *Jos. Scal.*

Satura] Proprie lanx variis frugum generibus referta. Diomed. 'Lanx referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur, et a copia et saturitate rei satura dicebatur.' Ab hac lance farcimen variis rebus refertum *satura* dictum est. A cibis etiam ad alia translatum: lex enim, in qua conjunctim multis de rebus una rogatione populus consulebatur, *satura* dicta est. Inde in Gloss. 'Satura: νόμος πολλὰ περιέχων.' Lex multa continens, et Carmen etiam ex variis partibus constans, 'satura,' &c. *Dac.*

[o] *Neve per saturam abrogato*] Quia in satura multa esse poterant quæ populum fallerent. At in simplici lege, si de abrogando tantum vel de derogando populus rogaretur, facile qua de re ageretur intelligere poterat. *Idem.*

chum: Imperium quod plebes per saturam dederat, id abrogatum est: et C. Lælius in ea, quam pro se dixit: Dein postero die,[p] quasi per saturam sententiis exquisitis, in deditionem accipitur.

Satura, et cibi genus dicitur ex variis rebus conditum, et lex multis aliis conferta legibus, et genus carminis, ubi de multis rebus disputatur. [PAUL.

Saturnia Italia, et mons, qui nunc est Capitolinus,[q] Saturnius appellabatur, quod in tutela Saturni esse existimatur. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata[r] ei Deo ante bellum Trojanum videtur, quia apud eam supplicant[s] apertis capitibus. Nam Italici auctore Ænea velant capita; quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit. [FEST.

Saturno dies festus celebratur[t] mense Decembri, quod eo ædis est dedicata: et is culturæ agrorum præsidere

NOTÆ

[p] *Dein postero die*] Hæc C. Lælii verba usurpavit Sallustius de Jugurtha. *Idem.*

[q] *Saturnia Italia, et mons qui nunc est Cap.*] Varr. lib. IV. de L. L. 'Hunc antea montem' (Capitolinum) 'Saturnium appellatum prodiderunt, et ab eo late Saturniam terram, ut etiam Ennius appellat. Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur.' De hoc oppido sic Virgil. VIII. Æneid. 'Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem: Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.' Porro Saturni nomen Tuscum esse mihi concedent, inquit Scaliger apud Varronem, qui sciunt Syriace, et pro certo habent olim Tuscorum linguam Aramæam fuisse: *Saturnus* enim lingua Syriaca significat latentem. Unde in agro Latino quasi interpretantes vocarunt eum *Latium*, et ejus uxorem Opem *Latiam*: et in Pontificalibus indigitamentis dicebatur: LATIA SATURNI. Gell. lib. XIII. cap. 12. et ab eo *Latium*, quod Saturnia terra. *Idem.*

[r] *Ubi ara dicata*] Forsan a comitibus Herculis. *Idem.*

[s] *Quia apud eam supplicant*] Vide 'lucem facere.' *Idem.*

[t] *Saturno dies festus celebratur*] Saturnalia mense Decembri, quod eo mense Tullus Hostilius, cum bis de Albanis triumphasset, fanum consecravit. Livius vero Saturnalia post Reges demum exactos constituit, lib. II. sect. 21. Hujus festi primo dies tantum unicus fuit, sed processu temporum crevit: nam sub Cæsare duo dies additi, postea etiam plures. *Idem.*

videtur, quod etiam[1] falx est ei insigne: versus quoque[u] antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur, quibus et a Nævio bellum Punicum scriptum est, et a multis aliis plura composita sunt: qui Deus in Saliaribus Saturnus[2 x] nominatur, videlicet a sationibus.

Saturno[y] sacrificium fit cap*ite aperto. Ejus autem sacro*

1 Vet. lib. *quo etiam*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quoniam*.—2 Id. ibid. *Satirnus*. Dac. legendum monet *Satunnus*.

NOTÆ

[u] *Versus quoque*] Ennius in Nævium poëtam, qui secundum bellum Punicum Saturnio Carmine scripserat: 'scripsere alii rem Versibu' quos olim Fauni vatesque canebant, Cum neque musarum scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat.' Quia Saturnii versus lex adeo soluta fuit, ut non metrum, sed simplicem cum rythmo cantum fuisse quidam scribant. Servius in illud Georg. 'Nec non Ausonii Troja gens missa coloni Versibus incomtis ludunt, risuque soluto.' 'Id est,' inquit, 'carminibus Saturnio metro compositis: quos ad rythmum solum vulgares componere consueverunt. Constat autem Iambico dimetro acatalecto, et tribus trochæis, ut 'Dabunt malum Metelli Nævio poëtæ.'' *Idem*.

[x] *Qui Deus in Saliaribus Saturnus*] Lege *Satunnus*. A *Satu*. Ut a 'portu,' 'Portunnus.' Nam Salii scilicet aliter indigitabant quam volgus. *Dac.*

[y] *Saturno*] Festi verba videntur pertinere ad Saturni sacrificia, quæ capite aperto fierent, ut verbo Saturnia dictum est, et Plutarch. in Problem. Macrob. lib. I. Saturn. Serv. lib. III. Æn. hoc idem scribunt, idemque Honori fieri, propterea quod caput aperire honoris causa potentioribus soleat, ut Plin. tradit lib. XXVIII. cap. 6. Addit Festus inter Metellum Pontificem Max. et Claudium contentionem fuisse, eumque fortasse multasse, quod Saturno capite operto fecisset in Sulpicii Ser. F. inauguratione: Claudiumque provocasse, sed non obtinuisse. Hæc nondum reperimus apud alios scriptores. *Ant. Aug.*

Saturno] Infra plane erat, *Saturno sacrificium fit capite aperto*. Reliqua qui meliore ingenio sunt divinabunt. Postea: *Saxum Tarpeium appellatur pars montis, qui ob sepultam Tarpeiam, quæ cum montem Sabinis prodiderat, nominatus est: vel ab eo quod, cum L. Tarpeius Romulo quasi ob raptas virgines adversaretur, ad illud saxum est de noxio pœna exacta, noluerunt funestum locum cum parte Capitolii conjungi.* Videtur iste L. Tarpeius Romulum apud populum accusasse, quod cum sine causa verisimili non posset, hoc nomine infensum populo efficere voluisse, quod Sabinas rapuerit, et eam invidiæ causam obtendisse. *Jos. Scal.*

Saturno sacrificium fit] Ait Festus: Saturno, capite aperto, sacrificium fiebat Saturnalibus, itaque cum Ser. Sulpitius Rufus Ser. Filius inauguratus esset, et ejus inaugurationi Metellus Pontifex Augurem adesse juberet, excusavit se Claudius, quod sacris familiæ suæ impeditus esset, quibus sacrificandum foret operto capite, cum

Metellus Pont. *Max. cum Claudium augurem jussisset* adesse, ut eum *tunc adhiberet Ser. Sul*pici Ser. F. inau*gurationi; ille autem excusa*ret se sacra sibi fami*liaria obstare, quibus sup*plicandum esset capite *operto; Saturno autem* esse futurum, ut cum ap*erto capite res sacra* facienda esset; Pont*ifex illum mulctavit,* Claudius provocavit, *sed cum reconciliatus Pon*tifici esset Claudius, f*amiliæ sacris peractis* Saturno sacra fecit re*ligione solutus.*

*S*axum Tarpeium [a] appel*latam aiunt partem mon*tis, qui ob

NOTÆ

Saturno aperto res sacra facienda esset, eaque de causa mulctatum a Pontifice Claudium provocasse, deinde reconciliatum esse, et peractis familiæ suæ sacris religione solutum Saturno sacra fecisse de more sacrificandi Saturno aperto capite. Vide 'Saturnia,' et 'lucem facere.' Serv. III. Æneid. 'Sane sciendum,' inquit, 'sacrificantes Diis omnibus caput velare consuetos ob hoc, ne se inter religionem vagis aliquid offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio videretur, quia Saturno capite velato ibi cernitur.' Metelli Pontificis Maximi meminit Macrob. lib. III. cap. 13. C. vero Claudii Auguris Livius lib. XLV. 'Augur C. Claudius mortuus; creatus T. Quintius.' Quod autem inaugurationi ejus, qui augur creatus esset, alius augur adesse solitus sit, et Festi verba, et verba Metelli hujus confirmant quæ sunt in indice 4. apud Macrob. quibus inaugurationem Lentuli Flaminis Martialis ita describit: 'A. D. 9. Kal. Sept. quo die Lentulus Flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, Q. Catulus, M. Æmilius Lepidus, D. Silanus, C. Cæsar, rex Sacrorum, Pub. Scævola, Sext. Pub. Cornelius, Pub. Volumnius, Pub. Albinovanus, et L. Julius Cæsar augur, qui eum inauguravit.' De hujusmodi inauguratione ita Liv. lib. XXVII. 'L. Aquilius Augur creatus inauguratusque.' Et lib. XXX. 'Fabius Maximus Augur annos 42. &c. In ejus locum inauguratus Q. Fabius filius.' Sueton. in Caio cap. 12. 'Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est.' De Claudiæ familiæ sacris vide supra 'propudianus porcus.' *Dac.*

[a] *Saxum Tarpeium*] Priorem Festi sententiam Varro lib. IV. 'Hic mons,' inquit, 'ante Tarpeius dictus a virgine Vestali Tarpeia: quæ ibi ab Sabinis necata armis, et sepulta. Ejus nominis monumentum relictum, quod etiam nunc ejus rupes Tarpeium appellatur Saxum.' Alii a duce Tarpeio dictum putant. Propert. Eleg. 4. lib. IV. 'A duce Tarpeio mons est cognomen adeptus.' *Idem.*

Saxum Tarpeium] Saxum Tarpeium, de quo Dionys. et Livius scripserunt, a Tarpeia L. Tarpei filia, quam multi ferunt Sabinis Capitolii arcem prodidisse: quod Dionysio non probatur. De saxo autem dejiciebantur insigni aliquo crimine damnati: eaque de causa, ut locus funestus, cum reliqua parte Capitolii non erat conjunctus. Vide 'Tarpeiæ.' *Ant. Aug.*

sepultam *Tarpeiam ibi virginem, quæ* eum montem Sabinis *prodere pacta erat, ita* nominatus est: vel *ab eo, quod quidam nomine* L. Tarpeius Romulo *regi, cum propter rap*tas virgines advers*aretur, in ea parte, qua sa*xum est, de noxio pœna *sumta, Tarpeium dictum,* noluerunt funestum locum *cum altera parte* Capitolii conjungi.

Scævam [a] volgus quidem et in bona et in mala re vocat: cum aiunt bonam, *et* malam *scævam: at scriptores* in mala pon*ere consueverunt, ut* apud Græcos *invenitur positum:* pro sinistro scæ*vum usurpavit H*ostius in belli Hi*strici libro* . . . .

. . . . sentit scæ*vum* . . . . .

. . . . obit penitus . . . . . .

Scæva res dicitur mala, quasi sinistra: σκαιὸν enim [PAUL. Græce sinistrum dicitur.

Scandaluca [3] [b] genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas velut hedera implicando necat.

Scandu*laca genus herbæ frugibus* inimicæ, quod eas [FEST. *velut edera implicando* necat.

3 Ed. Scal. *Scandulaca.* Turnebus legit *Scandulata.*

NOTÆ

[a] *Scævam*] Ait videri dictum a Græcis, qui scævum sinistrum dicunt: ad quod Hostium in quodam libro belli Histrici testem producébat. Varro: 'nequid obsit bonæ scævæ causa:' inde Scævola appellatus ab Scæva, id est, sinistra, quod quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur: a quo dicuntur comitia, aliudve, quod fit a vesinistra, scæva. Id a Græco: quod hi sinistram vocant σκαιάν. Glossarium: ἀριστερὰ χείρ. Plautus: 'Caninam scævam spero meliorem fore.' *Jos. Scal.*

Scævam volgus] *Scæva* a *scævus,* quod a σκαιὸς, sinister, et inde *scæva* vel in bonam, vel in malam partem ducitur, quod Romanis *sinistra,* Græcis vero et barbaris *dextra* fausta sint. Tullius I. de divinat. 'Haud ignoro, quæ bona sunt; sinistra nos dicere, etiam si dextra sunt, sed nostri sinistrum nominaverunt, externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.' Igitur cum *scæva* aut *sinistra* pro inauspicatis et infaustis apud Scriptores Romanos reperias, (ut apud Ovid. 'Di, procul a nobis omen removete sinistrum,') id ex imitatione Græcorum factum dicas necesse est. *Dac.*

[b] *Scandaluca*] Quod scandendo fruges necat. Vulgo *orobanche.* Idem.

Scaptensula[4] [c] locus ubi argentum effoditur in Macedonia dictus a fodiendo: namque Græce σκάπτειν effodere dicitur. Lucretius: Quales exspiret scaptensula subter odores. [PAUL.

Scaptensula, *locus ubi argentum effoditur* in Macedonia, *ita dictus a fodiendo*, quod est Græce σκάπτειν. *Lucretius: qua*lis exspiret Scap*tensula subter odores.* [FEST.

Scaptia tribus [d] a nomine urbis Scaptiæ appellatur. [PAUL.

*Scaptia tribus a no*mine urbis Scaptiæ *appellata, quam Pedani* incolebant. [FEST.

Scelerata [e] porta, quæ et Carmentalis dicitur, vocata, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Etruscos, ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti. [PAUL.

Scele*rata porta eadem appellatur* a quibusdam, *quæ et Carmentalis dicitur,* quod ei proximum Car*mentæ sacellum fuit. Scele*rata autem, quod per eam *sex et trecenti Fabii* [FEST.

4 Legendum monet Dac. *Scaptesula.*

NOTÆ

[c] *Scaptensula*] Lege *Scaptesula:* σκαπτησύλη Stephano et Plutarch. qui in Thracia, non in Macedonia ponunt. Apud Lucret. *Scaptesyla* nomen generale est τῶν μεταλλείων, seu fodinarum metallariarum, nempe materia fossilis: vocamus *terre de mine:* σκάπτειν, fodere, et ὕλη, materia. *Id.*

[d] *Scaptia tribus*] Meminit Liv. lib. VIII. sect. 17. 'Eodem anno census actus, novique cives censi, tribus propter eos additæ Mœcia et Scaptia. Censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Posthumius.' Ob Pedanos civitate receptos tribus addita Scaptia. Scaptiam urbem in Latio numerat Plin. *Idem.*

[e] *Scelerata*] Scelerata porta appellatur a quibusdam Carmentalis, qui norunt, quod ei proximum Carmentæ sacellum fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Hetruscos ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti: qua ex causa per eam portam intrare egredive nefas habetur. Ovidius: 'Ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.' Et: 'Porta vacat culpa: sed tamen omen habet.' *Jos. Scal.*

Scelerata porta] Vide, 'Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi.' Ceterum hic *scelerata* est infelix, infausta. *Scelus* enim est infelicitas. Hoc dico quia in hac voce exponenda a quibusdam peccatum est. *Dac.*

cum clientium millibus *quinque egressi*[5] *adversus* Etruscos, ad amnem *Cremeram omnes sunt inter*fecti: qua ex cau*sa factum est, ut ea porta in*trare egredive *omen habeatur.*

Sceleratus[f] campus app*ellatur prope portam Col*linam, in quo virgin*es vestales, quæ incestum* fecerunt, defossæ sunt *vivæ.*

5 Ed. Scal. *egressis.*

NOTÆ

[f] *Sceleratus*] Sunt hic quædam, quæ ad aliud verbum pertinent, quod adhuc quæro. *Ant. Aug.*

Sceleratus campus] Liv. lib. VIII. sect. 15. 'Eo anno Minutia Vestalis, suspecta primo propter mundiorem justo cultum, insimulata deinde apud Pontifices ab indice servo, cum decreto eorum jussa esset sacris abstinere, familiamque in potestate habere, facto judicio viva sub terram ad portam Collinam dextra via strata defossa scelerato campo. Credo ab incesto id ei loco nomen factum.' Vide Dionys. et Plutarch. *Dac.*

Sceleratus campus] Infra: *Sacellum, quod puteal appellatur, antea atria, fecit Scribonius, cui negotium datum fuerat, ut conquireret sacella, atque illud consecravit. Quia in eo loco fulguritum sacellum fuit, quod ignorarent fulgur conditum. quod nefas est integi, semper foramine aperto cœlum patet:* vix est ut non ita scripserit Festus: nam cur puteal Libonis diceretur, nisi quia conditum a Scribonio Libone? cum ob neglectam bidentalium et locorum fulguritorum religionem iram Deorum vererentur incurrere Romani. Videtur ex relatione Pontificum negotium datum Scribonio Liboni a senatu, ut diligentissime conquireret sacella. Erant autem sacella non semper alicujus Dei, sed sæpius fulguris: unde omnia sacella aperto tecto fuisse supra relatum est. Puteal autem impositum fuisse loco sacro conditis ibi fulguribus ex Plinio supra in Navia ficu retulimus; et nunc causa patet quare puteal Libonis dicatur. At in numismatis Libonis non sacellum, sed ara est: cui rei fidem facit etiam Dionysius, qui ait βωμὸν superimpositum ei loco fuisse: sed, ut apparet, non tantum illa ara, sed etiam sacellum puteal dictum est: ob id, puto, quia incertum erat ubi condita erant fulmina: sane non aliter possum animum inducere, quin Festus ita, ut posuimus, scripserit. Duo sunt quæ te admonitum velim. Unum, puteal non esse tribunal prætoris, ut voluerunt quidam: nam tribunal gradus habebat. Propterea tribunal præsidis βαθμοὶ vocatur a S. Luca in Actis Apostolorum, et λιθόστρωτον ab eadem mente in Evangelio. Alterum est, non esse eam aram, quæ Symmachi et Christianorum Ambrosii, Prudentii, aliorumque contentionib. exagitata est: quod quidam sciolus in libris suis Variorum notavit. Id tamen tam falsum est, quam illud, quod addit, in puteali jurari solitum fuisse. Imponit omnibus Acro male intellectus, qui dixit tribunal prætoris ad puteal fuisse: non autem puteal fuisse tribunal prætoris. *Jos. Scal.* Sed perperam Scaliger, qui cum superio-

Scribonianum appellatur [g] ante [6] atria *puteal quod fecit* Scribonius, cui negotium da*tum a* Se*natu fuerat, ut* conquireret sacella [h] at*tacta, isque illud pro*curavit: quia in eo loco *attactum fulgure* sacellum fuit: quod ignora*retur* [i] *autem ubi esset* (ut quidam) fulgur conditum,[k] *quod cum scitur, ne*fas est integi, semper forami*ne ibi ape*rto cœlum patet.

6 Ead. ed. *antea.*

NOTÆ

ris ævi doctis omnibus putat Libonis puteal idem esse cum puteali quod Cicero in comitio dicit impositum ei loco sub quo defossa fuit novacula Navii. Utrumque enim plane diversum. Puteal comitii prope curiam fuit. Puteal Libonis prope atrium Minervæ. Illud gladiatorio munere Divi Julii sublatum. Istud usque ad extrema Romani imperii tempora durasse ex Pub. Victore et ex Persii scholiaste colligere est. Vide Salmas. in Solin. *Dac.*

[g] *Scribonianum appellatur*] De Puteali dictum est in 'Navia ficus.' Nunc causa patet cur puteal Libonis dicatur Horatio, nimirum quia illud procuravit Scribonius Libo, cum ob neglectam bidentalium et locorum fulguritorum religionem iram Deorum vererentur incurrere Romani. *Jos. Scal.*

[h] *Ut conquireret sacella*] Fulv. Ursinus legebat, *ut coinquiret sacella.* Id est, purgaret, procuraret. Male. Negotium ab senatu datum fuerat Scribonio ut conquireret sacella, id est, ut loca, quæ fulgure tacta fuerant, diligenter perquireret. Is igitur comperit locum ubi fulgur olim conditum fuerat, quod ignorabatur, adeoque, ut religionem loci instauraret, puteal imponendum curavit, quod *puteal Libonis* dictum est. Puteal autem hic nihil aliud est quam lapis pertusus, qui fulguritis locis imponebatur, quia ubi fulgur conditum, locum integi nefas esset, eumque foramine desuper aperto esse oporteret. *Dac.*

[i] *Quod ignoraretur*] Hæc pendent a superioribus. Ait Festus negotium a Senatu datum fuisse Scribonio ut conquireret sacella attacta; vel quia in eo loco ubi postea puteal fuit, jam scibant sacellum fuisse, vel, ut alii dicunt, quod ignoraretur ubi fulgur conditum fuerit; et ideo fieri posset, ut locus contra religionem tegeretur; nefas enim fulguritum locum integi: quare cum scitur, foramine aperto semper ibi cœlum patet. Hæc est vera hujus loci expositio. *Idem.*

[k] *Fulgur conditum*] Fulgur condere dicebantur Augures sive Pontifices, cum reliquias fulguris condebant, defodiebant. Vetus interpres Juvenal. ad illum versum: 'Atque aliquis senior qui publica fulgura condit.' 'Condi fulgura dicuntur,' inquit, 'quotiescumque Pontifex dispersos ignes in unum redigit quadam tacita ignorataque prece, et locum aggestione consecratum it.' Citat deinde Lucani versus notissimos. Sed illud ridiculum de ignibus fulminis dispersis colligendis: quod poëtice dictum reor a Lucano. Per ignes autem dispersos fulminis, intelligo res quascumque tetigit et ambussit ignis aut scidit, et quocumque alio modo vio-

Sceleratus campus appellatur proxime portam Col- [PAUL. linam, in quo Virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, vivæ defossæ sunt.

Sceleratus vicus [l] Romæ appellabatur, quod cum Tarquinius Superbus interficiendum curasset Servium Regem socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento supervecta sit, properans in possessionem domus paternæ.

Sceleratus *vicus appellabatur Romæ*, quod cum Tar- [FEST. quinius Superbus interfici*endum cura*sset Ser. Tullium Regem soce*rum suum, corpus ejus jacens filia carpe*nto supervecta est, pro*perans in possessionem* domus paternæ.

Scena ab aliis, a quibusdam sacena appellatur dolabra pontificalis.

Scena, sive sacena, dolabra Pontificalis. [PAUL.

Scenam [m] genus *fuisse cultri* [7] manifestum est, sed [FEST. utrum [8] securis, an dolabra sit, ambigitur: quam Cincius in libro, qui est ei [9] de verbis priscis, dolabram ait esse Pontificiam. Livius in Lydio: corruit, quasi ictus scena, haud multo secus.

Scensas [n] *antiqui dicebant, quam* nunc cenas, quæ autem

7 Ead. ed. *culturi.*—8 Ead. ed. *futurum* —9 Vet. cod. *secundus.*

NOTÆ

lavit. Sic ex quodam Pausaniæ loco lib. I. Eliac. colligo res fulguritas in urna impositas apud Græcos condi solitas fuisse, et operculo tegi. At vetus interpres Persii aliter exponit hanc fulguris condendi rationem. 'In usu,' inquit, 'fuit ut Augures, vel Aruspices adducti de Etruria certis temporibus fulmina transfigurata in lapides infra terram absconderent, cujus in patratione rei oves immolabantur.' Lego, *cujus impetratione rei, &c.* Salmas. in Solin. Vide 'Sacella:' ubi lege, *sæpius erant fulguris,* pro *fulgurita.* Dac.

[l] *Sceleratus vicus*] Varr. lib. IV. 'Prope hunc,' (vicum Cyprium,) 'vicus Sceleratus dictus a Tullia Tarquinii Superbi uxore, quod ibi cum jaceret pater occisus, supra eum ut mitteret carpentum mulio, jussit.' Vide Liv. lib. I. sect. 48. *Idem.*

[m] *Scenam*] Lege infra, *qui est* II. *de verbis priscis, &c.* Ex notis II. imperiti librarii fecerant *ei:* de *scena* nil alibi me legere memini. *Idem.*

[n] *Scensas*] Miror huc translatum, cum certum sit non *scænas,* sed *cesnas* dixisse: unde *silicesnium:* postea *silicernium.* Jos. Scal.

Scensas] Scaliger legendum putat *cesnas,* unde *silicesnium:* postea *silicernium,* ut 'Valesii,' 'Valerii,' &c. Sed si quid temere mutandum sit,

nunc prandia pro cœnis habebant ;[o] et pro cenis *vespernas appellabant.*

Scensas [10] Sabini cenas dicebant : quæ autem nunc [PAUL. prandia sunt, cenas habebant, et pro cenis vespernas appellabant.

Schedia [p] genus navigii inconditum, id est, trabibus tantum inter se nexis factum : unde mala poëmata schedia appellantur.

*Sched*ia genus navigii *inconditi trabib. tantum inter* [FEST. se connexis facti, *quo mercimonia circum*ferunt post amissam *navem. Unde schedia us*us [q] quoque poëmata *dicit, et versus, non sat*is perfecti qui essent, *appellavit schedi*um, *cum* dixit : Qui schedium fa*cit inconditum et inelaboratum.*

Schœniculas [r] app*ellare videtur mere*trices Plautus prop-

10 Vet. lib. *Scenas.* Vide infra.

NOTÆ

malim legere *scesnas.* Propius ad veterem scripturam *scensas,* id quod et doctiss. Vossio video placuisse. *Dac.*

[o] *Quæ autem nunc prandia pro cœnis habebant*] Vide quæ in voce *cœna* dicta sunt. Inde apud Terent. 'ad cœnam veniat.' Id est, ad prandium. *Idem.*

[p] *Schedia*] Subintelligitur *navis.* Schedia navis subito compacta a Græco *σχεδὸν*, prope, unde *σχέδιον* vocatur quicquid subito et tumultarie factum est. Eustath. p. 516. Edit. Rom. *τὸ σχεδὸν ἀεὶ παρ' Ὁμήρῳ ἀντὶ τοῦ ἐγγὺς λαμβάνεται, ἀφ' οὗ καὶ σχεδία ἡ δι' ὀλίγου συμπαγεῖσα ναῦς, καὶ σχέδιον τὸ αὐθωρόν.* Hoc est, '*σχέδον* semper apud Homerum significat prope, unde et schedia dicitur navis subito compacta, et schedium subitaneum.' *Id.*

[q] *Unde schedia usus*] Optime schedæ : *Unde Lucilius quoque.* Ad illud Lucilii respexisse videtur Petron. 'Sed ne me putes,' inquit, 'improbasse schedium Lucilianæ improbitatis, quod sentio et ipse carmine effingam.' *Idem.*

[r] *Schœniculas*] Plautus in Nervolaria apud Varronem lib. VI. de Ling. Lat. 'Diobolares, schœniculæ, miraculæ.' 'Schœniculæ,' inquit, 'ab schœno nucario unguento.' Ita enim arbitror illic scribendum esse. *Miraculas* autem a *miris,* id est, monstris, interpretatur. Credendum est hæc Plauti verba Festum etiam retulisse : et postea ex Pœnulo ejusdem : 'Prosedas, pistorum amicas, reliquias halicarias, Miseras, schœno delibutas, servilicolas sordidas.' *Ant. Aug.*

Schœniculas] Ex Clitellaria Plauti duos hos versus citabat Festus : *Diobolares, schœnicolæ, miraculæ, Cum extritis talis, cum todellis crusculis.* Vide tertium Conjectaneum. *Jos. Scal.*

ter usum ung*uenti schœni,* quod est pessimi generis, itaque *dixit Diobolares,*[s] *schœniculæ, mi*raculæ[t] cum extritis *talis, cum todellis crusculis,*[u] idem prosedas, pistorum *amicas, reliquias halicarias*[x] miseras schœno dili*butas, servilicolas,*[y] *sordidas.*

Schœniculæ appellantur meretrices, propter usum [PAUL. unguenti schœni, quod est pessimi generis.

Scholæ dictæ sunt ex Græco σχολάζω, a vacatione, quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent.

Scholæ[z] dictæ sunt non ab otio, ac vacatione omni, [FEST. sed quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent: ut etiam ludi appellantur, in quibus minime luditur, ne tristi aliquo nomine fug*iant pueri suo fungi mu*nere.

Scirpus[11] [a] est id, quod in palustribus locis nascitur leve, et

11 Vet. cod. *Scriptum.*

NOTÆ

Schœniculas] Idem Varro lib. VI. de L. L. 'Diobolares, schœniculæ, miraculæ. Schœniculæ, ab schœno nugario unguento.' Ego vero, nisi intercederet Festi et Varronis auctoritas, crederem Plautum meretrices *schœnicolas,* vel *schœniculas* dixisse, quod in segetibus et σχοίνοις usque essent, quod σχοίνους perpetuo colerent. Et infra *schœno delibuta,* quod σχοίνους olerent. Nisi potius *schœnicula* male scriptum sit pro *scœnicula* a *cœno. Cœnum* enim Sabinis *scœnum,* ut *scœna,* pro *cœna,* supra apud Festum. *Dac.*

[s] *Diobolares*] A binis obolis Pacuvius. 'Non ego ita fui Uti nunc sunt meretrices, diobolares suam Quæ nummi causa parvipendunt gratiam.' *Idem.*

[t] *Miraculæ*] Vide 'miracula.' *Id.*

[u] *Cum extritis talis, cum todellis crusc.*] Vide quæ in voce 'crocotilum' dicta sunt. Vide et 'succrotila.' *Idem.*

[x] *Reliquias halicarias*] Reliquias alicariorum. Vide 'Alicariæ.' *Idem.*

[y] *Servilicolas*] Hoc est, quod idem ibidem subjicit: 'Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.' *Idem.*

[z] *Scholæ*] Ausonius aliter: 'Graio schola nomine dicta est, Justa laboriferis tribuantur ut otia Musis.' In fine lego: *ne tristi aliquo nomine fugiant suo fungi munere.* Jos. Scal.

Scholæ dictæ sunt non ab otio] Immo ab otio; σχολὴ enim otium, nimirum quia otio opus iis qui studiis vacant. Auson. Idyll. XXXII. 'Graio schola nomine dicta est, Justa laboriferis tribuantur ut otia Musis.' Sic *ludus* non per antiphrasin, ut vult Fest. sed quod studium literarum liberalis ingenii ludus sit. *Dac.*

[a] *Scirpus*] In veteri libro est hoc loco: *Sex. Pompei Festi de verborum*

procerum, unde tegetes fiunt: inde proverbium est in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere. Ennius: Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum. Et Plautus in Aulularia: Quasi pueri,[b] qui nare discunt, scirpo induetur ratis. Novius in Phœnicis:[12] Sume arma, id est, an occidam clava scirpia.[13]

Sciscito,[14] sententiam dico.[c] [PAUL.

Scita plebei[d] appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu rogante.

Scitum populi[e] *dicebatur quod sine plebe cunc*tus [FEST.

12 Ed. Scal. *Phœnissis.*—13 'Optime hunc Novii versum emendavit Voss. *Sume arma. Quid est? an occidam clava scirpea.* Alii: *Sume arma. Tydea n' occidam clava scirpea?*' Dac. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *id est, jam te occidam.*—14 Id. ibid. *Scisco.* Legendum monet Dac. *dicito* pro *dico.*—

NOTÆ

significat. lib. XVIII. Incipit lib. XIX. Scriptum est, &c. alias *Scirpus.* Plaut. 'Scirpea inducitur ratis,' vel, ut vult Faërnus, *induitur,* propter versum. *Ant. Aug.*

Scirpus] Σχοῖνος, juncus, et inde natum proverbium, 'in scirpo nodum quærere,' quia nihil rectius est, et enodius junco. *Dac.*

b *Quasi pueri*] Vide in voce 'nare.' *Idem.*

c *Sciscito, sententiam dico*] Lego: *Sciscito, sententiam dicito:* ex ipsomet Festo in 'Niquis scivit.' Nam 'sciscito,' inquit, 'significat sententiam dicito, suffragium ferto.' *Idem.*

d *Scita plebei*] *Plebeiscita,* vel *plebiscita.* Ea sunt quæ tributis tantum comitiis plebs scivit, tribuno plebis rogante. Liv. lib. XXVI. 'Id apud majores nostros in Sutrianis factum est, cum defecissent, ut M. Antistius Tribunus plebis prius rogationem ferret, sciretque plebs uti senatui, de Sutrianis, sententiæ dicendæ jus esset.' Vide infra, et in 'populi commune.' *Idem.*

e *Scitum populi*] Pro plebiscito, vel potius pro lege dictum esse verisimile est: nam plebis appellatione neque patricii, neque senatores continentur, cum ii in populo sint. Quod igitur patricio interrogante populus suis suffragiis jussit, *scitum populi* dicetur: quod vero Trib. pleb. rogavit plebem, id *plebiscitum* est. Scitus etiam peritus a poëtis dictus est: et bona facie puer, et puella scita. Terent. in Andria: 'Perecastor scitus est puer natus Pamphilo.' Idem in Phor. 'Satis,' inquit, 'scita est:' et in Heautont. 'At si scias, quam scite in mentem venerit.' Hæc vel his similia Festus scribit. *Ant. Aug.*

Scitum populi] Cum ait Fest. Scitum populi esse quod rogavit magistratus patricius, vel Prætorem, vel Consulem, vel Dictatorem, vel Interregem, vel Decemviros, vel Tribunos militum intelligendum est. De scitis populi et plebiscitis vide in 'populi commune:' et supra in 'scitum pleb.' Verum est quod addit Fest. quod aliquo interrogante ex patribus

patricius *ordo, rogante patricio, suis suffragiis* jussit: *quod autem aliquo interrogante* ex patribus et *plebe suffragante scitum esset, id* jam leges script*æ dicebantur*. *Sed illud plebeisc*itum est, quod TR. PL. *sine patriciis plebem* rogavit, id est, consu*luit*, *plebesque scivit*: plebes autem est *omnis populus præter senatores et* præter patricios.

Scita facie,[f] pro bona facie, alias bonis *pro scitis a* poëtis usurpantur. T*erentius in Phormione*, Satis, inquit, scita: et *Heautontimorumeno*: At si scias, quam scite *in mentem venerit*:[16] ut Ennius in libro sexto: Lumen . . . . scitus agaso.

Scorta[g] appel*lantur meretrices ex consue*tudine rusticorum *qui, ut est apud Atellanos anti*quos solebant di*cere se attulisse pro scorto* pelliculam,[17] omnia *namque ex pellibus facta, scortea* appellant*ur, et Scortes, id est, pelles testium Arieti*norum, ab isdem *scorteis pellibus* I*dem Verrius dictas* esse ait.

Scorta appellantur meretrices quia, ut pelliculæ, [PAUL. subigantur: omnia namque ex pellibus facta scortea appellantur. Scortes, id est, pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dictæ.[18]

15 Vet. cod. *pleps*.—16 Ed. Scal. *Veneri*.—17 Ead. ed. *delicularum*.—18 Vet. lib. *dicti*.

NOTÆ

et plebe suffragante scitum esset, id tum legem scriptam dictum fuisse; lex enim proprie dicebatur quod Populus Romanus comitiis, vel centuriatis, vel tributis, vel curiatis, uno aliquo e magistratibus majoribus interrogante, veluti consule, constituebat. Justin. § 4. De jure natu. *Dac.*

[f] *Scita facie*] Quæ in fine asteriscis notata relicta sunt, in iis nocturnum iter consulis vel alius cujusdam auctoritate præditi describebat Ennius, cui agaso præluceba: luminibus enim et facibus in conficiundis nocturnis itineribus Veteres utebantur. *Idem.*

[g] *Scorta*] Vidend. Varro lib. VI. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Scorta appellantur] Varr. lib. IV. 'Scortari est sæpius meretriculam ducere, quæ dicta a pelle. Id enim non solum antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus scortea, ea quæ ex corio et pellibus sunt facta. Inde in aliquot sacris ac sacellis scriptum habemus, ne quid scorteum adhibeatur, ideo ne morticinum quid adsit. In Atellanis licet animadvertere rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam.' *Dac.*

Scorteum[19] [h] pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, appellatum ab eadem causa, qua scortum: σκύτος enim Græce pellis dicitur: unde scuticæ et scuta, quia non sine pellibus sunt.

*Scorteum ab eadem causa qua scort*um vocabatur [FEST. *pelliceum, in quo sagittæ* reconduntur, ab eo *quod ex pellib. factum est*, quia pellibus nomen a σκύτος, *quod pellis. Unde* scuticæ, et scuta, *quia non sine pellibus sunt.*

Scraptæ dicebantur [i] nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres, ut ait Verrius,[20] ab iis quæ screa iidem appellabant, id est, quæ quis excreare solet quatenus id faciendo se purgaret. Titinius in Prilla: rectius, mecastor, Piculetæ Postume Lectum hodie stratum vidi scraptiæ muli.[1]

. . . .

Scraptæ nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres. [PAUL.

Scribas proprio nomine [k] antiqui et librarios et [FEST.

19 Vet. lib. *Scrauteum.* Vide infra.—20 Vet. cod. *unus.*—1 Sic distinguendum, inquit Dac. Titinnii distichon, *Rectius mecastor Piculetæ postumæ Lectum hodie stratum vidi scraptæ mulieris.*

NOTÆ

[h] *Scorteum*] A Græco γρῦτον, scrutum, scrotum; et scrautum. Fest. *Scrautum pelliceum:* ita legendum olim judicavi sola conjectura ductus, quam postea mihi stabilivit codex vetus V. CL. Josiæ Merceri, qui fuit olim Danielis: *scrautum*, inquam, habet, non *scroteum*, ut vulgo legitur: sed verum *scrautum* esse ex Græco γρυτός. At *scrautum* pro *scrotum*, ut 'aurichalcum' pro 'orichalcum,' &c. *Salm. in Solin.* Sed *scorteum* plane Schedæ: neque dubito eam esse veram lectionem. *Scorteum* autem ideo pharetra vocabatur, quia omnia, quæ ex corio fiebant et pellibus, scortea dicta sunt. Verum quidem est *scrautum* dictum fuisse. Gloss. Philoxeni: 'scrautum, θήκη δερματίνη βελῶν.' id est, 'theca pellicea sagittarum.' Sed *scrautum* pro *scrotum*, quod pro *scortum:* ut supra; contra quod viris doctissimis visum est. *Dac.*

[i] *Scraptæ dicebantur*] Apud Varronem legitur *scranciæ*, vel, ut in nonnullis, *scraciæ* et *scractiæ:* apud Nonium *scraptæ*. *Scraptæ* autem, vel *scractiæ* Scalig. deducit ab antiquo *scracere*, hoc est, excreare. Plaut. in Nervolaria: 'Scraptæ, scrupedæ, strictivellæ, tantulæ.' Turnebus vero *scraciæ* amplectitur, ut sint quasi *screaciæ*, hoc est, non minus quam screa et sputa contemnendæ. *Idem.*

[k] *Scribas proprio nomine*] Scribæ dicebantur doctores quilibet et viri docti: ut Græce γραμματεῖς. Sic in sacris literis scribæ doctores legis. Hoc nomen postea datum scribis publicis, quos vulgo dicimus *notaires*. Idem.

poëtas vocabant; at nunc dicuntur scribæ quidem librarii, qui rationes publicas scribunt in tabulis: itaque, cum Livius Andronicus bello Punico secundo scripsisset carmen, quod a virginibus est cantatum, quia prosperius respublica populi Romani geri cœpta est, publice attributa est (et) in Aventino ædis Minervæ, in qua liceret scribis histrionibusque consistere, ac dona ponere in honorem Livii, quia is et scribebat fabulas, et agebat.

Scriptum lapidem [l] esse ait, et ita vocari, Antistius Labeo in agro Menullino, ubi [2] divinam rem facerent.

Scripturarius ager [m] publicus appellatur, in quo, ut pecora pascantur, certum æs est: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.

Scrupi dicuntur aspera saxa, et difficilia attrectatu: [PAUL. unde et scrupulosam rem dicimus, quæ aliquid in se habet asperi.

Scrupi [n] *dicuntur aspera* saxa et difficil*ia*, *petræ etiam* [FEST.

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ubi scribæ*. In vet. cod. utrumque deest. Pro *facerent* vet. cod. *faceret*.

NOTÆ

[l] *Scriptum lapidem*] De eo nil alibi me legisse memini. Dictus forsan scriptus lapis, quod ad eum scribæ sacra facerent, ita ut post vocem *ubi* vox *scribæ* ponenda sit. De agro Menullino nil alii scriptores. *Idem.*

[m] *Scripturarius ager*] Populi Romani tria fuere vectigalia: Decima, portorium, et scriptura. *Decima*, quod ex agricultura capiebatur, quia agri publici ea tantum lege aratoribus dabantur, ut decimas populo Rom. penderent. *Portorium*, quod ex importatione et exportatione mercium. *Scriptura* denique, quod ex pecore: nam cum sylvæ essent populi Romani, qui in sylvis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud Publicanum, qui sylvas illas redemerat, profitebantur; et contra publicanus in codices eundem numerum referebat, et in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Et inde ille ager scripturarius dicebatur. *Idem.*

[n] *Scrupi*] Scrupus a Græco σκίρος. Scrupi, saxa aspera, invia, naufragiis infamia. Versum Ennii affert Nonius in 'scapres:' 'Scrupeo investita saxo atque ostreis quam exceperant.' Festi scriptura propius a vera recedit: legendum enim, *scrupeo investita saxo atque ostreis, squale scapre*. Queritur Andromeda se desertis locis ceto expositam, saxis asperis atque ostreis undique circumdatam, squale scabreque, et inculta vastitudine, ut Pacuvius in Teucro. *Idem.*

attrectari insuetæ aut *naufragiorum pollutæ scelere*. Ennius in *Andromacha: Scrupeo investita* saxo, atque hostreis, *quam excaprent:* unde scrupulosam *rem dicimus quæ aliquid habet in* se asperi: Corne*lius Sisenna Historiarum lib.* IIII. Hic tum injectus *est levis scrupulus* et quædam dubitatio.

Scurræ° vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod est σχυῤῥάζειν,[3] aut a sequendo: cui magis adsentitur, quod et tenuioris fortunæ homines, et ceteri alioqui, qui honoris gratia prosequerentur quempiam, non antecedere, sed sequi sint soliti: quia videlicet dicat Lucilius: Cornelius Publius noster Scipiadas dicto, tempusque intorquet in ipsum Oti, et deliciis, luci effictæ, atque cinædo. Et sectatori adeo ipsi suo,

3 Scal. legendum monet συγκυρεῖν. In contextu tamen habet σκυροδίζειν.

NOTÆ

° *Scurræ*] Non dubium, quin legendum sit συγκυρεῖν. ut *Scurra* dictus sit, quasi *Secura*, aut *Sucura*. Versus Lucilii mendosi sunt: qui fortasse ita melius legentur: *Corneliu' Publiu' noster Scipiades dicto, penitusque intervenit ipsi Molli, et deliciis Luci, effigiæ, atque cinedo, Et sectatori adsiduo quo rectiu' dicas, Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes.* Facetus poëta ait Scipionem intervenisse rixæ et dictis nescio cujus mollis et cinedi, sectatoris cujusdam Lucii, atque adeo deliciarum, et imaginis, ac propemodum effigiæ ipsius. Antiqua consuetudine cum scriptum esset *efficia* pro *effigie*, factum, *effictæ*. Glossarium *Scurram* interpretatur, δρακιστήν. et *Scurrari*, δρακίζειν. Invenio et *Scurras* κοπρίας dictos. Dio in Pertinace: κοπρίας τινὰς καὶ γελωτοποιοὺς αἴσχιστα μὲν τὰ εἴδη, αἰσχίω δὲ τὰ ὀνόματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντας. Isidori Glossæ: 'Scurrula, qui incopriat.' Suetonius Claudio: 'Interdum ferula flagrove, velut per ludum, excitabatur a copreis.' Hæc est veterum tam antiquitus excusorum, quam manu scriptorum lectio. Primus Beroaldus *Tropeis* legit: inepto sensu. Turnebus *Copreis* ex veteri codice animadvertit; ignoravit tamen quid essent *Coprei:* et ut sententiam suam adstruat, interpunctiones turbat, ac confundit. Atqui *Coprei*, nihil aliud quam *Scurræ*, qui per ludum excitabant eum. Cui enim alii impune licuisset, nisi scurris? *Jos. Scal.* Verum idem Scaliger, ut in suis ad Lucilium notis monuit doctissimus Douza, hanc suam tertii versus emendationem verso stylo confodit, in ejusque locum substituit: *Molli et deliciis et Lucifugæ, atque cinædo.* Scriptum enim fuisse autumbat, *Lucifucæ* pro *Lucifuga*, more antiquo. *Dac.*

quo rectius dicas. Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes. Cum secutos videri velit, ob eorum jurgia, non ob adsuetum officium.

Scutilum tenue, et macrum, et in quo tantum exilis [PAUL. pellicula cernitur.

Scut*ilum* [p] *tenue et macrum dicitur ex* Græco : ut cum [FEST. dicim*us scutilum hominem, exi*lem aliquem dem*onstramus in quo pellicula tantum : in* pompa aliud d*icimus Scutilum, ut videatur scu*tilum de scrut*ilo derivatum detrita* r *litera, sitque is,* qui virtute p*otest scrutari. Sed ex Græco nomen factum,* scutilosum co*riarium significamus.*

Sed [4] pro sine [q] inveniuntur posuisse antiqui. [PAUL.

Secespita cultrum ferreum oblongum manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo [5] clavis æneis, ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur: dicta autem est secespita a secando.

Secespitam [r] esse Antisti*us Labeo ait cultrum* fer- [FEST.

4 Docti viri emendant *Se.*—5 Vet. lib. *fixum.*

NOTÆ

p *Scutilum*] Sensus est : Scutilus dicitur homo macer qui totus pellis est, nam σκύτος, pellis. At in pompa triumphali scilicet Manducus homo scutilus dici videtur, quasi scrutilus, qui potest scrutari. Etsi ibi etiam nomen Græcum est, σκύτιλος a σκύτος, quia homo ille nihil aliud erat quam pellis. Vide 'manducus,' 'citeria,' et 'petreia.' *Idem.*

q *Sed pro sine*] Docti viri emendant *se*, quia scilicet videbant 'se dolo malo' dici. Verum tamen *sed* pro *sine* Veteres dicebant. Cujus rei fidem fecerit vetustissima lex, quæ extat in Bibliotheca regia: EI. PRIMO. QUOQUE. DIE. QUÆSTOREM. SOLVERE. JUBETO. QUÆSTORQUE. EAM. PECUNIAM EIS. SED. FRUDE. SUA. SOLVITO. Item in columna Duillia, semper legitur, ALTOD. MARID. DICTATORED. Vide in 'suadted.' Quare nil mutandum. *Jos. Scal.*

r *Secespitam*] Priorem notionem iisdem verbis Servius lib. IV. Æneid. 'Secespita autem,' inquit, 'est culter oblongus ferreus, manubrio eburneo rotundo, solido, vincto ad capulum argento, auroque, fixo clavis æneis, quo Flaminicæ virgines pontificesque ad sacraria utuntur, eaque jam sacra est. Appellatur autem secespita a secando.' Sueton. Tib. cap. 25. 'Nam et inter pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit.' Altera notio est cum secespita sumitur pro reticulo æneo sive cancellis, in quo

reum, oblongum, manubrio, *rotundo*, *eburneo*, solido, vincto ad capulum *auro argentoque*, fixum clavis æneis *ære Cyprio*, *quo Flamines*, Flaminicæ *virgines*, *pontificesque ad sacrificia* utuntur, *eadem alias dicitur*, *qua* in sacrario utuntur: *sacraria namque in templis* [s] reticulo [6] æneo olim *sepiebantur*, *in quo tubæ* relictæ sunt, *per quas manibus sacra* tangere licet: est *hoc in templo bonæ Deæ:* sed et aliis in locis: et *sunt velut repagula* [7] quædam, ita secespitæ *dicuntur duobus modis*.

Secespitam alii securim, alii dolabram æneam, alii cultellum putant. [PAUL.

Secessiones,[8] [t] narrationes.

Secium libum est, quod secespita secabatur.

Secius [9] est, quod secespita secatur *libum seu placenta quæ* soleat necessariis *sacrificiis adhiberi*. [FEST.

Seclusa sacra dicebantur,[u] quæ Græci mysteria appellant.

6 Ed. Scal. *rediculo*.—7 Ead. ed. *repacula*.—8 *Sectiones* scriptum esse censet Dac.—9 Idem legendum monet ut in Epitom. *Secium*.

NOTÆ

tubæ, id est, canales sive foramina relicta sunt, ut et hodie in sacris ædibus, in tribunalibus, et alibi fieri videmus. *Dac.*

[s] *Sacraria namque in templis*] Sacrarium templi locus secretior, ut adytum, ad quem nulli erat aditus, nisi sacerdoti. Servius ad lib. II. Æneid. In eo res sacræ reponebantur. Ulpian. D. L. I. Tit. 8. Sacrarium, inquit, est locus, in quo sacræ res ponuntur, quod etiam in ædificio privato esse potest. Sepiebatur autem sacrarium secespita, hoc est, reticulo quodam æneo, in quo tubæ seu tubi relicti erant, per quos manibus sacra tangere licebat. Atque hujusmodi secespita utebantur, tum in sacrariis quæ erant in templis, tum in iis, quæ erant in aliis locis, erantque secespitæ velut repagula quædam: quod autem in templo Bonæ Deæ addidimus, intelligendum est non de sacrario Bonæ Deæ quod ultra Bovillas in via Appia fuit, sed de sacrario eo quod fuit in æde Bonæ Deæ in Aventino. Cujus P. Victor facit mentionem. Potest etiam hic locus ita resarciri: *Est secespita in templi sacrariis. Sed et in aliis locis, et est velut clathrata fenestra. Ita secespitæ dicuntur duobus modis.* Fulv. Ursin.

[t] *Secessiones*] Secere, dicere. 'Inseque, musa, virum versutum.' Livius Andronicus principio Odysseæ. *Jos. Scal.*

Secessiones] Scripserat Fest. *Sectiones*. Vide 'insequo.' *Dac.*

[u] *Seclusa sacra dicebantur*] Quæ a profanis clausa sunt et separata. Ceteris autem sacra intelligenda sunt. Vid. ad illud Horat. 'vetabo qui Cereris sacra vulgarit,' &c. *Idem.*

Secordiam quidam pro ignavia posuerunt. Cato [PAUL. pro stultitia posuit: compositum autem videtur ex se, quod est sine, et corde.

Secordiam*[x] *quidam pro ignavia posuerunt :* M. Cato [FEST. pro *stultitia posuit Originum lib.* VII. cum ait . . . . *i* . *immensam timiditatem, ac Secordiam causa erat* ne quid *negotii publici, vel privati gere*retur ; *compositum autem videtur ex se,* quod est sine, *et corde.

Sectarius vervex,[y] qui gregem agnorum præcedens ducit.

Sectio,[z] persecutio juris. [PAUL.

Sectores,[a] et qui secant, dicuntur, et qui empta sua persequuntur.

NOTÆ

x *Secordiam*] *Secordia*, pro quo postea *Socordia*, ut 'sebrius' post 'sobrius.' Gloss. 'socors, ἀκάρδιος, ἄφρων,' hoc est, sine corde, stultus. *Socordiam* a *segnitia* eo distinguit Donat. quod animum *secordia*, *segnitia* vero corpus spectet. 'Segnitia,' inquit, 'ad agendum, socordia ad considerandum.' Supplendum in verbis Catonis, *Quod ostenderetis immensam, &c.* vel quid simile. *Idem.*

y *Sectarius vervex*] Quasi sectæ princeps, quia gregem ducit. Plaut. Capt. 'Qui Petroni nomen indunnt verveci sectario.' *Idem.*

z *Sectio et Sectores*] Ascon. lib. III. Verrin. Sectorem dicit æstimatorem, redemtoremque bonorum damnati, atque proscripti, qui spem sectans lucri sui bona omnia auctione vendit, et semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis. Sectio autem est ea redemtio. Cicero Philip. II. 'Hasta posita pro æde Jovis Statoris bona Cn. Pompei Magni voci acerbissimæ subjecta præconis. Qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium:' et postea, 'Cum sector sis isto loco natus:' deinde: 'cum Cn. Pompei sector, non te execrandum populo Ro.' &c. Ex his vides Pauli epitomen nimis concisam esse in horum verborum interpretatione. *Ant. Aug.*

Sectio] Ipsa actio, cum scilicet alicujus bona publicantur. Cicer. Philipp. II. 'expectantibus omnibus quisnam esset tam impius, tam demens, tam Diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium, præsertim cum tot essent circa hastam illam qui alia omnia auderent.' *Dac.*

a *Sectores*] Neque hæc satis declarant, quid sit *Sector*, neque auctor Glossarii: 'Sector, βιάστης.' *Jos. Scal.*

Sectores] *Sectores*, a sequendo, ii sunt, ut Asconii verbis utar, 'Qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque his pecunias pensitabant singulis, in posterum pro compendio suo singula quæque pecunia populo venditurі.' *Sectores* vero a secando dicuntur, qui aliquid secant. Ad utramque significationem allusit Cic. 'Sectores collorum ac bonorum.' Ubi male quidam Codd. habent *sectatores*. Dac.

Secundæ res[b] non a numero dicuntur, sed quia, ut velimus, sequantur.

Secus,[c] aliter: haud secus, non aliter.

Secus Valgius putat[d] ex Græco, quod est ἑκὰς, [FEST. dictum: absurde scilicet: significat enim aperte aliter exemplis omnium fere, qui eam vocem usurpant.

Sediculum,[10][e] sedile. [PAUL.

Sedum,[f] alii sadum, appellant herbam, quam Opi- [FEST. lius Aurelius sesunium vocari ait, eamque in tegulis seri, nec quamobrem id fiat, indicat.

Seges[g] dicitur ea pars agri, quæ arata, et consita est, a serendo videlicet.

Segesta[h] quæ nunc appellatur, oppidum in Sicilia est,

10 Vet. lib. *Sediculam.*

NOTÆ

[b] *Secundæ res*] Hoc est, *prosperæ:* nam *secundus* pro *prospero* dicitur a sequendo. *Secundus* vero de numero, a *secundum*, quod a *secus*. Hæc fuit Pauli vel Festi sententia. Quanquam et utraque notione *secundus* a *sequendo* recte deducitur. *Idem.*

[c] *Secus*] Vide 'Sexus.' Charis. lib. I. ait *secus* pro *sexu* dici, et adverbium significare 'aliter.' Ceterum quod vulgus usurpat, 'Secus illum sedi,' hoc est, secundum illum, et fatuum, et sordidum est. Hæc ille. *Ant. Aug.*

Secus] Non 'aliter' tantum significat, sed etiam 'juxta,' 'prope.' Unde in Gloss. 'Secus, ἑτέρως καὶ πλησίον.' 'Secus, aliter, et prope.' *Dac.*

[d] *Secus Valgius putat*] Cum Valgius *secus* duxit a Græco ἑκὰς, hoc est, *longe*, eum eo respexisse crediderim, quod dum quis aliter quippiam facit quam debet, is tum ab officio suo videtur recedere. *Idem.*

[e] *Sediculum*] A *sede*, ὑποκοριστικῶς, *sediculum*. Idem.

[f] *Sedum*] Stulte quærit, quare *sedum* seratur in tegulis, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. *Jos. Scal.*

Sedum] Alio nomine, Jovis caulis, sempervivum, Jovis barba dicitur. Gall. *Joubarbe.* Et in tegulis nasci amat. Quare stulte quærit Festus cur in tegulis seratur, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. Quanquam alicubi me legisse videor Veteres eam in tegulis serere solitos fuisse: quippe cui vim aliquam sedandorum fulminum inesse crederent. *Dac.*

[g] *Seges*] Proprie de frumento, sed per Metonymiam de terra ipsa arata et consita. Sic Varr. de R. R. '*seges* dicitur quod aratum satum est, arvum quod aratum, nondum satum.' Verumetiam de terra simpliciter, quæ neque arata, neque sata sit. Virgil. lib. IV. Georg. 'Nec pecori opportuna seges nec commoda Baccho.' *Idem.*

[h] *Segesta*] Vide 'Beneventum.' *Ant. Aug.*

Segesta] 'Segesta est oppidum

quod videtur Æneas condidisse, præposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominavit. Sed præposita est ei s litera, ne obscœno nomine appellaretur,[i] ut factum est in Malevento,[k] quod Beneventum dictum est, et in Epidamno,[l] quod usurparunt Dyrrhachium.

Segnitia[m] *dicitur quod sine nitendo quid utile, aut* honestum. Terentius: *Enimvero nihil loci est* segnitiæ, neque socor*diæ*.

Segnitia dicitur, quod sine nitendo quid utile, aut honestum. Terentius: Enimvero, Dave! nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ. [PAUL.

Seliquastra,[n] genus sedilium.

NOTÆ

pervetus in Sicilia, Judices, quod ab Ænea fugiente a Troja, atque in hæc loca veniente, conditum esse demonstrant.' Cic. IV. in Verr. Virgil. Acestam nominat ab Aceste quem ibi Æneas reliquit: 'Urbem appellabant permisso nomine Acestam.' Verum Strabo lib. VI. eam conditam docet ab iis qui cum Philocteta in agrum Crotoniatum venerunt, missis ab eo in Siciliam cum Ægesta Trojano. De Æceste autem sive Ægesta quem Sylvia Egesta Hippotæ Trojani filia, a Crimiso amne in canem mutato compressa, edidisse dicitur, hic piget referre. Vide, si lubet, Serv. ad I. Æneid. 10. 554. Et lib. V. 30. et Salmas. in Solin. p. 8. Illud constat, Segestem urbem in colle sitam fuisse, ut omnes fere veterum Sicanorum urbes. Fazel. Decad. I. lib. VII. cap. 3. 'Segesta urbs vetusta, in colle undique prærupto jacens.' Unde eam Doctissimus Bochartus non ab Aceste sive Ægesta, sed a Punico *Sakkesta* dictam putat. *Idem.*

[i] *Ne obscœno nomine app.*] Propter similitudinem scilicet vocis *Egesta*, et *Egestas*, paupertas: obscœnum autem, dirum, infaustum. 'Obscœnæque volucres.' Virg. *Idem.*

[k] *Ut factum est in Malevento*] Vide 'Beneventum.' *Idem.*

[l] *Et in Epidamno*] Mela de situ orbis lib. II. cap. 3. 'Urbium prima est Oricum, secunda Dyrrhachium, Epidamnos ante erat. Romani nomen mutavere, quia velut in damnum ituris, omen id visum est.' Verum de appellationibus Epidamni et Dyrrhachii, vide præter alios Dionis locum singularem, lib. XLI. *Idem.*

[m] *Segnitia*] Terent. in Andria. *Ant. Aug.*

Segnitia . . .] Omnia constant ex Epitom. distinctione: tamen locus ita juvandus est: *Quod sine nitendo quid utile aut honestum?* cum interrogationis nota. Segnitiæ a *se*, hoc est, *sine*, et *nitor*, ut *segnis* dicatur qui non nititur ad id quod utile est aut honestum. Locus Terent. est act. I. sc. 3. Vid. 'secordia.' Eadem mente apud Plautum, Asinar. 'Quin tu socordiam omnem rejice, et segnitiam amove.' *Dac.*

[n] *Seliquastra*] Pro *sediquastra*. Idem Varr. lib. IV. de L. L. 'ab sedendo appellantur sedes, sedile, sedum,' (bene alii *solium*,) 'sellæ, seliquastrum.' *Idem.*

Seliquastra sedilia antiqui generis appellantur, D [FEST. litera in L conversa, ut etiam in sella factum est, et subsellio, et solio, quæ non minus a sedendo dicta sunt.

Sellæ curulis[o] locus *in circo datus est Valerio dicta*tori posterisque *ejus*[11] *honoris causa, ut pro*xime sacellum Mur*ciæ spectarent, unde as*piciebant spectac*ula magistratus*.

Sementinæ feriæ[p] fuerunt institutæ, quasi ex iis [PAUL. fruges grandescere possint.[12]

Semis, semodius,[q] semuncia ex Græco trahuntur, [FEST. sicut et alia nonnulla, quæ S literam pro aspiratione eo-

11 Ed. Scal. 'posterinsque *ejus*.'—12 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *possent*.

NOTÆ

[o] *Sellæ curulis*] Hæc ignoramus. *Ant. Aug.*

Sellæ] Puto: *Sellæ curuli locus in circo, item proximo lictori, posterioribusque lictoribus proxime sacellum Murciæ fuit, de quo loco despiciebant spectacula magistratus.* Neque id abhorret a consuetudine Romana, ut magistratus in sella curuli qui ludos ederet, aut alius quivis, ad primas metas staret. Nam ad eas Deæ Murciæ sacellum fuisse ait Tertullianus. Non improbo tamen, ad sacellum Mercurii. Nam et ad circum maximum fuit ædes ejus Dei. *Jos. Scal.*

Sellæ curulis] Idem Livius lib. II. 'Valerio,' inquit, 'dictatori super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque ad spectaculum datus.' Ideo autem proxime sacellum Murciæ, quia illud erat in Circo, ubi Metæ sive oppidum. Varr. lib. IV. 'In Circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur Carceres. Nævius oppidum appellat. Carceres dicti quod coërcentur equi, ne inde exeant antequam magistratus misit: oppidum quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit Poëta: dictator ubi currum insidet, pervehitur usque ad oppidum. Intimus Circus ad Murtium vocatus, ut Procilius aiebat, ab urceis; quod is locus esset inter figulos. Alii esse dicunt a murteto declinatum, quod ibi id fuerit. Cujus vestigium manet quod ibi Sacellum etiam nunc Murtiæ Veneris.' Ubi notandum versum illum quem Varro adducit ex Poëta, sive ille Nævius, sive Ennius sit, ex hocce Festi loco fortasse lucem capere: per Dictatorem enim Valerium intelligit, per currum, sellam Curulem.' *Dac.*

[p] *Sementinæ feriæ*] Conceptivæ erant, non statæ. Varr. lib. V. 'Sementinæ feriæ, dies is qui a Pontificibus dictus, appellatur a semente, quod sationis causa susceptæ.' Die 24. Januarii celebrabantur. Et tunc sacra, in æde Telluris, Telluri fiebant et Cereri. Vide Ovid. lib. V. et Varr. de Re Rust. lib. I. cap. 2. *Idem.*

[q] *Semis, semodius*] Semis, semodius, semuncia a Græco ἥμι ducuntur, et pro aspiratione habent S, qua ratione et multa alia. *Idem.*

rum habent, ut, ἑπτὰ septem, ὕλη sylva: sic ista ab eo, quod illi dicunt ἥμισυ, declinata sunt.

Semis, semodius, *semuncia, qua ra*tione ex Græ*co* [FEST. *trahuntur alia, quod* S literam pro *aspiratione eorum* habent, ut ἑπτὰ *septem,* ὕλαι sylvæ, sic *ista ab eo, quod illi* ἥμισυ dicunt, *declinata videntur.*

Sempronia[r] horrea qui locus dicitur, in eo fuerunt lege Gracchi, ad custodiam frumenti publici.

Senacula[s] tria fuisse Romæ, in quibus Senatus haberi solitus sit, memoriæ prodidit[13] Nicostratus in libro, qui inscribitur de Senatu habendo: unum, ubi nunc est ædis Concordiæ,[t] Capitolium, et Forum, in quo solebant magistratus D. T. cum senioribus deliberare: alterum ad portam Capenam:[u] tertium citra ædem Bellonæ,[x] in quo

13 Vet. cod. *rodidit.*

NOTÆ

[r] *Sempronia*] Videtur repetendum esse verbum *horrea* post verbum *fuerunt.* Loquitur autem de lege Frumentaria C. Gracchi, de qua Cicero Tusc. lib. III. et Flor. epit. 60. *Ant. Aug.*

Sempronia horrea] *Lege Gracchi,* legem frumentariam intellige, quam tulit C. Sempronius Gracchus. Livius, Florus, et alii. *Dac.*

[s] *Senacula*] Notæ D. T. significant *Duntaxat.* Infra: 'Simpludearia funera sunt, quibus adhibentur D. T. ludi,' hoc est, Duntaxat. *Jos. Scal.*

Senacula tria fuisse] 'Senaculum vocatum ubi Senatus, aut ubi seniores consisterent, dictum ut γερουσία apud Græcos.' Varr. lib. IV. de L. L. *Dac.*

[t] *Unum, ubi nunc est ædis Concordiæ*] Meminit Varro loco supra citato: 'Senaculum supra Græcostasin, ubi ædes Concordiæ, et Basilica Opimia.' Infra notæ D. T. significant *Duntaxat:* male igitur qui earum loco substituunt D. R. hoc est, *de Repub.* vel eas interpretantur, *Dicit Titinnius.* Idem.

[u] *Alterum ad portam Capenam*] Liv. lib. XXIII. 'Consules,' inquit, 'edixerunt quoties Senatum vocassent, uti Senatores quibusque in Senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capenam convenirent.' *Idem.*

[x] *Tertium citra ædem Bellonæ*] Quid *citra ædem Bellonæ?* Immo *intra ædem Bellonæ.* Liv. lib. XXXVIII. 'Ipse' (Pub. Scipio) inquit, 'decem navibus Romam rediit: et Senatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hispania gessisset, disseruit.' Ex quibus etiam illud animadvertitur, in ea æde non legatis tantum exterarum nationum Senatum dari solitum fuisse: nam et Magistratibus qui ad urbem dicebantur, datus est. *Idem.*

exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, senatus dabatur.

Senaculum locus Senatorum. [PAUL.

Senatores a senectute [y] dici satis constat, quos [FEST. initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempublicam administraret. Itaque etiam patres appellati sunt, et nunc cum senatores adesse jubentur, quibusque [z] in senatu sententiam dicere licet: quia ii, qui post lustrum conditum ex junioribus magistratum ceperunt, et in senatu sententiam dicunt, et non vocantur senatores ante, quam in senioribus sunt censi.

Senatus decretum a consulto [a] Ælius Gallus sic distinguit, ut id dicat particulam quamdam esse senatus consulti, ut

NOTÆ

[y] *Senatores a senectute*] *Senatores*, a *Senatu*, *Senatus*, a *senibus*. Ovid. v. Fast. 'Nomen et ætatis mite Senatus habet.' *Idem.*

[z] *Et nunc cum Senatores adesse jubentur, quibusque*] Legerem, *nunc cum Senatores adesse jubentur, additur, quibusque in Senatu, &c.* Ut apud eos factum est, qui hunc Festi locum laudant. Tamen et eam vocem facile poteris subintelligere. Edicti autem, quo Senatores vocabantur in Curiam, solennia verba fuere: QUI SENATORES, QUIBUSQUE IN SENATU SENTENTIAM DICERE LICET. Quæ, ut intelligantur, sciendum est: Primum eos demum Senatores fuisse qui a Censoribus lecti in Senatum essent, ut de summa Reipub. sententiam rogati loco et modo dicerent. Deinde fuisse etiam alios, qui quamvis a Censoribus lecti non fuissent, tamen pro jure magistratus, quem aut tum gerebant, aut ante gesserant, sententiæ in senatu dicendæ jus habebant. Vide plura apud Gell. lib. III. cap. 18. Eadem formula et in aliis edictis utebantur. Liv. XXIII. 'P. Cornelius Cos.' inquit, 'edixit, Qui senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, quique minores magistratus essent, ne quis eorum ab urbe abiret.' *Idem.*

[a] *Senatus decretum a consulto*] Senatusconsultum a senatus decreto ita differt, ut species a genere. Nam senatusconsultum est, quodcumque senatus de singulis pluribusve rebus aut hominibus censuit: Decretum autem est quod de singulis duntaxat rebus, hominibusque senatus constituit, ut cum alicui provincia, honos, supplicatio decernitur. Præterea senatus decretum interdum appellabatur cum auctoritas tantum senatus erat perscripta, id est, quid senatus de re aliqua censuisset, quoniam senatus minus frequens fuisset, aut non loco, aut die legitimo habitus, aut intercessum esset, aut quid aliud censuisset, quo minus justum senatusconsultum fieret; quod postea, si id ipsum senatus sine ullo impedimento statuisset, et perscriptum ad ærarium detulisset, *senatusconsultum* dicebatur. Frequenter tamen decretum pro senatusconsulto accipitur apud historicos, et jureconsultos. *Idem.*

cum provincia alicui decernitur, quod tamen ipsum senatusconsulti est.

Senis crinibus[b] nubentes ornantur, quod is ornatus vetustissimus fuit: quidam quod eo Vestales virgines ornentur, quarum castitatem viris suis sponoe . . . . a ceteris.[14]

Senium[c] a senili acerbitate, et vitiis dictum: posuit Cæcilius in Hymnide: Sine suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio.

Senonas,[d] Gallos, Verrius ait, existimari appellari, quia

14 Ex doctorum virorum conjectura legendum monet Dac. *quarum castitatem viris suis spondent illibatam fore a ceteris.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *spondeant.*

NOTÆ

[b] *Senis crinibus*] Seni crines dicuntur in capite matronæ Romanæ sex sertæ crinium vitta et crinibus ipsis implexæ, quas vulgus trecias vocant. Sic apud Martial. 'Portabat uxor rufa crinibus septem.' Nihil aliud significat, quam capillos in septem sertas distinctos, ut videmus matronas ornatas in veteribus numismatis. Puto autem supposititiam comam hic intelligi. *Jos. Scal.* Inde Plaut. in Mostell. act. I. sc. 3. 'Soli gerendum censeo morem, et capiundos crines.' Pessime vero virum, alioqui doctissimum, video hæc *senis crinibus* accepisse, quasi matronæ crinibus hominis senis ornarentur. Pessime etiam Scalig. qui ad hunc morem retulit illud Martial. 'Portabat uxor rufula crinibus septem.' Nam Martialis facete uxorem rufulam calvam designat, quippe cujus capiti vix septem crines adhæreant. Gallice diceres, *avec ses quatre cheveux.* Dac.

[c] *Senium*] Cæcilii versus mendo non carent. *Ant. Aug.*

Senium] Versus Cæcilii, quem viri docti corruptum putant, non minus sanus est quam qui maxime: *Sine suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio.* Ait Comicus poëta, 'permitte ut is quiete et tranquille trahat suam senectutem, nam certe cum ad senium pervenerit, sorbitio eum tollet.' Ubi per sorbitionem ad veterum morem allusit, qui majorem annis sexaginta de ponte in Tiberim deturbabant, unde natum proverbium 'sexagenarios de ponte,' vel quod verius puto, ad Ceorum legem allusit poëta, qua majores annis 59. sorbitione cicutæ e vita tollebantur, ut reliquis victus sufficeret. Hujus legis meminit Menand. Καλὸν τὸ Κείων νόμιμόν ἐστι, Φανία, Ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῇ κακῶς. Hoc est, 'Bellum hoc Ceorum institutum est, Phania, Qui non potest vivere bene, non vivit male.' Vide Strab. lib. x. pag. 486. edit. Casaub. Vid. et Ælian. lib. XIII. cap. 37. Notabis præterea in versu Cæcilii, senectutem esse ante senium constitutam, contra quod quibusdam visum est, qui *senium* properatam senectutem interpretantur. *Dac.*

[d] *Senonas*] Quasi ξένους. Alludere videtur Liv. lib. v. sect. 35. 'Tum

novi venerint ex transalpina regione *ac primum appellatos* ξένους: postea Sen*onas*.

Sentes,[e] cum constet esse spinas, et Afranius in Abducta dixerit: quam senticosa[f] verba pertorquet turba,[15] pro spinosis accipi debet.

Sentinare,[g] satagere, dictum a sentina: quia multam aquam[16] navis cum recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.

Sentinare satagere, dictum a sentina navis, quam [PAUL. quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius: Capit consilium, postquam sentinat satis.

Seplasia[h] *forum Capuæ in q*uo plurimi unguent*arii* [FEST.

15 Alii legunt *lupa*.—16 Vet. cod. *quam multæ aquæ*.

NOTÆ

Senones recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Æsim habuere.' Servius etiam prius ξένους, postea Senonas quasi ξένωνας dictos innuit. Sed non quia novi venerunt ex Transalpina regione, sed quod Bacchum hospitio receperunt. 'Senones,' inquit, 'qui Senones dicti sunt quod Liberum patrem hospitio recepissent.' *Idem.*

[e] *Sentes*] Verbum *turba* mendosum esse ait Faërnus: ratio enim carminis iambum vel pyrrhichium postulat. *Ant. Aug.*

Sentes] Glossarium: 'Sentes, ἄκανθαι,' id est, spinæ. *Dac.*

[f] *Quam senticosa*] Lege, ut viri docti: *Quam senticosa verba pertorquet lupa.* Versus enim trimeter est, et in fine debet esse iambus. *Lupa* autem est meretrix. Glossarium: 'lupa, ἑταῖρα καὶ λύκαινα,' id est, 'lupa, amica, item lupus fœmina.' Jan. Gulielmus legebat, *pertorquet truo. Truones* scomma in enormis nasi homines. *Idem.*

[g] *Sentinare*] Gellius libro XIX. cap. 1. 'Tum postea complorantibus nostris omnibus atque sentinantibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo atque sævitia remissum.' Ubi manifesto *sentinare* est, quod ait hic Paulus, periculum vitare. At in vulgatis codicibus contaminatissimus est locus ille. Sed proprie *sentinari* est satagere ad sentinam: unde *Sentinatores*, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium, de naufragio: 'Unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputant.' Item: 'Quid huic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris et in nautis vilissima?' *Jos. Scal.*

[h] *Seplasia*] Platea Capuæ ita appellabatur; in qua unguentarii negotiari erant soliti. Pedian. in Pison. Verba autem Ciceronis a Festo relata sunt eadem illa, quæ Asconius interpretatur. 'Seplasia mehercule, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiavit.' *Ant. Aug.*

erant, in Pisonem cujus meminit Cicero. Seplasia *me Hercule, ut dici* audiebam, te ut primum asp*exit, Campanum* Consulem repudiavit.

Septentriones[1] septem stellæ appel*lantur a septem b*obus junctis, quos trio*nes a terra rustici* appellent, quod junc*tis simul terram arent*, quasi teriones. *Quidam a septem stellis*, quod id astrum Græci *ἅμαξαν dicant, quia habet* partem

NOTÆ

Seplasia] Infra agebatur de Trionibus, et Septemtrionibus: *Septemtriones septem stellæ appellantur, a bubus junctis, quos triones Veteres appellant, quod juncti arent terram, quasi teriones: quidam eas stellas plaustrum vocant, quod id astrum Græci Ἅμαξαν dicant, quia habet partem quandam temonis specie. Ennius: superat temo stellas.* Hæc Festus: intelligit autem locum Ennii ex Iphigenia, quem olim in conjectaneis illustravimus: 'Quid nocti' videtur? In altisono Cœli clipeo temo superat Stellas, sublime etiam Atque etiam cogens noctis iter.' Addunt docti viri in numismate veteri L. Lucretii Trionis expressam videri stellarum septem formam: et nos quoque ejusdem L. Lucretii duos argenteos vidimus, quorum copiam nobis fecit humanissimus vir Christophorus Neytterus Augustanus. In altero erat Luna Corniculata, et stellæ cum inscriptione, TRIO. LVCRETI. In altero Delfinus, et inscriptio L. LVCRETI. TRIO. *Jos. Scal.*

Seplasia] Vide Ascon. Sect. 11. Cicer. in Pison. Inde seplasia species omnes, et seplasiarius, παντοπώλης, speciarius, *espicier*. Vide infra post 'sterilam.' *Dac.*

[1] *Septentriones*] De Septentrionibus hæc intelligenda sunt: de quibus Varro lib. VI. de Ling. Lat. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant Ἅμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas boves, et triones, et prope eas axem. Triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc, maxime cum arant terram, e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas, sic omnes qui terram arabant, a terra teriones, unde Triones ut dicerentur *e* detrito:' et postea: 'Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ, ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro, et Gell. lib. II. c. 21. Eadem Festus hoc loco scripserat: tantum addit Ennii versus, qui non extant. Pro his substituam denarii mentionem L. Lucretii Trionis, in quo septem stellæ videntur. *Ant. Aug.*

Septentriones] Hæc ita olim odoratus sum ex Varronis lib. VI. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant Ἅμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas, boves, et triones, et prope eas axem: triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc maxime cum arant terram: e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas; sic omnes qui terram arabant, a terra, teriones; unde triones ut dicerentur *e* detrito. Temo dictus a tenendo: is enim continet jugum, et plaustrum appellatum, a parte totum, ut multa. Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro. *Triones* potius dicti a *stria* quam proscindendo sulcos faciunt, *striones*, et *s* litera deperdita, *triones*. Dac.

quandam *temonis specie. Unde ait* Ennius superat *temo stellas. Sed* et physici eum *situm septem stellarum* contemplati,[17] *septentriones dici aiunt, quod ita sunt sitæ septem stellæ,* ut ternæ proxim*æ specie efficiant velut* trigona.

Septimontio,[k] ut ait Antistius Labeo, hisce montibus feriæ Palatio, cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur. Veliæ,[18] cui item sacrificium. Fagutali,[19] Suburæ, Cermalo,[20] Oppio, Cœlio monti, Cispio monti. Oppius autem appellatus est, ut ait Varro Rerum humanarum libro octavo, ab Oppita Oppio[1] Tusculano, qui cum præsidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullius Hostilius Veios oppugnaret, consederat in Carinis,[m] et ibi castra habuerat: similiter Cispius[1] a Lævo Cispio Anagnino, qui ejusdem rei causa eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum patricium versus, in qua regione est ædis Mefitis, tuitus est.

Sacrificium, quod fiebat Romæ in monte Palatino, [PAUL. Palatuar dicebatur.

Septimontium[n] appellabant diem festum, quod in septem

17 Ed. Scal. 'conten . . . templati.'—18 Vet. cod. *Villæ.*—19 Ed. Scal. *Faguali.*—20 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Gormalo.*—1 Vet. cod. *Cisitien.*

NOTÆ

[k] *Septimontio*] Vide infra. Mirum autem pro septem montibus octo hic numerari, Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cœlium, Cispium. Nimirum *Cispius* et *Oppius* pro uno sumi debent; nam Esquilinum montem et *Cispium* et *Oppium* Veteres nominarunt auctore Verrio Flacco. Vide 'Cispius.' *Id.*

[l] *Ab Oppita Oppio*] Viri docti *ab opitre oppio.* Sed Varronis rerum humanarum libros desideramus. *Id.*

[m] *In Carinis*] Regio urbis *Carinæ* inter lautissimas, juxta Cœlium montem. *Idem.*

[n] *Septimontium*] Varro lib. v. de Ling. Lat. 'Dies Septimontium nominatus ab iis septem montibus, in quis sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo, ut Paganalibus, qui sunt alicujus pagi.' Mirum autem est hoc loco, et proximo, pro septem montibus octo loca urbis enumerari: Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cœlium, Cispium montes. Vide Plutar. in Problem. *Ant. Aug.*

Septimontium] *Septimontium dies festus appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod in septem montibus fiunt sacra, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cælio, Oppio, Cispio.* Hæc Festus. Nam Varro disserens de festis, quæ in

locis faciebant sacrificium, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cœlio, Oppio, et Cispio.

*Septimontium dies ap*pellatur mense *Decembri, qui dicitur in* Fastis Agonalia, *quod ea die in septem mo*ntibus fiunt *sacrificia, Palatio, Velia,* Fagutali, Subura, *Cermalo, Cœlio, Opio,* Cispio. [FEST.

*Sepul*chrum [o] est, ut ait Gallus *Ælius, in quo* mortuus sepultus est, quod ant*iqui bustum appel*labant: hisque cippis, aut aliq*ua alia re, mor*tui causa designatus est intra *quos se*pultura est facta.

NOTÆ

mensem Decembrem incidebant, ponit et inter ea *Septimontium.* Agonalia vero eodem mense erant pridie Idus Decembres, alia ab illis Agonalibus, quæ notant Fasti mense Januario. Hoc tantum interest, quod Agonalia sint ante Larentinalia; Varro vero Septimontium ponat post Larentinalia. De Septimontio habes et apud Tertullianum libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et Septimontium, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omina:' ex quibus apparet non solum mense Decembri fuisse, quia is est brumæ mensis; sed etiam circa finem ejus mensis fuisse, quia proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Quod disertius probatur ex Suetonio in Domitiano: 'Congiarium populo numorum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris largissimum epulum: septimontiali sacrorum quidem die senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis.' Antea plane ignorabatur de hoc septimontiali die. *Jos. Scal.*

Septimontium] De eo sic Varr. lib. v. de L. L. 'Dies septimontium nominatus ab his septem montibus in quis sita urbs est. Feriæ non populi, sed montanorum modo, ut paganalibus, qui sunt alicujus pagi.' Atque post Larentinalia ponit: 'erant autem Larentinalia 10. Kalend. Januar.' Agonalia vero propridie Idus Decembres. Quo die et Septimont. notatur in Kalend. Constantini Magni. Sed circa finem Decembris, adeoque post Larentinalia fuisse probant hæc Tertulliani ex libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et septimontium, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omina.' Quia tunc proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Id disertius probatur ex Sueton. in Domitiano cap. 4. 'Congiarium populo nummorum trecenorum ter dedit: atque inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacro quidem senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit.' Septimontium autem Romani ob inclusum pomœriis septimum collem primum celebravere. *Dac.*

[o] *Sepulchrum*] Vide 'bustum.' *Id.*

Sepulchrum] Sepulchrum est, ut ait Gallus Ælius, ubi mortuus sepultus est: quod antiqui bustum appellabant: isque cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est, intra quos sepultura est facta. Hæc est Sex. Pompeii sententia. *Ant. Aug.*

Se quamque,[p] seorsum quamque.

Sequester[q] is dicitur, qui inter aliquos, *qui certant, medius, ut* inter eos convenerit, *depositum ita tenet ali*quid, ut ei reddat, qui id *deberi jure, sibi con*stiterit. Cato in ea ora*tione, quam habuit* de indigitibus: sinunt *miseros perire,* ut bona rapiant, aut *si superstites petant, ut sequestro dent,* et Pla*utus mercatore: Imo* sic sequestro mihi data *est.*

Serilla[r] Verrius appellari putat navigia Istrica[2] ac Liburnica, quæ lino ac sparto condensantur, a conserendo et contexendo dicta: quia dicat Pacuvius in Niptris: Nec ulla subcus[3] cohibet compagem alvei, sed suta lino, et sparteis serillibus, cum περιφραστικῶς,[4] et ficto vocabulo usus sit pro funiculis, qui sparto conseruntur.

Serilla[s] navigia Istrica, quæ lino ac sparto condensantur: a conserendo et contexendo dicta. [PAUL.

Serius Attius a sero comparavit: ait enim: Ne, si forte paulo quam tu, veniam serius.

Serius[t] a sero videtur dictum.[5] Attius in Amphytrione: Ne, si forte paulo, quam tu, veniam serius. [FEST.

2 Vet. cod. *Histricia.*—3 Al. *subscus.*—4 Vet. cod. περιφραστικάς.—5 Vet. cod. *setius.*

NOTÆ

[p] *Se quamque*] Ergo suspicari saltem liceat in *seorsum*, vel *seorsus*, duas ultimas syllabas nil aliud esse quam vocis productionem. *Dac.*

[q] *Sequester*] *Sequester is dicitur, qui inter aliquos placuit, ut quod inter eos convenerit, teneat, idque ut ei reddat, cum id sibi deberi constiterit. Cato in ea oratione, quæ inscribitur de indigitibus: 'Sinunt perire, ut bona rapiant, aut si petantur, ut Sequestro dent:' et Plautus in Mercatore: 'Immo sic sequestro mihi data est.'* Hæc vel hujuscemodi Festus. Vide Gell. lib. xx. cap. ult. *Ant. Aug.*

Sequester] Gloss. 'Sequester, μεσίτης, ἔντριτος, συνθηκοφύλαξ.' *Dac.*

[r] *Serilla*] Optime Fest. contra Verrium contendit *serilla* dici funiculos sparto consertos. Verba Pacuvii sic ordinanda: *Nec ulla subscus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et sparteis serillibus. Alvei*, id est, *navigii.* De subscude vide infra in 'subscudes,' ubi eadem Pacuvii verba adducta sunt. *Idem.*

[s] *Serilla*] Paulus in epitome id posuit, quod a Festo reprehenditur. *Ant. Aug.*

Serilla] Mira hic Pauli supinitas qui in sua epitoma posuit quod supra Festus reprehendit. *Dac.*

[t] *Serius*] Scribe *Secius*, vel *Sequius*: alioqui ineptum est proscribere nobis *Serius*, tanquam ignotum verbum, quod vulgatissimum est. Adde quod

Sero sapiunt Phryges,[u] **proverbium est natum a Trojanis, qui decimo denique anno velle cœperant Helenam, quæque cum ea erant rapta, reddere Achivis.**

Serpsit antiqui pro serpserit usi sunt: unde serpulæ dictæ, quas nunc serpentes dicimus, ex Græco, quod illi ἑρπετὰ, nos pro aspiratione eorum *S* litera posita, ut ἕξ, sex, ἑπτὰ, septem. [PAUL.

***Serpsit usi sunt* antiqui pro serpserit,**[x] ***unde videntur serpulæ* dictæ, quas nunc *serpentes dicimus ex Græco*, quia illi ἑρπετὰ, nos *pro aspiratione eorum* S litera posita, ut ἕξ, *sex*, ἑπτὰ, *septem*.** [FEST.

Serpula serpserit, ait (idem) Messala, serpens inrepserit.

Serra[y] **præliari dicitur, cum assidue acceditur, receditur-**

NOTÆ

in veteri scriptura variat lectio: cum exaratum sit *Setius*, non *Serius*. Legendum ergo: *Secius, a secus videtur dictum*. Jos. Scal.

Serius] Errat Scal. Nam ex verbis Attii constat legendum *serius*. Dac.

[u] *Sero sapiunt Phryges*] Cicer. Epist. lib. VII. Epist. 16. 'In equo Trojano scis esse in extremo, sero sapiunt.' De Trojanis, qui cum ultimis premerentur, velle cœperant Helenam reddere, Dictys Cretensis lib. IV. 'Ceterum Trojani, ubi hostis muris infestus magis magisque sævit, neque jam resistendi mœnibus spes ulterius est, aut vires valent, cuncti proceres seditionem adversus Priamum extollunt, atque ejus regulos: denique accito Ænea, filiisque Antenoris, decernunt inter se uti Helena, cum his quæ ablata erant, ad Menelaum duceretur.' *Idem*.

[x] *Serpsit antiqui pro serpserit*] Eadem quæ supra in Epitom. Nisi quod quæ infra sequuntur cum istis sic continuanda sunt hoc modo, *s litera posita, ut* ἕξ, *sex*, ἑπτὰ, *septem. Serpula serpsit, ait Messala, id est serpens inrepserit*. Non dubium quin ita Festus scripserit. Viris doctis, qui illa disjunxere, illud imposuit, quod ubi Pauli, ibidem etiam Festi verba finem capere crediderunt, immemores scilicet barbarum racematorem non tanti facere Veterum exempla, ut in iis describundis operam abutatur: qui vel infra in 'serra præliari' nobis verba Catonis inviderat. *Idem*.

[y] *Serra*] Verba Catonis manifesto præ se ferunt aliud, ac visum est Verrio, cujus in hac re supinitatem et negligentiam animadvertere licet. Serra enim, et globus, et forfex, sunt σχήματα instruendæ aciei. *Jos. Scal.*

Serra præliari] Variæ acierum formæ Romanis usurpatæ. In his 'cuneus,' 'globus,' 'forfex,' 'turris,' 'serra,' hic a Catone memorantur. *Cuneus* cum angusta in fronte acies, paulatim se retrorsum pandit, in modum literæ Δ, unde et *trigonum* vocant. *Globus*, cum figura globosa et in rotundum instruitur. *Forfex*, quæ et *forceps*, contraria cuneo, latioribus primis et apertis, ac paulatim in angustum desinentibus in modum literæ V. *Turris*, cum militum ordines in quadro instruuntur. *Serra* cum ma-

que, neque ullo consistitur tempore. Cato de re militari: Sive[6] forte opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra, uti adoriare.

Serra præliari dicitur, cum assidue acceditur, recediturque, neque ullo tempore consistitur. [PAUL.

Sertorem[z] quidam putant dictum a prendendo, quia cum cuipiam afferat[7] manum, educendi ejus gratia ex servitute in libertatem, vocetur adsertor, cum verisimilius sit dictum, qui sereret quid, ac potius adsertorem a serendo cepisse nomen, cum aliquem serat petendo in libertatem eandem, qua ipse sit, id est jungat, quia fruges cum seruntur, terræ jungit: quod totum Verrius ἀπιθάνως introducit.[8] [FEST.

Servilius lacus[a] appellabatur, eo,[9] qui eum faciendum curaverat in principio vici jugari continens basilicæ Juliæ, in quo loco fuit[b] effigies hydræ posita a M. Agrippa.

6 Vet. cod. *sine.*—7 Vet. cod. *adserat.*—8 Ed. Scal. *introduxit.*—9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *ab eo.*

NOTÆ

nipuli primæ aciei modo invadebant, modo resiliebant, et reddebatur dentata quædam forma in modum serræ. *Dac.*

[z] *Sertorem*] Vel a prehendendo, vel, quod verisimilius, a serendo, quod in libertatem serat, hoc est, jungat, inquit Verrius, quod totum ab eo ἀπιθάνως, hoc est, 'non probabiliter,' introductum dicit Festus: sed idem nos alibi docuit *adserere* esse admovere, quod ea, quæ in terram demittuntur, *seri* dicuntur: cur igitur is proprie *sertor*, et *adsertor* dici nequeat, qui manum, vel manu adserit, hoc est, manum admovet, injicit, manu prehendit, ut vindicet in libertatem. Certe nimis præcipitanter hic Festus eos reprehendit, qui sertorem a serendo, hoc est, prehendendo dictum putant: in his Varro lib v. de L. L. 'Sic conserere manum dicimur cum hoste, sic ex jure manu consertum vocare, hinc adserere manu in libertatem, cum prehendimus.' *Idem.*

[a] *Servilius lacus*] *Servilius lacus appellabatur ab eo qui, &c.* Vicus jugarius in octava urbis regione a Victore memoratur: idem et Thurarius, ubi sunt aræ Opis et Cereris cum signo Vertumni. Tuscum, opinor, vocat Varro. Diversus erat a vico unguentario, qui in eadem fuit regione, ex eodem Victore. Illum tamen anonymus urbis Rom. descriptor unum et eundem credidit. *Idem.*

[b] *In quo loco fuit*] Apuli et Siculi religionis causa fontibus suis simulacrum Herculis apponebant, quia is extincta hydra aquas purgaverat. Inde et Thermæ Himeræ urbis in Sicilia, item Œtæ montis et Pylarum in Thessalia, in tutela Herculis fuerunt;

Servilius lacus Romæ a conditore vocatus. [PAUL.

Servorum [c] dies festus erat Idibus Augusti, quia eo die Rex Tullius filius ancillæ natus est.[10]

Servorum dies festus vulgo existimatur Idibus [11] [FEST. Augusti, quod eo die Ser. Tullius, natus serva,[12] ædem Dianæ dedicaverit in Aventino, cujus tutelæ sint cervi, a quorum [13] celeritate fugitivos vocent servos.[14] [d]

10 Vet. lib. *ædem dedicavit Dianæ.*—11 Vet. cod. *Idus.*—12 Id. *servus.*—13 Id. *quo.*—14 Id. *cervos.* Et ita legendum monet Dac.

NOTÆ

ut Pindari et Sophoclis interpretes scribunt. Sunt et qui omnes Thermas eidem esse sacratas velint. Herculeæ thermæ Mediolani nobiles. Hunc morem respexit M. Agrippa cum hydram ipsam ad lacum Servilium posuit. *Idem.*

[c] *Servorum*] At Macrobius contra: 'Nonis Conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Romanus, exactis etiam Regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat: quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant:' est etiam Dies servorum Sigillaria, quæ in continenti post Saturnalia celebrabantur. Lucilius: 'Servorum festu' dies est, Quem plane hexametro versu non dicere possis.' Nam Hexametri lex non admittit *Sigillaria.* Ausonius: 'Ædiles etiam Plebei, etiamque curules Festa Sigillorum nomine dicta colunt.' *Jos. Scal.*

Servorum dies festus erat Idibus Augusti] Pessime verba Festi interpretatus est Epitomista. Neque enim Festus dicit Idibus natum Tullium, sed Idibus eum ædem Dianæ dedicavisse. Quamvis etiam Plutarch. in Quæst. Rom. Quæst. 100. eo die natum Servium putat. 'Cur,' inquit, 'Idibus sextilis, qui nunc Augustus dicitur, feriæ sunt utriusque sexus servis; mulieres autem tum maxime lavare et purgare capita student? an hoc servis datum, quod ea die Servius Rex natus e captiva fuit ancilla?' Sed contra Macrob. qui Nonis natum dicit. 'Nonis,' inquit, 'conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Rom. exactis etiam regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat, quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant.' Optime igitur Festus servorum diem festum Idibus ponit, quod eo die Ser. Tullius, qui e serva natus est, ædem Dianæ dedicaverit in Aventino. Unde et eodem die ejus sacra peragebantur, Martial. Epigr. 68. lib. XII. 'Augustis redit Idibus Diana.' Erat et alius servorum Festus *sigillaria* dictus, qui Saturnalibus per septem dies continuabatur. Ausonius: 'Ædiles etiam plebei, etiamque curules Festa sigillorum nomine dicta colunt.' *Dac.*

[d] *A quorum celeritate fugitivos vocent servos*] Lege *vocent cervos*, ut in

Sesopia[e] *in Augurali et Saliari* carmine app*ellantur quæ alias* esopia pro sedilibus di*cere habemus nunc* adhuc in consuetu*dine.*

Sestertius[f] dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis valebat, id est, dupondius et semissis. [PAUL.

Sestertius dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis valebat, id est, dupondius, et semissis.

Sestertii[g] no*ta apud antiquos fuit* dupondii, et semis- [FEST.

NOTÆ

vet. cod. Sic Græci fugitivum ἔλαφον vocant. Et facete Aristophanes ait nubes, cum fugitivum aspiciunt, cervorum speciem assimulare: Ταῦτ' ἄρα, ταῦτα Κλεώνυμον αὗται τὸν ῥίψασπιν χθὲς ἰδοῦσαι, Ὅτι δειλότατον τοῦτον ἑώρων, ἔλαφοι διὰ τοῦτ' ἐγένοντο. Id est, 'Hoc illud erat quod viso heri Cleonymo inermi et fugitivo, Quod timidissimum eum aspicerent, cervorum speciem assimularunt.' *Idem.*

[e] *Sesopia*] *Sopia*, vel *Sesopia* pro sedilibus vox, ni fallor, inaudita. *Solia* potius scriberem. Plautus in Truncul. *esopitius*, nisi mendum sit. *Ant. Aug.*

Sesopia] *Esopia* vulgo dici ait sedilia, quæ in Saliari et Augurali carmine *sesopia*. Sed utraque vox mihi æque ignota: eam redonavit Plauto Meursius in truculento e vett. codd. *quo pacto excludis quæso esopiis, planius.* Dac.

[f] *Sestertius*] Hic semper fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussi, id est, decem assibus æstimabatur, tum sestertius dupondio et semisse permutabatur. At cum sexdecim assibus denarius æstimatus est, sestertius quatuor asses valuit. Videndus Plinius lib. XXXIII. cap. 3. Vitruv. lib. III. cap. 1. Mæcian. in lib. de asse. *Ant. Aug.*

Sestertius] Semper quidem Sestertius fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussim valebat, tunc sestertius fuit dupondii et semissis. Idque a Servio rege usque ad primum bellum Punicum. At cum denarius sedecim assibus æstimari cœptus est bello Punico primo, tunc sestertius quatuor assibus permutatus. Denarius prior et minor fuit assium decem, hoc est, Turonicorum denariorum duorum supra quadraginta, seu solidorum nostrorum trium ac semissis; sestertius minor denariolorum Turonicorum decem et oboli circiter. Denarius vero major et posterior fuit assium sedecim, hoc est, Turonicorum denariolorum sexaginta septem et quintæ unius: Sestertius major assium quatuor, Francicorum denariolorum sedecim et quintarum quatuor. *Dac.*

[g] *Sestertii*] Vide 'Sestertius,' et quæ illic ascripsimus. Cur vero Sestertius dicatur, quasi semis tertius, Varro lib. v. de Ling. Lat. et Mæcian. de asse scripserunt. Vide 'Trientem.' De bigatis et quadrigatis Plin. lib. XXXIII. cap. 3. 'Nota argenti fuere bigæ, atque quadrigæ: et inde bigati quadrigatique dicti.' Quinquessis autem, quinarius, sive victoriatus dictus est, quod initio quinque assibus æstimaretur, postea octo valuit: ejusque nota erat victoria, ut idem Plinius scribit. *Ant. Aug.*

Sestertii nota apud] Quæ corrupta et male etiam distincta sunt lego et distinguo: *Et valebant denarius denos asses bigati et quadrigati. Quinquessis*

sis: *unde sestertius dictus quod semis*tertius: sed auctos esse *bello Punico secundo:* apud antiquos autem *denarius et quinquessis in usu* erant, et valebant *denarius denos asses, quadrigat*i, bigati, quinquessis: *quæ nos, sed uterque actus* est numerum æris perduct*um esse aiunt lege Fla*minia, minus solvendi, *cum ære alieno premere*tur P. R.

Sex millium,[h] et ducentorum hominum primus [PAUL. C. Marius conscripsit legionem, cum antea quatuor millium fuisset, unde etiam appellabatur quadrata.

Sex suffragia[i] appellantur in equitum centuriis, [FEST. quæ sunt adjectæ[15] ei numero centuriarum, quas Priscus Tarquinius Rex constituit.

Sex Vestæ sacerdotes[k] constitutæ sunt, ut populus pro sua

15 Vet. cod. *adfectæ*.

NOTÆ

quinos. Sed uterque auctus est. Numerum æris productum esse aiunt lege Flaminia minus solvendi, &c. Et verum est. Primo Denarius valebat denos asses, quinquessis vero quinos, et denarii bigati et quadrigati dicebantur ab impressis bigis et quadrigis. Sed postea uterque et denarius et quinquessis auctus est bello Punico secundo, sive potius primo, et denarius asses sedecim, quinquessis octo æstimari cœptus lege Flaminia, quæ minus solvendi lex dicta, quia æris pretio producto minus æris ad solvendum impendebatur. Vide supra 'Sestertius,' et infra 'Sextantarii.' Hujus legis Flaminiæ nemo, quod sciam, præter Festum meminit. De sestertio autem quod sit quasi semistertius, id est, quod ad tertium assem efficiendum desit semis, vel potius quod tunc tertius semis numeratur, Varro lib. IV. de L. L. 'Sestertius quod semis tertius. Dupondius enim et semis antiquus sestertius est: et veteris consuetudinis ut retro æra dicerentur, ita ut semis tertius, semis quartus pronuntiarent. Sestertius igitur ab semis tertius dictus.' Eodem modo autem sestertius quo Iones et Attici dicebant ἥμισυ τρίτον, 'dimidium tertium,' pro δύο καὶ ἥμισυ, 'Duo cum dimidio.' Sic 'trientem tertium,' libras duas et trientem, &c. Vide 'trientem.' *Dac.*

[h] *Sex millium*] Romulus legionem instituit hominum 3000. regibus ejectis fuit 4000. eam postea Marius, cum in provinciam Numidiam iret, sex millium et ducentorum hominum conscripsit. In veteribus tamen legas ante Marium auctas sæpissime Legiones; sed id tum extraordinarie factum fuisse putandum est, et necessitate aliqua suadente. *Idem.*

[i] *Sex suffragia*] Innuit sex centurias adjectas priori centuriarum numero *sex suffragia* dictas, sed nihil tale unquam in antiquitate Romana me legisse arbitror. *Idem.*

[k] *Sex Vestæ sacerdotes*] Sed primis temporibus, ut quatuor tantum caperentur, instituit Numa, cepitque Geganiam, Veraniam, Canuleiam, et

quaque parte haberet ministram sacrorum: quia civitas Romana in sex est distributa partis, in primos, secundosque,[l] Titienses, Ramnes, Luceres.

Sexagenarios[m] *de ponte olim dejiciebant*, cujus causam

NOTÆ

Tarpeiam. Duas postea addidit Priscus Tarquinius. Et hic numerus semper mansit. *Idem.*

[l] *In primos secundosque*] Hic partis unius nomen deesse videri possit, quod non deest tamen, nam per 'Tatienses, Ramnes, Luceres,' quatuor urbis partes intelliguntur, quæ a locis, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina dictæ sunt. Varr. lib. IV. de L. L. 'Ager Romanus primum divisus in partes tres, a quo tribus appellatæ Tatiensium, Ramnium, Lucerum, nominatæ, ut ait Ennius, Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres, ut ait Junius, a Lucumone. Sed omnia hæc vocabula Tusca, ut Volumnius, qui tragœdias Tuscas scripsit, dicebat. Ab hoc quoque quatuor partes urbis tribus dictæ: ab locis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.' *Idem.*

[m] *Sexagenarios*] Hoc a multis traditum est, et quæ reliqua sunt, satis ostendunt, qua de re agatur. Cicero pro Sext. Roscio: 'Habeo etiam dicere, quem contra morem majorum minorem annis 60. de ponte in Tiberim dejecerit.' Varro lib. VI. de Ling. Lat. Ovid. lib. v. Fastor. Macrob. lib. I. Saturn. Plutarch. in Problem. et Non. Marc. Vide 'Depontani.' *Ant. Aug.*

Sexagenarios] Vulgata quidem historia, seu fabula, et a Veteribus diversis opinionibus agitata. Tamen non ita puto apertum esse, quid velit Festus, ut non ex eo eruantur quædam, quæ apud nullum alium auctorem legas, ut apparebit ex ejus contextu ita: Sexagenarios de ponte mitti olim dicebatur. Cujus causam Manilius hanc affert: quod qui incoluerint primi loca urbis, hominem sexaginta annos natum Diti patri quotannis immolare solebant, idque facere eos destitisse adventu Herculis. Sed religione veteris moris scirpeas hominum effigies eos tantummodo mittere de ponte. Alii aiunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secundum ripam Tiberis, atque Argeos se vocaverint ab Argis: quorum P. Ro. memoriam redintegrari, eo gente Græcia legatum quendam Argæum cum iis Romæ moratum esse: is ut obierit, institutum a sacerdotibus, ut effigies scirpea ex omnibus, cum, quæ publica erant, nuntiavisset, per flumen ac mare in patriam remitteretur: scriptum est in reliquiis Festi *his* pro *is*, ut sæpe. Institutum igitur ait, ut ex omnibus scirpeis simulacris, erant autem triginta, una nomine legati Argivorum de ponte in Tiberim dejecta, per mare in patriam remitteretur, postquam munus suum, cujus causa publice missus erat, nuntiavisset. Hoc enim est, *postquam quæ publica erant, nuntiavisset*. Ex quibus apparet sine ulla controversia, sacerdotes quamdam dicis causa nomine legati fari solitos, cum illam effigiem emitterent, quod apud nullum alium auctorem scriptum reperias. *Jos. Scal.*

Sexagenarios] Priorem Manilii sententiam tangit Ovid. v. Fast. Sed Saturno, non Diti, ait immolatos fuisse. 'Fama vetus, tunc cum Saturnia terra vocata est, Talia fatidici dicta fuere senis: Falcifero libata seni duo

Manil*ius hanc refert: quod Romam* qui incoluerint *primi Aborigenes*, hominem, sexaginta *annorum qui esset, immolare* Diti patri quot*annis soliti fuerint, quod* facere eos de*stitisse adventu Her*culis, sed religi*one postea veteris moris s*cirpeas hominum e*ffigies de ponte in Tiberim vetere* modo mittere *instituisse. Alii dicunt*, morante in Italia *Hercule, quod quidam ej*us comitum habitav*erint secundum rip*am Tiberis,[16] atque Arga*eos se ab Argivis vo*caverint arvis : quorum pro*ditam memor*iam redintegrari, eo *gente missum ab Græ*ca legatum quendam Arga*eum diu cum* iis Romæ moratum esse : his ut *obierit*, institutum a sacerdotibus, ut *effigies* scirpea ex omnibus, cum quæ publicæ [17] *erant rei nu*ntiavisset, per flumen, ac mare in patriam remitteretur. Sunt, qui dicant, post urbem a Gallis liberatam ob inopiam cibatus cœptos sexaginta annorum homines jaci in Tiberim ; ex quo numero unus filii pietate occultatus sæpe profuerit patriæ consilio sub persona filii : id ut sit cognitum, ei juveni esse ignotum, et sexagenariis vita concessa : latebras autem ejus,[18] quibus arcuerit [19] senem, id est, cohibuerit, et celaverit, sanctitate dignas esse visas, ideoque Arcæa appellata. Sed exploratissimum illud est causæ, quo tempore primum per pontem cœperunt [n] comitiis suffragium ferre, juniores conclamaverunt, ut de ponte dejicerentur sexagenarii, qui jam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi, quàm illi, deligerent imperatorem. Cujus sententiæ [o] est etiam

16 Ed. Scal. '*ripam* haberi.'—17 Ead. ed. *cumque publicæ*.—18 Pro *ejus* vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *eas*.—19 Ead. ed. *arguerit*.

NOTÆ

corpora, gentes, Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis. Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis Tristia Leucadio sacra peracta modo. Illum stramineos in aquam misisse Quirites : Herculis exemplo corpora falsa jaci.' De Argeis comitibus Herculis vide in 'Argei' et 'Argeos.' *Dac.*

[n] *Per pontem cœperunt*] De pontibus, qui ab septis comitialibus ad Diribitorium et villam publicam suffragantes traducebant, nota res est. *Idem.*

[o] *Cujus sententiæ*] Et Ovid. v. Fast. 'Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli, Pontibus infirmos præcipi

Sinnius Capito. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius in Repudiato.

Sextantarii [p] asses in usu esse cœperunt ex eo tempore, quod [20] propter bellum Punicum secundum, quod cum Hannibale gestum est, decreverunt patres, ut ex assibus, qui tum erant librarii, fierent sextantarii, per quos cum solvi cœptum esset, et populus ære alieno liberaretur, et privati, quibus debitum publice solvi oportebat,

20 Vir doct. ibid. conjicit *quo.*

NOTÆ

tasse senes.' Et Varro de vita pop. Rom. lib. II. 'Honestam causam gloriosamque patefecerit, cum in quintum gradum pervenerant, atque habebant LX. annos, tum denique erant a publicis negotiis liberi atque otiosi: Ideo in proverbium quidam putant venisse ut diceretur sexagenarios de ponte dejici oportere, id est, quod suffragium non ferant, quod per pontem ferebant.' Vide Victorii Varr. Lect. lib. XVIII. c. 7. *Idem.*

p *Sextantarii*] Plin. lib. XXXIII. c. 3. 'Populus R. ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, et dipondius, appendebatur assis.' Et postea: 'Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque, ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Max. Dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ex his verbis apparet Festum aliud dicere, quam Plinium: nam sextantarios alter bello Punico primo, alter bello secundo, factos scribit: item hic Noster septennio durasse, et non amplius processisse in majorem numerum: ille durasse ad Dictaturam Qu. Fabii, quæ a fine belli Punici primi fuit 25. annis posterior: et unciales atque semunciales postea asses factos esse. Mihi quod Plinius scribit verisimilius videtur, et in verbis Festi videntur esse quædam mendosa. Vide 'Grave æs.' *Ant. Aug.*

Sextantarii] Jam supra in 'Grave æs.' 'Sed bello Punico populus Romanus pressus ære alieno ex singulis assibus librariis senos fecit qui tantumdem valerent.' Ubi *bello Punico* tantum. At hic secundo bello Punico sextantarios asses factos scribit. Sed dissentit Plinius lib. XXXIII. c. 3. qui id factum dicit bello Punico primo. 'Libræ autem,' inquit, 'pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ubi, vides, Plinius ait sextantarios asses durasse usque ad Dictaturam Q. Fabii, hoc est, diutius annis 25. Et unciales atque semunciales postea factos. Noster autem durasse tantum septennio, neque postea in majorem numerum processisse. Sive potius septennio quoque prioribus assibus, nempe librariis, usum esse, &c. *Dac.*

non magno detrimento adficerentur. Septuennio quoque (anno) usus est, ut priore numero, sed id non permansit in usu, nec amplius processit in majorem.

Sexus [1] [q] aliter significat sexu, natura, habituque ex Græco, quam illi vocant ἕξιν, Afranius in Privigno sic ait, [2] orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virili sexu partum procreat.

Sexus, natura, vel habitus, ex Græco ἕξις vocatur.

Sibinam [r] appellant Illyrici telum venabuli simile. [PAUL. Ennius: Illyrici [s] restant sicis sibinisque fodentes.[3]

1 Vet. cod. *secus.* Vide infra.—2 Ed. Scal. *agit.*—3 Legendum monet Dac. *sibynisque fodantes.*

NOTÆ

[q] *Sexus*] In veteri libro est *secus* initio, tamen in exemplis *sexus.* Charis. lib. I. scribit. 'Secus neutri generis nomen:' unde et Sallustius 'virile secus' dixit, hoc est, virilis sexus: quod per omnes casus integra forma declinatur. Fit *secus*, et adverbium, quod significat 'aliter.' *Ant. Aug.*

Sexus] Corruptissimus locus. Lege: *Sexus, aliter Sexu, natura habitusque. ex Græco, &c. Afranius in Privigno sic ait: Orbus virile sexu adoptavit sibi.* Sallustius Histor. lib. II. 'At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus. Magna gloria concurrentium. Undique virile, et muliebre sexu per vias, et tecta omnium visebatur.' Sisenna Hist. lib. IV. 'Tum in muro virile, ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.' Quæ omnia corrupte leguntur apud Nonium. In veteri scriptura hic legebatur *Secus*, quod etiam usurparunt Veteres: sed non propterea hic ita legendum. Ausonius: 'Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre sorores.' Item: 'Nota Caledoniis nuribus muliebre secus Strix.' *Sexu* ergo neutri, *sexus* masculini. Sic 'genus' et 'genu,' 'gelus' et 'gelu,' 'cornus' et 'cornu.' *Jos. Scal.*

Sexus] Lege: *Sexus aliter sexu, significat naturam habitumque ex Græco, &c. Afranius in privigno sic ait: Orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virile sexu partum procreat.* In veteri scriptura legebatur *secus*, quod etiam usurparunt Veteres. Auson. 'Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre sorores.' Sed non propterea hic ita legendum. *Sexu* neutri, *sexus* masculini. Sic 'genus' et 'genu,' 'gelus' et 'gelu,' cornus' et 'cornu.' Sallust. histor. lib. II. 'At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria concurrentium, undique virile et muliebre sexu per vias et tecta omnium visebatur.' Sisenna historiar. lib. IV. 'Tum in muro virile ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.' Quæ omnia corrupte legi apud Nonium notavit Scal. *Dac.*

[r] *Sibinam*] Melius *Sibynam.* Hesych. Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον. 'Sibyna, telum hastæ simile.' Gloss. Cyril. 'Σιβύνη, venabulum.' Et Gloss. Philox. 'Venabulum, Σιβύνη.' Male edit. Σηβύνη. *Idem.*

Sibus,[t] callidus, vel acutus.

Sic versantu[u] . . . . [FEST.
fune voluit eodem nom . . . . . .

Suparum[x] *a*ppellant dolonem *quod est velum minus in navi, ut a*cation, majus. *Supparum autem dictum ait Cinnius* Capito velut se*paratum quod sit disjunctumque a do*lone interioris *mali*.

NOTÆ

[s] *Illyrici*] Lege, *Illyrici restant sicis sibynisque fodantes.* Vide 'fodare.' *Idem.*

[t] *Sibus*] Vide 'Persibus.' *Idem.*

[u] *Sic versantu* ....] Locus difficilis interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Sic versantur] Haud dubie est fragmentum de Sucula, quod est lignum transversarium teres utrimque capitulis cardinatis in duo arrectaria immissum, paxillisque versatum, circa quod ductarius funis volvitur, ad sustollenda aut molienda onera, ut lapides, et alia. De Sucula etiam alibi loquitur. Sequitur deinde: *Suparum appellant dolonem, hoc est, velum minus in navi; ut acation majus. Suparum autem dictum ait Capito, velut separatum sit a dolone interioris mali.* Hæc ἀναμφισβήτως Festus. Notum est Acatium et dolonem esse genera velorum, ἀκάτιον quidem μέγα ἄρμενον, δόλωνα vero μικρόν. Notum et illud apud Livium: 'dolonibus sublatis fugerunt.' De suparo alibi satis diximus. Sequitur aliud caput: *Sepultum morte meroque cum ait in ea in* . . . . . . *de L. Terentio Tusci vici magistro. eum vivum de saxo Tarpeio elatum cum eo venisset comissatum: quod mero esset coactus.* Non dubium est ex quadam oratione Catonis desumta esse: qui mos est Festo solennis, ut non nominato Catone verba ex eo in testimonium producat, ut in 'Sublimavit:' eleganter comessabundum juvenem mero sepultum et vivum elatum, quod mortuo similis esset, dixit, quodque spiritus ei mero coactus et interclusus esset: est autem non totus integer locus, nisi fallor; ante enim desiderantur quædam; quanquam non solum aperta est, sed etiam elegans hujus loci sententia. *Jos. Scal.*

Sic versantu . . . . . .] Immo adi vocem 'Sucula.' Ibi enim manifesto hæc vestigia deprehendes: *Sic versantesque ductario fune volvunt. Eodem nomine, &c.* Quæ male loco suo avulsa, huc adhæsere. *Dac.*

Sic versantu . . . .] De sica fortasse verba Festi intelligenda sunt, item de Dolone. Dolonis mentio fit apud Virgilium lib. VII. Æn. Suet. in Claudio, et sub titulo ad L. Aquil. in Digestis. De Sica et Sicariis omnibus libris agitur. Sed non facile est verba Festi sarcire: etenim exempla referuntur eorum librorum, qui non extant. *Ant. Aug.*

[x] *Suparum*] Pollux tria in navi memorat vela, minimum δόλωνα, majus ἀκάτιον, maximum ἐπίδρομον. Capitoni autem sententiam de sipari etymo confirmat Isidorus lib. XIX. c. 3. 'Siparium,' inquit, 'genus veli unum pedem habens, quo inniti navigia solent in navigatione, quoties vis venti languescit, quod ex separatione existimant nominatum.' Sed illud omnino ridiculum: est enim a Græco σίφαρος, adeoque potius scribitur *siparum*. Dac.

Sepultum morte meroque cum ait.

. . . . *De* L. Terentio Tusci vici *magistro, significat eum vivum* de saxo Tarpeio *elatum, cum eo* venisset comisatum, quod *mero, id est, vino esset* coactus.

Sicilices[4] [y] hastarum spicula lata. Ennius: Incendit[5] veles vulgo sicilibus[6] latis. [PAUL.

Sicilicum [z] dictum, quod semunciam secet.

Sicyonia [a] genus calciamenti. Lucilius: Et pedibus læva sicyonia demit honesta.

Sifus [b] *usurpatum est pro tubis* ipsis, id quod Græce [FEST.

4 Fulv. Ursin. et Dac. malint *Siciles*.—5 Ed. Scal. *Incedit*.—6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *sicilicibus*.

NOTÆ

[y] *Sicilices*] Scribendum *Siciles* ex A. Gell. lib. x. cap. 20. *Ful. Ursin.*

Sicilices] Glossarius: 'Sicila, *σμίλα, ἀρβήλιον*.' 'Sicilum, *ξυρὸν σκυτέως*. 'Sicila, *σμίλα χαρτοτόμος*.' est autem vox magnæ Græciæ: eo nomine intelligebant quicquid secandi vim habet; inde Sicilia dicta, quia ab Italia abscecta. Inde 'Sicilire prata,' secare. *Jos. Scal.*

Sicilices] Malim *siciles*. Gloss. 'Sicila, *σμίλα, ἀρβήλιον*.' 'Sicila, scalper, culter sutorius.' Item: 'Sicilum, *ξυρὸν σκυτέως*.' 'Novacula sutoris.' Idem et *sicilis* Magnæ Græciæ vocem esse ait Scalig. Puto potius esse diminutivum a 'sica,' 'sicela,' 'sicila,' 'sicilis,' 'sicilire,' quod est, secare apud Servium. Sica autem brevis gladius et incurvus; quare *sicila* dictus culter sutorius, quod in modum sicæ esset incurvus. Inde *siciles* sibynarum aut lancearum spicula dixit Ennius: *Incedit veles volgo sicilibus latis.* Sic enim potius lego quam *sicilicibus*: ratio est, quod prior syllaba in *sicilicibus* brevis est, quæ longa esse debet a *sica*. Vide quæ notavit Salmas. hist. August. tom. II. Ennii versum quidam sic legunt: *Incidit miles volgam sicilicibus latis.* Sed contra Festi auctoritatem. *Dac.*

[z] *Sicilicum*] Frustra in peregrino verbo Latinam etymologiam rimatur: est enim Syrum. *Jos. Scal.*

Sicilicum] Quarta pars unciæ. Budæus in lib. de asse: 'Post hæc sequitur drachma, octava pars unciæ, quæ ipsa geminata sicilicum efficit.' Sed frustra est Festus qui in peregrino verbo Latinam etymologiam rimatur. *Sicilicus* ab Hebræo *sçekel siclus*. Dac.

[a] *Sicyonia*] Genus Calciamenti muliebris: Cicer. I. de Orat. 'Ut si mihi calceos sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles, et apti ad pedem: sed non viriles.' Hesych. *Σικυώνια, ὑποδήματα γυναικεῖα*. 'Sicyonia, calcei muliebres.' Sicyonia a Sicyone in Peloponneso. In versu Lucil. *Honesta*, id est, pulchra. Sic alibi dixit idem 'plantas convestit honestas.' Et Virg. 'pectus honestum.' *Idem.*

[b] *Sifus* . . .] Locus difficilis, qui lu-

dicitur σίφων. *In lege* rivalicia sic est, *quæ lata fuit rogante* populum Ser. Sulp*icio sex. F. Rufo: Mon*tani, paganive *siphonibus aquam dividunto:* donec eam inter se *diviserint, Prætoris* judicatio esto.

Signa,[c] ut rerum, ita *quoque res ipsæ dicuntur,* aut lapides, aut fi*ctile, aut si qua ejusmodi* adhuc aliqua *signa*[7] *dicuntur, quæ scul*pantur etiam, sed po*cula etiam in quibus sunt* simulacra ad effi*gies sigillata.*

Signare significat modo scribere, modo anulo signa imprimere, modo pecora signis notare. [PAUL.

Signare dicitur signis notare, *velut in pecorib. fit;* sed antiqui eo pro scribe*re utebantur: unde et subsign*are, et consignare *invenitur positum, pro subscri*bere, et conscri*bere.* [FEST.

Silatum[d] antiqui pro eo, quod nunc jentaculum [PAUL.

7 Ead. ed. 'aliqua. et. *signa*.'

NOTÆ

cem desiderat. *Ant. Aug.*

Sifus] *Sifunculi* in aqua ducenda usurpatum est pro tubis ipsis: id quod Græce est σίφων. In lege rivalitia sic est, quæ lata est rogante populum Ser. Sulpitio: 'Rivales montani paganive sifunculis aquam dividunto, donec inter se diviserint, ejus judicatio esto.' Aperte actio datur in eum, qui hac lege committit. *Jos. Scal.*

Sifus] Tuba, canalis, aquæ derivandæ. Notandum caput legis rivalitiæ, Prætorem de aqua dividenda cognovisse. *Dac.*

[c] *Signa*] *Signa ut rerum, ita res ipsæ sculptæ, aut lapides, aut ferrum: et si qua sunt aliqua ejusmodi quæ sculpantur etiam: sed pocula ita dicta, et simulacra ad effigies hominum conformata.* Inversum tamen, *etiam sed pocula,* pro, *sed etiam pocula.* Jos. Scal.

Signa, ut rerum] Ait Festus signa dici, ut ea quæ materiæ insculpuntur, ut Virg. 'Pocula aspera signis:' et materiam ipsam sculptam, lapides, marmor, ferrum, &c. Virg. III. Georgic. 'Stabunt et Parii lapides, spirantia signa.' Ovid. 'Factum de marmore signum.' Simulacra hominum, Deorum, &c. Ut 'Veneris signum,' Plaut. 'Signum Adonidis,' Cicer. *Dac.*

[d] *Silatum*] Subintelligitur vox vinum, silatum vinum, a sili herba, quam σέσελι Græci vocant. Dioscorid. lib. III. cap. 51. 'Seseli Massiliense folia fœniculi habet crassiora, caulem vegetiorem: umbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre, radix longa est, jucundi odoris,' &c. Et paulo post: 'Semen cum vino potum concoquit et tormina discutit.' *Silatum* autem quod postea jentaculum, id est, ἀκρατον, merum. Gloss. 'jentat, ἀκρα-

dicimus appellabant, quia jejuni vinum sili conditum ante meridiem absorbebant.

Silatum antiqui pro eo quod nunc jentaculum dicimus *appellabant,* quia jejuni vinum soli con*ditum ante meridiem* absorbebant. [FEST.

Silere tacere significat ficto verbo ab S litera, quæ nota silentii est. [PAUL.

Silere, tangere[8] [e] *significat, ficto* vocabulo a S litera, quæ *initium ejus vocis est* initium. [FEST.

Silentio surgere[f] *ait* dici, ubi qui post mediam *noctem auspi-*

8 Vet. lib. *tacere.*

NOTÆ

τίζει.' 'Jentaculum ἀκρατον.' De mane enim Veteres merum bibebant, vel etiam panem vino madefactum comedebant, ut ex Athenæo refert Eustath. *Idem.*

[e] *Silere, tangere*] Lege: *Silere, tacere, significat ficto vocabulo a S litera quæ initium est ejus vocis.* Hæc Festus. Hanc differentiam inter *silere* et *tacere* statuunt Grammatici, ut proprie *silere* dicantur qui jam loqui cœperunt, *tacere* vero qui non antea loquebantur. Sed tamen confunduntur interdum. *Idem.*

Silere] *Silere, tacere: quod dictum esse videtur a S litera, quæ initium ejus vocis est.* Deinde de *Silentio* auspicandi gratia loquebatur sequenti capite: sed primus versus deest. *Silentio surgere* Verrius ait dici, *ubi qui post mediam noctem auspicandi causa ex lectulo suo surgit, et liberatus a lecto in solido sedet siletque, ne quid eo tempore dejiciat: inde se in lectum reposuit.* Ita omnino nullo labore hanc lectionem eruimus. Aperte solidam sellam fuisse ait, ut stabilior esset, ne forte quid in sedendo, aut dum vellet sedere, motu sellæ dejiceret, et strepitu vitium auspicio faceret. *Jos. Scal.*

[f] *Silentio surgere*] Cicero lib. II. de Divin. 'Peritum esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat: id enim silentium dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret: hoc intelligere perfecti auguris est. Ille autem, qui in auspicio adhibetur, cum ita imperavit is, qui auspicatur, Dicito, silentium esse videtur? nec suspicit, nec circumspicit, statim respondet: Silentium esse videtur.' Verba Festi ita scribi possunt. *Silentio surgere dici, ubi qui post mediam noctem surgit auspicandi causa ex lectulo sui: sive alieno, et liberatus a lecto in solido solio sedet, siletque nequid eo tempore dejiciat sputi auspicatus recte, inde se in lectum reposuit. Hoc enim est silentium, &c.* Vide 'Sinistrum' et 'Solida sella.' *Ant. Aug.*

Silentio surgere] Qui auspicabatur, post mediam noctem surgebat, seque in sella componebat, quam solidam fuisse ait, ut stabilior esset, ne forte quid in sedendo, aut dum sedere vellet, motu sellæ dejiceret, et strepitu vitium auspicio faceret. Deinde interrogabat eum qui in auspicium adhibebatur, an silentium esse videretur, &c. Audi Ciceron. lib. II. de Divinat. sect. 34. 'Hic apud majo-

candi causa ex lectulo suo si*lentio surrexit* et liberatus a lecto in solido *se posuit*. Sedetque ne quid eo tempore dejiciat, *rursusque se* in lectum reposuit, hoc enim est *proprie Sil*entium, omnis vitii in auspiciis vacuitas, Veranius ait non utique ex lecto, sed ex cubili, nec[9] rursus se in lectum reponere necesse esse.

Silicernium erat genus farciminis, quo fletu familia [PAUL. purgabatur: dictum autem silicernium, quia, cujus nomine ea res instituebatur, is jam silicem[10] cerneret. Cæcilius: credidi silicernium ejus me esse esurum.

Silicernium[g] *dicitur cæna fu*nebris, quam *alio no-* [FEST.

9 Ed. Scal. *ne*.—10 Vet. cod. *silentium*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *solum*.

NOTÆ

res nostros adhibebatur peritus, nunc quilibet; peritum autem esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat; id enim silentium dicimus in auspiciis quod omni vitio caret; hoc intelligere perfecti auguris est. Ille autem, qui in auspicium adhibetur, cum ita imperavit is, qui auspicatur, DICITO SI SILENTIVM ESSE VIDETVR, nec suspicit, nec circumspicit, statim respondet, SILENTIVM ESSE VIDERI. Tum ille, DICITO SI PASCVNTVR. PASCVNTVR.' Deinde observabatur tripudium. Ista, *ait dici*, de Ateio Capitone intelligenda sunt, ut apparet infra in 'sinistrum.' *Dac.*

g *Silicernium*] Cæcilius obelostate. Vide de hoc verbo Donat. in Adelph. Nonium, et Placiadem. *Ant. Aug.*

Silicernium] *Silicernium, cæna funebris, quam Græci περίδειπνον vocant: sed et nonnulli, inter quos Verrius, existimant nihil aliud esse, quam id, quod nos farcimen dicimus, quo fletum familia purgare solet. quia cujus nomine ea res instituebatur, jam silicernium cerneret. Cæcilius obolostate: Credidi silicernium ejus me esse esurum.* Silicernii supra, et alibi, τὸ ἔτυμον attigimus. *Cesnas* veteres dicebant, et *Pæsnas*, pro eo quod est, *Cenas*, *Pænas*. Ab eo *silicesnium*: postea *silicernium*. 'Casmina,' 'carmina:' 'Valesius,' 'Valerius,' et similia. Tertullianus: 'quo differt ab epulo Jovis silicernium? a simpuvio obba? ab aruspice pollinctor?' Glossarium: 'Silicernium, περίδειπνον. λύχνους γὰρ ἅπτειν ἐν πένθει οὐ θέμις:' videtur accepisse, quasi *Selucernium*, hoc est, ἀλυχνία. Rationem hanc eruimus. Natali die lucernæ accendebantur. Mortuali, ut loquuntur Cato et Plautus, id non faciebant optima de causa, ut τὸ ἀντίστροφον τῆς γενέσεως, καὶ τῆς τελευτῆς ostenderent. Persius: 'unctaque fenestra Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.' Tertullianus libro de Idololatria: 'At nunc lucent tabernæ, et januæ nostræ. Plures jam Ethnicorum fores sine lucernis, et laureis, quam Christianorum.' At ἐν πένθει quidem, ut puto, non accendebant. Ceterum semper in cippis sepulcrorum suspendebant lucernas: cujusmodi fictiles multas videmus ex veteribus monumentis erutas. Dio in Domi-

mine exequium scriptores vocant; sed *et Verrius* existi*mat silicernium dici,* quod nos farci*men dicimus, quo* fletu [11] familia *purgabatur: quia cujus* nomine ea res *instituebatur, is etiam* silentium *cerneret: Cæcilius ob*olostate: Cre*didi silicernium ejus* me esse esurum.

Silvii [h] sunt appellati Albani Reges, a Laviniæ filio, quem

11 Ead. ed. *fletum.*

NOTÆ

tiano: *καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφροειδῆ ἑκάστῳ σφῶν παρέστησε, τό, τ' ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσαν, καὶ λυχνοῦχον μικρὸν, οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται.* Inde, puto, apud Gellium Laberius Cippum vocat *Lucium*, quod ex eo 'lucerna luceret:' ut ille apud Athenæum qui columnam vocat *Μένανδρον*, quod sustineret innitentem virum. Porro quemadmodum ergastulus dictus, qui in ergastulo maneret, ita silicernius, qui dignus erat, ut pro eo silicernium pararetur. Cincius Alimetus de Gorgia Leontino: 'Qui dum jam silicernius sui finem temporis expectaret, etsi morti non potuit, tamen infirmitatibus insultavit.' *Jos. Scal.*

Silicernium] De hac voce varia admodum Veteres prodidere: alii a *silens* et *cerno*, quod umbrarum silentium cerneret; unde et infra pro *silicem* quidam *silentium* habent, ut est in verbis Festi: alii a *silex* et *cerno:* alii a *sile* herba, de qua supra in *silatum*, et *cesna* pro *cena*. Alii aliter. Sed optime omnium Servius ad v. Æneid. 'Libavitque dapes:' 'leviter gustavit epulas quæ silicernium vocatur, quasi silicenium, super silicem positum.' Nam ad silicem dabatur illud epulum. Servio favet quod *Cesnas* Veteres dicebant, et *pæsnas*, pro *cenas, pœnas*. Ab eo *silicesnium*; postea *silicernium:* ut 'casmina,' 'carmina:' 'Valesi,' 'Valeri.' Vide Nonium. Inde etiam silicernium dictum genus farciminis quod adhibebant, ut fletu familiæ purgarentur. Sane silicernium inter farcimina ponit Arnob. lib. VII. 'Quid, inquam, sibi hæc volunt? Apexabo isicia, Silicernia, longabo, quæ sunt nomina et farciminum genera, hirquino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus.' Item *Silicernium* senex dictus, quod ejus causa brevi *Silicernium* erat futurum, vel quod dignus esset Silicernio. *Silicernium* Græce *περίδειπνον*, Latinis 'circumpotatio.' In 12. Tab. 'Unctura servilis tollatur, omnisque circumpotatio, ne respersio, ne longæ coronæ, nec acerræ.' Glossarium: 'Silicernium, *περίδειπνον, λόχνους γὰρ ἅπτειν ἐν πένθει οὐ θέμις.*' Videtur accepisse quasi *Selucernium*, hoc est, *ἀλυχνία*. Rationem hanc eruit Scaliger. Notabis in verbis Festi *exequium* singulariter dici pro exequiis et cœna funebri. *Dac.*

[h] *Silvii*] Vetus auctor originis Gentis Romanæ: 'Interim Lavinia ab Ænea gravida relicta, metu, veluti insecuturi se Ascanii, in sylvam profugit, ad magistrum patrii pecoris, Tyrrhum, ibique enixa est puerum qui a loci qualitate Sylvius est dictus.' Et paulo post: 'At Ascanius postquam excessisset e vita, inter Iulum filium ejus, et Sylvium postumum, qui ex Lavinia genitus erat, de obtinendo imperio orta contentio est, cum du-

post excessum Æneæ gravida relicta timens periculum, et suæ vitæ, et ejus, quem utero gerebat, in sylvis latens enixa est: qui restitutus in regnum est post mortem Ascanii prælatus Iulo [12] fratris filio: cum inter eos de regno ambigeretur.

Silus [i] appellatur naso susum versus repando: unde galeæ quoque a similitudine silæ dicebantur.

Simpludiarea [k] funera sunt, quibus adhibentur D. T. ludi,

12 Vet. cod. *Iulio*.

NOTÆ

bitaretur an Æneæ filius an nepos potior esset; permissa disceptatione ejus rei, ab universis rex Sylvius declaratus est. Ejusdem posteri omnes cognomento Sylvii usque ad conditam Romam Albæ regnaverunt.' *Idem.*

[i] *Silus*] Silus, et Silo, *σιμός*. *Jos. Scal.*

Silus] In libro scripto Coloniensi, ut monuit Gulielmus verisimil. lib. I. cap. 9. *Silus appellatur nasus susum versus et repandus.* *Silus* pro *simus* a Græco *σιμός*. Glossæ: 'Silus, *σιμός*.' Item: 'Silo, *σιμός*.' *Dac.*

[k] *Simpludiarea*] Hæc verba mendosa, (*D. T. ludi, corbitoresque,*) quod notatum est in veteri libro R litera. Crederem scribi posse, *ludi, desultoresque.* Vide 'Senacula.' *Ant. Aug.*

Simpludearia] De his non nihil attigimus in Ausonianis lectionib. Dicta *quasi simpliludiaria*, quia simpli ludii adhiberentur, hoc est, saltatores vel cernuatores, de quibus supra diximus: quos cernuatores hic Verrius vel Festus vocat *Corbitores*, more scribendi antiquitus imperitis librariis usitato, qui *b*, cum *v*, et contra commutabant. *Corvitores* enim sine dubio dicendum erat: qui enim gestus Cernuantium, ut modo sursum, modo deorsum spectent, is et *corvorum* est, et cornicum, ac monedularum, quæ ubi pedibus aliquem locum insistunt, modo *ἀνανεύουσι*, modo *ἐπινεύουσι*. Hinc elegantissime de mulieribus cibo se ingurgitantibus ad mensam Plautus Casina dixit: 'Ego novi illas estrices: corvitant, ubi Comisse possunt.' Quanquam scio Turnebum mutasse, sed frustra. Has notas D. T. *duntaxat* significare supra in 'Senacula' admonuimus. Causa igitur non est, cur doctis viris hic de mendo suspectus locus esse debeat. Simpludeariis ergo simpli Ludii duntaxat adhibebantur, qui et Corvitores, seu cernui, ut est apud Servium, dicuntur. Indictivis et ludii, et desultores, ac etiam ludorum quædam genera. Cicero de legibus II. 'Funus ut indicatur, siquid ludorum, dominusque funeris utatur accenso, atque lictoribus.' *Jos. Scal.*

Simpludiarea] Opponuntur indictivis, in quibus et ludii et desultores, ac etiam ludorum quædam genera. Cicer. II. de legibus: 'Funus ut indicatur, si quid ludorum, Dominus funeris utatur accenso atque lictoribus.' At in simpludiariis, simpli Ludii. Unde nomen: 'dicta enim quasi *simpliludiaria*.' Simpli ludii autem, id est, saltatores vel cernuatores. Sed mirum est, ni hic fallitur vir doctissimus, ac ni potius *corbitores* a cor-

corbitoresque quidam ea dixerunt esse, quibus neutrum genus interesset ludorum: nam indictiva sunt, quibus adhibentur non ludi modo, sed etiam desultores, quæ sunt amplissima.

Simpludiarea [13] funera, quibus ludos adhibebant. [PAUL.

Simpulum [l] vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libatur: unde et mulieres rebus divinis deditæ simpulatrices dicuntur.

Simultas,[m] id est, odium, dicta ex contrario, quia minime sint simul: potest et a simulatione dicta existimari, quia simulate loquuntur ad invicem.

Sinciniam, cantionem solitariam.[n]

13 Vet. lib. *Simpludearia.*

NOTÆ

bitis dicti illi proprie fuerint qui per corbitarum, hoc est, navigiorum malos repebant ad vela legenda, vel ad aliud quid. Ita ut ea vox postea ad funambulos sit translata. De *corbitis* vide suo loco. *Dac.*

[l] *Simpulum*] Glossæ: 'Simpulum, κύαθος.' Simpulones hinc qui sponsum convivia discurrentem comitantur. Succius Piscatoria: 'Summates viri facti sunt simpulones ganei.' Isidorus in Glossis: 'simpulator, conviva: amicus sponsi assiduus cum eo in convivio.' *Jos. Scal.*

Simpulum] Glossæ: 'Simpulum, κύαθος.' Varr. lib. IV. de L. L. a sumendo, hoc est, bibendo simpulum. 'Quo vinum dabant,' inquit, 'ut minutatim funderent, a guttis guttum appellarunt. Et quo sumebant minutatim, a sumendo simpulum nominavere. In hujusce locum in conviviis e Græcia successit Epichysis et cyathus. In sacrificiis remansit guttus et simpulum.' Scaliger a Syriaco *Sephel, sempel, simpulum* factum dicit. Vel potius a Græco σίφων a quo *simpo*, unde diminutivum *simpulum*. Nam utrumque significat vasculum cum tenui fistula vel angusto collo ad pitissandum vinum. Ita tamen ut Latini suo simpulo ad sacra tantum uterentur, Græci vero τῷ σίφωνι ad gustandum in caupona vinum. Quare et *meraria* et *gustatorium* dicebatur. *Dac.*

[m] *Simultas*] Potius a *simul*, simultas, ut a *facul* facultas. *Simul* autem pro *simile*, ut *facul* pro *facile*. Vel *simultas* pro *similitas*. Quod a similitudine studiorum simultas oriatur. Voss. *Idem.*

[n] *Sinciniam, cantionem solitariam*] Lego, *Sicinium, cantionem solitariam*. Gloss. 'Sicinium dicitur, quasi singularis cantilenæ vox: id est, cum unus canit, quod Græcis monodia dicitur. Cum vero duo, bicinium. Cum multi, Chorus.' Fuit olim cum legendum putarem: *Sicinnium, cantionem saltatoriam*. Ex Hesych. et Athenæo, qui Sicinnium interpretantur saltationem Satyricam. Unde Gell. lib. XX. cap. 3. 'Quos sicinistas vulgus dicit, qui rectius locuti sunt Sicinnistas litera n gemina dixerunt: Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit. Salta-

Sine sacris [o] *hereditas* in proverbio dici solet *cum aliquid obvenerit* sine ulla incommoda appendice; quod olim sacra non solum publica curiosissime administrabant, sed etiam privata: relictusque heres sic [14] pecuniæ, etiam sacrorum erat, ut ea diligentissime administrare esset necessarium.

Sinistræ aves,[p] sinistrumque et sinistimum auspicium, id est, quod sinat fieri. Varro libro quinto Epistolicarum quæstionum, ait: A Deorum sede [15][q] cum in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes; factum arbitror, ut sinistra meliora auspicia, quam dextra esse existimentur: idem fere sentiunt Sinnius Capito, et Cincius.

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sicut.*—15 Fulv. Ursin. *ab auspiciorum sede.*

NOTÆ

bundi autem canebant quæ nunc stantes canunt.' Sed nunc sententiam demuto. Sicinium, ut optime Meurs. in exercit. Crit. part. 2. cap. 5. est cantio sine cantu. Cum fides tantum canunt sine voce. *Assæ tibiæ:* cui contrarium *assa vox.* Idem.

[o] *Sine sacris*] Verba Festi desiderant hæc, aut his similia: *Sine sacris hereditas in proverbio dici solet: cum aliquid obvenerit sine ulla incommoda appendice.* Plautus hoc proverbio utitur in Captivis: 'Sine sacris hereditatem sum aptus offertissimam:' et in Trinum. 'Cæna hac annona est sine sacris hereditas.' *Ant. Aug.*

Sine sacris] Veteres Romani habebant sacra privata quæ colebantur maxima religione, eaque, ut perpetua manerent, familiis prodebantur ex leg. 12. tab. SACRA PRIVATA PERPETUO MANENTO. Ita qui hæreditatem alicujus adibat, cogebatur etiam sacra ejus suscipere. Et hoc erat inter onera hæreditatis. Inde sine sacris hæreditas de bonis iis dicitur quæ nullam incommodam habeant appendicem. Plaut. Capt. act. IV. sc. 1. 'Sine sacris hæreditatem sum aptus offertissimam.' *Idem.*

[p] *Sinistræ aves*] De sinistris, quæ Latinis fausta, Græcis infausta et inauspicata, vide quæ in 'scæva' diximus. *Sinister* autem non quod sinat fieri, ut male Festus; sed a Græco ἀριστερὸς, unde 'sinisterus,' 'sinister.' *Idem.*

[q] *A Deorum sede*] Pessime Fulvius Ursinus *ab auspiciorum sede.* Nihil mutandum. A Deorum sede, id est, a Septemtrione, ubi Deorum sedem Veteres locaverunt: quod egregio Servii loco probatur ad illud Virg. II. Æneid. 'Intonuit lævum.' 'Sinistras autem,' inquit, 'partes Septemtrionales esse Augurum disciplina consentit. Et ideo ex ipsa parte significantiora esse fulmina, quoniam altiora et viciniora domicilio Jovis.' Sic in sacris literis Dei Opt. Max. sedes versus Aquilonem. *Idem.*

Sinistrum [r] in auspicando significare ait Ateius Capito, lætum, et prosperum auspicium, at [16] silentium dubii dumtaxat [s] vacat vitio: igitur silentio surgere cum dicitur, significat non interpellari, quo minus rem gerat, ad sinistrum hortari quoque auspicia [t] ad agendum, quod animo quis proposuerit.

Siparium genus veli mimicum.[17] [PAUL.

Siparium,[u] *quo in scenis mimi* utuntur, dictum ait *Verrius a vela*mento quod vocetur. *alias aulæum.* [FEST.

Siremps dicitur, quasi similis [18] res ipsa, habetur hoc in libris Catonis. [PAUL.

Siremps [x] ponitur pro eadem, vel proinde *quasi simi-* [FEST.

16 Vet. cod. *aut.*—17 Vet. lib. *minutum.*—18 Vet. lib. *similiter.*

NOTÆ

[r] *Sinistrum*] Vide ante 'Silicernium.' *Ant. Aug.*

[s] *At silentium dubii dumtaxat*] Lege, *At silentium ubi dumtaxat, &c.* de silentio in Auspiciis, vide supra post 'silere.' *Dac.*

[t] *Ad sinistrum hortari quoque auspicia*] Hic aliquid turbatum. Lego, *At sinistrum hortari quoque auspicio ad agendum, &c.* Ait sinistrum auspicio suo admittere et ad agendum hortari, quod animo quis proposuerit. Nihil certius. *Idem.*

[u] *Si. . . .*] Siparium genus veli, quo in scæna mimi utuntur, dictum ait: hactenus possum: reliqua quo pertineant non video. *Jos. Scal.*

Siparium] *Aulæa* prius dicebantur, quæ postea *siparia* dicta. Donat. in prolegom. Terent. 'Aulæa quoque in scena sternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus: pro quibus Siparia ætas posterior accepit. Est autem mimicum velum, quod populo obsistit dum fabularum actus commutantur.' Et dictum est *siparium* a *sipare,* id est, *jacere,* quod velandi causa spectatoribus obsiparetur, objiceretur. Vel potius a σίφαρος, velum. Quod et intellexit Verrius cum scripsit 'siparium a velamento dictum.' *Dac.*

[x] *Siremps*] Charis. lib. I. tradit, Siremps nominativo tantum casu dici, et ablativo ab hac Sirempse: significare autem, Similiter lex esto. Extant aliquot tabulæ legum; in quibus ita scriptum est: DE. EO. AGRO. SIREMPS. LEX. ESTO. et in altera: SIREMPSQVE. EIS. VIATORIBVS. DEQVE EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERVM IVVS. LEXQVE. ESTO. QVASEI. SEI. EI VIATORES. IN. EAM. DECVRIAM. IN TRIBVS. VIATORIBVS. ANTEA. LECTEI SVBLECTEI. ESSENT. QVAM. IN. QVISQVE. DECVRIAM. EORVM. EX. HAC LEGE. VIATOR. LECTVS. ERIT. SIREMPSQVE. EIS. PRÆCONIBVS. DEQVE. EIS PRÆCONIBVS. QVÆSTORI. OMNIVM RERVM. IVVS. LEXQVE. ESTO. &c. In his omnibus similem significat, aut simile: tria autem verba copulata sunt siremps, hoc est, similis res ipsa. *Ant. Aug.*

lis res ipsa: Cato in dissuadendo leg*emque*[19] *postea* relicta est, et præterea rogas, *ut quemquam adversus* ea si populus condemnaver*it sirempa*[20] *lex* siet, quasi adversus le*gem fecisset*.

Sispitem Junonem,[y] quam vulgo Sospitem appellant, antiqui usurpabant, cum ea vox ex Græco videatur sumta, quod est σώζειν.

Sistere fana[z] cum in urbe condenda dicitur, significat loca in oppido futurorum fanorum constituere, quod[1] Antistius

19 Ed. Scal. *legem quæ.*—20 Ead. ed. *sirenis.*—1 Vet. cod. *quam.*

NOTÆ

Sirempe] Plauti locus in prologo Amphitruonis jamdudum a nobis ita emendatus fuit: 'Sirempse legem jussit esse Jupiter.' Memini et locum in Senatusconsulto quodam apud Frontinum eodem modo depravatum vulgo legi: 'Qui adversus ea quid fecerit, et adversus ea repserit ex jussu causaque omnium rerum omnibus esto damnas utique atque uti esset esseque oporteret, si is adversum hanc legem rivum, specumque rupisset.' Manifesto enim legendum: *Qui adversus ea quid fecerit, sirempse lex, jus, causaque omnium rerum omnibus esto utique atque uti esset, &c.* Quin apud Probum Singularum scriptorem eadem non mediocriter contaminata sunt: 'S. R. L. E. E. C. Q. O. R. E. Si rem lex ex ejus causa Que omnium rerum esto.' Scribe: S. L. I. C. Q. O. R. E. *Sirempse lex, jus, causaque omnium rerum esto.* Apud Senecam Epistola 92. 'ubi vero ad finem mortalium ventum est, discede, inquit, Ambitio, omnium quæ terram premunt fere miles esto.' Emendat eruditiss. Cujacius, *sirempe lex esto.* Partem verborum Catonis ita reconcinnabimus: *et præterea rogas adversus ea si popolus condemnaverit, utei sirempe lex siet, quasi advorsus leges fecisset.* Jos. Scal.

Sirempe] *Sirempe* compositum ex *similis re ipsa.* Quare optime Festus in verbis Caton. interpretatus est *eandem*, vel, *proinde quasi, &c.* Sic in isto fragmento legis agrariæ Thoriæ: 'Qui ager ex publico in privatum commutatus sit, de eo agro Sirempe lex esto; quasi is ager P. Mucio et L. Calpurnio Coss. per totam Italiam.' Id est, 'Similis re ipsa lex esto,' vel 'Lex esto proinde atque,' &c. Legitur et *sirempse*, ut apud Plaut. Prol. Amphit. 'Sirempse legem jussit esse Jupiter.' *Dac.*

y *Sispitem Junonem*] Nam sospitem pro servatore dixerunt. Vide 'sospes.' Inde *sispes* et *sospes Juno*, quæ Ciceroni, Ovidio, Livio *sospita Juno* dicitur, in numismatibus JUNO SISPITA. *Sispes*, autem pro *sospes* Isidor. in Gloss. 'Sispes, sospes, sanus.' *Idem.*

z *Sistere fana*] Cum templi cujusdam fines definiebant et constituebant augures, tum proprie sistere fana vel templa dicebantur. Idem 'effari templa' apud Varr. lib. v. 'Hinc effata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sunt effati, hinc effari templa dicuntur ab auguribus, adfatus, qui in his fines sunt.' Vide 'Minora templa.' *Idem.*

Labeo ait, in commentario quintodecimo Juris Pontificii, fana sistere esse lectisternia certis locis et Diis habere.

Sistere fana cum dicerent, significabatur lectisternia certis in fano locis componere. [PAUL.

SOBRINUS est patris mei consobrini filius, et matris consobrinæ filius.

Sobrinus [a] est, ut ait Gallus Ælius, patris mei consobrini filius, et matris meæ consobrinæ filius: fœmina iisdem de causis appellat fratrem, et fratrem patruelem, et consobrinum, et propius consobrino,[2] et sobrina: iidem gradus in sobrina quoque sunt. [FEST.

Sobrium [b] vicum *dictum putant Cloatius* et Ælius quod *in eo nullus tabernæ* locus, neque cau*ponæ fuerit. Alii* quod [3] in eo *Mercurio non* vino, *sed lacte,* solitum *sit supplicari.*

Sobrium vicum Romæ dictum putant, vel quod in eo taberna nulla fuerit, vel quod in eo Mercurio lacte, non vino, supplicabatur.

Sodales [c] dicti, quod una sederent et essent, vel quod ex suo dapibus vesci soliti sint, vel quod inter se invicem suaderent, quod utile esset.

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sobrino.*—3 Ead. ed. '*Alii* aliquod.' et mox, '*non lacte sed* vino.'

NOTÆ

[a] *Sobrinus*] Ait sobrinos dici consobrinorum filios. Ut et Donat. in And. act. v. sc. 4. 'Sobrini,' inquit, 'sunt consobrinorum filii.' Per consobrinos autem fratres patrueles et amitini intelligendi sunt, quorum liberi proprie *sobrini* dicuntur. Caius in L. III. D. de grad. et adfin. 'Item,' inquit, 'patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis: qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis, undique propagati, proprie sobrini vocantur.' Infra in verbis Festi legendum ut in veteri lib. *Fœmina iisdem de causis appellat fratrem, et fratrem patruelem, et consobrinum, et propius sobrino et sobrinæ.* Vide 'propius sobrino.' *Idem.*

[b] *Sobrium*] *Sobrium vicum dictum esse testatur Ælius, quod in eo neque tabernæ locus, neque cauponæ fuerit: alii quod in eo Mercurio non lacte, sed vino solitum erat supplicari.* Jos. Scal.

[c] *Sodales*] Mirum in modum placet sodales dictos quod de suo ederent: nam et inde eos Græcis *αὐτοδαίτους* et *αὐτοδείπνους* dictos reperio: Hesych. *αὐτόδειπνος, ὅταν τις κεκλημένος ἑαυτῷ φέροι τὰ ἐπὶ τὸ δεῖπνον.* Id est, '*αὐτόδειπνος* quando quis ad cœnam vocatus symbolam fert.' Inde apud Terent. Andr. 'Symbolam dedit, cœnavit.' De *congerris* vide in 'cœrræ:' iidem et *concanæ* dicti. Gloss. 'con

Sodalis[d] *quidam dictos putant*, quod una *sederent essentque:* alii, quod ex suo *dapibus vesci soliti sint:* alii, quod inter se *invicem suaderent*, quod utile ess*et: eosdem, quod coëant* crebro congerræ voc*ari a Græco* vocabulo, quod est *γέῤῥα.* [FEST.

Sodes,[e] si audes, uti *sis, pro si vis, et illico* pro in loco. Terentius *in Andria: Dic* sodes, quis heri Chry*sidem habuit?*

Sodes, si audes, uti sis, pro si vis, et illico pro in loco. Terentius in Andria: Dic, sodes, quis heri Chrysidem habuit? [PAUL.

Solari sine præpositione dixisse antiquos, testis est Pacuvius, cum ait: Solatur, auxiliatur, hortaturque me.

Solatum,[f] genus morbi maxime a rusticantibus dicitur, cujus meminit etiam Afran*ius in* . . . . arquato Med*eri cui*[4] *nomen ab au*rigine. [FEST.

Solatum genus morbi. [PAUL.

Solea,[g] vel ea dicitur, quæ solo pedis subjicitur, vel genus

4 Ead. ed. *cujus.*

NOTÆ

cœnæ, σύνδειπνοι.' *Dac.*

[d] *Sodalis*] *Sodalis quidam dictos esse putant, quod una sederent essentque: alii, quod ex suo vesci soliti sunt: alii, quod inter se invicem suaderent, quod utile esset. Iidem quod coëant crebro congeræ vocantur a Græco vocabulo, quod est γέῤῥα. Congeræ* per unum R scribebant, ut supra attigimus. Lucilius, 'Tapullam legem rident conceræ Opimi.' *Conceræ* pro *Congeræ*. Vide in 'Tapulla.' Quod *Congerra* a Græco *γέῤῥα* dictum sit monet etiam Varro: vide libro VI. de Latino sermone. *Jos. Scal.*

[e] *Sodes*] Vide 'Sultis.' *Ant. Aug.*

Sodes, si audes uti sis] Cicero in Oratore ad Brutum sect. 45. 'Libenter etiam copulando verba jungebant, ut sodes pro si audes, sis pro si vis. Jam in uno capsis tria verba sunt: ain, pro aisne: nequire pro non quire: malle pro magis velle: nolle pro non velle: Dein etiam sæpe et exin, pro deinde et exinde dicimus.' *Dac.*

[f] *Solatum*] *Solatos* appellat Plin. lib. XXIX. cap. 6. hoc morbo laborantes. A sole fortasse infesto ductum est nomen. *Ant. Aug.*

Solatum] Morbum puto quem quis ex nimia apricatione contraxit. Unde qui hoc morbo laborant, *solati* Plinio dicti sunt lib. XXIX. cap. 6. Quæ infra ex Afranio laudabantur non potuimus assequi. Optime ait, arquato morbo, qui et regius vocatur, nomen esse ab aurigine: *aurigo* enim, sive potius *aurago*, morbus regius ab auri colore, quem bilis toto corpore diffusa repræsentat, ut *arquatus* a colore arcus cœlestis. Inde Isidorus in Gloss. 'Auruginosus, arcuatus.' Vide Nonium in 'arquatus.' *Dac.*

[g] *Solea*] A solo, id est, planta pedis. Neque audiendus Salmasius, qui

piscis, vel materia robustea, super quam paries craticius exstruitur.

Solea, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo pedis subjicitur, sed etiam pro materia robusta,[5] super quam paries craticius exstruitur. [FEST.

Solicitare [6] [h] quidam dictum putant vel*ut citare ex sollo, quod est* ex suo loco, ac sententia *movere: sollum autem* quin significet locum, quis *dubitet? cum exsules* quoque dicantur loco pa*triæ suæ pulsi.*

Solicitare est solo citare, id est, ex suo loco movere: solum autem quin significet locum, quis dubitet? cum exsules quoque dicantur loco patriæ suæ pulsi. [PAUL.

Solida sella,[i] ai*t Verrius, sedere tum quis* jubetur, cum mane sur*gens auspicandi gratia evigi*lavit: quod antiqui ex-

5 Legendum monet Dac. ut in vet. cod. *materia robustea*, vel *roborea*.—Vet. cod. *Sollicitare*.

NOTÆ

a Græco ὑλίας, 'pellis,' soleas deducit. *Idem.*

[h] *Solicitare quidam dictum putant*] Integra Festi verba affert Calpurnius ad Terent. Heautontim. act. III. sc. 1. 'Solicitare quidam dictum putant veluti citare ex solo, hoc est, ex suo loco ac sententia movere: solum autem quin significet locum,' &c. *Idem.*

[i] *Solida sella*] Festus videtur Verrium reprehendere in hujus rei interpretatione: et ostendit religioni fuisse aliquibus non solida sella sedere, quod essent aliquæ aliqua ex parte excavatæ. Reprehendit autem quod solidum dixerit totum. Cetera incerta sunt. Vide ante 'Silicernium.' *Ant. Aug.*

Solida] *Solida sella, ait, sedere tum quis jubetur, cum mane surgendi causa evigilavit: quod antiqui expresse ab interiore parte excavatas non faciebant sedes, quas solidas ideo, quod his nihil erat concavum, appellabant, inquit Verrius; quod essent totæ: absurde, ut mihi videtur, illud quod sit totum ait dictum solidum.* Nihil omnino prætermissum est de sententia Festi, fortasse ne de verbis quidem. 'Evigilare surgendi causa' est data opera post mediam noctem experrectum silentio surgere, auspicandi causa: ita enim auspicantibus mos erat in solida sella sedere, ut supra in 'Silentio' refertur. Recte autem Verrius 'solidas sellas' totas interpretatur: nam Verrii temporibus vulgo tam notum erat *solidum* a *solo* dictum, quam *solum* idem valere, quod *totum*. Igitur idem est ac si dixisset, dictæ *solidæ*, quod *solæ*, id est, totæ. Quare vides hic præcipitem Festi calorem in reprehendendo illo, a quo tanta bona didicerat. Saltem debebat meminisse quod alibi notat de 'soliferreo,' 'solerte,' et 'solenne.' Verum profecto ita est: ad reprehendendum, quam ad discendum propensiores sumus. *Dac.*

presse, *nihilque ab interiore* parte excavat*as, aut laxatas* *f*aciebant sedes, quas *sedes, solidas ideo, quod* in his nihil erat con*cavum, maxime appella*bant, inquit Verrius, quod *scilicet essent totæ,* absurde, ut mihi videtur, *cum omneid quod* sit totum ait dictum solidum.

Solino[k] idem[7] ait esse consulo.

Solino intelligitur consulo. [PAUL.

Solipunga[8] [l] genus bestiolæ maleficæ,[9] quod acrius concitatiusque fit fervore solis: unde etiam nomen traxit.

Soli*punga genus bestiolæ* maleficæ, quo*d acrius con*- [FEST. *citatiusque* fit fervore *solis, a quo nomen* traxit.

Solitaurilia[m] hostiarum trium diversi generis immolationem

7. Quidam legunt *idem Messala*.—8 Vet. cod. *Solipugia* vel *Selipugna*. Alii *Salpunga*: alii *Solpuga*.—9 Vet. lib. *veneficæ*.

NOTÆ

[k] *Solino*] *Consulo*, *Consolino*, ut 'iter,' 'itiner:' 'fruiscor,' 'fruniscor.' *Jos. Scal.*

Solino] *Consulo, consolino*, ut 'nato,' 'natino:' 'nego,' 'negino:' 'pago,' 'pagino:' 'lurcor,' 'lurcinor,' &c. *Idem*, id est, Verrius, de quo superiori capite. Quidam, *idem Messala*. Dac.

[l] *Solipunga*] Plin. lib. XXIX. cap. 4. 'Est et formicarum genus venenatum, non fere in Italia: solipugas Cicero appellat, Salpugas Bætica. Lucan. lib. IX. 'Quis calcare tuas metuat, Solpunga, latebras.' Alii *Salpunga*: alii *Solpuga* legunt. *Ant. Aug.*

Solipuga] Glossarium: 'Solipaga, ἡλιοκεντρὶς, μυίας εἶδος.' *Jos. Scal.*

Solipunga] *Solipunga*, sive *solipuga*, est ὁλοκεντρὶς, quod tota pungat, et ipsa nihil aliud sit quam aculeus. Sic 'soliferreum,' quod est totum ferreum, &c. Male qui solipugam dictam putant quod in sole pungat. Festi tamen interpretationem juvat Gloss. ubi, 'solipuga ἡλιοκεντρὶς, μυίας εἶδος.' In leguminibus inveniri ait Plin. Et formicarum, non muscarum genus vocat. Solinus araneorum formam habere dicit. Pro *maleficæ* al. *veneficæ*. Et favere videntur Gloss. ubi 'sphalangion, musca venenata.' Nam *sphalangium* nil aliud est quam *solipunga*. Tamen in reliquiis Festi *maleficæ*. Dac.

[m] *Solitaurilia*] *Contra Aci .... verveces maiales qui.* Hæc mendosa sunt aut delenda, aut emendanda: *contra Acilius verveces maiales: quia, &c.* vel *contra accidit verveci maiali: quia*. Sed neutrum placet. Videndum etiam, an mendose scribatur *inviolati sunt tauri*: et in fine videtur posse scribi *mutas semivocales*. Ant. Aug.

Solitaurilia] Scribe: *quod omnes ea solidi integrique sunt corporis: contrarii verveces, maialesque: quia, &c.* Quod ait tauros, id est, virilia cædi in castratione, intellige de ea castratione, quæ fiebat in ipso sacrificio. Verres enim, aries, taurus, cum admovebantur aræ mola mactati, priusquam corio exuerentur, castrabantur. Vide Martialis epigramma lib. III. cujus initium: 'Vite nocens rosa stabat

significant, tauri, arietis, verris, quod omnes eæ solidi integrique sunt corporis: contra Aci . . . . . verveces [10] maiales, qui quia sollum Osce totum, et solidum significat: unde tela quædam solliferrea vocantur tota ferrea, et homo bonarum artium sollers, et quæ nulla parte laxata cavaque sunt, [n] solida nominantur: atque harum hostiarum omnium inviolati sunt tauri, quæ pars scilicet cæditur [11] in castratione. Sunt quidem qui putent,[12] [o] ex tribus hostiis præcipue nomen inclusum cum solido tauri, quod amplissima sit earum. Quidam dixerunt [p] omnium trium vocabula confusa [13] suis, ovis, tauri adeffecisse id, quod uno modo appellarentur universæ: quod sit a sollo et tauris [q] earum hostiarum ductum (est) nomen, antiquæ

10 Vet. cod. *verbices*. Vide Notas infra.—11 Vet. cod. *creditur*.—12 Id. *portent*.—13 Id. *confixa*.

NOTÆ

meritaras ad aras Hircus, grata tuis victima, Bacche, sacris.' Glossarium: 'Solitaurilia, θυσία ἕκτος κριοῦ, καὶ ταύρου.' scribe, ἐκ συὸς, κριοῦ, &c. *Jos. Scal.*

Solitaurilia] Scribe ex judicio Scaligeri: *Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris, quod omnes eæ solidi integrique sunt corporis, contrarii verveces maialesque, quia solum Osce totum, &c.* Ait *solitaurilia* dici a *solo*, id est, *toto*, et *tauris*, id est, *virilibus*, quod tunc illis hostiis inviolati tauri relinquerentur, contra quod in sacrificiis fieri consuerat. Nam hostiæ, cum admovebantur aræ mola mactatæ, priusquam corio exuerentur, castrabantur. Martial. Epigram. 24. l. III. *Dac.*

[n] *Et quæ nulla parte laxata cavaque sunt*] Ut supra 'solida sella.' *Idem.*

[o] *Sunt quidem qui putent*] Ait esse qui putent *solitaurilia* esse ex *solido* et *tauro*, id est, bove, ita ut ex tribus hostiis tauri præcipue nomen hic assumtum fuerit, quod earum esset maxima. *Idem.*

[p] *Quidam dixerunt*] *Solitaurilia* quasi *suovetaurilia*. Gloss. 'solitaurilia, θυσία ἐκ συὸς, κριοῦ, καὶ ταύρου.' 'Solitaurilia, sacrificium ex sue, ove, et tauro.' Sane et apud Liv. lib. I. integre legitur *suovetaurilia*. Verum hoc ille nimis audacter forsan. Nam etsi ex tribus illis nomen esset compositum, ex eorum particulis potius coiret. Quintilian. lib. I. cap. 5. 'Nam,' inquit, 'solitaurilia jam persuasum est esse ex sue, ove, et tauro. Et sane ita se habet sacrum quale apud Homerum quoque est. Sed hæc non tam ex tribus, quam ex particulis trium coëunt.' *Idem.*

[q] *Quod sit a sollo, et tauris*] Lege: *Quod si a sollo et tauris earum hostiarum ductum est nomen, antiqua consuetudine per unum l, &c.* De Ennio supra in 'Regium.' *Idem.*

consuetudinis[14] per unum L. enunciari non est mirum, quia nulla tunc geminabatur litera in scribendo: quam consuetudinem Ennius mutavisse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quod illi æque scribentes ac legentes duplicabant mutas *et* Sem*ivocales et liquidas*.

Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris: quod omnes hi solidi integrique sint corporis. Sollum enim lingua Oscorum significat totum, et solidum: unde tela quædam solliferrea vocantur, tota ferrea, et homo bonarum artium sollers, et quæ nulla parte laxata, cavaque, solida nominantur. [PAUL.

Solla[15] [r] appellantur sedilia, in quibus non plures singulis possint sedere, ideoque solla[16] sternere dicuntur, qui solisternium habent, et solaria vocantur, Babylonica, quibus eadem sternuntur: quæ, ut ait Verrius, omnia ducta sunt solo.[17] Alvei quoque lavandi[18] gratia instituti, quo singuli descendunt, solla dicuntur:[s] quæ a sedendo[19] potius dicta videntur, quam a sollo. [FEST.

Solla[20] sedilia, in quibus singuli tantum possunt sedere; ideoque solia[1] sternere dicuntur, qui sollister- [PAUL.

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *antiqua consuetudine*. Vide infra.—15 Id. ibid. *Solia* vel *Sola*.—16 Vet. cod. *soliar*.—17 Vir doct. *a sollo*.—18 Vet. cod. *cavandi*.—19 Id. *ascendendo*.—20 Vir doct. *Sola* vel *Solia*.—1 Vet. lib. *soliare* vel *solla*.

NOTÆ

[r] *Solla*] Lege *Solia*: et, *ideoque soliar sternere dicuntur*, *&c.* Item, *et soliaria vocantur Babylonica*. Varro Cosmotorine περὶ φθορᾶς κόσμου: 'Phrygio qui pulvinar poterat pingere, soliar levigabat.' Glossæ: 'Soliar, δίφραξ.' *Jos. Scal.*

Solla] Lege ut Scalig. Soliar autem sternere dicebantur qui *sellisternium* habebant, quod alio nomine *lectisternium* dicebatur, quod Diis epulaturis lecti et sellæ sternerentur. Val. Max. lib. II. cap. 1. 'Jovis epulo ipse in lectulum, Juno et Minerva in sellas ad cœnam invitabantur.' Vide 'Epolonos.' Babylonia soliaria a Babylone, quæ diversos colores picturæ intexere docuit. Plin. lib. VIII. cap. 48. 'Babylonica peristromata' dixit Plaut. in Stich. *Dac.*

[s] *Alvei quoque lavandi gratia*, *&c.*] Lege, *Solia dicuntur*. Gloss. 'solium ἐμβάτη.' Nam ἐμβάτη, alveus, in quem descendunt lavaturi. ἔμβασιν vocat Dioscor. *Idem.*

nium [2] habent: et solaria vocantur Babylonica, quibus eadem sternuntur.

Sollemnia [3] [t] sacra dicuntur, quæ certis temporibus fiunt.

Solemnia sacra dicuntur, quæ certis temporibus annisque fieri solent. [FEST.

Sollistimum [4] [u] Ap. Pulcher in Auguralis disciplinæ libro primo ait esse tripudium, quod avi [5] excidit ex eo quod illa fert, saxumve solidum, aut arbos viviradix ruit, quæ nec præ vitio humanive cædanturve, [6] jacianturve, pellanturve.

Sollo [x] Osce dicitur id quod nos totum vocamus. Lucilius: Suasa [7] quoque [y] omnino dirimit non solla [8] dupondi, id est, non tota. Item Livius: Sollicuria, [9] in omni

2 Id. *sellisternium*. Vide Notas.—3 Scribit Dac. *Solennia*.—4 Idem scribendum monet per unicam *l Solistimum*.—5 Vet. cod. *aut*.—6 Ed. Scal. *humani cædanturve*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *humanive vi*, vel *humi cadant*.—7 Id. ibid. *vasa*. Vide inf.—8 Vet. cod. *sollo*.—9 Ed. Scal. *Sollicularia*.

NOTÆ

[t] *Sollemnia*] Vide 'Sollo.' *Ant. Aug.*

Sollemnia] Scribo *Sollennia*. Nam a *sollus*, totus, omnis, et annus, ita ut sollenne dicatur qui omni anno, id est, quotannis, fieri consuevit. Male qui *solemnia*, per unicum *l* et *m*. Vide Vossium. *Dac.*

[u] *Sollistimum*] Scribendum per unicam *l*. *solistimum*; nam a *solo*, id est, terra. 'Cum offa jam ex ore pulli deciderat, tum auspicanti tripudium solistimum nuntiabatur.' Cicer. Idem et *sonivium* dictum a sono quem edebat cum caderet, vel offa, vel arbor, vel saxum, vel aliud quid. Servius Danielis in illud, 'tremere omnia visa repente,' 'Hoc augurium,' inquit, 'juxta auguralem disciplinam dictum est, quod appellatur tripudium sonivium, ad quod pertinet si arbor sponte radicibus cadat, si terra tremat, quod hic Æneæ factum ostendit, antequam voce divina responsa perciperet.' Infra pro, *Quæ nec præ vitio humanive cædanturve*, legendum, *quæ nec præ vitio humanave vi cædanturve, &c.* Nam id est, quod ait Servius supra, 'si arbor sponte radicibus cadat.' Vide infra 'sonivio.' *Idem.*

[x] *Sollo*] At *sollus* a Græco ὅλος, totus. *Idem.*

[y] *Suasa quoque*] Hunc Lucilii versum sic legit Douza, *Suasa quoque omnino redimit non solla dupondi*. Sed *dirimit* retinendum, et hunc versum alteri, qui in *Sicyonia* legitur, sic continuandum censeo: *Et pedibus læva Sicyonia demit honesta Suasa quoque omnino dirimit non solla dupondi*. Sequebatur nomen ad quod adjectivum *suasa* pertinebat: de 'suaso colore' vide infra 'suasum.' *Idem.*

re curiora :[10] [a] et solliferreum,[a] genus teli totum ferreum: sollers etiam in omni re prudens; et solemne, quod omnibus annis præstari debet.

Sollo Osce dicitur id quod nos totum vocamus. [PAUL. Livius:[11] Solliferreum genus teli, id est, totum ferreum. Sollers etiam in omni re prudens, et solemne, quod in omnibus annis præstari debet.

Solox, lana crassa, vel pecus lana contectum. Titinius: Lana soloci ad purpuram data: et Lucilius: Pascali pecore et montano hirto,[12] atque soloce.

Solox,[b] lana crassa, et pecus, quod passim pascitur non tectum. [FEST. Titinius in Barathro:[13] [c] ego ab lana soloci ad purpuram data: et Lucilius: Pascali[14] pecore, ac montano, hirto,[15] atque soloce.

Solum,[d] terram. Ennius libro tertio: Tarquinio dedit impe-

10 Vet. lib. *curiosa.*—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Lucilius.*—12 Ead. ed. *hirco.* Pro *atque* vet. lib. habet *hircoque.*—13 Vet. cod. *Barrato.*—14 Id. *Pastali.*—15 Id. *hirco.*

NOTÆ

[a] *Sollicuria, in omni re curiora*] Forsan, *sollicurio in omni re curiosus.* Scriptum fuerat *curios.* unde facile factum *curiosa, curiora.* Idem.

[a] *Solliferreum*] Livius lib. XXIV. Ut omissis solliferreis phalaricisque gladios strinxerunt, tunc velut redintegrata est pugna.' *Idem.*

[b] *Solox*] Glossarium: 'Solox, ἱερὸν, καὶ παχύς.' Lege, ἔριον παχύ. Tertullianus in scholastica oratione de Pallio: 'Endromidis solocem aliqua multitia synthesi extruxit.' *Jos. Scal.*

Solox] Proprie pecus intonsum, quod passim pascitur, et non tectum, a solus, totus, quod sit cum tota lana. Lucil. 'Pascali pecore ac montano, hirto atque soloce.' Pascale pecus, quod passim pascitur: ut 'pascales Gallinæ.' *Montanum, hirtum,* ac *solox,* pro squalido, quale solet esse pecus quod in montibus pascitur non tectum. Inde factum, ut solox lana dicatur crassa non carminata. Gloss. 'solox, ἔριον παχύ.' Inde Symmachus lib. I. Ep. 1. 'Quare elaboratam soloci filo accipe cantilenam.' *Dac.*

[c] *Titinius in Barathro*] Titinii Barathrum citat Fl. Sosipater. Nonius etiam non semel. *Idem.*

[d] *Solum*] Non terra tantum, sed mare, aër, solum dicitur. Servius ad illud v. Æneid. 'Subtrahiturque solum,' 'Solum,' inquit, 'unicuique rei quod subjacet, unde est solum navis mare, et aër avium.' In priori versu Ennii, 'Sola regni,' *sola* non tam terras videtur significare quam *solia.* Idem.

rium, simul et sola regni: et aliubi:[16] Sed sola terrarum postquam permensa parumper.

Solum, terram. [PAUL.

Sonivio,[e] sonanti.

Sonivio significat in carmine saliari et augurali sonanti. Sonivium[17] tripudium, ut ait Appius Pulcher, quod sonet, cum pullo excidit puls quadrupedive ex ore. [FEST.

Sons, nocens: Insons, innocens. [PAUL.

Sons,[f] nocens, ut ex *contrario*, *Insons*, *innocens*. [FEST.

Sonticum[g] morbum in duodecim significare ait Ælius Stilo certum cum justa causa, quem nonnulli putant esse, qui nocent,[18] quod sontes significet nocentes. Nævius ait: Sonticam esse oportet causam, quamobrem perdas mulierem.

16 Vir doct. conjicit *alibi*.—17 Vide Notam Scaligeri infra.—18 Legendum monet Dac. *qui nocet*, vel *qui noceat*.

NOTÆ

[e] *Sonivio*] Utitur hoc verbo Cicero in epist. ad Cæcinnam lib. VI. epist. *Ant. Aug.*

Sonivio] Cicero Cæcinnæ: 'Neque ex tripudiis solistimis, aut soniviis tibi auguror.' Plinius de nucibus juglandibus: 'Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis fœtu munito: quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonivium faciant.' Manifesto errore legitur in vulgatis Plinianis, *sonumve faciunt*. Servius Danielis in illud: 'tremere omnia visa repente,' 'Hoc augurium,' inquit, 'juxta auguralem disciplinam dictum est, quod appellatur Tripudium sonivium: id est, a sono. Ad quod pertinet, si arbor sponte radicibus cadat, si terra tremat, quod hic Æneæ factum ostendit, antequam voce divina responsa perciperet.' Hæc ille vetustissimus interpres. *Dac.*

Sonivio] Infra: *Sonivio significat in Carmine Saliari, item in commentario augurali, sonanti.* Aliud caput: *Sonivium tripudium dicitur, ut ait Pulcher, quod sonet: ut cum pullo excidit puls, quadrupedive aliquid ex ore.* Vide 'Solistimum.' *Jos. Scal.*

[f] *Sons*] *Sons nocens, ut ex contrario, insons, innocens.* Ausonius in Technopægnio: 'Si bonus est insons, contrarius et malus est sons.' *Dac.*

[g] *Sonticum*] Glossarium: 'Sonticus morbus, ἱερὰ νόσος.' *Ant. Aug.*

Sonticum] Infra: *Sontica causa dicitur a morbo sontico, qui quid gerendum agere non permittit. Cato de regis Attali vectigalibus.* Reliqua non potui. *Jos. Scal.*

Sonticum morbum] Qui vere causa est cur quod agendum erat, agere desistimus, quare a Festo optime *sonticus* exponitur certus, cum justa causa. Inde Horat. sonticam chiragram 'justam' dixit Sat. 7. lib. II. 'Postquam illi justa chiragra Contudit articulos.' De morbo sontico vide Gellium lib. XVI. c. 4. et lib. XX. c. 1. *Dac.*

Sonticum, justum. Nævius: Sonticam esse oportet causam, quamobrem perdas mulierem. [PAUL.

Sontica causa dicitur a morbo *sontico propter quem quod est* gerendum agere *desistimus. M. Porcius* Cato de re A. Atili: *Quid dicam causæ extitisse*, timidusne *sis an impedimento tibi* causam sonticam *fuisse?* [FEST.

Soracum[19] est, quo ornamenta portantur scenicorum. [PAUL.

Soracum[p] *dicitur*, quo ornam*enta portantur scenico*rum. Plau*tus in Persa: Libr*orum icillum *plenum sorracum habeo.* [FEST.

Sororiare[20 i] mammæ dicuntur puellarum, cum primum tu-

19 Vet. lib. *Sacrum*, vel *Sorracum*. Alii *Saracum*.—20 Vet. cod. *Sororariæ*.

NOTÆ

[h] *Soracum*] Refertur, ut opinor, a Festo versus Plauti in Persa: 'Librorum enim ecce illum plenum sorracum habeo.' Sed verbum, *enim*, non agnoscit Festus, et pro *ecce illum*, sive *eccillum*, *icillum* scripsit librarius; quod in margine notatum esse video litera R. Varie hoc nomen scriptum reperi. Nam Quintilian. lib. VIII. c. 3. refert Ciceronem in Pisonem scripsisse: 'cum tibi tota cognatio in serraco advehatur.' Et Vitruv. lib. x. c. 1. 'Portationes eorum non essent, nisi plaustrorum, aut sarracorum per terram, navicularum per aquam inventæ essent machinationes.' Juven. Satyr. 3. 'Longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt:' et Satyr. 5. 'Frigida circumagunt pigri Sarraca Bootæ.' Ulpian. sub titulo ad L. Aquil. c. 29. 'Quia parvi refert navem immittendo, aut serraculum ad navem ducendo, an tua manu damnum dederis.' Quem locum non intelligentes, pro *serraculo*, *serraculum*, vel *verriculum*, vel *gubernaculum*, vel *feraculum* ediderunt. *Ant. Aug.*

Soracum] Alii *Saracum*. Glossarium: 'Sarraca, ἅμαξα.' *Jos. Scal.*

Soracum] A Græco *σώρακος*, de quo sic Pollux: *σώρακος δὲ παρὰ τοῖς κωμῳδοποιοῖς οὕτως ὠνομάσθη τὸ ἀγγεῖον ἐν ᾧ τὰ σκεύη τῶν ὑποκριτῶν.* Id est, 'Soracum autem apud comœdos ita dicitur vas in quo portantur histrionum ornamenta.' Idem est *soracum* ac *saracum*, quod in Gloss. exponitur vehiculum: quare dicendum est, primo soracum dictum vehiculum in quo corbis erat, vel aliud vas ad omnes res recipiendas, postea vero quodvis vehiculum quo onera portantur. Juvenal. Sat. 3. 'Longa coruscat Saraco veniente abies.' Neque audiendus Salmas. qui diversum facit. Varie autem scriptum invenitur illud nomen, *soracum*, *suracum*, *sarracum*, *et serracum*. Sed ubicumque vel *sarracum* legitur vel *serracum*, rescribendum puto *saracum*, vel *soracum*. Nam *o* sæpe mutatur in *a*. Dac.

[i] *Sororiare*] Sunt qui Plauti versum ita legant: *Tunc papillæ primum sororiabant: illud volui dicere fraterculabant:* alii, ut Faërnus, legunt, *primulum*, propter versum senarium, qui in eo verbo desiuit. Vide 'Fratrare.'

mescunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in Fribolaria:[1] *Tunc sororiabant* papillæ *primulum, sed illud* volui dicere, *fraterculabant, quid* opus est verb*is multis*.

Sororiare[2] mammæ dicuntur puellarum, cum primum tumescunt. [PAUL.

Sororium tigillum appellabatur locus sacer in honorem Junonis, quem Horatius quidam statuerat causa sororis a se interfectæ, ob suam expiationem.

Sororium tigillum[k] appellatur hac de causa: ex conventione Tulli Hostilii Regis et Metii Suffetii[3][l] ducis Albanorum, Trigemini Horatii et Curiatii[4] cum dimicassent, ut victores sequeretur imperium, et Horatius noster exsuperasset, victorque domum reverteretur, obvia soror, cognita morte sponsi, sui fratris manu occisi, aversata est ejus osculum; quo nomine Horatius interfecit eam: quanquam a patre absolutus sceleris erat, accusatus tamen parricidii apud Duumviros, damnatusque, provocavit ad populum, cujus judicio victor duo tigilla tertio superjecto, quæ pater ejus constituerat, velut sub jugum missus subit, consecratisque ibi aris Junoni Sororiæ et Jano Curiatio, liberatus omni noxia sceleris est auguriis approbantibus; ex quo sororium id tigillum est appellatum. [FEST.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Frivolaria.*—2 Vet. lib. *Sororiæ.*—3 Vet. cod. *Metri Fusi tii.* Vide inf.—4 Vet. cod. *Curati.*

NOTÆ

Ant. Aug.

Sororiare] Plautus Fribolaria: 'tunc papillæ primitus Fraterculabant: illud volui dicere Sororiabant: quid opus est verbis?' *Jos. Scal.*

Sororiare] Vide 'Fratrare.' *Dac.*

[k] *Sororium tigillum*] Aurel. Victor de viris illustribus: 'Et cum spoliis onustus rediret,' (Horatius) 'sororem obviam habuit, quæ viso paludamento sponsi sui, qui unus ex Curiatiis erat, flere cœpit: frater eam occidit; quare apud Duumviros condemnatus, ad populum provocavit, ubi patriis lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quod nunc quoque viæ suppositum, sororium appellatur.' Sororium tigillum in regione quarta collocat Victor. *Idem.*

[l] *Metii Suffetii*] Ita sæpe scriptum invenitur hoc nomen, sed ubique rescribendum *Metii Fufetii.* Nam Φουφέτιον Græci vocant. *Idem.*

Sors [m] et patrimonium significat, unde consortes dicimus; et Dei responsum; et quod cuique accidit in sortiendo. [PAUL.

Sors et *patrimonium significat;* unde *consortes dicimus,* et Deis [5] resp*onsum, et quod cuique* accidit in sor*tiendo.* [FEST.

Scrutillus [6] [n] venter suillus condito farre expletus. [PAUL.

*Scrutillus appell*abatur venter suillus, co*ndito farre expletus.* Plautus: venter suillus [7] di*cam suo nomine scru*tillum ego me hodie . . . . *si quid esset co*mesa farte biberem . . . [FEST.

Sos [o] pro eos antiqui dicebant, ut Ennius libro primo: Constitit inde loci propter sos Dea Dearum. [8] Et libro tertio; Circum sosque sunt magnæ gentes opulentæ. Libro septimo: Dum censent terrere minis, hortanturve sos. Libro undecimo, contendunt Graios [p] Græcos memorare solent sos: interdum pro suos [q] ponebant, ut cum per dativum casum, idem Ennius effert: Postquam lumina sis oculis bonus Ancus reliquit.

Sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius: Constitit inde loci propter sos dea [9] dearum. Sos interdum pro [PAUL.

5 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Dei.*—6 Ead. ed. in contextu habet *Sortutillus.*—7 Ead. ed. *sullus.* Vide infra.—8 Vet. lib. *dea diarum.* Vet. cod. *dia dearum.* Vide infra.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *dia.*

NOTÆ

[m] *Sors*] Vide 'desertiones,' et 'Erctum.' Sic Græcis *κλῆρος*, et pro hæreditate, et pro Deorum responsis sumitur, et pro eo quod cuique in sortiendo contigit. *Idem.*

[n] [*Sartutillus*] Veteres editiones, *Scrutillus:* quod verum est. Isidorus, 'Scrutillus, ventriculus fartus.' *Jos. Scal.*

Scrutillus] Plauti locus deploratus. Lego tamen *si quid essem, &c. Scrutillus* a *scrutulus.* Gloss. Isidori: 'Scrutulus, ventriculus fartus.' Scrutulus autem a *scrutus* sive *scrutum.* Dac.

[o] *Sos*] *Dia Dearum, δῖα θεάων.* Lege alterum versum ita, *Circum sos quæ sunt magnæ gentes opulentæ.* Et: *Dum censent terrere minis, hortantur ei sos.* Et: *Contendunt Graios, Græcos memorare solent sos.* Jos. Scal.

[p] *Contendunt Graios*] Vide post 'Regium.' *Dac.*

[q] *Interdum pro suos*] Ennius lib. VII. 'Pœni sunt soliti sos sacrificare puellos.' Cornutus in Sat. I. Persii: 'Sis pro suis apud antiquos ponebatur, et sos pro suos, sas pro suas, detracta u litera.' Vide 'sas.' *Idem.*

suos ponebant. Per dativum casum idem Ennius effert: Postquam lumina sis oculis: pro suis.

Sospes salvus. Ennius tamen sospitem pro servatore posuit.

Sospes[r] *significat apud* omnes fere au*ctores salvum:* [FEST. Afranius in Epis*tola: Di te sospitem* servent tuis. *Virgilius lib.* VIII. *Æneidos:* Maxime Teu*crorum ductor, quo sospite* numquam. En*nius in* . . . . parentem, et p*atriæ Di servate* sospitem. Atti*us in* . . . . *si* rite ad patr*iam sospes pervenis*set. Ennius vid*etur servatorem significare.*

Sospitare[s] est bona spe afficere, aut bonam spem [PAUL. non fallere.

*Servatorem sign*ificare, cum dix*it, quo sospite* liber; [FEST. ceterum *sospitare Verrius* ait esse bona spe *afficere, aut bonam* spem non fall*ere.*

SPARA minimi generis jacula a spargendo dicta. [PAUL. Lucilius: Tum spara, tum murices portantur tragula porro.

Spara[t] parvissimi *generis jacula, ab eo quod* spar- [FEST.

NOTÆ

[r] *Sos* . . .] *Sospes salvus* . . . . . . *omnes fere aufugerunt sospites. Afranius in Epistola: Di te sospitem servent tuis. Pacuvius in Teucro: maxime Teucre* . . . . *numquam. Ennius in* . . . . *parentem et patriam Di servate sospitem. Attius in* . . . . *si rite ad patriam salvus et sospes pervenisset. Ennius. Vid.* . . . . Jos. Scal.

Sospes] Quæ desunt in fine, male post Epitomen Pauli de verbo *sospitare* rejecta sunt. Quare certum est ea huc reduci debere, et sic cum superioribus conjungi. *Ennius videtur servatorem significare, cum dixit, quo sospite liber. Ceterum sospitare Verrius ait esse bona spe afficere, aut bonam spem non fallere.* Hæc Fest. supra in verbis Ennii et Attii nihil deesse videtur præter nomen fabulæ. Sospes autem pro servatore. Vide 'sispes.' *Dac.*

[s] *Sospitare*] Sospitare, pro bona spe afficere, quod hic dicitur, ego reperi in versiculo Luciliano ex lib. XXVIII. 'Sospitat, impertit salutem plurimam, et plenissimam.' *Jos. Scal.*

Sospitare] Hæc ante *spara* proxime collocanda sunt. Fallitur autem Verrius, qui interpretatur *bona spe afficere, vel, &c.* Quasi esset a *σῶα* et *spes*, quod ridiculum: *sospitare* est a *sospes*, et significat, servare, salvare. Catul. in Carmine Sæcul. 'Ancique, ut solita es, bona Sospites ope gentem.' *Dac.*

[t] *Spara*] Glossæ: 'Sparus, *εἶδος ἀκοντίου.*' Varro apud Servium qui est in schedis: 'Sparum, missile, a piscibus ducta similitudine, qui Spari vocantur.' *Jos. Scal.*

gantur dicta. *Lucilius satirarum l* . . . . tum spara, tum *murices*,[10] *portantur tragula* porro.[11]

Spatiatorem,[u] erratorem. Cato in M.[12] Cœlium, si se appellavisset: In coloniam me hercules scribere nolim, si Triumvir[13] sim, spatiatorem, atque Fescenninum.

Spatiatorem pro erratorem Cato posuit. [PAUL.

Speciem[x] quam nos dicimus, εἶδος *Græci dixerunt:* [FEST. *Platon* quidem ideam, *nobis species pro eadem ponitur.*

10 Id. ibid. *rumices*.—11 Ead. ed. *porro* . . . *tiatorem, erratorem. Cato, &c.* —12 Vet. cod. AR.—13 Ed. Scal. *Triumvirum.*

NOTÆ

Spara] Apud Lucil. Sed pro *murices* rescribendum *rumices:* nam et supra in 'rumex' hunc Lucilii locum laudat Festus. Inde hic natus error, postrema scilicet litera vocis *tum* geminata pro *tum rumices* effecit *tum murices*. De sparo sic Servius P. Danielis: 'Sparus est rusticum telum in modum pedi recurvum. Sallustius: Sparos aut lanceas, alii præacutas sudes portare. Varro ait sparum telum missile, a piscibus ducta similitudine, qui spari vocantur. Alii sparus a spargendo dici putant.' Isidor. lib. XII. 'Nam sparus est telum rusticum missile a spargendo dictum.' *Dac.*

[u] *Spatiatorem*] Macrobius lib. III. 'Sic nimirum M. Cato senatorem non ignobilem Cæcilium spatiatorem et Fescennium vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: Descendit de canterio: inde staticulos dare, ridicularia fundere.' *Jos. Scal.*

Spatiatorem] Per *spatiatorem* et *Fescenninum*, Cœlium intelligebat Cato. Macrob. lib. III. cap. 14. 'Sic nimirum M. Cato Senatorem non ignobilem Cœlium Spatiatorem et Fescenninum vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: Descendit de Canterio: inde staticulos dare, verba fundere.' Quidam lib. habent *Cæcilium;* sed corrupte. Staticuli sunt saltationes statariæ quædam non perinde motoriæ: quales erant in eo chori genere, quod στάσιμον a Græcis vocatur: vel staticuli a parte saltationis dicuntur, in qua statur, nam etiam a saltationis spatiis, ut quidam censent, spatiatorem vocavit idem Cato Cœlium. Sed satius sit eum erratorem intelligere, quem eundem et Fescenninum a versibus Fescenninis obscœnæ lasciviæ appellavit. Turneb. lib. XVII. cap. 10. *Dac.*

[x] *Speciem*] Cicer. in Oratore ad M. Brutum sect. 3. 'Has rerum formas appellat ideas; ille non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et Magister, Plato: easque gigni negat, et ait semper esse, ac ratione et intelligentia contineri: cetera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno et eodem statu.' Et lib. I. Academ. quæst. sect. 8. 'Mentem volebant rerum esse judicem: solam censebant idoneam, cui crederetur, quia sola cerneret id, quod semper esset simplex, et uniusmodi, et tale, quale esset. Hanc illi ideam appellabant, jam a Platone ita nomi-

Spectio [y] in auguralibus ponitur, pro aspectione, et nun-

NOTÆ

natam: nos recte speciem possumus dicere.' De Ideis Plato in Parmenide, obscurissimo illo quidem, sed utilissimo Dialog. si quis ejus tenebras intelligentia sua quasi sole fugaverit. *Idem.*

[y] *Spectio*] Locus difficilis, et fortasse mendosus. Sciendum est augures alios habere *aspectionem:* et *nuntiationem;* alios *aspectionem* tantum. Magistratus autem habere auspicia, *inspectionem,* sive *spectionem,* et *obnuntiationem.* Cicero Philip. II. 'Quod te sacerdotii jure facere posse dixisti, si Augur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? vide ne etiam facilius: nos enim nuntiationem solum habemus; Consules et reliqui magistratus etiam spectionem.' Idem lib. III. de Legib. 'Omnes magistratus auspicia, judiciaque habento.' M. Messalla apud Gell. lib. XIII. cap. 14. et 15. 'Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Consul ab omnibus magistratibus et comitiatum, et concionem avocare potest. Et in edicto Consulum, quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus est, scribitur ex veteri forma perpetua: ne quis magistratus minor de cœlo servasse velit.' Ex his igitur dicendum est hoc loco Festum voluisse, non posse augures impedire nuntiando magistratus, sed habere spectionem, hoc est, aspectionem augurii, et nuntiationem, hoc est, renuntiationem ejus augurii: tunc pertinet ad magistratum, qui habet auspicia ut videat, an iis auspiciis rem gerere velit. Vidend. Cic. lib. I. et II. de Divin. Varro lib. v. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Spectio] Profligatissimus locus, ac multis vulneribus confectus. Non solum enim corruptus, sed mancus, ac parte sui non parva truncatus. Festi sententia hæc videtur fuisse: *Spectio* in Anguralibus ponitur pro *aspectione. Spectio,* et *nuntiatio* data erat iis magistratibus, qui omne jus auspiciorum habent: auguribus *spectio* duntaxat, quorum consilio rem gererent magistratus, non ut possent impedire *nuntiando* quæcumque vidissent, at iis *spectio* sine *nuntiatione* data est. Hoc videndum est in his verbis, *nuntiationem* duplicem esse: *nuntiationem* augurii, quam habebat solum, cui *spectio* erat, hoc est, augur, et *nuntiationem* avocandæ concionis, quam solus habebat, qui omne jus auspiciorum habet, hoc est, major magistratus, quæ vocabatur *obnuntiatio.* Cum Philippica II. dicitur augures *habere nuntiationem,* est jus tantum nuntiandi magistratui de eo quod viderit. 'Consules habere spectionem, quam et Augures habeant, et obnuntiationem quam Augures non habebant.' Invenies tamen *Obnuntiationem* positum pro *nuntiatione:* ut in primo de Divinatione: 'Non in eo,' inquit, 'est culpa, qui obnuntiavit: sed in eo qui non paruit.' *Jos. Scal.*

Spectio in auguralibus] Verum est quod ait Festus, spectionem, hoc est, aspectionem augurii duntaxat auguribus datam, nuntiationem vero cum spectione iis magistratibus qui omne jus haberent auspiciorum, puta Consulibus, Censoribus: per nuntiationem autem hic intellige jus avocandæ concionis, quæ vocabatur *obnuntiatio.* Alia quippe erat *nuntiatio,* quam habebant augures, et nihil aliud erat quam jus nuntiandi Magistratui de eo quod viderant. De hac Cicer. Philippica II. sect. 32. 'Quid enim istuc, quod te sacerdotii jure facere posse

tiato: quia [14] omne jus sacrorum habent, auguribus spectio duntaxat, quorum consilio rem gererent magistratus, non ut possent impedire nuntiando, quæ cum vidissent satis, spectio sine nuntiatione data est, ut ipsi auspicio rem gererent, non ut alios impedirent nuntiando.

Spectu [z] sine præpositione Pacuvius in Duloreste usus est, cum ait: amplius, [15] rubicundo colore, et spectu protervo ferox.

Spectu [16] sine præpositione Pacuvius posuit. [PAUL.

Specus [a] fœminino genere pronuntiabant antiqui, ut [FEST. metus, et nepos: tam Hercules, quam masculino stirps, aut [17] frons: ut Ennius: Tum casu [18] [b] sub monte altæ [19]

14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *iis qui*.—15 Ead. ed. *amplus*.—16 Vir doct. ibid. conj. *Specto*.—17 Vet. cod. *stirpis, ut*.—18 Vet. cod. *causa*. Vir doct. conjicit *cava*.—19 Vet. cod. *alte*.—Vir doct. conj. *montes late*.

NOTÆ

dixisti, si augur non esses, et consul esses, minus facere potuisses? vide ne etiam facilius. Nos enim nuntiationem solum habemus: consules et reliqui magistratus etiam spectionem.' Invenies tamen *obnuntiationem* positam pro *nuntiatione*. Ut in primo de Divinatione: 'non in eo,' inquit, 'est culpa qui obnuntiavit, sed in eo qui non paruit.' De spectione Varro lib. v. de L. L. 'Spectare dictum ab specio antiquo: quo etiam Ennius usus: Vos epulo postquam spexit. Et quod in auspiciis distributum est, qui habeant spectionem, qui non habeant, et quod in auguriis augures dicunt, avem specere.' Vide Manut. de rebus per epistolam quæsitis lib. I. Ep. 9. *Dac.*

[z] *Spectu*] Apuleius lib. III. Met. 'Obliquato tamen spectu rem admirationis maximæ conspicio.' Locus Pacuvii sic integer: 'Hiccine est quem gratia formæ ante omnes nobilitat viros, Amplus, rubicundo colore, spectu protervo, ferox, caperata fronte?' *Idem.*

[a] *Specus*] Ennii versus fuit lib. XVI. Annal. ut refert Priscian. lib. VI. 'Tum cava sub monte late specus intus patebat.' Sed melius refertur a Nonio: 'Concava sub montes late specus intus patebat.' *Ant. Aug.*

Specus] Pacuvius Chryse: 'Est ibi sub eo saxo penitus strata arena ingens specus, Solis quæ exortu capessit candorem, occasu nigret. Illud incipio saxum tentans escendere verticem In summum: deinde in omnis partis prospectum aucupo.' *Jos. Scal.*

Specus] Hoc nomen trium generum fuit. Mascul. ut Ennius in Lytris: 'Inferum vastos specus.' Fœminini, Pacuv. in niptris: 'Advenio scrupulosam specum.' Neutri Virg. VI. Æneid. 'Hic specus horrendum,' &c. *Dac.*

[b] *Tum casu*] Hic Ennii versus sic legitur apud Priscianum lib. VI. 'Tum cava sub monte late specus intus patebat.' Et apud Nonium rectius: 'Concava sub montis late specus intus patebat.' *Idem.*

specus intus patebant:[20] et Pacuvius in Chryse: Est ibi sub eo saxo penitus strata harena ingens specus.

Speres [c] antiqui pluraliter dicebant, ut Ennius lib. secundo: Et semel effugit [d] speres ita funditus nostras: et libro sextodecimo: Spero, si speres quicquam prodesse potis sunt.

Spetile [1] [e] vocatur infra umbilicum suis, quod est carnis, proprii cujusdam habitus, exos, qua etiam antiqui per se utebantur. Plautus enumerandis vilibus[2] obsoniis in Carbonaria sic meminit: Ego pernam, sunem, sueres,[3] spetile,[4] callum,[5] glandia.

Spetile[6] caro quædam proprii cujusdam habitus [PAUL. infra umbilicum suis.

Spicit [f] quoque sine præpositione dixerunt antiqui. [FEST.

20 Vet. cod. *in jus patebat*. Vir doct. *intus patebat*.—1 Vett. edd. *Spectile*.—2 Ed. Scal. *in enumerandis*. Pro *vilibus* vet. cod. *villis*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suillis*.—3 '*Sueres* quid sit ignoro. Scribendum fortasse *sumenque Verris*.' Ant. Aug.—4 Vet. lib. *spectile*.—5 Vet. cod. *galium*.—6 Vet. lib. *Spectile*.

NOTÆ

[c] *Speres*] Varr. ὄνος λύρας. 'Quibus suam delectet ipse amasiam, Et aviditatem speribus lactet suis.' Vide Nonium. *Idem.*

[d] *Et semel effugit*] Ennii versum sic commodius Merula:

Et semel effugit speres ita funditus nostras. Idem.

[e] *Spetile*] Vel ut nonnullæ editiones *Spectile*, est τὸ ἦτρον, vel τὸ ὑποκοίλιον. *Jos. Scal.*

Spetile] Pro *spectile*, ut antiqui dicebant: est enim a *specio*, quippe quod ea pars propter pinguedinem in primis sit spectabilis. Versus Plauti, *Ego pernam, sumen sueris, spectile, callum glandia. Sueris* antique pro *suis*. Quidam legunt, *Ego pernam, sumen sueris spectile, &c.* Ita ut *spectile* sit adjectivum quod ad sumen referatur; sed manifesto contra Festi mentem, ut ex ejus interpretamento liquet, cum dicit antiquos eam vocem per se posuisse: *spetile* Græcis τὸ ἦτρον vel τὸ ὑποκοίλιον. *Dac.*

[f] *Spicit*] Plaut. in Milite: 'Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit.' *Ant. Aug.*

Spicit] Ut Veteres dicebant pro *specit*. Plauti versus est ex Mil. Glor. act. III. sc. 1. 'Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit!' male qui *specit*. Ennii versum infra legunt quidam, *Quos ubi rex paulo spexit de collibus celsis*; vel, *Quos ubi rex sedulo spexit de contibus celsis*. Scaliger: *Quos ubi rex pullos spexit de cortibus celsis*. Sane eundem hunc Ennii versum Varro videtur adducere lib. V. de L. L. 'Spectare dictum ab specio antiquo: quo etiam Ennius usus: Vos epulo postquam spexit.' Ita ut non male quivis legendum putet, *Quos epulo postquam*

Plautus: Flagitium est si nihil mittetur, quæ supercilio [7] spicit et spexit. Ennius libro sextodecimo: quod ubi rex paulo [8] spexit de contibus [9] celsis.

Spiciunt [g] antiquos d*ixisse sine præpositione* testis est Cato in ea, quam *habuit contra Thermum* [10] *de* septem hominibus, ut solent *evitare Son*ivios, nisi qui sempiterni sunt, quos *dum occurr*ant, ne spiciunt, neque ratos *esse volunt.*

Spicum [h] masculine antiqui dicebant, ut hunc stirpem, et hanc amnem. Versus est antiquis: quasi messim per missim unumquemque spicum collegit.

Spinther [i] vocabatur *armillæ genus quod mulie*res antiquæ ger*ere solebant brachio summo* sinistro. Plautus: J*ubeasque spinther novum* reconcinnarier.

Spinter armillæ genus, quo mulieres utebantur brachio summo sinistro. [PAUL.

Spintyrnix, genus avis turpis figuræ: ea Græce σπινθαρὶς dicitur.

7 Vet. cod. *supercilio.*—8 Vet. lib. *rex . . . dulo.* Vet. cod. *sedulo.*—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *pontibus.* Vide Not. infra.—10 Ed. Scal. *quam habuit Q de Thermum de.*

NOTÆ

spexit de cortibus celsis; vel, quod magis placet, *Quos ubi rex epulo spexit de cortibus celsis.* Varro enim, ut omnes norunt, sæpissime testimonia Veterum ita solet adducere, ut pleraque verbis suis enuntiet, illud tantum quo de agit verbum posuisse contentus. Inepte Schegkius, *Quos ubi rex epulo spexit decotibus celsos.* Et interpretatur de cœna ubi modimperator celsos, id est, equites aspicit, non in veste cœnatoria, sed in toga detrita: nam *decotes* togæ detritæ. Homo sagax scilicet. *Dac.*

g *Spiciunt*] Antiquos dixisse in soluta oratione testis est Cato in ea quam habuit de septem hominibus. *Jos. Scal.*

Spiciunt] Mendose *de septem hominibus* legitur pro *de decem hominibus.* Nam sæpe Cato 'de decem hominibus contra Thermum' citatur a Festo, nunquam vero *de septem.* Lego infra: *Nec spiciunt, neque ratos esse volunt.* Dac.

h *Spicum*] Legitur *spicus*, et *spicum.* Servius in I. Georg. 'Dicimus et hic spicus, et hoc spicum. Cicero in Arato: Spicum illustre tenens insigni corpore virgo. Sed scire debemus in usu esse a masculino utrumque numerum: a neutro vero raro, et tantum singularem inveniri, nam plurali nusquam lectum est.' Vide Nonium. In versu antiquo lege, *quasi messor per messim, &c.* Idem.

i *Spinther*] Plaut. in Menæch. 'Jubeasque spinther novum reconcinnarier.' *Ant. Aug.*

Spinther] Græcis ἀκροχέριον. Priscian. Plauti locus est ex Menæch. act. III. sc. 3. *Dac.*

Spintyrnix[k] est avis genus turpis figuræ, occursatrix artificum, perdita spinturnix: ea Græce dicitur, ut ait Santra, σπινθαρίς. [FEST.

Spira dicitur,[l] et basis columnæ unius tori, aut duorum, et genus operis pistorii, et funis nauticus in orbem convolutus; ab eadem omnes similitudine. Pacuvius: Quid cessatis socii ejicere spiras sparteas? Ennius quidem hominum multitudinem ita appellat, cum ait: Spiras legionibus nexunt.

Spirillum[m] vocari ait Opillius Aurelius capræ barbam.

Spirillum barba capræ appellatur. [PAUL.

Spondere putatur dictum, quod sponte sua, id est, voluntate, promittatur.

Spondere[n] Verrius putat dictum, quod sponte sua, [FEST.

NOTÆ

[k] *Spintyrnix*] Desideratur nomen Poëtæ cujus verba referuntur. Plaut. autem in Milite hoc verbo utitur. 'Pithecium hæc est præ illa, et Spinturnicium.' Plin. lib. x. cap. 13. 'Incendiariam avem alii spinturnicem vocant, sed hæc ipsa, quæ esset inter aves, qui se scire diceret, non inveni.' *Ant. Aug.*

Spintyrnix] Avis incendiaria, σπινθαρὶς, a scintilla quæ Græce σπινθὴρ. Plin. lib. x. cap. 13. 'Incendiariam avem alii spintyrnicem vocant: sed hæc ipsa quæ esset inter aves qui se scire diceret, non inveni.' Spintyrnicium diminutive dixit Plaut. Mil. Glor. act. IV. sc. 1. 'Pithecium hæc est præ illa et spintyrnicium.' Ubi Salmasius *spintyrnicem* non avem, sed quadrupedem esse dicit, sphingem scilicet, additque quosdam Veterum de ave esse interpretatos, quod Græci alatas sphinges ex fabula pingerent, quas Ægyptii sine alis, ut erant revera. Sed Salmasium falli puto. *Spintyrnix* et *incendiaria avis* dicta, quod de busto sudem tectis inferret, atque ita Incendium faceret. Ea Aristoteli dicitur σπίνδασις, interque raras et peregrinas aves recensetur. *Dac.*

[l] *Spira dicitur*] *Spira* a Græco σπεῖρα, quo nomine dicuntur circuli vel orbes non redeuntes in se, ut funium, serpentum, &c. Inde *spira* basis columnæ Vitruvio lib. XXXVI. c. 23. 'In Ephesiæ Dianæ æde primum columnis spiræ subditæ et capitella addita.' Et genus operis pistorii Cato c. 77. 'Spiram sic facito.' Item hominum multitudo, unde apud Hesych. σπεῖρα, πλῆθος, στράτευμα, τάγματα. 'Spira, multitudo, cohors, ordines.' *Idem.*

[m] *Spirillum*] Forsan quod crines in modum spiræ intorti. Vel, idque verius, quod spiræ inde fierent; funes enim olim ex pilis caprinis. Sed pro *spirillum* in Catholico legitur *stirillum* his verbis: 'Stirillum barba capræ, et dicitur a stria, quod pendet ad modum striæ.' De striis Vitruv. *Idem.*

[n] *Spondere*] A *sponte*, ut Varro lib. v. 'Spondere est dicere spondeo a

id est, voluntate, promittatur. deinde oblitus, inferiore capite sponsum et sponsam ex Græco dictam, ait, quod ii σπονδὰς interpositis rebus divinis faciant. Spondere antea ponebatur pro dicere, unde et respondere adhuc *manet, sed postea* usurpari cœptum est *etiam in promissione* alterius.

Spondere ponebatur pro dicere, unde et respondere [PAUL. adhuc manet; sed postea usurpari cœptum est in promisso.

Sponsis bene,[11] beneque volueris,[o] in precatione [FEST. augurali, Messala augur ait significare spoponderis, volueris.

Spurcum vinum[p] dicebant, cum aqua admixta, [PAUL. aut igne tactum erat, mustumve antequam defervescat.

Spurcum vinum est, quod sacris adhiberi non licet, [FEST. ut ait Labeo Antistius libro decimo commentarii juris pontificii, cui aqua admixta est, defrutumve, aut igne tactum est, mustumve ante, quam defervescat.

Squalidum incultum, et sordidum, quod proxime [PAUL. similitudinem habeat squamæ piscium, sic appellatum.

Squalidum[q] *in*cultum et sord*idum ait Verrius sig-* [FEST.

11 Vet. cod. *Bene sponsis.* Vide inf.

NOTÆ

sponte, nam id valet.' Sed omnino *spondeo* a Græco σπένδω, libo, quod in fœderibus libarent. Postea factum, ut qui et sine libatione promitteret, *spondere* diceretur, et qui repromitteret, *respondere.* Idem.

[o] *Sponsis bene, beneque volueris*] Legit Scalig. *Sponsis bene, beneque voleris*, vel *bene sponsis, bene voleris. Voleris*, pro *volueris*, *sponsis*, pro *spoponderis*, *sponsaveris.* Idem.

[p] *Spurcum vinum*] De vino quod Diis libare nefastum credebant, Plin. lib. XIV. c. 19. 'Et quoniam religione vita constat, prolibare Diis nefastum habetur vino, præter imputatæ vitis, fulmine tactæ, quamque juxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata, et quod circumcisis vinaceis profluxerit, aut superne deciduo immundiore lapsu aliquo polluto, item Græcæ, quoniam aquam habet.' Et Isidorus Orig. lib. II. c. 3. 'Spurcum (vinum) quod offerri non licet, aut cui aqua admixta est, quasi spurium.' Sed de origine falsus est Isidorus: nam *spurcum*, a *spuo.* Idem.

[q] *Squalidum*] *Squalidum, incultum, et sordidum*, sic appellatum, quod proxime ad squamas piscium accedit. Itidem Ennius dici pallidum squali-

nificare, sic dictum[12] quod proxime *ad similitudinem squamæ piscium accedit, utique eorum qui in profunditatibus abditi paludum squallent maxime. Unde Ennius* in Telepho: Quam *vestitus squalida septus* stola.

Squarrosos[r] *ab eadem squamarum piscium* similitudine ait *dictos, quorum cutis exsurgat* ob assiduam *illuviem. Lucilius : Varronum*, ac rupicum *squarrosa, incondita* rostra.

Squarrosi ab eadem squamarum similitudine dicti, [PAUL. quorum cutis exsurgit ob assiduam illuviem. Lucilius: Varronum, ac rupicum[13] squarrosa, incondita rostra.

STAGNUM[s] quidam dici putant, quod in eo aqua [FEST.

12 Ed. Scal. '*Squalidum* incultum et sordidum *ait Verrius. Significare sic* dictum,' &c.
—13 Vet. lib. *rapicum.*

NOTÆ

dum auctor est in Telepho: 'Quam vestitus squalida stola.' Apud Nonium in 'Stola' integrior versus legitur: 'Cedo, ac caveo vestitus squalida septus stola.' *Jos. Scal.*

Squalidum] Aliter paulo, sed in eandem mentem A. Gellius lib. II. c. 6. 'Squalere,' inquit, 'dictum a squamarum crebritate asperitateque, quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur.' Idem Servius; ita ut proprie id squallere dicatur, quod aliqua re incultum et obsitum nova facie visentibus horrorem incuteret: ut apud Virg. 'Tunicam squallentem auro.' Deinde vero de iis tantum ea vox usurpari cœpta sit quæ sordium congerie inculta essent et squamosa. Sed optime Martinius a σκελλὸς, aridus, squalus, squalidus, &c. *Dac.*

[r] *Squarrosos*] *Squarra*, vel, ut Vetores scribebant, *Scara*, purum putum Græcum est ἐσχάρα. Quod frequens in libris Græcorum medicinis. *Rupices*, sunt rustici. Tertullian. 'apud rupicem, et sylvicolam, et monstrorum eruditorem scrupea schola eruditus:' dicuntur et *Petrones. Varrones* etiam a *Varris*, qui sunt stipites non dolati prædari, ac enodes, unde Varronum familiæ in gente Terentia, ac Visellia. Quanquam Varro ipse de suo cognomine loquens aliter scripserit: eum nempe, qui primus Varro sit appellatus, in Illyrico hostem Varronem nomine quod rapuerat, et ad suos portaverat, id cognomen ex insigni facto meruisse. Auctor Servius, qui est penes Danielem. *Jos. Scal.*

Squarrosos] Falsum *squarrosos* ab squamis. A *squarra* enim, vel ut Veteres scribebant *scara*, quod purum putum Græcum est ἐσχάρα, id est, 'crusta ulceribus cavis accrescens.' *Rupices* sunt rustici. *Varrones* duri et agrestes homines a *varris*, sive *varis*, informibus et furcillatis baculis. Tertull. in lib. de anima: 'Rupicum ac Varronum, quibus alimenta sapientiæ desunt.' *Dac.*

[s] *Stagnum*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Stagnum] Quod in eo aqua stet. Servio quoque, et Isidoro. Unde in Gloss. exponitur ὑδροστάσιον. Sed melius alii a στεγνὸν, pro quo Siculi dixere σταγνόν. Est autem στεγνὸν,

perpetuo stet: alii, quod is locus a Græcis στεγνὸς [14] dicitur, quia bene contineat aquam.

Stalagmium [t] genus inaurium videtur significare. Cæcilius in Karine, cum ait: jum [15] ex aure ejus stalagmium domi habeo.

Stalagmium genus inaurium. Cæcilius: Ex aure ejus stalagmium domi habeo. [PAUL.

Stata sacrificia [u] sunt, quæ certis debus fieri debent. Cato in ea quam scribit de L. Veturio, de sacrificio † commisso, cum ei equum ademit: Quod tu, quod in te fuit, sacra stata solemnia, capite sancta deseruisti. [FEST.

Stata dicebantur sacrificia, quæ certis diebus fiebant. Cato: Sacra, stata, sollemnia, sancta deseruisti. [PAUL.

Statæ Matris simulacrum in foro colebatur.

Statæ Matris [x] simulacrum in foro colebatur, postquam id collustravit,[16] ne lapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat [y] nocturno tempore, magna pars populi in suos quisque vicos rettulerunt ejus Deæ cultum. [FEST.

Statua est Ludii, ejus,[z] qui quondam fulmine ictus in circo

14 Ed. Scal. σνειός.—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *tum*.—† Id. ibid. *Sacrilegio*.—16 Scal. probante Dac. *Cælius struxit*.

NOTÆ

quod minime rimosum est, et fideliter continet, a στέγω, tego. Stagno contrarium futile. Inde Varro lib. IV. de L. L. 'Stagnum, Græce στεγνὸν, quod non habet rimam.' *Dac.*

[t] *Stalagmium*] Inaurium genus oblongum ex bacca pendula; quales hodieque mulieres nostræ gestare solent. Ad guttæ similitudinem quæ Græcis σταλαγμὸς dicitur. Meminit Plaut. Menæch. Act. III. sc. 3. 'Amabo, mi Menæchme, inaures da mihi Faciundas pondo duum nummum, stalagmia, Ut te libenter videam cum ad nos veneris.' In versu Cæcilii lego, *Jam ex aure ejus stalagmium domi habeo.* Etsi aliter in Pauli Epitoma. *Idem.*

[u] *Stata sacrificia*] Opponuntur indictivis et mobilibus: meminit Cicer. I. Tuscul. 'Cum enim illam ad solenne et statum sacrificium curru vehi jus esset,' &c. Et in Milone. Sic pro domo 'Statas cærimonias' dixit. Lege infra, *De sacrilegio commisso.* Vide in 'prohibere comitia.' *Idem.*

[x] *Statæ Matris*] Vestam intelligit quam prisci illi a sistendo Statam dixerunt, ut ejus nomen Græcum effingerent, Græcis enim ἑστία, ab ἵστασθαι, i. ἱδρύσασθαι, quia ubique stata esset et consecrata. *Idem.*

[y] *Qui plurimus ibi fiebat*] Ob excubias scilicet, quæ in foro præcipue agebantur. *Idem.*

[z] *Statua est Ludii, ejus*] Hinc intelligendus locus Pub. Victoris qui in 8.

sepultus est in Janiculo: cujus ossa postea ex prodigiis oraculorumque responsis senatus decreto intra urbem relata in Volcanali, quod est supra comitium, obruta sunt, superque ea columna [a] cum ipsius effigie posita est.

Statuliber [b] est, qui testamento certa conditione proposita, jubetur esse liber: et si per hæredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet: nihilominus liber esse videtur.

Status [c] dies vocatur, qui judicii causa est constitutus cum peregrino; ejus enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari jure cum populo Romano, atque hostire ponebatur pro æquare. Plautus in Curculione: Si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum, quo imperant, ingratis.

Status dies vocatur, judicii causa constitutus. [PAUL.

NOTÆ

urbis regione, sic scribit: 'Ficus Ruminalis et Lupercal Virginis. Columna cum statua M. Ludii Græcostasis.' Hæc enim est columna et statua de qua hic Festus: quamvis de hoc Ludio nihil alibi me legisse memini. Illud tantum constat ante Ancum Martium vixisse, qui Janiculum urbi addidit ubi primo fuerat hic Ludius sepultus. Nam veteres Romani, nisi ex prodigiis et oraculorum responsis admonerentur, ut hic factum est, intra urbem neminem sepelibant, præter Duces eos qui in prælio pro rep. vitam amiserant, ut Nauti et T. Sicinii consulatu Opiter Verginius Tricostus, Valerius Lævinus, Posthumus Cominius Auruncus, aliique Tribuni militares proxime Circum combusti sunt: ut supra Fest. post 'Novalem agrum.' *Idem.*

[a] *Superque ea columna*] De hoc more Isidor. Orig. lib. xv. cap. 11. 'Apud majores potentes aut sub montibus, aut in montibus sepeliebantur. Inde tractum est, ut super cadavera aut pyramides fierent, aut ingentes columnæ collocarentur.' Callimach. Epigr. 11. *Στήλην μητρυιῆς, μικρὸν λίθον ἔστεφε κοῦρος.* Sed notandum supra columnam aliquando mortui effigiem sculptam fuisse. *Idem.*

[b] *Statuliber*] Glossarium: 'Statu liber, *ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς.*' Lego *ὅρῳ* pro *χρόνῳ*. *Jos. Scal.*

Statuliber] Qui sub conditione testamento liber esse jussus est. Ulpian. Inde in Gloss. 'Statuliber, *ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς.*' Scaliger legit *ὅρῳ*. 'Statulibera, *διακεκτημένη τὴν ἐλευθερίαν.*' *Dac.*

[c] *Status*] Plautus in Bœotiis. Cujus verba ad legem 12. tab. alludunt, ut arbitror; de quibus Cicero lib. I. Officior. 'Aut status dies cum hoste.' *Ant. Aug.*

Status] Vide 'condictus' et 'hostis.' *Dac.*

Stellam significare ait Ateius Capito lætum, et [FEST. prosperum, auctoritatem secutus P. Servilii auguris, quæ ex lamella[17] ærea assimilis stellæ locis inauguratis infigatur.

Stellatina[d] *tribus dicta, non a Campo* eo, qui in Campania est, sed eo, qui *parum abest ab Urbe* Capena, ex quo Tusci profecti[18] *Stellatinum eum* campum appellaverunt.

Stellionem[e] [19] *genus aiunt Lacertæ, quod* Verrius di*ctum ait, quia virus* stillet cibo, po*tius quam quod ali*i[20] a stellarum *similitudine, quia* varium est.

Stercus[f] ex æde Vestæ XVII. Kalendas Julias defertur in angiportum medium fere clivi Capitolini, qui locus clauditur porta stercoraria, tantæ sanctitatis majores nostri esse judicaverunt.

17 Vet. cod. *quæ ex tamella.* Legendum monet Dac. *quia et lamella ærea assimilis stellæ, locis inauguratis infigatur.*—18 Ed. Scal. *professi.*—19 Vet. cod. *Stelionem.*—20 Ed. Scal. ' *ali*bi.'

NOTÆ

[d] *Stellati ....*] *Stellatina tribus non a Stellate campo eo, qui in Campania est, sed eo, qui est .... miliario a porta Capena: ex quo Tusci eum campum ita appellaverunt.* Hæc, vel his similia Festus. Liv. lib. VI. 'Tribus quattuor ex novis civibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnensis.' Anno urbis 366. ex Fastis Capitolinis. *Ant. Aug.*

Stellatina] Vide Liv. lib. VI. sect. 5. Stellates populos in Tuscia nominat Cato in originibus. *Dac.*

[e] *Stellionem*] Existimo Festum referre, placuisse Verrio Stellionem, quod stillet cibo, dici: at ipsum magis probare ab stellarum similitudine, quod ejus cutis varia sit, esse appellatum. Plin. lib. XXX. cap. 10. 'Nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt: inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Tuniculam exuit eodem modo ut anguis, sed eam ipse devorat.' Ab hoc crimen stellionatus dici certum est. De stellione Virg. Georg. lib. IV. *Ant. Aug.*

Stellionem] Stellionem genus lacertæ Verrius dicit ab eo dictum, quod virus stillet cibo, potius, quam quod dicit alibi, a stellarum similitudine videri dictum, quia ejus corium varium est. Tertullianus de cibis Judæorum: 'quis stellionem (comedit)? sed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes.' *Jos. Scal.*

Stellionem] Stellio autem dictus, quod variis guttis sit stellatus. Ovid. IV. Metamorph. 'Aptumque colori Nomen habet variis stellatus corpore guttis.' Unde et illum Græci *ἀστερίαν* et *ἀστερίωνα* dixere. *Dac.*

[f] *Stercus*] Ovid. Tiberi jactum dicit. Vide supra: 'Quando stercus delatum fas.' *Idem.*

Sterilam,[g] sterilem. [PAUL.

Ster*ilem mulierem appella*bant, quam G*ræci* στεῖραν [FEST. *dicunt*, quæ non capi*t semen genitale.*

*S*eplasia,[h] aut S*eplasium, ubi unguentum* memorab*atur pretiosum. Pomponius* in Adelphi*s: Di te perdant in*feri, An*tipho, quia unde hoc unguen*tum sit, *quæris; atqui lepidum* unde ung*uentum, nisi ex Seplasia* est.

Stipatores[i] ait[1] dictos a stipe, quam mercedis nomine ac-

1 Vet. lib. *ait Verrius.*

NOTÆ

[g] *Sterilam*] *Sterila* pro *sterilis*, ut 'sublima' apud Lucret. pro 'sublimis:' 'Gracila' Lucil. pro 'gracilis,' &c. *Idem.*

[h] *Seplasia*] Vide post 'sentinare.' *Dac.*

[i] *Stipatores*] Deesse mihi videntur aliquot verba, quibus dicat (*vel ab stipo, quod est firmo*) *unde et stipam, &c.* Justinian. lib. III. Institut. 'Stipulum apud Veteres firmum appellabatur, forte a stipe descendens. Hinc stipulatio dicta est.' *Ant. Aug.*

Stipatores] Stipa, quæ hic vocatur, est crux, seu patibulum humi, ut trophæum, destitutum, cui argillam imponunt plastæ, ut simulacra, quæ velint, deforment. Græci vocant κάνναβον. Tertullianus in Apologetico de eo intelligit, cum ait: 'Crucibus et stipitibus imponitis Christianos, quod simulacrum non prius argilla deformat, cruci et stipiti superstructa?' et infra: 'Diximus originem Deorum vestrorum a plastis de cruce induci.' Sed qui sequitur locus, ut obiter dicam, corruptus est apud eundem eruditissimum scriptorem: 'Sipara illa vexillorum, et candelabrorum stolæ crucium sunt.' Legendum enim: *Sipara illa vexillorum, et candes labarorum, stolæ crucium sunt.* Notum labarum inter signa militaria fuisse, ex illo, ut ex antenna, pendebat candys, quod est genus paludamenti barbarici. Itaque in veteribus monumentis ita visitur semper Labarum ea forma pictum: neque multum negotii fuit Constantino Imp. id in speciem crucis concinnare, cum jam transversum antennæ specie lignum haberet. *Candes* ergo sunt κάνδυες, a nominativo *Candys*. Non ignoro tamen in veterib. libris Tertulliani *Cantabrorum* legi: ut etiam apud Arnobium: præterea Labarum tempore Tertulliani non fuisse. Quare hoc modo labefactabitur conjectura nostra. *Jos. Scal.*

Stipatores] Frustra est Verrius qui stipatores a stipe, nam stipatores et stipes a stipando: stipare autem a στύπω, condenso. Inde etiam *stipa* pro *stupa*. Quare bene Servius in I. Æneid. 'Stipant, densant, translatio a navibus, in quibus stupa interponitur vasis, quam stipam dicunt.' Et sic melius, quam si ad duo etyma recurras, ita ut *stipator*, et *stipes* nummus sint a *stipare*, et istud a στείβω, calco: *stipa* vero et *stipes*, fustis terræ destitutus, a στύπω, condenso. Unde στύπη, stupa, et στύπος, truncus, caudex. *Dac.*

cipiant custodes cujusque corporis: unde et stipam,[k] qua [2] amphoræ cum exstruuntur firmari solent: etiam stipites, qui ob eandem causam destituantur.[3] [l]

Stipatores, id est, custodes cujusque corporis, dicti [PAUL. sunt a stipe, quam accipiebant mercedis nomine.

Stipatores, corporis custodes, quos antiqui latrones vocabant, stipati enim ferro circundant corpora regum.

*Stip*atores app*ellabantur corporis* custodes, quos [FEST. *antiqui latrones dice*bant, id est, mer*cenarios qui cu*m ferro v*elut circundabant* regum cor*pora.*

Stipem [m] esse nummum signatum, testimonio est [PAUL. (et id quod datur [4] stipendium militi, et cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.

*Stipem dicebant pe*cuniam signat*am, quod stiparetur* : [FEST. ideo stipulari *dicitur is, qui in*terrogat*us spondet stipam, id est, æs.*

Stipes,[n] fustis terræ defixus. [PAUL.

2 Vet. cod. *quam.*—3 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *constituantur* vel *destinantur.* Vide Not. inf.—4 Vet. cod. *et de eo quæ datur.*

NOTÆ

[k] *Stipam*] Pro *stupam*, ut supra. At dormitavit vir summus cum scripsit hic stipam esse crucem seu patibulum cui argillam imponunt plastæ. Quod Græci vocant Κάνναβον. *Idem.*

[l] *Destituantur*] Non video cur viri docti rescripserint *constituantur*, vel *destinantur.* Eleganter enim Veteres dicebant destitutum, defixum. Sic C. Gracchus in oratione de legibus promulgatis usus est eo verbo in eodem significatu, cum inquit: 'Idcirco palus destitutus est in foro, eoque adductus suæ civitatis nobilissimus homo M. Marius: Vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est.' Et Varro: 'Si eorum colla in furcas destitutas incluserit.' *Idem.*

[m] *Stipem*] Varr. lib. IV. de L. L. in fine: 'Hoc ipsum stipendium a stipe dictum, quod æs quoque stipem dicebant. Nam quod asses libræ pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est, componebant, quo minus loci occuparet. A stipando stipem dicere cœperunt.' Et mox: 'Et qui pecuniam alligat stipulari et restipulari.' Sed de *stipulari* multi dissentiunt, quorum alii a firmitate *stipulari* dictum volunt, quod Veteres *firmum* dicebant *stipulum.* Alii rure natum verbum dicunt, a stipula scilicet, quia in contractibus agrariis stipulam tenebant, quæ totum agrum repræsentaret. Quæ mihi potior sententia. *Idem.*

[n] *Stipes*] Multa omisit Paulus, ut ex Festi reliquiis apparet. *Ant. Aug.*

Stipes[o] *fustis terræ* defixus : Afra*nius in* . . . [FEST. Porro honeste *quam fecerit, qui stipi*te hostium *impulit, vostram implo*ro fidem, qui *adestis* . . . . eam silvam, et . . . . *us in ho*stili in me la*ctu*[5] *percussit la*tus ut revolso *stipite miles* qui jactu vali*do percussit* parmam, nisi si *stipitem ponere* voluit pro *telo, vel hasta, Accius* in Bacchi*s, Ecquem*[6] *stipitem abi*egnum aut a*lienum* . . . . us Ennius . . . . *stip*ites abiegno . . . . e stipitem . . . . *intere*mit eum, qua . . . . *Stipitem a*rripit.

Sti*rpem*[p] *in masculino gene*re antiqui *usurparunt pro eo quod est fæ*mina met*aphorice dicentes, poëtæ* quæ nunc in *fæminino proferunt gene*re. Livius :[q] tr*adunt familias*[r] *quo*run-

5 Ed. Scal. *jactu:* et ita legendum monet Dac.—6 Ead. ed. *ecquam*.

NOTÆ

o *Stipes*] Citabatur Afranius, qui dixerat, *stipite ostium impulit:* item Attius in Menalippo, qui dixerit *revolso stipite*, et in Bacchis: et Ennius, qui dixit *stipites abiegnos*. Jos. Scal.

Stipes] In verbis Afranii *hostium* pro *ostium*. Ut supra in 'scrupi,' *hostreis* pro *ostreis*. Infra pro *lactu* legendum *jactu*. Reliqua deplorata sunt. *Dac.*

p *Sti...*] De stirpe Festum scripsisse aperte intelligitur, eam masculine quoque dici. Vide 'Spicum,' et 'Specus,' et 'Recta.' *Ant. Aug.*

Sti...] Citabatur Ennius qui *stirpem* dixit masculino : *Nòmine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.* Jos. Scal.

q *Livius*] Livium Andronicum intellige: quem ex hoc loco historiarum sive annalium libros conscripsisse certum est. Adeoque nimis præcipitanter fecit Illustrissimus Gerardus Joannes Vossius, cum in luculentissimis libris suis de historicis Latinis lib. III. cap. 12. non veritus est affirmare historicis perperam annumerari Livium Andronicum falsoque apud Diomedem lib. III. *Livium* legi pro *Ennio*. Diomedis verba sunt: 'Epos Latinum primus digne scripsit Livius, qui res Romanorum decem et octo complexus est libris: qui et annales inscribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant.' Hunc Diomedem secutus Cælius Rhodiginus lib. VII. cap. 4. 'Epica' (inquit) 'digne omnium primus scripsit Livius, qui decem et octo libris Romanorum res gestas perscripsit.' Secuti et Simlerus in Bibliotheca, Popelinierus lib. V. de historicis, Glandorpius in Onomastico voce 'Livius Andronicus.' Quos omnes Diome-

dam Romanorum, *Trojano stirpe ante* conditam Romam *procreatas*. Idem Livius: Ostrymon *quemdam*[s] *memorant* Graio stirpe ex*titisse*. *Ennius Annal.* 6. Nomine 7 Pyrrhus[t] *uti memorant* a stirpe supremo . . . . . est revoca 8 fratrem[u] *eodem stirpe prognatum* plaudire, quam Gallus *Ælius sic de*finit, stirps est gen*tis propagatio, ut* quis a quoque est 9 prog*natus*. *Stirpes autem per translationem* dicuntur *ab stirpibus iis quæ s*ub imis arboribus *nascuntur*.

Stiricidium, quasi stillicidium, cum stillæ concretæ [PAUL. frigore cadunt. Stiria enim principale est, stilla diminutivum.

7 Ead. ed. '*Ennius Annibal* Nomine.'—8 Ead. ed. *est revocat*.—9 Ead. ed. '*ut* quia quoque est.'

NOTÆ

dis loco deceptos tradit vir doctissimus, ea tantum ratione subnixus quod de Livio Andronico nihil hujusmodi Veteres prodidere, quodque duodeviginti librorum mentio Ennio potius congruit, quem totidem libros scripsisse ex eorum fragmentis passim in Grammaticorum libris satis constat. Sed futile est utrumque illud argumentum, et vel minimo ictu perculsum ruit, ut quivis facile videbit. Diomedem aliosque asserit hic Festi locus, qui virum omni laude majorem latuit, vel saltem non sat ei perspectus fuit. Historias igitur et prorsa et metrica oratione Livius scripserit necesse est, quod priscis illis non insolens fuisse omnes norunt. Huc accedat quod Livii Annalium meminit Festus in voce 'surregit.' Versus etiam ex ejusdem Annalium lib. I. et II. legere est in voce 'quamde.' Nam viri docti qui eos Ennio tribuunt nullo nituntur fundamento: Adi locum. Neque est quod quis dicat, non hic Livium Andronicum nominari, sed T. Livium Patavinum, non quod T. Livium forsan et legere et exscribere non potuerit Verrius, sed quod absurdum sit putare Verrium ex T. Livio, scriptore suo *συγχρόνῳ*, historiæ aliquid hausisse, et non potius ex iisdem fontibus unde hauserat T. Livius. Præsertim cum nullam ejus alibi mentionem fecerit, quem alioqui sæpius laudare necesse habuisset. Sed hæc in Livii gratiam dicta sunto, cui dolebam historici laudem a viro doctissimo aliquamdiu immerito fuisse negatam. *Dac.*

r *Tradunt familias*] Ut familiam Nautiorum. Vide supra in 'Nautiorum.' *Idem.*

s *Ostrymon quemdam*] De hoc nihil compertum habeo. *Idem.*

t *Nomine Pyrrhus*] Male apud Nonium *homines* pro *nomine*, in voce 'stirps.' Integrum distichon, 'Navo' repertus homo Graio patre, Graius homo, Rex, Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.' Scaligero placebat *Aimoniæ Pyrrhus*, Merulæ *Chaonicæ Pyrrhus*. Vetustiores sequor. *Idem.*

u *Est revoca fratrem*] Forsan *et, revoca fratrem* sed hoc forsan indictum oportuit. In iis quæ desunt periit poëtæ cujusdam nomen. *Idem.*

Stiricidium [x] *quasi* stillicidium, cum stel*læ concretæ* [FEST.
frigore cadunt. Cato pro C. . . . . nihilominus voluit semper *de stiricidio* [10] *in* re præsenti cognoscer*e atque etiam statuere.*

Stlata, [y] genus navigii latum magis, quam altum, et [PAUL.
a latitudine sic appellatum, sed [11] ea consuetudine, qua stlocum pro locum, et stlitem pro lite dicebant.

Stlat*a genus erat navigii,* latum mag*is, quam altum,* [FEST.
sic appellatum *a latitudine, sed* consuetudin*e, qua stlocum pro locum, et stli*tem antiqu*i pro litem dicebant.*

Stlembus, gravis, tardus, [z] sicut Lucilius pedibus [PAUL.
stlembum dixit equum pigrum, et tardum.

Stlembus, gravis, tar*dus,* [z] *sicut Lucilius.* . . [FEST.
. . . . . Apulidæ pe*dibus stlembum dixit,* cum refert *equum pigrum et tardum.*

Stolidus, [a] stultus Ennius libro primo: Nam vidi [12] pug-

10 Ead. ed. *de arricidio.*—11 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *scilicet.*—12 Vet. cod. *vide.*

NOTÆ

[x] *Stiricidium*] Servius in illud III. Georgic. 'Stiriaque impexis induruit horrida barbis.' 'Stiria,' inquit, 'est gutta: inde fit diminutivum ut dicamus Stilla.' *Idem.*

[y] *Stlata*] Glossarium: 'Stlata, πειρατικοῦ σκάφους εἶδος.' Idem, 'Stlatarius, ἐργόμενος.' *Jos. Scal.*

Stlata] Pro *lata*, antiqui enim vocibus ab *l* incipientibus *st* præponebant. *Stlata*, subintelligitur *navis.* Gloss. 'Stlata, πειρατικοῦ σκάφους εἶδος,' 'Piraticæ navis genus.' Item, 'stlites, δίκαι ἀρχαιῶς,' 'Lites antique.' Item, 'stlatarius, ἐργόμενος.' *Dac.*

[z] *Stlembus, gravis, tardus*] A Lumbagine, *stlembus*, pro *lumbus*, quasi *lumbosus*, a lumborum vitio, et per metaphoram pro tardo instar laborantis lumbagine. Hæc Voss. Dubito. Putabam olim, longe aliud voluisse Lucilium quam quod habet Festus, eumque dixisse pedibus stlembum, non tardum et gravem, sed velocem, ὠκύποδα, ab illius scilicet navigii velocitate quod *lembum* dicunt, nam lembus μικρὸν πλοιάριον, Hesych. Eumque inter velocissimas et exploratorias naves fuisse ex Veteribus certum est. Sed vereri se ait Scaliger ne Verrius in vitiosum exemplar Lucilii inciderit, et Lucilius scripserit *stlentum* pro *lentum.* In verbis Lucilii τὸ *Apulidæ*, corruptissimum est. *Idem.*

[a] *Stolidus*] Ennius, *Namque avide pugnare sues stolidi soliti sunt.* Et: *Hominem appellat: Quid lascivis, stolide? non intelligit.* Jos. Scal.

Stolidus] A stolone, hoc est, inutili fruticatione quæ circum arbores e radicibus enascitur. *Stolo, stolidus,* syncope *stoldus, stoltus, stultus: stolo*

nare[b] sues, stolidi, stolidi sunt, et in Alexandro: Hominem appellat,[c] quia[13] lascivi stolide non intellegit: et Cæcilius in Hypobolimæo:[d] Abi hinc tu stolide:[e] illi ut tibi sit pater? et in Andronico:[14] Sed ego stolidus, gratulatum me oportuit[15] prius.

Stolidus, stultus. [PAUL.

Strebula lingua Umbrorum appellabant partes carnium sacrificatarum.

Strebula[f] Umbrico nomine Plautus appellat coxendices hostiarum, quas *Græci μηρία dicunt, quæ* in altaria imponi *solebant, ut Plau*tus ait in Frivo*laria, strebula* agnina tene[g] . . . . bulis. . . . [FEST.

13 Vet. cod. *quid.* Vide infra.—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Androgyno.* Probat Dac.—15 Vet. cod. *oporteat.*

NOTÆ

etiam pro *stolido:* ut 'stipes' pro 'stupido,' &c. Auson. ep. 1. 'Sed jam non potes, o stolo, doceri.' *Dac.*

[b] *Nam vidi pugnare*] In Schedis hic Ennii versus sic legitur, *Nam vi depugnare sues stolidi solidi sunt.* Corrupte manifesto pro *soliti sunt.* Inde Janus Duza Plautinar. explicat. lib. xi. cap. 25. *Namque avide pugnare suis stolidi soliti sunt.* Sed Scalig. *Namque avide pugnare sues stolidi soliti sunt.* Idem.

[c] *Hominem appellat*] Scal. legebat: *Hominem appellat: Quid lascivis, stolide? non intelligit.* At ego: *Hominem appellat, quid lascivis, stolide? non intelligis?* Et interpretor de Hectore Paridem increpante quod evitaret Menelaum, et dum ait *quid lascivis*, ei mollitiem exprobrat et ad Homeri illud alludit, εἶδος ἄριστε, γυναιμανὲς, &c. Vide Homer. Iliad. γ. in principio. *Idem.*

[d] *In Hypobolimæo*] Aliter, *Hypobolimæo Æschino.* Idem.

[e] *Abi hinc tu stolide*] Forsan: *Abi hinc, tu stolide, illuc, ut tibi sit pater. Ut*, id est, *ubi.* 'Stulte, abi hinc illuc ubi tibi patrem reperias.' Et ita spurium innuit. Et inde nomen fabulæ 'Hypobolimæus Æschinus,' id est, Æschinus suppostititius: ὑποβολιμαῖος enim supposititius. *Idem.*

[f] *Strebula*] Locus Plauti fuit in Frivolaria, quæ non extat. *Ant. Aug.*

Strebula] Habes apud Varronem et Arnobium. *Jos. Scal.*

Strebula] Arnob. 'Nonne placet carnem strebulam nominare, quæ taurorum e coxendicibus demitur?' Sed cur Umbrico nomine? cum a Græco στρεβλὸς, curvus. Nempe a curvatura et versura coxendicis: ut optime Varro lib. vi. de L. L. 'Caro strebola, Opilius scribit, circum coxendices sunt nobis. Id Græcum est ab hujus loci versura.' *Dac.*

[g] *Strebula agnina tene*] Puto in lacuna desiderari locum alium ejusdem Plauti quem laudat Varro ibid. 'In cestione,' inquit, (optime Scalig. *in*

Strenam [h] vocamus, quæ datur die religioso, ominis boni gratia, a numero, quo significatur alterum, tertiumque [16] venturum similis commodi, veluti trenam, præposita *S* litera, ut in loco, et lite solebant antiqui.

Strigæ appellabantur ordines rerum inter se conjuncte [17] collocatarum, a stringendo dictæ. [PAUL.

Strig*æ* [i] *appellabantur* ordines rerum *inter se conti*nuate conlocata*rum, a stringe*ndo dictæ. [FEST.

Strig*as,* [k] *ut ait Verr*ius, Græci *σύρνια* ap*pellant ; quod* male-

16 Vet. cod. *initiumque.*—17 Vet. lib. *continuate.*

NOTÆ

Gastrione) 'cera stribola, ut de lumbo, obcænabis.' Quem versum sic correxit Scalig. *Caro stribola vitellina est: cænabis.* Sed quomodo ex *ut de lumbo ob* fieri possit *vitellina est*, non sat certe possum conjicere. Atqui is locus est qui nullo fere negotio possit sanari. Lege modo, *Carne strebola, aut de lumbo obcænabis. Cera*, inversum *care*, pro *carne, aut* pro *haud*, ut sæpe. *Obcænabis* eodem modo dictum quo *obtinebis*, et alia. Et interpretor, 'ad saturitatem cænabis.' Nam et nomen fabulæ *gastrion*, sive *gastron*, id est, *gulosus*, verum et notatu dignum est, quod supra dixit Festus strebolam carnem sive *μηρία* in altaris imponi solita. Nam eæ præcipuæ hostiarum partes erant, ideoque in conviviis etiam viris principibus dabantur ut dorsa. Adi Eustath. in Homer. p. 1606. Ed. Rom. *Idem.*

[h] *Strenam*] In *loco* et *lite* non solum s litera præponitur, sed s et T. Dicitur enim a Veteribus *stlocus* et *stlis.* Vide 'Stlata' et 'Stlembus.' Sic 'Decemviri stlitibus judicandis' dicebantur, pro *litibus*, qui Centumvirorum primi fuerunt. Vidend. Quintilian. lib. I. cap. 6. Potuisset Festus *stritavum* pro *tritavo* dictum referre. *Ant. Aug.*

Strenam] Etymologiæ Festi convenit, immo astipulatur versus Pomponii Atellanarii: 'Asside, siqua veniet strena strenæ.' *Jos. Scal.*

Strenam] Etymologiæ Festi consentit versus Pomponii Atellanarii: 'Asside, si qua veniet strena strenæ.' Aliter Nonius, 'strena,' inquit, 'dicta est a strenuitate.' Cui favet Symmachus lib. x. Epist. 28. 'Ab exortu pæne Martiæ, strenarum usus adolevit, auctoritate Tatii regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ anni novi auspices primus accepit. Nomen indicio est viris strenuis hæc convenire ob virtutem.' *Dac.*

[i] *Strigæ*] Striga proprie in Re Rustica dicebatur sulcus, qui uno ductu peragebatur in longitudinem, et inde quarumcumque rerum ordines strigæ dicti sunt, ut Hygino in libello de castrorum metatione ordo et series equorum in castra redeuntium. *Idem.*

[k] *Stri ....*] Striges aves nocturnas, ut ait Verrius, Græci *στρίγγας* appellant: a quo maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere Græci: Στρίγγ'

ficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere Græci *σύῤῥιντα πόμπειν*[1] *νυκτικόμαν στρίγγα τόλαον ὄρνιν ἀνωνύμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.*

Strigores[m] in N*elei carmine pro st*rigosis positum *invenitur, id est, densa*rum virium ho*minibus, alias stri*gore exerciti.

NOTÆ

ἀπόπομπον, νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀπὸ λαοῦ *"Ορνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.* Plin. hos versus intellexit, cum scribit, 'Strigas in Græcorum diris, et imprecationibus haberi.' Qui hic somniant syrnia, ne ipsi multum hallucinantur. Puto secundum versum ita legendum, ac supplendum: *"Ορνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνε. Jos. Scal.*

Strigas] Harum avium descriptionem pete ex Ovid. lib. VI. Fastor. post versum 180. Et recte Verrius *strix*, a Græco *στρὶγξ*, seu *στρὶξ*, quod a *στρίζω*, strideo, unde Ovid. 'Est illis strigibus nomen, sed nominis hujus Causa, quod horrenda stridere nocte solent.' Mulieres autem veneficæ *striges* dictæ, quia in eas aves figurantur. Unde et *volaticæ* dictæ sunt. Isidor. 'Striges, mulieres volaticæ.' Et Gloss. 'striga, *λαιστρύγων, καὶ γυνὴ φαρμακίς.*' Italia etiam hodie *strigam* veneficam vocant. *Dac.*

Strigas] Duo versus Græci sunt in veteri libro; quorum alterum mendosum Aldus, et Alciatus in Parergis ita emendarunt: *Σύρνια πομπεύειν νυκτίκομα στρίγγα δ' ὀλοόν.* Alterum versum, qui recte hic scriptus est, male referunt: in priore autem *στρίγγαπ' ὀλαὸν* scriptum est in veteri libro; sed neutrum esse sine mendo Fulvio Ursino nostro videtur. De strigibus autem Latina quoque Festi verba esse intelligenda nemo ignorare potest. *Ant. Aug.*

[1] *Σύῤῥιντα πόμπειν*] Hæc corruptissima sunt: varie varii emendant. Turnebus lib. XIV. advers. cap. 1. *Στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, στρίγγ' αὐτικάλαον "Ορνιν ἀνώνυμον ἐνθένδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.* Scaliger in catalect. *Στρίγγ' ἀπόπομπον νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀγελαίαν "Ορνιν ἀνώνυμον ἐνθένδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.* Et in notis suis ad Fest. *Στρίγγ' ἀπόπομπον, νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀπὸ λαοῦ "Ορνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνε.* Tandem Hadrianus Junius in nomenclatore suo voce 'lamia:' *Σύρνια πομπεύου νυκτινόμαν στρίγγα ταλαὸν "Ορνιν ἀνώνυμον ἐξελᾶ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.* Sed Junio imposuit corruptus Festi codex. Neque enim *σύρνια* Græcum est. Ego ad oram codicis ita tentaveram: *Στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτινόμαν στρίγγα τ' ἀλαὸν "Ορνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἐλαύνειν.* Hoc est: 'Strigem averte noctu pascentem, fœdamque strigem avem feralem veloces in naves fuga.' Vel *νυκτιβόαν* pro *νυκτινόμαν*, nam et strix *νυκτιβόα* dicebatur. Hesych. in *στρίγλος.* Hos versus intellexit Plinius dum scripsit lib. XI. cap. 39. 'Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit.' *Dac.*

[m] *Strigores*] *Strigores in Nelei carmine videtur pro strigosis positum: alii pro densarum virium hominibus. . . . Strigores exerciti.* Memini Adr. Turneb. *Strigones* legere. Sed non advertebat morem Veterum, qui ut 'architectores' pro 'architectones,' ita *Strigores* pro *strigones* dicebant. *Jos. Scal.*

Strigores] Pro *strigores* Turnebus legebat *strigones*, sed, ut optime Sca-

Strigores densarum virium homines. [PAUL.

Stritavum antiqui dicebant pro tritavo.

Strit*avum antiqui dice*bant pro trit*avo, qui est pater* [FEST. *at*avi et ataviæ; *ut stlitem pro lite.*

Stroppus[n] est, ut Ateius Philologus existimat, quod Græce στρόφιον[18] vocatur, et quod sacerdotes pro insigni habent in capite:[19] quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponatur, quale sit strophium. Itaque apud Faliscos diem festum esse, qui vocatur Strupearia, quia coronati ambulent, et a Tusculanis, quod in pulvinari imponatur Castoris,[o] struptum vocari.

18 Vet. cod. συρόφιον.—19 *In apice* legit Scal. Improbat Dac.

NOTÆ

liger, non advertebat morem Veterum, qui ut 'architectores' pro 'architectones,' ita *strigores* pro *strigones* dicebant. Strigores autem proprie sunt *strigosi*, strigore, id est, macie exerciti, et inde factum, ut *strigores* densarum virium homines in Nelei carmine dicerentur. Hac voce usus videtur Plautus Bacchid. act. II. sc. 3. vulgo: 'Dum circumspecto, atque eo lembum conspicor: Longum est rigorem maleficum exornarier:' Legendum, ut Mureto etiam et Salmasio visum est: *Dum circumspecto, atque ego lembum conspicor Longum a strigore malefico exornarier*. Vel: *Longum, strigorem maleficum exornarier*. Ut lembum, strigorem dixerit, quanquam Acidalius aliique dissentiunt. *Dac.*

[n] *Stroppus*] Lege, *pro insigni habent in apice*. Apud Vitruvium sunt, quibus religatur remus ad scalmum, ut alibi notavimus. Glossarium: 'Strepus, τροπωτήρ.' Lege, *Stropus*. Glossæ aliæ, 'Strupus, σκαλμὸς ἔνθα ἡ κώπη δεσμεῖται.' Idem Isidorus producit locum Livii: 'Tuncque remos jussit deligari strupis.' Apud Suetonium alicubi perperam legitur *stupis* lecticæ pro *strupis*. Jos. Scal.

Stroppus] Sed hæc aliena: στρόφιον, strophium, *stroppus*, proprie fascia, tænia, et quia ex fasciis fiebant coronæ, inde *strophium* et *stroppus* pro corona. Et pro eo quod sacerdotes ferunt Hesych. στρόφιον ὃ οἱ ἱερεῖς φέρουσι, 'Strophium quod sacerdotes ferunt.' *Strophium* autem a στρέφω, verto, quia fasciæ illæ tortiles. Strophia sic describit Plin. 'Quædam coronæ per coronas currunt: tenuioribus utebantur antiqui, stroppos appellantes, unde nata strophiola.' Duæ aut tres tæniæ invicem tortæ coronam faciebant, quam vocabant *stroppum*. Antiqui enim Romani coronas e tæniis concinnabant nondum invento eas e floribus texere. Vid. Salmas. in Solin. *Stropus*, de quo hic egit Scaliger, nempe quo remus ad scalmum religatur, est ab alia origine. Nempe a τρόπος, lorum, *tropus*, *S* addito, *stropus*. Dac.

Stroppus] Tertia linea cum sequenti alio pertinet, quod divinare non potui. *Jos. Scal.*

[o] *Et a Tusculanis, quod in pulvinari*

Stroppus, quod Græce dicitur στρόφιον, pro insigni [PAUL. ponebatur in capitibus sacerdotum: alii id coronam esse dixerunt.

Struere [p] antiqui dicebant pro augere, unde instruere.[20]

Struere antiqui dicebant pro adjicere, augere,[q] unde [FEST. industrios [r] quoque. M. Cato: jure, lege, libertate, Republica communiter uti oportet: gloria, atque honore quomodo sibi quisque struxit: aut [1] in duodecim: quod est,[s] Si caluitur, pedemve struit: manum endojacito: alii putant significare retrorsus ire, alii in aliam partem, alii furere:[2] alii gradum augere; alii minuere; ac vix pedem pedi præfert,[t] otiose it, remoratur.

Strues genera liborum [u] sunt, digitorum conjunctorum non dissimilia, qui superjecta panicula in transversum continentur.

Strufertarios [3] dicebant, qui quædam sacrificia ad [PAUL. arbores fulguritas faciebant, a ferto scilicet quodam sacrificii genere.

Strufertarios [x] *appellabant* antiqui, *ut ait, h*omines [FEST.

20 Vet. lib. *industria.*—1 Viri docti *at*, quod et legendum monet Dac.—2 Vet. cod. *fure.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fugere.*—3 Vet. lib. *Struifertarios.*

NOTÆ

imponatur Castoris, &c.] Non solum Castoris sed et aliorum Deorum. Vide infra 'struppi.' *Dac.*

[p] *Struere*] Glossarium: 'Pedem struit, φεύγει.' *Jos. Scal.*

[q] *Struere antiqui dicebant pro adjicere, augere*] Persius: 'Rem struere exoptas cæso bove.' *Adicere* pro *adjicere* antiqua scribendi consuetudine in exemplari exaratum. *Dac.*

[r] *Unde industrios*] Vide 'Industrium.' *Idem.*

[s] *Aut in duodecim, quod est*] Lege *at*, ut viri docti. Vide 'Pedem struit.' *Idem.*

[t] *Ac vix pedem pedi præfert*] Hic aliquid omissum videtur. Forsan, *Ac vix pedem pedi præferre; pedem struit, otiose it, remoratur.* Tamen nihil affirmo. *Id.*

[u] *Strues genera liborum*] Strues omnium rerum exstructio dicebatur. Gloss. 'Strues, ξύλων σωρὸς, ἢ καὶ θυμάτων,' 'Strues, lignorum cumulus, vel etiam liborum.' *Idem.*

[x] *Strufertarios*] Cato in libro de Re Rustica ita scribit: 'priusquam messim facias, porcam præcidaneam hoc modo fieri oportet:' et postea: 'Priusquam porcum fœminam immolabis, Jano struem commoveto sic: Jane pater, te hac strue commovenda bonas

conductos mercede, qui ad arbores fulguritas aut piacularium commissarum causa sacrificia quædam strue et ferto solemnibus verbis faciunt, precor te, Juppiter, uti mihi volens propitius sies, quod et nullo etiam fiebat adhibito struferta-rio.

Suberies [y] arboris genus ex qua cortex natatorius detrahitur.

NOTÆ

preces precor, &c. Ferctum Jovi moveto, et mactato sic: Juppiter, te hoc fercto obmovendo bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi, liberisque meis, domo, familiæque meæ: mactus hoc fercto,' &c. *Ant. Aug.*

Strufertarios] *Strufertarios antiqui soliti sunt appellare homines conductitios, qui ad lucos, vel arbores fulguritas, aut piacularium commissarum causa, strue et ferto sacra faciunt, his verbis: Oro te, Jupiter, uti mihi volens propitius sis: quod et nullo etiam adhibito strufertario fiebat.* Hæc Festus: ut appareat majora spatia in editione relicta esse, quam opus sit ad ea, quæ desiderantur, capienda. Ex his cognoscimus, quantum odorari potuimus, *strufertarios* fuisse, qui hujuscemodi superstitioni obeundæ operas locabant: quos *Fertores* etiam dictos, superius ex Isidoro notavimus. Quod enim arbores fulguritæ piaculis procurari solitæ essent, notum est, cum ex aliis Veterum monumentis, tum ex tabula, quæ Romæ ante hos v. annos effossa est: quam mihi eruditissimus ac nunquam satis laudatus Cl. Puteanus communicavit: in ea primum ita legitur: IIII. ID. DEC. FRATRES. ARVAL. IN. LVCO. DEAE. DIAE. VIA. CAMPANA. APVD. LAP. V. CONVENER. PER C. PORC. PRISCVM. MAG. ET. IBI. IMMOLAV. QVOD. AB. ICTV. FVLMINIS ARBORES. LVCI. SACRI. D. D. ATTACTAE. ARDVERINT. EARVMQ. ARBORVM ADOLEFACTARVM. ET. COINQVENDARVM. ET. IN. EO. LVCO. SACRO. ALIAE SINT. REPOSITAE. &c. Deinde infra in eadem tabula *struis* mentio fit: IMMOL. IPSO. MAG. PORCAM. ET. AGNAM. STRVIB. EFFERTIS. &c. quanquam miror *struibus effertis*, non *struibus et fertis* in ea tabula sculptum fuisse. Non solum, inquit Festus, ad arbores fulguritas struferta fiebant, sed et piacularium commissarum causa. Sane hoc verum esse vel ex uno Catone patet, qui struem commoveri jubet pro commisso imprudenter piaculo his verbis: 'Si quid in hisce suovetaurilib. erit, quod nec recte factum sit,' et cetera: unde ait Festus, etiam sine strufertario hoc fieri: hoc est, sine homine conductitio: recte: nam paterfamilias ipse hoc pro tota familia non raro faciebat. Cujus exemplum habes apud eundem Catonem. *Jos. Scal.*

Strufertarios] Ista, *Te precor, Jupiter, uti mihi, &c.* Solennia precationis verba sunt, ut apud Catonem: 'Jupiter, te hoc fercto obmovendo bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi, liberisque meis, domo, familiæque meæ,' &c. *Fertum* autem, sive *fortum*, sive *forctum*, pro bono dictum putavit Salmas. quem vide ad Solin. Sed melius Festus in 'Ferctum.' *Dac.*

[y] *Suberies*] In reliquiis, quæ postea extant, nihil omnino pertinet ad superiora de *strufertariis*: sed, ni fallor, ita Festus scripserat: *Suber, arbor, ex qua cortex deripitur.* Deinde utebatur testimonio Lucilii. Neque tantum hoc loco incommodum acceptum

Lucilius . . ti hibernacul . . . .

Struices [a] antiqui dicebant extructiones omnium rerum. Plautus: Cerialis cenas dat: ita mensas extruit, Tantas struices concinnat patinarias, et Livius: quo Castalia [a] per struices saxeas lapsu accidit.

Struices dicebant omnium rerum instructiones. [PAUL.

Struppi [4] [b] vocabantur in pulvinaribus fasciculi de verbenis facti, qui pro Deorum capitibus ponebantur.

Struppi vocantur in pulvinaribus *fasciculi de verbenis facti, qui pro Deo*rum capitibus ponuntur. *apud Ur*bem [c] calo Antistius *Labeo dici ait ma*gistratum publicum. . . . [FEST.

Strutheum in mimis [d] præcipue vocant obscœnam partem virilem, a salacitate videlicet passeris, qui Græce στρουθὸς dicitur.

4 Vet. lib. *Strui.*

NOTÆ

est; sed et reliquum membrum, quod huc pertinebat, nescio quomodo, distractum est, et translatum ad vocem *Stura*, post quam reliquiæ hujus loci apparent, in illis, *ac suberiesque*: de subere enim manifesto sermo fiebat. *Jos. Scal.*

Suberies] Putabat Scaliger huc pertinere et huc retrahenda esse quæ post *stura flumen* leguntur. Ubi etiam de *suberie*. Sed in schedis etiam sic diversa sunt. *Dac.*

[a] *Struices*] Plaut. in Menæch. 'Tantas struices concinnat patinarias.' *Ant. Aug.*

Struices] Nævius etiam, teste Servio, qui est in schedis, dixit 'Struix malorum.' *Jos. Scal.*

Struices] *Struix* et *strues* idem. Sic Nævius dixit 'struix malorum,' teste Servio. Versus Plauti est ex Menæch. act. I. sc. 1. *Dac.*

[a] *Livius: quo Castalia*] Merula in comment. suis ad Ennium legendum putavit: *Livius, libro quarto vel quinto*, nimirum *Erotopægnion*. Vel *Livius equo*. Nam equum Livii Trojanum citant Cicero lib. VII. Epist. et Nonius Marcellus in 'opitula.' De Castalia autem Apollinem fugiente et in fontem sui nominis conversa, notum est. *Idem.*

[b] *Struppi*] Verbenæ in fasciculum intortæ, quæ in pulvinaribus Deorum capita repræsentabant, unde et *capita Deorum* vocabantur. Vide supra 'Capita Deorum.' *Idem.*

[c] *Apud Urbem*] Hæc diversa sunt a superioribus. Forsan hic de Suffete agebat Festus, de quo infra. Sed quid pro voce *calo*, quæ certe mendosa est, subjici debeat, assequi non possumus. Videant eruditi, et hic ingenii sui acumen intendant. *Idem.*

[d] *Strutheum in mimis*] Immo et Latinum *passer* alibi quam in mimis pro obscœna illa parte positum est. *Id.*

Stultorum feriæ appellabantur[5] Quirinalia, quod [PAUL. eo die sacrificabant ii, qui solemni die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt.

Stul*torum*[a] *feriæ appellabantur* Quirina*lia, qui erat* [FEST. *dies festus* qui pri*mi quod eo die Quirino* sacrificant ii, *qui solemni die aut* non potue*runt rem divinam facere,* aut ig*noraverunt: suorum* fornacaliu*m sacrorum diem* commissum *piaculum expiabant* more, at*que quod suis non fecerant* quibus p*ermittebatur feriis, sacrum faciebant.*

Stuppam[f] linum impolitum appellant Græci Dorii.

Stuprum[g] pro turpitudine antiquos dixisse apparet in Nelei carmine: fœde, stupreque castigor cotidie: et in Appi sententiis: qui animi . . . . compotem esse,[h] nequid fraudis stuprique ferocia pariat. Nævius: Seseque[i] ii perire mavolunt ibidem, quam cum stupro

5 Ed. Scal. *appellantur.*

NOTÆ

[a] *Stultorum*] Vide 'Quirinalia.' *Ant. Aug.*

Stultorum] Lege: *Stultorum feriæ appellabantur Quirinalia, qui erat dies festus Quirini, quod eo die Quirino sacrificant ii, qui solenni die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt suorum fornacalium sacrorum diem, commissum piaculum expiabant moræ, atque quod suis non fecerant, quibus permittebatur feriis sacrum faciebant.* Ita ex schedis planus est hic locus, qui pessime in aliis editt. acceptus est. Ut et in Etymologico Vossii in voce 'Quirinalia.' Vide 'Quirinalia.' *Dac.*

[f] *Stuppam*] A Dorico στύππα. *Id.*

[g] *Stuprum*] Sententia Appii: *Qui animi volt sese compotem esse, nequid fraudis stuprique ferocia pariat.* Nævii versus Saturnii:

Seseque ei perire mavolunt ibidem,
Quam cum stupro redire ad suos popularis.

Item:

Sin illos deseritis fortissumos virorum,
Magnum inde stuprum poplo fieri pergetis.

Ut a *prohibeo, proebrum,* et *probrum;* sic a *stupeo, stuprum.* Jos. Scal.

Stuprum] Pro qualibet turpitudine, unde in Glossis exponitur *μασμός. Dac.*

[h] *Qui animi . . . compotem esse*] Supplendum videtur vox *exoptat se.* Scaliger, *Qui animi volt sese compotem esse, &c.* Idem.

[i] *Seseque*] Nævii versus sic distinguebat Scal. ut essent Saturnii:

Se seque ei perire mavolunt ibidem,
Quam cum stupro redire ad suos popularis.

Item:

Sin illos deseritis fortissumos virorum,
Magnum inde stuprum poplo fieri pergetis.

Vossius vero:

Se seque ii perire mavolunt
Ibidem quam redire cum stupro ad suos

redire ad suos popularis: item: sin illos deserant fortissimos viros, magnum stuprum populo fieri pergetis.[6]

Stuprum pro turpitudine antiqui dixerunt: unde est [PAUL. in carmine: Fœde stupreque castigor cotidie.

Stura [k] flumen in agro Laurenti est.

Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam [FEST. Asturam vocant.

Suber [l] *arbor*, ac suberies, *qua natabant in* Thermis.

SUAD TED,[m] idem [7] ait esse, sic te.

Suasum,[n] colos appellatur, qui sit ex stillicidio fumoso

6 Vet. cod. *pergentis.*—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Messala.*

NOTÆ

Populares ——
Item:

Sin illos deserant fortissimos viros,
Magnum stuprum tum populo fieri pergitis.

Et hosce postremos ita Grotius:

Sin illos deseritis fortissimos viros,
Magnumque stuprum populo fieri pergitis. Idem.

[k] *Stura*] Tertia abhinc linea, ut jam supra notavimus, pertinet ad vocem 'Suber.' *Jos. Scal.*

Stura] Sex millibus ab urbe abesse scribit Livius lib. XXVI. *Dac.*

[l] *Suber*] Suber hodieque natantibus inservit. Sed nimis nota res est. *Idem.*

[m] *Suad ted.*] Lego, *Sed ted, idem ait esse sine te.* Veteres *se* ponebant pro *sine*, item *sed*, ut supra dixit, et *ted*, pro *te*, ut Quintilianus etiam annotat. In vetustissimo lapide Duilii, quod ante hos XI. annos, Romæ cum essem, effossum fuit, semper legitur MARID pro MARI, et similia, cum D litera superflua. A *se*, *sine* factum est, ut ab 'iter,' 'itiner;' a 'jecur,' 'jecinor.' *Jos. Scal.*

Suad ted.] Pro *sic te.* Sed qui? Non satis conjicio. Quare unice probo Scaligeri conjecturam, qui legit, *Sed ted, idem ait esse sine te.* Veteres *se* ponebant pro *sine*, item *sed*, ut supra dixit, et *ted* pro *te*, ut Quintilianus etiam annotat. Vide 'sed.' *Idem;* id est, Messala, nam hæc sequebantur post 'serpula serpsit:' ubi Messala laudatur. *Dac.*

[n] *Suasum*] Versus Plauti est in Truculento, in quo legitur *insuaso.* Vide 'Insuasum.' *Ant. Aug.*

Suasum colos] Quæ ἐπιτεταμένως colorata sunt et saturata, Græci πεπεισμένα dicunt; Latini *suasa* et *insuasa*, quæ penitus καὶ εἰς βάθος imbiberunt colorem. Epigramma vetus: σχοῖνος βάμματι πειθόμενος. Et Strab. πεπεισμένως ἐπικεκαῦσθαι τὴν χρόαν. Eleganter dicit, penitus adustum esse et profunde coloratum sole. Latini *insuasum* dicunt. 'Colorem infumatum' vulgo appellamus, qui luteo similis est, sed obscuro. Est enim μήλινον χρῶμα τὸ βαθυνόμενον μέλανι. Glossæ: 'Insuasum, εἶδος δοκαρίου κεκαπνισμένου:' Græci χρῶμα κεκαπνισμένον, similiter vocant qualis est color in tignis ac trabibus diutino

in vestimento albo. Plautus: quia tibi suaso infecisti propudiosa [8] pallulam. Quidam autem legunt insuaso, nec desunt, qui dicant omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari, quod quasi persuadetur in alium ex albo transire.

Sub corona [o] venire dicuntur, quia captivi coronati solent venire, ut ait Cato in eo, qui est de re militari: ut populus suus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veneat.[9] Id autem signum est nihil præstari a populo: quod etiam Plautus significat in Hortulo: præco ibi adsit [p] cum corona, quique † liceat veneat.

Sub jugum mitti [q] dicuntur hostes victi, ereptis omnibus armis telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiaque ad summum earum deligata, (ipsi eam [10] jubentur subeuntes transire.

8 Ed. Scal. *propudiosam.*—9 Hic et mox vet. cod. *veniat.*—† Ed. Scal. *cuique.*—10 Vet. cod. *specie jam.* Vir doct. conjicit *speciem eam.*

NOTÆ

fumo infectis. Genus erat Iaspidis, qui *καπνίας* dicebatur a fumido colore. Dioscorides: *ὁ δὲ ἀερίζων, ὁ δὲ καπνίας, ὥσπερεὶ κεκαπνισμένος.* Cavesis autem putes *suasum* et *insuasum* proprie dici *τὸν κάπνιον* colorem. Sed *insuasus* vel *suasus* color *ὁ πεπεισμένως κεκαπνισμένος.* Quod de omnibus coloribus intensioribus dici queat; ut optime infra Festus. Quia vero tignum, quod diutino fumo infectum est, vel ea quæ ex stillicidio fumoso infecta sunt, colorem eum penitus imbiberunt, eoque prorsus imbuta ac veluti insuasa valide retinent, ideo *insuasum* et *suasum* *κατ' ἐξοχὴν* de hoc fumido colore usurpatum est quod de omnibus dici potest, ut Græci *πείθεσθαι* et *πεπεισμένον.* *Salmas. in Solin.* Infra pro *persuadetur* Schedæ *persuadentur*, aperte pro *persuadeatur.* Dac.

[o] *Sub corona*] Vidend. Gell. lib. VII. *Ant. Aug.*

Sub corona] Versus Plauti: *Præco ibi adsit cum corona: quique liceat, veneat.* Jos. Scal.

Sub corona venire] Exempla passim apud historicos. Quod addit infra, id signum fuisse nihil præstari a populo, confirmat Gellius lib. VII. cap. 4. quod alioqui sæpissime fiebat ut venditor servum sanum, non furem, non fugitivum, non errorem, non vespillonem præstaret. *Dac.*

[p] *Præco ibi adsit*] In Plauti Edit. sic: *Præco ibi adsit cum corona, quique liceat veneat.* *Quique*, id est, quanti. *Idem.*

[q] *Sub jugum mitti*] Vide 'jugum.' Liv. lib. III. sect. 28. De modo mittendi vide eundem lib. IX. sect. 5. Inde factum verbum *subjugare*, pro debellare, devincere. *Idem.*

Sub jugum mitti dicuntur hostes, cum duabus has- [PAUL. tis in terra defixis, tertiaque superligata, inermes sub eas coguntur transire.

Sub vineam jacere[r] dicuntur milites, cum astantibus centurionibus jacere coguntur sudes.

*Sub vineam jacere dicun*tur milites, *cum astantibus* [FEST. *centu*rionibus *ja*cere *cogantur sudes.*

Sub vitem[s] hastas jacere dicitur veles, cum eas sub [PAUL. manu sursum mittit. Lucilius: ut veles bonus sub vitem, qui summisit[11] hastas. Veles autem velitis facit.

Sub vitem ha*stas jacere dicitur veles, cum eas sub* ma- [FEST. nu *sursum mittit.* Lucilius: ut *veles bonus sub vit*em qui subit[12] has*tas.*

Sub vitem præliari dicuntur milites, cum sub vinea [PAUL. militari pugnant. Lucilius: Neque prodire in altum, præliari procul sub vite.

*Sub vitem prælia*ri[t] dicuntur *milites, cum sub vinea* [FEST. militari pug*nant. Lucilius:* neque[13] prodire *in altum, præliari pro*cul sub vite.

Sub vos placo,[u] in precibus fere cum dicitur, significat id,

11 Alii legunt *subjicit*. Vide infra.—12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *subjicit*.—13 Ed. Scal. 'pug*nant Lucilius Æq.* prodire.'

NOTÆ

[r] *Sub vineam jacere*] Militarem vineam sive vitem sic describit Vegetius: 'E lignis levioribus machina colligatur, alta pedibus 8. lata 7. longa 17. hujus tectum duplici munitione, tabulatis cratibusque contexitur. Latera quoque vimine sepiuntur, ne saxorum pilorumque impetu penetrentur. Extrinsecus autem ne immisso concrementur incendio, crudis ac recentibus coriis, vel centonibus operitur. Cum plures factæ fuerint, junguntur in ordinem, sub quibus subsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta.' *Id.*

[s] *Sub vitem*] Lucilii versus corrigendus: *Ut veles bonu' sub vitem qui sumicit hastas. Sumicit* pro *subjicit*, ut 'Comuro' pro 'Couro,' 'Comitium' pro 'Coitium.' *Jos. Scal.*

Sub vitem] Schedæ habent *subit*, quod mihi corruptum videtur ex *subicit*, ut antiquitus scribebant pro *subjicit*. Dac.

[t] *Sub vitem præliari*] Trochaicus Lucilii ita legendus: *Neque prodire in altum, præliari sub vitem procul.* Jos. Scal.

[u] *Sub vos placo*] Vide 'Endoitium.' *Ant. Aug.*

Sub vos placo] Pro *vos supplico:* ut 'per ego te Deos oro,' et quæ voca-

quod supplico,[14] ut in legibus: TRANSQUEDATO. ENDOQUE[15] PLORATO.

Sub vos placo, supplico. [PAUL.

Subactus modo significat mollitus; modo victus; modo compulsus, ut cum dicimus, pecus sub arbore subactum: modo coactus.

Subacti,[x] molliti, alias, *compulsi, et coacti,* ut cum dicimus, *pecus sub arbore* subactum, *alias victi.* [FEST.

Subditus[y] dicitur judex, qui loco mortui datur iis, qui eum habuerant judicem in aliqua re, vel lite. [PAUL.

Subdit*us dicitur is qui in demor*tui judic*is locum*[16] *judex* datur his, qui eum hab*uerant judicem dumta*xat in eandem rem, *vel litem.* [FEST.

Subices[z] Ennius in Achille pro subjectis posuit: cum dixit Nubes per ego Deum subices humidas, Unde[17] oritur imber sonitus ærio[18] spiritu.

14 Vet. cod. *supplicio.*—15 Ed. Scal. *edendoque.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *et endoque.*—16 Ead. ed. '*in demor*tui (in demortuis) judic*iis locum.*'—17 Vet. cod. *inde.*—18 Vet. cod. *ævo.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sonitu sævo.*

NOTÆ

bulorum trajectiones in precibus solennes, ut alibi diximus. *Dac.*

[x] *Subacti*] Gloss. 'Subigo, προσβάλλω, subegi, ὑποτάσσω, μαλάσσω.' Lege: *subigit, ὑποτάσσει, μαλάσσει.* Id est, 'subjicit,' 'mollit.' *Idem.*

[y] *Subditus*] Paulus in L. mortuo. D. de Judic. 'Mortuo judice, quod eum judicare oportuerat, eum qui subditus est, sequi oportet.' *Idem.*

[z] *Subices*] Gell. lib. IV. cap. 17. versus Ennii refert: 'Ergo Deum sublimes subices, humidus Unde oritur imber sonitu sævo, et strepitu.' Nonius vero: 'Per ego Deum sublimes subices humidas. Unde oritur imber.' Faërnus noster Nonii scripturam probat, et verbum *nubes* Festi esse arbitratur. *Ant. Aug.*

Subices] *Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit, cum dixit nubes: Per ego Deum sublimes subices humidas. Unde oritur imber sonitu sævo et spiritu.* Jos. Scal.

Subices] Hic locus sic distinctione juvandus est: *Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit cum dixit nubes.* Ita Scaliger. Idem ad Manilium sic dictas ait, quod subeant cœlestia, quomodo Græci vocant *μετέωρα*, nam *subere* est *ascendere.* Præivit forsan Nonius: 'Subicis,' inquit, 'nove positum, non a subiciendo sed altitudine,' &c. Sed de Nonio alias, favente Deo. Interim Festum sequor, *subices*que interpretor *subjectas, nubes Deum subices,* quippe quæ Diis subjiciantur. Nam ut ab 'obicio,' 'obex,' sic a 'subicio,' 'subex.' Versus Ennii: *Per ego Deum subices hu-*

Subices Ennius pro subjectis posuit. [PAUL.

Subici [a] aries *dicitur, qui agitur,*[19] *ut cædatur,* quod fit, [FEST. ut ait Cincius *in libro de officio juris*consulti, exemplo A*theniensium apud quos* expiandi [20] gratia aries in*igitur* [1] *ab eo qui sce*lus admisit pœnæ p*endendæ loco*.

Subigere [2] arietem in eodem libro [3] Antistius esse ait dare arietem, qui pro se agatur, cædatur.

Sublesta [b] antiqui dicebant infirma et tenuia. Plautus in Persa: Ad [4] paupertatem si immigrant infamiæ, Gravior paupertas fit, fides sublestior, id est, infirmior. Idem in Nervolaria, vinum ait sublestissimum, quia infirmos faciat, vel corpore, vel animo.

Sublesta, infirma, et tenuia. Plautus: Gravior [PAUL.

19 Ed. Scal. *agetur.*—20 Ead. ed. *explandi.*—1 Ead. ed. *integitur.*—2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Subicere.*—3 Id. ibid. *X. V. Juris Pont.*—4 Hæc in ead. ed. ita extant:
'. . . in dicebant infir . . . .
. . . . . Plantus in Persa: Ad,' &c.

NOTÆ

midas Unde oritur imber sonitu sævo et spiritu. Sed aliter Gellius, et Nonius in 'sublicis;' apud quos, *Per ego Deum sublimas sublicis humidas, Unde oritur imber.* Dac.

[a] *Subici*] *Subici aries dicitur, quem quis agit, ut pro se cædatur: ut ait in eodem libro Antistius: quod fit, ut ait Cincius libro de officio Jurisconsulti, exemplo Atheniensium: apud quos expiandi gratia aries inigitur ab eo, qui scelus admisit, pœnæ pendendæ loco.* Notum apud Athenienses et alios Græcos, non solum, qui *ἀκούσιον φόνον*, sed et qui *ἐκ προνοίας* fecissent, pecudibus immolandis expiari solitos, ut de Oreste et aliis proditur. Hoc etiam retulerat in leges suas Numa, inter quas hæc fuit: SEI. QVIS. HOMINEM. LEIBERVM. DOLO. SCIENS MORTEI. DVIT. PARICEIDA. ESTO. SEI IM. INPRVDENS. SE. DOLO. MALO. OCCISIT. PRO. CAPITE. OCCEISEI. ET. NATEIS. EIVS. IN. CONCIONE. ARIETEM SVBICITO. Cujus legis ultimum membrum concinnavimus ex schediis Servianis, in quibus hujus legis mentio fit: 'Ut siquis imprudens hominem occidisset, pro capite occisi, et natis ejus in concione arietem offerret.' Quod hic ait Festus, *pœnæ pendendæ loco*, pæne videtur innuere in lege fuisse expressum verbo *ἀντίποινος*. *Jos. Scal.*

[b] *Sublesta*] Festi verbis pauca desunt in hanc sententiam: *Sublestum dicebant infirmum, et tenue. Plaut. &c.* Verba Plauti hæc sunt: 'Nam ad paupertatem si admigrant infamiæ, Gravior paupertas fit, fides sublestior.' Idem in Bacchid. 'Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.' *Ant. Aug.*

Sublesta] Glossæ Isidori: 'subles-

paupertas fit, fides sublestior, id est, infirmior. Idem ait vinum sublestissimum, quia infirmos faciat vel corpore, vel animo.

Sublicium[c] pontem *quidam putant esse* appellatum a [FEST.

NOTÆ

tis,' utrumque enim dici potest, ut *sublimis* et *sublimus*, 'infirmus, tristis.' Item, 'sublestia, infirmitas, tristitia.' Ubi melius forsan, *Sublestia, infirmia, tristia*. *Sublestus* autem, ut optime Scalig. est a Græco *ὑπόλισπος* mutato *σπ* in *st*, ut fit, quod Aristophanis Scholiastes interpretatur *τετριμμένος*, attritus: *λίσπος* enim est *ἰσχνὸς*, gracilis. Eustath. Et idem Aristoph. interp. in Ran. *οἱ τὰ ἴσχια λεπτοὶ, λίσποι λέγονται.* Versus Plauti Persa act. V. sc. 1. sic in editis: 'Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ, Gravior paupertas fit, fides sublestior.' Idem in Bacchid. act. III. sc. 6. 'Lingua factiosi, inertes opere, sublesta fide.' Infra 'vinum sublestissimum' potius interpretor, 'tenue,' 'infirmum:' sic pictura sublesta, quæ tantum primis lineamentis deformata est, ac nullis coloribus adumbrata. Græcis *μονόγραμμος*. *Dac.*

c *Sublicium*] Livius sub Anco Rege Janiculum adjectum esse scribit, et ob commoditatem itineris ponte, sublicio tum primum in Tiberi facto, conjungi urbi placuisse. Ejusdem pontis defensio ab Horatio Coclite narratur ab eodem Livio lib. II. 'Sine ferreo clavo fuisse ita disposita contignatione, ut eximerentur trabes, sive sublicæ, ac sine fulturis reponerentur' Plinius auctor est lib. XXXVI. cap. 15. Ab hoc ponte sæpius a pontificibus refecto, ut cis et uls Tiberim sacra fierent, pontifices dictos esse Varro existimat lib. IV. de Ling. Lat. Idem lib. VI. ait ab hoc ponte Argeorum simulacra quotannis a sacerdotibus jaci solere. Pons dictus est a *sublicis*, *sublicius*. *Sublicarum* mentio fit a Cæsare lib. IV. de Bello Gall. Livio lib. XXIII. Vitruvio lib. III. cap. 3. Festus tamen *sublices* appellasse videtur, ut *elices* quoque dicuntur, et aquæ *licium* vocatur ab *elicienda aqua:* vel, ut aliis videtur, a *liquenti aqua*. Utitur exemplo Sallustii in historiis, qui 'sublicibus cavata' dixit. *Ant. Aug.*

Sublicium] Festus dicit *sublices*, non *sublicas:* quod et in Sallustiano exemplo erat. Sic etiam veteres Glossæ: 'Sublices, *καταπῆγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες.*' Referebat præterea Festus opinionem eorum qui vocabulum Volscum esse aiebant, quod non aliter Formiani tigna, quibus eorum pons surrectus erat, appellabant: item eorum, qui dicebant *Sublices* ab eo dictas, quia sub eis aqua liquens laberetur. Sed nos censemus *sublicam* dictam, ut *obliquam:* et intelligi trabem. *Sublicus* ergo, et *oblicus*, vel *subliquus*, et *obliquus* composita sunt: quorum simplex *liquus*, vel *liquis*. Vetus auctor loquens de figuris et lineamentis: 'omnem autem summitatem metiundi observationes sunt duæ: enormis, et liquis. Enormis, quæ in omnem actum rectis angulis continetur. Liquis, quæ minuendi laboris causa, et salva rectorum ratione angulorum secundum ipsam extremitatem subtenditur.' *Jos. Scal.*

Sublicium] Ait Festus: *Sublicius* pons quibusdam a *sublicis: sublicæ* autem, vel, ut alii auctores vocant, *sublices*, Volscum vocabulum, quo et Formiani vocabant tigna quibus eo-

sublicibus, peculiari vocabulo Volsc*orum, quæ sunt tigna* in latitudinem *extensa, quæ non a*liter Formiani *vocent, quam a nomine* eorum: *et quæ ab aliis auctoribus* sublices vocan*tur quod sub eis* aqua liquens *laberetur, dictæ,* in qua opini*one fuit* . . . .
. . . . . . *qui* . . . .
et meminit *sublici pontis: en Nævius* qui ait in belli *Punici libro* . . . .
quam liquidum *sublicio tranat ponte* amnem, et alii, tab*ulis qui adhuc no*men retinet . . . .
Sallustius libro qu*arto Historiarum* ne irrumiendi p*ontis sublici* . . . .
sublicibus cavata . . . .
*e*ssent . . . .

Sublimavit [d] dixit,[5] id est, in altum extulit, Originum libro

5 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *dixit Cato.*

NOTÆ

rum pons nitebatur. Juvat vetus Glossarium: 'sublices, *καταπῆγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες.*' Id est, 'Sublices, tigna quæ in fluvio pontem sustinent.' Addit, *sublices* dictas, quod sub eis aqua liquens laberetur, quod non omnino improbandum, sed magis placet quod monet Scaliger, *sublicam*, vel *sublicem* dictam, ut *obliquam*, et intelligi trabem. *Sublicus* enim et *oblicus*, vel *subliquus* et *obliquus* composita sunt, quorum simplex *liquus* vel *liquis.* Vetus auctor loquens de figuris et lineamentis: 'Omnem autem summitatem metiundi observationes sunt duæ; enormis et liquis. Enormis quæ in omnem actum rectis angulis continetur, liquis quæ minuendi laboris causa, et salva rectorum ratione angulorum, secundum ipsam extremitatem subtenditur.' Infra in verbis Nævii Saturnium versum agnosco: *Quam liquidum tranat sublicio ponte amnem.* E sequentibus facile me expedire non possum, ejusdem sane videntur esse Nævii: Et non male sic ea et emendabis ac supplebis, ut alterum versum Saturnium efficias:

Quam liquidum tranat sublicio ponte amnem.

Et alibi:

E tabulis adhuc qui nomen obtinet pons Sublicius.

Et Sallustius, &c. Nihil tamen affirmo, neque enim mihi et homini, et adhuc juveni tanta fiducia. Ista potius doctioribus relinquo, qui certius de iis pronuntiabunt. Ea mihi certe spes est fore ut æqui harum rerum æstimatores conatibus nostris faveant, præsertim si subinde sese homines recordentur, humanique nihil a se alienum existiment. Sed redeamus. Verba Sallustii quæ Festus laudabat, aliquid comminiscendo velle edere nimis periculosum est. Quare nihil tentabo; hoc unum di-

secundò: In maximum decus, atque in excelsissimam claritudinem sublimavit; id autem dicitur a limine superiore, quia supra nos est.

Sublimem [6] [e] est in altitudinem elatum: ut Ennius in Thyeste: Aspice hoc sublime candens, quem vocant omnes Jovem. Virgilius in Georgicis libro primo: Hic vertex nobis semper sublimis.

Sublimem est in altitudinem elatum: id autem dicitur a limine superiore; quia supra nos est. [PAUL.

Sublucare [f] arbores est ramos earum supputare, et veluti suptus lucem mittere: collucare autem succisis arboribus locum implere luce. [FEST.

Suboles [g] ab olescendo, id est, crescendo, dictæ, ut adolescentes quoque, et adultæ,[7] et indoles dicitur. Lucretius libro quinto: Sive virum suboles, sive est muliebris origo. Virgilius: Cara Deum suboles, magnum Jovis incrementum.

Subrumari [h] dicuntur hædi, cum ad mammam admoventur: quia ea (his vocatur,[8] vel quia rumine trahunt lacte sugentes.

6 Legit Dac. *Sublime.*—7 Vir doct. conj. *adulti.*—8 Ed. Scal. *vocabantur.* Vide infra.

NOTÆ

cam τὸ *inrumiendi* corruptum esse, forte pro *inveniendi.* Dac.

[d] *Sublimavit*] Aurelius Victor in Epitome c. IV. 8. 'Pallasque prætoriis ornamentis sublimatus.' Et in Gloss. 'sublimo, ὑψῶ.' Item: 'sublimo, as, μετεωρίζω.' *Idem.*

[e] *Sublimem*] Lego *sublime.* Ultima syllaba repetita vitiosam scripturam innuit: limen erat superius et inferius. Superius, *sublimem* vocarunt, unde *sublimis,* in altitudinem elatus, et 'sublime cœlum' dictum Ennio: 'Aspice hoc sublime candens quem vocant omnes Jovem.' Vel, ut apud Ciceronem lib. II. et III. de Nat. Deorum: 'Aspice hoc sublime candens quem invocant omnes Jovem.' *Idem.*

[f] *Sublucare*] Gloss. 'Subluco, as, ὑποκαθαίρω.' Sed infra errat Festus, cum ait *conlucare* esse succidere arborem. Nam succidere arborem est ἐκκόπτειν. At *conlucare* est ramos tantum officientes lumini recidere, coinquere, coërcere. Ut et ipse, supra in 'conlucare.' Similes Festi inconstantias alibi notavimus. *Idem.*

[g] *Suboles*] Virg. Eclog. IV. *Ant. Aug.*

Suboles] Glossarium: 'suboles, ἐπιγονή, γονή, γενέα.' Vide 'adolesco.' *Dac.*

[h] *Subrumari*] Qui et *subrumi* dicti

Subrumari dicuntur hædi, cum ad mammam ad- [PAUL. moventur: quia ea rumis vocatur: vel quia rumine trahunt lac [9] sugentes.

Subscudes [i] appellantur tabellæ, quibus tabulæ inter se configuntur, quia quo immittuntur succiditur. Pacuvius: Nec ulla subscus cohibet compagem.

*Subscudes ap*pellantur cuneatæ ta*bellæ, quibus* tabu- [FEST. læ inter se co*nfiguntur, quia* quo eæ immittantur, *succiditur. Pacu*vius in [k] Niptris: Nec ulla subscus cohibet compagem alvei. Plautus in Astraba: Terebratus multum sit, et subscudes addite.

*Su*bsidium [l] dice*batur quando mi*lites subside*bant in extrema*

9 Vet. lib. *lacte*.

NOTÆ

sunt. Vide Varr. de R. R. cap. 1. et cap. 9. Lege infra, *quia ea rumis vocabatur:* ut viri docti. Gloss. 'Rumis, θηλὴ, ἀρχαϊκῶς,' 'Rumis, mamma, antique.' Dicebatur et *Ruma* et *Rumen*. Vide 'Ruminalis.' *Idem.*

[i] *Subscudes*] Vide 'Serilla.' *Ant. Aug.*

Subscudes] Infra: *Subscudes appellantur cuneatæ taleolæ, quibus tabulæ inter se configuntur. quia, quo eæ immittuntur, succuditur. Pacuvius in Niptris.* Jos. Scal.

Subscudes] Tabellæ ligneæ ad trabes aliave committenda: Gallice, *Queuës d'ironde.* Infra, pro *succiditur* legendum *succuditur*, nam ita plane scripserat Festus, ut infra ex Schedis. Et absque iis ita olim Turneb. lib. XIV. cap. 1. 'Legendum puto,' inquit, '*succuditur*: nam a *succudendo* mihi nomen videtur potius habere, quam a *succidendo*. Etsi enim locus, cui inseruntur, excavatur, succiditurque inde aliquid, ut immittantur, cum tamen id fiat cudendo scalpris malleo percussis, et immittantur ictu mallei, non video cur non debeant potius a *succudendo*, quam a *succidendo* deduci. Quod si Festus a *succidendo* scripsit, ut et fortasse fecit, næ ab eo libentissime dissentio.' *Dac.*

[k] *Pacuvius in*] Integrum Pacuvii locum sic supra adduxit Fest. in 'serilla.' 'Nec ulla subscus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et sparteis serillibus.' *Idem.*

[l] *Subsidium*] *Subsidium dicebatur, quando milites subsidebant in extrema acie, labentique aciei succurrebant: quod genus militum constabat ex iis, qui emeruerant stipendia, et tamen retinebant locum in exercitu, quæ erat tertia acies quæ dicebatur Triariorum. ut Plautus in Frivolaria: Agite nunc subsidite omnes, quasi solent Triarii.* Reliqua non potui. Versus ille Plauti manifesto conjungendus est cum illis ex eadem Frivolaria: 'sequimini hac Sultis legiones omnes Laverne. Ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce * Agite nunc, subsidite omnes,

*acie, lab*entique aciei *succurrebant, quod* genus militum *constabat ex iis, qui* emeruerant *stipendia, locum tamen* retine*bant in exercitu,* quæ erat ter*tia acies Triariorum:* ut Plautus *in Frivolaria:* agite nunc sub*sidite omnes, quasi solent* triarii: si*mili modo dicti præ*sidiarii ante eos *collocati qui* erant, aut in alio *loco præpositi.*

Subsilles dicebantur quædam lamellæ sacrificiis necessariæ. [PAUL.

Subsilles [m] *sunt, quas aliter* ipsilles *vocant, lamellæ ne*cessariæ *sacris* quæ ad rem *divinam conferre dicunt*ur maxime, *specie virum* [10] *et mulie*rum. [FEST.

Subsolaneæ [n] *quæ sunt solo res* appellantur, *nec ad unius no-*

10 Ed. Scal. *virorum.*

NOTÆ

quasi solent Triarii.' A *subsidio, subsidiosum* audacter formavit Seneca Epistola 8. 'clamo, vitate quæcumque volgo placent, quæ casus attribuit ad omne fortuitum bonum, subsidiosi pavidi quesubsistite.' Ita inveni in libro N. Fabri, quem cum optimis codicib. scriptis contulit. *Jos. Scal.*

Subsidium] A *subsidendo*, ut a 'præsidendo,' 'præsidium.' Idem Varro lib. IV. de L. L. 'Hastati dicti qui primi hastis pugnabant, Pilani, qui pilis. Principes, qui a principio gladiis, et commutata re militari minus illustres sumuntur. Pilani Triarii quoque dicti, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur. Quod hi subsidebant ab eo subsidium dictum, a quo Plautus: Agite nunc subsidite omnes quasi solent Triarii. Auxilium appellatur ab auctu, cum accesserant, qui adjumento essent, alienigenæ. Præsidium est dictum quia extra castra præsidebant in loco aliquo quo tutior regio esset.' Sed falsum est quod ait Varro hastatos dictos quod hastis pugnarent, Pilanos, quod pilis: nam ex Veteribus satis constat hastatos pilis, hastis pilanos decertasse. Ita ut utrique ab eo genere telorum appellati fuerint, quibus minime utebantur; quod in eorum gratiam dico qui historiæ Romanæ assiduam operam navant. *Dac.*

Ante *Subsilles*] Verba Festi ad *subsidium* pertinent: id vero maxime a triariis, qui subsidere solebant, dum principes, et hastati pugnarent, dictum est. Plaut. in . . . . . 'Agite nunc subsidite omnes, quasi solent triarii.' Liv. lib. VIII. 'Ad triarios cum ventum erat, qui ceteris essent subsidio, res in extremum periculum perducta esse dicebatur.' *Ant. Aug.*

[m] *Subsilles*] *Subsilles, quas alii Ipsulles vocant, lamellæ necessariæ sacrificiis: quæ ad rem divinam dicuntur maxime conferre* . . . . . . Vide 'Ipsullices.' *Jos. Scal.*

Subsilles] Vide 'ipsullices.' *Dac.*

[n] *Subsolaneæ*] Quid sit, quæramus. *Jos. Scal.*

Subsolaneæ] Lego, *Subsolaneæ quæ sub solo res appellantur.* Infra: *Di-*

men rei solum conferunt, *subsolanei enim dicuntur qui* infimum *solum colunt ut qui* in terram super*solanei: dicitur inde soli*dum, imum, *solum: rursus quo planta pedis* innititur.

Substillum [o] *antiqui appellabant* tempus ante *pluviam jam* pæne uvidum, *et post pluviam* non persiccum, quod *jam stillaret,* aut nondum desiisset.

Substillum tempus ante pluviam jam pæne uvidum, [PAUL. et post pluviam non persiccum, quod jam stillaret, aut nondum desiisset.

Subucula [p] genus libi dicitur, ex halica, et oleo, et melle: et genus vestimenti.

Subuculam Ælius Stilo, et Cloatius iisdem fere ver- [FEST. bis demonstrant vocari, quod Diis detur ex halica et oleo, et melle. Nam de tunicæ genere notum est omnibus.

Subverbustam,[q] veribus ustam significat Plautus cum ait: Ulcerosam,[11] compeditam, subverbustam, sordidam.

11 Vet. cod. *vicerosam.*

NOTÆ

citur inde solidum: inde, id est, *a solo:* a *solo* enim *solidum,* ut supra in 'solida sella.' Optime autem *solidum,* imum, solum interpretatur. *Dac.*

[o] *Substillum*] *Substillum* igitur vocatur ante pluviam tempus, cum guttatim stillæ cadunt, et post pluviam, dum adhuc uvidum est. Tertullianus: 'aut imbres ruunt, et si qua Missilia cum imbribus, dehinc substillum, et denuo sudum.' Inde *substillum* et *substillatio, στραγγουρία,* morbus cum urina stillatim cadit. Cato de R. R. cap. 56. 'Nunc de illis quibus ægre lotium it, quibusque substillum est.' Glossæ Cyril. '*στραγγουρία,* culbitio, substillatio.' *Idem.*

[p] *Subucula*] In meis Glossis antiquis invenio *Subitillum,* aut *Subutulum* dictum cum interpretatione: *Subitillus, ἔγχυτον. Jos. Scal.*

Subucula] Pro vestimento quod subtus induitur a *subuo* pro *subduo,* ut 'exuo' pro 'exduo.' Varr. lib. IV. de L. L. 'Capitium ab eo quod capit pectus, id est, ut antiqui dicebant, indutu comprehendit, alterum, quod subtus, a quo subucula, alterum quod supra, a quo supparus.' Sed quare libum ex alica, oleo et melle *subucula* dicatur, reperire non potui. Notavit Scaliger in antiquis Gloss. inveniri *subitillus, ἔγχυτον.* Sed hoc nihil ad rem, neque enim pro *subucula, subitillus* unquam rescribere ausim. *Dac.*

[q] *Subverbustam*] Hic *b* pro *u, Subveruustam.* Tertullianus in libro scholastico de Pallio: 'Libertinos in equestribus: subverbustos in liberalibus: dedititios in ingenuis: rupices in urbanis: scurras in forensibus: paganos in militaribus.' Subverbustos vocat *τοὺς στιγματίας,* quia notis inurebantur. *Jos. Scal.*

Subverbustam, veribus ustam significat. [PAUL.

Subulo Tusce tibicen dicitur.

Subulo [r] Tusce tibicen dicitur: itaque Ennius: Subulo quondam marinas propter astabat plagas. [FEST.

Suburam [s] Verrius alio libro a pago Succusano dictam ait: hoc vero maxime probat eorum auctoritate, qui aiunt ita appellatam et regionem urbis, et tribum a stativo præsidio, quod solitum sit succurrere Esquiliis infestanti-

NOTÆ

Subverbustam, veribus ustam] Pro *veribus* optime Ursin. *verberibus*, quomodo Horatius dixit 'uri virgis.' Subverbustus, στιγματίας, verbero. Tertullianus in lib. de pallio: 'Libertinos in equestribus: subverbustos in liberalibus,' &c. Ubi Fr. Junius: 'ut a jus est justus; ab arbor, arbustum; ab onus, onustus; sic a verber est verbustus, et cum præverbio, subverbustus.' *Dac.*

[r] *Subulo*] Varro lib. VI. de Ling. Lat. Versum Ennii ita refert: 'Subulo finitimas propter astabat aquas:' versus corruptus. *Ant. Aug.*

Subulo] Glossarium: 'Subulo, αὐλητής.' *Jos. Scal.*

Subulo] Gloss. 'Subulo, αὐλητής.' Turnebus non Hetruscam sed Latinam esse vocem dicit, *subulo*, quasi *sibilo*. At Voss. quasi *surbulo*, nam συρβηνεύς, αὐλητής. Hesych. Meursius *subulo*, depravatum putat ex *sufflo*, flator. Sed radicem ejus in Hetruria quærendam cum Festo docet Varro lib. VI. de L. L. 'Apud Ennium subulo finitimas propter astabat aquas, Subulo dictus quod ita dicunt tibicinem Tusci, quocirca radices ejus in Etruria, non Latio quærendum est.' Quare cum Tusci plurima habebant ex orientis linguis, putabat Voss. esse ab Arabico *sunbul*, spica, syrinx, calamus. Versus Ennii apud Festum, est Trochaicus septenarius catalecticus. Apud Varronem si *aquas* ponas in penultimo erit sotadicus. Pro *adstabat* placebat Scaligero *assabat*. Nam *assare* tibicines dicuntur cum canunt tibia, nulla aliorum voce admista. *Dac.*

[s] *Suburam*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. et Quintilian. lib. I. In Veterum monumentis extat hic usus *c* literæ pro *b*. 'M. Cæcilio Sp. F. Suc. Rufo. et T. Ælio T. F. Suc. Aciliano, et curatores trib. Suc. Junior.' Reperitur etiam *b* litera: 'c. c. Attio. T. F. Sub. Vitaliano.' *Ant. Aug.*

Suburam] Verrio favet Varro lib. VI. de L. L. 'Eidem regioni attributa Subura, quod sub muro terreo Carinarum, in ea est Argeorum sacellum sextum. Subura Junius scribit ab eo quod fuerit sub antiqua urbe, cui testimonium potest esse, quod subest ei loco qui terreus murus vocatur. Sed ego a pago potius Succusano dictum puto Succusam. Nunc scribitur tertia litera B, non C, pagus Succusanus, quod succurrit Carinis.' Sed et si Varronis tempore *Suburra* scriberetur, tamen cum compendiose scribebant, tertiam literam ponebant C non B, hoc modo: *SUC.* Quintilian. lib. I. cap. 7. 'Suburra cum tribus literis notatur, C tertiam ostendit.' Suburæ tertium etymon affert comment. Horat. a *suburendo*, quod in ea regione Romæ aliquando subustionibus paludata siccata sunt. *Dac.*

bus eam partem urbis Gabinis, indicioque esse, quod adhuc ea tribus per C literam, non B scribatur.

Subura regio Romæ a pago Succusano vocabulum traxit, quod ei vicinum fuit. [PAUL.

Suburanam *tribum*[t] *antea* Succusanam *per* c, *appellabant* ex nomine *regionis, nam partem* imam illam quoque *tradunt fuisse succusanam* dictam. *Verrius autem ait se miratum* esse, *cur non a nomine* pagi succusa*ni, in quo milites* exercerentur. [FEST.

Succenturiare[u] est explendæ centuriæ gratia supplere, subjicere. Plautus in Saturione: Succenturia centum, require, qui te delectet domi: et Cæcilius in Triumpho: nunc meæ militiæ[12] astutia opus est succenturia.[13]

Succenturiare est explendæ centuriæ gratia supplere. Cæcilius: Nunc meæ malitiæ astutia opus est succenturia.[14] [PAUL.

Succerda, stercus suillum. Titinius: Quid habes, nisi unam arcam sine clavi; eo condis succerdas.

Succerdæ[x] stercus su*illum dicebatur* . . . [FEST.

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *malitiæ*.—13 Id. ibid. *succenturiata*.—14 Id. ibid. succen*turiata*.

NOTÆ

[t] *Suburanam tribum*] Sed ego Verrium demiror qui non attendit *Suburanam* vel *Succusanam* tribum a *Subura* vel *Succusa* regione merito nomen habuisse, at regionem a pago. *Suburam* autem imam appellat quod sub urbe antiqua: vide supra. *Idem.*

[u] *Succenturiare*] Inde milites succenturiati qui explendæ centuriæ subjiciuntur. Terent. Phorm. act. 1. sc. 4. 'Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero Succenturiatus si quid deficies.' Ubi Donatus: 'Tota metaphora de re militari est. Succenturiati dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia subjiciunt se ad supplementum ordinum.' Versus Plauti: *Succenturia, centum require, qui te delectent domi.* Versum Cæcilii quidam: *Nunc meæ malitiæ astutia opus est succenturiata.* Sed nihil muto: *Nunc meæ militiæ astutia opus est, succenturia.* Militiam dixit propter τὸ *succenturia*, quod militiæ proprium. *Idem.*

[x] *Succerdæ*] In principio Lucilium videor agnoscere. Suppleo, *Succerda est stercus suillum ut cum dixit Lucilius fimo atque sucerdis.* Vel, *fimoque sucerdis. Titinius, &c.* Integer versus Lucilii est lib. XXX. Sat. 'Hic in stercore humi, fabuloque fimo atque sucerdis.' Vide Nonium in 'Sucerda.' Infra fallitur Festus qui putat *sucerdam* alio nomine dici *opicerdam*. Nam *opicerda* est stercus ovillum, ut *sucerda*, suillum. Gloss. 'sucerda,

us. simus *succerdæ Titinius* Quid habes, nisi *unam arcam sine clavi*, eo condis *succerdas*. *Alio nomine* succerda *dicitur opicerda* . . . .
homo opicer*da* . . . .
. . . . *homi*nem; quem sol *in opicerdis aspic*it.

Succidánea[y] hostia dicebatur, quæ secundo loco [PAUL. cædebatur: sic appellata est a succedendo.[15]

*Succidanea hostia a*ppellatur quæ *secundo loco cæde-* [FEST. *bat*ur, quod quasi *succideretur, dicta*. Quidam a *succedendo, non a succi*dendo dictam *putant*.

Succingulum, balteum. [PAUL.

*Suc*cingulum[z] ap*pellabant antiqui bal*teum, Plautus: [FEST. *ab Hyppolita succingul*um Hercules *æque magno neu*tiquam abstu*lit periculo*.

Succrotilla, vox tenuis, et alta. Titinius: Fœmi- [PAUL. nea fabula succrotilla vocula.

Succrotilla[16][a] tenuis diceba*tur, et alta vox* Titinius [FEST.

15 Vet. lib. *succidendo*.—16 Vett. libb. *Succortrila, Sucrotilla, Succotrilla*.

NOTÆ

χοίρεια κόπρος.' Vide 'Muscerda.' Quæ sequuntur non assequor neque unde petita sunt. Hunc tantum fuisse sensum puto, *homo opicerda omnium hominum quos sol in opicerdis aspicit*. Ita ut homo hominum opicerda dicatur eodem modo quo nos hominem dicimus esse κόπρον τοῦ λαοῦ, Stercus humani generis, *la balayure du peuple*. Idem.

[y] *Succidanea*] Vide 'præcidanea:' et Gell. lib. IV. cap. 7. *Idem*.

[z] *Succingulum*] Plaut. in Menæch. *Ab Hippolyta succingulum Haud Hercules æque magno unquam abstulit periculo*. Ant. Aug.

Succingulum] Id Editis Plauti libris: *Ab Hyppolita succingulum Hercules haud æque magno unquam abstulit periculo*. Locus est in Menæch. act. I. sc. 3. *Dac*.

[a] *Succrotilla*] Difficile est reperire, quid Festus voluerit. Agnoscitur tamen versus Plauti: *Cum extortis talis, cum todillis crusculis*. Vide 'Todi.' *Ant. Aug*.

Succrotilla] *Succrotilla vox tenuis dicebatur, et alta. Titinnius in* . . . .
Fœminina fabulare succrotilla vocula.
Afranius in Epistulla . . . . *succrotilla voce serio.*
Plautus in describendis mulierum vitiis in Syro:
Cum extortis talis, cum todellis crusculis.
Cetera non potui. *Jos. Scal.*

Succrotilla] Cur Plauti versum hic adducat Festus nescio, nisi si scripse-

in . . . .
Fœmina[17] fabulare succr*otilla vocula. Affr*anius in Episto*la: loquebatur succro*tilla voce serio. *Plautus in de*scribendis muli*erum cruribus* gracilibus in Syr*o: cum ex*tor*tis* talis cum todellis[18] cr*usculis, bel*le quæ non pedibus *irent.*

*S*ucula[b] est machinæ *genus teretis* materiæ et foratæ, *ac crassæ* quam ut uber scrofæ *porci circum*stant, *sic versantesque*[c] *ductario fune volvunt. Eodem nomine* stellas ruintque[19] *dicunt, quas aliter appellarunt a pluvi*a hyadas Græ*ci ὑάδας, nostri ex*istimantes a subus *dici, modo Latine lo*quenti dixerunt *eas Suculas.*

17 Ed. Scal. *fæminea.*—18 Ead. ed. *cum sodellis.*—19 Vide Notas infra.

NOTÆ

rit *cum succrotilis crusculis.* Vide quæ in 'crocotilum' dicta sunt. Versus Titinii: *Fœminea fabella, succrotila vocula.* Vel, *Fœmina fabulare succrotila vocula.* Et cum hoc Titinii versu componendum alterum puto qui legitur in 'vibrissare:' 'Fœmina fabulare succrotila vocula. Si erit tibi cantandum, facito usque exvibrisses.' *Dac.*

[b] *Sucula*] *Sucula est machinæ genus, teretis materiæ, et foratæ, ac crassæ, tanquam uber scrofæ.* Reliqua deplorata sunt, quæ de Hyadibus tractat. Glossarium: 'Suculæ, ὑάδες, καὶ δοκίδες.' *Jos. Scal.*

Sucula] Pro *ruintque* optime Ursinus *quinque. Loquenti* autem antiqua consuetudine ut supra *set* pro *sed, &c.* De sucula machina hæc Budæus: 'Sucula,' inquit, 'machina est tractatorii generis, constat autem tereti ligno duobus aut pluribus vectibus trajecto, utrimque æqua extantibus longitudine, hæc dum versatur, funis qui ductarius dicitur, circa eam obvolvitur.' Innuit autem Festus suculam ob similitudinem suculæ, id est, scrofæ, dictam, quia ut scrofæ uber porci circumstant, ita suculam porculi. Nam porculus uncus dicitur in media sucula qui funem tenet eoque convolvitur dum sucula versatur. De hyadibus quod imperite a Latinis Suculæ dictæ sint, quasi essent a suibus Cicero lib. II. de Nat. Deor. 'Tauri caput stellis conspersum est frequentibus. Has Græci stellas, ὑάδας vocitare suerunt a pluendo, ὕειν enim est pluere: nostri imperite Suculas, quasi a suibus essent, non ab imbribus, nominatæ.' Idem Plin. l. XVIII. cap. 26. Et apud Gellium Tullius Tiro lib. XIII. cap. 9. *Dac.*

[c] *Sic versantesque*] Hæc male rejecta sunt post vocem *sibus.* Locum adi. *Idem.*

Ante *Sudiculum*] De *Succulis* loqui Festum non dubito, quas Græci hyadas appellant: licet quædam mendosa sint in his dimidiatis verbis. Cicero lib. II. de Nat. Deor. 'Has Græci stellas hyadas vocitare suerunt, a pluendo: ὕειν enim est pluere: nostri

Sudiculum [20] [d] genus flagelli dictum, quod vapulantes sudantes facit. [PAUL.

Sudum, siccum, quasi seudum, id est, sine udo; Securus, sine cura.

Sudum [e] *Verrius ait* significare sub *udum, sed auctorum* omnium fere *exempla volunt ut sud*us siccum significet. S*udum enim quasi seudum, id* est, sine udo, ut se*curus sine cura dictum est.* [FEST.

Sufes [f] di*ctus Pœnorum ma*gistratus, ut Oscor*um Mediastuticus* Calidius in Oration*e in Q. Cæc*ilium: Nonne vobis *Judices ignem* et fumus prosequi *et flamma* videtur: Senatus cen*suit referentib.* Sufetis.

20 Vet. lib. *Seduculum.*

NOTÆ

imperite succulæ, quasi a suibus essent, non ab imbribus, nominatæ.' Vide Gell. lib. XIII. cap. 9. *Ant. Aug.*

[d] *Sudiculum*] Forsan diminutivum a *sudes*. Male qui *seduculum*. Dac.

[e] *Sudum*] Verrii sententiam secuti Angelus Decembrius lib. IV. de Politia Literaria, cap. 48. et 50. Philargyrius IV. Georg. *sudum* quasi *semiudum*. Sed rectius Festus: nam *sudum* semper opponitur *udo*. Voss. *sudum*, a Græco Ἴδος, quod cœlum siccum et calidum notat. *Idem.*

[f] *Sufes*] *Sufes dictus est Pœnorum lingua summus magistratus, ut Oscorum Medix. Calidius in oratione in Cæcilium: Nonne vobis, &c.* Porro qui Hebraice sciunt, et non ignorant Pœnes Tyriorum colonos esse, concedent mihi, *Sufes* idem esse, quod Græcis ἔφορος, ἐπόπτης, ἐπίσκοπος, צופה. Sic Carthaginiensium arx βύρσα dicta per metathesin quasi βόσρα. Nam sine dubio בוצרה, hoc est, munitus locus, ὄχυρα. Quo nomine Idumæorum metropolis ita dicta, qui eadem lingua cum Carthaginiensib. loquebantur. Nugaces Græci, quicquid ad eorum linguam alludit, statim Græcum esse censent. Nam cum pro βόσρα, quod eorum lingua non patiebatur, βύρσαν dixerunt, dictum factum pro Græco publicarunt, atque proscripserunt. Hoc quod hic notamus, scribimus iis, qui si vel primis Hebraicis literis tincti sunt, me verum dicere non negabunt: in utroque autem tam צופה, quam בוצרה schurek pro holem effertur more Syrorum. *Jos. Scal.*

Sufes] Vide ' Meddix.' Suffetes apud Carthaginenses, ut apud Athenienses archontes perpetui. Et *suffes* ab Hebræo *sophetim*, nam Hebræorum et Tyriorum lingua eadem, nempe Chananæa. Tyriorum autem colonos Pœnos nemo ignorat. *Vossius.* Scaligerum vide l. III. Canonum Isagogicorum Eusebio adjunctorum pag. 321. et 331. et animadversionibus Eusebianis ad annum 1242. p. 64. *Mediastuticum* autem vocat quam supra *Medix*, Oscorum Magistratum. Sed potius legendum *Medixtuticum*. Nam ita aperte a *Medix*. Et ita Livius lib. XXIV. et XXVI. *Dac.*

Sufes Consul lingua Pœnorum. Calidius: Senatus, inquit, censuit referentibus sufetis. [PAUL.

Suffibulum, vestimentum album prætextum quadrangulum oblongum, quod in capite Vestales virgines sacrificantes habebant, idque fibula comprehendebatur.

Suffibulum [g] est vestimentum al*bum prætextum qua*drangulum oblongum, quod in ca*pite Virgines V*estales cum sacrificant, semper *habere solent, id*que fibula comprehenditur. [FEST.

Suffimenta sunt, quæ [h] fa*ciebant, ex faba, milioque* molito, mulso spar*so : ea Diis dabantur eo tempo*re, quo uvæ calcatæ *prælo.*

Suffimenta dicebant, quæ faciebant ex faba, milioque molito, mulso sparso: ea Diis [1] eo tempore dabantur, quo uvæ calcatæ prælo [2] premebantur. [PAUL.

Suffiscus [i] folliculus testium arietinorum, quo utebantur pro marsupio, a fisci similitudine dictus.

1 Vet. lib. *bis.*—2 Id. *pilo.*

NOTÆ

[g] *Suffibulum*] A *sub* et *fibula*, quod fibula subnecteretur, nec Virginum tantum sed etiam virorum Sacerdotum proprium. Ut in lege quæ scripta erat in sacrario Divæ Opeconsivæ: Hoc PRÆTER. VIRGINES. VESTALES. AC. SACERDOTEM. POBLICOM. INTROIRE. NEFAS. ESTO. IS. CUM. INTROEAT. SUFFIBULUM. HABETO. *Id.*

[h] *Suffimenta sunt, quæ*] Pro *molito*, infra Paulus *mollito*. Sed *molito* vera lectio. *Suffimentum* est a *suffio*, quod a *fuo* et *fio: fio* autem ab Æolico *φύω* pro *θύω*, suffio: rursus a *θύω*, *θυμὸς* Æolice *φυμὸς*, unde Latinum 'fumus' et 'fumigare,' ut a Græco *θυμιᾷν*. Unde Hesych. *θυμὸς, πνοὴ, ἀὴρ*. A *suffio* igitur *suffimentum*, aër, odor, Glossar. 'suffimentum, *θυμίαμα*.' 'suffio, *ὑποθυμιάω*.' *Duc.*

[i] *Suffiscus*] Pedian. lib. II. Verrin. 'Sportæ, Sportulæ, et Sportellæ, nummum sunt receptacula; et sacci, sacculi, et saccelli; et crumenæ, et vellereæ, et scorteæ; et manticæ, et marsupia. Ita fisci, fiscinæ, fiscellæ, spartea sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ: ut pro censu P. R. ærarium dicitur; pro loculis, et arca, thesauri; pro saccello fiscus: unde fiscus pecunia publica' (et confiscare) 'dici solet.' In quibus verbis *pro censu populi Ro.* scribimus, non *privato*, ut editum est. Illa etiam verba *et confiscare* delenda esse putamus. *Ant. Aug.*

Suffiscus] Scaliger ait, ut a *χάσκω* est *hisco*, a *δάσκω*, *disco*, sic a *φάσκος*,

Suffiscus dicebatur folliculus testium arietinorum, qui celebris *usus erat pro marsu*pio. forsitan d*ictus suffiscus a* fisci similitu*dine*. [FEST.

Suffragat*ores* [k] *dicebantur apud* majores hi, qui vulgo in usu *erant candidatis ; nam ut melius* apparerent juncta suffragi*a*, *suffragator*, quem quisque fieri vellet, notabat *apposito pun*cto scriptis candidatorum hominu*m nominibus*. Varro in libro VII. Rerum humanarum h*oc tradit*.

Suffuerat, sub eodem tecto fuerat.

Sugillatum [l] dicitur ex Græco, quod ea pars, quæ est sub collo, κοῖλον [3] ab eis dicitur. [PAUL.

3 Vet. lib. κυλόν.

NOTÆ

fiscus. φάσκος autem *aluta*, unde φάσκωλος sive φάσκωλον, *pasceolum*, saccus ex aluta. Huic etymo favet quod Augustinus in Psal. 146. et post eum Isidor. lib. XX. orig. cap. 9. *fiscum* interpretantur saccum publicum. Sed mihi probabilius videtur *fisci* appellationem rure ortam dicere. Rustici enim ex junco utensilia ad fructus et alia capienda faciebant, quæ *fiscos*, *fiscinas*, et *fiscellas* vocabant, a *fisco*, id est, *junco*. A Rusticis Urbani in ejusmodi fiscis et fiscellis pecunias suas servare didicerunt. Ascon. in Divinat. 'Fisci, fiscinæ, fiscellæ, spartea sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde quia major summa est pecuniæ publicæ quam privatæ, ut pro censu privato loculos et arcam et sacellos dicimus, sic pro publico Thesauro ærarii dicitur fiscus.' Atque ita primo *Fiscus* pro *sparteo*, postea vero propter similitudinem pro quolibet alio sacco sumi cœptus est. Ut hic folliculus testium arietinorum, qui marsupii usum præstabat, *suffiscus*, quasi parvus fiscus, dictus est. *Dac.*

[k] *Suffragat.* . . . .] Quod dicam asserere non possum ; sed ut aliquid dicam, ita scribi hæc posse putarem : *Suffragatores dicuntur natu majores hi qui vulgo in usu erant, et ut minus apparerent juncta suffragia, suffragator, quam quisque fieri vellet, notabat, privatim scriptis candidatorum hominum nominibus*. Ant. Aug.

Suffragatores] Notum est antiquos suffragia non scripsisse, sed puncto notasse. Incertus poëta in Epigrammate : 'Ciconiarum Rufus iste conditor, Hic est duobus elegantior Plancis, Suffragiorum puncta non tulit septem. Ciconiarum populus ultus est mortem.' *Dac.*

[l] *Sugillatum*] Inepta etymologia, ac propterea falsa. *Cinnus* est cilium, aut palpebra. ὑποκοριστικὸν, *Cillus*. Inde *subcillum* et *subcillare* : quod postea, *Subgillum*, et *subgillare*, ὑπωπιάζειν. C in G, 'Subicitare,' 'inicere ;' 'Subigitare,' 'inigere.' Præterea falsum est Sugillationes pertinere ad collum : nisi mavis legere *sub oculo* : sed tunc quid Græce substituam, non video. Si κυλλὸν, nihil ago. si γύαλον, nugas egero. γύαλα quidem Græci τὰ κοιλώματα. Sed, quantum video,

Sugillatum dici existimant *ex Græco vocabulo* quod [FEST. ea pars, quæ *est sub collo* κῦλον ab iis dicitur.

Suillum[m] genus invisum Veneri prodiderunt poëtæ, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat Dea: quidam autem, quod immundissimi sint sues ex omni mansueto pecore, et ardentissimæ libidinis: ita, ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum subare, et subire dicuntur.[n]

Sulci appellantur,[o] qua aratrum ducitur, vel sationis faciendæ causa, vel urbis condendæ,[p] vel fossurâ rectis lateribus,[q] ubi arbores serantur: fulmen quoque,[r] qua ejus vestigium, similiter appellatur: quod vocabulum quidam ex Græco fictum, quia illi dicant ὁλκόν.

NOTÆ

Verrius *sugillare* putat dictum a *gula*, quæ dicta sit a Græco, qui γύαλον partem sub collo vocant. Hæ sunt nugæ Grammaticorum. *Jos. Scal.*

Sugillatum] Certum est legi debere *sub oculo;* nam κοῖλον sive κῦλον, palpebra oculi inferior, unde κυλοιδιᾷν dicuntur qui oculos habent tumentes. Sane hoc etymon probat Camerarius in appendice problematum: sed melius Scaliger. Proprie autem *sugillare* est, ita percutere ut oculi livescant. Metaphorice vero famam et existimationem lædere. Livio et aliis. *Dac.*

[m] *Suillum*] Lege, *et surire dicuntur.* Apuleius. Glossarium: 'Surit, καπρᾷ.' *Jos. Scal.*

Suillum genus] Suem tamen, qui Adonim interfecerat, cum Venere in gratiam rediisse narrat Theocrit. in elegantissimo illo poëmatio quod in mortuum Adonidem scripsit. Illud sis vide. *Dac.*

[n] *Cum subare, et subire dicuntur*] Lege, *cum subare et surire dicuntur.* Monuit Scalig. *Subare* autem et *surire* dicuntur fœminæ, cum libidine excitantur, 'militiamque petunt.' Subare ab Æolico συβᾷν, pro συᾷν, vel a *subus* pro *suibus*, ut ab antiquo genitivo *sueris*, *suire*, quasi *suerire:* sic Græci de suibus fœminis dicunt Καπρᾷν, et Καπρίζειν. Κάπρος enim est *verres.* Arnobius tamen et Apuleius *surire* de maribus usurpant. *Subare* de fœminis ceteri auctores. Aristoteles θυᾷν quoque de fœminis dicit, cum maris desiderio incitari incipiunt, quia Veteribus θῦς idem quod ὗς. Sed ubi marem admittere occœperunt, ac subinde repetunt, tunc Καπρίζειν et Καπρᾷν dicuntur, eidem Philosopho. Vide Salmas. in Solin. *Idem.*

[o] *Sulci appellantur*] Sulcus vestigium aratri: Græcis ὁλκός. Apollon. III. Argon. *Idem.*

[p] *Vel urbis condendæ*] Nam apud Veteres spatium futuræ urbis aratro designabatur. Virg. I. Æneid. 'Pars aptare locum tecto et concludere sulco.' *Idem.*

[q] *Vel fossura rectis lateribus*] Virg. II. Georg. 'Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum Deposuit sulcis.' *Idem.*

[r] *Fulmen quoque*] Unde et *trisulcum*, quod per tres tractus sive sulcos

Sulcus dictus a Græco, qui ab illis ὁλκὸς appellatur. [PAUL.

Sultis, pro si vultis. Plautus: Sequimini me hac, sultis: et Cato: Audite, sultis, milites.

Sultis,[a] si voltis. Plautus in Frivolaria: Sequimini me hac, sultis, legiones omnes Lavernæ: et in Rudente: Curate hæc, sultis, magna diligentia. M. Cato pro L. Cæsetio: Audite, sultis, milites: si quis vestrum in bello superfuerit, si quis non invenerit pecuniam, egebit. [FEST.

Sultis, si voltis, significat, composito vocabulo, ita ut alia sunt, sodes, sis, sivis, ulicet in loco, scis licet, scias licet,[4] equidem, ego quidem. Ennius: Pandite sulti genas, et corde relinquite somnum.

Sultis, si vultis. Ennius: Pandite sulti genas, et corde relinquite somnum. [PAUL.

Sum pro eum usus est Ennius.

Sum[t] pro eum usus est Ennius libro primo: At tu non ut sum summam[5] servare decet rem: et libro secundo: At sese sum qui dederat in luminis oras. [FEST.

4 Legendum monet Dac. *Ita ut alia sunt sodes, si audes; sis, si vis; ilicet, ire licet: illico, in loco; scilicet, scias licet.* Pro *ulicet* ed. Scal. *plicet.*—5 Vet. cod. *sumam.*

NOTÆ

manet. Nam id proprie sulcus dicitur. Apollon. III. Argon. Ἀστὴρ ὥς, φλεγέθοντα δι' ἠέρος ὁλκὸν ἵησι. Quare optime Nonius: 'Sulcus,' inquit, 'omne quicquid in longitudine aculeatum est.' *Idem.*

[a] *Sultis*] Mendose scripta ita emendavimus; ut licet Festus id non scripserit, quod eum fecisse aliquibus indiciis existimamus, tamen id ipsum, quod scripsimus, lector non aspernetur. Cicero in Oratore: 'Libenter etiam copulando verba jungebant; ut sodes, pro si audes; sis, pro si vis. Jam in uno capsis tria verba sunt.' Vide 'Sodes.' *Ant. Aug.*

Sultis] Vide 'sodes.' *Dac.*

[t] *Sum*] Versus Ennii: *Ac te, non ut sum, summam servare decet rem.* Item: *Ad sese sum qui dederat in luminis oras.* Supple *advocat*, vel aliud simile; et de Horatio sermo est, qui a lictoribus comprehensus patrem ad se vocat. Immo forsan nihil mutandum: *At sese sum qui dederat in luminis oras.* Ut sensus sit: At qui Horatium genuerat, ait jure sibi cæsam filiam videri, et sese in eam animadversurum fuisse, ni occupasset Horatius. Sane nimis audacter Doctiss. Merula: *Accedit, sum qui dederat in luminis oras.* Idem.

Summanalia,[u] liba farinacea in modum rotæ ficta.[6]

Summissiorem[x] aliis ædem Honoris et Virtutis C. Marius fecit, ne si forte officeret auspiciis publicis, augures eam demoliri cogerent.

Summussi,[7] [y] murmuratores. Nævius: Odi, inquit, [PAUL. summussos, proinde aperte dice, quid sit.[8] Terentius mussare pro tacere posuit, cum ait: Sile, cæla, occulta, tege, tace, mussa.

Summussi dicebantur *murmuratores*. Nævius: Odi, [FEST. inquit, *summussos, pro*inde aperte dice, *quid sit, quod* times. Ennius in sexto *Annalium: Qu*intus in occulto mussa*bat: et Accius* in Andromacha: Di*ce jam mater non* est: nam mussare si*ne. Cæcilius* in Anagnorizomene:[9] Quod potes, sile, cæla, occulta, tege, tace, mussa, mane.

Suopte,[z] (suo) ipsius; ut meopte, meo ipsius; tuopte, tuo ipsius.

Supat[a] *significat*, j*acit, unde dissipat*, disjicit, *et obsipat, obicit,*

6 Id. *fincta*. Vir doct. conj. *facta*.—7 Vet. lib. *Summissi*.—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *siet*.—9 Ead. ed. *Agnorizomene*.

NOTÆ

[u] *Summanalia*] Quæ Summano Deo offerebantur. Male Cœlius Rhodiginus lib. IX. c. 16. *Sumenalia*, quasi essent a *sumine*. Idem.

[x] *Summissiorem*] Ædem Honoris et Virtutis dedicavit M. Marcellus, cum eam pater ejus vovisset bello Gallico. Vide Liv. lib. XXVII. c. 25. Sed eam a Mario summissiorem aliis factam nescio an alii auctores tradant. Porro augures, in suis templis designandis, ea, quorum altitudo impediret quo minus liber esset aspectus, demoliri jubebant. *Idem*.

[y] *Summussi*] Carmen Terentii a Paulo relatum non reperio. Sed videtur esse alterius poëtæ ex Festi reliquiis. In Adelphis tamen ille ait: 'Accipiunda, et mussitanda injuria adolescentium est.' *Ant. Aug.*

Summussi] Nævii versus est Trochaicus: *Odi summissos: proinde dice aperte quid siet Quod times*. Jos. Scal.

Summussi] Qui submussant. Vide 'mussare.' Versum Ennii e sexto Annal. idem supra retulit in 'mussare.' Versus Accii sic forsan legendus: *Dice jam, mater non est, jam mussare sine*. In fine aperte citatur *Cæcilius* in *Anagnorizomene:* quare non video quid agens Paulus *Cæcilium* in *Terentium* mutavit. *Dac.*

[z] *Suopte*] Gloss. 'suo, τῷ ἰδίῳ, τῷ σαυτῷ.' 'Suapte, τῷ ἰδίῳ.' Lege, *suopte*. Idem.

[a] *Supat*] Vide 'Insipare' et 'Insipere.' *Ant. Aug.*

Supat] Desunt perpauca, quæ forsan non male sic supplenda: *Et insipat injicit; insipit etiam dicitur, id est*

et in*sipat* insipit . . . . injicit farinolam.

Supat[10] jacit, unde dissipat, disjicit: et obsipat, objicit: et insipat,[11] hoc est, injicit. [PAUL.

Supellectilis [b] recto casu, et senis ratione dicebantur, quæ nunc contraria videntur esse finitioni proportionis,[12] quia omnia vocabula x litera finita, per declinationes obliquorum casuum syllabam accipiunt. Hæc autem duo desciverunt ab ea, ut alia complura,[13] quæ non ideo infirmare debent præceptum. [FEST.

Supercilia [c] in Junonis tutela esse putabant, quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur,[14] quam tribuere putabant Junonem: unde et Lucina dicta est. [PAUL.

Supercilia in Junonis tu*tela putabant, in qua dicun*tur mulieres *etiam, quod iis protegan*tur oculi, per q*uos luce fruimur,* quam tribuat *Juno. Unde ipsa Dea* Lucina quoque *dicta videtur.* [FEST.

10 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Sivat.*—11 Vet. lib. *insipit.* —12 Vet. cod. *portionis.*—13 Id. *alta comptum.*—14 Vet. lib. *fruuntur.*

NOTÆ

pullis injicit farinulam. Vide 'insipere.' Neque vero doctissimum Ursinum sequor qui *farinolam* distinguit, *far in olam*, *olam* pro *ollam*. Dac.

[b] *Supellectilis*] Senex senis, nullam syllabam accipit: supellex supellectilis, duas recipit. Vide Charis. lib. I. *Ant. Aug.*

Supellectilis] Ait Festus *Supellectilis* olim et *senis*, pro *supellex*, et *senex*, jure dictum fuisse, quæ duo nunc in genitivo casu a nominativo *supellex*, et *senex*, finitioni proportionis contraria sunt, quia omnia vocabula per *x* desinentia syllabam unam asciscunt, at *supellex* duas accipit, nullam vero *senex*. Hæc est Festi sententia. Sed fugit illum *senex* unam olim syllabam ascivisse. Nam antiqui dicebant *senex*, *senicis*. Dac.

[c] *Supercilia*] Varro lib. IV. de Ling. Lat. eadem scribit. Sed Plin. lib. XVI. c. 44. a *luco*, *Lucinam* dictam esse existimat. Fuisse autem lucum eo loci, Varro eodem libro quarto affirmat. *Ant. Aug.*

Supercilia] Idem Varro lib. IV. 'Facta igitur a juvando et luce Juno Lucina, a quo parientes eam invocant. Luna enim nascentium dux, quod menses hujus ducat. Hoc vidisse antiquos apparet, quod mulieres potissimum supercilia sua attribuerunt ei Deæ.' *Dac.*

Supercilium [d] dicitur, quod supra cilium sit, id est, integimentum oculi superius.

Superescit [e] significat supererit. Ennius: Dum quidem [f] unus homo Romæ [15] toga superescit: et Attius [16] in Chrysippo: Quin hinc superescit,[17] Spartam, atque Amyclas trado. Sed per se [g] super significat quidem supra, ut cum dicimus super illum sedit: [18] verum ponitur etiam pro de, Græca consuetudine, ut illi dicunt, ὑπέρ. Plautus in Milite glorioso: Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi. In Phasmate: [h] Ehe . . . tandem percipio, super rebus nostris loqui te. Pacuvius in Medo: Qua super re interfectum esse Hippotem dixisti? Cato contra Annium: Nemo antea fecit super tali re cum hoc magistratu utique rem. Afranius in Virgine: Aliis de rebus in qua cœpisti super re.

Superescit, supererit. Ennius: Dum quidem unus [PAUL. homo Romæ superescit.

Superstites antiquitus appellati sunt testes.

Superstites [i] testes præsentes significat: cujus rei [FEST.

15 Vet. cod. *Romanus*.—16 Id. *Acer*.—17 Conjicit Dac. *quis huic si superescit*.—18 Vet. cod. *cedit*.

NOTÆ

d *Supercilium*] Vide 'cilium.' *Id.*

e *Superescit*] Verba Attii mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Superescit] Vide 'escit.' *Dac.*

f *Dum quidem*] Hieronymus Columna hunc versum alteri connectit qui legitur Annal. lib. VI. 'decretum est fossare corpora telis Dum quidem unus homo Romæ toga superescit.' Hoc est, dum Romanus supererit. Nam togati Romani, ut pueris notum. Male vero Merula: *Dum quidem unus homo Roma tota superescit*. Idem.

g *Sed per se*] Horat. lib. II. Sat. 8. 'Nomentanus erat super ipsum Porcius infra.' *Idem.*

h *In Phasmate*] Quæ nunc Latino nomine *Mostellaria*. Jam supra. Supple in verbis Plauti, *Ehem vix tandem, &c.* Verba sunt Tranionis servi ad Simonem senem: 'Quid Ehem vix tandem Percepi super his rebus nostris loqui te?' *Idem.*

i *Superstites*] Cicero lib. II. de Nat. Deor. 'Qui totos dies precabantur, et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati.' Hæc vulgaris interpretatio: illa prior reperitur in formulis, quas irridet Cicero in oratione pro L. Murena: 'Utrisque superstitibus præsentibus istam viam dico.' Quo loco vereor, ne pro *utrisque*, *virisque*, scribendum sit. *Ant. Aug.*

Superstites] SEI. QVEI. IN. IVRE MANVM. CONSERUNT. VTREIQVE. SV-

testimonium est, quod superstitibus præsentibus, ii, inter quos controversia est, vindicias sumere jubentur. Plautus in Artemone: Nunc mihi licet quidvis loqui, nemo hic adest superstes. Volgari quidem consuetudine poni*tur pro iis qui satis* superque sint. *Superstites etiam* [k] liberi parentibus *dicuntur* . . . . quamobrem *progredi cuperem ulterius vivendo*, quanquam o*mnes superstites mihi* velim.

Supervacaneum,[l] u*t videtur, se*cludit Verrius ab v*acuo, quod vacuum quidem dicatur id* tantummodo, *sufficiat satis g.* sit fami*liæ : quod autem supersit super*vacaneum *id dicitur*. . .

Supervacaneum, supervacuum. [PAUL.

Supervaganea dicebatur ab auguribus avis, quæ ex summo cacumine vocem emisisset: dicta ita, quia super omnia vagatur, aut canit.

Su*pervaganea avis v*ocatur ab au*guribus quæ ex sum*mo cacumin*e vocem emisit, quia* quasi in alti*ssimis superque omnia* vagatur a*ppellata* . . . . [FEST.

Supparus [m] *dicebatur puellare* vestimen*tum lineum, quod et*

NOTÆ

PERSTITIBVS. PRÆSENTIBVS. VINDICIAS. SVMVNTO. et Prætoris verba: VTREISQVE. SVPERSTITIBVS. PRAESENTIBVS. HANC. VIAM. DEICO. In quibus verbis, VTREIQVE, et VTREISQVE semper intellige, utrumque reum. Quare male quidam putant legendum, VIREISQVE. SVPERSTITIBVS. Idem enim, ac si diceret: Utrique reo præsentibus testibus hanc viam dico. *Jos. Scal.*

Superstites] Respicit legem 12. Tab. SEI. QUEI. IN. JURE. MANUM. CONSERUNT. UTREIQUE. SUPERSTITIBUS PRÆSENTIBUS. VINDICIAS. SUMUNTO. *Utrique*, id est, *uterque reus*. Quare male qui legunt VIRISQ. PRÆSENTIBUS. De vindiciis suo loco. *Dac.*

[k] *Superstites etiam*] Deest tantum nomen Poëtæ nescio cujus. Gloss. 'Superstes, ἔφεδρος, περιών.' 'Superstites, περιλελειμμένοι.' i. e. 'Superstes, successor, qui superest. Superstites, qui relinquuntur.' *Idem.*

[l] *Supervacaneum*] Lego, *Id tantummodo quod sufficiat satisque sit familiæ, &c.* Hic autem *supervacaneum* ponitur pro *supervacuo*. Et inter utrumque id differentiæ statuunt Grammatici, ut *supervacaneum* id dicatur quod non est necessarium; *supervacuum*, quod abundat et superfluit. Quamvis illud discrimen non observarunt Veteres. *Idem.*

[m] *Supparus*] Utitur hoc verbo Plautus in Epidico. Sed a Festo alia multa poëtarum exempla afferuntur: in quibus Afranius in Epistula ex Nonio Marcello. *Ant. Aug.*

Supparus] *Supparus lineum puellarum vestimentum, quod et subucula appellatur, ut ait Pomponius in Fullonia: item velum omne, quod ex lino est, Supparum dicitur. Punicum vestimentum*

subucula [19] ap*pellatur*. *Pomponius i*n Fullonia . . . . *velum* omne, quod *ex lino est, dicitur sup*parum. Puni*ceum vestimentum ita vo*cat Nævius de *bello Puni*co : et in Nautis *vocat Nep-*

19 Ed. Scal. *subulca.*

NOTÆ

ita vocat Nævi. de bello Punico, et in Nautis. Nos autem vestem consecratam supparum vocamus: et nunc supparos dicimus vela linia in crucem expansa. Mulier videtur puella esse, supparo induta, ut ait Afranius: Puella non sum, supparo si induta sum. Ita hæc divinavimus, vel potius hariolati sumus ex his Festi, quæ nobis supersunt, reliquiis. Jam supparum esse omne linteum velum, id verum est, neque aliter potest esse. Ita enim et vela in navibus vocabant. Unde Lucanus et Seneca dixerunt: 'Suppara velorum.' Vestem consecratam, et velamentum in signis militaribus cruci superpositum, *Siparum* vocari, tam certum est, quam verum illo Tertulliani loco supra a nobis emendato indicari: 'Sipara illa vexillorum, et candes labarorum' (vel, et Cantabrorum) 'stolæ crucium sunt.' Nam et *candes* vestes, et *sipara*, vela illa, de quibus ait Festus. *Jos. Scal.*

Supparus] Hic quædam suo loco mota sunt. Quare locum integrum sic compono: *Pomponius in Fullonia ..... Mulier videtur puella supparo induta. Ut Afranius ait, Puella non sum supparo si induta sum. Nunc velum omne quod ex lino est, &c.* Nihil certius hac restitutione. Verum est quod ait Festus, supparum vestem puellarem fuisse. Nam male viri docti virilem vestem interpretantur in illo Varronis ex Eumenidibus: 'Hic indutus supparum coronam ex auro et gemmis fulgentem gerit.' Hic enim, ut patet ex Nonio, de homine loquitur Varro qui, Auroræ vestes indutus, Auroram simulabat, ita ut quæ tribus locis apud Nonium distracta leguntur in 'affici,' 'supparum,' et 'ostrinam,' ita conjungenda sint: *Aurorat ostrinum hic indutus supparum: Coronam ex auro fulgentem gerit, Luce locum afficiens.* Addit Festus supparum esse subuculam. Varro tamen aperte distinguit lib. IV. de L. L. 'Alterum quod subtus, a quo subucula, alterum quod supra, a quo supparus: nisi quod id dicunt Osce.' Sed magis placet Festi sententia: et erit *supparus* ab ὑπὸ et φάρος, ut 'subucula' a 'subuo,' pro 'subduo.' Addit Festus, velum omne, quod ex lino est, supparum dici. Et verum est. Ità et vela in navibus vocabant. Unde Lucanus et Seneca dixerunt: 'suppara velorum.' Addit Festus: *Puniceum vestimentum ita vocat Nævius.* Doctiss. Vossius legit *Punicum vestimentum*, ut signet Schema Carthaginiensium, quorum cum Romanis bellum describebat Nævius. Idem quod sequitur, *in Nautis*, non putat esse fabulæ nomen, sed commune seu appellativum, ut sententia sit, Nævium, quo loco describit nautas vestem Neptuno consecrantes, appellare eam supparum. Sed vix putem ita locutum fuisse Festum: quare hic potius fabulam cui *Nautæ* nomen erat designari crediderim, quamvis ejusdem nulla alibi facta sit mentio. *Dac.*

tuno vestem consecr*atam*, *supparum*. *At* nunc supparos *appellamus vela l*inea in [20] crucem *expansa*.[n] *Mulier v*idetur puella *supparo induta*, *vel Afran*ius ait: Puella *non sum*,[o] *supparo si in*duta sum.

Supparus [p] vestimentum puellarum lineum, quod et subucula (id est, camisia) dicitur. Afranius: Puella non sum, supparo si induta sum. [PAUL.

Suppernati dicuntur, quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius: His pernas succidit iniqua superbia Pœni.

Suppernati [q] *dicuntur*, *quibus fem*ina sunt succisa *in* [FEST.

20 Ead. ed. *jam*.

NOTÆ

[n] *Nunc supparos appellamus vela linea in crucem expansa*] Velamentum in signis militaribus cruci superpositum *supparum*, sive *siparum*, vocari, certum est ex illo Tertulliani, 'Sipara illa vexillorum et candes labarorum,' (vel et Cantabrorum) 'stolæ crucium sunt.' Ex his autem Festi verbis optime collegit Voss. Festum vixisse sub Imperatoribus Christianis, cum jam in honore ab omnibus sacra crux haberetur. *Idem.*

[o] *Puella non sum*] Hunc Afranii versum ex Epistola sic laudat Nonius in voce 'supparum:' 'Tace, puella non sum, supparo si induta sum.' Quem versum Festi sententiæ repugnare ait Vossius cum ex eo supparus videatur potius vestimentum virile. Ideoque per interrogationem legit. 'Tace, puella non sum, supparo si induta sum?' Additque videri verba esse mulieris se puellam simulantis. 'Tace,' inquit, 'an me esse puellam negas, cum me supparo indutam videas?' Sed fallitur vir doctissimus. Apud Afranium enim homo loquitur, qui, quod supparum indutus esset, ideoque ab obvio quasi puella compellatus, Tace, inquit, neque enim puella sum, quamvis vestem puellarem induta. Quod et recte advertisse video doctiss. Cuperum. *Idem.*

[p] *Supparus*] *Camisiam* dixisse Festum non arbitror, ut nec *minare*: licet utroque verbo Paulus utatur. *Ant. Aug.*

Supparus] *Camisiam* usurpat Paulus, verbum suæ ætatis, ac suorum hominum elegantia dignum. *Cama* est barbarum vocabulum: id significat *lectum*. Hodieque in idiotismo suo retinent Hispani. *Camas* enim lectos vocant. Ab eo tunicam lineam nocturnam vocarunt *Camisiam*. Auctor Isidorus, et ipse homo Hispanus. *Jos. Scal.*

[q] *Suppernati*] Præter Pauli epitomen referabat Festus Catulli versum ad Coloniam, ut Politianus olim animadvertit. Sed in duobus verbis, ut arbitror, aliter scripsit Festus, atque hodie librarii edere soliti sunt, *In fossa Ligari jacet suppernata securi.* Politian. *expernata* maluit: quod Marullus irrisit: alii *seperata* scripserunt. Pro *Ligari* autem *Liguri*, et *Ligeris* alii immutarunt. Nos quid

modum suillarum pernar*um. Ennius in Annalibus :* Is pernas suc*cidit iniqua superbia* Pœni : et Catu*lus*[r] *ad Coloniam : In* fossa Liguri[1] ja*cet suppernata* securi.

Supplicia Veteres quædam sacrificia a supplicando [PAUL. vocabant.

Supplic*ia*[s] *sunt, quæ caduceat*ores portent : *ea sumebantur ex* verbena felic*is arboris ; nec enim ex* alia supplicia *fas erat, quam de ver*benis, sumi. Sin*nius Capito ait, cum civ*is necaretur, *institutum fuisse ut* Semoniæ re*s sacra* [FEST.

1 Ead. ed. *in fossa liguri.*

NOTÆ

opinamur Festum scripsisse, tradere contenti sumus : contentiones grammaticis relinquimus. Est etiam 'adamas supernas' scriptum in Augusti ad Mæcenatem epistula apud Macrob. lib. II. Saturn. *Ant. Aug.*

Suppernati] Catullus : 'velut alnus In fossa Liguri jacet suppernata securi.' Cum id elegantissime ab elegantissimo poëta dictum sit, miror, quare superstitiose adeo rejecerunt, ut non ausi sint vulgatam lectionem ineptissimam mutare...*separata securi.* An, obsecro vos, hoc Latine est loqui? Saltem si de barbarismo non suspicabantur, tanti debebat apud eos esse auctoritas Festi, ut quod ipse in libros suos retulisset, id melius putarent, quam quod in depravatis codicibus nostris habetur. Versum Ennii, *His pernas succidit iniqua superbia Pœni*, interpretatur Livius de clade Cannensi loquens, cum ait, 'quosdam jacentes vivos 'succisis feminibus poplitibusque inventos fuisse.' *Jos. Scal.*

Suppernati] Suppernare est ἰγνυοκοπεῖν. Gallice *couper les jarrets.* In versu Ennii *is* pro *his*, ut supra sæpe. De Clade Cannensi loquitur, de qua Livius lib. XXII. sect. 51. 'Quosdam et jacentes vivos succisis feminibus poplitibusque invenerunt.' *Dac.*

[r] *Et Catulus*] Versus Catulli : 'Et velut alnus In fossa Liguri jacet suppernata securi.' In antiquis Catulli editionibus *separata* scriptum : primus Politianus *expernata* conatus est in Miscellaneis cap. 73. *Idem.*

[s] *Supplicia*] Optime *supplicia* vocat Festus quæ gerebant caduceatores, id est, oratores ad pacem petendam missi. Sallust. in Jugurth, 'legatos cum suppliciis mittit.' Similiter Græcis ἱκετηρία dicta. Et ex verbenis fiebant, hoc est, ex ramis frondibusque omnium sacrarum arborum, ut Lauri, Olivæ, Myrti, &c. Quapropter Græcis ἱκετήριοι κλάδοι, 'supplicum rami,' ut Sophocl. Œdip. Tyr. ἱκετηρίας θαλλοὺς vocavit Herodian. lib. VII. 'Supplicationis ramos.' Ea supplicia infulis obvolvebantur. Liv. lib. XXIV. sect. 30. 'Quos ubi ex signis armorumque habitu cognovere Hippocrates atque Epicydes, ramos oleæ ac velamenta alia supplicum porrigentes, orare, ut reciperent sese, receptosque tutarentur.' Et lib. XXV. sect. 16. 'Legati eo ab Tycha et Neapoli cum infulis et velamentis venerunt, precantes ut a cædibus et

fieret vervece bidente, *ut eo sacrificio pœ*na solutis *civibus, caput ipsum dam*nati, patrim*oniumque cui delibatum esset,* id fieret sa*crum Deo, indeque fuisse* solitum, ut *quia tunc in Forum supplic*andi causa *prodiret Rex sacro*rum, ut id vo*caretur supplicium, hoc v*ero semper rela*tum a multis, quo exem*plo docet sup*plicia dici supplicamenta :* nunc fere suppl*icia pro pœnis dicuntur.*

*Supplic*ium[t] a supp*liciis differt, ut usus ar*guit, quod *in usu sit, ut dicimus* hæc Deorum, *illud hominum: cum su*matur

NOTÆ

ab incendiis parceretur.' Quæ sequuntur usque ad *quo exemplo* verba sunt Sinnii Capitonis, referentis supplicium inde dici, quod cum civis necaretur rex sacrorum in forum prodibat, ut Semoniæ Deæ (quæ eadem et Nænia) rem sacram faceret, qua cives pœna solverentur, et ex nece civis amolirentur, piaculum, et caput Damnati bonaque ejus consecrarentur. Inde Isidor. lib. v. cap. 27. 'Supplicium proprie dicitur, non quo quis punitur, sed qui ita damnatur, ut bona ejus consecrentur, et in publico redigantur. Nam supplicia dicebantur supplicamenta, et supplicium dicitur, de cujus damnatione delibatur aliquid Deo.' Et lib. VI. cap. 18. ex Servio in lib. I. Æneid. 'Unde supplicia dicuntur supplicationes, quæ fiebant de bonis passorum supplicia ; sacræ enim res de rebus execrandorum fiebant.' Nunc satis apertum cur postea *supplicium* de pœna capitali dictum sit. *Idem.*

Supplicia] Hic multa Festus, quæ interpretem desiderant, vel potius librum emendatiorem. *Ant. Aug.*

Supplic.] Supplicia sunt sceptra, quæ caduceatores portant. Sunt autem verbenæ felicis arboris. Non enim alia supplicia fas erat, quam ex verbenis, sumi. Sunt et supplicia, quæ, cum civis necaretur, fiebant. Tunc enim Semoniæ rex sacrorum vervece bidente facit, ut civibus pœna solutis, caput damnati, patrimoniumque, cujus causa id fieret, sacrum Divis manibus esset. Inde solitum, cum prodit sacrificandi causa rex sacrorum, ut id vocetur supplicium: quasi vero semper ela.... quo exemplo docet supplicia esse sacrificia : at nunc fere supplicia pro pœnis dicuntur. Hæc, aut non multum diversa, scripsisse Festum putamus. Et cum sacrum fieret pro eo, cujus caput devotum esset, quo supplicarent Diis, et deprecarentur τὸ νεμεσητὸν, quia interficerent civem, propterea supplicium dici cœptum pro pœna capitali. Sane ariete aut vervece solebant amoliri contractum ex nece alicujus piaculum : quod supra in lege Numæ a nobis expositum est. Semoniæ Deæ meminit ex Varrone Augustinus: reprehendit deinde Verrium more suo, qui in hoc verbo explicando hallucinetur. *Jos. Scal.*

[t] *Supplicium*] *Supplicium a suppliciis differt.* Id quod consuetudo arguit: quod soleamus dicere hæc Deorum supplicia. Contra dicimus, ut sumatur supplicium de aliquo : id est, deportetur: aut jubeatur flagris cædi. *Idem.*

Supplicium] Hæc superioribus præmitti debent, et cum iis ita conjungi, ut caput unum efficiant. Ita enim Schedæ. Ait Festus, sive Verrius, *supplicia* dici Deorum supplicationes, *supplicium* vero quo homines plectun-

supp*licium de aliquo,* id est, de pœ*na agatur ejus, qui jubetur* cædi.

Suppremum modo significat summum, modo extremum, modo maximum. [PAUL.

Supp*remum*[u] *modo significat* summum, ut *cum dicit* . [FEST. . . . *pater* suppreme bel*li et armorum Mavors* potens. Plautus . . . . *Me certe suppre*mum habuisti se*mper in rebus* tuis: alias extre*mum significat, ut* in legibus XII. Solis *occasus suprema* tempestas esto . . . . *Supremo* crimine necte tuo. *Unde dicimus* ab illo sepeliri die *supremo* . . . . et quasi supremo *lugentes* . . . . tempora voltu. Cato de . . . . *do*lentis nunquam cuiq. *reo apud Prætorem denegasse sup-*

NOTÆ

tur. Sed et *supplicia* quæ de hominibus sumantur dici. *Dac.*

[u] *Suppremum*] Tria significare hoc nomen Festus exemplis docuerat, quæ a Paulo omissa sunt. Summum, ut cum Plautus ait, *Me supremum habuisti semper.* Extremum, cum lex duodecim tabularum: *Solis,* inquit, *occasus suprema tempestas esto.* Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. Gell. lib. XVII. cap. 2. et Censorin. de die natali, item Plin. lib. VII. cap. 60. Tertiæ significationis exemplum est, *suprema multa,* id est, maxima, de qua Sex. Pompeius sæpius scribit. *Ant. Aug.*

Supp . . .] *Suppremum modo significat summum, modo extremum, modo maximum. Summum: ut* . . . . *Pater suppreme, belli, et armorum potens. Plautus* . . . *Me suppremum habuisti semper in omnibus rebus tuis. Alias extremum significat, ut in legibus* 12. *Solis occasus suppremu tempestas esto, &c.* Deinde citabat exemplum scriptoris cujusdam, qui dixerat, *ab illo sepeliri die suppremo.* Item heroicum versum: *Et quasi suppremo lugentes tempora voltu.* Item Catonem, qui dixit *suppremam advocationem.* In fine: *Alias pro maximo: cum duas oves, et triginta boves suppremam multam dicerent: hoc est, maximam.* Jos. Scal.

Suppremum] *Supremum* modo *summum,* ut 'supreme Jupiter.' Terent. modo *ultimum.* In 12. Tabulis. SI AMBO. PRÆSENTES. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Id est, ὥρα ἐσχάτη. Modo *maximum.* Ut 'suprema multa.' Sed hæc significatio nullo modo diversa est a prima illa qua supremum, summum, notat. Supra ab incerto poëta 'armorum potens' Mavors dicitur, quomodo ab Horatio 'Cypri potens' Venus. Plauti versus videtur esse ex Pseudol. act. I. sc. 1. Sed qui in libris editis non leviter immutatus. Sic enim legitur: *Nam tu me antidhac Supremum habuisti comitem consiliis tuis.* Sequebatur pentameter incerti poëtæ, *Suppremo crimine necte tuo.* Item versus Heroicus: *Et quasi suppremo lugentes tempora voltu.* Dac.

premam advoc*ationem*. *Alias pro* maximo cum duas *oves et triginta boves sup*remam mul*tam dicerent*.

Suppum [x] antiqui dicebant, quem nunc supinum dicimus, ex Græco, videlicet pro aspiratione ponentes literam, ut cum idem ὕλας dicunt, et nos sylvas: item ἕξ, sex: et ἑπτὰ, septem: ejus vocabuli meminit etiam Lucilius: Si vero das, quod rogat, et si suggeri [2] suppus.

Suppum antiqui dicebant, quem nunc supinum dicimus. [PAUL.

Surregit, et sortus pro surrexit, et quasi possit fieri surrectus frequenter posuit Livius.

S*urregit* [y] et sorctus an*tiqui ponebant pro surrexit*, et ejus part*icipio, quasi sit surrectus, qui*bus L. Livi*us* [3] *frequenter usus est*. [FEST.

Surremit,[z] sumpsit: inque manu[4] surremit hastam. [PAUL.

S*urremit sumpsit: inque* manum su*rremit hastam*. [FEST.

Surremsit, sustulerit. [PAUL.

Idem Surempsit[a] *usurpavit, pro* puer*um* sustul*erit*. [FEST.

2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *suggeris*.—3 Ead. ed. *L. Livillus*.—4 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *manum*.

NOTÆ

[x] *Suppum*] Græci ὕπτιον dicunt *supinum*. *Silvas* autem Veteres scripsisse, non *sylvas*, omnia antiqua monumenta testantur. *Ant. Aug.*

Suppum] Versus Lucilii: *Si vero das, quod rogat, et si suggeri' suppum*. Significatum proverbialem habet: hoc est, si illi ex sententia respondes: si, quod optat, facis. Suppus est pars tali lusorii, quæ Græce ὕπτιος dicitur. Cum talus ita caderet, ut supina pars, quæ vocabatur, superior esset, erat felix jactus. Suppi meminit Isidorus. *Jos. Scal.*

Suppum antiqui dicebant] Lege, *Videlicet pro adspiratione ponentes literam S.* Suppus est a Græco ὕπτιος, ejecto τ ὕπιος, ὑπὸς, 'supus,' 'suppus.' *Dac.*

[y] *Surregit*] *Surregit*, et *sorctus* antiqui ponebant pro *surgit*, et ejus participio, quasi sit surrectus, ut est in Annalibus L. Livilli: in quibus id frequenter est. Paulus abbreviator, pro L. Livillo, Livium poëtam intelligit, nescio an diversa lectione a nostra usus. *Jos. Scal.*

[z] *Surremit*] Infra. Adhuc quæro. Est enim historia penitus mihi incomperta. *Idem.*

Surremit, sumpsit] In omnibus editionibus male acceptus est hic locus, cum media Festi verba findat hæc Pauli Epitome, *Surrempsit, sustulerit*. Quare illam remove sis, et reliqua sic continuabis: *Surremit sumpsit, inque manum surremit hastam. Idem etiam surrempsit usurpavit pro puerum sustulerit*. Dac.

[a] *Surrempsit*] Verba Festi inter-

Surium[b] . . . . cum dixit: *qui ita appellatus* est, quod cum *in Academia et Lycio* nobiliss*imos inter excelleret,* atque ob eam *causam præstant*issimus semper *habitus fuisset,* instituit, cum *disputaretur, ut prim*us sumere*tur is qui esset* ipso dignior, *unde σκύριον καὶ οὐκέτι Σύριον illum nominavit,* quod si mon*itus esset, disputan*tem non nun*quam refellebat* Socratem quas . . *conjece*rat in librum *a se scriptum, quem* inscripserat Scy*rium, ob eum, cujus* gratia id appel*laverat opus.*

Surum[c] dicebant, ex qu*o per deminutionem surculus factum* est. Plau*tus in* . . . . *Surum n*on est tibi: *surum dicebant pa*l*um* item: nam qui*a sepiebatur circ*us surculis, *longum deligebant surum*, tum poli*ebant ascia* . . . . aut asulæ . . *Ennius, unus* surus surum *ferre tamen defende*re possent

Surum dicebant, ex quo per deminutionem sit surculus. Ennius: Unus surus surum ferret,[5] et tamen defendere possent. [PAUL.

Sus Minervam,[d] in proverbio est, ubi quis id docet [FEST.

5 Id. ibid. *ferre.*

NOTÆ

pretem desiderant, et videntur ad alia verba etiam pertinere, præter *surrempsit.* Ant. Aug.

[b] *Surium*...] Quantum in his tenebris videre possumus agebat hic Festus de Philosopho quodam, qui natione Syrus cum esset, ne eo nomine male audiret, ut Syri, Varro, sive alius, Scyrium illum dixerat. Huc enim pertinent Græca verba *σκύριον καὶ οὐκέτι σύριον.* De eo autem compositum librum ea de causa *Scyrium* inscriptum esse. Quærendum Philosophi nomen vel potius historia. *Ful. Ursin.* Forsan per *σκύριον* ad proverbium illud antiquissimum allusit quisquis ita Philosophum vocavit, *σκυρία ἀρχὴ,* quod *ἐπὶ τῶν εὐτελῶν καὶ μηδὲν λυσιτελὲς ἐχόντων* dicebatur. Eustath. pag. 782. Edit. Rom. Ita ut ab eo *Scyrii* dicti fuerint homines nullius pretii. *Dac.*

[c] *Surum*] Vide 'Rigido' et 'Crebrisuro.' Versus Ennii mendosus est. *Ant. Aug.*

Surum] A *surus* fiet diminutivum *surulus,* sed Veteres dicebant *surcus,* unde *surculus.* Versus Plauti non extat: quæ sequebantur post *ascia* divinare non possum. Ibi referebat Festus quomodo Circum suris et asulis sepiebant. Versum Ennii idem supra retulit in 'Rigido.' *Dac.*

[d] *Sus Minervam*] Hoc proverbium sic extulit Theocrit. Idyl. v. *Ὗς ποτ' Ἀθαναίαν ἔριν ἤρισεν.* 'Sus contra Minervam certamen certavit.' Ubi Scholiastes: *παροιμία ἐστὶ τῶν τοῖς*

alterum, cujus ipse inscius est: quam rem in medio, quod aiunt, positam Varro et Euhemerus[e] ineptis mythis involvere maluerunt, quam simpliciter referre.

Suspectus a suspicor venit, et a suspicio. [PAUL.

Su*spectus est diversæ* significationis; *a suspicor enim*, et [FEST. suspicio part*im venit*. *Itaq*ue non mirum si *non una significati*o dari potest.

Susque, deque, significat plus minusve. [PAUL.

S*usque, deque*,[f] *frequ*ens est pro plus, minusve; *significat autem id q*uod antiqui usque dic*ere soliti erant*. [FEST.

Sutelæ,[g] dolosæ astutiæ, a similitudine suentium dictæ. [PAUL.

*Sutelæ, dolosæ a*stutiæ, a simili*tudine suentium* dictæ sunt. [FEST.

Su*trium*[h] *quasi eant*, *u*tique in proverbium *abiit ex hac* cau-

NOTÆ

κρείττοσιν ἀντεριζόντων. i. e. 'Proverbium est in eos qui melioribus certant.' Cicero Epist. lib. IX. Ep. 18. 'Veni igitur, si vir es, et disce jam *προλεγομένας* quas quæris. Etsi sus Minervam.' Et Academic. quæst. lib. I. 'Sed quid ego? inquit: aut sumne sanus qui hæc vos doceo? nam etsi non sus Minervam, ut aiunt, tamen inepte quisquis Minervam docet.' Allusit lib. II. de Oratore: 'Sic ego nunc Crasso audiente primum loquar de facetiis, et docebo sus, ut aiunt, oratorem eum: quem cum Catulus nuper audisset, fœnum alios aiebat esse oportere.' *Idem.*

[e] *Euhemerus*] 'Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex civitate Messana, res gestas Jovis et ceterorum qui Dii putantur collegit, historiasque contexuit ex titulis et inscriptionibus sacris quæ in antiquissimis templis habebantur,' &c. Lactant. de Fals. Rel. lib. I. cap. 11. *Dac.*

[f] *Susque, deque*] Plaut. in Amphit. 'Atque id me susque deque esse habituram putat.' Vide Gell. lib. XVI. cap. 9. Non placet interpretatio, ut sit idem, quod plus minusve: neque etiam idem quod usque: malim *pro nihilo*, aliudve simile. *Ant. Aug.*

Susque, deque] Fallitur Festus: *susque deque aliquid habere*, est parvi facere an sursum vel deorsum feratur. Nam *sus* dicebant pro *sursum* et *de* pro *deorsum*. Vide Gellium lib. XVI. cap. 9. *Dac.*

[g] *Sutelæ*] Fulgentius quasi subtiles telas dici existimat, refertque Plautum in Casina hoc verbo uti, sed et in Captivis quoque reperies. *Ant. Aug.*

Sutelæ] Glossæ: 'Sutela, *ἐνέδρα*, *ἐξαπάτησις*, *δόλος*.' 'Sutela, insidiæ, fallacia, fraus.' Plaut. Casin. act. I. sc. 1. 'Possisne, necne, clam me sutelis tuis Præripere Casinam uxorem, proinde ut postulas.' Inde autem *sutelæ* dictæ quod proprie 'consuere dolos' dicerent, ut Græci *συῤῥάπτειν δόλους*. Quo sensu et nos etiam utimur verbo nostro *coudre*. Dac.

[h] *Su* . . .] *Sutrium quasi eant, utique in proverbium abiit hac de causa: Gallico tumultu a Camillo quondam edictum est, legiones Sutrii ut præsto*

sa: Gallico tu*multu quon*dam edictum est legiones Sutrii, ut præsto essent cum cibo suo, quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus opibusque officii id præstarent, quibus deberent. Plautus: Sed facito dum, merula per [6] versus, quod [7] cantat colas,[8] cum suo cuique [9] facito veniant, quasi eant Sutrium.

6 Viri docti legunt *memineris*. Vide inf.—7 Vet. lib. *quos*.—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *colax*.—9 Id. ibid. *cum cibo tu quoque eos*.

NOTÆ

essent cum cibo suo: quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus opibusque confisi repræsentarent quibus deberent. Plautus: Sed facito dum, merula paræ versus quos cantat, colas. Cum cibo tum quiqui facito veniant, quasi eant Sutrium. Quamvis non nego interpretationem proverbii, quam Festus proponit, non esse alienam ab ipso proverbio, tamen longe abest a Plautino sensu, immo, ut melius dicam, adversatur. Locum Plauti, qui omnes interpretes cruciat, in ipsis ad Plautum notis exponemus. *Jos. Scal.*

Sutrium] Versus Plauti sunt ex Casina act. III. sc. 1. *Sed facito dum memineris versus quos cantat colax: cibo Cum suo quiqui facito uti veniant, quasi eant Sutrium.* Hoc est: facito ut memineris versus quos Nævius in Colace suo (Colacem enim fabulam scripsit Nævius) cantat: Cibo cum suo, &c. In libris veteribus: *Sed facito, dum merui aper versus quos cantat, colas.* Et: *Sed facito dum Meoni aper versus quos cantat, colas.* Vulgatam lectionem sequor: tamen Scaliger: *Sed facito dum, Merula paræ versus quos cantat, colas. Cum cibo tum quiqui facito veniant, quasi eant Sutrium.* Additque, etsi non neget interpretationem proverbii, quam Festus proponit, non esse alienam ab ipso proverbio, abesse tamen a Plautino sensu, immo et ei etiam adversari. Sed nobis hic locum Plauti exponere debebat Scaliger, neque nos ad suas in Plautum notas remittere quas tantum cogitavit. Ego vero aliud dicam quod non vidit Scaliger, et quod verum esse omnes dicent: nempe non solum alienam esse a proverbio hanc Festi interpretationem, atque adeo Plautino sensui adversari, sed vel in ipso statim proverbio aliquid turbatum, vel in ipsis Festi verbis. Si enim Sutrinæ legiones cum cibo suo præsto adesse jussæ sunt, ut id aliquando factum est, non utique formari inde potuit proverbium; *quasi eant Sutrium*, sed, *quasi eant Sutrio*, cum a Sutrio venirent legiones rebus necessariis instructæ: atqui Gallico tumultu Sutrinis milites imperatos nusquam legas. Quid igitur? audi modo: distinctione tantum apud Festum peccatum est: distingue sic: *Gallico tumultu edictum est, Legiones Sutrii ut præsto essent, &c.* Hoc est: ut legiones, Romanæ scilicet, Sutrii adessent, nempe ut inde Hetruscos pellerent; nam Gallico tumultu, dum Gallos Camillus persequitur, Hetrusci Sutrium impugnant, illudque deditione capiunt: eodem die Senatus decretum fert ut Sutrium iret Camillus cum legionibus, hoc est, Sutrii præsto esset

Sycophantas[i] appellatos hac de causa dicunt. Attici quosdam[10] juvenes solitos aiunt in hortos irrumpere, ficosque deligere: quam ob causam lege est constitutum, ut qui id fecisset, capite truncaretur: quam pœnam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas appellatos. [PAUL.

Sycophantas quidam ex hac causa *dictos putant:* Atticos quondam *juvenes solitos* aiunt in hortos *quorumdam* irrumpere, ficosque *deligere: quam* ob causam lege factam,[k] qui id fecisset, capite esset ei:[11] quam pœnam qui persequerentur ob parvola detrimenta, sycophantas appellatos. [FEST.

10 Vet. lib. *quosdam.*—11 Legendum monet Dac. *legem factam:* vel *lege functum ut qui id fecisset capital esset ei, &c.*

NOTÆ

et Sutrinis auxilium ferret. Vide Liv. lib. VI. sect. 3. Postea factum proverbium, *Sutrium quasi eant*, et de iis usurpatum, non, ut vult Festus, *qui rebus suis opibusque officii id præstarent quibus deberent*, sed qui rebus necessariis instructi sese ad aliquid agendum accingerent. *Dac.*

Sutrium] Plaut. in Casina: *Sed facito dum memineris versus, quos cantat colax. Cum cibo tum quiqui facito, ut veniant, quasi eant Sutrium.* Liv. lib. VI. scribit Camillum Sutrium quam citissime recuperasse. Festum igitur opinamur hoc proverbium hoc loco fuisse interpretatum, Sutrium ire, ejusque originem tradidisse ex Gallico tumultu, cum edictum est a Camillo, ut legiones cum cibo suo Sutrii præsto essent. *Ant. Aug.*

[i] *Sycophantas*] Plura de hac re nugantur Græci, quæ natio nihil pæne aliud egisse videtur, quam ut reperiret quomodo in otio negotiosa esse posset. Ceterum potes advertere quam dignum sit Paulo mutilatore illud, *Capite truncaretur*, quod Festus dixerat, Capital esset, et in Græco decreto sine dubio fuerat *θάνατος τίμημα ἔστω. Jos. Scal.*

Sycophantas] Aliter paulo Scholiastes Aristophanis, qui ait *sycophantas* dictos, quod eos judicarent qui ficus, ex Attica deportarent, a *σῦκον*, ficus, et *φαίνω*, indico, accuso. Alia multa super hac re nugantur Græci, quæ non est hic dicendi locus. Vide 'holophanta.' *Dac.*

